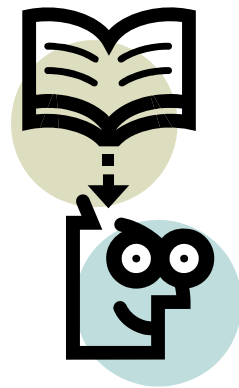

საქართველოს განათლების მეცნიერებათა აკადემია
Georgian Academy of Education Sciences
Академия образовательных наук Грузии
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
Georgian Technical University
Грузинский технический университет

შრომები 11
Works 11
Труды 11

საქართველოს განათლების მეცნიერებათა აკადემიის ჟურნალ “მოამბის” დამატება
Application Appendix to the Journal “Newsletters” of Academy of Education Sciences of Georgia
Приложение к журналу Академии образовательных наук Грузии «Моамбе»

თბილისი Tbilisi Тбилиси
2008

*ჟურნალი გამოდის საქართველოს განათლების მეცნიერებათა აკადემიის
გადაწყვეტილებით*

სარედაქციო საბჭო:

ბორის იმნაძე – სრ. პროფესორი, მთავარი რედაქტორი
თეიმურაზ ჯაგოდნიშვილი – სრ. პროფესორი, რედაქტორის მოადგილე
ლარისა სანაკოვეა – პროფესორი, პასუხისმგებელი მდივანი
ჩინგიზ ბედალოვი – პროფესორი
კონსტანტინე რამიშვილი – პროფესორი
გელა ყიფიანი – პროფესორი
ანზორ შაგუღიძე – პროფესორი
ზურაბ ჩაჩხიანი – პროფესორი
ელიზაბეტ ხახუტაშვილი – პროფესორი
ლევონიდე ჯახაია – პროფესორი

საქართველოს განათლების მეცნიერებათა აკადემია

რედაქციის მისამართი: 380008, თბილისი, ზანდუკელის ქ. 1

e-mail: totosaha62@rambler.ru

web-გვერდის მისამართი: www.newsletters.gtu.ge

ფასი სახელშეკრულებო
ტირაჟი 500

ISSN №1512-102X

სარჩევი/Contents/Оглавление

I

საინჟინრო-ტექნიკური მეცნიერებანი/Tetchnical-engineering sciences/Инженерно-технические науки

ჯ.ლბერიძე, ვ.დმელაძე. მეტრული დიაპაზონის ტალღების ინტერფერენცია 9
J.L.Beridze, V.D.Meladze. *Interference of Meter Range Waves* .....

Дж.Л.Беридзе, В.Д.Меладзе. *Интерференция волн метрового диапазона* 11
თბჭალავა, მ.ჩოგოვაძე. მგორავი სფეროს მოძრაობის შენელების შესახებ 11
T.Bzhalava, M.Chogovadze. *On Deceleration of Movement of a Rolling Spher* .....

Т.Бжалава, М.Чоговадзе. *О замедлении движения катящейся сферы* .....

ნ.იმნაძე. არქ. ი. ლეონიდოვის შემოქმედებითი კონცეფციის თავისებურება.....14
N.Imnadze. *Peculiarity Crative Conerption Architect I. Leonidov*.....

Н.Имнадзе. *Особенности творческой концепции архитектора И.Леонидова* ..

ი.კალანდაძე, გ.ჩიხლაძე. რხევების შესწავლის მეთოდოლოგია-მოვლენის აღქმა და მასალის ათვისება 15
I.Kalandadze, G.Chikhladze. *Methodic of hearing Oscillations – Perception of Phenomenon and Digestion of Material*.....

И.Каландадзе, Г.Чихладзе. *Методика изучения колебаний – восприятие явления и усвоения материала*...

თ.კიკნაძე. განრიგთა თეორიის ამოცანების ამოხსნის ზოგიერთი მიახლოებითი ალგორითმის ეფექტურობის გამოკვლევის შესახებ. 19
T.Kiknadze. *Analisis of efficiancy of some approximate resolution scheduling problems algorithms* .....

Т.Кикнадзе. *Исследование эффективности некоторых алгоритмов приближенного решения задач теории расписаний*.....

ვ.დმელაძე, ვ.დ.ტაბატაძე. მატერიის კორპუსკულურ-ტალღური დუალიზმი.....22
V.D. Meladze, G.D.Tabatadze. *Corpuscular-Wave Duality of the Matter*.....

В.Д.Меладзе, Г.Д.Табатадзе. *Корпускулярно-волновой дуализм материи*.....

თერ-სამველოვა ე.გ. Пути совершенствования электронно-акустических средств измерения.....25
E.Ter-Samvelova. *The waysof improving of electronic-acoustical means of measuring*.....

ე.ტერ-სამველოვა. ელექტრონულ-აკუსტიკური გამზომ საშუალებების განვითარების გზები.....

გ.შენგელია. "საინჟინრო გრაფიკის საწესების", როგორც პროპედევტიკული კურსის დანიშნულება გამოყენებითი პერსპექტივის სწავლების მეთოდოლოგიაში.....26
G.Shengelia. *Introduction of the "Fundamentals of Engineering Graphies" as a Propedutic Course and Methodology for Teaching Basies of the Prospects*.....

Г.Шенгелиа. *Назначение «Начала инженерной графики» как пропедевтического курса методики обучения основ перспективы*.....

გ.შენგელია. წერტილთა გეომეტრიული ადგილი და მისი, როგორც მეთოდის გამოყენება აგების ამოცანებში 30
G.Shengelia. *Geometric Location of the Points and Its Application as a Methodology for Solving the Construction Problems*.....

Г.Шенгелиа. *Геометрическое расположение точек и его применение в задачах построения*.....

გ.ჩიხლაძე, ი.კალანდაძე. "სუფთა ექსპერიმენტის" ცნების შესახებ.....34
G.Chikhladze I.Kalandadze. *On the Concept of " Clear Experiment"*.....

Г.Чихладзе, И.Каландадзе. *К понятию «чистого эксперимента»*.....

მ.ჩოგოვაძე, თბჭალავა. "მყარი სხეულების კვანტური ქიმიის" სწავლების მეთოდოლოგია.....37
M.Chogovadze T.Bzhalava. *Methodic of Taching of "Quantum Chemistry of Solid Bodies"*.....

М.Чоговадзе, Т.Бжалава. *Методика преподавания «Квантовой химии твёрдых тел»*.....

II

ეკონომიკური მეცნიერებანი/Economics sciences/Экономические науки

ნ.გურამიშვილი. ექსპორტი და იმპორტი, როგორც ერთობლივი ხარჯების შემადგენელი ნაწილი.....40
N.Guramishvili. *Export and import - komponents of aggregate expenditures*.....

Н.Гурамишвили. *Экспорт и импорт как составляющие совокупных расходов* .....

ნ.დარბინიანი. დამატებული ღირებულებისა და კლასტერის ურთიერთქმედების ჯაჭვის კონცეფცია.....41
N.Darbinyan. *An interaction of a chain of addition cost*.....

Н.Дарбинян. *Взаимодействие цепочки добавления стоимости и кластера*.....

ნ.კობახიძე. ეკოტურიზმის განვითარების პერსპექტივები საქართველოში 44
N.Kobaxidze. *Eco-tourism Development Perspectives in Georgia*.....

Н.Кобахидзе. <i>Перспективы развития экотуризма в Грузии</i>	47
ნ ნაოჭაშვილი. <i>საქართველოს გეოპოლიტიკური გარემო</i>	47
N.Naorchashvili. <i>Geopolitics of Georgian</i>	
Н.Наочашвили. <i>Геополитическая среда Грузии</i>	
ნ ნაოჭაშვილი. <i>ინტერნაციონალიზაცია და გლობალიზაცია</i>	49
N.Naorchashvili. <i>Internationalisation and globalization</i>	
Н.Наочашвили. <i>Интернационализация и глобализация</i>	1
ნ ნარმანია. <i>საბუშო ძალის ბაზარი და დასაქმების პრობლემა საქართველოში</i>	51
N.Narmania. <i>Labour power market and employment problems in Georgia</i>	
Н.Нармания. <i>Рынок рабочей силы и проблемы занятости в Грузии</i>	
მ.ნასკიდაშვილი. <i>სატრანსპორტო დერეფანი, მისი როლი საქართველოს ეკონომიკურ განვითარებაში</i>	54
M.Naskidashvili. <i>Europe and Asia transit corridor and its role in economic development of Georgia</i>	
М.Наскидашвили. <i>Евроазиатский транспортный коридор и его роль в экономическом развитии Грузии</i>	
ნ.რევიშვილი. <i>საქართველოს ტურისტული იმიჯის ამაღლების გზები</i>	58
N.Revishvili. <i>Ways of rising of tourist image in Georgia</i>	
Н.Ревишвили. <i>Пути повышения туристического имиджа Грузии</i>	
ო.რუხაძე. <i>ავტომობილების მსოფლიო ბაზარი და განვითარებადი ქვეყნები</i>	61
O.Ruxadze. <i>The world market of cars and developing countries</i>	
О.Рухадзе. <i>Мировой рынок машин и развивающиеся страны</i>	
გ.უგრეხელიძე. <i>პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები და ტრანსნაციონალური კორპორაციების საქმიანობა</i>	63
G.Ugrekheldze. <i>International investments and multi-national corporations</i>	
Г.Угрехелидзе. <i>Прямые и иностранные инвестиции и деятельность транснациональных корпораций</i>	
მ.უჯარაშვილი. <i>საქართველოს სასურსათო უსაფრთხოების პრობლემები და მათი გადაწყვეტის ძირითადი გზები</i>	66
M.Ujarashvili. <i>The problems of provision safety of Georgia and the basic means of their decision</i>	
М.Уджарашвили. <i>Проблемы продовольственной безопасности Грузии и основные пути их решения</i>	
მ.პრიდონაშვილი. <i>საქართველოს რესურსული პოტენციალი და ეკონომიკური სტრატეგია</i>	69
M.Pridonashvili. <i>Resource Potential and Economical Strategy of Georgia</i>	
М.Придонашвили. <i>Ресурсный потенциал и экономическая стратегия Грузии</i>	
დ.ხარბედია. <i>ელექტრონული კომერცია საქართველოში</i>	73
D.Kharbedia. <i>Electronic commerce in Georgia</i>	
Д.Харбедиа. <i>Электронная коммерция в Грузии</i>	
თ.ხოლეგაშვილი. <i>რელიგიური ტურიზმი, როგორც კულტურული ტურიზმის ერთერთი მიმართულება</i>	76
T.Kholegasvili. <i>Religion tourism</i>	
Т.Холегашвили. <i>Религиозный туризм как одно из направлений культурного туризма</i>	

III

უცხო ენების სწავლების მეთოდოლოგია/Methods of teaching foreign languages/Методика преподавания иностранных языков

В.Бахышова. <i>Дискурсивная компетенция как основа коммуникативно-прагматической организации обучения немецкому языку в языковом вузе</i>	79
ვ.ბახიშოვი. <i>დისკურსიული კომპეტენცია, როგორც გერმანული ენის კომუნიკაციურ-პრაგმატული საფუძველი უმაღლეს სკოლაში სწავლებისას</i>	
V.Bakhishova. <i>Discourse competence as a basis of kommunikative – pragmatic organization a teaching German in language university</i>	
რ.გოცირიძე. <i>კომპიუტერი მასწავლებლისა და ხელსაწყოების როლში უცხოური ენის სწავლების პროცესში</i>	81
R.Gotsiridze. <i>Computers as tutors and tools in EFL classroom</i>	
Р.Гоциридзе. <i>Компьютер как наставник и орудие в процессе обучения иностранному языку</i>	
რ.გოცირიძე. <i>საუბრის ხელოვნების სწავლება</i>	83
R.Gotsiridze. <i>Mastering public speaking skills</i>	
Р.Гоциридзе. <i>Обучение навыкам беседы</i>	
З.Гурамишвили. <i>Принцип активной коммуникативности как основополагающая методическая категория в преподавании русского языка как иностранного</i>	84
ზ.გურამიშვილი. <i>აქტიური კომუნიკაციის პრინციპი, როგორც ძირითადი მეთოდოლოგიური კატეგორია რუსული ენის შესწავლისას</i>	
Z.Guramishvili. <i>Active communicativeness concept as basic methodical category in teaching Russian as foreign language</i>	

<u>ნ.დოღონაძე, გ.გორგილაძე. სოციოლინგვისტური და კროსკულტურული საკითხები უცხოური ენის სწავლებისას.....</u>	86
<i>N.Doghonadze, G.Gorgiladze. Some issues of sociolinguistics and cross-cultural teaching of foreign language teaching.....</i>	
<i>Н.Догонадзе, Г.Горгиладзе. Некоторые вопросы социолингвистики кросскультурных отношений при обучении иностранному языку.....</i>	
<u>М.Зоранян. Категориальное исследование словосочетаний с прилагательными, выражающими уподобление.....</u>	88
<i>მ.ზორანიანი. დამსგავსების გამომხატველი ზედსართავსახელებიანი სიტყვათა შეთანხმების კატეგორიული კვლევა.....</i>	
<i>M.Zoranyan. The Categorical Investigation of Word-Combinations with Adjectives Expressing Simulation.....</i>	
<u>ბ.იმნაძე. მიზეზობრიობა, როგორც სემანტიკური კატეგორია .....</u>	92
<i>B.Imnadze. Causality as asemantic category .....</i>	
<i>Б.Имнадзе. Причинность как семантическая категория.....</i>	
<u>ე.კაციტაძე. ლესინგის ცხოველთა იგაფ-არაკები და მათი მნიშვნელობა გერმანული ენის სწავლების პროცესში.....</u>	94
<i>E.Katsitadze. Lessings animal fables and their importance for the student of German Language</i>	
<i>Е.Кацитадзе. Басни Лессинга о животных и их значение для изучающих немецкий язык</i>	
<u>ს.კულიევა. Основные функции и структура ролевых игр при обучении речевому взаимодействию на начальном этапе работы в языковом вузе.....</u>	97
<i>S.Quliyeva. Main functions and structure of role plays in teaching speech interaction at the initial stage of language university.....</i>	
<i>С.Чупринина. Социально-психологические мотивы инвективного общения .....</i>	100
<i>ს.ჩუპრინინა. ლექსიკური ფენის ურთიერთობის სოციალურ-ფსიქოლოგიური მოტივები .....</i>	
<i>Sv.Chuprinina. Socio – psychological motives of invective communication.....</i>	
<u>ს.ჩუპრინინა. Поиск новых решений в обучении русскому языку как иностранному</u>	
<i>ს.ჩუპრინინა. ახალი ხერხების ძიება რუსულის, როგორც უცხოური ენის, სწავლებისას .....</i>	103
<i>Sv.Chuprinina. Finding the ways for teaching of russian as a foreign Language .....</i>	

IV

ზოგადჰუმანიტარული მეცნიერებანი/Common humanities/Общезуманитарные науки

<u>Т.Беридзе. Роль и значение научного перевода в современном мире.....</u>	106
<i>თ.ბერიძე. სამეცნიერო თარგმანის როლი თანამედროვე საზოგადოებაში.....</i>	
<i>T.Beridze. The role of scientific text translation in the contemporary world.....</i>	
<u>ე.ბერიძე. ნიგალის ხეობის ზოგიერთი ტოპონიმის ეტიმოლოგიის შესახებ.....</u>	109
<i>E.Beridze. Etymology of several toponymies of Nigali saHyon.....</i>	
<i>Е.Беридзе. Этимология некоторых топонимов Нигальского ущелья.....</i>	
<u>ე.ბერიძე. ეთნოგრაფიული შენიშვნები ნიგალში ჩვენეული ჩანაწერების მიხედვით.....</u>	111
<i>E.Beridze. Ethnographic notes of Nigali.....</i>	
<i>Е.Беридзе. Нигальские этнографические заметки.....</i>	
<u>ნ.ბიწაძე. ტექსტის აზრობრივი კომპრესიის პრობლემა .....</u>	114
<i>N.Bitsadze. The Problem Of The Text Compression .....</i>	
<i>Н.Бицадзе. Проблема смысловой компрессии текста.....</i>	
<u>მ.გიგინეიშვილი, ჟ.კოკრაშვილი. კრიმინალისტიკური ინფორმაციული ურთიერთობა და მანქანური დოკუმენტების სამართლებრივი რეგულაცია.....</u>	116
<i>M.Gigineishvili, Q.Qoqrashvili. Criminalistic Informational interrelation and legal regulation.....</i>	
<i>М.Гигинейшвили, К.Кокрашвили. Криминалистическое информационное взаимоотношение и правовое регулирование машинной документации.....</i>	
<u>მ.გოგიშვილი. თარგმნის თეორია და პრაქტიკა.....</u>	118
<i>M.Gogishvili. Theory and practice of translation.....</i>	
<i>М.Гогиншвили. Теория и практика перевода.....</i>	
<u>Н.Ананишвили. А.Дюма в России.....</u>	121
<i>ნ.ანანიშვილი. ა. დიუმა რუსეთში.....</i>	
<i>N.Ananiashvili. Literary interaction in creative work of A. Duma.....</i>	
<u>თ.გურგენიძე. მართლმადიდებლობა, როგორც ქართველი საზოგადოების ღირებულება .....</u>	123
<i>T.Gurgenidze. Orthodox Religion as ths value for Georgian Society .....</i>	
<i>Т.Гургенидзе. Православие как ценность грузинского общества.....</i>	
<u>ნ.დოლიძე. კომპოზიტური გამონათქვამის ერთი ტიპი ქართულში.....</u>	126
<i>N.Dolidze. One type of composite statements in Georgian language.....</i>	
<i>Н.Долидзе. Об одном типе композиционных высказываний в грузинском языке.....</i>	

<u>M.Zoranyan. Understanding cultural stereotypes and humour.....</u>	128
მ.ზორანიანი. კულტურული სტერეოტიპებისა და იუმორის გაგება.....	
M.Zoranyan. Понимание культурных стереотипов и юмора.....	
<u>Карашарлы Чингиз Мамед Оглы. К дешифровке этрусских текстов.....</u>	129
ჩ.კარაშარლი. ეტრუსული ტექსტების გაშიფრის შესახებ.....	
Ch.Karasharli. Deciphering of Etruscan texts.....	
<u>ე.ლილუაშვილი. ვერბალური და არავერბალური იმიჯის კონსტრუირების პრობლემა .....</u>	132
E.Liluashvili. Problem of construction of verbal and non-verbal image.....	
Е.Лилуашвили. Проблема конструирования вербального и невербального имиджа	
<u>Т.Мебукე. Ж.Деррида и понятие «differance».....</u>	134.
თ.მებუკე. ჯ. დერრიდა და ტერმინი «differance».....	
T.Mebuke. J. Derrida and the Term «differance».....	
<u>ნ.მირგატია. ენათაშორისი კომუნიკაციის ტექნოლოგიები .....</u>	139
Н.Миргатиа. Технологии интерлингвистических коммуникаций.....	
<u>ნ.მირგატია. იდიომის ფუნქცია ეფექტურ კომუნიკაციაში .....</u>	141
N.Mirgatiа. Technologies of Interlingual Communication	
Н.Миргатиа. Функция идиом в эффективной коммуникации.....	
<u>თ.კურდაძე. ტექსტის სტრუქტურა.....</u>	144
T.Qurdadze. Text structure.....	
Т.Курдадзе. Структура текста.....	
<u>ე.შაკიაშვილი. ზმნისწინები და მათი ფუნქციები ქართულში.....</u>	146
E.Shakiashvili. Prefixes and their functions in the Georgian language.....	
Э.Шакиашвили. Причастие и его функции в грузинском языке.....	
<u>ე.შაკიაშვილი. ო – გვეჭირდება თუ არა?.....</u>	151
Э.Шакиашвили. ო – нужна или нет?.....	
E.Shakiashvili. ო-If we need i or not?.....	
<u>მ.შელეგია. ლიტერატურული თანხვედრა.....</u>	153
M.Sheligia. Literary Proseeding.....	
М.Шелегия. Литературное созвучие.....	
<u>Г.Чотулиди. Языковой маркер интертекстуальных связей как текстовая единица.....</u>	155
გ.ჩოტულიდი. ინტერტექსტუალობის მარკერი, როგორც ტექსტუალური ერთეული.....	
G.Chotulidi. Intertextual language markers as textual units.....	
<u>მ.ჩხეიძე. არგუმენტების ტიპები და ეფექტური კომუნიკაცია.....</u>	158
M.Chkheidze. Types of arguments and Effective Communicstion.....	
М.Чхеидзе. Типы аргументов и эффективная коммуникация.....	
<u>ბ.ცხადაძე. ტერმინოლოგიური ძიებანი .....</u>	160
B.Tskhadadxe. Terminological searches.....	
Б.Цхададзе. Терминологические изыскания.....	
<u>ე.ცხადაძე. თანამედროვე ქართული ინტელექტუალური პროზის სტილური თავისებურება.....</u>	163
E.Tskhadadxe. The stylistic characteristics of the modern Gergian intellectual prose.....	
Э.Цхададзе. Стилистические особенности современной грузинской интеллектуальной прозы.....	
<u>მ.ხარატიშვილი. ტექნიკური ინოვაცია თანამედროვე თეატრში.....</u>	166
M.Kharatishvili. Technical innovation in modern theatre.....	
М.Харатишвили. Техническая инновация в современном театре.....	
<u>თ.ჯაგოდნიშვილი. ხალხური ლექსის “ხეკორძულას წყალი მისვამს” გაგებისათვის.....</u>	169
T.Jagodnishvili. Folklore Poem “Id drunk Khekordzulas water.....	
Т.Джагоднишвили. К пониманию грузинского фольклорного стихотворения «Пил я воду Хекордзула»..	
<u>ი.ჯაგოდნიშვილი. აბზაცის ცნების გააზრების მართებულობისათვის “აკადემიურ წერაში”.....</u>	171
I.Jagodnishvili. Comprehension of the Definition of Indention in “Academic Writing”.....	
И.Джагоднишвили. Осмысление понятия абзаца в «Академическом письме».....	
<u>М.Джикია. Прямые заимствования с немецкого языка в русской горнорудной терминологии .....</u>	175
მ.ჯიქია. პირდაპირი ნასესხობა გერმანული ენიდან რუსულ სამთო ტერმინოლოგიაში.....	
M.Dschikia. Die Lehnwörter aus dem Deutschen in der russischen Bergmannterminologie	

V

ჟურნალისტიკა/Journalistic/Журналистика

<u>ს.ბეგალაშვილი. კულტურული გლობალიზაცია და თაობათა ცვლა.....</u>	180
S.Begalashvili. Cultural globalization and changing of generations.....	
С.Бегалашвили. Культурная глобализация и смена поколений	

<u>ქვიორგობიანი. ჟურნალისტური გამოძიების ასპექტები.....</u>	<u>182</u>
<u>K.Giorgobiani. Aspects of journalistic investigation.....</u>	<u>.....</u>
<u>К.Гиоргобиани. Аспекты журналистского расследования.....</u>	<u>.....</u>
<u>И.Эмхвари. Роль СМИ в процессе глобализации .....</u>	<u>185</u>
<u>ი.ემხვარი. მედიის როლი გლობალიზაციის პროცესში.....</u>	<u>.....</u>
<u>I.Emkhvari. The role of media in gblalization process.....</u>	<u>.....</u>
<u>თ.თევდორაშვილი. გლობალიზაცია და ჟურნალისტიკა.....</u>	<u>187</u>
<u>T.Tevdorashvili. Globalization and Jurnalism.....</u>	<u>.....</u>
<u>Т.Тевдорашвили. Глобализация и журналистика.....</u>	<u>.....</u>
<u>Е.Козлова. Становление информационного общества и проблемы журналистского образования.....</u>	<u>190</u>
<u>ე.კოზლოვა. ინფორმაციული საზოგადოების ჩამოყალიბება და ჟურნალისტური განათლების პრობლემები.....</u>	<u>.....</u>
<u>E.Kozlova. Comind to be of an information society and problems of jurnalistic educations.....</u>	<u>.....</u>
<u>რ.ლორთქიფანიძე. ქართული “კუბლიციისტური ფილოსოფიის” გამოვლენის ფორმები თანამედროვეობის კონტექსტში.....</u>	<u>193</u>
<u>R.Lortkipanidze. In esse Georgian Pablitrats Philosophy revailed the form of the modern contexts.....</u>	<u>.....</u>
<u>Р.Лордкипанидзе. Формы проявления грузинской публицистической философии в контексте современности.....</u>	<u>.....</u>
<u>Н.Маисურაძე. Методы исследований негативного воздействия масс-медиа на аудиторию.....</u>	<u>195</u>
<u>ნ.მაისურაძე. აუდიტორიაზე მასმედიის ნეგატიური ზეგავლენის კვლევის მეთოდები.....</u>	<u>.....</u>
<u>N.Maisuradze. Investigaitions methods of negative influencr of mass-media on the audience .....</u>	<u>.....</u>
<u>Е.Оганезова. Журналистский текст прессы и электронных масс-медиа в прагматическом аспекте.....</u>	<u>198</u>
<u>ე.ოგანეზოვი. პრესისა და ელექტრონული მას-მედიის ჟურნალისტური ტექსტი პრაგმატულ ასპექტში.....</u>	<u>.....</u>
<u>E.Oganezova. Journalistical text of Press and Electronic Mass-Media in pragmatial aspect.....</u>	<u>.....</u>
<u>Л.Санакоева. Источники и побудительные причины обогащения языка в перманентном и глобальном процессе терминовтвorchества .....</u>	<u>200</u>
<u>ლ.სანაკოევი. ენის გამდიდრების წყარო და მოტივები ტერმინების შექმნის გლობალურ პროცესში.....</u>	<u>.....</u>
<u>L.Sanakoeva. The source and motive of enriching language in global process of term- creation.....</u>	<u>.....</u>
<u>ც.ტაბატაძე. ეთიკური პრობლემები ქართულ მედიაში .....</u>	<u>203</u>
<u>Ts.Tabatadze. Ethical problems in Georgian Media .....</u>	<u>.....</u>
<u>Ц.Табатадзе. Этические проблемы в грузинской прессе .....</u>	<u>.....</u>

VI

სოციალური მეცნიერებანი/Social scieeces/Социальные науки

<u>ა.ბურდულაძე, მ.მაგრადე. გუნდის ჩამოყალიბება და მისი განვითარების სტადიები.....</u>	<u>206</u>
<u>A.Burduladze, M.Magradze. The creation of the team and the stages of its development.....</u>	<u>.....</u>
<u>А.Бурдуладзе, М.Маградзе. Создание группы и стадиу ее развития.....</u>	<u>.....</u>
<u>შ.გიგაური. პიროვნება და თვითგანვითარების პრობლემა.....</u>	<u>208</u>
<u>Sh.Gigauri. A person and self-development problem.....</u>	<u>.....</u>
<u>Ш.Гигаури. Личность и проблема саморазвития.....</u>	<u>.....</u>
<u>შ.გრშიკაშვილი. მსოფლიო გლობალიზაციის ქსელში.....</u>	<u>212</u>
<u>Sh.Grishikashvili. In world Globalization Net.....</u>	<u>.....</u>
<u>Ш.Гришикашвили. В сету всемирной глобализации.....</u>	<u>.....</u>
<u>ლ.თევზაძე. საქმიან მოლაპარაკებათა ტექნიკა.....</u>	<u>215</u>
<u>L.Tevzadze. The technique of business negotiation.....</u>	<u>.....</u>
<u>Л.Тевзадзе. Техника деловых переговоров.....</u>	<u>.....</u>
<u>ი.კიბორძალიძე. ფასციაციის ტექნიკა ეფექტური ბიზნეს კომუნიკაციის კონტექსტში .....</u>	<u>217</u>
<u>I.Kiborzalidze. Fascination technique in the context of effective communication .....</u>	<u>.....</u>
<u>И.Кибордзалидзе. Техника фасцинации в контексте эффективной коммуникации.....</u>	<u>.....</u>
<u>ს.გ.ლომინაძე. Социальная система и ценностные ориентации личности .....</u>	<u>219</u>
<u>ს.ლომინაძე. სოციალური სისტემა და პიროვნების ფასეულებრივი ორიენტაცია.....</u>	<u>.....</u>
<u>S.Lominadze. Social system and personc’s values orientation.....</u>	<u>.....</u>
<u>მ.შონია. ყოველმხრიობა, მთლიანობა, პარმონიულობა, როგორც ადამიანის ჯეროვნების ნიშან – თვისებანი.....</u>	<u>221</u>
<u>M.Shonia. Diversity, wholeness and havmony as features for ideal human.....</u>	<u>.....</u>
<u>М.Шониа. Всесторонность, целостность, гармоничность как признаки долженственности человек....</u>	<u>.....</u>
<u>მ.შონია. ადამიანური ყოველმხრიობა, მთლიანობა, და პარმონიულობა ურთიერთკავშირში.....</u>	<u>223</u>
<u>M.Shonia. Human diversity, wholeness and havmony in interrelationship.....</u>	<u>.....</u>

М.Шонна. Всесторонность, целостность и гармоничность человека во взаимосвязи	
<u>М.Chkheidze. Types of Questions .....</u>	226
მჩხეიძე. არგუმენტების ტიპები და ეფექტური კომუნიკაცია.....	
М.Чхеидзе. Типы аргументов и эффективная коммуникация.....	
ე.ხახუტაშვილი. პირ პროცესების მართვის მენეჯმენტი.....	228
Е.Kakhutashvili. Process of Management PR process.....	
Е.Хахуташвили. Менеджмент управления процессов PR.....	

ჯ.ბერიძე,
 სრული პროფესორი
 სტუ
ვ.მელაძე
 ასოცირებული პროფესორი
 სტუ

მეტრული დიაპაზონის ტალღების ინტერფერენცია

ულტრამოკლე ტალღების მეტრული დიაპაზონის გამოყენების საკმაოდ მნიშვნელოვანი დარგია ტელევიზია. რამდენიმე ათეული მეგაჰერცი გამზიდი სიხშირეების გამოყენება რეალიზებას უკეთებს მაღალხარისხოვან ტელევიზიას. სწორედ ამიტომ ტელევიზიის გადაცემებში გამოიყენება მეტრული დიაპაზონის ტალღები. ფართო გამოყენება აქვს მეტრულ დიაპაზონს მ-ზე მომუშავე რადიოსადგურებშიც, რომლებიც უკანასკნელი 15 – 20 წლის განმავლობაში მძლავრად ვითარდება საქართველოში.

ნაშრომში განიხილება მეტრული დიაპაზონის ტალღების ზოგიერთი თვისება და ვფიქრობთ, რომ ის გარკვეულ ინტერესს გამოიწვევს დამწყებ სპეციალისტებსა და რადიომოყვარულებში.

თავდაპირველად, მოკლედ შევეხთ ზღვის წყლის ელექტრულ თვისებებს. რადიოტალღების მიმართ ის ხასიათდება შემდეგი კონსტანტებით:

$$\epsilon_r = 80, \mu_r = 1, \sigma = 4,5 \text{ ომ}^{-1}\text{მ}^{-1},$$

სადაც ϵ_r და μ_r , შესაბამისად, ზღვის წყლის ფარდობითი ელექტრული და მაგნიტური განვლადობებია, ხოლო σ – კუთრი ელექტროგამტარობაა.

კარგი გამტარებისთვის გამტარებლობის დენი ბევრად მეტია წანაცვლების დენზე, და კომპლექსური დიელექტრიკული შეღწევალობის წარმოსახვითი ნაწილი მეტია მის არსზე. თუ ზღვის წყლის კომპლექსური შეღწევალობის ფორმულიდან $\epsilon = \epsilon_r + i \frac{\sigma}{\omega \epsilon_0}$ გამო-

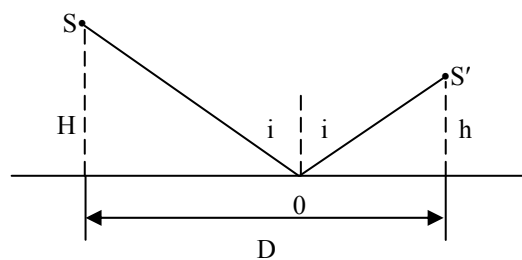
ვთვლით აღნიშნულ შეფარდებას, მივიღებთ:

$$\frac{\sigma}{\epsilon_0 \epsilon_r \omega} = \frac{4,5}{8,85 \cdot 10^{-12} \cdot 80 \omega} = \frac{6,4 \cdot 10^9}{2\pi\nu} \approx \frac{10^9}{\nu}$$

მიღებული აჩვენებს, რომ ზღვის წყალი კარგი ელექტროგამტარია. ის არ ატარებს $\nu > 10^9$ ჰც სიხშირეებს და კარგად ატარებს $\nu = 10^8$ ჰც და მასზე ნაკლებ სიხშირეებს.

აღნიშნული მონაცემების პირობებში განვიხილოთ S წერტილში H სიმაღლეზე ზღვის დონიდან მოთავსებული პორიზონტალური დიპოლური ანტენა, რომელიც ასხივებს λ სიგრძის მონოქრომატულ რადიოტალღებს. დავუშვათ, მიმდები მოთავსებულია S' წერტილში, წყლის დონიდან h სიმაღლეზე ანტენის გამოსხივების ეკვატორიალურ სიბრტყეში და D მანძილზე მისგან პორიზონტის გასწვრივ. მივიღოთ, რომ D ბევრჯერ მეტია H და h -ზე და რომ წყლის ბრტყელი ზედაპირი ვრცელდება S -დან S' -მდე.

ჩვენი მიზანია მოცემული D -ვის საზღვროთ ელექტრული ველის დაძაბულობის ცვლილება H, h, λ სიდიდეებთან დამოკიდებულებაში და განვსაზღვროთ მინიმალური h -ის მნიშვნელობა, რომლის დროსაც განხორციელდება ოპტიმალური რადიოკავშირი.

განვ-

S' წერტილში მოთავსებული მიმდები მიიღებს ანტენიდან გამოსხივებულ ტალღებს, გავრცელებულს SS' მიმართულების გასწვრივ და, აგრეთვე, წყლის ზედაპირის O წერტილიდან არეკვლილს, რომელიც

მიჩნეულია სარკულად. რადგან $D \gg H$, ამიტომ დაცემის კუთხე i (ასევე არეკვლისა) ახლოა 90° -თან, ხოლო არეკვლის კოეფიციენტი პრაქტიკულად ერთის ტოლი იქნება.

S' წერტილში ორი გზით მოსული ტალღების ოპტიკურ სვლათა სხვაობა ავლნიშნოთ δ . ამგვარად, $\delta = n(S_0S' - SS')$ და მის გამოსათვლელად განვსაზღვროთ SS' და S_0S' (პაერის გარდატეხის მაჩვენებელი ერთის ტოლია, $n = 1$):

$$SS' = \sqrt{D^2 + (H-h)^2} \approx D \left[1 + \frac{1}{2} \left(\frac{H-h}{D} \right)^2 \right],$$

$$S_0S' = \sqrt{D^2 + (H+h)^2} \approx D \left[1 + \frac{1}{2} \left(\frac{H+h}{D} \right)^2 \right].$$

მარტივი გამოთვლები გვაძლევს $\delta = \frac{2Hh}{D}$.

ფაზათა სხვაობა S' წერტილში ტოლი იქნება:

$$\Delta\varphi = \frac{2\pi\delta}{\lambda} + \pi = \frac{4\pi Hh}{\lambda D} + \pi.$$

რადგან ზღვის ზედაპირიდან არეკვლის გამო ფაზა საპირისპიროზე შეიცვლება, მცირე სვლათა სხვაობა და სრული არეკვლა წყლის ზედაპირიდან ვერ მოახდენს გავლენას ამპლიტუდაზე, რომელიც ორივე ტალღისთვის ერთნაირად, მანძილის უკუპროპორციულად შეიცვლება.

განხილული ტალღების ველები ერთმანეთის პარალელურია, მათი ჯამური ელექტრული ველი შემდეგნაირად ჩაიწერება

$$\frac{E_0}{D} \cos \omega t + \frac{E_0}{D} \cos(\omega t + \varphi) = -\frac{2E_0}{D} \sin\left(\omega t + \frac{2\pi Hh}{\lambda D}\right) \sin \frac{2\pi Hh}{\lambda D}. \quad (1)$$

ორივე ტალღა გამოსხივდება S წერტილიდან, ამიტომ ისინი კოჰერენტული იქნება და მათი მაქსიმუმის პირობაა

$$\frac{2\pi\delta}{\lambda} + \pi = 2m\pi \quad \text{ან} \quad \frac{4\pi Hh}{\lambda D} + \pi = 2m\pi.$$

წყლის ზედაპირზე ($h = 0$) წარმოიქმნება ნულის ტოლი მინიმუმი, ხოლო პირველი მაქსიმუმი, ბოლო ფორმულიდან გამომდინარე, იქნება სიმაღლეზე

$$h_1 = \frac{D\lambda}{4H}.$$

თუ განვიხილავთ რიცხვით მაგალითს $\lambda = 25$ მ, $H = 500$ მ, $D = 10$ კმ, მივიღებთ:

$$h_1 = \frac{10^4 \cdot 25}{4 \cdot 500} = 125 \text{ მ.}$$

ცნობილია, რომ მონოქრომატული გამოსხივების სიმძლავრე ტოლია დროის ერთეულში, ფართის ერთეულში გასული ენერჯიის რაოდენობის

$$\langle N \rangle = \frac{1}{2} \varepsilon_0 \varepsilon E_m^2, \quad (2)$$

სადაც E_m წარმოადგენს ამპლიტუდას. (1)-დან

$$E_m \approx E_0 \frac{4\pi Hh}{\lambda D^2}.$$

მეორე მხრივ, დიპოლური ანტენის შექმნილ ველს, როდესაც მიმართულების რადიუს-ვექტორისა და დიპოლის ღერძს შორის კუთხე $\theta = \frac{\pi}{2}$, მისგან D მანძილზე გააჩნია ამპლიტუდა

$$\frac{E_0}{D} = \frac{1}{4\pi\varepsilon_0 c^2} \cdot \frac{\omega_0^2 d_m}{D}. \quad (3)$$

სინუსოიდალური დიპოლის გამოსხივებული ჯამური საშუალო სიმძლავრე ჩაიწერება განტოლებით:

$$\langle \Phi \rangle = \frac{4}{3} \pi \epsilon_0 c E_0^2 \cdot (4)$$

(3)-ის გათვალისწინებით ის გამოისახება შემდეგნაირად:

$$\langle \Phi \rangle = \frac{4}{3} \pi \epsilon_0 c E_0^2 \cdot (5)$$

(2) და (5) განტოლებების გამოყენებით, მარტივი გარდაქმნებით მივიღებთ:

$$\langle N \rangle = 6\pi \frac{H^2 h^2}{\lambda^2 D^4} \langle \Phi \rangle \cdot (6)$$

რიცხვითი მაგალითი: $H = h = \lambda = 20$ მ, $D = 10^4$ მ, $\langle \Phi \rangle = 10$ ვტ, გვექნება:

$$\langle N \rangle = 4 \cdot 6\pi \cdot 10^{-5} \approx 0,75 \cdot 10^{-3} \text{ ვტ.}$$

ჩვენ მიერ განხილული საკითხები და მსგავსი წლების განმავლობაში გამოიყენებოდა ჩვენ მიერ სტუდენტების კავშირგაბმულობის ფაკულტეტზე, როგორც დამოუკიდებელი სამუშაოები პრაქტიკული მეცადინეობებისთვის. თეორიული საკითხების პრაქტიკული გამოყენება საკმაოდ ინტერესს იწვევდა სტუდენტებში და ზრდიდა სწავლებისადმი ჩვენი მიდგომის ეფექტურობას.

J.Beridze, V.Meladze. Interference of Meter Range Waves

Resume

In presented work the interference of right and reflected from a water surface waves radiated by the dipole antenna is considered, that supported in determination of the place of optimal reception. The power of the radiation is calculated, as the function of the general, average power. Based on the numeral examples the coincidence of the theoretical developments with the practical calculations is pointed. The importance of the given problem in the process of teaching of students of corresponding specialties is underlined.

Дж.Л. Беридзе, В.Д. Меладзе. Интерференция волн метрового диапазона

Резюме

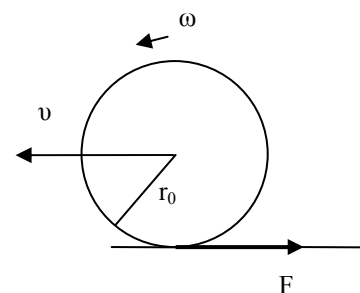
В представленной работе рассмотрено наложение излученных дипольной антенной прямой и отраженной от поверхности воды волн, с помощью чего определено место оптимального приема. Вычислена мощность излучения, как функция общей средней мощности. На основе численных примеров указано соответствие теоретических разработок практическим расчетам. Подчеркнута важность данного вопроса в процессе обучения студентов соответствующих специальностей.

თ. ბუღალავა,
ასოცირებული პროფესორი
მ. ჩოგოვაძე,
სრული პროფესორი
სტუ

მიგორავი სფეროს მოძრაობის შენელების შესახებ

ცნობილია, რომ თუ პორიზონტალური, გლუვი ზედაპირის მქონე მაგიდაზე მიგორავს m მასის და r_0 რადიუსის მქონე სფერო, ის გარკვეული მანძილის გავლის შემდეგ აუცილებლად გაჩერდება. რომელი ძალა აიძულებს მას გაჩერდეს? სტუდენტების უმეტესობა გიპასუხებთ, რომ ეს არის ხახუნის ძალა, მაგრამ მარტივი ანალიზიც კი მიუთითებს იმაზე, რომ თითქოსდა აქ ადგილი აქვს სერიოზულ წინააღმდეგობას. გავარჩიოთ ეს საკითხი უფრო დეტალურად და შევეცადოთ სიცხადე შევიტანოთ მასში.

განვიხილოთ სფერო, რომელიც მიგორავს მარცხნივ შენელებულად (ნახაზი 1). ნიუტონის II კანონის ($F = ma$) თანახმად, უნდა არსებობდეს ძალა F , რომელიც მოქმედებს მარჯვნივ, როგორც ეს ნახაზზეა ნაჩვენები. ამ ძალის მიერ გამოწვეული

ნახაზი 1. სფერო, რომელიც მიგორავს პორიზონტალურ ზედაპირზე.

აჩქარება a ასევე მარჯვნივ იქნება მიმართული, რის გამოც სფეროს წირითი სიჩქარე v დაიწყებს კლებას. ამ შემთხვევაში F წარმოადგენს ხახუნის ძალას.

მეორეს მხრივ, განვიხილოთ მბრუნავი სხეულის დინამიკის განტოლება

$$\tau = I\alpha, \quad (1)$$

სადაც τ არის F ძალის მომენტი სფეროს ცენტრის მიმართ, I – სფეროს ინერციის მომენტი, ხოლო α – სფეროს ბრუნვის კუთხური აჩქარება. დინამიკის განტოლებაში შემაჯავლი ძალის მომენტი τ , განმარტების თანახმად, განისაზღვრება $\tau = Fr_0$ ფორმულით, r_0 ძალის მხარია (სფეროს რადიუსი). თუ ამ გამოსახულებას შევიტანთ (1)-ში, მივიღებთ

$$Fr_0 = I\alpha,$$

აქედან

$$\alpha = \frac{Fr_0}{I}. \quad (2)$$

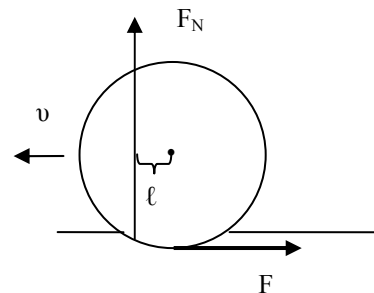
მაშასადამე, F ძალა ხელს უწყობს კუთხური აჩქარების გაზრდას და, შესაბამისად, სფეროს კუთხური სიჩქარის ზრდას.

ამრიგად, აქ სახეზეა თითქოსდა აშკარა წინააღმდეგობა, რაც გამოიხატება იმაში, რომ ხახუნის ძალა F ცდილობს სფეროს გადატანითი მოძრაობის სიჩქარის შენელებას, მაგრამ, ამავდროულად, ცდილობს ააჩქაროს მისი ბრუნვითი მოძრაობა.

ამ მოჩვენებითი პარადოქსის გადაწყვეტა შეიძლება, თუ განვიხილავთ სფეროზე მოქმედ სხვა ძალებს. ეს ძალებია სიმძიმის ძალა mg და საყრდენის ნორმალური რეაქციის ძალა F_N . ეს ძალები მოქმედებს ვერტიკალის გასწვრივ და არ ახდენს გავლენას ჰორიზონტალური მიმართულებით განხორციელებულ გადატანით მოძრაობაზე. თუ დავუშვებთ, რომ როგორც სფერო, ასევე მაგიდის ზედაპირი არის აბსოლუტურად მყარი, მაშინ მათ შორის კონტაქტი იქნება მხოლოდ ერთ წერტილში; ასეთ შემთხვევაში ეს ძალები არ ქმნის რაიმე მბრუნებელ მომენტს სფეროს მასათა ცენტრის მიმართ. აქედან გამომდინარე, ასეთ ვითარებაში ზემოთ მითითებული წინააღმდეგობის მოხსნა შეუძლებელია.

ამ წინააღმდეგობის მოხსნის შესაძლებლობა არის იმ იდეალიზირებული წარმოდგენის უარყოფა, რომ სხეული აბსოლუტურად მყარია. სინამდვილეში კი ყველა სხეული გარკვეულწილად განიცდის დეფორმაციას. სფეროც და მაგიდაც დეფორმაციას განიცდის, რის გამოც სფეროს ძირი მცირედ გაბრტყელდება, ხოლო მაგიდა ოდნავ ჩაიღუნება. აქედან გამომდინარე, ჩვენ საქმე გვაქვს ზედაპირების კონტაქტის რაღაც სასრულო უბანთან და არა წერტილთან. ასეთ შემთხვევაში საკონტაქტო უბანში შეიძლება აღიძვრას ძალის მომენტი, რომელიც F ძალით გამოწვეული მომენტის საწინააღმდეგო მიმართულებით იმოქმედებს, ამან კი შეიძლება გამოიწვიოს სფეროს კუთხური და, შესაბამისად, წირითი სიჩქარის თანდათანობითი კლება. ძალის ეს მომენტი შეიძლება დავაკავშიროთ საყრდენის რეაქციის F_N ძალასთან, რომლითაც კონტაქტის მთელ უბანზე მაგიდის ზედაპირი მოქმედებს სფეროზე. შედეგად მივიღებთ, რომ F_N ძალა შეიძლება განვიხილოთ, როგორც მოძრაობის მიმართულებით, მასათა ცენტრიდან ℓ მანძილის დაშორებით, ვერტიკალურად ზევით მიმართული ძალა (ნახაზი 2). რადგან ვიცით, რომ F_N ძალა მოქმედებს მასათა ცენტრის წინ, ამიტომ, როდესაც სფერო მივორავს, მისი წინა მხარე ეჯახება მაგიდის ზედაპირს და დებულობს მცირე ძალის იმპულსს. ამის შედეგად მაგიდის ზედაპირი მოქმედებს სფეროს წინა ნაწილზე ზევით უფრო ძლიერად იმ შემთხვევასთან შედარებით, როდესაც სფერო უძრავია.

თუ განვიხილავთ საკონტაქტო უბნის უკანა ნაწილს, მის მიმართ სფერო იწყებს ზევით მოძრაობას და, აქედან გამომდინარე, მაგიდის ზედაპირი მასზე ზევით მოქმედებს შედარებით სუსტად, ვიდრე უძრავი სფეროს შემთხვევაში. ამრიგად, მაგიდის ზედაპირი მოქმედებს მეტი ძალით სფეროს წინა ნაწილზე და ნაკლები ძალით მის უკანა ნაწილზე, რასაც მიყვევართ ძალის მომენტის

ნახაზი 2. დეფორმაციით გამოწვეული F_N ძალის წანაცვლება სფეროს მასათა ცენტრის მიმართ

წარმოქმნასთან. ეს იმაზე მიუთითებს, რომ F_N ძალის მოდების წერტილი უნდა მდებარეობდეს სფეროს მასათა ცენტრის წინ მისი მოქმედების მიმართულებით. ცხადია, რომ $\tau_N = \ell F_N$. სწორედ ამ ძალის მომენტს მივეყვართ ω კუთხური სიჩქარის შემცირებასთან და, ამის შედეგად, სფეროს მოძრაობის v სიჩქარის შემცირებასთან, რადგან წირითი სიჩქარე $v = \omega r_0$.

შეგვიძლია დავამტკიცოთ, რომ $\tau_N \frac{7}{5}$ -ჯერ მეტია ხახუნის ძალის მომენტზე.

მბრუნავი სფეროს დინამიკიდან გამომდინარე შეგვიძლია დავწეროთ

$$\tau_N - Fr_0 = I\alpha. \quad (3)$$

ცნობილია, რომ წირითი აჩქარება a კუთხურ აჩქარებას α უკავშირდება შემდეგი ფორმულით $a = \alpha r_0$. თუ ამას გავითვალისწინებთ, (3) ფორმულა მიიღებს შემდეგ სახეს:

$$\tau_N - Fr_0 = I \cdot \frac{a}{r_0},$$

აქედან $\tau_N = I \cdot \frac{a}{r_0} + Fr_0$. ვიცით, რომ $F = ma$ და, შესაბამისად,

$$\tau_N = I \cdot \frac{F}{mr_0} + Fr_0. \quad (4)$$

ცნობილია, რომ სფეროსთვის

$$I = \frac{2}{5}mr_0^2. \quad (5)$$

თუ (5)-ს შევიტანთ (4)-ში და გავამარტივებთ, მივიღებთ:

$$\tau_N = \frac{7}{5}Fr_0. \quad (6)$$

ამრიგად, შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ მგორავ სფეროზე მოქმედი F_N ძალის მახრუნებელი მომენტი სიდიდით მეტია F ხახუნის ძალის მახრუნებელ მომენტზე და მისი მოქმედება მიმართულია სფეროს ბრუნვის საწინააღმდეგოდ, ამიტომ, F_N ძალის მომენტით აღძრული აჩქარება გამოიწვევს კუთხური სიჩქარის შემცირებას და, საბოლოოდ, სფეროს გაჩერებას.

ლიტერატურა

1. *Д. Джанколи. Физика, I том, издательство "Мир", Москва, 1989.*
2. *ა. გიგინეიშვილი, გ. კუკულაძე. ზოგადი ფიზიკის კურსი, I ტომი, გამომცემლობა "ტექნიკური უნივერსიტეტი", თბილისი, 2006.*

T.L.Bzhalava, M.E.Chogovadze. On Deceleration of Movement of a Rolling Sphere

Resume

In presented paper the reasons of braking of a rolling sphere on the horizontal surface are observed. It is shown that braking of the sphere is caused by the shift of the force of reaction of the base relative to the center of mass that takes place due to the deformation. As a result, the rotating moment appears being acting oppositely to the rotation and causing the decrement of the circular velocity of the sphere up to its stoppage.

T.L.Бжсалава, М.Е.Чоговадзе. О замедлении движения катящейся сферы

Резюме

В представленной работе рассмотрена причина торможения сферы, катящейся по горизонтальной поверхности. Показано, что торможение сферы вызвано смещением из-за деформации силы реакции опоры относительно центра масс, в результате возникает вращательный момент, действующий противоположно вращению и вызывающий уменьшение угловой скорости сферы вплоть до полной ее остановки.

არქ. ი. ლეონიძის შემოქმედებითი კონცეფციის თავისებურება

XX საუკუნის პირველ ათწლეულში არქიტექტურულ სამყაროში გაჩნდნენ ოსტატები გამოვლენილი ფორმათწარმოქმნელი და სტილისშემქმნელი ნიჭით: ლე კორბუზიე, მის ვან დე როე, ვალტერ გროპიუსი, კ. მელნიკოვი, ა. ვესნინი, ფ. ლ. რაიტი, ი. ლეონიძე, ნ. ლადოვსკი, მ. გინზბურგი. სწორედ ასეთმა არქიტექტორებმა დიდი გავლენა მოახდინეს XX საუკუნის არქიტექტურული სტილის ფორმირებაზე, მათი გავლენა განსხვავებული იყო.

წინამდებარე სტატიაში გაანალიზებულია არქ. ი. ლეონიძის შემოქმედებითი კონცეფცია. მისი კონცეფცია სავესე იყო მხატვრულ-კომპოზიციური ხერხებით, რომელიც სტილიზაციის საშუალებას იძლეოდა. ი. ლეონიძე საბჭოთა არქიტექტურის ისტორიაში მოიაზრება, როგორც სტილის მოვლენა. პარადოქსია, მაგრამ ი. ლეონიძეს მხოლოდ ერთი რეალიზაცია დარჩა (კიბე კისლაგოდსკის სანატორიუმში). მისი მოღვაწეობის პერიოდი დაემთხვა იმ დროს, როდესაც არქიტექტურაზე ძლიერი გავლენა მოახდინა კონსტრუქტივიზმის იდეებმა და პრინციპებმა. ცნებები რაციონალიზმი, ტექნოლოგიურობა, ფუნქციონალობა მთავარ კატეგორიებად იქცა, მაგრამ 20-იანი წლების მეორე ნახევრიდან კონსტრუქტივისტების მრავალი რადიკალურ-ტექნიცისტური პრინციპები ვეღარ ვითარდებოდა და კრიზისს განიცდიდა. სწორედ ი. ლეონიძემ გამოიყვანა კონსტრუქტივიზმი ამ კრიზისისგან – კონტრასტული მსხვილი გეომეტრიული „სუფთა“ ფორმების ფორმათწარმოქმნელი თავისებურებების გამოვლენით. 1927 წელს ი. ლეონიძის მიერ დაპროექტებული ლენინის სახ. ბიბლიოთეკათმცოდნეობის ინსტიტუტი ქ. მოსკოვში ლენინის მთაზე (ახლანდელი ბელიურების მთაზე) მოიაზრება, როგორც მნიშვნელოვანი ეტაპი ახალი სტილის ფორმირების გზაზე: „მხატვრულ-კონსტრუქციული აზროვნების ფორმირებისაკენ“. „ბიბლიოთეკათმცოდნეობის ინსტიტუტის“ მონუმენტური და დინამიური კომპოზიცია აწყოილია გეომეტრიული „სუფთა“ ფორმების „თამაშზე“. მიუხედავად გეომეტრიული ფორმების უბრალოებისა, მათი რთული, მრავალდონიანი განვითარება სივრცეში ქმნის ემოციურად დაძაბულ არქიტექტურულ კომპოზიციას. ამ ემოციურობას კიდევ უფრო ამძაფრებს ესთეტიურად გააზრებული კონსტრუქციები.

1927-30-იან წლებში ლეონიძე მუშაობს მთელ რიგ პროექტებზე: „ტიპოგრაფია“, „კინოფაბრიკა“, „კულტურის სასახლე“, „ცენტრსოიუზის“ და „მრეწველთა სახლი“ მოსკოვში, კოლუმბის ძეგლი სანტ-დომინგოში, სოციალისტური განსახლება მაგნიტოგორსკში. თითოეულ მის პროექტში ჩანს კონცეპტუალური საწყისი, პრინციპულად ახლებურად ფორმულირებული იდეები.

„ნარკომის“ შენობის საკონკურსო პროექტი ქ. მოსკოვში წითელ მოედანზე (1934წ.) ი. ლეონიძის შემოქმედების გარდამავალ ეტაპად ითვლება (ეს პროექტი უამრავი პროექტის პროტოტიპი გახდა). „წითელი მოედნის“ ანსამბლის მრავალსტილურმა სინთეზმა ლეონიძის კომპლექსში ახალი იმპულსი შეიძინა, როგორც დიალოგი სხვადასხვა ეპოქის სტრუქტურებს შორის, დიალოგი ისტორიულ გარემოსა და თანამედროვე ტექსტს შორის. „კრემლი“ – ვასილ ნეტარის ტაძარი – ახალი შენობა. ამ პროექტში ანსამბლის სივრცული ევექტი იქმნება მკვეთრ დაპირისპირებაში, დისპროპორციაში. ერთ სტილბატზე აღმართული სამი სხვადასხვა ფორმის, სიმაღლის და სილუეტის კოშკები – პარალელეპიპედი, ევსკუთხედი და ცილინდრი (რომელთაც არ გააჩნიათ ანალოგები წარსულში) ქმნიან სივრცეში შეჭრილ ერთიან შენობას. წითელი მოედნის ანსამბლში გაბატონებული და სივრცით „შემოსილი“ პლასტიურად მოსადაგებული უძველეს დომინანტებთან. პროექტში ტრადიციასთან კავშირს გააჩნია ფარული ფორმა. აქ არ არის პირდაპირი ისტორიული რემისენციები, მაგრამ ისტორიასთან კავშირი გააზრებულია კომპოზიციური ანალოგიით გარემოსთან. ამ პროექტში კონცენტრირებულია XX ს-ის ბოლი: ისტორიციზმი, პოსტმოდერნიზმი, ჰაი-ტეკი, სლიკ-ტეკი და ცათამბჯენები.

ი. ლეონიძემ შექმნა თავისი სივრცული კონცეფცია: „შენობა სივრცეში – შენობა სივრცით შემოსილი“. მის კონცეფციაზე გავლენა მოახდინა მალევიჩის სუპრემატისტულმა კომპოზიციებმა, მაგრამ ლეონიძემ გეომეტრიული სტრუქტურები „ტილოს“ სივრციდან გადმოიტანა სივრცეზე. ფორმის შექმნის გეომეტრიული კანონზომიერების შესწავლაზე ლეონიძემ გადაწყვიტა არქიტექტურული ფორმათწარმოქმნის საკითხები და შექმნა სტილი. ლეონიძის სტილს საფუძვლად უდევს გეომეტრიული ფორმის უბრალოება და

სიცხადე, კონსტრუქციული გადაწყვეტის სიზუსტე, ფუნქციონალობა, მკაცრი ლოგიკა და რაციონალობა, სიმბოლურობა და ემოციურობა. ლეონიდოვის თვალსაზრისით უნდა აღიმართოს გეომეტრიულად სწორი ნაგებობა, როგორც სილამაზის და რაციონალობის სინთეზი. ასეთი სინთეზი უტოპიურ კონცეფციად აღიქმებოდა, რომელთა განხორციელება შეიძლება რეალიზებული ყოფილიყო მხოლოდ უტოპიებში. თავისი აზროვნებით და ფორმალისტური ხედვით ლეონიდოვი გაცილებით წინ უსწრებდა დროს, მაგრამ საბჭოთა პერიოდში, „რკინის ფარდის“ პირობებში იგი აღმოჩნდა იზოლირებული, მისთვის უცხო იყო „ორდერულ“ არქიტექტურაზე გადასვლა. 40-იან წლებში საბჭოთა სამყარო ქადაგებდა სხვა ფასეულობებს, სადაც ლეონიდოვისთვის ადგილი არ დარჩა.

ი. ლეონიდოვი გახდა თანამედროვე არქიტექტურის კლასიკოსი. მიუხედავად იმისა, რომ მან პრაქტიკულად ვერაფერი ვერ ააშენა, თითოეული მისი საკონსტრუქციო თუ კონცეპტუალური პროექტი გავლენას ახდენდა და ახდენს დღესაც მსოფლიო არქიტექტურის განვითარებაზე.

ლიტერატურა

A. T. Kaplun. Стиль и архитектура. М, 1985.

Н.Имнадзе. Особенности творческой концепции арх. И. Леонидова

Резюме

В статье проанализирована творческая концепция архитектора И. Леонидова. Его концепция полна художественно-композиционными способами, которые повлияли на становление современной мировой архитектуры.

N.Imnadze. Peculiarity Creative Conception Architect I. Leonidov

Summary

In this article analyse creative conception arch. I. Leonidova. His conception full of the artistic-composition methods, which influence on the contemporary architect.

იამზე კალანდაძე

ასოცირებული პროფესორი, სტუ

გურამ ჩიხლაძე

ასოცირებული პროფესორი, სტუ

რხევების შესწავლის მეთოდოლოგია – მოვლენის აღქმა და მასალის ათვისება

რხევით მოძრაობაში განსაკუთრებული ადგილი უკავია *ჰარმონიულ რხევას*. ნებისმიერი პერიოდული მოძრაობა აღიქმება, როგორც ჰარმონიული რხევების სასრულო ან უსასრულო ჯამი. ჰარმონიული რხევები შეიძლება განიხილოს როგორც კინემატიკის, ასევე დინამიკის თვალსაზრისით.

1. *წანაცვლების კანონები ჰარმონიულ რხევებში*. კინემატიკური თვალსაზრისით სხეული ასრულებს ჰარმონიულ რხევას, თუ მისი x წანაცვლება წონასწორობის მდგომარეობის მიმართ იცვლება დროში სინუსოიდალური ან კოსინუსოიდალური კანონით

$$x = x_0 \cos(\omega t + \varphi). \quad (1)$$

უნდა შევითვინოთ, რომ x_0 ამპლიტუდა – დადებითი სიდიდეა (მაქსიმალური გადახრის აბსოლუტური სიდიდე) და მოცემული რხევისთვის მუდმივია.

ძალიან მნიშვნელოვანია საწყისი ფაზისა და ფაზის ცნებების სწორი აღქმა. ყურადღება უნდა მიექცეს იმას, რომ საწყისი ფაზა განსაზღვრავს არა მარტო მერხევი სხეულის ადგილმდებარეობას $t = 0$ მომენტში, არამედ მოძრაობის მიმართულებასაც. რაც შეეხება ფაზას – ის განსაზღვრავს მერხევი სხეულის ადგილმდებარეობას და მოძრაობის მიმართულებას დროის მოცემულ მომენტში.

წანაცვლების კანონი (1) საშუალებას იძლევა დიფერენცირებით განისაზღვროს სიჩქარისა და აჩქარების ცვლილების კანონები სხეულის რხევითი მოძრაობისას. მნიშვნელოვანია გაიგოთ და დაიმახსოვროთ ფაზური თანაფარდობები x, v, a სიდიდეებს შორის: სიჩქარის ცვლილება ჩამორჩება წანაცვლებას $\frac{\pi}{2}$ ფაზით, აჩქარების – π ფაზით.

2. კინემატიკის მეორე მნიშვნელოვანი საკითხია *ჰარმონიული რხევითი მოძრაობების შეკრება*. თუ სხეული ერთდროულად მონაწილეობს ორ რხევით მოძრაობაში, რხევის ეს შემადგენლები დამკვირვებლის ყურადღების მიღმა ჩნდება – ის აღიქვამს მხოლოდ შედეგობრივ მოძრაობას.

შედგობრივი (ჯამური) მოძრაობა ადვილად მოიპოვება მოცემული შემადგენლებით. ამისთვის საკმარისია შეიკრიბოს გადაადგილების შემადგენლები დროის მცირე შუალედებში. ჩვენ კურსში განიხილება ერთნაირი სიხშირის რხევების შეკრება ორ შემთხვევაში:

- ა. რხევის შემადგენლები მიმართულია ერთი წრფის გასწვრივ;
- ბ. რხევის შემადგენლები ურთიერთ მართობულია.

სტუდენტი (მოსწავლე) ლექციის კონსპექტში ან სახელმძღვანელოში უნდა გაეცნოს ერთდროულად ორ რხევაში მონაწილე სხეულის მოძრაობის განტოლების გამოყვანას.

შეკრების შედეგად მიიღება იგივე სიხშირის ისევე ჰარმონიული რხევა საწყისი ამპლიტუდებსა და ფაზებზე დამოკიდებული ამპლიტუდითა და საწყისი ფაზით. შეიძლება ისე მოხდეს, რომ შედეგობრივი რხევის ამპლიტუდა ნულს გაუტოლდეს – რხევები ახშობს ერთმანეთს. მნიშვნელოვანია დაიმახსოვროთ, რა და რა პირობებს მიეყვართ რხევების ურთიერთ ჩახშობამდე ან გაძლერებამდე.

ერთი სიხშირის ერთი წრფეზე მიმართული ორი რხევა ახშობს ერთმანეთს, თუ შემადგენელი ამპლიტუდები ერთმანეთის ტოლია $x_{01} = x_{02}$, საწყისი ფაზათა სხვაობა კი π -ს კენტი რიცხვის ჯერადია $\Delta\varphi = \varphi_2 - \varphi_1 = (2k+1)\pi$ სადაც $k = 0, 1, 2, \dots$

თუ საწყისი ფაზათა სხვაობა π -ს ლუწი რიცხვის ჯერადია $\Delta\varphi = \varphi_2 - \varphi_1 = 2k\pi$, რხევები ერთმანეთს აძლიერებს და შედეგობრივი რხევის ამპლიტუდა შემადგენლების ჯამის ტოლი იქნება $x_0 = x_{01} + x_{02}$.

ურთიერთ მართობული რხევების შეკრებისას მერხევი სხეული მოძრაობს ელიფსზე, რომელიც საწყისი ამპლიტუდებისა და ფაზების სათანადო შერჩევისას შეიძლება წრეწირად ან წრფედ გადაგვარდეს. თუმცა ასეთი რხევები ვერაავითარ შემთხვევაში ვერ ახშობს ერთმანეთს – ელიფსი წერტილად არ გადაგვარდება.

რხევების შეკრების თავისებურებების ცოდნა ხელს შეგიწყობთ სწორად აღიქვით ისეთი რთული მოვლენა, როგორც არის ინტერფერენციის მოვლენა.

3. რხევითი მოძრაობის დინამიკა მოიცავს საკუთარი რხევების (არამილევადის და მილევადის) დინამიკას და იძულებითი რხევების დინამიკას.

ნივთიერი წერტილის ჰარმონიული რხევები აღიძვრება წანაცვლების პროპორციული და წონასწორობის მდგომარეობისკენ მიმართული ძალის ზემოქმედებით

$$F = -kx, \quad (2)$$

k – კოეფიციენტი. ამასთან რხევის წრეული (ციკლური) ω სიხშირე უკავშირდება k კოეფიციენტსა და წერტილის m მასას შემდეგი თანაფარდობით:

$$\omega = \sqrt{k/m}, \quad \text{პერიოდი } T = 2\pi/\omega = 2\pi\sqrt{m/k}.$$

ჰარმონიული რხევის დინამიკურ და კინემატიკურ განმარტებებს შორის კავშირი განისაზღვრება შემდეგნაირად:

ჰარმონიული რხევის კინემატიკური განმარტებიდან, ანუ ამ რხევის აღმწერი (1) ფორმულიდან ადვილად მიიღება აჩქარების ცვლილების კანონი

$$a = -\omega^2 x_0 \cos(\omega t + \varphi) = -\omega^2 x.$$

ნიუტონის II კანონის თანახმად, ნივთიერ წერტილზე მოქმედი ძალა ნებისმიერი სახის მოძრაობის დროს $F = ma$ -ს ტოლია. a აჩქარების მისი მნიშვნელობით $-\omega^2 x$ შეცვლისას ვდებულობთ $F = -\omega^2 mx = -kx$, სადაც $k = \omega^2 m$. მაშასადამე, ჰარმონიული რხევისას წერტილზე მოქმედებს წანაცვლების პროპორციული და წონასწორობის მდგომარეობისკენ მიმართული ძალა.

ვიციტ რა, რომ მყარ სხეულთა უმრავლესობა დრეკადი თვისებებით ხასიათდება, მათი დეფორმაციისას აღიძვრება დრეკადობის ძალა – ყველაზე გავრცელებული ჰარმონიული რხევის წარმომქმნელი ძალა.

4. რხევითი მოძრაობისას ისევე, როგორც ყველა სხვა მოძრაობისას სხეულს დროში ცვლადი კინეტიკური ენერგია გააჩნია. მნიშვნელოვანია გაითვითცნობიეროთ, რომ მას პოტენციური ენერგიაც გააჩნია (რა თქმა უნდა, ისიც დროში ცვლადი). თუ რხევის ენერგია სხვა სახის ენერგიაში არ გადადის (იგულისხმება სითბური, გამოსხივების და ა.შ.), კინეტიკური და პოტენციური ენერგიების ჯამი, ანუ სხეულის სრული მექანიკური ენერგია უცვლელი რჩება, ასევე არ იცვლება რხევის ამპლიტუდა და რხევას არამილევადი ეწო-

დება. თუ რხევის ენერჯის ნაწილი სხვა სახეებში გარდაიქმნება, ამპლიტუდა კლებულობს და რხევები მიიღევა.

ერთჯერადად მიწოდებული ენერჯის ხარჯზე აღძრულ რხევებს, რომლებიც მიმდინარეობს საკუთარი დრეკადი ან კვაზიდრეკადი ძალების მოქმედებით, საკუთარი ან თავისუფალი ეწოდება. სახუნის ძალების არსებობის გამო საკუთარი რხევები მიიღევა.

5. მიღევადი რხევების ანალიზისთვის გამოვიყენოთ მათემატიკური მეთოდი – უნდა იცოდეთ, რომ მიღევადი რხევისას წერტილის მოძრაობის კანონი მიიღევა მოძრაობის განტოლების (დიფერენციალური განტოლების) ამოსხნის გზით:

$$ma = F_{დრ} + F_{ბახ} = -kx - r\dot{x},$$

აქ $F_{დრ} = -kx$ – დრეკადობის ძალაა და ჩაწერილია სველი (ბლანტი) სახუნის ძალის

გამოსახულება დაბალი სიხქარეების დროს $F_{ბახ} = -r\dot{x}$, ანუ $m \frac{d^2x}{dt^2} = -kx - r \frac{dx}{dt}$, ან

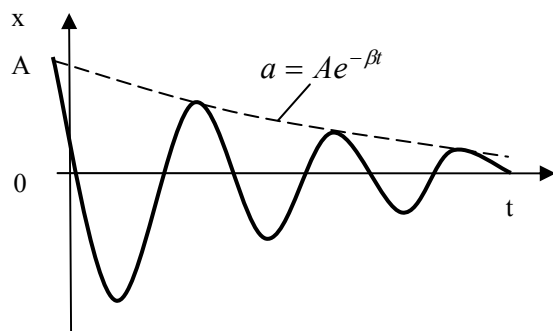
$$\frac{d^2x}{dt^2} + 2\beta \frac{dx}{dt} + \omega_0^2 x = 0.$$

მიღევადი რხევების დიფერენციალური განტოლების ამონახსნია ფუნქცია

$$x = Ae^{-\beta t} \cos(\omega t + \varphi),$$

A, φ – ინტეგრირების მუდმივებია – განისაზღვრება საწყისი პირობებიდან,

$$\omega = \sqrt{\omega_0^2 - \beta^2} = \sqrt{k/m - r^2/4m^2}$$

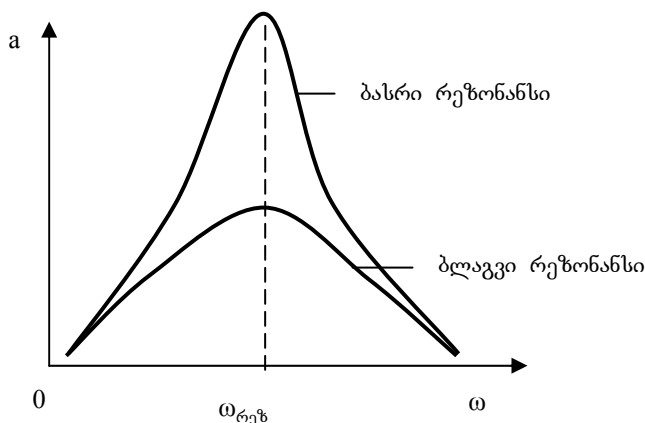

მიღევადი რხევების წრიული სიხშირეა, $\beta = r/2m$ – მიღევის კოეფიციენტი.

რხევის მიღევა აგრეთვე ხასიათდება მიღევის ლოგარითმული ($\theta = \beta T$) დეკრემენტით, რომელიც ახასიათებს რხევის ამპლიტუდის მიღევას ერთი პერიოდის განმავლობაში.

5. და ბოლოს, თავისუფალი რხევების შესრულების უნარის მქონე სისტემა შეიძლება მიყვანილი იყოს იძულებით რხევით მოძრაობაში სხვადასხვა სახის გარე ზემოქმედების შედეგად – კერძოდ, გარე პერიოდული ძალის $F = F_0 \cos \omega t$ ზემოქმედებით.

ძალიან მნიშვნელოვანია გაითავისოთ, პირველი, რომ დამყარებული, იძულებითი რხევები ყოველთვის გამომწვევი ძალის სიხშირით მიმდინარეობს, მეორე, რომ რხევის ამპლიტუდა დამოკიდებულია სიხშირეთა თანაფარდობაზე (ω_0, ω), გამომწვევი ძალის ამპლიტუდასა და საკუთარი რხევების მიღევის სიწრაფეზე (მიღევის კოეფიციენტზე). აქ მნიშვნელოვანია, აგრეთვე, რეზონანსის ცნება – რხევის ამპლიტუდის

მკვეთრი ზრდა საკუთარი და იძულებითი სიხშირეების გატოლებისას ($\omega_0 = \omega$), ამასთან რეზონანსული ამპლიტუდის სიდიდე დამოკიდებულია სისტემაში არსებულ ხახუნზე – მცირე ხახუნის დროს ადგილი აქვს ბასრ რეზონანს, დიდი ხახუნის შემთხვევაში – ბლავეს.

იცოდეთ, იძულებითი რხევის მოძრაობის განტოლება ჩაიწერება შემდეგი სახით:

$$ma = F_{\text{ღრ}} + F_{\text{ხახ}} + F = -kx - r\dot{x} + F_0 \cos(\omega t + \varphi),$$

ან $\frac{d^2x}{dt^2} + 2\beta \frac{dx}{dt} + \omega_0^2 x = f_0 \cos(\omega t + \varphi)$, აქ $f_0 = \frac{F_0}{m}$ – განტოლების მუდმივი

სიდიდეა –

ძალის დაყვანილი ამპლიტუდაა. ჩვენ მივიღეთ არაერთგვაროვანი, მეორე რიგის, დიფერენციალური განტოლება მუდმივი კოეფიციენტებით და მისი ამონახსნი არის ფუნქცია

$$x = Ae^{-\beta t} \cos(\omega t - \varphi') + a \cos(\omega t + \varphi),$$

აქ პირველი წევრი აღწერს სისტემის მიღევად რხევებს გარე ძალის მოქმედების დასაწყისში, ეს რხევები მალევე ქრება და რჩება მხოლოდ იძულებითი რხევები

$x = a \cos(\omega t + \varphi)$, სადაც $a = \frac{F_0}{\sqrt{(\omega^2 - \omega_0^2)^2 + 4\beta^2 \omega^2}}$ არის იძულებითი რხევების

ამპლიტუდა, φ – ფაზათა სხვაობა წანაცვლებასა და მოქმედ ძალას შორის,

$$\text{tg} \varphi = -\frac{2\beta\omega}{\omega_0^2 - \omega^2}.$$

ლიტერატურა

1. *С.Э.Фриш, Ф.В.Тиморева.* Курс общей физики. т.1, гл. 11, §91 – 104.
2. *И.В.Савельев.* Курс общей физики. т.1, гл. 9, §61 – 76.
3. *Б.М.Яворский и др.* Курс физики. т.1, гл. 8, §8.1 – 8.6.

I.G.Kalandadze, G.G.Chikhladze. Methodic of Learning Oscillations – Perception of Phenomenon and Digestion of Material

Resume

In the article there are presented the methodic recommendations concerning the learning such complicated phenomenon in physics as the oscillations are. Free undamping as well, as damping and forced oscillations are considered. It is signed just to which quantities the most attention should be paid. The most effective skills of digestion of studied material are recommended.

И.Г.Каландадзе, Г.Г.Чихладзе. Методика изучения колебаний – восприятие явления и усвоение материала

Резюме

В статье представлены методические рекомендации по изучению такого сложного явления в физике, как колебания. Рассмотрены как свободные, незатухающие, так и затухающие и вынужденные колебания. Указано, каким именно величинам следует уделять наибольшее внимание. Рекомендованы наиболее эффективные способы усвоения изучаемого материала.

განრიგთა თეორიის ამოცანების ამოხსნის ზოგიერთი მიახლოებითი ალგორითმის ეფექტურობის გამოკვლევის შესახებ

თანამედროვე წარმოების ფუნქციონირების ხარისხს მნიშვნელოვანწილად განსაზღვრავს კალენდარული დაგეგმარების ეტაპზე მიღებული გადაწყვეტილებების ხარისხი. მიზნის მისაღწევად აუცილებელი მოქმედებების მთელი სიმრავლის დროსთან მიმართებაში განსაზღვრა უკვე თავისთავად რთული ამოცანაა, ხოლო, თუ, ამასთან, საქმე ეხება საუკეთესო კალენდარული გეგმის შედგენას, და თანაც შეზღუდულ ვადებში, ამოცანის სირთულე განუსაზღვრელად იზრდება.

მათემატიკური მეთოდებისა და გამოთვლითი ტექნიკის საშუალებების გამოყენებამ მნიშვნელოვანი როლი შეასრულა ამ სირთულეების დაძლევაში.

ოპტიმალური კალენდარული გეგმების შედგენასთან დაკავშირებულ საკითხებს შეისწავლის განრიგთა თეორია. განრიგთა თეორია ოპერაციათა კვლევის ნაწილია. იგი იკვლევს ისეთ ამოცანებს, რომლებშიც საჭიროა სამუშაოების შესრულების განრიგის განსაზღვრა, სახსრების განაწილება და ა.შ. აღნიშნული ტიპის ამოცანები ჩნდება იქ, სადაც არსებობს სამუშაოების შესრულების ამა თუ იმ რიგითობის არჩევის საშუალება: საწარმოში სამუშაოების განაწილებისას, თვითმფრინავების დაფრენის განრიგის შედგენისას და ა.შ.

განრიგთა თეორიის ძირითად ცნებას წარმოადგენს ოპერაციის ცნება. ოპერაცია შეიძლება განიხილოდეს როგორც შესასრულებელი ელემენტარული სამუშაო.

სადოგადოდ განრიგთა თეორიის ამოცანა მოცემულია, თუ განსაზღვრულია:

1. შესასრულებელ სამუშაოთა ერთობლიობა;
2. მანქანათა რაოდენობა რომლებზეც სრულდება სამუშაოები;
3. მანქანებზე სამუშაოთა შესრულების რიგითობა;
4. განაწილების შეფასების კრიტერიუმები.

განასხვავებენ სტატიკურ და დინამიკურ ამოცანებს. სტატიკურ ამოცანებში სისტემაში ერთდროულად განიხილება სამუშაოთა გარკვეული რაოდენობა და განაწილება ხორციელდება წინასწარ განსაზღვრული ტიპის და რაოდენობის სამუშაოებისათვის. დინამიკურ ამოცანებში სამუშაოები განიხილება წინასწარ განუსაზღვრელი დროის მომენტებში.

ერთი და იგივე სამუშაოს ოპერაციების მანქანებზე შესრულების რიგითობის მიხედვით განასხვავებენ მანქანათა სისტემას:

- ა. კონვეიერულს;
- ბ. სამუშაოების შესრულების შემთხვევითი მიმდევრობით;
- გ. თავისუფალი ტიპის.

კონვეიერულ სისტემაში ყოველი სამუშაო ერთი და იგივე მიმდევრობით სრულდება სხვადასხვა მანქანებზე. ამ ტიპის სისტემისათვის ამოცანის მოდელი ფორმულირებულია შემდეგნაირად:

1. მოცემულია n სამუშაო, რომელთაგან თითოეული უნდა იქნეს დამუშავებული m სამუშაო ადგილზე, ერთხელ ყოველ სამუშაო ადგილზე.
2. ყოველი სამუშაო სრულდება ჯერ პირველ სამუშაო ადგილზე, შემდეგ მეორეზე და ა.შ. ;
3. $t_{i,j}$ - i -ური სამუშაოს j -ურ სამუშაო ადგილზე შესრულების დროა;
4. დროის ნებისმიერ მომენტში ყოველ სამუშაო ადგილზე შეიძლება მხოლოდ ერთი სამუშაოს ოპერაციის შესრულება;
5. ოპერაციები სრულდება უწყვეტად;
6. სამუშაოები ტოლფასია მათი მნიშვნელობის თვალსაზრისით.

ამოცანა მდგომარეობს სამუშაო ადგილებზე ოპერაციათა შესრულების ისეთი მიმდევრობის მოძებნაში, რომლისთვისაც მინიმალურია ყველა სამუშაოს დამთავრების დრო.

ოპტიმალური ან მასთან მიახლოებული განაწილების მოძებნა ხორციელდება ერთერთი ქვემოთ ჩამოთვლილი მიდგომებიდან გამომდინარე:

- მათემატიკური პროგრამირების გამოყენებით;
- კომბინატორული მეთოდების გამოყენებით;

- ევრისტიკული ალგორითმების შემუშავებით;
- სტატისტიკური მეთოდებით.

ჩვენ მიერ განხილულია კონვეიერული ტიპის სტატიკური ამოცანები, რომლებიც ამოხსნილია კომბინატორული და ევრისტიკული მეთოდების გამოყენებით.

გამოკვლეულია და შემუშავებულია დალაგების და განაწილების შედგენის მცირე და საშუალო ზომის ამოცანების ამოხსნის ალგორითმები შტოების და საზღვრების მეთოდის და არაცხადი გადარჩევის სქემების გამოყენებით. ამ ტიპის ამოცანების ამოხსნისათვის ფართო გამოყენება ჰპოვა ალგორითმებმა, რომლებიც იყენებენ შტოებისა და საზღვრების მეთოდს. ამ ტიპის ალგორითმების ეფექტურობა მნიშვნელოვანწილად დამოკიდებულია:

1. ამონახსნთა ხის მოცემული კვანძის შესაბამისი ნაწილობრივი განაწილების შესახებ ინფორმაციის დამახსოვრების მეთოდზე (ხერხზე);
2. მიზნის ფუნქციის ქვედა საზღვრის მნიშვნელობათა გამოთვლის მეთოდზე, რომელიც შეესაბამება მოცემული ნაწილობრივი განაწილების სხვადასხვა გაგრძელებას;
3. ამონახსნთა ხის წარმოდგენის და განშტოებების განხორციელების ხერხებზე.

არსებობს ამონახსნთა ხის წარმოდგენის და განშტოებების განხორციელების ორი ძირითადი მეთოდი:

პირველ შემთხვევაში ხდება ამონახსნთა ხის ყველა განაპირა კვანძების შესახებ ინფორმაციის დამახსოვრება; ყოველ მომდევნო ბიჯზე ირჩევა კვანძი, რომელსაც შეესაბამება ქვედა საზღვრის უმცირესი მნიშვნელობა და ამ კვანძიდან გრძელდება ყველა შესაძლო განშტოება. ამის შემდეგ, ახალი კვანძები უერთდება კვანძების საერთო სიას, ხოლო კვანძი, რომლიდანაც განხორციელდა განშტოება, ამოიშლება სიიდან. ეს შეესაბამება ყველაზე პერსპექტიული კვანძიდან განშტოების განხორციელების სქემას.

მეორე შემთხვევაში ადგილი აქვს ინფორმაციის დამახსოვრებას არა ყველა განაპირა კვანძის შესახებ, არამედ იმ გზის კვანძების შესახებ, რომელიც აერთებს ამონახსნთა ხის ფესვს მის გარკვეულ კვანძთან. არაცხადი გადარჩევა ხორციელდება "ნაბიჯი წინ" და "ნაბიჯი უკან" შესრულებით. ნაბიჯი წინ სრულდება მაშინ, როდესაც არსებობს მოცემული ნაწილობრივი განაწილების გაგრძელების შესაძლებლობა ისეთნაირად, რომ მიზნის ფუნქციის მნიშვნელობა აღმოჩნდეს წინა ეტაპზე მოძებნილ მნიშვნელობაზე უკეთესი. წინააღმდეგ შემთხვევაში სრულდება ნაბიჯი უკან. ასეთი მიდგომა შეესაბამება "უახლესი" კვანძიდან განშტოების განხორციელების სქემას.

გადარჩევის პროცესის დასრულების კრიტერიუმს წარმოადგენს ამოცანათა ხის ფესვიდან გამოძვალა ყველა გზის გამოკვლევის დამთავრება.

ზემოთ ფორმულირებული ამოცანის სპეციფიკა იძლევა ამოცანათა ხის რამე კვანძის შესაბამისი ნაწილობრივი განაწილების შესახებ ინფორმაციის დამახსოვრების საშუალებას $\sigma(i_1, i_2, \dots, i_k)$, სადაც $k \leq n$, ხოლო i_j იმ სამუშაოს ნომერია, რომელიც იკავებს j -ურ პოზიციას σ მიმდევრობაში. მიზნის ფუნქციის ოპტიმალური მნიშვნელობის ზედა საზღვარი შეიძლება ავიღოთ უსასრულობის ტოლი, ან იგი შეიძლება მიღებულ იქნეს სამუშაოების შესრულების იმ დროის ტოლი, რომელიც შეესაბამება რაიმე სრულ მიმდევრობას.

ამონახსნთა ხის რომელიმე k -ური კვანძის შესაბამისი ქვედა საზღვრის b_k გამოთვლისათვის გამოყენებული იქნა ცნობილი თანაფარდობა [1].

$$b_k = \begin{cases} c_1(\sigma) + \sum_{i \in \bar{S}} T_{i1} + \min_{i \in S} \sum_{j=2} T_{ij} \\ c_2(\sigma) + \sum_{i \in \bar{S}} T_{i2} + \min_{i \in S} \sum_{j=3} T_{ij} \\ \dots \\ c_m(\sigma) + \sum_{i \in \bar{S}} T_{im} \end{cases}$$

სადაც $c_1(\sigma), c_2(\sigma), \dots, c_m(\sigma)$ - პირველი, მეორე და ა.შ. მე- მ სამუშაო ადგი-

ლებზე უკვე განაწილებული სამუშაოების დამთავრების დროებია ხოლო $\bar{S}$ - შეუსრულებელი სამუშაოების სიმრავლეა.

პერსპექტიული კვანიდან განშტოების განხორციელების სქემის გამოყენებისას ითვლება, რომ ოპტიმალური ამონახსნი ნაპოვანია, თუ აღმოჩენილია ისეთი განაპირა კვანი, რომელსაც შეესაბამება σ სრული მიმდევრობა და რომლისთვის მიზნის ფუნქციის მნიშვნელობა არ აღემატება ამონახსნთა ხის სხვა რომელიმე განაპირა კვანძისათვის მიზნის ფუნქციის მნიშვნელობას.

განაწილების თეორიის ამოცანების ზუსტი ამოხსნის მეთოდების არარსებობამ განაპირობა მიახლოებითი მეთოდების შემუშავება, რომლებიც იძლევა საკმაოდ დამაკმაყოფილებელ ამონახსნს დროისა და სახსრების მცირე დანახარჯების შემთხვევაში. აღნიშნული ტიპის მიახლოებითი მეთოდები იყოფა ევრისტიკულ და ალბათურ მეთოდებად. ევრისტიკული ალგორითმები ეფუძნება ე.წ. მოთხოვნათა შემცირების ხერხს. იგი მდგომარეობს ოპტიმალური ამონახსნის მისაღებ დროში მოქმედების უარყოფაზე. ევრისტიკული ალგორითმები იყენებენ სხვადასხვა გონივრულ მოსაზრებებს მკაცრი დასაბუთების გარეშე, რომლებსაც პრიორიტეტების ფუნქციები ეწოდება.

ჩვენ მიერ გამოკვლეულია პრიორიტეტების ფუნქციების გამოყენების რამოდენიმე ვარიანტი, კერძოდ, უპირატესობის წესების და მათი კომბინაციის შედარებითი შეფასებისათვის ჩატარებულია ექსპერიმენტული გამოკვლევა. მრავალსაფეხურიანი საწარმოო პროცესისათვის გამოკვლეულია შემდეგი წესების კომბინაციები:

1. პირველ რიგში, შესასრულებლად არჩეულ უნდა იქნას სამუშაო,

რომლისთვისაც $\sum_{j=1}^m T_{ij}$, $i = 1, 2, \dots, m$ უდიდესია ;

2. პირველ რიგში, შესასრულებლად არჩეულ უნდა იქნას სამუშაო,

რომლისთვისაც $T_{i_m} - T_{i_1}$ უდიდესია;

3. პირველ რიგში, შესასრულებლად არჩეულ უნდა იქნეს სამუშაო,

რომლისთვისაც $\sum_{j=1}^m P_j T_{ij}$, სადაც $P_1, P_2, \dots, P_m$ რიცხვების ზრდადი

მიმდევრობაა.

ჩატარებულმა ექსპერიმენტულ კვლევებმა გვიჩვენა რომ, უმრავლეს შემთხვევაში პრიორიტეტების ფუნქციების ცალკეულ კომბინაციებს შეესაბამება მიზნის ფუნქციის არსებითად განსხვავებული მნიშვნელობები. ეს მიუთითებს იმაზე, რომ ყველაზე ეფექტური კომბინაციის შესარჩევად კონკრეტული ტიპის ამოცანებისათვის მიზანშეწონილია სპეციალური კვლევების ჩატარება.

ლიტერატურა

- 1.Ковалев М.Я. Модели и методы календарного планирования – Минск, БГУ, 2004.
- 2.Танаев В.С., Шкурба В.В. Введение в теорию расписаний - КДНТП, К, 1989.

Т.Кикнадзе. Исследование эффективности некоторых алгоритмов приближенного решения задач теории расписаний

Резюме

В работе сформулирована задача составления расписаний для многоступенчатого производственного процесса, характеризующегося конвейерной обработкой деталей. Приведено описание различных методов решения задач теории расписаний. Проведено экспериментальное исследование эффективности различных приближенных методов решения сформулированной задачи.

Summary

In this article is formulated the scheduling problem for multi-step process of production, which is characterized as pipeline processing. Described the different methods of resolution the problems of scheduling. Implemented the experimental investigation of different approximate methods efficiency of resolution the formulated problem.

გ.დ. მელაძე

ასოცირებული პროფესორი

გ.დ. ტაბატაძე

ასისტენტ პროფესორი

სტუ

მატერიის კორპუსკულურ-ტალღური დუალიზმი

ფრანგი მეცნიერის ლუი დე ბროილის მიერ 1924 წელს გამოთქმული იყო ჰიპოტეზა კორპუსკულურ-ტალღური დუალიზმის უნივერსალობის შესახებ. ამგვარად, დე ბროილის თანახმად, ნებისმიერ მიკრონაწილაკს შეესაბამება, ერთის მხრივ კორპუსკულური მახასიათებლები – ენერგია W და იმპულსი p , ხოლო მეორეს მხრივ ტალღური მახასიათებლები – სიხშირე ν და ტალღის სიგრძე λ .

განვიხილოთ m_0 უძრაობის მასის მქონე მიკრონაწილაკების ვაკუუმში წრფივად მოძრავი ნაკადი მუდმივი u სიჩქარით. ნაშრომის მიზანია ჩავწეროთ დე ბროილის ტალღის ფაზური სიჩქარის გამოსახულება, რომელიც დაკავშირებული იქნება მიკრონაწილაკების ენერგიასა და იმპულსთან, აგრეთვე, წარმოვადგინოთ ν_ϕ ფაზური სიჩქარე, როგორც u და c – სინათლის სიჩქარის ფუნქცია და განვსაზღვროთ ჯგუფური სიჩქარე.

მიკრონაწილაკის კინეტიკური ენერგია და იმპულსი $p = mu$, წრფივად და თანაბრად მოძრავი ნაწილაკისთვის, მუდმივი სიდიდეა. ძირითადი თანაფარდობები

$$W = h\nu, \quad (1)$$

$$p = \frac{h}{\lambda} = h\bar{\nu} \quad (2)$$

საშუალებას იძლევა დავეყავშიროთ ნაწილაკის მოძრაობა ერთგვაროვან და იზოტროპულ გარემოში x ღერძის გასწვრივ გავრცელებულ ჰარმონიულ ბრტყელ ტალღას:

$$\Psi(x,t) = A \exp\left\{\frac{i}{\pi}(\omega t - px)\right\}, \quad (3)$$

სადაც A მუდმივაა, $\omega = 2\pi\nu$.

მარტივი გარდაქმნებით (3)-ის მარჯვენა მხარეს მივცეთ შემდეგი სახე:

$$\exp i(kx - \omega t). \quad (4)$$

(4) წარმოადგენს რხევას $\lambda = 2\pi/k$ ტალღის სიგრძით, $\bar{k}$ ტალღური ვექტორის მიმართულებით. ფაზური სიჩქარე, რომელიც განისაზღვრება, როგორც თანაბარი ფაზის სიბრტყის გადაადგილების სიჩქარე, პირობიდან $kx = \omega t$ იქნება

$$\nu_\phi = \lambda\nu. \quad (5)$$

ν_ϕ -ის დაკავშირებისთვის u -სა და c -თან, უნდა გამოვიყენოთ ფარდობითობის თეორიის აინშტაინის ფორმულა $W = mc^2$, სადაც m ინერტული მასაა. (1)-ისა და (2)-ის გამოყენებით (5) ჩაიწერება შემდეგი სახით:

$$\nu_\phi = \frac{h}{p} \cdot \frac{W}{h} = \frac{c^2}{u}. \quad (6)$$

(6)-ის თანახმად, რადგან $c > u$, დე ბროილის ტალღის ფაზური სიჩქარე აღემატება სინათლის სიჩქარეს ვაკუუმში და მას შეზღუდულობა არ გააჩნია.

მიკრონაწილაკების სიჩქარეთა განაწილება შეესაბამება მათი იმპულსის განაწილებას. მონოქრომატული ტალღა (3) შეეცვალოთ ტალღათა ჯგუფით (პაკეტით)

$$\Psi(x, t) = \int_{-\infty}^{+\infty} f(p) \exp\left\{\frac{i}{\pi}(\omega t - px)\right\} dp. \quad (7)$$

ფუნქცია Ψ მაქსიმალურ მნიშვნელობას მიიღებს, როდესაც ფაზა $\varphi = \omega t - px$ მუდმივი იქნება, ანუ

$$\frac{d\varphi}{dp} = t \frac{d\omega}{dp} - x = 0.$$

ტალღის პაკეტის ცენტრი მოძრაობს თანაბარი სიჩქარით, რომელიც წარმოადგენს ჯგუფურ სიჩქარეს

$$v_g = \frac{x}{t} = \frac{d\omega}{dp}. \quad (8)$$

ფარდობითობის თეორიის ცნობილი ფორმულიდან $W^2 = m^2 c^4 + p^2 c^2$ მივიღებთ $W dW = c^2 p dp$. (6)-ის გათვალისწინებით,

$$v_g = \frac{pc^2}{W} = \frac{c^2}{v_\varphi} = u. \quad (9)$$

ე.ი., ჯგუფური სიჩქარე ტოლია მიკრონაწილაკის სიჩქარის – $v_g = u$ და (1)-დან ვღებულობთ დე ბროილის თანაფარდობას:

$$p = \hbar k = \frac{h}{\lambda}. \quad (10)$$

თუ (10)-ს განვაზოგადებთ ტალღის პაკეტზე სამ განზომილებაში, მივიღებთ, რომ პაკეტის ცენტრი თანაბრად გადაადგილდება

$$v_g = \text{grad}_k \omega \quad (11)$$

სიჩქარით, ხოლო ჯგუფური სიჩქარე გაიგივებული იქნება ნაწილაკის სიჩქარესთან

$$u = \text{grad}_p W. \quad (12)$$

უკანასკნელი თანაფარდობები (1)-თან ერთად შესაძლებლობას იძლევა დავამყაროთ კავშირი მიკრონაწილაკის დინამიურ ცვლადებსა და მისი შესაბამისი ტალღის მახასიათებლებს შორის:

$$W = \hbar \omega, \quad \vec{p} = \hbar \vec{k}.$$

ეს თანაფარდობა აკმაყოფილებს ფარდობითობის პრინციპს. ის აღნიშნავს, რომ სიდიდეები $(W, \vec{p})$ და $(\omega, \vec{k})$ ერთმანეთის პროპორციულია.

მიკრონაწილაკების ტალღური თვისებების ექსპერიმენტალურმა დასაბუთებამ აჩვენა, რომ საქმე გვაქვს უნივერსალურ მოვლენასთან, მატერიის ზოგად თვისებებთან, ე.ი., ტალღური თვისებები უნდა გააჩნდეს მაკროსკოპულ სხეულებსაც.

შესაძლებელია მათი აღმოჩენა?

განვიხილოთ 10^{-6} კგ მასის სხეული, რომელიც მოძრაობს 10^{-4} მ/წმ სიჩქარით. ამ მოძრაობის შესაბამისი ტალღის სიგრძე

$$\lambda = \frac{6,62 \cdot 10^{-34}}{10^{-6} \cdot 10^{-4}} = 6,62 \cdot 10^{-24} \text{ მ.}$$

ასეთი ტალღა ბუნებაში არ არსებობს და არც ტექნიკურად არის შესაძლებელი ისეთი დიფრაქციული მესერის (ხელსაწყო) დამზადება, რომელიც მას აღმოაჩენდა. ამიტომ მიღებულია, რომ მაკრო სხეული ამჟღავნებს თავისი თვისებების ერთ ნაწილს – კორპუსკულურს და ვერ ამჟღავნებს მეორეს – ტალღურს.

მატერიის ბუნების გაორება, ანუ კორპუსკულურ-ტალღური დუალიზმი ღრმავდება იმითაც, რომ ნივთიერების ნაწილაკებზე ვრცელდება კავშირი ნაწილაკის სრულ ენერჯიასა (W) და სიხშირეს (ν) შორის:

$$W = h \nu, \quad (13)$$

რაც ამტკიცებს იმ ფაქტს, რომ (13) ატარებს უნივერსალური თანაფარდობის ხასიათს. ის სამართლიანია არა მარტო ფოტონებისთვის, არამედ ნებისმიერი

მიკრონაწილაკისთვის. (13)-ის სამართლიანობას ამტკიცებს ცდებთან მრავალრიცხოვანი თეორიული შედეგების თანხმობა, რომლებიც მიიღება კვანტურ მექანიკაში, ატომურ და ბირთვულ ფიზიკაში.

თუ გავითვალისწინებთ (1)-სა და (2)-ს, ტალღათა ჯგუფი (7) შეიძლება შემდეგნაირად წარმოვადგინოთ:

$$\Psi(x,t) = \int_{-\infty}^{+\infty} f(\vec{v}') \exp\{2\pi i(vt - \vec{v}'x)\} d\vec{v}', \quad (14)$$

რაც შეესაბამება ელექტრომაგნიტურ ტალღებს $\left(\vec{v}' = \frac{v}{v_\phi}\right)$.

მაგალითისთვის განვიხილოთ ელექტრონების ნაკადი, რომლის u სიჩქარის შესაბამისი ტალღის სიგრძეა $\lambda = \frac{1}{2} \lambda_k$ ($\lambda_k = \frac{2h}{m_0 c}$ – კომპტონის ტალღის სიგრძეა). ჩავთვალოთ ელექტრონების საწყისი სიჩქარე ნულად და გამოვთვალოთ ნაკადის სიჩქარე u , ფაზური და ჯგუფური სიჩქარეები, მასა m და აღნიშნული სიჩქარეების მისაღწევად საჭირო V პოტენციალთა სხვაობა.

განსახილველი ელექტრონების ტალღის სიგრძე იქნება

$$\lambda = \frac{1}{2} \lambda_k = \frac{h}{m_0 c}. \quad (15)$$

არარელატივისტური მიდგომით

$$u = \frac{p}{m_0} = \frac{h}{\lambda m_0} = c,$$

რაც მიუღებელია.

გათვალისწინებული უნდა იყოს მასის რელატივისტური ცვლილება, ამიტომ

$$u = \frac{p}{m} = \frac{h \sqrt{1 - u^2/c^2}}{\lambda m_0} = c \sqrt{1 - u^2/c^2},$$

საიდანაც მარტივი გარდაქმნებით ვღებულობთ $u = c/\sqrt{2}$, ამიტომ (6)-ისა და (9)-ის თანახმად, გვექნება:

$$v_\phi = c\sqrt{2}, \quad v_g = c/\sqrt{2}.$$

u სიჩქარით მოძრავი ელექტრონის მასა იქნება:

$$m = \frac{m_0}{\sqrt{1 - u^2/c^2}} = m_0 \sqrt{2}. \quad (16)$$

რადგან ელექტრულ ველში ელექტრონზე შესრულებული მუშაობა eV ტოლი იქნება ელექტრონის W_k კინეტიკური ენერჯის, (16)-ის თანახმად, მივიღებთ:

$$V = \frac{W_k}{e} = \frac{m - m_0}{e} \cdot c^2 = 0,41 \frac{m_0 c^2}{e}. \quad (17)$$

(17)-ში შემავალი სიდიდეები: ელექტრონის მუხტი e , მისი უძრაობის მასა m_0 და სინათლის სიჩქარე ვაკუუმში c ცნობილი სიდიდეებია.

დასკვნის სახით აღვნიშნავთ, რომ ბუნების ერთ-ერთი რთული და საინტერესო მოვლენა, მატერიის კორპუსკულურ-ტალღური დუალიზმი, რომელიც ჩვენ განვიხილეთ დე ბროილის ჰიპოტეზის გამოყენებით, ნაშრომში განხილულია საკმაოდ ღრმად და არც თუ მარტივი მათემატიკური უზრუნველყოფით. ვფიქრობთ, ნაშრომი ჩააფიქრებს და დაეხმარება მკითხველს კვანტური მექანიკის საფუძვლების შესწავლაში.

Резюме

В представленной работе глубоко изучена знаменитая гипотеза Луи де Бройля о корпускулярно-волновом дуализме материи с использованием весьма сложного математического обеспечения. Записаны выражения для фазовой и групповой скоростей волны де Бройля, связанных с энергией и импульсом микрочастиц. Кроме того, фазовая скорость представлена, как функция скорости микрочастицы и скорости света. Рассмотрен конкретный пример потока электронов.

V.D. Meladze, G.D. Tabatadze. Corpuscular-Wave Duality of the Matter

Resume

In presented work the famous Louie de Broglie's hypothesis about the corpuscular-wave duality of the matter is deeply studied using rather complicated mathematical supply. Expressions for the phase as well, as for the group velocities of de Broglie's wave, related to the energy and the momentum of micro-particles, are written down. Besides that, the phase velocity is presented as the function of the velocity of a micro-particle and speed of light. The definite example of electrons flux is considered.

Тер-Самвелова Е.Г.

магистрант, Грузинский технический университет

Пути совершенствования электронно-акустических средств измерения

Представленная статья является естественным и полезным продолжением сходной публикации в сборнике трудов республиканской научно-технической конференции “АМУ – IV – 80” [1], она отражает неизбежные и решительные изменения в подходах, технических решениях и средствах реализации измерительных средств названного типа.

Справедливости ради, следует сразу же отметить, что несмотря на обилие рассмотренных основополагающих теорий и рекомендаций, приложимых к оптимизации функций и структур технических средств приборостроения (ТСП), в том числе электронно-акустической ветви, использование представлений теории графов [2] для анализа взаимодействия “оператор (ЛПР) – техническая информационная система” и др., не были затронуты некоторые направления в разработке информационно-акустических технических средств, оказавшихся перспективными и заключающими возможность дальнейшего совершенствования.

Прежде всего, назовем не рассмотренные ранее акустические средства, известные ещё в 70-80 гг. прошлого века. Это – разработки ЦКБ УВУ – аналитические приборы для жидких сред типов УЗИС-5, УЗИС-6 и т.п. [3].

Особенность этих установок для относительных измерений с использованием “эталонного” (образцового) канала – создание идентичных условий для анализируемой жидкости и образцовой, т.е. их термостатирование. Недостаток этих лабораторных средств – инерционность и низкая производительность.

Оказалась возможной существенная “эволюция” двухканальных акустических ИИС (АИИС) вплоть до создания т.н. “инвариантных” (неизменно функционирующих при изменении внешних возмущающих факторов (ВВФ)), отраженная в работе Й.Кажиса [4], где предлагается использование т.н. синхрокольца и импульсный метод с двумя идентичными измерительными акустическо-электрическими каналами (линиями) связи с объектом измерения. Двухканальные инвариантные АИИС оказались применимыми для систем диагностики низкотемпературной плазмы, системы неразрушающего контроля неоднородных полимерных материалов и др.

Двухканальная измерительная электронно-акустическая система с введением вспомогательного “эталонного” (образцового) электронно-акустического канала была реализована в разработке самокомпенсированного “акустического пера” для считывания и ввода в ЭВМ сложных форм графической информации [5].

Дальнейшее совершенствование подобного типа устройств достигнуто при возможности введения в структуру цепи предваряющей прямой связи (ППС), наличие которой усмотрено в графовом представлении модели гностической Г-системы [6].

Наличие “подграфа” прогнозирования в живых Г-системах не оставляет сомнений, а организация короткого контура “предзнания” в АИИС с образцовым измерительным каналом, возможная двумя путями (при двух различных условиях), обеспечивает способность технического информационного устройства к антиципации, т.е. предвосхищения, “предзнания” необходимой коррекции измерительной информации для исключения погрешности.

Устройство ввода графической информации с планшета “акустическим пером”, содержащим избыточный короткий канал описано в [7] и, несомненно, представляет собой “первенца” в новом классе АИИС с антиципацией [8].

Разработка антиципированного акустического поплавкового уравнивателя для жидких сред явилась содержанием магистерской диссертационной работы [9], заслужившей при защите высшей оценки.

Двухканальная дальнометрическая антиципированная АИИС для работы в газовой среде при определённых схемных и конструктивных особенностях может обеспечить инвариантность в слоисто-неоднородной (анизотропной) среде и, несомненно, найдет свое практическое применение в технике.

Литература

1. *Коренецкий Г.Б.* О критериях совершенствования акустических ТСП. В сб.: “Респ. н.-техч. конференция АМУ-IV-80”. Тбилиси: ГРП НТО приборопром, 1980.
2. *Оре. О.* Теория графов. 2-е изд. М.: Наука. Гл. ред. физ.-мат. литературы, 1980, – 336 с.
3. *Бабинов О.И.* Современные методы и приборы для определения состава, свойств и состояния веществ. “Ультразвуковые методы физико-химического анализа”. Москва: Приборэлектронпром, № 2, 1962.
4. *Кажис Р.И.* Ультразвуковые ИИС. Вильнюс: Мокслас. 1986, – 246 с.
5. *Коренецкий Г.Б., Ромелашвили В.Д.* Устройство для считывания графической информации. Авт. свид. СССР № 934512, кл. G 06 K 11/06 “Бюллетень изобретений”, Тбилиси, № 21, 1982 г.
6. *Коренецкий Г.Б.* Бионическая коррекция кибернетической модели Г-системы. В сб.: “Метрология – службам здоровья”. Тезисы и рефераты докладов конференции (г. Батуми, 27-29 ноября, 1983). Тбилиси: ГРП НТО приборопром, 1983, - 314 с.
7. *Коренецкий Г.Б.* Инвариантная акустическая ИИС нового класса. “Приборы и системы управления”, Тбилиси, № 7, 1994.
8. *Коренецкий Г.Б.* “ О новом классе АИИС”. Тбилиси: Прикладные задачи системного анализа. Научные труды Груз. политех. инс-та № 15 (371), 1990.
9. *გ.გ. შიოლაშვილი.* აკუსტიკური კონტროლის თანამედროვე საშუალებათა ცდომილების თვითკომპენსაციის გზები. დისერტაცია მაგისტრის სამეცნიერო ხარისხის მოსაპოვებლად. თბილისი, 2002.

გ.გ. ტერ-სამველოვა. ლექტრონულ-აკუსტიკური გამზომ საშუალებების განვითარების გზა რეზუმე

ნაშრომში განხილულია თანამედროვე ელექტრონულ-აკუსტიკური გამზომ საშუალებათა მაგალითები და თავისებურებანი, ნაჩვენებია გამოყენების არსებითი გაფართოების გზები, მათი ფუნქციები და მეტროლოგიური შესაძლებლობები.

E. Ter-Samvelova. he ways of improving of electronic-acoustical means of measuring

Summary

This article is devoted to the scientific analyses of the contemporary electronic-acoustical measuremental systems, their structures and functions. The ways of improvement their functions and metrological possibilities are presented.

გიორგი შენგელია
დოქტორანტი
სტუ

წერტილთა გეომეტრიული ადგილი და მისი, როგორც მეთოდის გამოყენება აგების ამოცანებში

ვიდრე უშუალოდ საკითხის განხილვაზე გადავიდოდეთ, ტერმინოლოგიის დაზუსტების მიზნით, მოვახდინოთ მცირე ექსკურსი გეომეტრიის საწყისებში.

უწყვეტი სიდიდის განსაზღვრაში არისტოტელეს მიაჩნდა, რომ თუ დისკრეტული სიდიდე განხილვება, როგორც წერტილთა სიმრავლე, მაშინ შეუძლებელია უწყვეტი სიდიდე განხილულ იქნას, როგორც განუყოფელი ელემენტების სიმრავლე. იგი თვლიდა, რომ თუ წერტილს არ გააჩნია ზომები, მაშინ ერთმანეთთან უწყვეტად მიჯრის ორი წერტილი გარდაიქმნება ერთ წერტილად და შესაბამისად მასაც არ ექნება ზომები. იგივე შეიძლება ითქვას სამ და ა.შ. ნებისმიერი რაოდენობის წერტილზეც. ამასთან ამგვარ მტკიცებას, რომელიც შესაძლოა მართებული იყოს წერტილების სასრული რიცხვისათვის,

არისტოტელე ავრცელებდა წერტილთა უსასრულო სიმრავლეზეც. ამის გამო არისტოტელე წირებს განიხილავდა არა როგორც წერტილთა სიმრავლეს, არამედ როგორც “ადგილს” სადაც შესაძლოა წერტილების განლაგება. აქედან არის წარმოშობილი ტერმინი – “წერტილთა გეომეტრიული ადგილი”. არისტოტელე და მისი მიმდევარი მათემატიკოსები წირებს და ზედაპირებს არ განსაზღვრავდნენ, როგორც მოცემული პირობით ურთიერთთან დაკავშირებულ წერტილთა სიმრავლეებს. ამასთან დაკავშირებით, სწორედ ტერმინოლოგიის დასაზუსტებლად, საჭიროა გადაწყვეტი ითქვას, რომ “წერტილთა გეომეტრიული ადგილის” ცნება, როგორც უკვე ითქვა, სავსებით ემთხვევა ტერმინს – “წერტილთა სიმრავლე”. წერტილთა ნებისმიერი სიმრავლე იმავდროულად არის წერტილთა გეომეტრიული ადგილი, რომლის ყოველი წერტილი თავისი გარკვეული თვისებით ეკუთვნის ამ სიმრავლეს.

აგების ყოველი ამოცანა არსებითად დაიყვანება (ამოცანის მონაცემების მიხედვით) ერთი ან რამდენიმე წერტილის მოძებნაზე, მაგალითად, სამკუთხედის აგება დაიყვანება მისი წვეროების მოძებნაზე; წრეწირის აგება – მისი ცენტრისა და ამ წრეწირის კუთვნილი ერთი წერტილის მოძებნაზე და ა.შ..

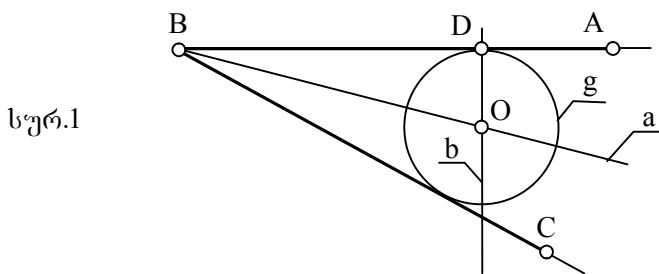
საყურადღებოა ის გარემოებაც, რომ ჩვენს ხელთ არსებული სახაზავი ხელსაწყოები: სახაზავი, ფარგალი, სამკუთხედი, მრუდთარგა და სხვა – როგორც წესი, მომარჯვებულნი არიან წირების გამოსახვაზე, ამიტომ აგების ყოველი ამოცანის გადაწყვეტაში ყოველი წერტილი (უშუალოდ მოცემული წერტილის გარდა) იძებნება ორი წირის თანაკვეთით. მაგალითისათვის დავუბრუნდეთ სამკუთხედს (BC) და განვიხილოთ მისი აგება, როცა ცნობილია ამ სამკუთხედის სამი გვერდი (a, b და c) და დაცულია ამ გვერდებს შორის ზემოთ მოყვანილი თანაფარდობა ანუ პირობა ამ მონაცემების მქონე სამკუთხედის არსებობის შესახებ. ამ ამოცანაში ჩვეულებრივ ერთ-ერთ გვერდს (მაგალითად, $[AB]=C$) თვლიან აგებულად და ამის მიხედვით ეძებენ C წვეროს. ეს უკანასკნელი განისაზღვრება ორი – $O=A$, $R=AC=b$ და $O=B$, $R=BC=a$ წრეწირის თანაკვეთის შედეგად (შესაბამისი ნახაზი მისი სიმარტივის გამო არ მოგვყავს და მის შესრულებას მკითხველს ვანდობთ).

იმის შესაბამისად, რომ საძიებელი წერტილი განისაზღვრება, როგორც ორი წირის თანაკვეთის შედეგი, საძიებელი წერტილის მიმართ ამოცანის მიერ წაყენებული მოთხოვნები შესაძლოა დაწვეროთ ორ ცალ-ცალკე ჩამოყალიბებულ პირობად და თითოეული მათგანი (პირობა) E და F სიმბოლოებით აღვნიშნოთ, ამ პირობათაგან რომელიმე ცალკე აღებული ვერ უზრუნველყოფს საძიებელი წერტილის განსაზღვრას.

ყველა წერტილის (რომლებიც აკმაყოფილებენ E პირობას) სიმრავლე აღვნიშნოთ M-ით, ხოლო იმ წერტილების, რომლებიც აკმაყოფილებენ F პირობას – N-ით.

სასკოლო გეომეტრიაში სიმრავლეს “წერტილთა გეომეტრიული ადგილი” ეწოდება. მიუხედავად ამისა, ჩვენ ამ უკანასკნელს ხშირად “სიმრავლის” სახელით მოვიხსენიებთ და ყოველთვის მხედველობაში გვქმნება ამ ორი ცნების იდენტურობა.

ამ სიმბოლოების შემოღების შემდეგ შეგვიძლია ვთქვათ, რომ აგების ამოცანის პასუხი ეს არის M და N სიმრავლეების თანაკვეთის აგება ანუ ამ ორი სიმრავლის იმ წერტილებისაგან შედგენილი ფიგურა, რომლებიც ერთდროულად ეკუთვნიან როგორც ერთ (E), ისე მეორე (F) სიმრავლეს.

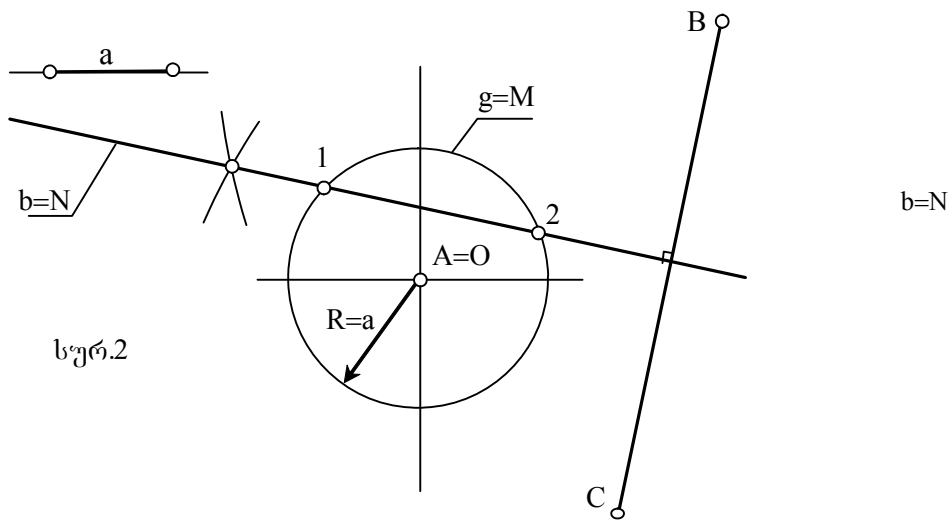
სურ.1

ზემოთთქმულის საილუსტრაციოდ განვიხილოთ რამდენიმე მაგალითი.

პირველი მაგალითი. ავაგოთ მოცემული კუთხის ($\angle ABC$) გვერდების მხები წრეწირი ისე, რომ ეს წრეწირი ერთ-ერთ მოცემულ გვერდს (მაგ., BA) მოცემულ წერტილში (D) შეეხოს (სურ.1)

ამოცანის ამოსახსნელად საკმარისია ვიპოვოთ საძიებელი წრეწირის (g) ცენტრი (O). იმის გამო, რომ ასაგები წრეწირი (g) შეხებაში უნდა იყოს მოცემული კუთხის გვერდებთან (E პირობა), მისი ცენტრი მოთავსებული იქნება მოცემული კუთხის a ბისექტრისაზე (M სიმრავლე), ხოლო იმის გამო, რომ საძიებელმა წრეწირმა (g), ზემოთ აღნიშნული პირობის გარდა, უნდა დააკმაყოფილოს მეორე პირობაც (F პირობა) ანუ მოცემული კუთხის გვერდს უნდა შეეხოს მოცემულ წერტილში (D), საძიებელი წრეწირის ცენტრი (O) მოთავსებული უნდა იყოს AB გვერდის მიმართ D წერტილში აღმართულ b პერპენდიკულარზე (N სიმრავლე). ამგვარი მსჯელობით საძიებელი O ცენტრი მიიღება a და b წრფეების თანაკვეთის შედეგად – $O=a \cap b$.

როგორც ზემოთ აღნიშნულიდან ირკვევა, განხილულ ამოცანას ყოველთვის ექნება ამოსხნა და ამასთან მხოლოდ ერთი.

მეორე მაგალითი. მოცემულია სიბრტყის სამი წერტილი (A, B და C). მოცემულია აგრეთვე a მონაკვეთი და მოითხოვება ისეთი წერტილის აგება, რომელიც A -დან მოცემული a მონაკვეთის ტოლი მანძილით იქნება დაშორებული და რომლის B -დან და C -დან დაშორება იქნება ტოლი (სურ.2).

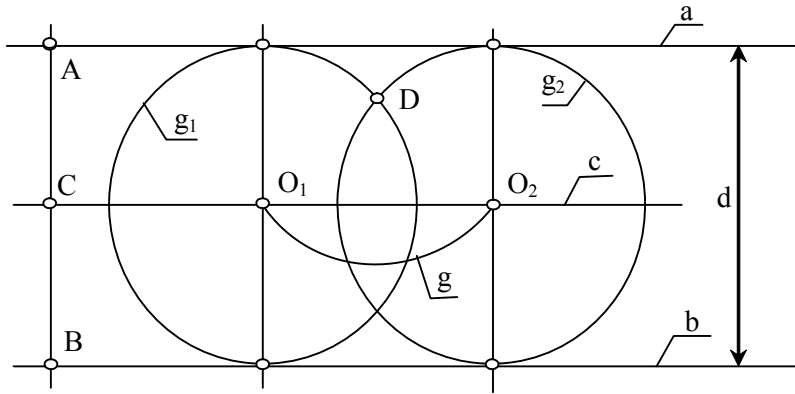
წინა ამოცანის ანალოგიურად, აქაც საძიებელმა წერტილმა ორი პირობა უნდა დააკმაყოფილოს:

პირველი. საძიებელი წერტილი დაშორებული უნდა იყოს A -დან a მანძილით (E პირობა). სიმრავლის ყველა წერტილის ერთობლიობა იქნება g წრეწირი $A=O$ ცენტრით და $R=a$ რადიუსით.

მეორე. საძიებელი წერტილი თანაბარი მანძილით უნდა იყოს დაშორებული B -დან და C -დან (F პირობა). N სიმრავლის ყველა წერტილის ერთობლიობა იქნება $[AC]$ -ის შუაპერპენდიკულარი ($b=N$);

წერტილი, რომელიც დააკმაყოფილებს E და F პირობებს, განისაზღვრება M და N სიმრავლეების თანაკვეთით.

g წრეწირის და b წრფის განლაგების მიხედვით ამოცანას შესაძლოა ჰქონდეს ორი (მე-2 სურათზე ნაჩვენები შემთხვევა, წერტილი 1 და 2), ერთი ან არცერთი ამონახსნი.

სურ.3

მესამე მაგალითი. მოცემულია ორი პარალელური წრფე (a და b) და წერტილი. ავაგოთ წრეწირი (g_1), რომელიც იქნება ორი მოცემული პარალელური წრფის მხები და გაივლის მოცემულ წერტილზე (სურ.3).

შენიშვნა. წინა ორი მაგალითისაგან განსხვავებით, განსახილველ მაგალითში დავიცავთ აგების ამოცანის ამოხსნის სქემას, რომელიც ოთხი ეტაპისაგან შედგება (ანალიზი, აგება, დამტკიცება, გამოკვლევა) და რმელზეც უკვე გეჭონდა საუბარი.

ანალიზი. მოცემულ წრფეთა (a და b) შორის მანძილი აღვნიშნოთ d სიმბოლოთი, მაშინ საძიებელი წრეწირის რადიუსი უნდა უდრიდეს $d/2$. ასეთ შემთხვევაში ამოცანა დაიყვანება ისეთი წრეწირის ცენტრის აგებაზე, რომელიც დააკმაყოფილებს ორ პირობას – იგი დაშორებული უნდა იყოს a -დან და b -დან ერთნაირი მანძილით (F პირობა), ხოლო D -დან $d/2$ -მანძილით (F პირობა). აქედან გამომდინარეობს აგება.

აგება. a წრფის ნებისმიერი წერტილიდან დავუშვათ პერპენდიკულარი b წრფეზე. ავაგოთ AB მონაკვეთის შუაპერპენდიკულარი c და დავნიშნოთ $[AB]$ -ს შუა წერტილი C . ავაგოთ a და b წრფეებიდან თანაბრად დაშორებული წერტილების სიმრავლე (F პირობა) ანუ C -ზე გამავალი $c \parallel a \parallel b$ წრფე, ავაგოთ $g(D, d/2)$ წრეწირი ანუ წერტილთა N სიმრავლე (F პირობა). დავნიშნოთ $O_1 = g \cap c$ წერტილი. ავაგოთ $g_1(O_1, [O_1D])$ წრეწირი. ეს იქნება საძიებელი წრეწირი.

დამტკიცება. g_1 წრეწირი შეხებაშია a და b წრფეებთან იმიტომ, რომ ამ წრეწირის O_1 ცენტრიდან a და b წრფეებამდე მანძილი ერთნაირია და უდრის $d/2$. ეს წრეწირი D -ზე გამავალია (ჩანს აგებიდან).

გამოკვლევა. შესაძლებელია სამი შემთხვევა:

1) D წერტილი მოთავსებულია a და b პარალელურ წრფეებს შორის (მე-3 სურათზე ნახვენები შემთხვევა). აგების ზემოაღნიშნული გზის გამოყენებით განსახილველ ამოცანას აქვს ორი ამონახსნი: $g_1(O_1, [O_1D])$ და $g_2(O_2, [O_2D])$. სხვა ამონახსნი ამოცანას არა აქვს. საქმე ისაა, რომ მესამე წრეწირის დაშვების შემთხვევაში ადგილი ექნება წინააღმდეგობას – სამი ცენტრი ერთი პირობისათვის მოთავსდება ერთ წრფეზე, ხოლო მეორე პირობისათვის იგივე სამი ცენტრი განლაგებული აღმოჩნდება ერთ წრეწირზე, რაც აბსურდია;

2) D წერტილი მოთავსებულია ერთ-ერთ მოცემულ წრფეზე ($D \in a$ ან $D \in b$). ამოცანას აქვს ერთი ამონახსნი;

3) D წერტილი არ მდებარეობს a და b წრფეებით შემოსაზღვრულ არეში და იგი მოთავსებულია მის გარეთ. ამოცანას არა აქვს ამონახსნი.

წინამდებარე ნაშრომში ჩვენ შევეცადეთ რამდენადმე ახალი ინტერპრეტაციით წარმოგვეჩინა წერტილთა გეომეტრიული ადგილის არსი და გვეჩვენებინა მისი, როგორც მეთოდის გამოყენების მაგალითები აგების ამოცანებში.

ლიტერატურა:

- 1) ა. შავგულიძე, თ. თევზაძე, თ. ნოზაძე ტექნიკური ხაზის ზოგადი კურსი. თბილისი “განათლება”, 1999.
- 2) *Арзунов Б. И., Балк М.Б.* Геометрические построения на плоскости. Уч.-пед. Издательство Министерства просвещения РСФСР 1955.

3) Энциклопедия элементарной математики. Т.1 Геометрия. М. Гос. изд. Физико-математической литературы. М. 1963.

Г. Л. Шенгелия. Геометрическое расположение точек и его применение в задачах построения

Резюме:

В данной работе мы постарались показать суть геометрического расположения точек в несколько новой интерпретации, с точки зрения его применения как метода в задачах построения.

Для иллюстрации мы разобрали несколько задач построения, при решении которых придерживались схемы, состоящей из четырёх этапов: 1. Анализ, 2. Построение, 3. Утверждение, 4. Исследование.

Данный вопрос рассматривался в свете его внесения в предложенную нами программу “Начала инженерной графики”.

George Shengelia. Geometric Location of the Points and Its Application as a Methodology for Solving the Construction Problems

Summary

The present work is an attempt to show the core sense of the Geometric Location of the Points in some different interpretation in terms of its application as a methodology for the construction problems.

To illustrate the aforementioned we have reviewed some construction problems, for solving of which we applied the scheme comprising four steps: 1. Analysis, 2. Construction, 3. Approval and 4. Research.

This issue was reviewed to include into the program: The Fundamentals of Engineering Graphics.

გიორგი შენგელია
დოქტორანტი სტუ

“საინჟინრო გრაფიკის საწყისების”, როგორც პროპედევტიკული კურსის, დანიშნულება გამოყენებითი პერსპექტივის სწავლების მეთოდოლოგიაში

არქიტექტორების მომზადების პროგრამაში “საინჟინრო გრაფიკის საწყისების”, როგორც პროპედევტიკული კურსის შემოღების მიზანი ისაა, რომ საინჟინრო გრაფიკის (მონუსი ეპიური, აქსონომეტრია და გამოყენებითი პერსპექტივის საფუძვლები) სწავლება გარკვეულ გეომეტრიულ ფუნდამენტზე იქნას დაფუძნებული. მიგვაჩნია, რომ მაგალითად გამოყენებითი პერსპექტივის საფუძვლების ისეთი რეკლამენტით სწავლება რაზედაც ქვემოთ გვექნება საუბარი, შესაძლებელია მხოლოდ მას შემდეგ, როცა სტუდენტის ცოდნის არსენალი წინასწარ შეესილი იქნება იმ საკითხებით, რასაც ჩვენს მიერ რეკომენდებული სასწავლო დისციპლინის “საინჟინრო გრაფიკის საწყისების” პროგრამა შეიცავს.

პერსპექტიული გეგმილი ანუ **პერსპექტივა** ეწოდება ცენტრალური დაგეგმილების შედეგად მიღებულ გამოსახულებას. იგი წარმოადგენს სამგანზომილებიანი ობიექტის ბრტყელ ანასახს, რომელიც ძალიან ჰგავს იმას, რაც სივრცის გარკვეული წერტილიდან მზერის ან ფოტოგრაფირების დროს წარმოგვიდგება. სწორედ ამის გამო, არქიტექტურული პროექტირებისას, ხშირად დგება მისი გამოყენების აუცილებლობა.

პერსპექტივის რამდენიმე სახე არსებობს, რომელთაც განასხვავებენ იმისდა მიხედვით, თუ რა ზედაპირზე ხდება დაგეგმილება:

1) **წრფივი (ხაზოვანი) პერსპექტივა** – მიიღება მაშინ, როცა დაგეგმილება ხდება სიბრტყეზე;

2) **პანორამული პერსპექტივა** – მიიღება ცილინდრის ზედაპირზე დაგეგმილების შედეგად;

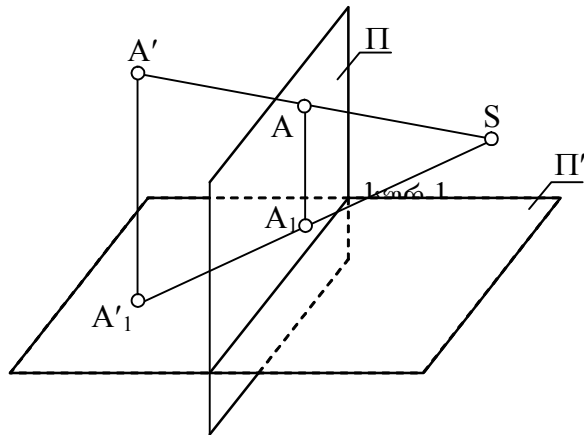
3) **გუმბათოვანი ანუ სფერული პერსპექტივა** – მიიღება დაგეგმილებით სფეროს ზედაპირზე და ა.შ..

გარდა ამისა განიხილავენ კომბინირებული მითოდით მიღებულ პერსპექტივის სახეებსაც. მაგალითად: **თეატრალური პერსპექტივა** – როცა გამოსახულებები აიკვება რამოდენიმე სიბრტყეზე, რომელთა ერთობლიობითაც დადგმისათვის საჭირო სივრცითი ილუზია იქმნება სცენაზე; **დიორამული პერსპექტივა** – წრფივი პერსპექტივისა და მოცულობითი გამოსახულებების სინთეზი; **სტერეოსკოპიული პერსპექტივა** – ერთი და

იგივე ობიექტის ორი სხადასხვა მზერის წერტილიდან წრფივი პერსპექტივის წესებით აგებული ორ გამოსახულება და ა.შ. ქვემოთ დაწვრილებით შევჩერდებით მხოლოდ წრფივი (ხაზოვანი) პერსპექტივის აგების მეთოდებზე.

წერტილის პერსპექტივა. როგორც გვასსოვს, წერტილის სივრცეში მდებარეობის განსაზღვრა მისი ერთი გეგმილის მიხედვით შეუძლებელია, ხოლო ჩვენი მიზანია სივრცითი ფიგურების ისეთი ბრტყელი გამოსახულების მიღება, რომლის მიხედვითაც სრულიად განსაზღვრული იქნება მათი ადგილსამყოფელიც და ურთიერთმდებარეობაც. ამ მიზნის მისაღწევად შემოღებულია ცენტრალური დაგეგმილების სპეციალური სისტემა.

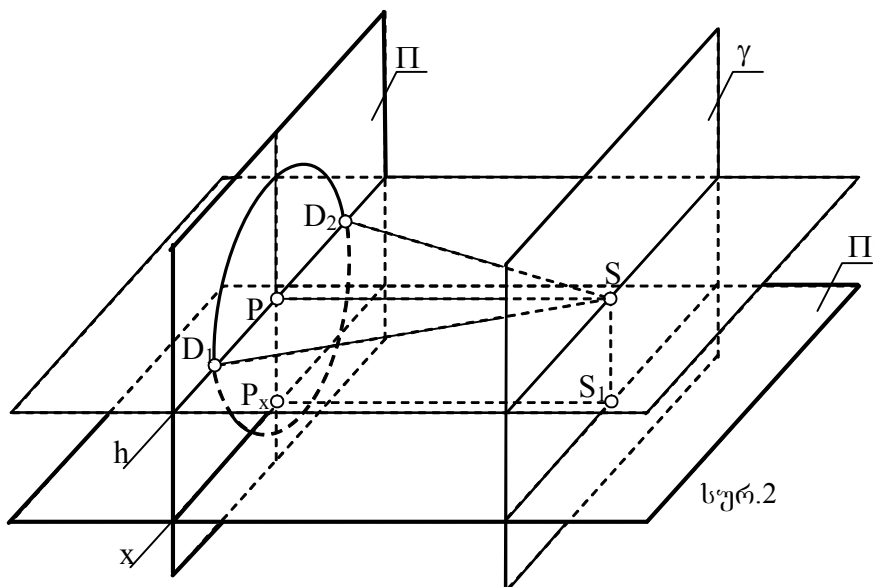
შევარჩიოთ ვერტიკალური მდებარეობის გეგმილთა (სასურათე) Π და მისი მართობული დამხმარე Π' სიბრტყეები, ისე რომ S გეგმილთა ცენტრი არცერთ მათგანს არ ეკუთვნოდეს (სურ.1). ნებისმიერი A' წერტილის პერსპექტივის ასაგებად იგი ჯერ Π' სიბრტყეზე ორთოგონალურად დაგაგეგმილოთ (*წერტილის ფუძე* – A_1), ხოლო შემდეგ, მიღებული A_1 და A' წერტილი S ცენტრიდან Π სიბრტყეზე – ცენტრალურად (მეორეული გეგმილი – A_1).

ადვილად დავრწმუნდებით, რომ ამ გზით Π სიბრტყეზე მიღებული ორი გეგმილი (A და A_1) სრულიად განსაზღვრავს A' წერტილის მდებარეობას ცივრცეში, ანუ იგი ცალსახადაა განსაზღვრული, რაც ნიშნავს იმას, რომ ნებისმიერი A' წერტილისათვის Π სიბრტყეზე ყოველთვის მოიძებნება ერთადერთი (A, A_1) წყვილი, და პირიქით ამ წესით აგებული (A, A_1) წყვილი ერთადერთ A' წერტილს განსაზღვრავს სივრცეში.

შემდგომში აგებები მთლიანად დამყარებული იქნება ნაჩვენებ გეომეტრიულ ხერხზე, ამიტომ დაწვრილებით განვიხილოთ ამ სისტემის შემადგენელი ძირითადი ელემენტები და ტერმინები. (სურ.2)

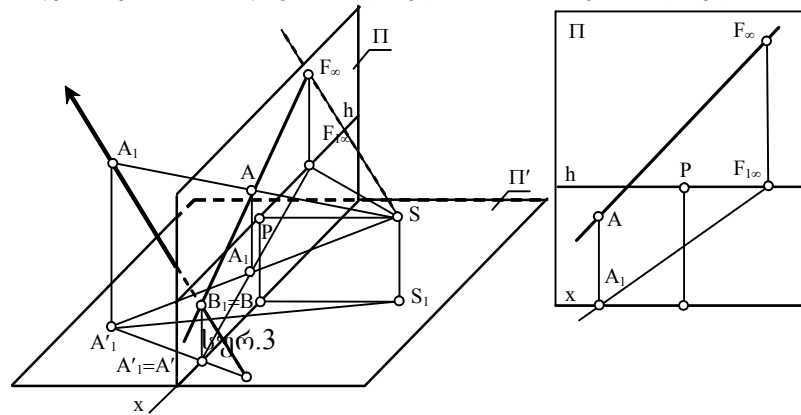
1. Π – გეგმილთა სიბრტყე ვერტიკალურ მდგომარეობაში ავიდოთ. მას *სურათის სიბრტყე*ს ან უბრალოდ *სურათის* უწოდებენ.
2. Π' – გეგმილთა სიბრტყე ჰორიზონტალური მდებარეობისაა და მას *ფუძეთა სიბრტყე* ეწოდება.
3. S – დაგეგმილების ცენტრი, რომელსაც ხშირად *მზერის წერტილად* მოიხსენიებენ

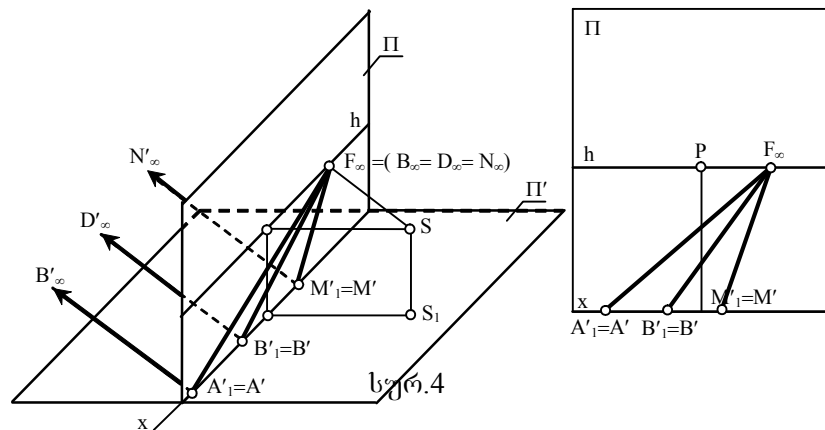
- 4. x – Π და Π' სიბრტყეების გადაკვეთის წრფეს *სურათის ფუძე* ეწოდება.
- 5. P – წერტილი მიიღება S -დან Π -ზე მართობის დაშვების შედეგად და მას *სურათის მთავარი წერტილი* ეწოდება.
- 6. λ – გატარებულია S წერტილზე Π' -ის პარალელურად; მას *პორიზონტის სიბრტყეს* ეწოდებენ.
- 7. γ – *ნეიტრალური სიბრტყე* S წერტილზე გადის Π -ს პარალელურად.
- 8. h – წრფეს *პორიზონტის წრფე* ან, მოკლედ, *პორიზონტი* ეწოდება.
- 9. S – წერტილზე Π სიბრტყის მართობულად გატარებულ SP სხივს, *მთავარი სხივი*.
- 10. SP სხივის SP მონაკვეთს – *მთავარი მანძილი*.
- 11. SP სხივის Π სიბრტყესთან გადაკვეთის წერტილს – *მთავარი წერტილი*.
- 12. P წერტილზე h წრფის მართობულად გატარებულ x წრფეს – *სურათის ღერძი*.
- 13. D_1 და D_2 წერტილებს – დისტანციის წერტილები. ისინი მიიღება S წერტილზე

გამავალი Π' -ის პარალელური ხოლო Π -ს მიმართ 45° -ით დახრილი წრფეების Π -თან გადაკვეთის შედეგად.

- 14. Π სიბრტყეში მდებარე PD_1 რადიუსიან წრეწირს – *მთავარი წრეწირი* ეწოდება.

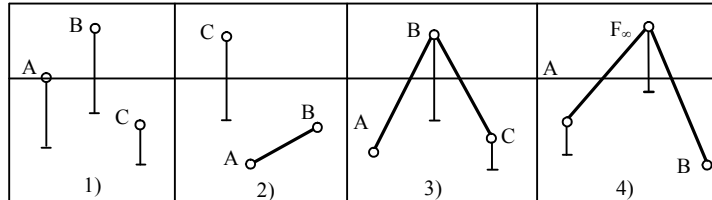
წრფის პერსპექტივა. ცნობილია, რომ სივრცეში წრფის მდებარეობას ორი წერტილის მდებარეობა განსაზღვრავს, აქედან გამომდინარე წრფის პერსპექტივის ასაგებად საკმარისია ამ წრფის კუთვნილი ორი წერტილისა და მათი მეორეული გეგმილების პერსპექტივის აგება. ამ ორ წერტილად უმჯობესია წრფის ევრეთწოდებული *შესანიშნავი* ანუ *მახასიათებელი* წერტილები შევარჩიოთ (სურ.3). ასეთი წერტილებია – მოცემული წრფის გადაკვეთის წერტილი სასურათო სიბრტყესთან (A_1) და ამ წრფის უსასრულოდ შორს მდებარე ანუ *არასაკუთრივი* წერტილი ($F_{1\infty}$). სასურათო სიბრტყესთან გადაკვეთის წერტილის გეგმილი თავისთავს შეუთავსდება ($A_1=A$), ხოლო არასაკუთრივი წერტილის გეგმილის ასაგებად მზერის წერტილზე (S) უნდა გატარდეს მოცემული წრფის პარალელური წრფე და მოიძებნოს მისი გადაკვეთის წერტილი სურათთან (F_∞).

პარალელურ წრფეთა კონის პერსპექტივა. მაგალითისათვის განვიხილოთ ფუძეთა სიბრტყეში მდებარე პარალელურ წრფეთა კონა ($A'B', C'D', M'N'...$) (სურ. 4). ამ წრფეების სურათთან გადაკვეთის წერტილების გეგმილები, როგორც აღვნიშნეთ, თავისთავს შეუთავსდება ($A'=A, C'=C, M'=M$), არასაკუთრივ წერტილთა გეგმილები კი ერთმანეთს $F_{\infty} (= B_{\infty} = D_{\infty} = N_{\infty})$. აქედან გამომდინარე, პარალელურ წრფეთა კონის პერსპექტივა გადაკვეთილ წრფეთა კონას წარმოადგენს. მათ გადაკვეთის წერტილს, პარალელურ წრფეთა *თავშეყრის წერტილს* უწოდებენ.

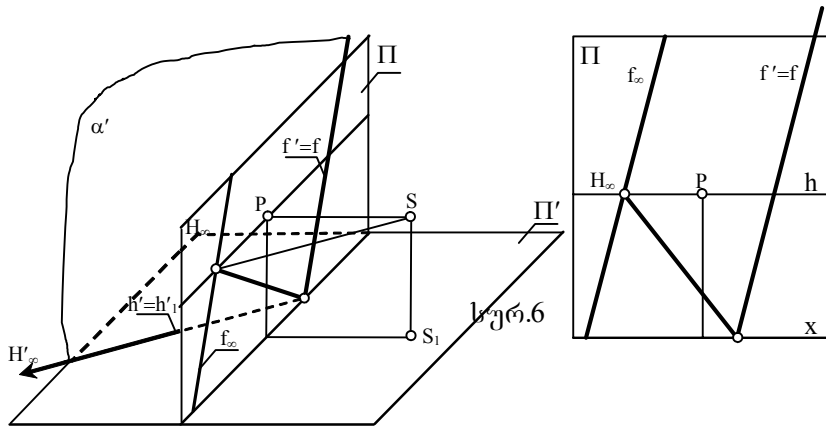
სურ.5

სიბრტყის პერსპექტივა. სივრცეში სიბრტყე შეიძლება განსაზღვრული იყოს შემდეგი ელემენტებით: 1) სამი არაკოლინეარული წერტილით; 2) წრფით და მასზე არამდებარე წერტილით; 3) ორი გადაკვეთილი წრფით; 4) ორი პარალელური წრფით (სურ.5)

ამ ელემენტებით განსაზღვრული სიბრტყე, მიღებულ სურათზე, საკმარისი თვალსაჩინოებით არ სარგებლობს. იმისათვის რომ გამოსახულება თვალსაჩინო გახადონ და თანაც მასზე გრაფიკული აგებების შესრულებაც მარტივი იყოს, სიბრტყეს (α') ორი გადაკვეთილი წრფით განსაზღვრავენ (სურ.6), რომელთაგანაც ერთი წარმოადგენს ამ სიბრტყის გადაკვეთის წრფეს ფუძეთა სიბრტყესთან (h'), ხოლო მეორე – სასურათე სიბრტყესთან (f').

თუ მზერის წერტილზე მოცემული სიბრტყის პარალელურ წრფეთა კონას გავატარებთ და ვიპოვით მათი არასაკუთრივ წერტილების გეგმილებს, მივიღებთ წრფეს, რომელიც თავისთავად ამ სიბრტყის არასაკუთრივ წრფის გეგმილს წარმოადგენს (f_{∞}).

პრაქტიკამ გვიჩვენა, რომ საინჟინრო გრაფიკის წარმატებული შესწავლა შეუძლებელია მხოლოდ მხოლოდ ხაზვისა და გეომეტრიის კურსებზე დაყრდნობით და საჭიროა რაღაც სხვა წინასწარი თემების მოძიება, რომელთა შესწავლის შედეგად საგრძნობლად იცვლება სტუდენტის სამუშაო მდგომარეობა და სწავლების ხარისხიც მკვეთრად უმჯობესდება. სწორედ ასეთი თემების მოძიებამ მიგვიყვანა იმ პროპედევტიკული კურსის შექმნის აუცილებლობამდე, რომელსაც შემდგომ “საინჟინრო გრაფიკის საწყისები” ვუწოდეთ (იხ. ა. შავგულიძე გ. შენგელია “საინჟინრო გრაფიკის საწყისები”, როგორც სასწავლო დისციპლინა და უმაღლეს სკოლაში მისი სწავლების მეთოდოლოგია).

წინამდებარე სტატიის მიზანია გამოყენებითი პერსპექტივის საფუძვლების სწავლების მეთოდოლოგიაში ისეთი სიახლეების ჩვენება, როცა ამ განშტოების ძირითადი საკითხების შესწავლა “საინჟინრო გრაფიკის საწყისების” თემატიკაზეა დაფუძნებული.

ლიტერატურა:

- 1) გ. ვახნაძე გამოყენებითი პერსპექტივის საფუძვლები. “განათლება” თბილისი 1966
- 2) გ. ცეცხლაძე აქსონომეტრია პერსპექტივი ჩრდილთა თეორია. “განათლება” თბილისი 1977
- 3) Г.А.Владимирский. Перспектива. “Просвещение”. Москва. 1969
- 4) А.Ф.Кирилов. Черчение присование. “Высшая Школа”. Москва. 1987.

Г.Л.Шенгелия. Назначение “Начала инженерной графики” как пропедевтического курса в методике обучения основ перспективы

Резюме:

Практика показала, что успешное изучение Инженерной Графики невозможно, опираясь только на школьные курсы Черчения и Геометрии и необходимо внесение некоторых предварительных тем, после изучения которых, заметно изменяется рабочее состояние студента и значительно возрастает качество обучения.

Роль пропедевтического курса “Начала инженерной графики” в подготовке архитекторов, состоит в том, чтобы изучение Инженерной графики (Эпюр Монжа, Аксонометрия и Основы Перспективы) опиралось на геометрический фундамент.

В этой статье мы постарались показать те новшества в учебной методике Основ Перспективы, которые основываются на тематике курса “Начала инженерной графики”.

George Shengelia. Introduction of the “Fundamentals of Engineering Graphics” as a Propedeutic Course and a Methodology for Teaching Basics of the Prospects.

Summary

A practice has shown that the efficient teaching of the Engineering Graphics is impossible relying only on the school course of Drawing and Geometry. There is inevitable importance to teach the preliminary topics after which the working skills of the students will significantly improve as well as the teaching efficiency.

The propedeutic course of the “Fundamentals of Engineering Graphics” for the architect students shall consider that teaching of the engineering graphics (Monj Epure, Axonometry and Basics of Prospects) is based on geometry.

In this Article we have included those innovations of the teaching methodology, which are based on the course of “Fundamentals of Engineering Graphics.”

გურამ ჩიხლაძე,
ასოციირებული პროფესორი
ი.კალანდაძე
ასოციირებული პროფესორი
სტუ

“სუფთა ექსპერიმენტის” ცნების შესახებ

ცნება “სუფთა ექსპერიმენტი” გამოიყენება ისეთ ვითარებაში, როდესაც საჭიროა საეჭვო ან სრულიად ახალი ექსპერიმენტული შედეგის ჭეშმარიტებაში დარწმუნება. იდეა მდგომარეობს ექსპერიმენტის გამეორებაში – თუ ორი ან მეტი ცდის შესრულებისას მიიღება ერთნაირი ან მიახლოებული შედეგი, ექსპერიმენტის ჩატარება წარმატებულად ჩაითვლება და მას “სუფთა ექსპერიმენტს” უწოდებენ.

მსგავსი ვითარება ჩნდება თეორიული ფორმულების გამოყვანის დროსაც – ცხადია, აქ არავითარ გამეორებაზე ლაპარაკი არ არის, ამ შემთხვევაში ხორციელდება ფორმულის ორი (იშვიათად მეტი) სხვადასხვა გზით (ხერხით) გამოყვანა – ორივე შემთხვევაში ერთნაირი შედეგის მიღება ფორმულის სისწორის ჭეშმარიტი დადასტურებაა, ამ ხერხსაც, ტრადიციულად, “სუფთა ექსპერიმენტს” უწოდებენ. ფორმულის სისწორეში დარწმუნების გარდა, მისი სხვადასხვა, ერთმანეთისგან დამოუკიდებელი გზებით გამოყვანის წარმართვა უმარტივეს მკითხველს შესასწავლი მასალის აღქმას და დიდად ეხმარება მას მასალის დასწავლასა და ხარისხიან ათვისებაში. სავსებით შესაძლებელია დარწმუნებით იმის მტკიცება, რომ “სუფთა ექსპერიმენტი” არა მხოლოდ მეცნიერული ჭეშმარიტების დადასტუ-

რებაა, არამედ დიდი პედაგოგიურ-მეთოდური მნიშვნელობის მატარებელია, ესმარება რა მოსწავლეს შესასწავლ მასალაში უკეთ გარკვევაში, მის ათვისებასა და დამახსოვრებაში.

ზემოთქმულის დასტურად მოვიყვანოთ ორი ფორმულის შედარებით გამოყვანას. ერთი მათგანი – *პუასონის განტოლება თერმოდინამიკიდან*, აღწერს რა ისეთ მრავალ ცნობილ ექსპერიმენტზე დაფუძნებულ მოვლენას, როგორც არის ადიაბატური პროცესი, სავსებით საკმარისია გამოყვანილ იქნას ერთი ხერხით, მით უფრო, რომ განხორციელდა ამ ფორმულის სხვა ხერხებით გამოყვანის მრავალი უშედეგო მცდელობა. ამასთან მეორე – *იძულებითი რხევების განტოლება მექანიკიდან*, მისი უდიდესი პრაქტიკული მნიშვნელობიდან გამომდინარე, სასურველია ორი, ერთმანეთისგან დამოუკიდებელი ხერხით იყოს გამოყვანილი, რათა მის ჭეშმარიტებაში ეჭვი არავის შეეპაროს. ამავდროულად, ამ განტოლების გამოყვანისას მეტისმეტად მკაფიოდ შევადგინოთ “სუფთა ექსპერიმენტი”, რადგან გამოყენებული ხერხები – *ძალური და ენერგეტიკული ძლიერ განსხვავდება ერთმანეთისგან*. სხვათა შორის, იძულებითი რხევების განტოლების მიღების ენერგეტიკული ხერხი სამეცნიერო-მეთოდურ ლიტერატურაში აქამდე წარმოდგენილი არ ყოფილა, რასაც ხაზგასმით ვაცხადებთ და რითაც ნაშრომს ორიგინალობის პრეტენზიაც უჩნდება.

ფორმულების გამოყვანისას ვიყენებთ ფიზიკური სიდიდეების საყოველთაოდ მიღებულ აღნიშვნებს და მათ შესახებ ზედმეტი ინფორმაციით მკითხველს არ დაგვიერთავთ.

დავიწყოთ პუასონის განტოლებით, რომელიც აღწერს ადიაბატურ პროცესს. როგორც ცნობილია, ეს არის გარემოსთან თბოგაცვლის გარეშე მიმდინარე პროცესი ($Q = 0$). მაშასადამე, თერმოდინამიკის პირველი კანონის გამომსახველი ფორმულა $Q = \Delta U + W$ შემდეგ სახეს მიიღებს: $\Delta U = -W$. გადავწეროთ ეს განტოლება იდეალური აირის მდგომარეობის უსასრულოდ მცირე ცვლილებისთვის $dU = -dW$. მაგრამ $dU = C_V dT$, ხოლო $dW = pdV$, C_V – აირის სითბოტევადობა მუდმივი მოცულობის პირობებში. ჩავსვათ ეს მნიშვნელობები შესაბამის ფორმულაში და გამოვყოთ ტემპერატურის ცვლილება:

$$C_V dT = -pdV, \quad dT = -\frac{pdV}{C_V}.$$

მეორეს მხრივ, აირის ერთი მოლისთვის $pV = RT$. გავაწარმოთ ეს განტოლება და აქედანაც გამოვყოთ ტემპერატურის ცვლილება:

$$d(pV) = RdT, \quad pdV + Vdp = RdT \quad \text{და} \quad dT = \frac{pdV + Vdp}{R}.$$

ტემპერატურის ცვლილების ორი გამოსახულების გატოლებით და ცნობილი თანაფარდობების $C_p - C_V = R$, $\frac{C_p}{C_V} = \gamma$ გამოყენებით ვღებულობთ:

$$-\frac{pdV}{C_V} = \frac{pdV + Vdp}{R}, \quad -\frac{pdV}{C_V} = \frac{pdV + Vdp}{C_p - C_V}, \quad \frac{pdV}{C_V} + \frac{pdV + Vdp}{C_p - C_V} = 0,$$

$$pdVC_p - pdVC_V + pdVC_V + VdpC_V = 0 \quad \text{ან} \quad pdVC_p + VdpC_V = 0.$$

განტოლების ყველა წევრის pVC_V ნამრავლზე გაყოფით ვიღებთ:

$$\frac{pdVC_p}{pVC_V} + \frac{VdpC_V}{pVC_V} = 0 \quad \text{ან} \quad \gamma \frac{dV}{V} + \frac{dp}{p} = 0.$$

უკანასკნელი განტოლების ინტეგრირებით ვღებულობთ:

$$\gamma \ln V + \ln p = \text{const} \quad \text{ან} \quad pV^\gamma = \text{const} \quad \text{– პუასონის განტოლება.}$$

იდეალური აირის მდგომარეობის განტოლებიდან ($\nu = 1$) $pV = RT$ გამოვსახოთ მოცულობა და წნევა $V = \frac{RT}{p}$, $p = \frac{RT}{V}$ და ჩავსვათ პუასონის განტოლებაში, ამით ჩვენ

მის კიდევ ორ გამოსახულებას მივიღებთ: $TV^{\gamma-1} = \text{const}$ და $T^\gamma p^{1-\gamma} = \text{const}$.

ახლა კი გამოვიყვანოთ ორი განსხვავებული ხერხით – ძალურით და ენერგეტიკულით იძულებითი მექანიკური რხევების განტოლება:

ძალური ხერხი

იძულებითი რხევების განტოლება გამომდინარეობს მოძრაობის აღმწერ ნიუტონის მეორე კანონიდან $F = ma$. სისტემაში არსებული დრეკადობის $-kx$ და წინააღმდეგობის

გამწვევი და, მაშასადამე, რხევების მიღევის გამომწვევი $-r\upsilon$ ძალების გარდა, სისტემაზე მოქმედებს რხევების მიღევის გამბათილებელი გარე პერიოდული ძალა $F^* = F_m \cos \omega t$:

$$ma = -kx - r\upsilon + F_m \cos \omega t \quad \text{ანუ} \quad m \frac{d^2 x}{dt^2} + r \frac{dx}{dt} + kx = F_m \cos \omega t .$$

ყველა წევრის მასაზე გაყოფით და ცნობილი თანაფარდობების $k/m = \omega_0^2, r/m = 2\beta$ და $F_m/m = f_m$ გამოყენებით მივიღებთ:

$$\frac{d^2 x}{dt^2} + 2\beta \frac{dx}{dt} + \omega_0^2 x = f_m \cos \omega t .$$

ეს არის იძულებითი მექანიკური რხევების განტოლება (ზამბარიანი საქანისთვის), რომელიც არაერთგვაროვან, მეორე რიგის, დიფერენციალურ განტოლებას წარმოადგენს და რომლის ამონახსნი, როგორც ცნობილია, მოცემულია შემდეგი გამოსახულებით:

$$x = x_m \cos(\omega t + \varphi),$$

სადაც რხევის ამპლიტუდა $x_m = \frac{f_m}{\beta \sqrt{\beta^2 + 4\omega^2}}$, ხოლო რხევის საწყის φ ფაზას

ვსაზღვრავთ ფორმულიდან $\operatorname{tg} \varphi = 2\omega/\beta$.

ენერგეტიკული ხერხი

რხევით სისტემაში (ზამბარიანი საქანში) იძულებითი რხევების მიმდინარეობისას ხორციელდება ენერჯის დანაკარგის პერიოდული შევსება გარედან, ანუ სრულდება მუშაობა მიღევის ძალის გასაბათილებლად $-W^* = F^* x$. მაშასადამე, დროის ნებისმიერ მომენტში რხევითი სისტემის ენერგეტიკული სურათი შემდეგნაირად წარმოგვესახება:

$$E_{\text{კინ}} + W_{\text{წინ}} + E_{\text{პოტ}} = W^* \quad \text{ანუ} \quad m\upsilon^2/2 + r\upsilon x + kx^2/2 = F^* x .$$

გავაწარმოოთ ეს გამოსახულება დროით:

$$\frac{2m\upsilon d\upsilon}{2dt} + r\upsilon \frac{dx}{dt} + \frac{2kx dx}{2dt} = F^* \frac{dx}{dt}, \quad \text{აქ} \quad \upsilon = \frac{dx}{dt} \text{ -ზე შეკვეცით და} \quad \frac{d\upsilon}{dt} = \frac{d^2 x}{dt^2} = a -$$

ს გათვალისწინებით გვექნება: $m \frac{d^2 x}{dt^2} + r \frac{dx}{dt} + kx = F^*$.

აქაც ყველა წევრის მასაზე გაყოფით და ზევით მოყვანილი თანაფარდობების გამოყენებით მივიღებთ:

$$\frac{d^2 x}{dt^2} + 2\beta \frac{dx}{dt} + \omega_0^2 x = f_m \cos \omega t .$$

მაშასადამე, ორივე ხერხით მიღებულ იქნა ერთი და იგივე განტოლება, რაც “სუფთა ექსპერიმენტის” მკაფიო გამოვლინების დამადასტურებელია და ამავედროულად, მკითხველს უზრდის იმის რწმენას, რომ ეს განტოლება ნამდვილად ჭკმმარიტია და სრულად ასახავს სწორედ იძულებით რხევას და არა რაიმე სხვა მოვლენას.

ლიტერატურა

3. G. Chikhladze, V. Kvintradze. Summary in Physics, First Part, Tbilisi, 2006.

Guram G. Chikhladze, Iamze G. Kalandadze On the Concept of “Clear Experiment”

Resume

In presented paper the concept of “clear experiment” as the facility stating the correctness and verity of investigated formula is observed. It is noted that for better perception of the material the solution of the same formula by different methods is the objective necessity. It is underlined the importance of the concept of “clear experiment” either in experimental, or in theoretical branches of science. It is noted the methodic importance of this concept as well.

Резюме

В представленной работе рассмотрено понятие «чистого эксперимента», как средства подтверждения правильности и истинности исследуемой формулы. Отмечено, что для лучшего восприятия материала вывод одной и той же формулы разными способами есть объективная необходимость. Подчеркнута важность понятия «чистого эксперимента» как в экспериментальной, так и теоретической областях науки. Отмечена также и методическая значимость этого понятия.

მ. ჩოგოვაძე

*სრული პროფესორი
სტუ*

თ. ბუაღავა

*ასოცირებული პროფესორი
სტუ*

“მყარი სხეულების კვანტური ქიმიის” სწავლების მეთოდთა

“მყარი სხეულების კვანტური ქიმია” წარმოადგენს საგანდებულ საგანს “გამოყენებითი ფიზიკის” სპეციალობის მაგისტრანტებისთვის. ბაკალავრიატში გავლილი საგნებიდან “კვანტური მექანიკის” და “ფიზიკური ქიმიის” კურსები საკმარისი არ არის იმისთვის, რომ მაგისტრანტებმა საჭირო დონეზე აითვისონ მოცემული საგანი. ამიტომ ჩვენ მიზანშეწონილად მივიჩნიეთ კურსის სწავლება დავიწყოთ იმ საკითხებით, რომელთა ცოდნაც აუცილებელია “მყარი სხეულების კვანტური ქიმიის” შესასწავლად. კერძოდ, განვიხილავთ ატომურ სისტემებს, ყურადღებას ვამახვილებთ ნაწილაკების კორპუსკულურ-კვანტურ დუალიზმზე და ჰაიზენბერგის განუზღვრელობის თანაფარდობაზე. ამასთან, ხაზს ვუსვამთ იმას, რომ კვანტური აღწერა ყოველთვის ალბათობრივია. ვიხილავთ ტალღურ განტოლებას, რომელიც თავად წარმოადგენს მოხერხებულ წარმოდგენას იმ განუზღვრელობის ზოლისა, რომელიც დაკავშირებულია მცირე ნაწილაკების, მაგალითად, ელექტრონების, მოძრაობასთან. მაშასადამე, ელექტრონების ქცევა საიმედოდ შეიძლება აღიწეროს ამ განტოლებისა და მისი ამოხსნების, მათ შორის მყარ სხეულში, საშუალებით. ყურადღებას ვამახვილებთ კვანტურ რიცხვებზე და ატომური ორბიტალების ენერჯის გამოთვლაზე; მრავალელექტრონიანი ატომების შესასწავლად ვიყენებთ ჰარტრას მიერ დამუშავებულ მიმდევრობითი მიახლოების მეთოდს; განვიხილავთ ელემენტების კონფიგურაციებსა და პერიოდულ სისტემას. მნიშვნელოვანია ელექტრონების კორელაციის განხილვა და მოლეკულების კვანტურ-ქიმიური გამოთვლა.

ყოველივე ამის შემდეგ იწყება ძირითადი მასალის შესწავლა.

ბირთვული ქიმიის ელემენტების შესწავლისას ყურადღებას ვამახვილებთ ბირთვის თვისებებზე, მის აგებულებაზე, იზოტოპებზე, ბირთვის ბმის ენერჯის გამოთვლაზე. ვიხილავთ ბუნებრივ და ხელოვნურ რადიაქტიობას, ტრანსურანული ელემენტების მიღებას, აგრეთვე ბირთვების გაყოფას; ყურადღებას ვამახვილებთ ხელოვნური, რადიაქტიური იზოტოპების მიღების მეთოდზე, რომელიც ემყარება სცილარდ-ჩალმერსის პროცესს (ნელი ნეიტრონებით ეთილიოდიდის დასხივებისას იოდის რადიაქტიური იზოტოპის წყალხსნარად ექსტრაგირებას); ვიხილავთ აქტივაციური ანალიზის (განუსაზღვრავი ელემენტის წონის პოვნა ინდუცირებული რადიაქტივობის გაზომვით) მეთოდს.

მეტად მნიშვნელოვანია ტუტე მეტალების შესწავლა კვანტური თეორიის გამოყენებით. შემოთვების თეორიის ფარგლებში ხდება ტუტე ატომების სპექტრის გამოთვლა. განიხილება მოლეკულების ელემენტარული თეორია, კერძოდ, ადიაბატური მიახლოების თეორია; ქიმიური ძალების ელემენტარული თეორია. წყალბადის მოლეკულის მაგალითზე შეისწავლება ბირთვების ელექტრონებთან, ელექტრონების ელექტრონებთან და ბირთვების ბირთვებთან კულონური ურთიერთქმედება, აგრეთვე გაცვლითი ენერჯია, რომელიც შეესაბამება ელექტრონებსა და ბირთვებს შორის კულონური ურთიერთქმედების იმ ნაწილს, რომელიც დაკავშირებულია ელექტრონების მოძრაობაში კორელაციასთან. კვანტური ქიმიის ერთ-ერთი ძირითადი ამოცანაა ატომებს შორის ქიმიური კავშირის ბუნების დადგენა, რომლის ასახსნელად, კლასიკური თეორიით, შემოყვანილია იონური ანუ ჰეტეროპოლარული ქიმიური ბმა. გარდა ამისა, შევისწავლით პოლარულ, ანუ კოვალენტურ ბმასაც.

მნიშვნელოვანია, აგრეთვე, მოლექულების მდგომარეობის კლასიფიკაცია ბირთვების დამაგრებელი მდგომარეობების შემთხვევაში. განვიხილავთ, აგრეთვე, ბირთვების რხევებს მოლექულებში. მოლექულათა მდგომარეობების კლასიფიკაცია შეიძლება მათი სიმეტრიის თვისებების მიხედვით ისევე, როგორც ელექტრონული მდგომარეობებისა. მოლექულების რხევები იყოფა გადაგვარებულ და არაგადაგვარებულ რხევებად. ბირთვების რხევების გარდა წონასწორობის მახლობლობაში შესაძლებელია მოლექულის გადატანითი მოძრაობა, რომელიც არ იკვანტება, და ბრუნვა. შეისწავლება მოლექულების ბრუნვითი ენერჯის განსაზღვრის ხერხები; აგრეთვე, კუთხური მომენტების ბმის ტიპები მოლექულაში.

მყარი სხეულების ყველაზე დამახასიათებელი თვისებაა მათი კრისტალური მესერი, რომელიც მიიღება ერთი ან რამდენიმე ატომისგან შედგენილი ელემენტარული უჯრედის პერიოდული განმეორების გზით. ამრიგად, აუცილებელია შევისწავლოთ ელექტრონი პერიოდულ ველში. განვიხილავს ვაწარმოებთ ჰარტრი-ფოკის მიახლოებაში, რომელიც წარმოადგენს ელექტრონის მოძრაობის ამოცანას იმ ეფექტური პოტენციალის ველში, რომელსაც ქმნის ატომბირთვები და ყველა სხვა ელექტრონები. განვიხილება ელექტრონის ატომთან ძლიერი ბმის და თითქმის თავისუფალი ელექტრონის შემთხვევები. ელექტრონების დისპერსია შეისწავლება ზონური თეორიის საშუალებით, რომლის ერთ-ერთი ყველაზე არსებითი მიღწევა მდგომარეობს იმ კანონზომიერებათა ახსნის შესაძლებლობაში, რომლებიც დაიშორება მყარი სხეულების ელექტროგამტარობის (ზეგამტარობის გათვალისწინების გარეშე) შესწავლისას. შესაძლებელი გახდა ყველა მყარი სხეულის დაყოფა ლითონებად, ნახევარგამტარებად და დიელექტრიკებად. ასეთი დაყოფა განპირობებულია სხვადასხვა სხეულთა ენერგეტიკული დონეების ხასიათით.

მყარი სხეულების ზონურ თეორიას არ შეუძლია ახსნას მოვლენები, რომლებშიც ელექტრონების ურთიერთქმედებას გადამწყვეტი როლი აქვს. ასეთ მოვლენებს მიეკუთვნება, მაგალითად, ფერომაგნიტიკების სპინური დამაგნიტება. ფერომაგნიტიზმის მოვლენაში ძირითად როლს ასრულებს ელექტრონებს შორის გაცვლითი ურთიერთქმედება, ანუ ურთიერთქმედება, რომელიც განპირობებულია ელექტრონების მოძრაობის კორელაციის ეფექტით. იმის გამო, რომ კრისტალის ტელურ ფუნქციები ანტისიმეტრიულია ელექტრონების გადანაცვლების მიმართ, აუცილებელია შესწავლილ იქნას ფერომაგნიტიზმის თეორია და სპინური ტალღები. მოლექულური კრისტალები ელექტრულ ველს არ ატარებს, ე.ი. დიელექტრიკებს წარმოადგენს. მოლექულური კრისტალების ოპტიკური თვისებების შესწავლისას გამოვდივართ იმ დაშვებიდან, რომ ეს თვისებები, პირველ მიახლოებაში, განისაზღვრება ცალკეული მოლექულების თვისებებით, მოლექულებს შორის ურთიერთქმედების გავლენა კი შეიძლება გათვალისწინებულ იქნას, როგორც შემოთება. კრისტალის აგზნებულ მდგომარეობებს უწოდებენ ექსიტონურ აგზნებებს.

ბევრი ნაწილაკისგან შედგენილი სისტემის (მაგალითად, მყარი სხეულის) გამოკვლევისას სასარგებლოა გამოიყვანოთ კვანტური რიცხვების ან შევსების რიცხვების წარმოდგენა. ამ წარმოდგენაში კვანტური სისტემის გამოკვლევა დაკავშირებულია მეორადი გაკვანტვის მეთოდთან. მეორადი გაკვანტვის მეთოდი შეისწავლება ჰარმონიული ოსცილატორის მაგალითზე. ეს მეთოდი განვიხილება, აგრეთვე, ფოტონებისთვის. ხდება კვანტური ჰამილტონიანისა და შესაბამისი ტალღური ფუნქციების დადგენა. შეისწავლება, აგრეთვე, ელექტრონების ურთიერთქმედება ატომთა რხევებთან მყარ სხეულში.

კრისტალური სტრუქტურის კვლევის მეთოდების შესწავლა ძალზე მნიშვნელოვანია “გამოყენებითი ფიზიკის” სპეციალობის მაგისტრანტებისთვის. ამიტომ მიმოვიხილავთ კრისტალებში ან ცალკეულ მოლექულებში ატომების მდებარეობის განსაზღვრის მეთოდებს, ანუ კრისტალურ სტრუქტურას, კავშირის სიგრძის, იონური რადიუსის და კავშირთა კუთხეების დადგენის მეთოდებს, რომლებიც შეიძლება დაიყოს სამ ძირითად ჯგუფად:

1. დიფრაქციული მეთოდები;
2. სპექტროსკოპული მეთოდები;
3. მეთოდები, რომლებშიც გამოიყენება ელექტრულ და მაგნიტურ

ველებში მოლექულების პოლარიზაციის მოვლენები (დიპოლური და მაგნიტური მომენტები).

მაგნიტურ ველში ნივთიერების დამაგნიტების ხარისხი იზომება მოცულობის ერთეულის შესაბამისი მაგნიტური მომენტის სიდიდით, რომელთანაც დაკავშირებულია ნიშნის მაგნიტური ამთვისებლობა. მაგნიტური ამთვისებლობის მნიშვნელობის მიხედვით ნივთიერ-

რებები იყოფა პარამაგნეტიკებად, დიამაგნეტიკებად და ფერომაგნეტიკებად. მაგნიტური ამთვისებლობის გამოკვლევის შესწავლა მნიშვნელოვანია, რადგან მაგნიტური ამთვისებლობის გაზომვით განსაზღვრავენ არადაწვეილებული ელექტრონების ყოფნას ან არყოფნას ატომებში, იონებსა თუ მოლეკულებში. განვიხილავთ, აგრეთვე, ბირთვული, მაგნიტური რეზონანსისა და ელექტრონული, პარამაგნიტური რეზონანსის მოვლენებს, აგრეთვე, ბირთვულ, კვადრუპოლურ ურთიერთქმედებას.

უნდა აღინიშნოს, რომ მთელ რიგ საპროგრამო საკითხებს მაგისტრანტები ამუშავებენ დამოუკიდებლად. პრაქტიკულ მეცადინეობებზე, რომლებიც, ძირითადად, სემინარების სახეს ატარებს, ხდება ამ საკითხების გარჩევა, აგრეთვე, კონკრეტული, თეორიული ამოცანების დასმა და გადაწყვეტა.

ლიტერატურა

1. *Фларри Р.* Квантовая химия. – М.: «Мир», 1985, 472с.
2. *Заградник Г., Полак Р.* Основы квантовой химии – М.:, «Мир», 1980, 382с.
3. *А.С. Давыдов.* Квантовая механика – М.:, ФМ, 1969, 640с.

M.E.Chogovadze, T.L.Bzhalava. Methodic of Teaching of “Quantum Chemistry of Solid Bodies”

Resume

“Quantum Chemistry of Solid Bodies” is obligatory subject for masters in specialty “Applied Physics”. It is noted in the paper that the knowledge in quantum mechanics and physical chemistry received in bachelor studies is insufficient for digestion of given subject at needed level; that is why in the beginning of the course the masters get the corresponding theoretical training and only after that the main course is carried out.

M.E.Чоговадзе, Т.ЛБжалава. Методика преподавания «Квантовой химии твердых тел»

Резюме

«Квантовая химия твердых тел» является обязательным предметом для магистрантов специальности «Прикладная физика». В работе указано, что знаний по квантовой механике и физической химии, полученных в бакалавриате, недостаточно для усвоения данного предмета на должном уровне; поэтому в начале курса магистрантам дается соответственная теоретическая подготовка и лишь после этого читается основной курс.

Экспорт и импорт как составляющие совокупных расходов

Многообразие общественного развития дает очень пеструю картину разнородного и вместе с тем взаимосвязанного мира. Как устойчивая тенденция мирового развития проявляется усиление влияния нарастающего единения мира на национально-государственную специфику стран. Одной из важнейшей сфер проявления нарастающей взаимозависимости государств выступают международные экономические отношения. Экономические связи между государствами имеют многовековую историю. На протяжении столетий они существовали преимущественно как внешнеторговые, решая проблему обеспечения населения товарами, которые национальная экономика производила неэффективно или не производила вовсе. В ходе эволюции внешнеэкономические связи переросли рамки внешней торговли и превратились в сложную совокупность международных экономических отношений, затрагивающих интересы всех государств мира.

Для Грузии необходимость определения своего места в мировой экономике стоит как одна из важнейших и очень сложных задач. Будучи составной частью советской экономики, грузинская была ориентирована на участие в международном разделении труда преимущественно среди республик бывшего СССР и членов СЭВ.

Особенностью этой интеграционной группировки было планоцентрированное регулирование внешнеэкономических связей. Это позволяло ограждать национальные экономики от «бурь» мирового рынка, но одновременно лишало возможности постоянно объективно оценивать уровень эффективности национального производства. Закономерное следствие таких «тепличных» условий – отставание от мировых интеграционных процессов, по сути, выпадение из мирохозяйственных связей.

Перенос ориентиров во внешнеэкономической сфере от задач, диктуемых государственным планом, к требованиям и запросам мирового рынка при тяжелейшем кризисе на рынке внутреннем – задача необычайно сложная. Но необходимость нахождения путей активного взаимодействия с мировым хозяйством сомнения не вызывает. Тем более что путь от экономики замкнутой к экономике открытой пришлось в разное время пройти многим странам мира, включая те, которые ныне являются лидерами мирового экономического развития.

В условиях открытой экономики внешние факторы: экспорт – импорт, иностранные инвестиции, влияют на производство, уровень доходов и занятость внутри страны, и следовательно, с помощью внешних факторов можно влиять на макроэкономическое равновесие. Экспортируемые товары действительно потребляют иностранные граждане, но экспорт дает импульс росту национального производства, дохода и занятости. Вспомним модель Кейнса, в которой равновесный объем производства определяется совокупными расходами:

$$ВНМ = C + I + G$$

Экспорт, как мы его сейчас описали, действует как составляющая совокупных расходов наряду с потреблением (С), инвестициями (I), государственными расходами (G), т.е. он увеличивает совокупный спрос. Формула с учетом экспорта примет следующий вид:

$$ВНМ = C + I + G + X$$

Большему объему совокупных расходов соответствует более высокий уровень равновесного объема производства. Следовательно, рост экспорта может увеличивать национальный доход. К тому же эффекту приводят и иностранные инвестиции.

Импорт в модели рассматривается как функция национального дохода. Импорт, увеличивая количество товаров, приводит к сокращению расходов на производство внутри страны.

$$ВНМ = C + I + G + X - M$$

На первый взгляд выводы из этих уравнений для государственной политики однозначны. В условиях спада производства необходимо сдерживать импорт и поощрять экспорт. Однако при этом

не стоит забывать, что экспорт одной страны – это импорт другой. Следовательно, ориентация на экспортную экспансию всех стран вряд ли осуществима.

И наконец, путь всемирного поощрения экспорта может способствовать подъему экономики и повышению благосостояния населения при условии, что средства, получаемые от экспорта, идут не на поддержание отсталых производств, а на структурную перестройку экономики с учетом долгосрочных структурных сдвигов в мировом хозяйстве с тем, чтобы страна могла занять более достойное место в системе международного разделения труда и использовать его преимущества с большей выгодой для себя.

Литература:

1. Экономическая теория. Под редакцией пр. *Камаева В.Д.* М. 1998
2. *Дорнбут Р. Фишер С.* Макроэкономика. М; 1997
3. *Хавард К; Журавлева Г.П.* Принципы экономики рыночной системы. М; 1995
4. *Булкина М.К. Семенов В.Д.* Макроэкономика. М; 1995.

N.Guramishvili Export and Import - components of aggregate expenditures

Summary

In this article we consider the reasons of the process of Economic internationalization, the forms of it's demonstrations. Also, here we consider the participations of the countries in world production relations and the problems they cause.

ნ. გურამიშვილი. ექსპორტი და იმპორტი როგორც ერთობლივი ხარჯების შემადგენელი ნაწილი ***რეზიუმე***

სტატიაში განხილული აეკონომიკისინ ტერნაციონალიზაციის პროცესის მიზეზები, მისი გამოვლენის ფორმები, ასევე განხილულია ქვეყნების მონაწილეობის უპირატესობა მსოფლიო სამეურნო ურთიერთობებში და ის პრობლემები, რომლებსაც წარმოშობს ეს მონაწილეობა.

ნელი დარბინიანი
მაგისტრანტი, სტუ

დამატებული ღირებულების ჯაჭვის და კლასტერის ურთიერთქმედების კონცეფცია

კლასტერის კონცეფციის და ღირებულების დამატების კონცეფციის განხილვისას, შეიძლება მივიდეთ იმ დასკვნამდე, რომ კლასტერები ხაზს უსვამენ კავშირებს ლოკალურ დონეზე, ხოლო დამატებითი ღირებულების ჯაჭვების კავშირების კონცეფცია-გლობალურ დონეზე. აღნიშნული კონცეფციების გაერთიანება გამოიყენება, ქვეყნების კონკურენტუნარიანობის პროცესების ამაღლების ახსნისთვის.

მსოფლიო ეკონომიკაში "ეკონომიკური სუბიექტების კონკურენტუნარიანობის ამაღლების ცნება, ხამფრის და შმიტის შრომებში იცვლება ცნება "სრულყოფილებით". ისინი გამოყოფენ სრულყოფილების სამ განსხვავებულ სახეობას:

1. წარმოების პროცესის სრულყოფილება-გულისხმობს, კომპანიის რეორგანიზაციას მთელი საწარმოო სისტემებით, არსებული რესურსების უფრო ეფექტურად გამოყენების და საწარმოო ხარჯების შემცირების მიზნით. მათ შორის ახალი ტექნოლოგიების დანერგვის გზით;

2. წარმოებული პროდუქციის სრულყოფილება-აქ იგულისხმება უფრო ღირებული და დიფერენცირებული საქონლის გამოშვება, რაც მიიღწევა ახალი საწარმოო ხაზების დანერგვით;

3. ფუნქციონალური სრულყოფილება-რომლის ქვეშაც იგულისხმება წარმოების მიერ ახალი ფუნქციების ათვისება (ახალი პროდუქციისათვის დიზაინის შეცვლა, მარკეტინგი და სავაჭრო ნიშნის სრულყოფა), ან კიდევ ძველ ფუნქციებზე უარის თქმა, წარმოების ეფექტურობის ამაღლების მიზნით.

მეორე საკითხი შეეხება მართვის საშუალების განსაზღვრას, ღირებულების დამატების გლობალურ კავშირში მართვა აუცილებელი მრავალი მიზეზის გამო. პირველი, განვითარებული ქვეყნებისათვის დახმარების გაწევა, მიიღონ დაშვება განვითარებული ქვეყნების ბაზრებზე. მეორე წარმოების პროცესში გამოიყოფა კომპანიები, რომლებსაც

შეუძლიათ ახალი ტექნოლოგიების დანერგვა, საკუთარი წარმოების სრულყოფისათვის. მესამე, მართვის პროცესის გაგება ეხმარება შემოსავლების გადანაწილების პრინციპების გაგებას. მეოთხე, მთავრობის მიერ სამრეწველო პოლიტიკის გატარება, უნდა ეყრდნობოდეს ზუსტ ინფორმაციას ადგილობრივი მწარმოებლობის როლზე გლობალურ ღირებულების დამატებით ჯაჭვში. მეხუთე, მართვის განსხვავებული ფორმები, განსაზღვრავენ სახელმწიფოს დიფერენცირებულ მიდგომას საკუთარი კომპანიების საჭიროებებისადმი.

ღირებულების დამატების ჯაჭვის მართვის პროცესი, წყვეტს ოთხ მთავარ საკითხს:

1. რა უნდა ვაწარმოოთ? აქ განხილული უნდა იქნას, მომსახურების სფეროს საქონლის მახასიათებლები;
2. როგორ ვაწარმოოთ ის? ფირმები, რომლებიც შედიან ღირებულების დამატებულ ჯაჭვში და ლოკალური კლასტრები, აუცილებლად წყვეტენ იმ საწარმოო მეთოდებს, ხარისხის სტანდარტებს, ეკოლოგიურ ნორმებს, რომლებიც აუცილებელია ახალი საქონლის წარმატების ან მომსახურების გაწევისათვის.
3. სად უნდა იქნას წარმოებული საქონელი და მომსახურება გაწეული? წარმოების სწორად განლაგების საკითხი, ბევრად განსაზღვრავს მთელი წარმოების წარმატებულობას;
4. რა რაოდენობის საქონლის წარმოება და მომსახურების გაწევაა აუცილებელი? ღირებულების დამატების ჯაჭვის ყველა მონაწილეები, ასევე უნდა გაერკვნენ როლის და სად უნდა იქნას მიწოდებული პროდუქცია.

უპირველეს ყოვლისა აუცილებელია, ღირებულების დამატების ჯაჭვის (დღჯ) მონაწილეებს შორის კორექტულობის და სწორად ორგანიზების საკითხი. დ. ხამფის და ხ. შმიტის მიერ გამოყოფილ იქნა, ღირებულების დამატების ჯაჭვის ურთიერთკავშირის ოთხი ძირითადი ტიპი. ისინი განსხვავებულად ზემოქმედებენ ცალკეული მწარმოებლების კონკურენტუნარიანობაზე და მოითხოვენ განსხვავებულ მიდგომას ეკონომიკური სუბიექტების ურთიერთქმედების ოპტიმიზირებისათვის. ურთიერთქმედების ეს ოთხი ტიპია:

1. საბაზრო ურთიერთობა „გაწვილი ხელთან მიმართებაში“;
2. ქსელური ურთიერთკავშირი;
3. კვაზის - იერარქიული ურთიერთკავშირი;
4. იერარქიული ურთიერთკავშირი.

საბაზრო ურთიერთობა ხელის გაწვდენის მანძილზე ხასიათდება იმით, რომ მყიდველი და მწარმოებელი დღჯ არ ამყარებენ მჭიდრო კავშირებს. ეს ხდება მაშინ, როდესაც მყიდველის მოთხოვნის დაკმაყოფილება შეუძლიათ მომწოდებლების ბევრ რაოდენობას. მსგავსი სიტუაცია გვხვდება ისეთ დარგებში, რომლებიც აწარმოებენ სტანდარტიზულ პროდუქციას, ნაკლები მეცნიერებატევადი ხარჯებით.

ქსელური ურთიერთკავშირებით ფირმები ამყარებენ უფრო მჭიდრო კავშირებს, ეყრდნობიან რა ინფორმაციულ ნაკადებს. ფირმებს შორის ურთიერთობა ხასიათდება ურთიერთსარგებლიანობით, ხშირად ფირმები ერთმანეთს ავსებენ წარმოების პროცესში. აღნიშნულ შემთხვევაში მყიდველი აწესებს პროდუქციის სტანდარტებს, მათი დაცვა აუცილებელია მიმწოდებლისათვის. ყოველივე ეს ეხმარება ფირმებს დარჩნენ კონკურენტუნარიანი და არ დატოვონ დღჯ.

კვაზის-იერარქიულ ურთიერთკავშირებში ერთი ფირმა (ჩვეულებრივ მყიდველი) აწესებს მნიშვნელოვან კონტროლს დღჯ-ზე. ის განსაზღვრავს წარმოებული პროდუქციის სტანდარტებს და საწარმოო პროცესებს. აღნიშნულ შემთხვევაში ყველა ფირმის კონკურენტუნარიანობა დამოკიდებულია მთავარი ფირმის კონკურენტუნარიანობაზე, რადგანაც სწორედ მთავარი ფირმა განსაზღვრავს, წარმოების პროცესთან დაკავშირებულ ყველა საკითხებს.

იერარქიული ურთიერთკავშირი გულისხმობს პირდაპირი კონტროლის არსებობას, ერთ-ერთი მთავარი ფირმა-შემსყიდველის მხრიდან. ის ხორციელდება კომპანია-მწარმოებლებიდან შუალედური პროდუქციის შესყიდვის გზით. წუნდებული პროდუქციის მიწოდების შესაძლო რისკებს, შეუძლიათ შეამცირონ კომპანიის ბრენდის ღირებულება. აღნიშნულის რისკის შესამცირებლად დღჯ მმართველი მიმართავს მმართველობის მკაცრ ფორმებს.

კლასტრების და დამატებული ღირებულების ჯაჭვის კონცეფციები, გულისხმობს მრავალ მიდგომას, მათი მიზანია საკუთარი კონკურენტუნარიანობის გაუმჯობესება.

ლოკალური კლასტრის ჩართვისას კვაზის-იერარქიულ დღჯ, კლასტრულ ფირმებს ექმნებათ კარგი პირობები წარმოების პროცესის სრულყოფისათვის. ამაზე მეტყველებს

შემდეგი მაგალითი-ტანსაცმლის და ფეხსაცმლის ტაივანელმა მწარმოებლებმა, დასაწყისში შეცვალეს ევროპელი მწარმოებლები დღე შრომატევად სტადიებზე, ხოლო შემდეგში კი, მოახერხეს გადაწყობა და იგივე ფუნქციების გადაცემა ჩინური ფირმებისათვის, კიდევ უფრო იაფი სამუშაო ძალით. ევროკავშირის მიერ სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის ხელშემწყობი პროგრამის შემოღებამდე, საბოლოო პროდუქციის ძირითადი დამატებითი ღირებულება რჩებოდა პროდუქციის მოყვანაზე და მის დაკონსერვებაზე სამხრეთ აფრიკის რესპუბლიკასა და ავსტრალიაში, რომელთაც გააჩნდათ მაღალპროდუქტიული აგრო სამრეწველო კომპლექსი. 1980-იანი წლების დასაწყისში შემოღებულ იქნა საკუთარი მწარმოებლების მხარდამჭერი მიზანმიმართული პოლიტიკა. ის გამოიხატებოდა იმპორტზე შეღავათების დაწესებასა და დოტაციის გადახდაში (განსაკუთრებით კი საბერძნეთისათვის, ევროკავშირში შესვლის შემდეგ 1981 წელს). შედეგად, მოხდა მაღალგანვითარებული ქვეყნების ფირმების სასარგებლოდ შემოსავლების გადანაწილება (იგულისხმება პროდუქტების მომყვანი და მათი დამკონსერვებელი ფირმები). გარდა ამისა შემოსავლები ნაწილდება იმ ფირმების სასარგებლოდ, რომლებიც იმყოფებიან ღირებულების დაგროვების საბოლოო სტადიაზე. საქმე იმაშია, რომ დაკონსერვებული პროდუქტების ბაზარი აგებულია, აღიარებულ ბრენდებზე-მყიდველები არ ყიდულობენ უცნობი დასახელების ანალოგიურ პროდუქტებს. სუპერმარკეტების ევროპული ქსელები იხდიდნენ 54% ცნობილი ბრენდების სასარგებლოდ. მაშინ, როდესაც მხოლოდ 22% ნაკლებად ცნობილ ბრენდებზე. სამხრეთ აფრიკის რესპუბლიკის და ავსტრალიის წარმომადგენლები შეეცადნენ გამოეყენებინათ, რამოდენიმე ცნობილი მარკა, მაგრამ აღნიშნული მცდელობები დასრულდა ნაკლები წარმატებით. ასე მაგალითად, სამხრეთ აფრიკის რესპუბლიკიდან ერთ-ერთმა წარმომადგენელმა მიიღო უფლება „დელ მონტეს“ ბრენდის გამოყენების. მხოლოდ მესამე სამყაროს ქვეყნისათვის, სადაც ბრენდები ნაკლებ როლს ასრულებენ. მიუხედავად გაყიდვების გაზრდისა, ბრენდისგან მიღებულმა შემოსავალმა ვერ შესძლო ხარჯების დაფარვა ლოიალტზე.

კაპლინსკი დღე შემოსავლების ასიმეტრიული განაწილების მეთოდების რეგულირება, დაყო სამ ჯგუფად:

1. საკანონმდებლო რეგულირება. განვითარებული ქვეყნების საცალო ვაჭრობის მიერ, ეროვნული მთავრობების მხარდაჭერა. ის გამოიხატება პროდუქციის აუცილებელი სტანდარტების განსაზღვრაში, რომელიც უნდა დააკმაყოფილოს მომწოდებელმა განვითარებადი ქვეყნებიდან.

2. სასამართლო რეგულირება ხორციელდება, საცალო ვაჭრობის ქსელებით, რომლითაც წარმომადგენლებიც აწარმოებენ მწარმოებლებთან ერთად პროდუქციის ხარისხის შემოწმებას. ასევე, შემოწმება ხორციელდება საიპორტო სააგენტოებთან ერთად. მათი მიზანი კონკრეტულ შემთხვევაში არის, განვითარებადი ქვეყნებში პროდუქციის ახალი მომწოდებლების მოძიება.

3. საშემსრულებლო რეგულირება. აღნიშნულ შემთხვევაში პროდუქციის საბითუმო და საცალო მყიდველები, ეხმარებიან განვითარებადი ქვეყნების ფირმებს ხარისხის საერთაშორისო ნორმების მიღწევაში.

ეჭვგარეშეა, რომ მომავალშიც გაგრძელდება შემოსავლების არათანაბარი გადანაწილება დღე-ში განვითარებული ქვეყნების კომპანიების სასარგებლოდ. დღე-ის ბოლო ეტაპის მონაწილეების შემოსავალი უფრო მეტია, ვიდრე საწყის ეტაპზე მონაწილეების. შემოსავლების ზრდა კი კომპანიებს საშუალებას აძლევს გააუმჯობესონ საკუთარი კონკურენტუნარიანობა. საბოლოო ჯამში იძლევა მათი შესაძლებლობები. საბაზრო კონიუნქტურის შესაბამისდ ვარიირებისათვის.

ლიტერატურა:

1. *Портер М.* Международная конкуренция. - 1993.
2. *Юдаева К. В.* - Конкурентноспособность - 2004.
3. *პაპავა ვლ.* პოსტკომუნისტური გარდამავალი პერიოდის მაკროეკონომიკა. თბ., 2005.

N.Darbinyan. An interaction of a chain of addition cost

Resume

How will the competitiveness be changed in interaction of a chain of addition cost? To answer this question it is necessary to analyse the connections between small and average clusters and also among the companies specialized in retail trade.

Как изменится конкурентноспособность кластеров при их внедрении в взаимодействие цепочки добавления стоимости? Чтобы ответить на этот вопрос, надо проанализировать связь между мелкими и средними кластерами, между экспертными агентствами, а также между компаниями, специализирующимися на розничной торговле.

ნინო კობახიძე
სტუ

ეკოტურიზმის განვითარების პერსპექტივები საქართველოში

ტურიზმი და მოგზაურობა მსოფლიოში ერთ-ერთ უდიდეს და ყველაზე სწრაფად მზარდ ინდუსტრიად ითვლება. ტურიზმზე მოდის გლობალური მთლიანი ეროვნული პროდუქტის 6% და შესყიდვებზე დანახარჯების სულ ცოტა 13%.

უნიკალურია ტურიზმის ზრდის ტემპი. ამ თვალსაზრისით იგი საგრძნობლად აჭარბებს ეკონომიკის სხვა დარგების ზრდის ტემპს. უკანასკნელ 50 წელიწადში მსოფლიო ტურიზმის მოცულობა 35 ჯერ გაიზარდა (20 მილიონი ტურისტთან 1950 წელს – 715 მილიონ ტურისტამდე).

ტურიზმს მრავალგვარი (ეკონომიკური, სოციალური, ფსიქოლოგიურიც კი) სარგებლის მოტანა შეუძლია. მსოფლიო ტურიზმის ორგანიზაციის მარკეტინგული სამსახურის მონაცემებით ტურიზმის განვითარების თანმდევი პროცესებია: დასაქმება; სიღარიბესთან ბრძოლა; სახელმწიფო შემოსავლების ზრდა; ინფრასტრუქტურის განვითარება; ეკონომიკის დივერსიფიკაცია; ადგილობრივი კულტურისა და ხელოსნობის ხელშეწყობა; საერთაშორისო ურთიერთგაგების ჩამოყალიბების ხელშეწყობა, და რაც მთავარია გარემოს დაცვის ხელშეწყობა.

სწორედ გარემოს დაცვის თვალსაზრისით მრავალმა ქვეყანამ შეიმუშავა ეკოტურიზმის განვითარების ეროვნული სტრატეგია.

გაეროს გენერალურმა ასამბლეამ 2002 წელი ეკოტურიზმის საერთაშორისო წლად გამოაცხადა (A/RES/53/200 დადგენილება). დღეს კი ეკოტურიზმი ერთ-ერთი ყველაზე პოპულარული და სწრაფად განვითარებადი ინდუსტრია გახდა.

ეკოტურიზმი – ტურიზმის სახეობებს შორის ერთ-ერთი ყველაზე გავრცელებული და პოპულარული ბუნებრივი ტურიზმის კონტროლირებადი ფორმაა. მისი საფუძველია ბუნების შეცნობა, სადაც მთავარია ბუნების შედარებით ხელუხლებელ ზონებში განსახდვრული რაოდენობის ტურისტთა მოგზაურობის ორგანიზება იმ ადგილების მონახულების მიზნით, რომელიც კულტურულ-შემეცნებით ინტერესს იწვევს. ძირითადი აქცენტი კეთდება ბუნებისადმი სათუთ დამოკიდებულებასა და ბუნებრივი რესურსების გააზრებულ გამოყენებაზე მათი აღდგენის, მოვლის და დაცვის მიზნით. იგი განსხვავდება მასობრივი ტურიზმისაგან და გამოირჩევა სპეციფიკური ტურისტული რესურსების მდგრადი გამოყენებით, რეგიონების სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების ხელშეწყობით და ეკოლოგიური განათლების ორგანიზაციით.

ეკოტურიზმი მდგრადი ტურიზმის ის სეგმენტია, რომელიც გუსილხმობს შედარებით წყნარი ბუნებრივი ლანდშაფტების განვითარებას, მათ შორის დაცული ტერიტორიების. მიუხედავად იმისა, რომ არ არსებობს ზუსტი მონაცემები, მიახლოებითი გამოანგარიშებით საერთაშორისო ტურიზმის დაახლოებით 15%-20% ეკოტურიზმს განეკუთვნება.

ეკოტურიზმის მდგრადი განვითარებისათვის ერთ-ერთი მთავარი პრინციპი მასში ადგილობრივი მოსახლეობის ჩართვის უზრუნველყოფაა. ეკოტურიზმი მათთვის არამარტო შემოსავლიანი არამედ სანახაობრივიც უნდა იყოს. თუ მოსახლეობას აეკრძალება ტრადიციული ხასიათის ეკონომიკური საქმიანობების

განხორციელება, მას ალტერნატივა უნდა მოეძებნოს და ტურიზმის განვითარების პროექტები ამ პროცესში ადგილობრივი მოსახლეობის აქტიურად ჩართვასაც უნდა გულისხმობდეს. ბუნებრივი და სოციო-კულტურული რესურსების კონვერტაციის მიზნით ადგილობრივი მოსახლეობის გამოყენებას უფრო რეალური პერსპექტივა აქვს, რადგან გარედან მოსული მეწარმები მხოლოდ მოკლე ვადაში ეკონომიკური სარგებლის მიღებით არიან დაინტერესებული. ადგილობრივი მოსახლეობა სავარაუდოდ უფრო იზრუნებს ტრადიციებისა და ადგილისათვის დამახასიათებელი ცხოვრების სტილის შენარჩუნებაზე, ვიდრე გარედან მოსული. ორივე მხარის თანამშრომლობა ასევე მნიშვნელოვან ფაქტორს წარმოადგენს კონსერვაციის წესების დარღვევის (მაგალითად, ბრაკონიერობა, ტყის გაჩეხვა) თავიდან ასაცილებლად. ამას გარდა, კიდევ არსებობს სხვა პრაქტიკული მიზეზები, რის გამოც აქცენტი ადგილობრივი შრომითი რესურსების გამოყენებაზე უნდა გაკეთდეს.

აუცილებელია კონკრეტულ ბუნებრივ არეალში ეკოტურიზმის სანახაობების ინვენტარიზაცია. ეკოტურიზმის ღირსშესანიშნაობები შესაძლოა დავეოთ სამ კატეგორიად: ძირითადი სანახაობები (რომლებიც წარმოადგენენ არეალის დათვალიერების მთავარ მიზეზს), დამატებითი სანახაობები (რომლებიც დამატებით მიმზიდველობას ანიჭებენ კონკრეტულ არეალს და განაპირობებენ ტურისტის უფრო დიდ ხანს ყოფნას), და ასევე დამხმარე სანახაობები (ფიზიკური ალტურვილობები და სხვა სახის ტურისტული მომსახურება). პირველი ორი კატეგორია შეესაბამება არეალის ბუნებრივ და კულტურულ მემკვიდრეობას. ბოლო კატეგორია ხელს უწყობს არეალის დათვალიერების მიზეზის გაჩენას.

ეკოტურიზმის ღირსშესანიშნაობანი არ მოიცავს ბიომრავალფეროვნების მთელ რესურსებს მოცემულ რეგიონში. ეს უფრო ბიომრავალფეროვნების სარესურსო ბაზის ყველაზე მიმზიდველი ელემენტების ბაზარზე გასატანად შერჩევაა (ისევე როგორც ამ არეალის სხვა ბუნებრივი და კულტურული მემკვიდრეობის ელემენტებისა). მაგრამ ეკოტურიზმის განვითარების საბოლოო მიზანი მაინც ბუნებრივი გარემოს დაცვაა.

ბიომრავალფეროვნების გადარჩენაზე ეკოტურიზმის დადებითი გავლენა უდავოდ მრავალმხრივია. ეს, პირველ რიგში, გამოიხატება სხვადასხვა სექტორში (ადგილობრივი და უცხოელი ტურისტები, ადგილობრივი თემები, ადგილობრივი ხელისუფლება და თვით ტურიზმის ინდუსტრია) გარემოს დაცვისა და ეკოლოგიის საკითხებზე საგანამანათლებლო საქმიანობით. ამასთანავე, ეკოტურიზმი ბიომრავალფეროვნების რესურსებს ეკონომიკურ ღირებულებას მატებს, ისე რომ მისი ყველა მონაწილე უკიდურესად დაინტერესებულია ბიომრავალფეროვნების შენარჩუნებით.

ეკოტურიზმის წარმატებული განვითარება დიდად არის დამოკიდებული როგორც დაუზიანებელი ბუნების არსებობაზე, ისე გარემოს დაცვის კარგ ორგანიზაციაზე. გარემო ბუნების გლობალური დაბინძურების შესაკავებლად და სასიცოცხლო გარემოს შესანარჩუნებლად, აუცილებელი ხდება დედამიწის უფრო და უფრო მეტი ნაწილის გამოყოფა დაცული ბუნებრივი ტერიტორიის სახით, სადაც ყველაზე გავრცელებულ კატეგორიას ეროვნული პარკი წარმოადგენს. ეროვნულ პარკებს მნიშვნელოვანი წვლილი შეაქვთ ადამიანთა საზოგადოების განვითარებაში, ეკოლოგიური წონასწორობის შენარჩუნებასა და ქვეყნის თუ რეგიონის სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის გაუმჯობესებაში. დიდია ეროვნული პარკების წვლილი ტურიზმის, ხოლო მისი მეშვეობით განვითარებადი ქვეყნების ეკონომიკურად ჩამორჩენილი რეგიონების განვითარებაში, რაც დღეს-დღეობით ძალზედ მნიშვნელოვანია.

საქართველოში ეკოტურიზმის განვითარებისათვის დიდი გამოუყენებელი პოტენციალი არსებობს. მის მომავალ განვითარებას ემსახურება დაცული ბუნებრივი ტერიტორიების ახალი კონცეფციის შექმნა და ეროვნული პარკების ფორმირების საორგანიზაციო ღონისძიებები. ეროვნული პარკების დაარსება და მის

ტერიტორიაზე ეკოტურიზმის განვითარება მნიშვნელოვნად შეუწყობს ხელს როგორც ბუნებრივი რესურსების აღდგენა-განახლებას, ასევე ჩამორჩენილი რეგიონების სოციალურ-ეკონომიკურ მდგომარეობის გაუმჯობესებას.

ეროვნულ პარკებში ეკოტურიზმის განვითარებამ შეიძლება ითამაშოს მნიშვნელოვანი როლი ქვეყნის ეკონომიკის განვითარებაში. ეკოტურიზმის განვითარება მნიშვნელოვნად შეუწყობს ხელს ქვეყანაში მცირე ბიზნესის განვითარებას, რადგან მისი ფართე დიაპაზონი ითვალისწინებს ტურიზმთან დაკავშირებული ინფრასტრუქტურის განვითარებას და მოსახლეობისათვის სამუშაო ადგილების შექმნას.

ეროვნულ პარკებში ტურიზმის არასწორმა განვითარებამ და მართვამ, შესაძლოა, პარკი მნიშვნელოვნად დააზიანოს. ეროვნულ პარკებში ტურიზმიდან მიღებული სარგებელი შესაძლოა მნიშვნელოვანი იყოს, ამიტომ სწორი დაგეგმვისა და მართვის პირობებშიც გათვალისწინებული უნდა იყოს იმ უარყოფით შედეგებთან ბრძოლა, რაც თან ახლავს ტურიზმის განვითარებას. თუ კი ეროვნულ

პარკებში, დასაშვებ ფარგლებში ტურისტებისათვის მაქსიმალური კომფორტი უნდა იყოს შექმნილი, იმავდროულად ტურიზმის განვითარების შედეგად მიყენებული ნეგატიური ზეგავლენა მინიმუმამდე უნდა იყოს დაყვანილი. ეს საჭიროებს პოტენციური უარყოფითი ზეგავლენის ობიექტურ შეფასებას, მის სერიოზულ ანალიზს, პოტენციალის განვითარების და სიტუაციის აუცილებელ კონტროლს.

ეროვნულ პარკებში ტურიზმით მიღებული სოციალურ-ეკონომიკური სარგებელი მნიშვნელოვანია და გამოიხატება შემდეგში: იგი უზრუნველყოფს პარკების დამხმარე ზონებში მცხოვრები ადგილობრივი მოსახლეობის დასაქმებას, როგორც უშუალოდ ტურიზმის, ასევე მასთან დაკავშირებული სხვადასხვა რესურსების შექმნასა და მართვაში; ხელს უწყობს განთავსების საშუალებების (სასტუმრო, კემპინგები და ა.შ.) მნიშვნელობას; სატრანსპორტო და კავშირგაბმულობის სისტემების განვითარებას; კვებისა და სავაჭრო ობიექტების შექმნას; ხალხური რეწვის ნიმუშების წარმოებას; ეკოტურიზმის სწორ განვითარებას შეუძლია ეროვნული პარკის ადმინისტრაცია უზრუნველყოს თვითდაფინანსების მექანიზმით; იგი ხელს უწყობს სხვადასხვა ეროვნებისა და სარწმუნოების ადამიანთა დაახლოებას და კონტრაქტების გადრმაგებას; ტურიზმი სტიმულირებას უკეთებს სოფლის მეურნეობის პროდუქტების წარმოებას და მასზე მოთხოვნის ამაღლებას; იგი გვევლინება როგორც ბუნებრივი მემკვიდრეობის, ასევე ისტორიულ-კულტურული ფასეულობების გადარჩენისა და შენარჩუნების საშუალება; ამაღლებს ადგილობრივი (რეგიონის) მოსახლეობის შეგნებას ეროვნული პარკის დაცვის საქმეში, რადგან პარკის დაცვას შეუძლია გარკვეული ეკონომიკური სარგებელი მოუტანოს მათ; ტურიზმი შეიძლება გახდეს ქვეყანაში უცხოური ვალუტის შემოტანის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი წყარო.

შეიძლება დავასკვნათ, რომ ეკოტურიზმს ოთხი მთავარი ქვაკუთხედი გააჩნია: განვითარების მდგრადობა, ეკონომიკური სარგებლიანობა ადგილობრივი თემებისათვის, ადგილობრივი კულტურის ინტეგრაცია და საგანმანათლებლო კომპონენტი.

ეკოტურიზმი ხელს უწყობს გარემოს მიმართ გულსხმიერი დამოკიდებულების ჩამოყალიბებას, გამოავლენს მდგრადი ბიზნესის მაგალითებს, ადგილობრივი თემებისა და რეგიონებისათვის ქმნის სოციალურ-ეკონომიკურ სარგებლებს და ამავე დროს აღიარებს და პატივს სცემს ადგილობრივ და ბუნებრივ კულტურას, ტრადიციებსა და ღირებულებებს.

ლიტერატურა:

1. http://www.parliament.ge/files/714_9879_231621_ekoturizmi.pdf
2. <http://www.economy.ge/allfiles/digest%2011%2003%2008.pdf>
3. ბ.ბარკალაია – “ეკოტურიზმი და მოსახლეობა” (თბილისი 2005წ)

Н.Кобахидзе. Перспективы развития экотуризма в Грузии

Резюме

Туризм и путешествие считаются в мире ю одними из самых перспективных и быстроразвивающихся индустрий. Среди разновидностей туризма одной из наиболее распространенных и популярных является контролируемая форма естественного туризма – экотуризм.

Успешное развитие экотуризма в значительной мере зависит как от существования нетронутой природы, так и от хорошей организации защиты окружающей среды.

В Грузии существует большой неиспользованный потенциал развития экотуризма. Развитие экотуризма в национальных парках может сыграть значительную роль в развитии экономики, способствовать развитию малого бизнеса в стране.

N.Kobachidze. Eco-tourism Development Perspectives in Georgia

Summary

Tourism and Travel are considered to be the biggest and most quickly expanding industries in the world. One of the most widely spread and popular fields of the industry is a controlled form of natural tourism - eco-tourism.

Successful development of eco-tourism depends on both existence of virginal nature and good management of protection of environment.

There is a big unused potential of eco-tourism development in Georgia. Eco-tourism development in national parks can play important role in country's economic development. It will encourage small business promotion in Georgia.

ნანა ნაოჭაშვილი

მაგისტრანტი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის

საქართველოს გეოპოლიტიკური გარემო

ქართულ ეკონომიკურ მეცნიერებას რეგიონული კვლევის მდიდარი ტრადიცია გააჩნია. რეგიონული ეკონომიკური განვითარების პრობლემების მოგვარება გლობალიზაციის პირობებში, მარტო საკუთარ ტრადიციებზე დაყრდნობით შეუძლებელია და საჭიროა ამ მიმართულებით უცხოური გამოცდილების შესწავლა. მათი გამოყენება ქვეყნის თავისებურებათა გათვალისწინებით.

დღეისათვის ფართოდ მიმდინარეობს გლობალიზაციის ადაპტირებისათვის მნიშვნელოვან საფუძველს ქმნის რეგიონულ გაერთიანებებში წარმატებული მონაწილეობა. ამ მიმართულებით ეფექტიანი ნაბიჯების გადადგმა განსაკუთრებით აქტუალური და სასარგებლოა, ისეთი ქვეყნებისათვის, მათ შორის საქართველოსათვის, რომლებშიც ეხლა ყალიბდება საბაზრო ეკონომიკის შესატყვისის ინსტიტუტები “ახალი რეგიონალიზმის” რეალიზაცია, როგორც წესი “ქვემოდან მომდინარეობს”. მისი მონაწილე სუბიექტებად კი სახელმწიფოსთან ერთად გამოდიან სხვა ინსტიტუტებიც რაც მთავარია, “ახალი რეგიონალიზმის” ახასიათებს რეგიონული გაერთიანების მონაწილეთა გლობალურ პროცესებში ადაპტირებისათვის შესაბამისი ოპტიმალური საშუალებების ძიება.

ბევრად მნიშვნელოვანია საქართველოს როლი და ადგილი მსოფლიო თანამეგობრობაში, ისე გეოპოლიტიკური ძალების ცვლილების კონტექსტში, რომელიც მოხდა ბოლო წლებში.

გეოპოლიტიკა – ესაა მსოფლმხედველობა და ამ მხრივ უკეთესია იგი შეუდარდეს არა მეცნიერებებს ცალ-ცალკე, რამედ მეცნიერებათა სისტემას. ესაა ხელისუფლების მსოფლმხედველობა. ხელისუფლების მთელი ისტორია დამაჯერებლად ამტკიცებს, რომ ამ პრობლემით დაკავებულნი იყვნენ ადამიანები, რომლებიც აქტიურად მონაწილეობდნენ ქვეყნის ართვაში. თანამედროვე მსოფლიოში გეოპოლიტიკა წარმოადგენს ხელისუფლებისთვის სახელმძღვანელოს, რომელშიც მოცემულია რეზიუმე, რაც საჭიროა გათვალისწინებული იქნეს ისეთი გლობალური გადაწყვეტილებების მიღებისას, როგორცაა კავშირების დამყარება, ომის დაწყება, რეფორმის განხორციელება, საზოგადოების სტრუქტურული გარდაქმნა, პოლიტიკური და ეკონომიკური სანქციების შემოღება და ა.შ.

ღნიშნულიდან გამომდინარე ბევრად მნიშვნელოვანია საქართველოს, ის გეოპოლიტიკური ძალების ცვლილების კონტექსტში, რომელიც მოხდა ბოლო წლებში.

საქართველო, მისი გეოპოლიტიკური მდგომარეობიდან გამომდინარე, როგორც ერთი ცენტრალური ფიგურა კავკასიის რეგიონში, მდებარეობს მსოფლიო მნიშვნელობის სტრატეგიულ ინტერესთა გადაკვეთის გზაჯვარედინზე. სწორედ აქედან ჩანს, ქვეყნის ის ფუნქცია, რომელიც მან შეიძინა გეოპოლიტიკური მდგომარეობიდან გამომდინარე.

გეოპოლიტიკური სკოლის ერთ-ერთი თვალსაჩინო წარმომადგენლის მაკინდერის მტკიცებით “სახელმწიფოსათვის ყველაზე ხელსაყრელი გეოგრაფიული მდებარეობა არის შუაგულში, ცენტრალური მდებარეობა, ესაა სულ უფრო სასურველი გეოგრაფიული მდებარეობა”. სწორედ კავკასიის რეგიონში ჩვენი ქვეყნის ცენტრალური მდებარეობა განაპირობებს მთელ რიგ უპირატესობას გეოპოლიტიკური თვალსაზრისით. სახელმწიფოთა შექმნის განვიარების ასევე ნგრევის ისტორიული გამოცდილება უჩვენებს, რომ თვით მიწა სახელმწიფოს ტერიტორია უმთავრესი სტრატეგიული რესურსია, რომელმაც თავისი მნიშვნელობით შეიძლება გადააჭარბოს ყველა დანარჩენს.

სახელმწიფოს ეროვნულ დამოუკიდებლობას განაპირობებს არა მარტო მისი სამხედრო სიძლიერე, ტექნოლოგიური განვითარება და ეკონომიკური ბაზა, არამედ მისი ტერიტორიის სიდიდე, გეოგრაფიული მდებარეობა. ცნობილია, რომ სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის პრობლემა პირდაპირ უკავშირდება გეოპოლიტიკურ დამოუკიდებლობას. იმ სახელმწიფოებმა, რომლებიც მიისწრაფვიან ნამდვილი დამოუკიდებლობისაკენ, უპირველეს ყოვლისა, უნდა გადაწყვიტონ ტერიტორიალური თვითმყოფადობის პრობლემა. ჩვენს დროში ასეთი თვითმყოფადობა შეიძლება პქონდეს სტრატეგიულად დაცულ სახელმწიფოებს.

წიგნში “ამერიკული სტრატეგია მსოფლიო პრაქტიკაში” და “მსოფლიოს გეოგრაფია” ჰოლანდიური წარმოშობის ამერიკელი ნიკოლას სპიკმენი (1983-1943) გამოყოფს 10 კატეგორიას, რომლის საფუძველზეც განსაზღვრავს სახელმწიფოს გეოპოლიტიკურ სიძლიერეს. ესენია: 1. ტერიტორიის ზედაპირი; 2. საზღვრის ბუნება; 3. მოსახლეობის რაოდენობა; 4. წიაღისეულის არსებობა და არარსებობა; 5. ეკონომიკური და ტექნოლოგიური განვითარება; 6. ფინანსური სიძლიერე; 7. ეთნიკური ერთფეროვნება; 8. სოციალური ინტეგრაციის დონე; 9. პოლიტიკური სტაბილურობა; 10. ეროვნული სული.

საჭიროა ყურადღება გამახვილდეს უსაფრთხოების გეოპოლიტიკურ ასპექტებზე, მის საგარეო პარამეტრებზე, მაგრამ საქართველოს მდგომარეობა მოცემული მომენტისთვის ისეთია, რომ სწორედ შიდა პოლიტიკა ბევრად განსაზღვრავს მის გეოპოლიტიკურ უსაფრთხოებას. ეროვნული უსაფრთხოების კონცეფციაში პრიორიტეტი უნდა მიენიჭოს საგარეო და შიდა პრობლემის კომპლექსურად გადაწყვეტას.

სახელმწიფოს დაცვა და სტაბილურობა შეიძლება ჩაითვალოს გარანტირებულად, თუ უზრუნველყოფილი იქნება მისი საგარეო უსაფრთხოება.

ამ შემთხვევაში საქართველოს სახელმწიფოებრიობის მიმართ ჯანსაღი, კონსტრუქციული მიდგომა, ყურადღების გამახვილება სახელმწიფოებრივ იდეაზე, შეიძლება გახდეს პოზიტიური რომლის შემსრულებელი სახელმწიფოს და საზოგადოების კონსოლიდაციის საქმეში. ამიტომ მთავარია ყურადღება მიექცეს იმას, რომ საქართველოში მცხოვრებ ყველა ეროვნების წარმომადგენელს გამოუმუშავდეს ერთიანი სახელმწიფოს თანამოქალაქეობის გრძნობა. სწორედ ამ გზით მიგვაჩნია შესაძლებელი სამართლებრივი, დემოკრატიული სახელმწიფოს ფორმირება.

როგორც ისტორიული გამოცდილება მოწმობს, ძლიერი და ქმედუნარიანია ის სახელმწიფო, სადაც საზღვრები თავისუფალია, ხოლო ადამიანის უფლებები მკაცრად დაფიქსირებული კანონში და ხელისუფლება იცავს კანონს თავისუფლების გარანტიების რეალიზებისათვის. სამართლებრივ სახელმწიფოს მხოლოდ იმ შემთხვევაში შეუძლია შეასრულოს თავისი ფუნქციები, როდესაც იგი არის ძლიერი სახელმწიფო და შეუძლია არა მარტო კანონების მიღება, არამედ მათი პრაქტიკაში გატარება.

საქართველოში მიმდინარე ნებისმიერი ფართომასშტაბიან მოვლენეთა ცვალებადობა, ყოველთვის ახდენდა და მომავალშიც მოახდენს გავლენას მთელს კავკასიაზე. ამიტომ საქართველოსათვის ოპტიმალურად შეიძლება ჩაითვალოს სიტუაცია, რომელიც ხელს შეუწყობს მის სახელმწიფოებრივ და ეკონომიკურ უსაფრთხოებას და განაპირობებს მის კეთილმეზობლურ სტაბილურ უსაფრთხოებას კავკასიაში.

ექსტრა რეგიონული სახელმწიფოების დაინტერესებას კავკასიით მრავალი ფაქტორი განაპირობებს. მათ შორის გამოვყოფდით: ენერგეტიკულ რესურსებს, რეგიონის ხელსაყრელ გეოპოლიტიკურ და გეოეკონომიკურ მდებარეობას, კავკასიაში პოტენციური დესტაბილიზაციის თავიდან აცილების სურვილს, რეგიონში ისტორიულ ინტერესებს.

გარდამავალ პერიოდში სახელმწიფოს სახელმწიფოს უწევს არატრადიციული როლის შესრულებაც. ესაა გეოპოლიტიკური და გეოეკონომიკური სტრატეგიის შემუშავება, ეროვნული ინტერესების შეხსამება გლობალიზაციასთან, საერთაშორისო სტრუქტურებში მონაწილეობით ქვეყნის ინტერესების დაცვა და ა.შ. სახელმწიფო თავის თავზე იღებს იმ დარგების, ფირმების, კორპორაციებისა თუ სტრუქტურების გულდასმით შერჩევას, რომლებიც პრიორიტეტულად უნდა ჩაერთონ შრომის საერთაშორისო დანაწილებაში.

ლიტერატურა:

1. *ბარათაშვილი ე.*, ანჯაფარიძე ზ., ნარსია ლ., - “საქართველოს გეოპოლიტიკური გარემო შრომის საერთაშორისო დანაწილებაში, ინტეგრირების განმსაზღვრელი ფაქტორები”, თბ., 1999
1. *Гаджиев Н. Н.* Геополитика М., 1998г. ст. 57.
3. *აბრაკავა ანზორ.* ეროვნული ეკონომიკა და გლობალიზაცია. თბ., 2005 (გვ. 326)

Nana Naochashvili. Geopolitics of Georgian surroundings

Resume

Georgia is the part of the world and naturally it develops in accordance with the general tendencies. Though the development has a number of characteristics. Nowadays the leading tendency of the development of Georgia making Georgia free from the rest of directive economics, to establish democratic system which includes overcoming economical crisis, moving to marketing economics, including into global processes etc.

ნანა ნაოჩაშვილი. Геополитическая среда Грузии

Резюме

Грузия – часть мирового сообщества, и его развития со всеми общими тенденциями. Но процесс развития отличается некоторым своеобразием. На этом этапе развития в Грузии главной тенденцией является освобождение экономики от старого директивного метода управления и внедрения новых демократических систем, что подразумевает переход на рыночную экономику, упразднение социального кризиса и включения страны в глобальных процессах и т.д.

ნანა ნაოჩაშვილი

*საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
მაგისტრანტი*

ინტერნაციონალიზაცია და გლობალიზაცია

XX საუკუნის 90-იან წლებში მსოფლიო ეკონომიკის განვითარების უმნიშვნელოვანესი ტენდენცია ეკონომიკური საქმიანობის გლობალიზაცია გახდა. გლობალიზაციის პროცესთან დაკავშირებით, ზოგადად, არსებობს ორი რადიკალურად განსხვავებული შეხედულება: პირველი შეხედულების თანახმად, გლობალიზაცია წარმოადგენს პროგრესულ პროცესს, რომელიც ხელს შეუწყობს მთლიანად მსოფლიო ეკონომიკის განვითარებას, ხოლო მეორე შეხედულებით, გლობალიზაცია არის ნეგატიური პროცესი, რომელიც ემუქრება არა მარტო ცალკეულ ეროვნულ სახელმწიფოს, ერებს, მათ კულტურულ თავისებურებებს, არამედ განიხილება როგორც მთლიანად მსოფლიო მეურნეობისათვის საშიში ტენდენცია. შეიძლება ითქვას, რომ გლობალიზაცია აქტუალური თემა გახდა, რომელიც აქტიურად განიხილება სამეცნიერო, პოლიტიკურ თუ საქმიან წრეებში, თუმცა აღნიშნული პროცესის სირთულიდან და ყოვლისმომცველი ხასიათიდან გამომდინარე, ადგილი აქვს გლობალიზაციისადმი არაერთგვაროვან დამოკიდებულებას, რაც სავსებით ლოგიკურია.

გლობალიზაციას განსაკუთრებით კრიტიკულად აფასებენ განვითარებადი და გარდამავალი ეკონომიკების ქვეყნების მეცნიერთა უმრავლესობა, ისინი უპირატესობას ანიჭებენ სახელმწიფოს მონაწილეობით ეროვნული ეკონომიკის დამოუკიდებელ განვითარებას და გლობალიზაციის პროცესს განიხილავენ ეროვნული ეკონომიკის განვითარების შემაფერხებელ ფაქტორად. ამავე დროს, აღნიშნული ქვეყნების მეცნიერები ყურადღებას ამახვილებენ ეროვნული ტრადიციებზე, ფასეულობებზე, კულტურულ თვითმყოფადობაზე გლობალიზაციის უარყოფით ზეგავლენაზე ანუ აქცენტს აკეთებენ გლობალიზაციის შესაძლო ნეგატიურ კულტურულ-პოლიტიკურ შედეგებზე.

გლობალიზაციის პროცესის განსაზღვრისას მიუთითებენ ეროვნულ ეკონომიკებს შორის ურთიერთდამოკიდებულების ზრდაზე, რომელიც ამოსავალ წერტილად გამოდის გლობალიზაციის დახასიათებისას.

გლობალიზაციის არსის განსაზღვრის ამოსავალ წერტილს წარმოადგენს მისი გამოიწვევა ინტერნაციონალიზაციის პროცესებისაგან. ინტერნაციონალიზაცია და გლობალიზაცია მჭიდროდ ურთიერთდამოკიდებული პროცესებია, მაგრამ არა ერთი და იგივე. ინტერნაციონალიზაცია გულისხმობს ეროვნული ეკონომიკის შიგნით მიმდინარე პროცესის საზღვარს გარეთ, საწყისი ჩარჩოდან გასვლას, მსოფლიო ეკონომიკისა და პოლიტიკის რამდენიმე სუბიექტის მოქმედების გაერთიანებას საერთო ამოცანების, მიზნების, საქმიანობის სახეების ირგვლივ, რომელიც აუცილებლობით არ იწვევს საერთაშორისო თანამეგობრობის ყველა ან თითქმის ყველა წევრის მონაწილეობას. გლობალიზაცია კი გულისხმობს ამა თუ იმ პრობლემის თუ საქმიანობის გადასვლას უშუალოდ მსოფლიო, გლობალურ დონეზე, რომელიც გარკვეული ხარისხით მოიცავს მსოფლიოს ყველა ქვეყანას. სწორედ ინტერნაციონალიზაციის პროცესების რეგიონულიდან (ცალკეული ქვეყნების მონაწილეობით) უშუალოდ მსოფლიო, გლობალურ დონეზე გადასვლა წარმოადგენს გლობალიზაციის პროცესის განვითარების საფუძველს.

გლობალიზაციისაკენ სწრაფვა კაცობრიობის განვითარები ისტორიის დამახასიათებელი თავისებურებაა, არც თავდაპირველად სხვადასხვა თემების, ტომების, ქალაქებისა თუ სახელმწიფოების მხარდ ურთიერთობებში პოულობდა გამოსატყულებას. ყოველი ძლიერი სახელმწიფო ახორციელებდა პოლიტიკას თავისი გავლენის სფეროს გაფართოებისათვის, რაც XX საუკუნის მეორე ნახევრამდე, უმთავრესად სამხედრო მეთოდებით ხორციელდებოდა.

თანამედროვე ეტაპზე გლობალიზაცია, უპირველეს ყოვლისა, უკავშირდება ევროპა-ამერიკის, ანუ დასავლეთის მსოფლიო მასშტაბით ექსპანსიას. ზოგადად, გლობალიზაციის პროცესი საზოგადოების განვითარების შედეგს წარმოადგენს და მისი ფესვები კაცობრიობის განვითარების ისტორიის საწყისი ეტაპებიდან მოდის. გლობალიზაციის პროცესი ვითარდებოდა ადამიანის განვითარების, გარესამყაროს შესახებ მისი ცოდნის ამადლების პარალელურად, რაც, თავის მხრივ, გლობალიზაციის ობიექტურ, გარდაუვალ ხასიათზე მიუთითებს. თუმცა უკანასკნელი, არც ობიექტურობა და არც გარდაუვალობა არ ნიშნავს პროგრესულობას. გლობალიზაცია პროგრესულია იმდენად, რამდენადაც წარმოადგენს როგორც თვით ადამიანი, ისე გარესამყაროს შესახებ ცოდნის ამადლების, განვითარების შედეგს. შეიძლება ითქვას, რომ ნებისმიერი ერის, საზოგადოების განვითარების დონე, ადრე თუ გვიან მაღლდება გლობალიზაციის იდეამდე. საზოგადოების განვითარების პოსტინდუსტრიული ეტაპი გლობალიზაციის გამოვლინების სტადიაა.

ცნობილია, რომ მსოფლიო ეკონომიკა წარმოადგენს შრომის საერთაშორისო დანაწილების საფუძველზე, როგორც ორმხრივი, ისე მრავალმხრივი (საერთაშორისო ორგანიზაციების და რეგიონული ინტეგრაციული დაჯგუფებების მეშვეობით) ეკონომიკურ-პოლიტიკური ურთიერთობებით ურთიერთდაკავშირებულ ეროვნულ ეკონომიკათა ერთობლიობას. ამდენად როცა საუბარია გლობალიზაციაზე, მაშინ ჩვენი აზრით, უპირატესად იგულისხმება ჯერ ერთი, საერთოდ მსოფლიო ეკონომიკის გლობალიზაცია და არა მისი რომელიმე კომპონენტი, და მეორე, მსოფლიო ეკონომიკის განვითარების თანამედროვე ეტაპზე ეკონომიკური და პოლიტიკური პროცესების ურთიერთგადაჯახვისა და ურთიერთგანპირობებულობიდან გამომდინარე, გლობალიზაციის პროცესების ინტერდისციპლინარული (დისციპლინათაშორისი) მეტოდების, უპირატესად ეკონომიკურ-პოლიტოლოგიური მიდგომის გამოყენების საფუძველზე კვლევის აუცილებლობა.

გლობალიზაციის პროცესი შეუქცევადია, მაგრამ აუცილებლობას წარმოადგენს მისი განვითარების ფორმებზე, მეთოდებსა და ტემპებზე ზემოქმედება. მსოფლიოს უკლებლივ ყველა ქვეყნის მიერ გლობალიზაციის პიზიტიური შედეგებით სარგებლობა მოითხოვს გლობალიზაციის აღნიშნული პრინციპების გლობალური მასშტაბით სწრაფი ტემპებით ექსპენსიას ანუ კაცობრიობის ისტორიაში მიღწეული განვითარების ყველაზე პროგრესული საფუძვლების მსოფლიოს ყველა ქვეყანაში დამკვიდრებას და მათ შემდეგომ ევოლუციას ცალკეული ქვეყნების ეროვნული ინტერესების შესაბამისად. ამისათვის კი აუცილებელია:

I ცალკეული ეროვნული ეკონომიკისა და მთლიანად მსოფლიო მეურნეობის მოდერნიზაცია, რომლის საფუძველი უნდა გახდეს ეროვნულ იდეოლოგიაზე დაფუძნებული, მსოფლიო ეკონომიკის განვითარების ტენდენციების გათვალისწინებით შემუშავებული,

მოდერნიზებული საერთაშორისო ორგანიზაციების ჩარჩოებში ურთიერთშეთანხმებული ეკონომიკური პოლიტიკა.

II. გლობალური ეკონომიკის შემდგომი მდგრადი განვითარების უზრუნველსაყოფად აუცილებელია მისი ნეოლიბერალური და სოციალური საბაზრო მეურნეობის მოდელის გარკვეული სინთეზით წარმართვა, რამდენადაც ნეილიბერალური გლობალიზაციის ერთ-ერთი უარყოფითი თავისებურების – მსოფლიო მასშტაბით შემოსავლების მკვეთრი დიფერენციაციის, ასევე არსებული სხვა სოციალური პრობლემების სიმწვავის შემცირება სოციალური საბაზრო მეურნეობის გარკვეული პრინციპების გლობალური მასშტაბით დამკვიდრებას შეუძლია. ამრიგად, აუცილებელია შერეული გლობალური ეკონომიკური სისტემის ფორმირება, რომელშიც საერთაშორისო ორგანიზაციებმა უნდა შეასრულონ სოციალურად ორიენტირებულ ეკონომიკაში არსებული ეროვნული სახელმწიფოს როლის გარკვეული ნაწილი.

III. თანამედროვე ეტაპზე, გლობალური ეკონომიკის მდგრადი, სტაბილური განვითარებისათვის ობიექტურ აუცილებლობას წარმოადგენს მსოფლიო წესრიგი, სადაც პოლუსებს წარმოადგენენ ის ქვეყნები თუ ქვეყანათა ჯგუფი, რომლებშიც ფორმირებულია პოსტინდუსტრიული საზოგადოება.

ლიტერატურა:

1. *ნადარაია ოთარ* – “გლობალიზაციის თანამედროვე ტენდენციები და საქართველოს სოციალ-ეკონომიკური განვითარების ძირითადი მიმართულებები”. თბ., 2003
2. *ხარბედია ლალი* – “გეოპოლიტიკური ფაქტორი და ეკონომიკური განვითარების პირობები გლობალიზაციის პირობებში”. თბ., 2003

Nana Naochashvili. Internationalization and Globalization

Resume

Globalization is along-term process and the highest level of the development of the world economics.

The process of globalization includes all the spheres of men’s activities: politics, law, social and cultural relations etc. Due to these relations the spheres are growing.

Globalization is nothing but immanent process of development when the majority of mankind have realized the naturally indivisible wholesome of the planet.

ნანა ნაოჩაშვილი. Интернационализация и глобализация

Резюме

Глобализация своим значением представляет объективную длительность процессов и в мировом экономическом развитии высшую стадию. Глобальные процессы подразумевают все сферы деятельности человека: политические, правовые, культурные отношения определяют взаимодействие всех процессов.

Глобализация – это имманентный процесс мышления, когда мировое сообщество определило природную целостность планеты.

ნანა ნარმანია

მაგისტრანტი

სტუ

სამუშაო ძალის ბაზარი და დასაქმების პრობლემა საქართველოში

საბაზრო ურთიერთობებზე გადასვლას განუხრელად მოსდევს რეალური სამუშაო ძალის ბაზრის ჩამოყალიბების პროცესი. სამუშაო ძალის ბაზარი თანამედროვე ეკონომიკის მნიშვნელოვანი ელემენტია, ვინაიდან მოსახლეობის დიდი ნაწილისთვის შრომითი საქმიანობა წარმოადგენს შემოსავლის მიღების ძირითად (ხშირ შემთხვევაში კი ერთადერთ) წყაროს, პიროვნების თვითრეალიზაციის უმთავრეს საშუალებას და საზოგადოებაში ადამიანის სოციალური სტატუსის გამომხატველს. ამის გამო სამუშაო ძალის ბაზრის ფორმირების პირობების და თავისებურებების კვლევას საქართველოში დიდი თეორიული და პრაქტიკული მნიშვნელობა აქვს.

მსოფლიოს გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ სამუშაო ძალის ბაზარი წარმოადგენს ეკონომიკის ყველაზე რეგულირებად ელემენტს, ხოლო ეკონომიკური კრიზისისა და ეკონომიკის ტრანსფორმაციის დროს სახელმწიფოს როლო სამუშაო ძალის ბაზარზე კიდევ უფრო იზრდება. ასეთ პირობებში დასაქმების სფეროს ლიბერალიზაციაზე ორიენტირება,

სამუშაო ძალის ბაზრის თვითრეგულირების მექანიზმზე დაყრდნობა არ არის გამართლებული.

საქართველოს სამუშაო ძალის ბაზარზე შექმნილი სიტუაცია მნიშვნელოვნად არის განპირობებული წარმოების მოცულობის დაცემით, გაჭიანურებული ეკონომიკური კრიზისით, არასტაბილური საფინანსო-საკრედიტო სისტემით და ა.შ., რამაც გამოიწვია უმუშევრობის მასშტაბების გაფართოება და მისი ხანგრძლივობის ზრდა, შრომითი შემოსავლების შემცირება და მოსახლეობის ცხოვრების დონის დაცემა, სამუშაო ძალის სტრუქტურის რეგრესული ცვლილებები და ა.შ.

სამუშაო ძალის ბაზრის ჩამოყალიბების ეტაპზე მისი ძირითადი შემადგენელი ელემენტების და, აგრეთვე, თვითრეგულირებისა და თვითორგანიზაციის მექანიზმის განუვითარებლობის გამო სახელმწიფოს როლი განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია. ამ ეტაპზე სახელმწიფომ უნდა იზრუნოს ეკონომიკის კრიზისული მდგომარეობიდან გამოსვლაზე, მოსახლეობის ცხოვრების დონის დაცემის პროცესის შეჩერებაზე, ხელი უნდა შეუწყოს წარმოების მოცულობისა და მეპ-ის ზრდას, ჩამოყალიბოს სამუშაო ძალის ბაზარზე მოთხოვნა-მიწოდების, დასაქმებისა და უმუშევრობის რაციონალური პროპორციები. სამუშაო ძალის ბაზრის რეგულირების სახელმწიფო პოლიტიკის გატარებისას პირველ რიგში უნდა განისაზღვროს ამ პოლიტიკის მიზნები, ამოცანები და გზები, რომელთა მეშვეობით შესაძლებელი გახდება დასახული მიზნების მიღწევა. სამუშაო ძალის ბაზარზე სახელმწიფოს პოლიტიკის ძირითად მიზანს, ჩვენი აზრით, წარმოადგენს უმუშევრობის შემცირება, ერთი მხრივ, და, მეორე მხრივ – დასაქმების სრულყოფა.

დასაქმების სტრუქტურის სრულყოფა პირველ რიგში გულისხმობს იმ დარგების ეკონომიკურ სტიმულირებას, რომლებიც შექმნიან ისეთ პერსპექტიულ სამუშაო ადგილებს, რომლებიც დაკავშირებული იქნებიან მეცნიერულ-ტექნიკურ პროგრესსა და შრომის საერთაშორისო დანაწილების სისტემასთან.

ეფექტიანი დასაქმების უზრუნველყოფა შეუძლებელია ყველა დონეზე საინვესტიციო საქმიანობის (მათ შორის ადამიანურ კაპიტალშიც) სტიმულირებისათვის ხელშეწყობი პირობების შექმნის გარეშე. ამასთან ერთად საჭიროა დასაქმების სტრუქტურის გაუმჯობესებისა და ახალი სამუშაო ადგილების შექმნის მხარდაჭერი დონისძიებების განხორციელება, რადგან განვილილ ათწლეულში საქართველომ განსაკუთრებით დიდი დანაკარგები სწორედ ამ მხრივ განიცადა. კონკრეტული სამუშაო ადგილების შექმნისას პირველ რიგში უნდა განისაზღვროს მათი მიზანშეწონილობის ხარისხი, კერძოდ საწარმოს განვითარების პერსპექტივები, ბაზრის მოთხოვნები და სხვ; ასევე მეტად მნიშვნელოვანია თვითდასაქმების ხელშეწყობის პროცესში აქტიური დახმარება საკუთარი ბიზნესის ორგანიზებისათვის, რისი მთავარი მიზანი თვითდასაქმებულთა კატეგორიიდან მცირე მეწარმეთა ფენის ჩამოყალიბებაა. ამ მიმართულებით მეტად აქტუალურია სოციალური დახმარებისა და დასაქმების სახელმწიფო სააგენტოს მუშაობის ეფექტიანობის ამაღლება ძირითადად საკუთარი წარმოების ორგანიზებისათვის დახმარების გაცემის, ბიზნეს-ინკუბატორების, კონსალტინგ-ცენტრებისა თუ სხვა ბერკეტების სრულყოფის გზით.

დასაქმების სახელმწიფო პოლიტიკის ფარგლებში ჯერჯერობით ერთ-ერთ მნიშვნელოვან პრობლემად რჩება დაბალკონკურენტუნარიანი სამუშაო ძალის შრომითი მოწყობის სისტემის სრულყოფა. რეალობიდან გამომდინარე, როდესაც თანამედროვე შრომის ბაზარი საქართველოში უაღრესად რთული და არაორგანიზებულია, საბაზრო მექანიზმები ჯერ კიდევ ჩამოყალიბების სტადიაზეა და თანაც ეს პროცესი მოსახლეობის უმრავლესობისათვის მეტისმეტად მტკივნეულად მიმდინარეობს, ვთვლი, რომ ბაზრის სტიქიური მექანიზმი საქართველოს ეკონომიკის განვითარების ამჟამინდელ ეტაპზე სახელმწიფოს მხრიდან აქტიური ჩარევის გარეშე ვერ დაარეგულირებს დასაქმების პრობლემას. ამიტომ, ხელისუფლების უმთავრეს სამომავლო ორიენტირად სახელმწიფოს მიერ მკაცრად რეგულირებადი საბაზრო მოდელის ჩამოყალიბება უნდა იქცეს. ნიშანდობლივია, რომ ამგვარი რეგულირება საკმარისად წარმატებით ხორციელდება მსოფლიოს მთელ რიგ ეკონომიკურად დაწინაურებულ ქვეყნებში (მაგ., იაპონია, შვედეთი, სკანდინავიის სხვა ქვეყნები, ბალტიისპირეთის ქვეყნები და სხვ.).

დასაქმების პოლიტიკაში არსებობს საშუალებათა მოძიების რამდენიმე ძირითადი ვარიანტი: პასიური, ზომიერად პასიური, აქტიური. პირველი ითვალისწინებს უმუშევართათვის ფულადი დახმარების გაცემასა და დასაქმების სახელმწიფო სამსახურის მიერ უმარტივესი სამუშაო ადგილების შეთავაზებას; ზომიერად პასიური – უმუშევართა მატერიალურ დახმარებას იმ განსხვავებით, რომ მის მიერ შეთავაზებული სამუშაო

ადგილები მრავალფეროვანია. მიმდინარე სახელმწიფო ხარჯების თვალსაზრისით, გარეგნულად ორივე ვარიანტი ეკონომიურია. პასიური მოლოდინის ტაქტიკა გამართლებულია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუკი ძალზე მოქმნილია შრომის ბაზარი და სამუშაო ძალა. პოზიტიური ეკონომიკური პერსპექტივების დროს მაღალია დამოუკიდებელი შრომითი მოწყობის შესაძლებლობა. წინააღმდეგ შემთხვევაში, პასიური პოლიტიკის შემაფერხებელი რეგულატორები შრომის ბაზარზე სუსტი აღმოჩნდება და ისინი მხოლოდ გააუარესებენ სიტუაციას. დასაქმების აქტიური პოლიტიკის უქონლობა მნიშვნელოვნად ზღუდავს დასაქმების სამსახურებს.

საქართველოს პირობებში საბაზრო ეკონომიკის გარდამავალ პერიოდში დასაქმების პოლიტიკისათვის ოპტიმალური და მისაღები გარანტია აქტიური პოლიტიკის განხორციელება, რაც უზრუნველყოფს მოსახლეობის მაქსიმალური რაოდენობის დასაქმებასა და სამუშაო ძალის მაღალ ხარისხს კონკურენტუნარიანი პროდუქციის გამოშვების სტიმულირების, ეკონომიკური ზრდისა და საზოგადოების კეთილდღეობის ფონზე. რა თქმა უნდა, პასიური ზომების მთლიანად გამორიცხვა არ შეიძლება, მაგრამ მნიშვნელოვანია, დამყარდეს ამ უკანასკნელსა და აქტიურ ზომებს შორის ოპტიმალური შეთანაწყობა.

თბილისში მოსახლეობის ეკონომიკური აქტიურობა და დასაქმების დონე მნიშვნელოვნად ჩამორჩება განვითარებული ქვეყნების შესაბამის მაჩვენებლებს. რეგიონებში მოსახლეობის აქტიურობის დონე „მაღალია“, რასაც, სოფლის მეურნეობაში მაღალი თვითდასაქმება განაპირობებს.

თბილისში დასაქმებული მოსახლეობის უდიდესი ნაწილი დაქირავებით მომუშავეა. რეგიონებში, პირიქით, თვითდასაქმებულია უმრავლესობა, რომელთა მეტი წილი სასოფლო-სამეურნეო სფეროშია დასაქმებული, რაც გარდა მძიმე ეკონომიკური პირობებისა, გამოწვეულია იმ მიზეზით, რომ მათი უდიდესი ნაწილი საკუთარ მამულშია თვითდასაქმებული და იღებს ნატურალურ შემოსავალს.

ეკონომიკურად აქტიური მოსახლეობის მნიშვნელოვანი ნაწილი დასაქმებულია არასრული სამუშაო დროით; მოსახლეობის მაღალი ეკონომიკური აქტივობის პირობებში რეალურად დაბალია დასაქმების დონე. იგი გაზრდილია ხელოვნურად, ვინაიდან თვითდასაქმებულთა თითქმის 45% ოჯახურ მეურნეობაში უსასყიდლოდ მომუშავე პირებია. დღეისათვის მომქმედი მეთოდიკით კი, ამგვარი კონტინგენტი თვითდასაქმებულად აღირიცხება.

სამუშაო ძალის ბაზრის ფორმირება საქართველოში წარმოების დაბალი ტექნიკური დონის პირობებში ხორციელდება, როცა ძირითადი საწარმოო ფონდები ან გაძარცვულია და ან ფიზიკურად და მორალურად მოძველებული. წარმოების ტექნიკისა და ტექნოლოგიის, ძირითადი საწარმოო კაპიტალის აქტიური ნაწილის განახლება თითქმის არ ხორციელდება. ასეთ პირობებში ახალი სამუშაო ადგილების შექმნა მთლიანად არის დამოკიდებული ახალ ინვესტიციებზე და სახელმწიფოს სოციალურ-ეკონომიკურ პოლიტიკაზე. მოსახლეობის ეფექტური დასაქმების უზრუნველყოფა, უმუშევრობის დაძლევა და სრულყოფილი სამუშაო ძალის ბაზრის ჩამოყალიბება სახელმწიფოსაგან სამუშაო ძალის ბაზარზე მეცნიერულად დამუშავებულ და დასაბუთებულ მაკროეკონომიკური პოლიტიკის აქტიურ გატარებას მოითხოვს.

Н.Нармания. Рынок рабочей силы и проблемы занятости в Грузии

Резюме

Проблемы, существующие на сегодняшний день на рынке рабочей силы Грузии, вызваны теми же причинами, которые вызвали текущий экономический кризис в стране. В связи с этим политика трудоустройства должна осуществляться в рамках единой экономической политики, где трудоустройство является одним из приоритетов государства. Преодоление проблем по трудоустройству и безработице возможно лишь на основании проведения политики регулирования рабочей силы на макро и микро уровнях.

Nana Narmania. about power market and employment problems in Georgia

Summary

The current problems on the labour power bazaar (market) are caused by the same reason that stipulated (conditioned) the current economic crisis in the country. For this reason, employment policy must be carried out within the bounds of united economic policy, in which employment will be one of the priorities of the state. It is possible to

overcome the unemployment problems only by means of regulation policy implement of labour power bazaar (market) on macro and micro levels.

მაია ნასყიდაშვილი
მაგისტრანტი
სტუ

ევროპა - აზიის სატრანსპორტო დერეფანი, მისი როლი საქართველოს ეკონომიკურ განვითარებაში

მსოფლიოში მიმდინარე მოვლენების შედეგად საქართველო გახდა დამოუკიდებელი ქვეყანა. მის წინაშე წარმოიშვა მრავალი პრობლემა, რომლებიც აერთიანებდა როგორც სოციალურ-ეკონომიკურ, ასევე ქვეყნის სამომავლო სტრატეგიის განსაზღვრას თანამედროვე მსოფლიო და რეგიონალური პრინციპებიდან გამომდინარე. განვითარებულმა პროცესებმა ძალზე გაზარდა ეკონომიკური ურთიერთთანამშრომლობის აუცილებლობა. ევროპის და აზიის ფართო ურთიერთკავშირები მყარ საფუძველს წარმოადგენს მშვიდობისა და სტაბილურობის მნიშვნელოვან საქმეში.

საქართველოს მეტად განსაკუთრებული გეოპოლიტიკური და ეკონომიკურ-გეოგრაფიული მდებარეობა გააჩნია. იგი მდებარეობს მრავალი ერის და ეროვნების, ქრისტიანულ და მუსლიმური სამყაროს ურთიერთშეყრის თავისებურ ცენტრში, რაც ბუნებრივია, მასთან არსებულ ახლო გარესამყაროს დაძაბულობით გამოარჩევს. საქართველოს მდებარეობისადმი ყურადღება სხვადასხვა ქვეყნის ლიდერებს უკვე ჩვენი ქვეყნის ტერიტორიაზე სახელმწიფოებრიობის ჩამოყალიბების დროიდან ჰქონდათ მიპყრობილი. აქ გადიოდა „დიდი აბრეშუმის სავაჭრო გზის“ ერთ-ერთი უმთავრესი და უმნიშვნელოვანესი მონაკვეთი. ამ მარშრუტს საფუძველი კოლხეთისა და ეგეოსური სამყაროს ურთიერთობით ჩაეყარა, რაც კარგად დასტურდება არქეოლოგიური აღმოჩენებით.

დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდეგ საქართველო აღმოჩნდა მსოფლიო ურთიერთობის ასპარეზში და აქედან გამომდინარე ქვეყანაში მიმდინარე პროცესები განსაკუთრებულ ყურადღებას იპყრობს. ეს კი მიანიშნებს, რომ საქართველო გახდა საერთაშორისო ურთიერთობებში ჩაბმული ქვეყანა.

საქართველოსთვის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს პროექტს წარმოადგენს თღ ჩ ჩ (ევროპა-კავკასია-აზია, სატრანსპორტო დერეფანი). მისი განხორციელების ძირითადი მიზანია გადააქციოს შავი ზღვის რეგიონი მშვიდობისა და სტაბილურობის, განვითარებულ რეგიონად. თღ ჩ ჩ -ს პროექტს საფუძველი ჩაეყარა 1993 წლის 3-10 მაისს ბრიუსელში გამართულ საერთაშორისო კონფერენციაზე, რომლის მონაწილეები იყვნენ ევროგაერთიანების წევრი ქვეყნები, ცენტრალური აზიისა და სამხრეთკავკასიის სახელმწიფოები. კონფერენციის შედეგად მიიღეს გადაწყვეტილება, რომ ევროპიდან აზიისკენ შავი ზღვის კავკასიისა და კასპიის ზღვის გავლით, ცენტრალური აზიისა და შორეული აღმოსავლეთისაკენ აღდგენილიყო დიდი აბრეშუმის გზა, რამაც საფუძველი ჩაეყარა თღ ჩ ჩ -ს პროგრამას. აქვე გადაწყდა, რომ ევროკავშირი დააფინანსებდა ამ პროგრამის ფარგლებში განხორციელებულ პროექტს. აღნიშნული პროექტი ერთმანეთთან დააკავშირებს დასავლეთ ევროპას, ცენტრალურ და სამხრეთ-აღმოსავლეთ აზიას. დერეფანი შავი ზღვის, კავკასიისა და კასპიის ზღვის გავლით ჩინეთამდე უფრო მოკლე და იაფი იქნება, ვიდრე რუსეთზე გამავალი არსებული გზა.

ახალი აბრეშუმის გზის ხელშეკრულება წარმოადგენს არამხოლოდ სახელმწიფოთა შორის ურთიერთგარიგების, ურთიერთთანამშრომლობისა და სატრანსპორტო სატრანზიტო საქმიანობის მარეგულირებელ დოკუმენტს, არამედ იგი გახდა პოლიტიკური ნების გამომხატველი მარეალიზებელი საბუთი. ის არის მაღალმოტივირებული სტრუქტურული დოკუმენტი და მოიცავს მისი მხარდამჭერი სახელმწიფოების ფართო არიალს.

საქართველოს საშინაო და საგარეო პოლიტიკის უმნიშვნელოვანეს კურსს წარმოადგენს ევროპულ და საერთაშორისო სტრუქტურებში ინტეგრაცია. ამ მიმართულებით სწრაფვა გამოიხატება საქართველოს კანონმდებლობის ჰარმონიზაციით ევრო და საერთაშორისო სამართალთან.

ევროკავშირის პროგრამის თღ ჩ ჩ -ს ფარგლებში საზღვაო ტრანსპორტის განვითარებამ შეიძინა ძალზე დიდი მნიშვნელობა. ქვეყანა უფრო და უფრო აქტიურად ერთვება საერთაშორისო გადაზიდვის ბაზარში. ხელსაყრელი გარემოს შექმნის მიზნით

ჩნდება აუცილებლობა, რომ საქართველოს კანონმდებლობა მოვიდეს შესაბამისობაში საერთაშორისო ნორმებთან, რომელიც აწესრიგებს ტვირთის საზღვაო გადაზიდვას.

თღ ჩ ჩ -ს პროექტის საშუალებით გაიზრდება ევროპა-კავკასია-აზიის სატრანსპორტო დერეფნის დაკავშირება ტრანსნაციონალურ და ტრანსევროპულ სატრანსპორტო კომუნიკაციებთან. თღ ჩ ჩ -ს და შ ჩ-ს პროექტები მიზნად ისახავს ძირითადად სამხრეთკავკასიისა და შუა აზიის ქვეყნების პოლიტიკურ და ეკონომიკურ დამოუკიდებლობას. აღტერნატიული სატრანსპორტო კომუნიკაციის საშუალებით შესაძლებელი გახდება ზემოაღნიშნული ქვეყნების ევროპულ და მსოფლიო ბაზართან ეფექტური კავშირებისათვის და აგრეთვე, ხელი შეეწოდა ქვეყნების რეგიონალური თანამშრომლობის განვითარებას.

შ ჩ-ი, ისევე როგორც თღ ჩ ჩ ევროკავშირის პროექტს წარმოადგენს. პროექტები ერთმანეთთან მჭიდროდ არიან დაკავშირებული. ამ გარემოებამ ერთი მხრივ ახალი განზომილება შესძინა შ ჩ -ს მოღვაწეობას, ხოლო მეორე მხრივ მძლავრი ბიძგი მისცა თღ ჩ ჩ -ს შემდგომ განვითარებას. აღნიშნული პროექტები შავი ზღვის რეგიონისათვის საარსებო მნიშვნელობას იძენს. პროექტის განხორციელება დაკავშირებული იყო კაპიტალდაბანდებათთან, აქედან გამომდინარე კი შიდაპოლიტიკური სტაბილურობის გარანტიებთან. თღ ჩ ჩ -სა და შ ჩ-ს პროექტები საქართველოსათვის ერთ-ერთ სასიცოცხლო მნიშვნელობის პროექტებს წარმოადგენს.

1992 წლის 25 ივნისს სტრამბულში საფუძველი ჩაეყარა რეგიონალური თანამშრომლობის უნიკალურ მოდელს – შავი ზღვის ეკონომიკურ თანამშრომლობას (შ ჩ). ეკონომიკური ხასიათის აღნიშნული პროექტი ფორმულირებული არ იყო როგორც მკაცრი სტრუქტურა, არამედ იგი წარმოადგენს წვერის ქვეყნების (11 ქვეყანა) სამთავრობო და არასამთავრობო ინსტიტუტების, ბანკების, ფირმების, კომპანიებისა და საქმიანი ადამიანების დინამიკური ურთიერთობებისა და კონტაქტების ფართო ქსელს. შ ჩ-ს წვერი ქვეყნების ხალხების ორმხრივი თანამშრომლობის სამომავლო განჭვრეტა იმედს იძლევა, რომ შავი ზღვის სასიკეთო ტრანსფორმაცია საწინდარი გახდება მშვიდობის, მეგობრობისა და სტაბილურობის გარანტიისაა რეგიონში. წვერი ქვეყნების ხალხებს მნიშვნელოვანი წვლილი შექვთ ევროპის ახალ არქიტექტურულ მშენებლობაში. თღ ჩ ჩ -სა და შ ჩ-ის პროექტები მნიშვნელოვანდ ხელს უწყობს და აჩქარებს ევროპული ინტეგრაციის პროცესებს. შ ჩ წარმოადგენს სწორედ თღ ჩ ჩ -ს პროგრამის ევროპული ინტეგრაციის პირველ ეტაპს.

ევროპა-აზიის სატრანსპორტო დერეფანს საქართველოსათვის შეუძლია შეასრულოს ე.წ. „ჰუმანიტარული დერეფნის“ ფუნქცია. ის ეკონომიკური ინტერესების გარდა პოლიტიკური სტაბილურობის მყარი გარანტიაც არის. აბრეშუმის გზამ დიდი როლი უნდა შეასრულოს ქვეყნის ინტეგრაციის პროცესში. ამასთანავე ის საქართველოს საგარეო პოლიტიკური განვითარების მნიშვნელოვანი ფაქტორია. მან უნდა განსაზღვროს საქართველოს მეურნეობრივი განვითარების სტრატეგიული მიმართულებები. დიდი მნიშვნელობა ენიჭება შავი ზღვის სანაპირო ზოლის სანავსადგურო განვითარების პერსპექტივებს, რაც გულისხმობს ფოთისა და ბათუმის ნავსადგურების მოდერნიზაციას, ტვირთბრუნვის გაზრდის საშუალებით შავიზღვისპირეთის შესაძლებლობები ამოუწურავია.

თანამედროვე ეკონომიკურმა ძვრებმა ახალი პოლიტიკური ელფერი შესძინა რეგიონის ქვეყნებს, მაგრამ ახალი პოტენციური ბაზრების გახსნასთან ერთად გაართულა მათი მდგომარეობა მტკიცე ეკონომიკური განვითარების მისაღწევად. ამ ქვეყნების უმრავლესობა დგანან ეკონომიკური ბაზრის დაარსებისა და განვითარებადი მყარი ეკონომიკური და სოციალური ბაზრის შექმნის წინაშე. მათ პარტიკულად უნდა გადაწყვიტონ ეკონომიკური, სოციალური და მათთან დაკავშირებული მეტად ფართო სფერო. ამ ქვეყნების ინდუსტრია მოითხოვს თანამედროვე ტექნოლოგიას, უკეთეს მართავს, უმაღლეს ეფექტიანობას, პროდუქციის ფასების დამოუკიდებლად შემცირებასა და უფრო მეტ მოქნილობას იმისათვის, რომ სამომავლოდ მათ საქონელს შეეძლოს წარმატებით გაუწიოს კონკურენცია საერთაშორისო ბაზრებზე შეთავაზებულ პროდუქციას.

რაც შეეხება კავკასიის როლს ამ პროექტში, ახლადშექმნილი კავკასიის სახელმწიფოები თავიანთი პოლიტიკური და ეკონომიკური კავშირების დივერსიფიცირებისაკენ ისწრაფვიან. პატარა ქვეყნების ეროვნულ ინტერესებს როგორც წესი, მათი საგარეო და უსაფრთხოების პოლიტიკის პრიორიტეტებს რეგიონული და არაგლობალური განზომილება აქვთ. ამის მიუხედავად რომელიმე რეგიონი ზოგჯერ

მსოფლიოს ძლიერი სახელმწიფოების ყურადღებას იპყრობს და მათი გლობალური ინტერესების სფეროში ექცევა.

შ ჩ-ის წევრი ქვეყნები თანამედროვე ტრანსპორტირების ინფრასტრუქტურის ნაკლებობას განიცდიან. უნდა დაჩქარდეს მილსადენების, რკინიგზების, საავტომობილო მაგისტრალების, ნავსადგურების მშენებლობები, რათა გაზარდოს მაღალხარისხოვანი მომსახურება მგზავრების, საქონლის და სხვ. გადასაადგილებლად. ახალი საკომუნიკაციო სისტემები უნდა მოეწყოს ისე, რომ შეეძლოს მრეწველობისა და ინდივიდუალური მზარდი მოთხოვნების დაკმაყოფილება. წევრი ქვეყნების უმრავლესობა დამოკიდებულია შემოტანილ ენერჯის წყაროებზე. ამიტომაც ისინი დაინტერესებულნი არიან იმ წევრ ქვეყნებთან გრძელვადიანი ურთიერთობების დამყარებით, რომლებიც ფლობენ მნიშვნელოვან ენერჯო წყაროებს. ამ გარემოებამ ხელი უნდა შეუწყოს მრავალმხრივი თანამშრომლობის სტიმულირებას ეკონომიკის, ტექნოლოგიის, გაემოსა და ჯანმრთელობის დაცვის სფეროში, აგრეთვე ვაჭრობის განვითარების საქმეში. რასაკვირველია, შ ჩ-ს მოღვაწეობის ძირითად მიზანს წარმოადგენს შექმნას მყარი ნიადაგი და აუცილებელი პირობები თანამშრომლობისათვის, როგორც რეგიონში ასევე მის ფარგლებს მიღმა.

შ ჩ-ის ქვეყნებმა ჩამოაყალიბეს მეტად შთამბეჭდავი ორგანიზაციული სტრუქტურა, რომელიც მოიცავს სამთავრობათაშორისო, საპარლამენტო, საფინანსო და ბიზნეს ჯგუფებს. აღნიშნულ სტრუქტურას შესწევს უნარი გახდეს მაკოორდინირებელი ძალა წევრ ქვეყნებში. ამ ქვეყნებმა დაიწყეს მუშაობა საგარეო ვაჭრობის ჰარმონიზირებაში. მიმდინარეობს მზადება სანაპირო და თავისუფალი სავაჭრო ზონის აუცილებელი წინაპირობის შესაქმნელად.

მიუხედავად იმისა, რომ შ ჩ-ის მოღვაწეობა მიმართულია ეკონომიკის სფეროსაკენ, მას აქვს სხვადასხვა ამოცანები და სრულიად გარკვეული მიზნები. შ ჩ-ს წევრი ქვეყნების ურთიერთთანამშრომლობა სოციალურ და ეკონომიკურ სფეროში მნიშვნელოვან დახმარებას გაუწევს გადააქციოს შავი ზღვის რეგიონის ქვეყნები მშვიდობიან და ყველა დონეზე თანამშრომლობის ასპარეზად. ახალი ეკონომიკური გარემო წინ წაწევს რეგიონში არსებულ კონფლიქტების პოლიტიკური დარეგულირების საქმეს. შ ჩ-ს მოღველი მნიშვნელოვან ყურადღებას უთმობს ბიზნესის გარემოს სრულყოფას.

როგორც ზემოთ ავღნიშნეთ, შ ჩ-ი წარმოადგენს თღ ჩ ჩ -ს განვითარების პირველ ეტაპს. თღ ჩ ჩ -ს პროექტმა საწყის ეტაპზე გააერთიანა სამხრეთკავკასიის სამი და ცენტრალური აზიის ხუთი ქვეყანა, ხოლო მოგვიანებით მათ შეუერთდნენ უკრაინა, მოლდავეთი, მონღოლეთი, ბულგარეთი, რუმინეთი და თურქეთი.

ევრაზიის სატრანსპორტო დერეფანს ძლიერი კონკურენტები ჰყვას: ჩრდილოეთით - რუსეთი, სამხრეთით ირანისა და თურქეთის ალტერნატიული მაგისტრალები. “თღ ჩ ჩ”-ს პროექტის პარალელურად რუსეთში შემუშავდა შავი ზღვისა და კასპიის ზღვის დამაკავშირებელი სატრანსპორტო დერეფნის პროექტი ვოლგა-დონის არხის სახით. არსებობს ვარაუდი, რომ ეს პროექტი შესაძლოა გახდეს ევროპის, შუა აზიისა და სამხრეთკავკასიის დამაკავშირებელი სატრანსპორტო არტერია. ჩინეთიდან ევროპის მიმართულებით ოთხი არტერნატიული მარშრუტი განიხილება:

1. ჩინეთი /ლიანუნგანი/ დრუჟების სასაზღვრო გადასასვლელი ჰაქტოგაი-პეტროპავლოვსკის მიმართულება /ყაზახეთი-რუსეთი-ბელორუსია-ბრესტის გადასასვლელი-პოლონეთი-სლოვაკია-ავსტრია /ვენა/.
2. ჩინეთი /ლიანუნგანი/ - დრუჟების სასაზღვრო გადასასვლელი/ არისი მოსკოვის გადასასვლელი /ყაზახეთი-რუსეთი-ბელორუსია-ბრესტის გადასასვლელი-პოლონეთი-სლოვაკია-ავსტრია /ვენა/.
3. ჩინეთი /ლიანუნგანი/ - დრუჟების სასაზღვრო გადასასვლელი-ყაზახეთი-უზბეკეთი-თურქმენთი-აზერბაიჯანი-საქართველო /ვოთი, ბათუმი/. აქედან ორი განშტოება ევროპაში: უკრაინა/ოდესა/-ჩოპის გადასასვლელი-სლოვაკია-ავსტრია /ვენა/ და ბულგარეთი, რუმინეთის მიმართულებით ცენტრალურ ევროპაში.
4. ჩინეთი /ლიანუნგანი/ - დრუჟების სასაზღვრო გადასასვლელი-ირანი-თურქეთი-ბულგარეთი-უნგრეთი-სლოვაკია-ავსტრია /ვენა/.

ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან სრულიად ნათელია, რომ კონკურენცია ძალზედ დიდია. მეშხედ-სარახს-ტეჯენისა და ყაზახეთ-ჩინეთის დამაკავშირებელი სარკინიგზო ხაზების ამოქმედებით რუსეთმა დაკარგა შუა აზიის ქვეყნებთან სარკინიგზო კავშირის მონოპოლია. განსაკუთრებით კი ყარსი-ახალქალაქის პროექტის ამოქმედება უდიდეს ზიანს მიაყენებს რუსეთის ინტერესებს.

აღნიშნული კონკურენციის პირობებში განსაკუთრებული ყურადღება უნდა გამახვილდეს მარშრუტში ჩართული ქვეყნების სატრანსპორტო პოლიტიკის განხორციელებაში.

თღ ჩ ჩ - არის დიდი სატრანსპორტო დერეფანი, დიდი სავაჭრო გზა, კავკასიისა და ცენტრალური აზიის ქვეყნების საერთო ბაზრის შექმნის ძირითადი საფუძველი. აღნიშნული გზა მნიშვნელოვანდ ამცირებს სახმელეთო და საზღვაო მანძილს იაპონიიდან და ჩინეთიდან ევროპასა და ამერიკამდე. მარშრუტი მოკლეა წყნარ ოკეანესა და ევროპას შორის არსებულ გზებზე. ჩინეთის სანაპიროს და ამსტერდამს შორის გზა სწორ ხაზზე გაივლის. ეს მანძილი კი გაცილებით ნაკლებია სუეცის არხსა და კეთილი იმედის კონცხის გარშემოვლით მარშრუტებზე. ევრაზიის სატრანსპორტო დერეფნის სარკინიგზო მაგისტრალით ისარგებლებს დაახლოებით 30 სახელმწიფო.

საქართველოს სატრანსპორტო პოტენციალის განვითარებისათვის უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭება თღ ჩ ჩ -ს პროექტის წარმატებით განხორციელებას. ევროკავშირისა და მსოფლიო ბანკის ტრანსპორტის რეაბილიტაციის პროექტით განხორციელდა საქართველოს ტრანსპორტის სამინისტროს დარგობრივი დეპარტამენტის მმართველობითი სტრუქტურა. ახალი ინსტიტუციური მოწყობის სპეციალური პროექტები საავიაციო, სარკინიგზო, საავტომობილო ტრანსპორტის დეპარტამენტებსა და საზღვაო ადმინისტრაციისათვის.

ყოველივე ზომოთქმულის გათვალისწინებით მიზანშეწონილია საქართველოსა და ევროკავშირს შორის ურთიერთობების ახალ ეტაპზე გადასვლა, საჭიროა განსაკუთრებული ყურადღება დაეთმოს ევროკავშირის ეგიდით მიმდინარე პროექტის - თღ ჩ ჩ ს განხორციელებას, რაც ხელს შეუწყობს საქართველოს, როგორც პოლიტიკურ ასევე ეკონომიკურ დამოუკიდებლობასა და მისი მსოფლიო ბაზართან დაკავშირების პროცესს. აღსანიშნავია ისიც, რომ ეს პროექტი არის საწყისი ისეთი გლობალური პროექტისა, როგორცაა „დიდი აბრეშუმის გზა“, რომლის ძირითადი იდეაა ერთმანეთს დააკავშიროს დასავლეთ ევროპა და ცენტრალური და სამხრეთ-აღმოსავლეთ აზიის სახელმწიფოები და შეასრულოს მათ შორის ტვირთბრუნვის კატალიზატორის როლი. ამ ორივე პროექტში საქართველოს გააჩნია სასიცოცხლო გეოპოლიტიკური მნიშვნელობა და ორივე მათგანი შეესაბამება ჩვენს ეროვნულ ინტერესებს.

ევროკავშირთან შემდგომი დაახლოების გზაზე, ასევე მნიშვნელოვანია შ ჩ- ეგიდით დაწყებული პარტნიორობის გაღრმავება, რასაც ევროკავშირი დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს.

ყოველივე ზომოთქმულის გათვალისწინებით მიზანშეწონილია საქართველოსა და ევროკავშირს შორის ურთიერთობების გაფართოება. საქართველოს ევროკავშირთან ასოცირებული ქვეყნის სტატუსის მიღებაზე ფიქრი, რასაც უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭება საქართველოს უსაფრთხოებისა და თავდაცვის უნარიანობის განმტკიცების თვალსაზრისით. საჭიროა განსაკუთრებული ყურადღება დაეთმოს ევროკავშირის ეგიდით მიმდინარე პროექტის - თღ ჩ ჩ -ს განხორციელებას, რაც ხელს შეუწყობს საქართველოს, როგორც პოლიტიკურ ასევე ეკონომიკურ დამოუკიდებლობასა და მისი მსოფლიო ბაზართან დაკავშირების პროცესს. აღსანიშნავია ისიც, რომ ეს პროექტი არის საწყისი ისეთი გლობალური პროექტისა, როგორცაა „დიდი აბრეშუმის გზა“, რომლის ძირითადი იდეაა ერთმანეთს დააკავშიროს დასავლეთ ევროპა და ცენტრალური და სამხრეთ-აღმოსავლეთ აზიის სახელმწიფოები და შეასრულოს მათ შორის ტვირთბრუნვის კატალიზატორის როლი. ამ ორივე პროექტში საქართველოს გააჩნია სასიცოცხლო გეოპოლიტიკური მნიშვნელობა და ორივე მათგანი შეესაბამება ჩვენს ეროვნულ ინტერესებს.

ლიტერატურა

1. პოლიტიკა, 1993, 1, კომახიძე ნ., „შავიზღვისპირეთის სახელმწიფოთა თანამშრომლობის პერსპექტივები“.
2. ჟურ. ახალი აზრი. 2003.1
3. *მექებაბიშვილი* ა. საერთაშორისო პოლიტიკური და არასამთავრობო ორგანიზაციები. საერთაშორისო ორგანიზაციები და საქართველო. თბ. 2004
4. ჭყვიძლე ვ. ევროპული ინტეგრაცია და ევროკავშირის ინსტიტუტები. თბ. 1998.

M.Naskidashvili Europe and Asia transit corridor and its role in economic development of Georgia

Summary

Caucasus, especially Georgia is one of the main theme in the Global Policy. Georgia is situated at the junction of east and west, that's why it has the function of transport liaison in the international and regional trade. Nowadays, no doubt, that Georgia has obtained the function of the liaison state between West and East. Georgian State's mission is to take responsible place in World Colaboration with its real facilities and rights.

М.Наскидашвили. Евро-азиатский транспортный коридор и его роль в экономическом развитии Грузии

Резюме

Регион Кавказа, а именно Грузия, представляет одну из центральных тем в сфере мировой глобальной политике. У нашего государства удобное географическое расположение, что предает ему функцию транспортной завязки в региональной и международной торговле. Сегодня уже никто не сомневается, что Грузия приобрела функцию связывающей транзитной страны между Востоком и Западом. Целью современного грузинского государства является приобретение твердого места во всемирном сотрудничестве, со своими реальными возможностями и правами.

ნინო რევიშვილი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

საქართველოს ტურისტული იმიჯის ამაღლების გზები

საქართველოს მსოფლიო ტურისტულ ბაზარზე აღიარებისთვის სჭირდება დადებითი იმიჯის შექმნა.

უსაფრთხო ქვეყნის იმიჯის დამკვიდრებაში კი დიდ როლს ასრულებს ეფექტური რეკლამა, ტურისტული პროდუქტის პოპულარიზაცია და სხვა სახის ღონისძიებები როგორც ქვეყნის შიგნით, ასევე განსაკუთრებით საერთაშორისო ბაზარზე. უკანასკნელ წლებში შეიმჩნევა პოზიტიური ცვლილებები საერთაშორისო ტურისტულ ბაზარზე საქართველოს ტურისტული პროდუქტის გატანის ხელშეწყობის მიზნით. ამის დასტურია საქართველოს მონაწილეობა არაერთ საერთაშორისო ბაზრობებზე (ლონდონის, ბერლინის, მილანის და სხვ.), თბილისში ახლახანს ჩატარებული ტურისტული ღონისძიებები.

ქვეყნის იმიჯზე ძალიან მოქმედებს უსაფრთხოების საკითხი. ტურიზმის განვითარებისათვის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესია უსაფრთხოებასთან დაკავშირებული პრობლემების მინიმუმამდე დაყვანა; ამ მხრივ ჩვენს ქვეყანაში ნამდვილად შეინიშნება პოზიტიური ძვრები.

იმისთვის რომ დავადგინოთ პრობლემები და სწორი გზა გამოვნახოთ მათ მოსაგვარებლად საჭიროა ჩატარდეს მარკეტინგული გამოკვლევები. ტურიზმის განვითარების კუთხით დიდ როლს შეასრულებს ტურისტული ბაზრების მარკეტინგული კვლევების ჩატარება, რომლებიც სისტემატურ ხასიათს უნდა ატარებდეს. ბაზრის ანალიზისა და მარკეტინგული კვლევების საფუძველზე სახელმწიფო კერძო სექტორს აწვდის გარკვეულ რეკომენდაციებს მოცემულ სფეროში არსებული პროცესებისა და მათი განვითარების ტენდენციების შესახებ.

მარკეტინგის როლი ათწლეულის დასაწყისიდან მნიშვნელოვნად გაიზარდა. სასტუმროთა მარკეტინგული მართვა სტუმართმძღობის ინდუსტრიაში მოიცავს შემდეგი მარკეტინგული მიზნების მიღწევას: ბაზრის შესაძლებლობებისა და კომპანიის რესურსების განსაზღვრას, ასევე მარკეტინგული მოღვაწეობის დაგეგმვას და შესრულებას.

სასტუმროს მარკეტინგული მართვის სტარტეგიულმა პროგრამამ პირველ რიგში უნდა ასახოს ბაზარზე კონკურენტული სიტუაცია აგრეთვე მოთხოვნილება და მოახდინოს სწრაფი რეაგირება მის ცვლილებაზე. აუცილებელია აქტიური მუშაობა ტურისტული და საკურორტო პოტენციალის კვლევის თვალსაზრისითაც.

საქართველოს ტურისტული ფირმების უმრავლესობა მარკეტინგულ გამოკვლევებს არ ატარებს, მაგრამ იყენებს მარკეტინგული კომპლექსის ისეთ ელემენტს როგორცაა სტიმულირება. სტიმულირების მეთოდებს შორის კი იყენებენ რეკლამას და გასაღების სტიმულირებას.

გამოკითხვის საშუალებით გამოვლინდა, რომ საქართველოს ტურისტული ფორმების უმრავლესობამ თავდაპირველად მიმართეს ტელე რეკლამას, მაგრამ არასასურველი შედეგის გამო იყენებენ რეკლამის ისეთ სახეებს, როგორცაა: რეკლამა გაზეთში, ჟურნალში, გარე რეკლამა, დასპონსორება, ოფისის ექსტერიერი და სხვა.

ტურისტული ფორმების საქმიანობა მიმართული უნდა იყოს დადებითი იმიჯის ფორმირებისაკენ, რადგან ტურიზმის სფეროში იმიჯი გადამწყვეტია. ტურისტული ფორმების საქმიანობის შეფასება შესაძლებელია მხოლოდ ტურისტული პროდუქტის/მომსახურების მოხმარების პროცესში, ამიტომ ტურისტები და მოგზაურები სააგენტოს მიმართავენ იმიჯიდან გამომდინარე. იმიჯის ფორმირებისათვის კი საჭიროა არა მხოლოდ ეფექტური სარეკლამო კამპანიის წარმოება, არამედ ფორმის მიერ გაწეული მომსახურების მაღალი ხარისხი და საიმედოობა.

მუდმივი ფიქრია იმისთვის საჭირო თუ რითი შეიძლება საქართველომ დაიმკვიდროს ადგილი მსოფლიო ტურისტულ ბაზარზე. ჩემი აზრით საქართველოს დიდი პოტენციალი აქვს ტურიზმის განვითარების კუთხით.

ვფიქრობ, საქართველოში ტურისტულ პროდუქტის პოტენციალი ბევრად მრავალფეროვანია, ვიდრე ეს დღეისათვის გვაქვს. ამისათვის კი აქცენტი უნდა გაკეთდეს შემდეგი ახალი ფორმების დანერგვასა და ტრადიციული ფორმების განვითარებაზე: აღმოჩენითი და სათაგადასავლო ტურიზმი, ეკოტურიზმი, კულტურული ტურიზმი, სამკურნალო ტურიზმი, „შოპ“ ტურიზმი, ზამთრის ტურიზმი, სამთო და სხვა. საქართველოში ტურიზმის განვითარებაზე როდესაც ვსაუბრობთ, ჩვენ არ ვგულისხმობთ ტურისტების მოზიდვას მხოლოდ საზღვარგარეთიდან. შიდა ტურიზმიც საკმაოდ მნიშვნელოვანია და მასაც სათანადო ხელშეწყობა სჭირდება;

ტურიზმის განვითარებისთვის ერთ ერთი პირველი რიგის პრობლემად დგას ადგილობრივი კადრების კვალიფიციურ დონეზე მომზადება. ტურისტული მომსახურების ხარისხზე უარყოფითად მოქმედებდა დაბალი და საშუალო დონის მომსახურე პერსონალის არასათანადო კვალიფიკაცია. ქვეყანაში არ არსებობდა საშუალო სპეციალური სასწავლებლები, რომლებიც ასეთ კადრს მოამზადებდა. თუმცა ნამდვილად მისასაღებელია საქართველოში უმაღლესი პროფესიული სასწავლებლების შექმნა, სადაც შეიძლება შესაბამისი, კვალიფიციური კადრი მომზადდეს ან გადამზადდეს მრავალი მიმართულებით და მათ შორის, რა თქმა უნდა, ტურიზმშიც. სასურველია ტურისტული მომსახურების პროგრესული მეთოდებისა და სტანდარტების შემუშავება-დანერგვა; სასურველი იქნება თუ აქტიურად მოხდება ამ საკითხთან დაკავშირებით მუშაობა.

საქართველოს მსოფლიო ტურიზმში საკუთარი ღირსეული ადგილის დამყარების კიდევ ერთი ხელშემწყობელი ფაქტორია სავიზო რეჟიმი. შესაძლებელია ტურიზმის განვითარების თვალსაზრისით სავიზო ფორმალობების გამარტივება.

ცალმხრივად სავიზო რეჟიმის გაუქმება. ბოლო დროს ამ მიმართულებითაც შეინიშნება პოზიტიური ძვრები. მაგალითად შეგვიძლია დავასახელოთ ჩვენი მეზობელი თურქეთი და სხვ. ამრიგად, ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ ღირებულ კონცეფციას შეუძლია უზრუნველყოს ტურისტული მომსახურების ხარისხის შესაბამისი დონე, რომელიც უპასუხებს მსოფლიო სტანდარტებს და გახდის ქართულ ტურიზმს კონკურენტუნარიანს.

საქართველოს ტურისტული ბაზრის პოტენციალი საკმაოდ დიდია და უნიკალური. ჩვენი ქვეყნის ბუნებრივ-კლიმატური პირობები, მდიდარი ისტორიული და კულტურული მემკვიდრეობა, ქვეყნის ხელსაყრელი გეოპოლიტიკური მდებარეობა და სხვა ფაქტორები სათანადო ნიადაგს ქმნის ტურიზმის განვითარებისათვის.

საქართველოს დადებითი იმიჯი ხელს შეუწყობს ინვესტიციების შემოდინებას საქართველოში. მეორეს მხრივ კი ახალი ინვესტიცია მოცემული დარგის განვითარებისა და ახალი სამუშაო ადგილების შექმნის საწინდარია. ტურიზმის განვითარებისათვის მნიშვნელოვანია აგრეთვე ტურიზმის სფეროში მეწარმეობის (უპირველეს ყოვლისა მცირე და საშუალო) მხარდაჭრა. ქვეყნის მთავრობამ ტურიზმი საქართველოს პრიორიტეტულ დარგად გამოაცხადა და ეს ასეცაა. ამ მხრივ კი უდავოდ სასიკეთო იქნება აგრო და ოჯახური ტურიზმის ხელშეწყობა, საექსკურსიო ბიზნესის მხარდაჭერა;

საქართველოს დიდი შესაძლებლობა აქვს ერთერთი ტურისტული სახეობით რომლითაც შეუძლია დაიკავოს ადგილი მსოფლიო ტურისტულ ბაზარზე. ეს არის ღვინის ტურიზმი. „ღვინის ტური“ საკმაოდ მომხიბლელია ტურისტებისთვის. ღვინის ტურიზმის განვითარებას საქართველოში აფერხებს - ინვესტიციების ნაკლებობა. ეს ნამდვილი

ჩაკეტილი წრეა. ქართული ღვინო აგრძელებს საერთაშორისო კლიენტურის მოსაპოვებლად ბრძოლას და ამ მხრივ მცირე, მაგრამ საგრძნობი ნაბიჯები უკვე გადაიდგა, მაგრამ წინააღმდეგობა კვლავაც ბევრია. სტატისტიკური მონაცემების სიმწირის გამო ფაქტიურად შეუძლებელი ხდება გაირკვეს, თუ როგორია დარგის დინამიკა, რადგან დაწყებული პროექტების უმეტესობა ერთთავად საწყის ფაზაშია. შ I -ის მიერ დაფინანსებული პროექტის ანგარიშის მიხედვით ღვინის ჩამომსხმელები ფაქტიურად არაფერს აკეთებენ რომ საკუთარი პროდუქცია ღვინის ტურიზმის საშუალებით გაყიდონ. უცხოელი სტუმრებისაგან შემდგარი ფოკუს-ჯგუფების მუშაობის შედეგად, რომელიც ამერიკის სავაჭრო პალატის დახმარებით დაკომპლექტდა, გამოირკვა, რომ „ღვინის ტური“ ფაქტიურად ღვინის მეტად მცირე რაოდენობის დაღვევას გულისხმობს. მაგრამ საბოლოო ჯამში ეს უწყობს ხელს ტურისტების შემოდინებას საქართველოში და ჩვენი ქვეყნის პოპულარიზაციას. არასამთავრობო ორგანიზაცია „ელკანასა“ და „ჩ ინტერნაციონალ“-ის მენეჯერები კახეთში მცირე სასტუმროთა ქსელის შექმნაზე მუშაობენ, სადაც დასავლეთიდან ჩამოსულ ტურისტებს საშუალება ექნებათ, ჩაებან ჩურჩხელას გაკეთებასა და სხვა მსგავს საქმიანობაში, ისაიღონ მარანში, მონაწილეობა მიიღონ შინაური ღვინის დაყენებაში, დაესწრონ ქართული ფოლკლორული მუსიკისა და ცეკვის წარმოდგენებს, შეიძინონ ხელნაკეთი ნაწარმი და სხვ. აღსანიშნავია ღვინის უდიდესი როლი ტურიზმის ყველა იმ დარგის განვითარებაში, რაც საქართველოსთვის პერსპექტიულად ითვლება.

ღვინის ტურიზმის განვითარება საქართველოში კონკრეტული მარკეტინგული სტრატეგიის არქონის გამოა შეფერხებული, თუმცა პოტენციური ინვესტორები ამან როდი უნდა შეაშინოს: „შედარებით მცირე ინვესტიციის ფასად ინვესტორები უზარმაზარ ზრდას მიიღებენ.“ ბოლო რამდენიმე წლის განმავლობაში საქართველოში უცხოელი ტურისტების რაოდენობა გაორმაგდა. მთავარი, რაც პოტენციურმა ინვესტორმა უნდა გადაწყვიტოს, არის საკითხი, თუ როგორ უნდა მოახერხოს ინვესტირება დარგში, რომელიც საკმარისად არაა წარმომჩინებული და ცოტა რამე თუ კეთდება დასავლური პუბლიკის წინაშე მისი რეკლამირებისთვის.

იმისთვის რომ საქართველომ დაიმკვიდროს ღირსეული ადგილი მსოფლიოში საჭიროა რომ ჩვენმა ქვეყანამ აქტიურად ითანამშრომლოს მსოფლიო ტურისტულ ორგანიზაციასთან. გაითვალისწინოს მისი რეკომენდაციები და სხვა განვითარებული ქვეყნების გამოცდილება.

მსოფლიო ტურიზმის განვითარებასა და გაფართოებაზე ზრუნავს მსოფლიო ტურისტული ორგანიზაცია. მსოფლიო ტურისტული ორგანიზაცია არის წამყვანი საერთაშორისო ორგანიზაცია ტურიზმისა და მოგზაურობის სფეროში. იგი ცდილობს მოაგვაროს მსოფლიოში არსებული ტურისტული პრობლემები.

ტურისტული ბაზრის განვითარების თანამედროვე ტენდენციებს შორის განსაკუთრებულ ყურადღებას გლობალიზაციისა და ტრანსნაციონალიზაციის პროცესები იქცევა. იგი ასახავს კოორპორაციების გლობალური კავშირების ჩამოყალიბებაში. მათი სწრაფი ზრდა განპირობებულია რიგი ფაქტორებით, რომელთა შორის განმსაზღვრელია მსოფლიო ტურისტულ ბაზარზე კონკურენციის გამძაფრება.

გლობალური კავშირების არსი მდგომარეობს სხვადასხვა ფირმების მიერ ადამიანური, ფინანსური და სამეცნიერო-ტექნიკური რესურსების გაერთიანების საფუძველზე დასახული მიზნების მიღწევაში. ამგვარი კავშირების დამყარება ხორციელდება ტურიზმის ინდუსტრიის სხვადასხვა სექტორში.

საერთაშორისო ტურიზმში ტრანსნაციონალიზაციისა და გლობალიზაციის მნიშვნელოვან მხარეს განთავსების სფერო წარმოადგენს. სასტუმრო „შერატონ მეტეხი პალასი“ პირველი ხუთვარსკვლავიანი სასტუმროა საქართველოში. იგი წარმოადგენს კოორპორაცია „სტარუდ ჰოტელზ ენდ რეზორტს“, რომელსაც სასტუმრო ქსელების „შერატონ“, „ვესტინ“, „სენტ-რეჯას“, „ლაქმარი ქოლექშენ“, „ფორფონინოს ბაი შერატონ“, „დაბლიუ ჰოტელზ“-ისა და „სიზარ“-ის სახით აქვს 730-ზე მეტი სასტუმრო 80-ზე მეტ ქვეყანაში.

აღსანიშნავია ასევე სასტუმროს „მარიოტ თბილისისა“ და „ქოურთიარდ მარიოტ“-ის არსებობა, მსოფლიო სასტუმრო ბიზნესში წამყვანი კომპანია „მარიოტ ჰოტელზ ინტერნეშენალის“-ს მიერ, რომელიც მსოფლიოს 50 ქვეყანაში 1500 სასტუმროს ფლობს.

ტურიზმის ტექნოლოგიების ტრანსფერის ნათელ მაგალითს წარმოადგენს ცნობილი ფირმის, „მაკდონალდსის“ საქმიანობა, რომელიც სწრაფი კვების ინდუსტრიის ლიდერად

ითვლება. იგი ფლობს 24800 რესტორანს მსოფლიოს 115 ქვეყანაში, მათ შორის საქართველოშიც.

2007 წლის სექტემბერში „შერატონ მეტეხი პალასში“ გაეროს მსოფლიო ტურიზმის ორგანიზაციისა და საქართველოს ტურიზმისა და კურორტების დეპარტამენტის ორგანიზატორობით გაიმართა ორდღიანი საერთაშორისო კონფერენცია თემაზე „სტრატეგიული კომუნიკაციები ტურიზმის სფეროში“. კონფერენციაზე წარმოდგენილი იყო ტურისტული მედიის გამოცდილება ახალი ტურისტული ადგილების რეკლამირების დარგში. ჭტ მიზნად ისახავს ტურიზმის ხელმისაწვდომობასა და ტურიზმის ეთიკის გლობალური კოდექსის დანერგვას, განსაკუთრებული ინტერესი კი განვითარებადი ქვეყნებისკენაა მიმართული.

ტურიზმი დიდი ბიზნესია, რაც სახელმწიფოს სოლიდურ შემოსავალს აძლევს. პროგნოზის მიხედვით, მომავალ წლებში ტურიზმი ბევრ ქვეყანაში სწრაფი ტემპით განვითარდება. ტურიზმის ბიზნესში დამკვიდრების სურვილის მქონე თითოეულ ქვეყანას საკუთარი ნაკლის გამოსწორება და ღირსების წამოჩენა მართებს. საქართველოს საზღვაო და სამთო-სათხილამურო კურორტების მიხედვით საკმაოდ დიდი პოტენციალი აქვს, რადგან მას მომხმარებლისთვის მრავალფეროვანი პროდუქციის შეთავაზება შეუძლია, თუმცა ისტორიული ტურიზმის განვითარება არ უნდა დაიხრდილოს. საქართველოში ბევრი ისტორიული აღმოჩენა გაკეთდა, რაც შესანიშნავი ფაქტია, მაგრამ მათ შესახებ ინფორმაციის გავრცელება აუცილებლობელია, ისტორიული ძეგლები და კულტურა საქართველოს სავიზიტო ბარათი უნდა გახდეს. მთავარი კი მაინც პირველი შთაბეჭდილებაა. საქართველოს აეროპორტში მომღიმარი სიმპათიური გოგონას ღიმილით წარმოდგენილი ფრაზა: „კეთილი იყოს თქვენი მობრძანება საქართველოში, მოხარულნი ვართ რომ ჩამობრძანდით“.

ლიტერატურა

1. www.unwto.org
2. www.tourism.gov.ge

N.Revishvili. Ways of rising of tourist image in Georgia

Summary

In clause the various ways of an eminence of tourist image of Georgia are considered. In particular - the hardening of image of Georgia as safe country, in which large role is played by effective advertising, popularization of a tourist product and realization of other measures both inside the country, and in the international market. For definition of problems and revealing of ways of their elimination the realization of marketing research is necessary

Н.Ревшвили. Пути возвышения туристического имиджа Грузии

Резюме

В статье рассматриваются различные пути возвышения туристического имиджа Грузии. В частности – упрочнение имиджа Грузии как безопасной страны, в которой большую роль играет эффективная реклама, популяризация туристического продукта и проведение других мероприятий как внутри страны, так и на международном рынке. С целью определения проблем и выявления путей их устранения необходимо проведение маркетингового исследования.

ოთარ რუსაძე

მაგისტრანტი

სტუ

ავტომობილების მსოფლიო ბაზარი და განვითარებადი ქვეყნები

ტრანსპორტი არის ეკონომიკური საქმიანობის ნაწილი, რომელიც დაკავშირებულია ადამიანთა მოთხოვნილების დაკმაყოფილების ხარისხის ზრდასთან, საქონლის ან ადამიანთა გეოგრაფიული ადგილის შეცვლის გზით. ტრანსპორტი არის საშუალება, რომელიც ათავისუფლებს ბუნებრივ, ხელოვნურ და შრომით რესურსებს იმ ადგილებიდან, სადაც ისინი ნაკლებად სასარგებლოა და გადაადგილებს ისეთ ადგილებზე, სადაც მათი სარგებლობა შეიძლება რეალიზებული იქნეს უფრო მაღალი ხარისხით. ამგვარად, ტრანსპორტი შეიძლება განვიხილოთ, როგორც ადამიანთა მოთხოვნილების გაზრდის საშუალება საქონლის ან ადამიანთა გადაადგილების საშუალებით.

თანამედროვე პირობებში ნებისმიერ ქვეყანაში ტრანსპორტის განვითარება დაკავშირებულია საწარმოო ძალთა ზრდასა და მათ საგარეო კავშირებთან.

ქვეყნებში, სადაც განვითარებულია საბაზრო ეკონომიკა, უმეტეს შემთხვევაში ტრანსპორტი ექვემდებარება მთავრობის მართვას, კონტროლს და რეგულირებას უფრო მეტად, ვიდრე მეურნეობის სხვა დარგები. ცივილიზებული საზოგადოების არსებობა ტრანსპორტის გარეშე შეუძლებელია.

გეოგრაფიული ძვრების ძირითადი ტენდენცია მანქანათმშენებლობაში XX ს. მანძილზე იყო მისი გავრცელება სულ უფრო მეტ ქვეყნებსა და რეგიონებში. ჯერ კიდევ 1950 წ. ამ დარგში ბატონობდნენ აშშ (მსოფლიო წარმოების 83%) და დასავლეთი ევროპა 14%-ით. მაგრამ შემდეგ დაიწყო გადასვლა ამ მონოცენტრული ტერიტორიული მოდელიდან პოლიცენტრულზე. 1970 წლისათვის დასავლეთ ევროპის წილი მსოფლიო წარმოებაში 46%-მდე გაიზარდა, ჩრდილოეთ ამერიკის კი შემცირდა 32%-მდე. გარდა ამისა დაიწყო მანქანათმშენებლობის მესამე ცენტრის ჩამოყალიბება იაპონიაში (13%). 1980-იან წლებში ამ სამი ცენტრის ჩამოყალიბება ძირითადად დასრულდა. 1990 წ. დასავლეთი ევროპა აწარმოებდა მსუბუქი ავტომობილების დაახლოებით 40%-ს, იაპონია 30%-ს, ხოლო ამერიკა 20%-ს., მაშინ როცა ყველა სხვა ქვეყნების და რეგიონების (საბჭოთა კავშირი, აღმოსავლეთი ევროპა, კორეა, ბრაზილია და სხვა) წილი მხოლოდ 10%-ს შეადგენდა.

ცხრელში წარმოდგენილია მანქანათმშენებლობა იაპონიაში და მისი წილი მსოფლიოში.

მანქანათმშენებლობა იაპონიაში

პროდუქტი	განზომილება	წარმოების წილი მსოფლიოში	წილი იაპონიაში	წილი მსოფლიოში
ავტომობილები	მლნ. ცალი	13,5	3	1
საზღვაო კატერანები	მლნ. ბრ.	4,	3	1
მეტალსაბურთე დაზვერვა	ათასი ცალი	19,	1	1
სამრეწველო რეზინის პროდუქტი	ათასი ცალი	30	4	1
რადიომიმდევრები	მლნ. ცალი	15	9	3
ტელევიზორები	მლნ. ცალი	15	1	2
ფოტოაპარატები	მლნ. ცალი	16	3	1
საათები	მლნ. ცალი	32	2	2

90-იანი წლების ბოლოს საავტომობილო ქარხნები იყო ლათინური ამერიკის 9 ქვეყანაში: ბრაზილიაში, არგენტინაში, ვენესუელაში, კოლუმბიაში, ეკვადორში, ჩილეში, ურუგვაისა და პერუში. აზიაში, იაპონიის გარდა, მანქანათმშენებლობის დარგი სწრაფი ტემპით ვითარდებოდა კორეასა და ჩინეთსი. ასევე თურქეთში, ინდოეთსა და მალაიზიაში.

მოცემულ ცხრილში წარმოდგენილია ავტომობილების წარმოება ამერიკის შეერთებულ შტატებში.

მსუბუქი ავტომობილების წარმოება ამერიკაში

წლები	წარმოება (ათასი ცალი)	წლები	წარმოება (ათასი ცალი)
1929	4590	1985	8000
1932	1135	1986	7515
1938	2000	1987	7085
1950	4300	1988	7105
1960	6800	1989	6810
1965	9300	1990	6050
1970	6550	1991	5300
1980	6400	1992	5660

შესაბამისი ცვლილებები მოხდა ავტომობილების მწარმოებელი ქვეყნების პირველ ათეულშიც. ჯერ კიდევ 1970 წელს ამ ათეულში შედიოდნენ აშშ, იაპონია, დასავლეთ ევროპის ქვეყნები, კანადა, ავსტრალია და საბჭოთა კავშირი. 1990 წელს მე-10 ადგილი დაიკავა კორეის რესპუბლიკამ. 90-იანი წლების ბოლოსათვის კორეამ რამდენიმე საფეხურით აიწია, ბრაზილია და ჩინეთიც შევიდნენ მწარმოებელთა პირველ ათეულში.

ავტომობილების წარმოება იაპონიაში და აშშ-ში
(1960-1994 წლებში ათასი ცალი)

ქვეყნები	1960	1970	1980	1985	1990	1994
იაპონია	760	5290	11030	12300	13500	41000
აშშ	7870	7830	7980	11430	9770	12300

ეკონომიკური ანალიზის მიზნებიდან გამომდინარე, ტრანსპორტს ზოგჯერ სხვა ჯგუფების სახითაც განიხილავენ: უნივერსალური (მაგ: სარკინიგზო, საავტომობილო, საზღვაო და საჰაერო) და სპეციალიზებული (მაგ: მილსადენი), შიდა (ასრულებს გადაზიდვებს მხოლოდ ქვეყნის შიგნით) და საგარეო (ასრულებს ქვეყნის გარე გადაზიდვებს): წლიური და სეზონური; მაგისტრალური და არამაგისტრალური.

სატრანსპორტო პოლიტიკის განხორციელების ძირითადი პუნქტია ევროკავშირის სარკინიგზო ტრანსპორტის სარგებლობაზე გამოცემული (EE – 91/440) დირექტივები. ეს დადგენილება გულისხმობს, რომ ევროკავშირის ქვეყნების სარკინიგზო გზები შესაძლებელია გამოყენებულ იქნეს ნებისმიერი კერძო კომპანიების მიერ სატვირთო ან სამგზავრო მაგისტრალების ექსპლუატაციის განხორციელებისას.

ლიტერატურა

1. ნ. ასლამიზიშვილი – საგარეო ვაჭრობა, თბ., 2003.
2. ნ. დუნიძე – საგარეო ვაჭრობის ორგანიზაცია, თბ., 2003.
3. საერთაშორისო ეკონომიკური ურთიერთობები – შ. ვეშაპიძის რედაქციით, თბ., 2005.
4. რ. ჯავახიშვილი. საერთაშორისო ბიზნესი. თბ., 2004
5. ნ. ბიჭიაშვილი, ლ. ქადაგიშვილი, ლ. ბიჭიაშვილი. ბიზნესის ადმინისტრირება. თბ., 2005.

Otar Ruchadze. Мировой рынок машины и развивающиеся страны

Резюме

Транспорт, который задействован во внутренних перевозках на предприятии, а также между районами и странами, оказывает существенное влияние на экономику. Это влияние на общественную жизнь многосторонне. Оно обеспечивает экономический рост, способствует прогрессивному географическому и структурному распределению производств и населения, вносит большой вклад в международное распределение труда, в развитие туризма и в установлении культурных отношений

Otar Ruchadze. The world market of cars and developing countries

Resume

Transport which provides internal transportations in factories, including transportation between regions and countries, substantially influences the economy. It also maintains the growth of economic well-being, provides progressive geographic and structural location of the industry and population; rise in the quality of life; besides, it contributes to the international distribution of labor, development of tourism, and establishing cultural relations.

გონა უგრეხელიძე
მაგისტრანტი
სტუ

პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები და ტრანსნაციონალური კორპორაციების საქმიანობა

ინვესტიცია გულისხმობს გრძელვადიან კაპიტალდაბანდებებს ეკონომიკის სხვადასხვა სფეროში, რომლის მიზანია გარკვეული მოგების მიღება. განასხვავებენ

ფინანსურ და რეალურ ინვესტიციებს. ფინანსური ინვესტიცია გულისხმობს ფასიანი ქაღალდების შესასყიდად სახსრების გაღებას. ამით ინვესტორი მომავალში ითვალისწინებს დივიდენდებს ფასიანი ქაღალდებიდან შემოსავლის სახით.

თანამედროვე სოციალ-ეკონომიკური განვითარების ერთ-ერთი ძირითადი ტენდენცია გახდა ბიზნესის სოციალიზაცია. ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობის პრიორიტეტულობა განპირობებულია მრავალი გარემოებით, რომელთა შორის უმთავრესია ეკონომიკური ზრდის არამატერიალური ფაქტორების როლის გადიდება, რაც დაკავშირებულია ადამიანური პოტენციალის განვითარებასთან. დღეისათვის ფირმის კონკურენტუნარიანობა მსოფლიო ბაზარზე განისაზღვრება უფრო ხარისხობრივი მაჩვენებლებით, ვიდრე ფასებით. მათ შორის უმნიშვნელოვანესია ინოვაციები და ახალი ტექნოლოგიების დანერგვა, ანუ სამუშაო ძალის ხარისხი და მუშაკთა მოტივაცია. სწორედ ეს გარემოება აძლევს ბიზნესის სოციალიზაციას ეკონომიკურ იმპერატივებს.

სამეწარმეო სფეროს სოციალური ფუნქციის როლის გაზრდა განაპირობა სოციალური პოლიტიკის შესახებ ტრადიციულ შეხედულებათა გადასინჯვამ. ადრეულ წლებში ბიზნესი სოციალურ პრობლემათა გადაჭრის მხოლოდ ფინანსურ ნაწილში მონაწილეობდა, რაც გამოიხატებოდა გადასახადების გადახდით და საქველმოქმედო საქმიანობით. (თუმცა ხშირ შემთხვევაში საქართველოში გადასახადების დამალვასაც ჰქონდა ადგილი). ახალ ათასწლეულში, ძირითადად განვითარებულ ქვეყნებში, შემუშავებულია მოსახლეობის სოციალური დაცვის მაღალი სტანდარტები.

ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობის პრიორიტეტულობა განაპირობა ძირითადად გლობალიზაციამ, რაც აძლიერებს მსხვილ კომპანიათა გავლენას ეკონომიკურ განვითარებაზე. ეროვნული სახელმწიფოები თანდათანობით კარგავენ სოციალ-ეკონომიკური პოლიტიკის დამოუკიდებლად ფორმირების შესაძლებლობას, უთმობენ რა ადგილს ტრანსნაციონალურ კორპორაციებს. აქედან გამომდინარე, საჭირო ხდება ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობის კონცეფციის ინსტიტუციონალიზაცია, როგორც ცალკეული ქვეყნის დონეზე, ასევე გლობალური მასშტაბით.

საქართველოში ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობის პრიორიტეტულობა განპირობებულია მრავალი მიზეზით, მათ შორის უმთავრესია საბიუჯეტო რესურსების არასაკმარისობა სრულყოფილი სოციალური პოლიტიკის გასატარებლად. აქედან გამომდინარე, მსხვილ კომპანიათა ობიექტური როლი უნდა გაიზარდოს.

გადასახადების დროული გადახდა და მაღალი ხელფასების დაწესება, ასევე საქველმოქმედო საქმიანობა, ჩვეულებრივი მოვლენაა ფირმის ფუნქციონირებისათვის, ხოლო სოციალური პასუხისმგებლობა უფრო მეტს გულისხმობს. იგი გვთავაზობს ბიზნესსტრუქტურის პრინციპულად ახალ მოტივაციას და ქცევას, რაც ობიექტურად აუცილებელია თანამედროვე სამყაროში. გადაწყვეტილების მიღებისას – რა აწარმოოს, როგორ აწარმოოს და ვისთვის აწარმოოს, მეწარმემ უნდა იხელმძღვანელოს არა მხოლოდ საბაზრო მოტივებით და მომგებიანობით, არამედ გაითვალისწინოს მხარეთა ინტერესები.

ამგვარად, ბიზნესი თანდათანობით გადადის ერთგანზომილებიანი საბაზრო სკალიდან მრავალგანზომილებიან სკალაზე, სადაც ასახულია მისი საქმიანობის ეკონომიკური, სოციალური და ეთიკური ასპექტები.

მდგრადი განვითარების წანამდგრადების შექმნა, სოციალური პასუხისმგებლობის დანერგვა გრძელვადიანი პერიოდისათვის იძლევა მეტ სარგებელს, როგორც ცალკეული ფირმისათვის, ისე მთელი ეკონომიკისათვის. ასე მაგალითად, 2000 წლისათვის გამოკვლეულ იქნა 500-მდე უმსხვილესი ამერიკული კორპორაციის მოქმედება. დადგინდა იქნა, რომ დამატებითი ღირებულება ორჯერ მეტი იყო იმ კომპანიებში, სადაც საჯაროდ მიღებულ იქნა სოციალური და ეთიკური ვალდებულებები. აღნიშნული გამოკვლევების თანახმად, მდგრადობის დოუ-ჯონსის ინდექსთა ჯგუფის მიხედვით, იმ კომპანიებს ჰქონდათ საუკეთესო მაჩვენებლები, რომლებიც ორიენტირებულნი იყვნენ სოციალურ, ეკოლოგიურ და ეთიკურ პრიორიტეტებზე. აქვე აღნიშნავთ, რომ კომპანიათა სოციალური პასუხისმგებლობის ამაღლება აიოლებს მათი სამომავლო მიზნების განხორციელებას, ამცირებს რისკს და ზრდის მათ საიმედოობას საზოგადოების მხრიდან.

ირდაპირი ინვენსტორის როლში ხშირად გამოდიან ტრანსნაციონალური კორპორაციები, რომლებისთვისაც ვიწროა ნაციონალური ეკონომიკის საზღვრები. ნაწარმის მნიშვნელოვანი ნაწილის გატანა საზღვარგარეთ, ფილიალების გახსნა, ერთიანი ინტეგრირებული ქსელის შექმნა საშუალებას აძლევს ტრანსნაციონალურ კორპორაციებს

რესურსების უფრო ფართოდ და რაციონალურად გამოყენებისა და კონკურენტუნარიანობის ამაღლებისათვის.

პირდაპირი საზღვარგარეთის ინვესტიციების საქმიანობის თეორეტიკოსები – ჩ. კინდლბერგერი, დ. დანინგი, ა. რაგმანი, თვლიან, რომ ამ ინვესტიციების საფუძველს წარმოადგენს საზღვარგარეთის ბაზრები, მათგან მთავარია ტექნოლოგიური ლიდერობა, მოწინავე ტექნოლოგიების ფლობა.

ახლანდელ დროში ბევრი დიდი და საშუალო ფირმები დებენ დიდ ანაბარს სიახლეების დანერგვასა და სამოდერნო მოწოდებლობების შექმნაში. ისინი არა მარტო თვითონ ქმნიან სიახლეებს, არამედ ყიდულობენ პატარა ფირმების გამოგონებებს, რათა მიიყვანონ ისინი მასიურ წარმოებად. ტრანსნაციონალური კორპორაცია გამოდის არა მარტო სარგებლობის, არამედ სიახლეების გამყიდველის როლშიც. თუმცა ახალი ტექნოლოგიები და მეცნიერული ქვედანაყოფები, პირველ ყოვლისა, იქმნება საკუთარი საჭიროებისათვის. აქ ხშირია სიახლეები არა თავისი პროფილის მიხედვით, მაგრამ ისინი შეიძლება მიჰყიდონ სხვა ფირმებს. ამჟამად, როდესაც მეცნიერული პროგრესი ძნელად მისაღწევია, ტრანსნაციონალურ კორპორაციას შეუძლია გაყიდოს არა პირველ სიახლისა ლიცენზიები განვითარებულ ქვეყნებზე, რომლებიც გამოდიან ბაზრებზე ახალი ტექნოლოგიების ძირითად მყიდველებად.

ამჟამად არსებობენ მშობლიური კომპანიები (ტრანსნაციონალური კორპორაციები), რომელთა 74% განლაგებულია განვითარებულ ქვეყნებში. ინვესტიციების ძირითადი მოძრაობა მიმდინარეობს მშობლიურ კომპანიებსა და მის ფილიალებს შორის. შწორედ ეს ქვეყნები არიან პირდაპირი ინვესტიციების საექსპორტო გამტანები. თანამედროვე პრაქტიკაში აღინიშნება ახალი მოვლენა – კაპიტალის ექსპორტის გამტანებად გამოდიან ახალი განვითარებადი ქვეყნებიც, მათ შორის უპირველეს ყოვლისა ინდუსტრიული ქვეყნები (ჰონგკონგი, სინგაპური, ტაივანი, სამხრეთ კორეა).

ამ ქვეყნებმა თავის დროზე გაიარეს ინდუსტრიალიზაციის დაჩქარებული კურსი, კარგად აითვისეს მენეჯმენტის თანამედროვე ტექნიკა. პირდაპირ საზღვარგარეთული ინვესტიციებთან ერთად შეიძინეს მოწინავე ტექნოლოგიები და მიაღწიეს რა ეკონომიკური განვითარების მაღალ დონეს, თვითონ დაიწყეს კაპიტალისა და საქონლის ექსპორტი. შთამბეჭდავმა უცხოურმა ინვესტიციებმა სხვა ფაქტორებთან ერთად განაპირობეს ჩინეთის ეკონომიკური წარმატებები.

ექსპორტიორი ქვეყნების ახალი ჯგუფების გამოჩენით პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები ამტკიცებენ საზღვარგარეთის ინვესტიციების ზრდას გლობალიზაციის პირობებში, განვითარებადი ქვეყნების საექსპორტო ინვესტიციების მოცულობის ზრდას.

თანამედროვე მსოფლიო ეკონომიკა ვითარდება ერთიან ეკონომიკურ სივრცეში, სადაც ძირითად სუბიექტებს წარმოადგენენ არა ქვეყნები, არამედ მრავალნაციონალური კომპანიები და მათი საერთაშორისო ალიანსები. თანაც მათი გამსხვილების ტენდენციას ვხედავთ.

ლიტერატურა

1. ლ. ხურცია. საინვესტიციო საქმიანობის საფინანსო-საკრედიტო რეგულირება საქართველოში. თბ., 2006
2. დ. სიხარულიძე. უცხოური ინვესტიციების როლი გარდამავალ ეკონომიკაში. თბ., 2005
3. ლ. ქოქიაური. ინვესტიციის ბაზარი: თეორია, პოლიტიკა, პრაქტიკა. თბ., 2002

Gocha Ugrekhelidze. International investments and multi-national corporations

Resume

Investment implies long-term investments in different spheres of economy, and its aim is to get a benefit.

The priority of bussiness social responsibility mainly was caused by globalization, and it reinforces an influence of large companies on the economical developmeent.

The modern world economy develops in the united economical space, where basic subjects are not presented by countries, but they are presented by multi-national companies and by their alliances.

Резюме

Инвестиция подразумевает долгосрочные капиталовложения в разные сферы экономики, целью которой является получение определенной прибыли.

Приоритетность социальной ответственности бизнеса обусловлена в основном глобализацией, что усиливает влияние крупных компаний на экономическое развитие.

Современная всемирная экономика развивается в едином экономическом пространстве, где основных субъектов представляют не страны, а многонациональные компании и их альянсы.

Малхаз Уджарашвили

магистрант

ГТУ

Проблемы продовольственной безопасности Грузии и основные пути ее решения

В начале XXI столетия в связи с важнейшими трансформационными процессами мировое сообщество вступило в качественно новую фазу своего развития. Среди тех глобальных проблем, с которыми человечество столкнулось, особой остротой выделяется проблема обеспечения продовольственной безопасности.

Достижение приемлемого уровня продовольственной безопасности представляет собой не только глобальную, но и актуальную национальную проблему. Она занимает центральное место в стратегии устойчивого и безопасного развития отдельных государств, является основополагающим вектором их национальной безопасности и социально-экономического прогресса.

Исходя из общепризнанных соображений, национальная продовольственная безопасность - это такое состояние социально-экономической системы страны, когда в соответствии с научно обоснованными медицинскими нормами достигается обеспечение собственного населения экологически чистыми и полезными для здоровья продуктами питания и гарантирована их доступность в условиях независимости от импорта и определенного уровня самообеспечения.

На различных этапах общественно-экономического развития перед Грузией в той или иной мере всегда стояла проблема продовольственного обеспечения и продовольственной безопасности. Население страны остроту указанной проблемы по всем параметрам (количество, ассортимент, качество, запасы, доступность) особенно стало ощущать с начала 90-х годов XX века, в результате нарушения традиционных экономических связей, потери рынков сбыта готовой продукции и ухудшения общей социально-экономической обстановки.

С начала 1990-х годов проведенная в стране аграрная реформа оказала определенное положительное влияние на сельскохозяйственное производство, производство продовольствия. Однако вместе с тем проявились и некоторые характерные отрицательные стороны, что выразилось прежде всего в отказе от ранее используемых рычагов планирования и экономического стимулирования и в пренебрежении государственным регулированием. Поэтому реального оздоровления агропродовольственного сектора в Грузии, несмотря на эпизодические признаки стабилизации, не произошло. В результате обострилась проблема продовольственной безопасности, снизилась ее надежность.

Ретроспективным анализом обеспечения продовольственной безопасности Грузии было установлено, что в последний период существенно снизились показатели потребления на душу населения важнейших продуктов питания. В частности, в 1990-2006 годах потребление хлебопродуктов сократилось на 29,5%, мяса и мясопродуктов – на 46,0%, молока и молочных продуктов – на 31,3%, рыбы – на 74,0%, яиц – на 10,3%, овощей и бахчевых – на 28,2%, фруктов и винограда – на 16,9%.

К тому же все более сокращается фактическое среднедушевое потребление отдельных продуктов питания о сравнению с рекомендуемыми нормами. В частности, фактическое среднедушевое потребление мяса и мясопродуктов в 1990г. составило 50,7% от его рекомендуемой нормы, а в 2006 г. – 27,4%, молока и молочных продуктов – соответственно 88,9 и 61,1%. Почти аналогичная ситуация и с потреблением яиц (58,1 и 52,6%), фруктов и винограда (56,2 и 46,6%), овощей и бахчевых (60,1 и 43,3%), сахара (59,4 и 56,1%) и рыбы (61,5 и 16,0%).

Примечательно, что вышеприведенные показатели усреднены и потребление населением значительной части продовольствия намного меньше в стране по сравнению с показателями среднедушевого потребления продуктов. Поэтому легко представить ту опасность, которая грозит населению, оказавшемуся за чертой бедности, да и стране в целом.

Следует отметить, что и сложившийся в Грузии уровень продовольственного обеспечения в основном достигнут за счет импорта продовольственной продукции. По целому ряду важнейших продуктов питания коэффициент самообеспечения продовольствием значительно ниже критической отметки – 0,6 (исключение составляют только фрукты, картофель, овощи и бахчевые). Причем и в последний период не проявилась тенденция к улучшению этого показателя. Более того, по ряду продовольственной продукции нежелательный уровень, итак зависящий от импорта, еще более снизился. С этой точки зрения, по данным 2006 года, особенно выделяются такие позиции, как растительное масло (коэффициент самообеспеченности составляет 23,6%), пшеница (31,0%), птичье мясо (34,1%) и сахар (34,7%).

Факторный анализ показателей уровня продовольственной безопасности Грузии показал, что на сегодняшний день продовольственная безопасность страны по многим показателям находится на критической отметке. Несмотря на сравнительно достаточный уровень энергетической ценности фактического рациона питания (2401,1 ккал – 2006 г.), его структура, с точки зрения содержания питательных веществ, все же неудовлетворительна. В фактическом суточном рационе питания 68,4% энергетической ценности приходится на продукты 5 видов: муку пшеничную (20,7%), пшеничный хлеб (20,2%), сахар (10,7%), кукурузную муку (8,4%) и растительное масло (8,4%), тогда как рациональными нормами питания на эти продукты предусмотрены только 53,1% энергетической ценности. В фактическом потреблении низок удельный вес мяса и мясных продуктов, богатых белками и жирами. Вместе с тем большая часть населения не имеет возможности обеспечить себя сбором даже сравнительно низкостоимостных продуктов, и энергетическая ценность их питания ниже предела голодания.

Ниже приводятся основные показатели и параметры продовольственной безопасности Грузии на 2006 г.

	Потребление, кг/человек		Индексы
	нормативное	фактическое	
Хлеб и хлебобулочные изделия	130	130,2	1,00
Картофель	61	47,7	0,78
Овощи	135	58,4	0,43
Фрукты	86	40,1	0,47
Сахар	35	19,6	0,56
Растительное масло	12	10,7	0,89
Мясо и мясные продукты	72	19,7	0,27
Молоко и молочные продукты	350	213,8	0,61
Яйцо, шт/чел.	241	125,5	0,52
Общий коэффициент достаточности (в натуральном выражении)	-----	-----	0,95
Общий коэффициент достаточности (в стоимостном выражении)	-----	-----	0,40
Общий коэффициент доступности	-----	-----	0,36
Потребление пищевых веществ, гр/в день:	-----	-----	
Белков	138	105	0,76
Жиров	88	62	0,70
Углеродов	345	379	1,09
Интегральный индекс потребления	-----	-----	0,59
Интегральный индекс энергетической ценности	2530,0	2401,1	0,94
Коэффициент дефицита калорий	-----	-----	0,06
Коэффициент дефицита белков	-----	-----	0,22
Коэффициент дефицита жиров	-----	-----	0,28
Коэффициент дефицита углеводов	-----	-----	0,10
Интегральный индекс пищевой ценности	-----	-----	0,90

Если добавить к тому же, что в нашей стране все еще не действует более или менее эффективный механизм контроля за производством, завозом, сбытом и потреблением экологически загрязненной продукции, то получим еще более негативный фон национальной продовольственной

безопасности, в результате чего в стране получили распространение опасные заболевания, особенно среди подрастающего поколения, что создает угрозу деградирования населения, вырождения генофонда.

Прочную основу обеспечения продовольственной безопасности создает функционирование сильного, высокоэффективного агропродовольственного комплекса. Поэтому это последнее как на современном этапе, так и в перспективе – важнейший приоритет аграрной политики. Вместе с тем, в соответствии с концепцией аграрной политики Грузии, в среднесрочном периоде (2008-2010 г.г.) основным приоритетом признано значительное повышение уровня удовлетворения потребностей населения в продовольствии за счет его местного производства, а на долгосрочный период (2015 г.) – увеличение производства традиционной и новой экспортной продукции, поскольку экспортные доходы не только удовлетворяют потребности в продовольствии и сбалансируют его подачу, но и сформируют ресурсы иностранной валюты для других нужд.

Для решения указанной приоритетной задачи требуется оптимальное государственное регулирование агропродовольственного комплекса. Здесь главными ориентирами должны быть: достижение названных целей, обеспечение стабильности продовольственного рынка, формирование и сохранение конкурентной среды, повышение уровня занятости в сельском хозяйстве и в целом в агропродовольственном комплексе и стабильный рост доходов по занятости.

Путем осуществления программ и мероприятий, выработанных на основе концепции аграрной политики Грузии, оптимального сочетания государственного регулирования агропродовольственного комплекса и механизма рыночного саморегулирования в среднесрочном периоде можно будет преодолеть существующее в стране кризисное положение в сфере обеспечения продовольствием, а в долгосрочной перспективе – разрешить по существу проблемы обеспечения продовольственной безопасности и создания прочных основ независимости страны.

В надежном обеспечении населения страны продовольствием особая роль принадлежит рациональному государственному регулированию главных компонентов продовольственного рынка – спроса и предложения.

Система государственного регулирования предложения продовольственных продуктов, прежде всего, должна быть направлена на достижение следующих целей: обеспечение стабильных условий для развития агропродовольственного комплекса, формирование государственного и региональных продовольственных фондов, обеспечение потребностей населения высококачественными продовольственными продуктами в социально доступных ценах. Отсюда основное внимание должно быть сосредоточено на формировании государственного продовольственного фонда.

Из возможных вариантов регулирования спроса в продукции продовольственного рынка особое внимание надо обратить на ограничение розничных цен на сельскохозяйственное сырье и продукты. Важную роль в этом деле должен выполнить метод товарной интервенции, для эффективного использования которого государство должно иметь достаточные продовольственные ресурсы.

Объемы реализуемой продукции из государственных продовольственных ресурсов целесообразно увеличить при резком повышении розничных цен, чтобы защитить интересы потребителей. В случае резкого падения розничных цен государство не должно продавать продукцию. В этой ситуации для защиты интересов производителей более оправданным будет ее закупка. Итак, описанный механизм реализации продовольственной продукции из государственных ресурсов не нарушит рыночные условия. Наоборот, он способствует стабилизации продовольственного рынка.

Наряду с использованием различных методов ограничения розничных цен на сельскохозяйственное сырье и продукты питания необходимо и стимулирование платежеспособного спроса населения путем оказания помощи необеспеченным слоям населения. Такая поддержка населения, кроме социальной направленности, является и поддержкой производителей, поскольку она увеличивает совокупную потребность в продукции и оказывает соответствующее влияние на цены.

Государственное регулирование продовольственного рынка должно опираться на данные продовольственных балансов, которые разрабатываются по отдельным видам продуктов питания (все первичные продукты и множество производных товаров). Продовольственный баланс дает полную картину об источниках подачи продуктов питания и формах их использования, а также о широком использовании данных о потребностях в продуктах питания для прогнозирования.

Опираясь на методику FAO, мы рассчитали оптимальные параметры производства основных видов продуктов питания. В частности, в следующих объемах: зерновые—1400 тыс. тонн, картофель—460, овощи и бахчевые—550, фрукты и ягоды—600, растительное масло—30, сахар—180, мясо (в живом весе)—40, молоко—960 тыс. тонн и яйца—600 млн. шт. На основе достижения отмеченных

параметров в ближайшей перспективе потребности населения Грузии полностью будут удовлетворены за счет собственного производства в таких продуктах, как картофель, овощи и бахчевые, фрукты и цитрусы. Что же касается таких продуктов, как зерновые, мясо и мясопродукты, сахар, яйца, молоко и молочные продукты, то потребность в них все еще будет удовлетворяться за счет импорта. Импорт этих продуктов станет возможным за счёт увеличения экспортного потенциала агропродовольственного сектора.

Одно из важных условий обеспечения национальной продовольственной безопасности – упорядочение внешнеэкономических отношений, их расширение и оптимальное использование.

Анализ внешнеэкономической деятельности Грузии и реформирования аграрной стратегии показал, что для благоприятствования обеспечения продовольственной безопасности в аграрной сфере внешнеэкономические отношения страны необходимо увязать с международными организациями, различными странами, соглашениями и договорами с региональными и субрегиональными объединениями. При формировании договорных документов в максимальной мере надо учитывать интересы развития национального агропродовольственного комплекса.

Основные усилия должны быть направлены на упорядочение завоза и постепенное сокращение традиционно производимого сельскохозяйственного сырья и продовольствия, задействование собственного экспортного потенциала, на восстановление позиций на традиционных рынках и выход на новые рынки, активизацию инвестиционной деятельности, на создание благоприятной среды для привлечения иностранных инвестиций, поддержание приоритетных инвестиционных проектов и благоприятствование их осуществления.

Важный шаг в этом направлении был сделан 28 июля 1999 года – Грузия стала членом Всемирной торговой организации. Членство в этой организации способствовало полной интеграции нашей страны с мировым хозяйством; значительному улучшению условий для грузинской экспортной продукции на международном продовольственном рынке, устранению с самого начала дискриминационных мер в торговле с Грузией; активизации привлечения иностранных инвестиций в страну; эффективному задействованию заключенных двусторонних и многосторонних договоров. Только таким путем можно обеспечить национальную продовольственную безопасность Грузии.

მაღხაზ უჯარაშვილი. საქართველოს სასურსათო უსაფრთხოების პრობლემები და მათი გადაწყვეტის ძირითადი გზები

რეზიუმე

სტატიაში სასურსათო უსაფრთხოების მისაღები დონის მიღწევა წარმოდგენილია არა იმდენად გლობალური, რამდენადაც ეროვნული მნიშვნელობის პრობლემად, რომელიც, ავტორის აზრით, ცენტრალურ ადგილს იკავებს ცალკეულ სახელმწიფოთა მდგრადი და უსაფრთხო განვითარების სტრატეგიაში.

ფაქტორული ანალიზით გამოვლენილია საქართველოს სასურსათო უსაფრთხოების პრობლემები და განსაზღვრულია მათი გადაწყვეტის ძირითადი გზები: აგროსასურსათო კომპლექსის ფუნქციონირების ეფექტურობის ამაღლება, სასურსათო ბაზრის რაციონალური სახელმწიფოებრივი რეგულირება, საგარეო ეკონომიკური ურთიერთობების გაფართოება და ოპტიმალური გამოყენება.

Malkhaz Ujarashvili. The problems of provision safety of Georgia and the basic means of their decision

Resume

In the article it is shown not global, but national meaning, which in author opinion, occupies the central place in the individual steady states and the safety developing.

It is exposed by the factor analysis the problems of means of their decision: raising the effective of the agripovision set, rational state regulate of the provision space foreign economic relation and the optimal using.

მაკა ფრიდონაშვილი

*საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი,
მაგისტრანტი*

საქართველოს რესურსული პოტენციალი და ეკონომიკური სტრატეგია

საქართველოს უძველესი დროიდან აქტიური ეკონომიკური ურთიერთობა ჰქონდა ევროპისა და აზიის ქვეყნებთან. გარკვეულ ეტაპზე სხვადასხვა მოვლენების გამო ვითარება შეიცვალა. საქართველო პრაქტიკულად გამოეთიშა მსოფლიო ქვეყნებთან ურთიერთობას. თუმცა დღეს იგი ისევ აქტიურად ერთვება თანამედროვე პოლიტიკური და

ეკონომიკური ინტეგრაციის სივრცეში, რომელშიც ჩვენი პლანეტის თითქმის ყველა სახელმწიფოა ჩართული.

დღეს ყველა ქვეყანა, მსოფლიო არენაზე, რაიმე მნიშვნელოვანი რესურსული პოტენციალის გამოყენებით ცოცხლობს და ვითარდება. საქართველოსაც გარკვეულწილად გააჩნია ეკონომიკური აღორძინებისათვის აუცილებელი პოტენციური ეფექტიანი საგარეო სავაჭრო საქმიანობის განვითარებისათვის.

ბოლო ხნის განმავლობაში საქართველომ განსაკუთრებით გაააქტიურა დსთ-ს საზღვრების გარეთ ახალი ბაზრების ძიება. რუსეთის მიერ 2006 წელს გამოცხადებული ემბაროს შემდეგ (ციტრუსებზე და სოფლის მეურნეობის პროდუქტებზე კი ეს ემბარო 2005 წლიდან მოქმედებს) ქართულმა ბიზნესმა ბაზრის ძიებაში გარკვეულ წარმატებებს მიაღწია, თუმცა ქვეყანას კვლავაც ბევრი რჩება გასაკეთებელი ნამდვილ, განვითარებულ კაპიტალისტურ ბაზარზე ადგილის მოსაპოვებლად.

სასმელების, ციტრუსებისა და სხვა პროდუქციის აკრძალვის შედეგად ქართულ ექსპორტს 70 მლნ აშშ დოლარზე მეტი დააკლდა. თუმცა ეს დანაკლისი მნიშვნელოვნად შეავსო ისეთი პროდუქციის ზრდამ, როგორებიცაა ფეროშენადნობები (ექსპორტირებულია 9,6 მლნ აშშ დოლარით, ანუ 12,0%-ით მეტი, ვიდრე 2005 წელს), აზოტოვანი სასუქები (10,8 მლნ აშშ დოლარით, ანუ 30,1%-ით მეტი), ოქრო (14,6 მლნ აშშ დოლარით, ანუ 42,1%-ით მეტი), სპილენძის ჯართი (18,7 მლნ აშშ დოლარით, ანუ 6,2-ჯერ მეტი), სპილენძის მადნები და კონცენტრატები (43,1 მლნ აშშ დოლარით, ანუ 2,2-ჯერ მეტი), კაკალი და თხილი (4-ჯერ მეტი). 2006 წელს რუსეთში ღვინის ექსპორტის მოცულობა 1,4-ჯერ ნაკლები იყო 2000 წლის ანალოგიურ მაჩვენებელთან შედარებით, ხოლო მინერალური წყლების ექსპორტის მოცულობა თითქმის 2001 წლის დონემდე დაეცა. სულ რუსული ემბაროს გამო საქართველოს საექსპორტო შემოსავლებს დააკლდა 50 მლნ აშშ დოლარამდე ღვინის ექსპორტიდან შემოსავლების, ხოლო 15 მლნ დოლარამდე – მინერალური წყლების ექსპორტიდან შემოსავლების.

რუსეთის ემბაროს მიუხედავად 2006 წელს ექსპორტი გაიზარდა, თუმცა ექსპორტები მიიხნევენ, რომ ქვეყანას მაინც რჩება გამოუყენებელი პოტენციალი. შეშფოთებას იწვევს აგრეთვე ის, რომ ძირითადად მიმდინარეობს დაბალი ღირებულების მქონე საქონლის – ჯართის, სპილენძის, ალუმინის, რკინის, ფოლადისა და მინერალური საწვავის – ექსპორტი. 2006 წელს საქართველოს საგარეო ვალი 51 მილიონ აშშ დოლარამდე შემცირდა, მაგრამ ეკონომისტები აღნიშნავენ, რომ ქვეყნის სავაჭრო პოტენციალის უნიკალური ბუნება მეტის გაკეთების საშუალებას იძლევა. ამის მიუხედავად, ექსპორტის დინამიკა აჩვენებს, რომ დაბალი ღირებულების მქონე საქონლის ექსპორტზე ორიენტირება დროთა განმავლობაში ექსპორტის საერთო მოცულობის თანდათანობით კლებას გამოიწვევს. იმპორტში დომინირებს წიაღისეული პროდუქტები (მეტწილად ბუნებრივი გაზი, ნავთობი და ნავთობპროდუქტები) და ელექტროენერგია, რაც საქართველოს საზღვარგარეთულ ენერჯიაზე დამოკიდებულებას ასახავს.

ქართველოს მთავრობა იმედოვნებდა, რომ გლობალური ვაჭრობის სისტემაში ჩართვით იგი განვითარებასა და სტაბილურობას მიაღწევდა, განავითარებდა მოღვაწეობას მსოფლიოს ეკონომიკურ არენაზე. მსო-ს წევრობამ საქართველოს ევროპაში ინტეგრაცია გააძლიერა, თუმცა მსო-ს მოვალეობაა გადახედოს ეროვნული ვაჭრობის პოლიტიკას და უზრუნველყოს მისი გამჭვირვალება გლობალური ეკონომიკური პოლიტიკის შემუშავების გზით. ამას შედეგად უნდა მოჰყვეს მსო-ს მიერ საქართველოსადმი მზარდი ყურადღება.

საქართველოს საექსპორტო პროდუქციის სტრუქტურაში ყოველთვის დიდი ხვედრითი წილით ხასიათდებოდა სოფლის მეურნეობის სასაქონლო პროდუქცია.

საქართველო აგრარული ქვეყანაა. აქედან გამომდინარე ნებისმიერი სახელმწიფო მნიშვნელობის საკითხის განხილვის დროს აუცილებლად უნდა მოხდეს აგრარული ქვეყნისათვის დამახასიათებელი თავისებურებების გათვალისწინება. სწორედ საქართველოს საგარეო ვაჭრობის განვითარებაში და განსაკუთრებით ქვეყნის საექსპორტო პოტენციალის რაციონალიზაციის საქმეში, მთავარი როლი თანამედროვე აგრარულმა ურთიერთობებმა უნდა ითამაშოს.

საქართველოს სტატისტიკის სახელმწიფო დეპარტამენტის მონაცემებით, მთლიან შიდა პროდუქტში სოფლის მეურნეობის წილი 1996-2000 წლებში საშუალოდ 30%-ს შეადგენდა, საიდანაც ნათლად ჩანს სოფლის მეურნეობის მნიშვნელოვანი როლი ქვეყნის ეკონომიკაში.

სამწუხაროდ, ბოლო პერიოდში საქართველოში ჩატარებული ეკონომიკური რეფორმების შედეგად ქვეყნის აგრარული სექტორის მდგომარეობა მკვეთრად გაუარესდა, მნიშვნელოვნად შემცირდა დამუშავებული მიწის სავარგულების ფართობი, დაეცა შრომის ნაყოფიერებისა და აგრარული პროდუქციის წარმოების მაჩვენებლები.

საქართველოში განსაკუთრებულად დაეცა ტრადიციული საექსპორტო დარგების წარმოების მაჩვენებლები. თუ შევადარებთ 1990-1997 წლებს, დავინახავთ, რომ ერთ სულ მოსახლეზე ისეთი კულტურების პროდუქციის წარმოება, რომლებიც საქართველოს ტრადიციულ ექსპორტზე გაჰქონდა, მკვეთრად შემცირებული: ხილის წარმოება შემცირდა 2,25-ჯერ, ყურძნის 2,14-ჯერ, ციტრუსის 2,9-ჯერ და ჩაის 16,5-ჯერ.

საქართველოში გატარებული აგრარული რეფორმა ძირითადად იმაში გამოიხატა, რომ მოხდა მიწის გლეხებზე უსასყიდლო გადაცემა უვადო სარგებლობაში, შემდგომ კი პრივატიზება. აღსანიშნავია, რომ პრივატიზების შედეგად მიწების დაქუცმაცებამ შეუძლებელი გახადა „დიდი“ მექანიზაციის გამოყენება, ხოლო მცირე მექანიზაცია სოფლად არ იყო და არც მისი შესაძენი თანხები გააჩნდათ გლეხებს. აქედან გამომდინარე მკვეთრად გაიზარდა შრომის დანახარჯები ერთეულ პროდუქციაზე გადაანგარიშებით. საბაზრო კონკურენციისა და მოსახლეობის უაღრესად დაბალი მსყიდველობითი უნარის პირობებში კი გლეხი ვერ ახერხებს თავისი პროდუქციის მისთვის მისაღებ ფასებში რეალიზაციას, რაც, თავის მხრივ, არასტაბილურ ვითარებას ქმნის ეკონომიკის აგრარულ სექტორში. აღნიშნულის გამო გლეხებმა დაიწყეს მრავალწლიანი კულტურების მაგივრად ისეთი კულტურების გაშენება, რომლებსაც ბევრი შრომა არ სჭირდება (მაგალითად ხორბალი, სიმინდი, საზამთრო, მხესუმშირა და სხვა).

დღესდღეობით სოფლის მეურნეობაში შექმნილი მდგომარეობა საგანგაშო და დამაფიქრებელია. მიღებული პროდუქციის მნიშვნელოვანი ნაწილი ფუჭდება და ადგილზე იკარგება. ამის მიზეზი სხვადასხვაა. ერთ-ერთი მათგანია ადგილობრივ ბაზარზე იმპორტული პროდუქციის დიდი რაოდენობით შემოსვლა და მაღალი კონკურენცია.

ცნობილია, რომ დასავლეთის ქვეყნებში სხვადასხვა საშუალებებით ზღუდავენ იმპორტს. მათ კარგად იციან, რომ ეს გამოიწვევს ფასების ზრდას შიდა ბაზარზე, ვინაიდან მათთვის უფრო მნიშვნელოვანია, რომ ადგილობრივი წარმოების მეშვეობით მოხდეს ფასების რეგულირება.

საქართველოს საექსპორტო პროდუქციის სტრუქტურაში ყოველთვის დიდი ხვედრითი წილით ხასიათდებოდა სოფლის მეურნეობის სასაქონლო პროდუქცია.

საბჭოთა წყობის პერიოდში საქართველო ამარაგებდა საბჭოთა კავშირის დიდ ნაწილს ისეთი აუცილებელი სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციით როგორცაა: ჩაი, ღვინო, ხილი, მცენარეული ზეთები, ციტრუსები, ბოსტნეული, სხვადასხვა სახის კონსერვები და სხვა.

უნდა აღინიშნოს, რომ ჩაი, როგორც ერთ-ერთი ძირითადი საექსპორტო პროდუქცია, თანდათანობით კარგავს როგორც რუსეთის და სხვა საგარეო ბაზრებს, ასევე ქვეყნის ეროვნულ ბაზარსაც. რაგინდ სამწუხაროც არ უნდა იყოს საქართველოს ბაზარს დღესდღეობით ეპატრონება უცხოური, დაბალხარისხიანი, კონტრაბანდული გზებით შემოტანილი ჩაის პროდუქცია, ხოლო ეროვნული ნაწარმო ვერ უწევს კონკურენციას ყოველგვარი გადასახადებისაგან თავის არიდებით შემოტანილ იაფფასიან უცხოურ ნაწარმს. ყველაფერს ისიც ემატება, რომ ბოლო წლებში ჩაის პროდუქციის ხარისხობრივი მაჩვენებლებიც გაუარესდა.

ციტრუსის ექსპორტის დაბალი მაჩვენებელი გამოწვეულია რუსეთის მიერ ქართულ ციტრუსზე უარის თქმით, რაც გარკვეულწილად პოლიტიკური მიზეზებითაც არის განპირობებული. დღესდღეობით ციტრუსის დიდი ნაწილი რუსეთში შედის აფხაზეთის არაკონტროლირებადი ტერიტორიიდან, რაც დიდ ზიანს აყენებს საქართველოს ბიუჯეტს. ამასთან ერთად, ციტრუსი მალეფუჭად პროდუქციას წარმოადგენს, რაც ზრდის დანაკარგებს მისი ტრანსპორტირებისას.

ჩვენი ქვეყნისათვის ევროკავშირის მიერ დაწესებული შეღავათები საშუალებას აძლევს ჩვენს ექსპორტს შევიდეს ყველასათვის მიმზიდველ ევროპის ბაზარზე, მანამდე კი უნდა ჩატარდეს სამუშაოები, რათა ჩვენი პროდუქცია ევროპისათვის მისაღები იყოს. ამიტომ უნდა გამოიკვეთოს ის პრობლემები, რომელიც ბიზნესს აქვს და რაშიც სჭირდება მას მთავრობის დახმარება.

ევროკავშირის ბაზარზე საქართველოს ძირითადი საექსპორტო საქონელია: თხილი, მინერალური და გაზიანი წყლები, მინერალური სასუქები, ფეროშენადნობები,

სპილენძის მადნები და კონცენტრატები, დაუმუშავებელი ოქრო, შავი ლითონის ჯართი და ა.შ. მიგვაჩნია, რომ ქართულ ეკონომიკაში შექმნილი არანორმალური მდგომარეობის დაძლევა შეიძლება მხოლოდ სტრატეგიული ზომებით, რომელიც მიმართული იქნება საგარეო ეკონომიკური პოლიტიკის ეფექტიანობის ასამაღლებლად. სტრატეგიულ ზომებს შეიძლება მივაკუთნოთ:

– თანამედროვე ტექნოლოგიების საფუძველზე საექსპორტო დარგების კომპლექსური გარდაქმნა;

– საექსპორტო პროდუქციის ხარისხის ამაღლება, საერთაშორისო დონეზე მათი კონკურენტუნარიანობის ამაღლება;

– ახალი საბაზრო სივრცის ეფექტიანი ათვისება;

– ახალი საექსპორტო დარგების ათვისება, მისი ადეკვატური ფინანსური და მატერიალურ-ტექნიკური უზრუნველყოფა. მოძიებული უნდა იქნეს ახალი ბაზრები. თუმცა ეს არ არის მარტივი, რადგან ევროპის ბაზარი რთულია და იქ შედევვა ძნელია. არსებობს როგორც სატარიფო, ისე არასატარიფო ბარიერები, რაც კიდევ უფრო რთული გადასალახია. ევროკავშირის ბაზარზე ბრენდმა სახელი ისტორიული ფასეულობებით უნდა დაიმკვიდროს. ექსპერტების აზრით, საქართველო განეკუთვნება იმ ქვეყნების ჯგუფს, რომლებსაც სოფლის მეურნეობისა და კვების მრეწველობის საექსპორტო პროდუქციის წარმოების უდიდესი პოტენციალი გააჩნია. ქვეყანამ თავისი ეკონომიკური პოლიტიკა საექსპორტო პროდუქციის წარმოების სტრატეგიაზე უნდა ააგოს. ამისათვის საჭირო და აუცილებელია:

– საექსპორტო პროდუქციის გამომშვებ საწარმოებში გამოიყოს სპეციალისტთა ჯგუფები, რომლებიც დასაქმდებიან საექსპორტო პროდუქციის ბაზრის მოძიებისა და მიწოდების ორგანიზაციით, აგრეთვე ფართოდ უნდა იქნეს გამოყენებული ელექტრონული ვაჭრობა;

– პროდუქციის ექსპორტის შედეგად მიღებული მოგების იმ ნაწილის განთავისუფლება ბიუჯეტში შენატანებისაგან, რომელიც მიმართული იქნება პროდუქციის წარმოების ტექნოლოგიის გასაუმჯობესებლად.

– შიდა ბაზარზე სურსათის დემინგურ ფასებში რეალიზაციის საწინააღმდეგო ღონისძიებების შემუშავება;

– საექსპორტო პროდუქციის მწარმოებლებისათვის ხარჯების გადიდება მარკეტინგზე.

ჩვენი აზრით, აღნიშნული ღონისძიებების გატარება ხელს შეუწყობს საექსპორტო პროდუქციის წარმოების გადიდებას და საშინაო ბაზრის დაცვას უცხოური წარმოების პროდუქციისაგან.

საგარეო ეკონომიკაში კავშირების გააქტიურება დაეხმარება საქართველოს აღორძინებას, მისი ეკონომიკის მოდერნიზაციას, მაგრამ ეს მოითხოვს მსოფლიო ეკონომიკაში ქვეყნის ოპტიმალური ჩართვის სტრატეგიის შემუშავებას და თანმიმდევრულ რეალიზებას, ექსპორტის მხარდაჭერის ღონისძიებების განხორციელებას, საკუთარი პერსპექტიული დარგების დაცვას. ქვეყანამ უნდა აიმაღლოს კონკურენტუნარიანობა მსოფლიო ბაზარზე, დაეყრდნოს იმ დარგებსა და წარმოებებს, რომელთაც ამისათვის კარგი წინაპირობები აქვთ.

ტერიტორიულად, მოსახლეობით, სამრეწველო პოტენციალით ისეთი მცირე ქვეყნისათვის, როგორც საქართველოა, გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს საგარეო ბაზარზე გასვლას. თუმცა იმავდროულად უნდა ხდებოდეს შიდა ბაზრის განვითარება, მუდმივი გაფართოება, გადახდისუნარიანი მოთხოვნის ზრდა და საქონლისა და მომსახურების მიწოდების გადიდება შიდა ბაზარზე.

M.Pridonashvili. Resource Potential and Economical Strategy of Georgia **Resume**

Georgia has certain economical potential to carry out foreign trade affairs. Despite the Russian embargo export grew, though experts consider that the country still has some unused potential left. We reckon that overcoming the abnormal condition in the Georgian economy will be possible only by means of strategic measures, that will be carried out in order to increase the effectiveness of the foreign economic policy.

Резюме

Для развития иностранной торговли у Грузии есть некоторый экономический потенциал. Несмотря на эмбарго 2006 года, экспорт вырос, хотя эксперты считают, что у страны все равно остается неиспользованный потенциал. Считаем, что усилить созданное в грузинской экономике плохое положение можно только стратегическими мерами, которые будут направлены для повышения эффективности иностранной экономики.

დაგმარა ხარბედია
სტუ-ს მაგისტრანტი

ელექტრონული კომერცია საქართველოში

ტერმინი „ელექტრონული კომერცია“ თავის თავში აერთიანებს მრავალ განსხვავებულ ტექნოლოგიებს, რომელთა რიცხვშიც შედის: I (ლექტრონიკ ატა ინტერკომანჯე - მონაცემების ელექტრონული გაცვლა), ელექტრონული ფოსტა, ინტერნეტი, ინტრანეტი (ინფორმაციის გაცვლა კომპანიის შიგნით), ექსტრანეტი (ინფორმაციის გაცვლა გარე სამყაროსთან). ამგვარად, ელექტრონული კომერცია შეიძლება დავახასიათოდ როგორც ბიზნესის წარმოება ინტერნეტით.

ინტერნეტი სწრაფად გახდა ელექტრონული კომერციის საუკეთესო სტრუქტურა, რადგან იგი იძლევა ბიზნესებისა და კერძო პირების დაკავშირების უადვილეს და უიაფეს საშუალებას. იგი ყველა ორგანიზაციას სთავაზობს ადვილად გამოსაყენებელ ტექნოლოგიებს და ტექნოლოგიურ სტანდარტებს იმისგან დამოუკიდებლად, თუ რომელ კომპიუტერულ სისტემას ან ტექნოლოგიურ პლატფორმას იყენებენ ისინი.

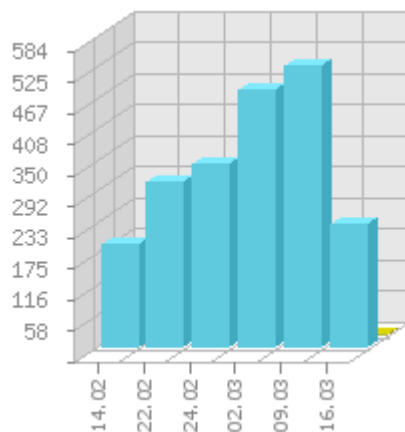
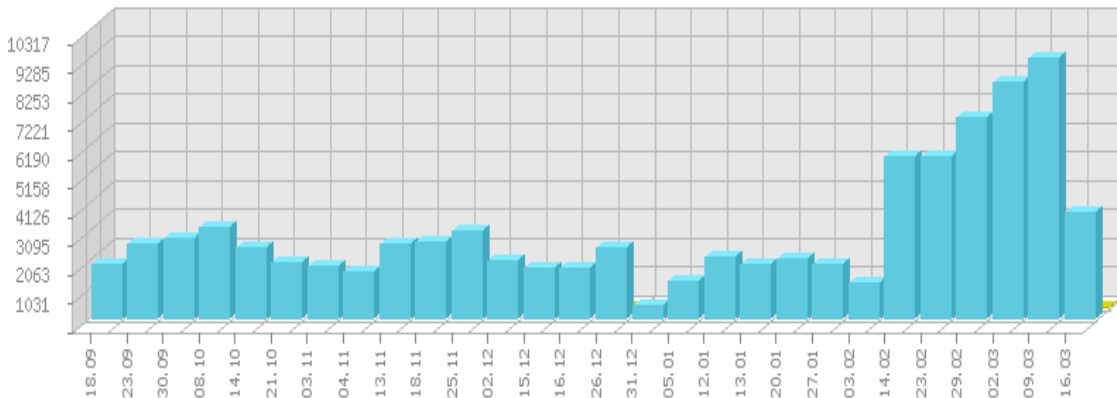
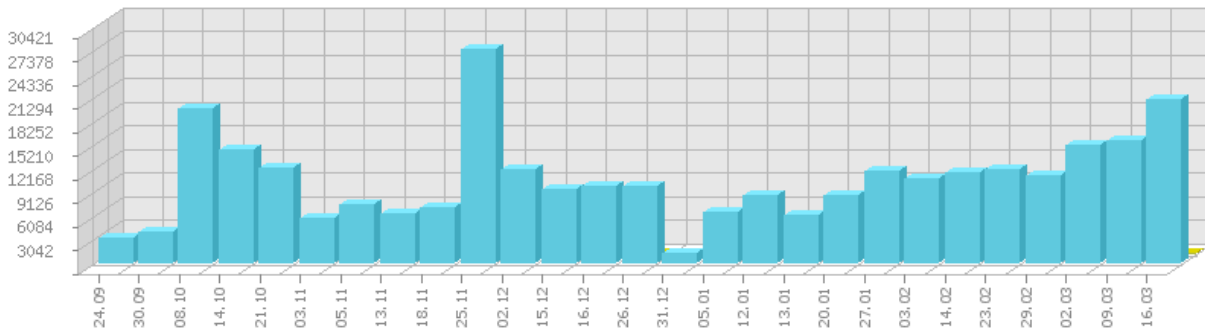
საგაჭრო კომპანიებს შეუძლიათ პირდაპირი კავშირი დაამყარონ ერთმანეთთან, შუამავლებისა და არაეფექტური მრავალშრიანი პროცედურების გვერდით აგლით. ვებ-გვერდები ხელმისაწვდომია მომხმარებლისთვის 24 საათის განმავლობაში. ზოგიერთი საინფორმაციო პროდუქტი, როგორცაა პროგრამები, მუსიკა, ვიდეო, შეიძლება ფიზიკურად გავრცელებულ იქნას ინტერნეტის საშუალებით. სხვა სახის პროდუქტებისა და სერვისის შესახებ ისეთი ინფორმაციის გასავრცელებლად, როგორცაა, პროდუქტის ფასები, შესაძლებლობები, ხელმისაწვდომობა, ადგილზე მიტანის დრო. ინტერნეტს შეუძლია შეცვალოს ან გააფართოვოს გასაღების არსებული არხები, ქმნის რა ისეთი კლიენტების მოზიდვისა და მომსახურების პუნქტებს, რომლებიც სხვა შემთხვევაში ვერ დაუკავშირდებოდნენ კომპანიას. მაგალითად, ვირტუალურმა დისკონტირებულმა საბროკერო ფირმებმა მოიზიდეს კლიენტურის ის ნაწილი, რომლებიც ვერ შესწვდებოდნენ ტრადიციული საბროკერო და ფინანსური ფირმების მაღალ საკომისიო გადასახადებს.

კომპანიებს შეუძლიათ გამოიყენონ ინტერნეტი საოპერაციო ხარჯების მნიშვნელოვნად შესამცირებლად. ეს ხარჯები გარკვეულად გულისხმობს ინფორმაციას მყიდველების, გამყიდველების, პროდუქციის ფასისა და პირობების შესახებ, რომელიც ყოველთვის ხელმისაწვდომია ინტერნეტის მეშვეობით. ტრანზაქციების ელექტრონული დამუშავება განსაკუთრებით ამცირებს წმინდა ციფრული ხასიათის პროდუქციის საოპერაციო და ადგილზე მიტანის ხარჯებს (პროგრამები, ტექსტური პროდუქცია, გამოსახულებები, ვიდეო), რადგან ისინი შეიძლება გავრცელდეს ელექტრონული ვერსიის სახით. ასევე მნიშვნელოვანია, რომ ინტერნეტი იძლევა ელექტრონული ბიზნესის ინფრასტრუქტურას, რამდენადაც მისი ტექნოლოგიები და ტექნოლოგიური სტანდარტები შეიძლება გამოყენებულ იქნას ორგანიზაციის ერთი ნაწილიდან მეორეში ინფორმაციის ნაკადების ინტეგრაციულობის უზრუნველსაყოფად. ინტერნეტი იძლევა საქმიანობის კოორდინაციის უფრო იაფ და ადვილ საშუალებას, ვიდრე საპატენტო ქსელები. ელ. ფოსტისა და ინტერნეტის სხვა კომუნიკაციების საშუალებით მენეჯერებისათვის შესაძლებელია თანამშრომელთა დიდი შტატის, პროექტის მრავალი საკითხისა და ქვესაკითხის კონტროლი, მსოფლიოს სხვადასხვა ნაწილში განლაგებული ჯგუფების მუშაობის კოორდინაცია. ინტერნეტის სტანდარტები აკავშირებს მრავალ ისეთ განსხვავებულ ფუნქციას, რომელთა კავშირი ადრე წარმოუდგენელი იყო, მაგალითად, შეკვეთა და ლოგისტიკური აღრიცხვა. ინტერნეტი, აგრეთვე, ამცირებს სააგენტოს ხარჯებს, მაგალითად,

ფირმის მიმწოდებლებთან და სხვა გარე პარტნიორებთან დამოკიდებულების კოორდინაციის ხარჯებს. ინტერნეტის მიერ უზრუნველყოფილი იაფი დაკავშირება და უნივერსალური სტანდარტები წარმოადგენენ იმ ბიძგს, რამაც გამოიწვია ელექტრონული ბიზნესისა და ციფრული ფირმების წარმოშობა.

განვითარებული ელექტრონული კომერცია სრულიად ახალი საქმიანობაა ყოფილ საბჭოთა ქვეყნებში და კერძოდ საქართველოში. პირველი ძვრები ელექტრონული კომერციის განვითარებისა საქართველოში ინტერნეტ-მაღაზიების შექმნაა. ქართულ ინტერნეტ-სივრცეში გაჩნდა რამდენიმე პოპულარული ინტერნეტ-მაღაზია, რომლებიც მომხმარებელს ძირითადად სთავაზობენ წიგნებს, კომპიუტერებს, ციფრულ აპარატურას, მობილურ ტელეფონებს, საჩუქრებს, სუვენირებს. ნახ.1,2,3-ზე მოცემულია შესაბამისად ტანსაცმლის, პარფიუმერიისა და კოსმეტიკის, მობილური ტელეფონების ინტერნეტ-მაღაზიების ვიზიტორთა რაოდენობა კვირის მიხედვით მათი გახსნის დღიდან.

მსოფლიოს პრაქტიკის მიხედვით ელექტრონული ბაზრის სექტორების ადგილების განაწილება მოცემულია ცხრილში 1. საქართველოს სტატისტიკა ამ ცხრილისაგან მნიშვნელოვნად განსხვავებულია, რამდენადაც უძრავი ქონების გაყიდვა ელექტრონულ ბაზარზე იშვიათი მოვლენაა. ფინანსური მომსახურების თვალსაზრისით კი ინტერნეტ

ნახ.1

ქსელში პროდუქტებისა და მომსახურების გაყიდვას მსოფლიოს მაშტაბით, საერთაშორისო საგადასხდლო სისტემის VI^შ და ასტერჩარდ ბარათების მეშვეობით სთავაზობს ბანკი „ქართუ“. ეს ჯერჯერობით ერთადერთი ბანკია საქართველოში, რომელმაც ელექტრონული კომერციის სისტემა დანერგა. სამწუხაროდ მონიტორინგს, თუ რამდენი მომხმარებელი არის დაფიქსირებული ერთი წლის განმავლობაში ბანკი არ ახორციელებს. თუმცა მათთან უკვე დაამყარა კონტაქტი ისეთმა საშუალო და მსხვილმა ქართულმა კომპანიებმა, როგორებიცაა პსპ, ნიკორა, ავერსი, რამდენიმე ყვავილების მაღაზიამ, საინფორმაციო სააგენტოებმა, ტექნიკის სხვადასხვა მაღაზიებმა და ა.შ.

ცხრილი 1.

ადგილი	რანჟირება ფულადი მოცულობის მიხედვით	რანჟირება გაყიდვების რაოდენობის მიხედვით
1	უძრავი ქონება	პროგრამული უზრუნველყოფა
2	კომპიუტერები და მაკომპლექტებელი ნაწილები	ხმის აპარატურა
3	პროგრამული უზრუნველყოფა	სხვადასხვა
4	ტურისტული მომსახურება	კომპიუტერები და მაკომპლექტებელი ნაწილები
5	ხმის აპარატურა	ტურისტული მომსახურება
6	ფინანსური მომსახურება	ფინანსური მომსახურება

დღეისათვის საქართველოში ინფორმაციის მოპოვების თანამედროვე საშუალებასთან ხელი მიუწვდება მოსახლეობის მხოლოდ 3%-ს, მაშინ, როცა მაგალითად, კანადაში ინტერნეტის მომხმარებლის რაოდენობა შეადგენს 68-74%-ს. მომხმარებელთა უმრავლესობა თავმოყრილია თბილისში, ბათუმში. ქუთაისში, რუსთავში, ზუგდიდში, გორში, ფოთში, სამტრედიასში. ინტერნეტ-მომსახურება, ძირითადად მსხვილი ქალაქების მოსახლეობისთვის არის ხელმისაწვდომი.

ბოლო პერიოდის საქართველოში აჩქარებული ტემპით დაიწყო სახელმწიფო დაწესებულებების კომპიუტერიზაციის პროცესი. ნაწილობრივ კომპიუტერიზებულია საქართველოს საკანონმდებლო და აღმასრულებელი ხელისუფლების უწყებები, მიმდინარეობს საშუალო სკოლებისა და უმაღლესი სასწავლებლების კომპიუტერული ტექნიკით აღჭურვა. მართალია, პროცესი დაწყებულია, თუმცა მისი მიმდინარეობის ტემპები არ იძლევა დიდ იმედს.

საქართველოში ელექტრონული ბიზნესის განვითარების ძირითადი პრობლემებია: მოსახლეობის დაბალი მყიდველობითი უნარი; საწარმოების, ორგანიზაციების და საოჯახო მეურნეობების დაბალი კომპიუტერიზაციის დონე; ქვეყნის ექსპორტი ორიენტირებულია ნედლეულზე და არა მაღალ ტექნოლოგიებზე; ინფორმაციული ინფრასტრუქტურის არასაკმარისი განვითარება. კავშირგაბმულობის ხაზების დაბალი გამტარუნარიანობა; ტელეკომუნიკაციების არათანაბარი განვითარება რეგიონებში; ელექტრონულ გარემოში ბიზნესის წარმართვის ნომრები და წესების არარსებობა; ელექტრონული ბიზნესის საკანონმდებლო აქტების არარსებობა; საკრედიტო ბარათების მინიმალური გავრცელება; ანალიტიკური კომპანიების არარსებობა, რომელთა სტატისტიკა იმსახურება ელექტრონული ბიზნესის მონაწილეთა ნდობას; ელექტრონული ბიზნესის სფეროში ექსპერტული ორგანიზაციების არარსებობა; ელექტრონული ბიზნესის სფეროში მომუშავე

სპეციალისტების, ექსპერტების სიმცირე; ქართულენოვან ინტერნეტში ელექტრონული ბიზნესის თემაზე ვებ-გვერდების არარსებობა.

საქართველოში ელექტრონული ბიზნესის განვითარებისათვის უპირველესია შემდეგი ამოცანების გადაწყვეტა: სახელმწიფო პოლიტიკის ფორმირება ინფორმაციული ტექნოლოგიების განვითარებაზე, ინტერნეტის გავრცელებაზე, ინტერნეტის გავრცელებაზე და ელექტრონული ბიზნესის სტიმულირებაზე; ელექტრონული ბიზნესის შესახებ საკანონმდებლო აქტების შემუშავება და მიღება; მცირე და საშუალო ბიზნესის კომპანიებისათვის საკონსულტაციო და ინფორმაციული მომსახურების სისტემის ჩამოყალიბება ელექტრონული ბიზნესის სფეროში; უმაღლეს სასწავლებლებში ლექტორ-მასწავლებლების და სტუდენტების ინფორმაციული ტექნოლოგიების, ინტერნეტის, ელექტრონული ბიზნესის სფეროში გადამზადების და სწავლების სისტემის ჩამოყალიბება.

ლიტერატურა

1. *Пирогов С.А.* Электронная коммерция. Издательство "Перспектива" 2003 г. 428 стр.
2. <http://www.cartubank.ge>
3. www.top.ge

D. Kharbedia. Electronic commerce in Georgia

Summary

In the article main principles of electronic commerce are stated, examined the developed condition of electronic commerce in Georgia, tendencies of its development are considered, the factors, revealed defining image influencing this development.

Д. Харбедия. Электронная коммерция в Грузии

Резюме

В статье изложены основные принципы электронной коммерции, проанализировано сложившееся состояние электронной коммерции в Грузии, рассмотрена тенденция ее развития, выявлены факторы, определяющим образом влияющие на это развитие.

თამარ ხოლგაშვილი
სტუ

რელიგიური ტურიზმი, როგორც კულტურული ტურიზმის ერთერთი მიმართულება

კულტურული ტურიზმის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს მიმართულებას წარმოადგენს რელიგიური ანუ მომლოცველთა ტურიზმი. იგი აგრეთვე შემადგენელი ნაწილია თანამედროვე ტურისტული ინდუსტრიისა და საერთაშორისო ტურისტულ ბაზარზე სარგებლობს გარკვეული პოპულარობით. ეკლესიები, მონასტრები, მეჩეთები და სხვა სასულიერო-საკულტო ნაგებობები- ტურიზმში განიხილება, როგორც ძირითადი საჩვენებელი ობიექტები და სწორედ ისინი აღძრავს პოტენციურ ტურისტებში სამოგზაურო მოტივაციებს. საკულტო ნაგებობებს ნებისმიერი ტურისტული ქვეყანა განიხილავს, როგორც ტურისტულ ობიექტებს და იცავს მათ, როგორც კულტურულ მემკვიდრეობას. მაგალითად, საფრანგეთში ძველთა 60%-ს სახელმწიფო იცავს და ეს ძეგლები ერთდროულად ითვლება, როგორც რელიგიურ, ისე ტურისტულ ობიექტებად. რელიგიური ტურიზმისადმი ინტერესი ბუნებრივი მოვლენაა საქართველოსათვისაც, რადგან საქართველო მდიდარია რელიგიური ძეგლებითა და რელიკვიებით. ამიტომაც, საქართველო, როგორც სამოგზაურო ქვეყანა, ქრისტიანული სამყაროსათვის გარკვეულ ინტერესს წარმოადგენს. გარდა ამისა, ქართველებსაც გააჩნიათ ინტერესები მსოფლიოს ქრისტიანული ცენტრების მიმართ, რაზეც ქართველი მორწმუნეების მიერ წლებანდელ ქრისტეშობას იერუსალიმსა და ბეთლემში ამ მიზნებით მოგზაურობა და დღესასწაულის გრანდიოზულად აღნიშვნაც მიუთითებს. ამ ღონისძიებების ორგანიზებამ დასაბამი მისცა ძველ ქართული სასულიერო ტრადიციის მომლოცველობის აღორძინებას. ისტორიულად საქართველოში არსებობდა წმინდა ადგილებში სალოცავად გამგზავრების ტრადიცია, რაზეც მრავალი ლიტერატურული ნაწარმოები მიუთითებს. ამავე მიზნებით საქართველოში მცხოვრები ებრაელები და სხვა ერის წარმომადგენლებიც ასევე მოგზაურობდნენ თავიანთ ისტორიულ სამშობლოში.

ტურისტულ სამეცნიერო ლიტერატურაში განიხილება რელიგიური ტურიზმის სამი ძირითადი ფორმა:

1. მომლოცველობა ანუ პილიგრიმული ტურიზმი,
2. რელიგიური თემატიკის საექსკურსიო ტურები
3. სპეციალური ტურები, რომლებშიც მორწმუნენი და ექსკურსანტები ერთიანდებიან.

მომლოცველობა (სალოცავად წასვლა) ქრისტიანობაში ანუ მომლოცველთა ტურიზმი დაკავშირებულია შემდეგ რელიგიურ ღონისძიებებთან: ეკლესია-მონასტრების და სხვა წმინდა ადგილების სალოცავად მონახულება, შრომითი საქმიანობა ამ ძეგლების აღდგენა-განახლების მიზნით ან კიდევ იგივე მიზნებით შემოწირებულობების შეგროვება.

ფრიად გავრცელებულია მომლოცველობა წმინდა მიწაზე მაცხოვრის საფლავისათვის თაყვანისცემის მიზნით. მართლმადიდებელი რელიგიური წესების მიხედვით ასეთი მოგზაურობები გრძელდება არანაკლებ ათი დღისა და ძირითადად ემთხვევა უმნიშვნელოვანეს რელიგიურ დღესასწაულებს.

რელიგიური თემატიკის საექსკურსიო ტურები, როგორც წესი, ერთდღიანი ღონისძიებებია და მასში მონაწილეობას იღებენ, როგორც ასაკოვანი ტურისტები, ასევე სკოლის მოსწავლეები.

სპეციალიზებული ტურები გათვლილია არანაკლებ სამდღიან მოგზაურობაზე და ითვალისწინებს წმინდა სალოცავებისა და სხვა ღირშესანიშნაობების მონახულებას. შესაძლებელია ზოგიერთი ასეთი ტურის ორგანიზაციისათვის საჭირო იყოს მონასტრის წინამძღვრის ნებართვა, რომ ექსკურსანტებს უფლება მიეცეს საექსკურსიო ობიექტის დასათვალიერებლად.

საქართველოს საპატრიარქოსთან არსებობს მომლოცველთა სამსახური, რომელიც ეწევა მორწმუნეთათვის მსგავსი ტურისტული ღონისძიებების დაგეგმვასა და ორგანიზებას.

მაგრამ, ტურიზმი უნდა განვიხილოთ, როგორც ბიზნესი ანუ მომსახურება მომხმარებლის ნებისმიერი სამოგზაურო ინტერესების დაკმაყოფილების მიზნით. ამდენად, ტურისტული ფირმები საქართველოში შესაძლებელია მუშაობდნენ არა მხოლოდ მართლმადიდებელ მორწმუნეებზე, არამედ კათოლიკეთა, ისლამის მიმდევრთა და სხვა ნებისმიერი რელიგიური ტურის ორგანიზების მიზნით. გამომდინარე აქედან, ტურისტული ფირმები შესაბამისად კარგად უნდა ერკვეოდნენ რელიგიურ ნიუანსებში, იცოდნენ მათი მოთხოვნილებები და არსებული რელიგიური წეს-ჩვეულებები.

ტურისტულ ბიზნესში რელიგიური ტურიზმი მომგებიანია აგრეთვე სეზონურობის თვალსაზრისით. მაგალითად: გაზაფხული ტურიზმში ზაფხულის სეზონისათვის მზადების პერიოდია. წელიწადის ამ დროს მოგზაურობათა რიცხვი საგრძნობლად იკლებს. იმართება საერთაშორისო ტურისტული ბაზრობები და სხვა ღონისძიებები. მაშინ, როცა რელიგიურ ტურიზმში გაზაფხული პიკის სეზონია. ამ პერიოდზე მოდის უმთავრესი რელიგიური დღესასწაულები. ასევე მაღალია რელიგიური ტურისტების რაოდენობა დეკემბერსა და იანვარში.

კომუნისტური მმართველობის დროინდელმა აკრძალვებმა თავისი ნეგატიური შედეგი გამოიღო. ხალხი აბსოლიტურად გაუცნობელი შეხვდა რწმუნის თავისუფლებას. ამჟამად არსებულმა დიდმა ინტერესმა, უფრო ბევრმა რელიგიურმა ლიტერატურამ, შესაბამისად დაბადა დიდი ინტერესი რელიგიური დღესასწაულებისა და სიწმინდეებისადმი. ტურისტულ ფირმებს სათანადო მენეჯმენტის გატარების შემთხვევაში ერთდღიანი საექსკურსიო ტურების ორგანიზების შესანიშნავი შესაძლებლობა ეძლევათ, რომელსაც მნიშვნელოვანი მოგების მოტანა შეუძლია.

ლიტერატურა

1. <http://www.tourism.gov.ge>
2. <http://www.economy.ge>
3. <http://www.ttc.ge>

Tamar Cholegasvili. Religion tourism

Summary

Religion tourism is one of the main types of cultural tourism, which is the part of contemporary tourism infrastructure and is very popular on the international tourism market. Firms operating in tourism sector are able to get reasonable profits under good management.

Тамара Холегашвили. Религиозный туризм

Резюме

Одним из значительных направлений культурного туризма является религиозный туризм, или паломничество, которое является составной частью современной туристической индустрии и на международном туристическом рынке пользуется определенной популярностью. Туристические фирмы, при осуществлении соответствующего менеджмента, могут иметь значительные прибыли.

Дискурсивная компетенция как основа коммуникативно-прагматической организации обучения немецкому языку в языковом вузе

Новые проекты в области преподавания ИЯ (Profile Deutsch) ориентируют на переосмысление ряда традиционных положений содержания обучения устноречевому общению. В разработанной Советом Европы концепции обращается особое внимание на вопросы практического изучения ИЯ и формирования коммуникативной компетенции, в которую включаются лингвистический, социокультурный и прагматический компоненты, обеспечивающие реальное иноязычное общение. В методической науке главный акцент сфокусирован на коммуникативной направленности обучения видам речевой деятельности на основе принципов индивидуализации, ситуативной организации процесса обучения, функциональности и моделирования речевого материала [1,207].

Однако в последнее время появились исследования, в которых рассматривается достаточно детальная совокупность концептуальных принципов коммуникативного обучения ИЯ [2,9-16]. Авторы выделяют в структуре коммуникативной компетенции, наряду с лингвистической, когнитивной и информативной, прагматическую компетенцию, представляющую собой готовность передать коммуникативное содержание в ситуации общения. При всей важности и значимости данных теоретических положений представляется логичным вести речь о разнозначности, взаимообусловленности и взаимодополняемости различных видов компетенции. Это позволяет говорить о коммуникативно-прагматической организации обучения ИЯ, а также обратиться к понятию дискурса, что обеспечивает коммуникативно-адекватное общение и делает возможным пересмотр некоторых аспектов содержания обучения немецкому языку на первом курсе языкового вуза.

Концептуальные предпосылки включения дискурса в содержание обучения ИЯ связаны с деятельностью и антропоцентрическим подходами к научному описанию языка, которые нашли свое отражение в прагмалингвистике.

Раскрывая данную теоретическую посылку, следует обратиться к вопросу развития лингвистики и сравнить ее прошлые и современные приоритеты. Структурная лингвистика, господствующая в предшествующий период, стремилась освободить язык от внешних контактов. Для нее были нерелевантны явления, связанные с психологическими, стилистическими и собственно коммуникативными аспектами речи. Стало ясно, что необходима новая теория пользования языком, которая может опираться на деятельностьную и прагматическую основу.

Сущность всех прагматических теорий носит логико-философский характер. В широком смысле прагмалингвистика представляет собой область лингвистики, ориентированную на гумбольтовскую концепцию языка как одного из видов деятельности [3,-397]. Развитие прагматики не могло не повлиять на лингвистику, что и стало началом для прагмалингвистического направления.

Прагмалингвистика является молодой областью лингвистики и охватывает многие пролемы, имеющие длительную историю изучения в таких разделах науки, как риторика и стилистика, актуальный синтаксис, психология речи и речевой деятельности, теория коммуникации и функциональных стилей, социолингвистика, психолингвистика, теория дискурса. Прагмалингвистика может быть определена как «частная область языкознания, исследующая использование людьми естественного человеческого языка в качестве орудия социального действия, а также взаимодействие в условиях конкретных ситуаций общения на основе специальной системы правил, постулатов и стратегий. Это своего рода грамматика речевого поведения человека в обществе» [4,13-15]. Прагмалингвистика охватывает многие теории об индивидуально-личностной, ситуативной и контекстуальной обусловленности языка в обществе и в конкретном его применении. Общее название, под которым выступает эта дисциплина, указывает на то, что язык рассматривается не как система языковых форм, а как аспект человеческой деятельности и как форма социального действия.

Необходимо отметить, что четких или устоявшихся представлений понятия прагматики нет и, поэтому существует огромное количество его дефиниций. Изучая вопросы прагмалингвистической теории, каждое научное направление находит в прагматике свой объект исследования. За время

своего существования прагмалингвистика настолько расширила свои границы, что многие ученые считают невозможным вести речь об ее едином понимании как теоретической дисциплины. Так, в работах последних лет, делающих упор на когнитивные аспекты коммуникации, прагмалингвистика определяется как наука, находящаяся на пересечении нескольких сфер внутри и за пределами когнитивной науки.

По мнению Т. А. Ван Дейка, в компетенцию данного лингвистического направления входит выявление и характеристика языковых форм и деятельности (5,311). Однако как бы ни были разнообразны варианты определения данного термина, все они, на наш взгляд, находятся только в широком контексте его пользователя. Следовательно, в поле зрения прагматических исследований находятся все те условия, при которых человек использует языковые знаки.

Объект исследования прагмалингвистики чрезвычайно широк, но основной комплекс интересующих ее вопросов на данный момент довольно ясен: наличие и характер взаимоотношений фактора адресата и адресанта, наличие интенции/ коммуникативного намерения, речевого воздействия для достижения цели общения, характер социальной дистанции/ролей, параметры коммуникативного портрета партнеров по коммуникации партнеров по коммуникации (адресанта и адресата), паралингвистические средства и др.

Наряду с этим, прагмалингвистика включает широкий круг вопросов: в обыденной речи отношение говорящего к тому, что и как он говорит,- истинность, объективность речи, ее искренность или неискренность, ее приспособленность к социальной среде и к социальному положению слушающего и т. д.; интерпретация речи слушателем как истинной, объективной, искренней или, напротив, сомнительной, вводящей в заблуждение; в художественной речи- отношение писателя к действительности и к тому, что и как он изображает - его принятие и неприятие действительности, восхищение, ирония, отвращение; отношение читателя к тексту и т. п.

Прагматические исследования затронули также проблему дейксиса, особенности практической речи, правила речевого поведения, концепт значения. Прагматизация значения имела далеко идущие последствия: значение высказывания стало считаться неотделимым от прагматической ситуации, а значения многих слов начали определять через указание на коммуникативные цели речевого акта, а последний стали рассматривать как орудие, посредством которого мы совершаем действие. Иначе говоря, «когда мы говорим – мы действуем» [6,446]. Понимание языка,реже всего, как орудия осуществления некоторой целенаправленной деятельности возбуждало интерес к инструментальным возможностям высказываний.

Особый интерес к прагматическим факторам в языке возник в период **антропоцентризма**, который стимулировал интерес исследователей к социальной стороне языка и выдвинул на передний план актуальную задачу создания новой технологии гуманизации знаний и пересмотра парадигмы преподавания языков. В свете современных концептуальных принципов обучения языкам усиливается внимание и интерес к личности, к человеческому фактору, к исследованию языка в практическом аспекте, то есть интерес «прагмалингвистического» рассмотрения языка направляется в большей степени на использование языка в коммуникативных целях.

Анализируя такое смещение акцентов, исследователи справедливо отмечают, что если для традиционной структурной лингвистики достаточно было постулировать существование языка как некой абстрактной сети языковых структур и элементов, неадекватность чего была достаточно быстро осознана здравомыслящими лингвистами, то теперь в центре внимания оказывается не только язык в неразрывном единстве его формы и субстанции, но и более высокое единство, а именно единство языка и человека, действующего в реальном мире. Язык стал пониматься более широко, чем это было присуще структурной лингвистике. Если прежняя (статическая по своей сущности) лингвистика в познании языка шла от таких языковых объектов как текст, предложение, слово или его грамматическая форма, то деятельностная лингвистика отправляется от человека, его потребностей, мотивов, целей, намерений и ожиданий, от его коммуникативных действий. Стало ясно, что реализация и интерпретация стратегий речевого общения не могут осуществляться без учета многообразных личностных и социокультурных аспектов коммуникативного процесса. «Антропоцентризм, захвативший лингвистику конца XX века, сместил исследовательские интересы в сторону выявления законов функционирования языка, закономерностей употребления языковых единиц в соответствии с определенными целями говорящего» [7,58]. Иначе говоря, *антропологический подход к языку активизировал интерес к личностным сторонам деятельности говорящего и слушающего.*

Таким образом, лингвистика начинает «вскрывать механизм общения на уровне личностных смыслов, то есть принимать во внимание конкретных участников коммуникативного акта с их

меняющимися целями, мотивами общения, со всей динамикой их взаимоотношений, сменой их настроения, их социальным статусом» [8, 104-106]. Необходимость учета данных параметров при восприятии дискурса, его правильной интерпретации и построения является другой важной лингвистической пред-посылкой организации процесса обучения ИЯ. Эта проблема стало важным объектом исследования в лингводидактике, которая выступает одновременно и как общая теория владения немецким языком в условиях языкового вуза.

Литература:

1. *Пассов Е.И.* Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению/ 2-е изд. – М: Просвещение, 1991. – 207с.
2. *Мильруд Р.П., Максимова И.Р.* Современные концептуальные принципы коммуникативного обучения ИЯ // Иностранные языки в школе, 2000 - №4. – С. 9-16.
3. *Гумбольдт В.* Избранные труды по языкознанию. – М: Прогресс, 1984. – 397с.
4. *Сусов И.П.* К предмету прагмалингвистики // Содержательные аспекты предложения и текста. – Калинин: Изд-во Калинин. гос. ун-та, 1983 – С. 13-15.
5. *Ван Дейк Т.А.* Познание. Коммуникация. М: Прогресс, 1989 – 311с.
6. *Бенвенист Э.* Общая лингвистика. – М: Прогресс, 1974. – 446с.
7. *Анипкина Л.Н.* Оценочные высказывания в прагматическом аспекте // Филологические науки, 2000. - №2 – С. 58-65.
8. *Милосердова Е.В.* Как важно быть вежливым, говоря на иностранном языке // Иностранные языки в школе, 1991. - №4. – С. 104-106.

V.N. Bakhishova. Discourse competence as a basis of communicative-pragmatic organization a teaching German in language university

Summary

In methodical science the main aspect focuses on communicative purpose of teaching all types of speech activities by principles of individualization, situational organization in the teaching process, functioning and modelling of speech material. It permits to say about communicative-pragmatic organization of teaching a foreign language and also pay attention to conception of discourse that provides for communicative-adequate communication and makes it possible some aspects revision of context of teaching German in the first course of language university.

Rusudan Gotsiridze

Professor of Georgian Technical University

Computers as tutors and tools in EFL classroom

Computer-assisted language learning has enjoyed about four decades of history while the microcomputer had not even been invented during the first twenty years. CALL has gone through numerous stages being influenced primarily by the dramatic developments in computer science. What was initially available only to the few, has nowadays become widely accessible to most students.

The advent of the microcomputer in the early 1980s revolutionized the area of CALL, as millions of teachers and students could easily gain access to computers, either at work or at home and, subsequently, to educational programs accompanying them[1]. The impact of the Internet on EFL teaching has also become very significant and is constantly increasing. The two most popular uses of the Internet for language teaching are the World Wide Web and electronic mail (e-mail).

CALL arose from the combination of two separate factors: educational needs and technological means. Therefore, apart from the technological changes that have taken place in the area of CALL, it is essential that the pedagogical issues related to the area are also carefully examined, so that the educational needs are met to the maximum extent. Computers have long been considered as appropriate tools merely for repetitive language activities (e.g. grammar exercises) that did not require a high degree of interaction, giving teachers the time to carry out more stimulating activities [2]. Gradually, with the development of more sophisticated programs and the advent of a more communicative pedagogical approach, computers acquired a more active and essential role in EFL teaching. According to Warschauer & Healey [3], CALL methodology has been greatly influenced, throughout its history, by the overall methodology that has characterized EFL teaching at various points of its development. Warschauer [4] identifies three stages that characterize the development of CALL over the last 30 years: behavioristic CALL, communicative CALL,

and integrative CALL. The transition from one stage to the other did not take place abruptly and each stage retained some of the characteristics of the previous one.

The importance that teachers place on the use of computers in EFL teaching varies, primarily depending on their familiarity with the medium. For example, there are CALL specialists that view computer-based instruction as a revolutionary teaching method that constitutes a panacea in the teaching field while others simply view it as an extra component of the lesson that comes to supplement their traditional teaching practice. At the other extreme, there are a large number of teachers that are skeptical about incorporating computers in their class curriculum and see no real benefit emerging from this new practice. The latter are usually characterised by a certain degree of technophobia, which makes them believe that computers bring more complications than benefits to the EFL classroom. A framework that can specify the role of CALL in the teaching process has originally been proposed by Taylor [5], who asserts that the computer can assume three different roles, namely those of a tutor, a tool and a tutee. Levy [6] elaborated on this framework focusing mainly on the roles of tutor and tool, or what he calls "tutor-tool framework". In the tutor role, as the term denotes, the computer attempts to take over the role of the teacher, which makes it ideal for self-access learning or, generally, whenever the presence of the teacher is not available. As a result, the computer takes on the difficult task of providing the learner with the right kind of guidance, feedback and help when required according to the methodology that was followed when the program was originally designed. In the tool role, the computer provides the learner with applications such as word processors or electronic mail that can be used to enhance learning without constituting a complete learning program per se. As opposed to the tutor role, "the human is in direct control of the tool" [6], that is, the teacher provides all the guidance and the feedback that is required and the learner has to learn how to use the tool effectively. Whether a computer assumes the role of a tutor or a tool depends, firstly, on the way the teacher chooses to use it in the classroom and, secondly, on the way the program is designed. Since its beginnings, CALL has gone through numerous stages and has evolved to its current level, encompassing a spectacular range of educational material. The effectiveness of this type of material depends largely on its pedagogical design and its use by the teacher and it is an unquestionable fact that, with proper use, CALL can add an extra dimension to TEFL and truly enhance the learning process.

References:

- [1] Ahmad K et al, **Computers, Language Learning and Language Teaching** CUP: Cambridge, 1985
- [2] Higgins J., **Computers in English Language Teaching and Research** London: Longman, 1986
- [3] Warschauer & Healey D, 'Computers and language learning: An overview' in **Language Teaching**, Vol. 31, 57-71. 1998
- [4] Warschauer M., **Computer-assisted language learning: An introduction**. In S. Fotos (Ed.), "<http://www.logosintl.com/LogosCompassSeries.html>" Multimedia language teaching (pp. 3-20). 1996
- [5] Taylor R P., **The Computer in the School: Tutor, Tool, Tutee** Teacher's College Press: Columbia University, New York, 1980
- [6] Levy M., **Computer Assisted Language Learning: Context and Conceptualisation** Oxford: Clarendon Press, 1997

რუსუდან გოცირიძე კომპიუტერი მასწავლებლისა და ხელსაწყოს როლში უცხოური ენის სწავლების პროცესში

Summary

სტატიაში გაანალიზებულია კომპიუტერის როლი უცხოური ენის სწავლების პროცესში და მიხნეულია, რომ ის ერთდროულად ასრულებს მასწავლებლისა და ხელსაწყოს ფუნქციებს. თუ რომელ როლში მოგვევლინება კომპიუტერი, დამოკიდებულია მასწავლებლის არჩევანზე.

Русудан Гоциридзе. Компьютер как наставник и орудие в процессе обучения иностранному языку

Резюме

В статье рассмотрены особые черты, которые свойственны обучению языкам при помощи компьютера. Предложена характеристика компьютера в роли наставника и орудия в процессе обучения языкам.

Mastering public speaking skills

Learning to speak in a foreign language differs from learning other subjects basically due to its social nature. Language has always been part of a person's identity, and speaking is used to convey this identity to other people. Exposing language imperfections in front of others leads to anxiety. The main reasons for anxiety in public speaking appear to be lack of confidence, unfamiliar situation, sense of isolation, self-consciousness, fear of looking foolish, fear of the consequences, i.e. be judged by others[1]. Since oral production is open to audience scrutiny, speakers are concerned with various difficulties such as grammar, lexis, and pronunciation. Referring to pronunciation problems of language learners it should be noted that speakers with poor intelligibility have long-range difficulties in developing into confident and effective oral communicators. Matter-of-fact speaking uses background and linguistic knowledge to create a meaningful message, and it is directed at a specific audience in a face-to-face situation. There is a wealth of publications on the issues of making presentations and how to prepare one's talk and deliver it. The instructions are quite straightforward and include tips on, firstly, how to prepare oneself, secondly, the material, thirdly, the presentation. Nevertheless, learners need some systematic training in preparing and performing – from planning and introducing a topic to concluding and handling questions. Learning to make well-organized presentations in front of an audience takes a lot of practice. The personalized approach of teaching impromptu speaking employs a methodology of teaching a short talk. 'A short talk' means a non-stop speaking for 2 or 3 minutes. The talking time may be extended to 5 minutes in the successive stages. The aim of short talks is fluency rather than accuracy. Success in learning speaking skills depends on what goes inside and between people in the classroom. Speaking in front of peers gives practice in social use of the language. An uncontrolled practice of giving a short talk in the class means for learners the integration of linguistic risk-taking with social risk-taking since a short talk is perceived by learners as a slight and justifiable risk to take. Teaching presentation skills requires from teachers a lot of patience. Before delivering critical remarks and giving feedback, a good teacher should remember that it is wise to allow students to use self-assessment and peer-assessment techniques to evaluate their performance by commenting on their gains and lacks. In presentations, learners have to meet the accepted standards for organization of a presentation. The standards include: 1) the design of the introduction that states clear objectives; 2) the context and structure of the message that contains an outline, clear ideas, a proper organizational pattern, visual aids; 3) the delivery – clear pronunciation, eye contact with the audience, appropriate rate of speaking, positive body language; 4) the conclusions – reviewing the main points, summarizing the contents and using appropriate closing techniques [2]. However, knowing the standards alone does not assure a reasonable performance. Learners need to be trained, and they have to learn presentation skills by experience. Undoubtedly, learners encounter various difficulties which need to be identified and dealt with individually. Each teacher has to find her own ways of disseminating good practice in ELT. Although the concept of good practice is elusive, seven principles of good teaching practice were first published by the American Association of Higher Education. These principles are the result of the analysis of 50 years research on good teaching. Good practice in undergraduate education 1) encourages contact between students and faculty, 2) develops reciprocity and cooperation among students, 3) encourages active learning, 4) gives prompt feedback, 5) emphasizes time on tasks, 6) communicates high expectations, and 7) respects diverse talents and ways of learning[3]. Significance of feedback in teaching public speaking is of a particular importance. Feedback can come from teachers, peers, the self, or relevant professionals outside the teaching-learning relationship. Active learning requires not only prompt but also specific, challenging feedback. Without feedback the learner is most likely to recycle past achievements and errors rather than create new insight, ability and competence[4]. Effective feedback 1) implies clarity, 2) emphasizes the positive features, 3) is specific, 4) focuses on behaviour rather than the person, 5) is descriptive rather than evaluative, and 6) is careful with advice. Summing up the overview of literature on teaching public speaking allows to state the objectives of this research. First, learners views on preparing and delivering presentations have to be examined. Second, learners' strengths and weaknesses in public speaking need to be explored. Third, elements of good practice in teaching learners to master speaking skills have to be deduced.

ლიტერატურა

- [1] [ჰიტკე//ლორენ.ნცლა.აც.უკ/?მინგ/დეპტ/ტიპს/პრესენტ/](#)
[2] [ჰიტკე//დეპტს.ინვერჰილს.ელუ/ შ შ/კუბ-სპეკინგ-ევალ.ჰტმ](#)

[3] [ჰტტპ://www.ცსდ.უწა.აუ/აბოუტ/პუბლიცაციონს/პრინციპლეს](#)

[4] [ჰტტპ://მეტლეწებ.უნიმელბ.ელუ.აუ/ასსესს1.ჰტმლ](#)

რუსულან გოცირიძე საუბრის ხელოვნების სწავლება

რეზიუმე

სტატიაში გაანალიზებულია საუბრის ხელოვნების სწავლების მეთოდები. მიმოხილულია საზოგადოებაში საუბრის წარმართვის ძირითადი თვისებები. განხილულია როგორც მოუმზადებელი საუბრის, ისე პრეზენტაციების წარმართვის სწავლების მეთოდები.

Русудан Гоциридзе. Обучение искусству беседы

Резюме

В статье рассмотрены особые черты обучения навыкам разговора на иностранном языке. Проанализированы методы и особенности, которые свойственны в обучении навыкам неподготовленной речи и проведении презентаций.

3. Гурамишвили

*Грузинский технический университет
ассистент-профессор*

Принцип активной коммуникативности как оснополагающая методическая категория в преподавании русского языка как иностранного

Одним из важнейших условий свободного владения языком является не только знание системы воспроизводимых его единиц и правил их сочетания, в конечном счете – правил построения системы текста (т.е. правил текстообразования), но и умение пользоваться этими единицами и правилами в процессе понимания, осмысления и порождения, построения высказывания и связного текста.

Для облегчения и углубления понимания текста, для запоминания и практического использования в речи единиц языка и правил текстообразования существенно значимы сведения о системной организации языка и текста. Сюда в частности относятся понятия о трех «парах» закономерных тенденций, которые действуют на протяжении многих эпох и даже, вероятно на протяжении всего процесса языкового развития, но в современном языке существенно активизировались, а применительно к тексту привлекают особое внимание современных исследователей. Это тенденции: 1) к динамике и устойчивости, 2) к стандарту и экспрессии, 3) к экономии и избыточности.

Рассмотрим действие этих тенденций в процессе развития и функционирования современного русского языка.

1. Ориентация языка на обеспечение нормального его функционирования как средство общения обуславливает не только его системность, взаимосвязь и взаимообусловленность его элементов и подсистем разных уровней, но и динамику системы, постоянное ее изменение в процессе развития и динамизм (вариативность средств и форм языка) в синхронии. При этом важнейшими закономерностями эволюции системы языка являются тенденция к изменчивости и тенденция к устойчивости.

Если тенденция к динамике, изменению обусловлена, особенно в сфере лексики, прежде всего социолингвистически, то и тенденция к устойчивости обусловлена не только социолингвистически, но и внутрilingвистически, феноменом так называемого давления системы. Давление системы проявляется прежде всего в ее управлении инновациями, нововведениями. Давлением системы объясняется включение (вхождение, «втягивание») новых значений и новых слов в лексические микросистемы – в семантическую структуру конкретного многозначного слова, в синонимический ряд, в лексико-семантическую группу.

2. Социолингвистической и психолингвистической ориентацией общения не только на взаимопонимание в сфере семантической информации, но и на взаимопонимание эмоциональное, ориентацией на управление поведением собеседника его деятельностью, в том числе и мыслительной и эмоциональной, определяется противоборство в динамике системы языка двух тенденций – к стандарту и к экспрессии.

Первая тенденция проявляется в нормативной стандартизации звукового облика в семантике слов, в стереотипности языковой афористики – фразеологизмов, пословиц, изречений, стационарных предложений - формул разговорной речи и др.

Знание стандарта необходимо для взаимопонимания, прежде всего для восприятия информации интеллектуальной. Однако установка на овладение стандартом – лишь начальный этап обучения языку. Вот почему в практике обучения языку надо учитывать также противоборствующую тенденцию к экспрессии. Эта тенденция находит выражение в преобразовании и даже разрушении стандарта, в том числе за счет создания новых синонимов, речевых метафор, варьирование структуры и лексического состава стационарных предложений и т.п.

3. Одним из значимых факторов динамики языка является перевес в ту или иную эпоху в той или иной «точке» системы языка, перевес в сторону одной из противоборствующих тенденций к экономии и избыточности. Эти тенденции являются следствием антиномии «говорящий - слушающий», которая проявляется в стремлении говорящего к экономии сообщения, (что обусловлено интуитивной установкой на экономию усилий в процессе оформления мысли и в процессе артикуляции), в то время как слушающий, стремясь к экономии усилия в процессе осмысления воспринимаемого сообщения, заинтересован в развернутом представлении информации, т.е «требует» (для обеспечения надежности восприятия информации) избыточности сообщения. Оба эти стремления (говорящего и адресата) обусловлены психолингвистически. Но явно социолингвистическую обусловленность установкой на обеспечение нормальной практической коммуникации имеет тот факт, что названная антиномия «говорящий – слушающий» разрешаются в ходе общения то в пользу говорящего, то в пользу слушающего, или, иначе, то в сторону экономии, то в сторону избыточности, определяя в конечном счете развитие языка. Тенденции к экономии и к избыточности связаны с важнейшим понятием информативности языка.

4. Перечисленные три «пары» тенденций, действующие на протяжении всего развития любого языка и имеющие своеобразное проявление в любом конкретном, в том числе русском языке на каждом отдельном этапе развития, в частности на современном его этапе, определяют во многом не только коммуникативный механизм языка в процессе его синхронного функционирования, но и строение текста.

5. В системе текста действуют в разной мере и в разных пропорциях полярные тенденции к стандарту и экспрессии.

Действительно, при построении текста возможно использование целых стандартных блоков (простых или сложных, многочисленных словосочетаний – цепочек слов): в публицистическом стиле – это так называемые газетные клише, в деловых документах – иногда целые «формульные» фрагменты (предназначенные для описания стереотипных ситуаций), куда лишь вставляются, как некие инструкции «новые» информативные слова и др. Даже в художественном тексте в определенные эпохи вырабатываются некие образцы – шаблоны; к их числу относятся, в частности так называемые традиционные поэтические обороты в сфере метафорических сочетаний, заголовки и зачины «модной» для того или иного жанра структуры. Поэтому и для понимания, анализа, интерпретации художественного текста необходимо знание стандарта сильных позиций. И именно со стандарта построения (например, сказочных «формул») надо начинать изучение системы текста.

6. Избранный аспект не только определяет новизну подхода и содержания описания, но и позволяет проиллюстрировать на конкретном материале действие выдвинутого в теоретической лингвометодике преподавания русского языка иностранцам принципа активной коммуникативности как «основополагающей методической категории». Названный принцип заключается прежде всего в «стимулировании коммуникативной активности» учащихся, в уподоблении обучения «речевой деятельности в различных сферах общения».

Z. Guramishvili. Active communicativeness concept as basic methodical category in teaching Russian as foreign language.

Summary

There are three general, natural tendencies to be considered in the article. They define process originality and functioning of the Russian language: tendencies for the dynamics and steadiness, for standard and expression, for economics and excessiveness.

The article is intend to be for the teachers, teaching Russian language as a foreign, methodologists, philologists.

ზ. გურამიშვილი. აქტიური კომუნიკატორობის პრინციპი, როგორც მთავარი მეთოდოლოგიური კატეგორია რუსულს, როგორც უცხოური ენის შესწავლისთვის.

რეზიუმე

სტატიაში განხილულია სამი საერთო, კანონზომიერი ტენდენცია, რომელიც განსაზღვრავს პროცესების განვითარებას და თანამედროვე რუსული ენის ფუნქციონირებას: ტენდენციები დინამიკასა და მდგრადობაში, სტანდარტში და ექპრესიაში, ეკონომიკასა და გადაჭარბებაში.

სტატია განკუთვნილია რუსული ენის, როგორც უცხოურის, მასწავლებლებისათვის, მეთოდისტებისათვის და ფილოლოგებისათვის.

ნათელა დოღონაძე

სტუ & შხსუ

პედ. მეცნ. დოქტორი, პროფ.

გულნარა გორგილაძე

ბსუ, პედ. მეცნ. კანდ. ასისტ. პროფ.

სოციოლინგვისტური და კროსკულტურული საკითხები უცხოური ენის სწავლებისას

სოციოლინგვისტური (საზოგადოებრივ - ენობრივი) კომპეტენტურობა იმიც ცოდნას ნიშნავს, თუ ვისთან, რა სიტუაციაში რისი და როგორ თქმა შეიძლება. სოციოლინგვისტიკა ლინგვისტიკის ის დარგია, რომელიც ენობრივ სისტემას კი არა, არამედ დისკურსს (დისკურსზე -მეტყველება) იკვლევს. აღნიშნული ასპექტი ადრეც იყო კვლევის ობიექტი, მაგრამ 1960-იან წლებში ამ მიმართულებით კვლებების რაოდენობამ და ინტენსივობამ საჭირო გახადა მისთვის ლინგვისტიკის ცალკე დარგის გამოყოფა. სოციოლინგვისტური კვლევის ერთ-ერთი ინიციატორი იყო უ.ლაბოვი (ა.შ.შ.) (აბოვ, 1972).

როგორც სტილისტიკა, ისე სოციოლინგვისტიკა იკვლევს მეტყველების ფორმალობის - არაფორმალობის ნიშნებს. თუ სტილისტიკის ყურადღების ცენტრში მოიქცა ფორმალური და არაფორმალური მეტყველებისთვის ლექსიკური და გრამატიკული თავისებურებები, სოციოლინგვისტიკა მის რიტუალურ ხასიათს, ფუნქციურ სტრუქტურას იკვლევს. ასე, მაგალითად, სიტყვები "ბატონო / ქალბატონო" მიმართვის წინ სხვადასხვა კულტურაში და სოციალურ ჯგუფში სხვადასხვა დონის ოფიციალობის სიტუაციაში გამოიყენება. ამგვარი ცოდნა სავალდებულოა ზრდილობიანი (და არა უბრალოდ ლინგვისტურად სწორი) კომუნიკაციისათვის. ენის სოციალური ფუნქციის რეალიზაციისათვის მნიშვნელოვანია გარკვეულ სტანდარტულ სიტუაციებში (ქორწინება, ნუგეშის გამოხატვა, ბოდიშის მოხდა) იცოდეთ არა მარტო საჭირო სიტყვები, არამედ რეპლიკის ტიპიც (მაგ., კითხვა-პასუხი ან კითხვა-კითხვა).

სოციოლინგვისტიკას აინტერესებს სხვადასხვა სოციალური ჯგუფების "ენის" თავისებურებანი. მას აინტერესებს, თუ რა გავლენას ახდენს მოლაპარაკის ცხოვრების რეგიონი (მაგ., ევროპა, ახლო ან შორეული აღმოსავლეთი და ა.შ.), მისი ეროვნება, სოციალური კლასი, განათლების დონე, ასაკი, რელიგიური ჯგუფი, სქესი, პროფესია და საქმიანობა მის მეტყველებაზე. ეს მოვლენა გასათვალისწინებელია სწავლებისას, თუ ჩვენ გვინდა, რომ ჩვენმა შემსწავლელებმა კომუნიკაციაში წარმატებას მიაღწიონ.

ადამიანის მეტყველება უნდა იყოს, თუ შეიძლება ასე ითქვას, "პოლიტიკურად კორექტული": მან შეურაცყოფა არ უნდა მიაყენოს მის თანამოსაუბრეს. აქ განსაკუთრებით გასათვალისწინებელია ადამიანის რელიგიური შეხედულებანი და ე.წ. "სექსისტური"¹ ენა. სექსისტური ენის მაგალითებია პროფესიის დახასიათებისას მხოლოდ მამრობითი სქესის ნაცვალსახელის გამოყენება (ა ტეაცჰერ / პოლიტიციან, ეტც. → ჰე), სქესის მიხედვით განმასხვავებელი სიტყვების გამოყენება იქ, სადაც შესაძლებელია "უსქესო" სიტყვის გამოყენება (ბუსინესმან, ბუსინესს წომან → ბუსინესს პერსონ / პეოპლე). ევროპულ ენათა დიდი ნაწილი ძალიან მგრძობიარე გახდა ბოლო რამდენიმე ათწლეულის განმავლობაში მეტყველების ასეთი პარამეტრის მიმართ.

¹ "სექსიზმი" სქესობრივი ნიშნების მიხედვით დისკრიმინაცია (ტოლუფლებიანობის დარღვევა) იგულისხმება.

ადამიანის კუთვნილება ამა თუ იმ გეოგრაფიული რეგიონიდან არა მარტო საწარმოთქმო, ლექსიკურსა და გრამატიკულ თავისებურებებს შესძენს მის მეტყველებას, არამედ გულისხმობს ასევე ტრადიციების, კულტურული ღირებულებების, ქცევის ნორმების ასახვას მეტყველებაში. ასე, მაგალითად, არაკორექტული მეტყველება შეიძლება არა მარტო გაუნათლებელი ადამიანის, არამედ "მაგარი ბიჭის" ("ცოლდ", "крутой") მეტყველების მაჩვენებელი იყოს. ასეთი მეტყველება "მოდურია" პროვინციელებს, მუშა კლასის წარმომადგენლებსა და მოზარდებს შორის. საშუალო ფენისთვის კი "სწორი" და "სწავლული" ენაა დამახასიათებელი.

რადგან დღეს განვითარებულ ქვეყნებში სწორედ ეს ფენა საზოგადოების უმეტესობას წარმოადგენს, უცხოური ენის სწავლების მიზანიც შემსწავლელელებში სწორედ ასეთი მეტყველების შემუშავებას წარმოადგენს. თუმცა გარკვეული წარმოდგენა სხვა "სუბენებზეც" (პროფესიული და კრმინალური ჟარგონი, სლენგი) შემსწავლელეებს უნდა ჰქონდეთ.

საზოგადოებრივ ცვლილებებთან დაკავშირებით იცვლება არა მარტო ლექსიკის შემადგენლობა (ნეოლოგიზმები, არქაიზმები), არამედ მოვლენების (და, შესაბამისად, მათი აღმნიშვნელი სიტყვების) შეფასება. ჩვენს საზოგადოებაში, მაგალითად, სიტყვა "ამბიციური" სულ ცოტა ხნის წინ აღიქმებოდა უარყოფითად. ამერიკული მენტალიტეტის ჩვენში შემოსვლასთან დაკავშირებით ამ სიტყვისადმი დამოკიდებულება თანდათანობით იცვლება (მას როგორც "მიზანდასახულს" აღიქვამენ).

სოციოლინგვისტიკის ახალი და საინტერესო მიმართულებაა სოციალური ჯგუფების "უმრავლესობა - უმცირესობის" ნიშნით ენობრივი თავისებურებების გამოკვლევა. ეს კვლევები დაიწყო ქალთა და მამაკაცთა მეტყველების შედარებით. შემჩნეულია, მაგალითად, რომ ქალები მეტ და უფრო ზუსტ ზედსართავეებსა და ზმნიზედებს იყენებენ ლაპარაკისას, მამაკაცების მეტყველებაში კი ზმნები ჭარბობს. ქალი თხოვნას უფრო ხშირად ირიბად გამოხატავს (ხომ ვერ) და მიმართავს გადაკრულ სიტყვებს. მამაკაცის მეტყველება უფრო სწორხაზოვანია. ქალები წინადადებას აწეული (გაურკვეველობის ნიშანი) ტონით უფრო ამთავრებენ ხოლმე, მამაკაცები კი - ვარდნილით (დასწრულების ნიშანი). შემდგომ შემჩნეულ იქნა, რომ ანალოგიური განსხვავება ახასიათებს სხვა "უმრავლესობა-უმცირესობების" (ეროვნული, რელიგიური, სქესობრივი) მეტყველებასაც. ამის გათვალისწინება აუცილებელია ენის მაღალ საფეხურზე სწავლებისას, რათა შემსწავლელეებმა ბუნებრივად იმეტყველონ.

განსხვავებენ ორი სახის კულტურას: მატერიალურსა და სულიერს. მატერიალურ კულტურაში იგულისხმება ტექნიკა და ის მატერიალური ღირებულებანი, რომელთა ერთობლიობაც ცივილიზაციას ქმნის (ძეგლები, შენობები, ჭურჭელი და ა.შ.). სულიერ კულტურას მიეკუთვნება მეცნიერება, ხელოვნება, განათლება, ტრადიციები, ურთიერთობის ნორმები, მიმიკისა და ჟესტების კოდები, მსოფლმხედველობა. ყველაფერი ეს რეალობის აღქმის ეროვნულ სპეციფიკას ასახავს. აზროვნებისა და ქცევის თავისებურებები ენაშიც ვლინდება. ენა, თავის მხრივ, მსოფლმხედველობაზე ახდენს გავლენას. თანამედროვე ენათმეცნიერებაში შეიქმნა სპეციალური დარგი - ეთნოფსიქოლინგვისტიკა, - რომელიც ამ ურთიერთობას შეისწავლის.

ლინგვისტიკის მონაცემების თანახმად სიტყვის მნიშვნელობის კულტურული კომპონენტი ეს მისი ექსტრალინგვისტური შინაარსია, რომელიც უშუალოდ ასახავს ეროვნულ კულტურას. მაგალითად, მიუხედავად იმისა, რომ "ხის" ცნება ყველა ერს ერთნაირი აქვს, მისი განზოგადოებული ვიზუალური "იმიჯი" განსვავდება ევროპელისა და იაპონელისათვის.

უფრო მაღალ დონეზე სიტყვის მნიშვნელობის კულტურულ კომპონენტთა შორის განსხვავების ილუსტრირება შეიძლება სიტყვებით "ადამიანი" (ჰუმან) და "კაცი" (მან). ზოგიერთი ენისთვის (და შესაბამისი კულტურისთვის) ეს სიტყვები დღემდე სრული სინონიმებია, ზოგისთვის კი არა.

სიტყვები, რომელთა დენოტაციული (დენოტაციონ - აღნიშვნა) მნიშვნელობაც ერთი და იგივეა, სხვადასხვა კულტურის მიერ შეიძლება განსხვავებულად აღიქმებოდეს. "ხელის ჩამორთმევა", მაგალითად, ევროპულ ცივილიზაციაში "მისაღმებას" ან "გამომშვიდობებას" ნიშნავს. იაპონიაში ამ ჟესტს არ იყენებენ, ამდენად იაპონელებისათვის რომელიმე ევროპული ენის სწავლებისას შესიტყვება ან პირდაპირ როგორც "მისაღმება" ან "გამომშვიდობება" უნდა ითარგმნოს, ან აღნიშნული ჟესტის უკან მდგარი მნიშვნელობა უნდა აიხსნას.

საინტერესოა, რომ ერთი და იგივე სიტყვების კონოტაცია (ემოციური, შეფასებითი მნიშვნელობა) სხვადასხვა ენაში ან ერთი ენის სხვადასხვა ვარიანტში შეიძლება განსხვავებული იყოს. სიტყვა აგრესიული (აგერესივე) ინგლისური ენის ამერიკულ ვარიანტში, მაგალითად, უფრო ხშირად დადებითი სიტყვაა და "აქტიურის" ტოლფასია.

სინონიმების დაჯგუფება, რომელთა შორისაც კონოტაციური განსხვავება არსებობს, სხვადასხვა ენაში შეიძლება არ ემთხვეოდეს, მაგ., ინგლისურში სპე (- / +) - აგენტ (+ / -), რუსულში шпион (-) - агент (-) - разведчик (+), ქართულში "აგენტი" (-) - "მზვერავი" (+). ენის სწავლებისას ასეთი შემთხვევების ახსნა აუცილებელია, რათა რეალური კომუნიკაციისას გაუგებრობას არ ჰქონდეს ადგილი.

უცხოური ენის სწავლებისას ტექსტების საგრძნობი ნაწილი ეხება შესასწავლი ენის ქვეყნების ისტორიის, გეოგრაფიის, ხელოვნების, ტრადიციებისა და ცხოვრების სხვა კულტურული ასპექტების შესახებ. ეს შემსწავლელთა ბუნებრივ ინტერესს აკმაყოფილებს, საშუალებას იძლევა ავთენტიკურ ტექსტებზე მუშაობისა და ხელს უწყობს ლინგვოკულტურული ინფორმაციის შეთვისებას. გეოგრაფიული და ცნობილი ადამიანების სახელები, დღესასწაულები, ისტორიული ფაქტები ენის მატარებლებისათვის ახსნას არ საჭიროებს. უცხოური ენის შესწავლისას კი ასეთი კულტურული ელემენტები განმარტებას მოითხოვს.

უცხოური ენის მასწავლებელი თავისებური "კულტურული მედიატორის" როლში გამოდის, რადგან მას უწევს შესასწავლი ენის მატარებელი ერების კულტურის ელემენტების ახსნა თავისი შემსწავლელებისათვის. ეს როლი მასწავლებელმა ძალიან ტაქტიკურად უნდა შეასრულოს, ისე, რომ, ერთის მხრივ, ტოლერანტულობა შეუმუშაოს შემსწავლელებს, მეორე მხრივ კი, არ გამოვიდეს უცხო კულტურის (განსაკუთრებით, მისი მიუღებელი ასპექტების) პროპაგანდისტის როლში. ეს არ არის სასურველი. კულტურული მედიატორის როლი მასწავლებელმა მხოლოდ იმდენად უნდა შეასრულოს, რამდენადაც ასეთი სწავლება ხელს შეუწყობს კროსკულტურული ურთიერთგაგების ხელშეწყობას.

ლიტერატურა

1. Hudson, R.A. 1993. *Sociolinguistics*. Cambridge University Press.
2. Labov, W. 1972. *Language in the inner city: studies in the black English vernacular*. Philadelphia, University of Pennsylvania Press.

G. Gorgiladze. N. Dogonadze. Some issues of sociolinguistics and cross-cultural teaching of foreign language teaching

Resumé

The article describes the problems of verbal communication caused by some sociolinguistic and cross-cultural issues. It views, for instance, situations, where formal or non-formal greetings should be used in different cultures, sexist language, purposely used grammatically incorrect language as demonstration of belonging to a certain social group.

Н.Догонадзе. Г.Горгиладзе. Некоторые вопросы социолингвистики и кросскультурных отношений при обучении иностранному языку

Резюме

Статья описывает проблемы вербальной коммуникации, вызываемые ее различными социолингвистическими и кросскультурными аспектами. Рассматриваются, в частности, ситуации, в которых в разных культурах применяются формальные и неформальные приветствия, "сексистский" язык, а также целенаправленное применение грамматически неправильной речи для демонстрации принадлежности человека к определенной социальной группе.

М.Зоранян

*Грузинский технический университет
Ph.D.*

Категориальное исследование словосочетаний с прилагательными выражающими уподобление

Данная работа посвящена категориальному исследованию словосочетаний с прилагательным выражающим уподобление (прилагательные с суффиксом - like) на материале художественной

литературы. Анализ проводился по методу категорий и параметров, разработанному для изучения словосочетаний.

Исследование показало, что для словосочетаний с прилагательным на – like основной, доминирующей оказалась категория социалингвистической обусловленности. Все свойства и характеристики словосочетаний такого рода оказываются обусловленными экстралингвистическими факторами. В этой связи представляется целесообразным изменить принятую форму подачи материала и начать не с внутриязыковых категорий, а с внеязыковых.

Поскольку язык по природе своей социален, языковые явления также социально обусловлены.

Сравнения, как и все другие языковые факты, существуют не сами по себе, абстрактно, а в определённом социально- историческом контексте. Говорящий в каждом отдельном случае не свободен от конкретных условий места, времени и целей коммуникации и сам является представителем определённого социального коллектива с его культурой, традициями и обычаями.

Иными словами, конкретные высказывания нельзя изучать без учёта целого ряда социалингвистических моментов.

Возникновение и дальнейшее функционирование словосочетаний определяются в первую очередь возможностью или невозможностью сочетания понятий в экстралингвистической реальности.

Внеязыковые факторы представлены, в применяемой в данной работе методике исследования, категориями концептуальной и социалингвистической обусловленности.

Концептуально обусловленные словосочетания основаны на физическом опыте говорящего, социалингвистические обусловленные словосочетания основаны на социальном опыте говорящего.

Однако наш физический опыт тоже социален, поскольку “экстралингвистическая реальность, будучи отражена в сознании говорящего и в языке, всегда

социалингвистически обусловлена.” Разграничения категорий концептуальной и социалингвистической обусловленности, соответственно, во многих случаях затруднено и в значительной степени искусственно и представляет собой рабочий приём. В настоящей работе оказалось целесообразным объединить эти категории в одну: социалингвистическую (или экстралингвистическую) обусловленность. Именно эта категория, предполагающая у словосочетания наличие определённой социальной основы играет решающую роль в образовании уподоблений с прилагательными на – like.

С этой же точки зрения следует рассматривать и важнейший для настоящей работы вопрос об абсолютной продуктивности суффикса, лежащей в основе понятия лексической морфологической категории.

Изучение словосочетаний с суффиксом – like показало, что, поскольку этот суффикс образует от основы существительных прилагательное со значением “подобное предмету или явлению”, обозначенному основой данного существительного, пределом продуктивности словосочетания может явиться только отсутствие в экстралингвистической, объективно – воспринимаемой реальности соответствующей связи между двумя предметами.

Иными словами, для того, чтобы можно было бы сравнить красоту с жемчугом (pearl – like beauty), нос с рылом (snout –like nose), сильный красивый голос с колокольчиком (bell –like voice), необходимо, чтобы такое уподобление было оправдано наличием в фактическом опыте говорящего представлений о соответствующих предметах и их реальном сходстве. Именно это условие, эти экстралингвистические моменты определяют коннотативность и клишированность изучаемых словосочетаний.

Как известно, словосочетание тем коннотативнее, чем своеобразнее и необычнее оно является с точки зрения соответствия (или несоответствия) экстралингвистической деятельности. Естественность (или неестественность) высказывания, вытекающая из его соответствия (или несоответствия) внеязыковой реальности, обуславливает частотность его употребления и, таким образом, оказывается тесно связанной с категорией клишированности. Так, например, в основе словосочетания “pig –like woman” лежит сходство толстой женщины со свиньёй.

В то же время словосочетание “ pig –like angel” является гораздо менее естественным и, соответственно, гораздо более коннотативным, поскольку сходство между ангелом и свиньёй является не только менее очевидным, и связь между этими двумя предметами не только полностью отсутствует, но сами эти понятия несовместимы, что и создаёт стилистический эффект на уровне оксюморона.

Несомненно, словосочетание “pig –like angel” является гораздо более насыщенным оценочно – экспрессивно – эмоциональными обертонами, чем “pig –like woman”.

Коннотативные словосочетания являются наиболее характерным для художественного стиля, так как именно в них функция воздействия реализуется наиболее полно.

Соответственно, категория коннотативности оказывается доминирующей, “стилеобразующей” в языке художественной литературы. Как показал материал исследования, словосочетания, реализующие лексико – морфологическую категорию уподобления, не представляют в этом смысле исключения, и в художественном стиле многие из них характеризуются высокой степенью коннотативности.

Коннотативность словосочетаний такого рода может быть, как и у всех других словосочетаний, ингерентной и адгерентной.

Ингерентная, то есть внутренне присущая данному образованию как элементу языка, коннотативность может быть обусловлена либо наличием явно окказионального компонента, обладающего, ингерентными коннотациями, либо окказиональностью словосочетания в целом, основанной на соположении несочетаемых понятий.

Адгерентная коннотативность уподоблений обусловлена контекстом данного речеупотребления.

Приведём примеры ингерентной коннотативности словосочетаний: *sprinster – aunt –like envy*, *Jeeves –like standard*, *Galahad –like spirituality*, *Bernini –like realism*. Здесь ингерентная коннотативность словосочетаний, обусловлена присутствием окказионального компонента, обладающего ингерентными коннотациями. В данном случае такими компонентами является прилагательное с суффиксом *–like* явно созданное для данного произведения речи с целью достижения определённого стилистического эффекта.

Словосочетания *mud –like antagonism*, *coffin –like mouth*, *corpse –like anger*, *lotus –like smile* также являются ингерентно – коннотативными. Они основаны на уподоблении несочетаемых понятий. Их коннотативность определяется окказиональностью всего словосочетания в целом, которая, в свою очередь, обусловлена нарушением естественных связей между предметами мысли.

Иными словами, в уподоблениях такого рода сближаются понятия, неимеющие на семантическом уровне явных общих признаков, на которых могло бы строиться сравнение. Такие словосочетания могут быть осмыслены только на метасемиотическом уровне. Они явно созданы автором для достижения стилистического эффекта, для оказания воздействия на читателя, для того, чтобы вызвать у последнего определённые

эмоции, оценки, отношение к описываемому.

Приведём примеры адгерентной (т. е. приобретаемой только в данном речевом контексте) коннотативности:

“A telegraph boy was loafing about the platform uttering monotonous, monosyllabic, plaintive, gull –like cries...” (E. Waugh “Scoop”)

Словосочетание “*gull –like cries*” (крики, похожие на крики чаек), взятое вне контекста, лишено явного эмоционально – экспрессивно – оценочного содержания.

В отличие от рассмотренных выше оно вполне узуально и основано на естественной сочетаемости предметов мысли. Крики чаек – резкие, жалобные и на этих признаках и основано сравнение. Однако в контексте художественного произведения, ориентированного, в первую очередь, на реализацию функции воздействия, это узуальное, регулярно воспроизводимое и неконнотативное словосочетание приобретает особую выразительность и эмоционально – оценочные обертоны. Эти монотонные, однообразные, заунывные звуки издаёт мальчик – разносчик телеграмм, и сравнение его выкриков с криками чаек помогает автору создать образ персонажа и вызвать к нему определённое отношение.

“Suddenly she gave one of her hen –like fluffings that always preceded some pronouncements of her intentions...” (H. B. Bates “Love for Lydia”).

Словосочетание “*hen –like fluffings*” (распушить перья, нахохлиться подобно курице) вне контекста вполне узуально, явно экстралингвистически обусловлено и лишено коннотативности.

В художественном же тексте при описании поведения женского персонажа, оно приобретает экспрессивно – эмоционально – оценочные коннотации, служит выразительным средством характеристики этого персонажа, передаёт авторскую оценку и одновременно формирует отношение читателя – и всё это на метасемиотическом уровне, т. е. сверх прямого номинативного значения.

Все приведённые выше случаи коннотативных словосочетаний свидетельствуют о том, что в художественном стиле категория коннотативности в действительной степени является стилеобразующей. Особенностью коннотативных словосочетаний, представляющих собой реализацию лексико – морфологической категории уподобления, оказывается их прямая зависимость

от экстралингвистических факторов, которая может быть сформулирована следующим образом: чем менее естественна связь между предметами мысли, чем необычнее словосочетание с точки зрения соответствия экстралингвистической, объективно – воспринимаемой реальности, тем более коннотативным оно оказывается.

Как уже отмечалось выше, имеет место и обратная зависимость, определяющая клишированность словосочетаний: чем естественнее связь между предметами мысли, тем теснее связь между компонентами словосочетания, тем регулярнее оно воспроизводится.

Исследование материала художественной литературы с точки зрения категории клишированности показало, что в нём имеется некоторое количество сравнений, которые не созданы заново для данного произведения, а воспроизводятся как уже известные автору, уже употреблявшиеся ранее. Подобные единицы обусловлены социолингвистически, что создаёт предпосылки для образования тесной семантической связи между элементами сравнения, которое представляет собой единый комплекс, выражающий глобальное содержание.

Так, например, такие словосочетания, как ladylike manners, childlike curiosity, childlike confidence, doglike sneer, dog-like devotion, gentleman-like manner и т. д. являются клишированными, в их основе лежит естественная сочетаемость предметов мысли, т. е. сопоставляемые понятия связаны с экстралингвистической деятельностью и, соответственно, в сознании говорящего целым рядом признаков, общих свойств.

Такие свойства, как любопытство, доверчивость, чистота ассоциируются наиболее естественно с детьми, преданность привычно сравнивается с собачьей, описание хороших манер автоматически вызывает уподобление – “подобно манерам джентльмена или леди” – ladylike, gentlemanlike manners, etc.

Категория идиоматичности в словосочетаниях с прилагательным на -like практически не реализуется, так как это обусловлено спецификой данного суффикса, его особым статусом в ряду других продуктивных суффиксов, особой ясностью структуры образований на -like.

Литература

1. English, Laura M., Lynn, Sarah. Business across Cultures. Longman 1995.
2. Tomalia, Barry, Stempleski, Susan. Cultural Awareness. Oxford University Press, 1993.
3. 5000 one – and two – line jokes by Leopold Fechner Harper Collins Publishers.

მ. ზორანიანი. ამსგავსების გამომხატველი ზედსართავსახელებიანი სიტყვათშეთანხმების კატეგორიალური კვლევა

რეზიუმე

მოცემული სტატიის თამას წარმოადგენს დამსგავსების გამომხატველი ზედსართავსახელებიანი სიტყვათშეთანხმების კატეგორიალური კვლევა (-ლიკე სართიანი ზედსართავი სახელები).

სიტყვათშეთანხმების ანალიზია ჩატარებულია მხატვრული ლიტერატურის მასალაზე. კვლევამ გვიჩვენა, რომ -ლიკე სართიანი სიტყვათშეთანხმებისათვის ძირითადი და დომინირებელია სოციოლინგვისტური განპირობებულობის კატეგორია.

M. Zoranyan. The Categorical Investigation of Word – Combinations with Adjectives Expressing Simulation.

Summary

The object of the present article is categorical investigation of word – combinations with adjectives expressing simulation (adjectives with suffix -like). The analysis of the word – combinations was carried out on the material of fiction.

The investigation showed that for word – combinations with suffix -like the main and dominating is the category of sociolinguistic conditionality.

მიზეზობრიობა, როგორც სემანტიკური კატეგორია

ენის თეორიის კურსში მიზეზობრიობის კატეგორიის განხილვა მთელ რიგ გარკვეულ სირთულეებს წარმოადგენს, თუნდაც იმის გამო, რომ ამ კატეგორიაში რეალიზებულია მრავალი მნიშვნელი და დამოკიდებულებანი.

უმაღლეს სკოლაში მუშაობის გამოცდილებამ ცხადყო, რომ აღნიშნული კატეგორიის შესწავლა სტუდენტურ აუდიტორიაში მოითხოვს სწავლების ახალი გზების ძიებას. წინამდებარე წერილში ჩვენ შევეცადეთ ახლებურად წარმოვადგინოთ და გავაანალიზოთ ენაში მიზეზ-შედეგობრივი ურთიერთობის კომპლექსური ხასიათი.

ცნობილია, რომ მიზეზობრიობა, ამ სიტყვის ფართე გაგებით, გრამატიკაში ისეთ მნიშვნელობებს აერთიანებს, როგორებიცაა: წინაპირობა, საფუძველი, დამადასტურებლობა, მტკიცებულება, არგუმენტი, მოსაზრება, წინასწარგანსაზღვრულობა, მიზეზი, სტიმული და მიზნობრივი მოტივაცია. ურთიერთკავშირის აღნიშნული წრე სიტუაციების ისეთ კავშირს წარმოგვიდგენს, სადაც ერთი არის მეორის სარეალიზაციოდ საკმარისი საფუძველი (1. გვ. 562). ამავე დროს, მიზეზ-შედეგობრივი სიტუაციების ანალიზი გვიჩვენებს, რომ მათ შორის ვლინდება სრულიად განსხვავებული კავშირები. ბუნებრივი მეტყველებისას შესაძლო ხდება შეერთებულ იქნას ის, რაც ობიექტურად არ არის შეერთებული, ან პირიქით, ვერ ვხედავთ კავშირს იქ, სადაც იგი სინამდვილეში არის. ამიტომაც რომ ერთსა და იგივე მიზეზ-შედეგობრივი მნიშვნელობისაკენ შეიძლება დაიყვანოთ განსხვავებული კავშირები და დამოკიდებულებანი. მაგალითად: დროის კავშირი – როდესაც დაბნელდა, ჩვენ სინათლე ჩავრთეთ; პირადად მიზეზობრივი – ვინაიდან დაბნელდა, ჩვენ სინათლე ჩავრთეთ. თვისების ინტენსივობა, რომელიც მთავარ წინადადებაში ვლინდება – ისე დაბნელდა, რომ ჩვენ სინათლე ჩავრთეთ; მეორეს მხრივ კი ენაში არ ვლინდება მიზეზ-შედეგობრივი კავშირების ისეთი გრამატიკული გამოთქმები, როგორიცაა მოქმედების ინტენსიურობა, რომელიც ვლინდება როგორც მიზეზი – ხელები იქამდე გვეყინებოდა, რომ კანი სკდებოდა.

ამრიგად, მიზეზობრიობა, როგორც სემანტიკური კატეგორია, ხასიათდება ფართე სემანტიკური მრავალფეროვნებით, რომელიც დაკავშირებულია ფორმალური გამოთქმის რთულ და მრავალგვაროვან საშუალებათა სისტემასთან. ის კი, თავის არსს ორ დონეზე ავლენს – სემანტიკურსა და ლოგიკურში. ასე იკვეთება სემანტიკური აბსტრაქციის ორი საფეხური: ა) მიზეზ-შედეგობრივი კავშირების სხვადასხვა აბსტრაქციულ-სემანტიკური მნიშვნელობები, მათი ტიპები და განსხვავებები (მიზეზი, შედეგი, დათმობა, წინაპირობა, საფუძველი, დასაბუთება, ინტენსიურობის ხარისხი, მტკიცება, არგუმენტი, მოსაზრება, სტიმული და ა.შ.); ბ) მეტად აბსტრაქციულ-სემანტიკური მნიშვნელობები, ანუ ლოგიკური მნიშვნელობა, სილოგიზმი. ამიტომ ენის მიზეზ-შედეგობრივ კონსტრუქციებში ელიმინირებულია მნიშვნელოვანი სემანტიკური „ბლოკები“, ხოლო არ იქნეს თავს ლოგიკა. მაშასადამე, ერთსა და იგივე წინადადებაში არსებობს ორი ურთიერთგანსაზღვრელი სახე, რაც ჩვენ „აზრის სემანტიკურ ფორმად“ ანუ, სხვაგვარად რომ ვთქვათ, „სემანტიკურ ენად“, „ლოგიკურ ენად“ ვთვლით.

ნ. იუინსკის აზრით, „ნატურალურ ენაში შეიძლება აღმოვაჩინოთ ორი ენის ურთიერთქმედება... ენაში უნდა იყოს კომპონენტები, რომლებიც საშუალებას მისცემენ პარტნიორებს, განასხვავონ იგივეობა (სხვაგვარად, „აზრის ლოგიკური ფორმები“) არაიგივეობისაგან (ანუ, „აზრის სემანტიკური ფორმები“). აბსტრაქციის მეშვეობით ნატურალური ენის ეს ნაწილი (ენის ლოგიკური ფორმები) შეიძლება გამოიყოს და წარმოდგენილი იქნას, როგორც განსაკუთრებული ენა, რომელიც ერთი და იგივეა ყველა ნატურალურ ენაში – ესაა ლოგიკა. ამგვარი ენის წესების დაცვა ნებისმიერი ნატურალური ენის მეტყველებაში ცნობილია, როგორც ლოგიკური აზროვნება (2. გვ. 37).

წინადადების თანამედროვე თეორიაში, ერთსა და იგივე სინტაქსურ ერთეულში, გამოიყოფა ორი ურთიერთმოქმედი დონე: სინტაქსური და ლოგიკო-გრამატიკული. ეს უკანასკნელი სინტაქსურთან მიმართებაში წამყვანია. თუ სინტაქსურ დონეზე გამოითქმება წინადადების მნიშვნელოვანი კომპონენტების აზრობრივი მხარე, მაშინ ლოგიკურ-გრამატიკულ დონეზე გამოითქმება აზრის ლოგიკური სტრუქტურა, რომელსაც

გადმოსცემს წინადადება. ის კი, როგორც კომუნიკაციური ერთეული, მხოლოდ ლოგიკურ-გრამატიკულ დონეზე დასრულებული (3. გვ. 227-228).

იმ შემთხვევაში, თუ აზრის სემანტიკური ფორმები განსხვავდებიან ენის სტრუქტურაში განსხვავებების არსებობის გამო და მიეკუთვნებიან მხოლოდ თავის ნაციონალურ ენას, ხოლო აზრის ლოგიკური ფორმები ინტერნაციონალურია, ანუ, შესაძლოა განიხილებოდნენ როგორც რაღაც იდენტური, რომელიც ყველა ენის საფუძველშია ჩადებული, მაშინ აზრის ლოგიკური ფორმები, როგორც მთლიანად აზროვნება, დამოუკიდებელია ნაციონალური ენებისაგან. აზრის ლოგიკური და სემანტიკური ფორმები – არის აზრის ორგანიზაციის, ერთიანი პროცესის ორი მხარე, ამავე დროს უნივერსალური ზოგადსაკაცობრიო აზროვნების ლოგიკური ფორმები არ შეიძლება არსებობდეს ნაციონალური აზროვნების სემანტიკური ფორმების გარეშე – ისინი დაკავშირებული არიან ენის ლექსიკურ-გრამატიკულ ფორმებთან (4. გვ. 62).

აზროვნების სემანტიკური და ლოგიკური მკაცრად უნდა განვასხვავოთ ერთიმეორისაგან, როგორც აბსტრაქციის ორი საფეხური: აზროვნების სემანტიკური ფორმები – აბსტრაქციის უფრო დაბალი საფეხური და ლოგიკური ფორმები – მისი უფრო მაღალი საფეხური. წინააღმდეგ შემთხვევაში, საქმე გვაქვს, ერთის მხრივ ენისა და ლოგიკის გაიგივებასთან (ლოგიციზმთან, ენაში ყოველივე მხოლოდ ლოგიკური აზროვნებით), მეორეს მხრივ კი, წინადადების სემანტიკურ მნიშვნელობებს მოსწყვეტს აზროვნების ლოგიკურ ფორმებს, ანუ მიგვიყვანს „ფსიქოლოგიზმამდე“ (ენაში ყოველივე მხოლოდ სემანტიკური აზროვნებაა). აზროვნების ეს ორი ფორმა განიხილება როგორც ვერბალური (ენობრივი) აზროვნების ერთი სფერო, სადაც დიალექტიკურად ურთიერთქმედებენ ცალკეული (სემანტიკური) და ზოგადი (ლოგიკური). თუ ამ მოსაზრებას ვირწმუნებთ, მაშინ ლოგიკური და სემანტიკური, როგორც აზრის ჩამოყალიბების ერთიანი პროცესის ორი მხარე, იქნება განუყოფელი ერთიანობაში.

ამრიგად, ბუნებრივი ენის და მისი ცალკეული ელემენტების შესწავლა ენათმეცნიერების და ლოგიკის თვალსაზრისით წარმოადგენს ობიექტის შემეცნების დიალექტიკურ მატერიალისტურ აუცილებლობას. იქედან გამომდინარე, რომ ბუნებრივი ენის მიზეზ-შედეგობრივი კონსტრუქცია (აზრის სემანტიკური ფორმა) არის ამავე დროს დანასკვი (აზრის ლოგიკური ფორმა), შეიძლება დავასკვნათ: აზრის ლოგიკური ფორმა არის ერთგვარი უნივერსალური ყველა ენისათვის დამახასიათებელი სემანტიკური კატეგორია. ამრიგად, გამოხატავენ რა აზრის ერთსა და იგივე ფორმას, განსხვავებული ლექსიკა-გრამატიკული ფორმები ივსებიან დამატებით სემანტიკურ, სტილისტურ, მოღალურ, ემოციურ, როტორიკულ და სხვათა მნიშვნელობებით. ენობრივი ფორმების სიმრავლე ხელს უწყობს ბუნებრივ ენას, იყოს განსაკუთრებით მოქნილი, გამოსადეგი ყოველგვარ სასიცოცხლო სიტუაციაში. ენის მთელი სისტემა და მათ შორის ყველა სპეციალური გრამატიკული კატეგორია და სხვა საგანგებო, ფორმალური და ნახევრადფორმალური და კონცეპტუალური ენობრივი საშუალებანი, სრულად გამოხატავენ აზრის ნებისმიერ ლოგიკურ შინაარსს და, მაშასადამე, ჭარბად ფარავენ ადამიანების ურთიერთობის ყველა აზრობრივ მოთხოვნას. სხვადასხვა ლექსიკა-გრამატიკული ფორმა აზრის განსხვავებულ ფორმებს წარმოადგენს, მაგრამ, ამავე დროს, ისინი განსხვავებულნი არიან თავიანთ დონეზე – აზრის სემანტიკური ფორმების დონეზე და, შესაბამისად, აზრის ლოგიკური ფორმისას შეიცავენ აზრის განსხვავებულ კონონანტურ დაშრეებებს. ბუნებრივი ენა ვერ იქნებოდა კომუნიკაციის სრულყოფილი საშუალება, თუ არა აზრებისა და გრძნობების ნებისმიერი ელფერის გამოხატვის ეს შესანიშნავი უმდიდრესი შესაძლებლობა.

ენის მთელი სისტემა თავისი სპეციფიკური გრამატიკული კატეგორიებით სრულად გამოხატავს აზრის ნებისმიერ შინაარსს და ამრიგად სრულად ფარავს ადამიანების ურთიერთობის ყველა აზრობრივ მოთხოვნას.

ვინაიდან დარგობრივი საშუალებანი ბევრად სჭარბობენ დანასკვის ლოგიკურ ფორმებს, ბუნებრივია, ერთი და იგივე ლოგიკური ფორმის დანართისათვის გამოიყენება მრავალი სპეციფიკური ენობრივი ფორმა. ამავე დროს, ერთი და იგივე გრამატიკული კატეგორია განსხვავებულ კონტექსტში გამოხატავს სხვადასხვა ლოგიკურ შინაარსს.

ბოლოს აღვნიშნავთ, რომ მიზეზობრიობის კატეგორიის განხილვა აღნიშნულ ასპექტში არა მხოლოდ ხელს უწყობს სტუდენტებს, გაერკვნენ და უკეთ აღიქვან მიზეზ-შედეგობრივი კავშირების სემანტიკის თავისებურებანი, არამედ გაააქტივებენ მათ მოტივაციურ მოთხოვნებს და გააღვივებს მათ შემეცნებით ინტერესს.

ლიტერატურა

1. რუსული გრამატიკა. ტ. II. სინტაქსი. მ., 1982.
2. ნ.კინკინი-შინაგანი მეტყველების კოდური გადასვლები, მ., 1964.
3. ვ. პანფილოვი-ენისა და აზროვნების ურთიერთკავშირი. მ., 1971.
4. პ.ჩენოკოვი-უცხოურ ენათმეცნიერებაში ფილოსოფიური მიმართულების საფუძვლები. მ., 1977.

Б.Имнадзе. Причинность как семантическая категория

Резюме

В статье представлен особый подход к рассмотрению категории причинности в курсе теории языка (на материале русского языка). Анализ проводится с точки зрения взаимосвязи логических и семантических форм мышления, имеющих национальный характер и связанных с грамматическими формами.

B.Imnadze. Causality as asemantic category

Summary

The article deals with new approach of the causality category in the theory of Russian Language. The analysis is conducting from the point of view of the correlation between logical and semantic forms of thinking that have national character and are correlated with gramatical forms.

ეთერ კაციტაძე

ასოცირებული პროფესორი

ლესინგის ცხოველთა იგავ-არაკები და მათი მნიშვნელობა გერმანული ენის სწავლების პროცესში

დიდმა გერმანელმა მწერალმა გოტჰოლდ ეფრაიმ ლესინგმა მთელი თავისი ცხოვრება და შემოქმედება მიუძღვნა გერმანულ ეროვნულ ლიტერატურას. ის იბრძოდა ფეოდალური წყობილების, თავად-აზნაურების პრივილეგიებისა და დესპოტიზმის წინააღმდეგ. ლესინგი მოღვაწეობდა გერმანიის კულტურული ცხოვრების თითქმის ყველა სფეროში. მან შეძლო შესანიშნავი ნაშრომების შექმნა ისეთ ჟანრებში, როგორცაა დრამა, იგავ-არაკები, ლექსები, ესთეტიკა, პუბლიცისტიკა და ფილოსოფია.

1759 წელს სამაგისტრო დისერტაციის დაცვით შემდეგ გამოქვეყნდა მისი იგავ-არაკები და თეორიული ნაშრომი „თხზულება იგავ-არაკების შესახებ“. ასევე გამოსცა თხზულებები ამ პოეტური სახეობის მონათესავე შინაარსის. ამ მნიშვნელოვან თეორიულ ნაშრომში ლესინგმა განსაზღვრა იგავ-არაკების ჟანრი, რომელიც ძალიან გავრცელებული იყო მე-18 საუკუნის ბოლომდე: „როდესაც ჩვენ ერთ წინადადებაში, რომელიც ზოგად მორალს შეიცავს განვიხილავთ განსაკუთრებულ შემთხვევას, რომელიც სინამდვილეში მოხდა და შეექმნით მისგან მოთხრობას ლექსის ფორმით, რომელშიც ამ ზოგად წინადადებას მკითხველი თვალსაჩინოდ შეიცნობს, პოეზიის ესეთ გამოგონებას ჰქვია იგავ-არაკი“.

ლესინგი თავის იგავ-არაკებში იბრძოდა დესპოტიზმის წინააღმდეგ : „ ერ სეღ უნდ დერ ჭოლფ“, „ ერ წე მიტ დემ სეღ“, „ ას ბესცჰ ტუტე ამმ“, იმ ეკლესიების წინააღმდეგ, რომლებიც მხარს უჭერდნენ ფეოდალურ აბსოლუტიზმს: „ქეუს უნდ დას შცჰაფ“, „ ერ ლაბე უნდ დას შცჰაფ“, მლიქვნელობის: „ ერ თანზო რ“, „ ერ ლაბე უნდ დერ უცჰს“, პირმოთნეობის, ქლესაობის: „ ერ სეღ მიტ დემ წენ“ და ფარისევლობის: „ ერ ჭოლფ უნდ დერ შცჰ ფერ“, ის ცინებდა ისეთ ადამიანურ სისუსტეებს, როგორცაა გაუგებრობა: „ იე იცჰე უნდ დას შცჰწინ“, ტრახახი, თავის ქება: „ ერ კრიეგერისცჰე ჭოლფ“, ლაქუცობა: „ ერ უცჰს უნდ დიე არვე“, სიხარბე და გაუმაძღრობა.

ლესინგი თავის იგავ-არაკებში გამოდიოდა გავლენიანი გერმანული ლიტერატურის და რეალისტური ხელოვნებების მხარდასაჭერად: „ერ ფფე უნდ დერ უცჰს“. ის მაღავედა ცხოველების სახეებში ნამდვილ პერსონაჟებს, რათა ცალკეული ადამიანების განსაკუთრებული თვისება დაუმაღავედ დაეხასიეთებინა.

ის წერდა, რომ „როდესაც უსმენ ისეთ ცნობილ პიროვნებებს როგორებიც არიან ბრიტანიკუსი და ნერო, ბევრს არ ესმით რას ლაპარაკობენ ისინი და ბევრმა არ იცის ვინ არიან ისინი, ასევე არ იციან თუ რა დამოკიდებულებაში არიან ისინი ერთმანეთთან, მაგრამ როდესაც ვისმენ *მგელი და ბატკანი*, მაშინვე ყველამ იცის რა ესმის მას და იცის როგორ დამოკიდებულებაში არიან მგელი და ბატკანი ერთმანეთთან.

ლესინგის „ენის გამოყენების“ თავისებურება ყველაზე ნათლად ჩანს მის პროზაულ იგავ-არაკებში. გამოთქმების სიცხადე და ლაკონურობა კი ქმნიან მისი სტილის განსაკუთრებულ ნიშანს.

სიტყვა დიე აბელ (იგავ-არაკი) ნიშნავს რაღაც გამოგონილ, დაუჯერებელ მოთხრობას, მაგრამ როდესაც ლაპარაკია ლესინგის იგავ-არაკებზე, მაშინ ჩვენ უპირველეს ყოველისა ვფიქრობთ ეზოპეს იგავ-არაკებზე. სიტყვა „აბელ“-ის მეორე მნიშვნელობაც ნიშნავს გამონაგონს, მაგრამ განსაკუთრებული მიზნისთვის გამოგონილ პატარა მოთხრობას. ეს არის სატირული მოთხრობა, რომელიც აუცილებლად გვასწავლის რამეს და რომელიც გამოხატავს კონკრეტულ მორალს. ეზოპე თავის იგავ-არაკებში ყოველთვის განიხილავდა ნამდვილ შემთხვევებს. მისი მიმდევრები ხშირად იყენებდნენ იგავ-არაკებში იმავე შემთხვევებს ან ქმნიდნენ მათ ამა თუ იმ სინამდვილისათვის. იგავ-არაკები ლიტერატურათ მცოდნეობაში ორ ნაწილად იყოფა: მარტივი და შედგენილი.

მარტივად ითვლება იგავ-არაკი, როდესაც მოცემული შინაარსიდან მხოლოდ ერთ-ერთი ზოგადი ჭეშმარიტება შეიძლება გამომდინარეობდეს. მაგ: იგავ-არაკში: „ერ წენ უნდ დერ უცჰს“. ძუ ლომს მელამ უსაყვედურა, რომ მან მხოლოდ ერთი ბოკვერი შვა. დიას, უპასუხა ძუ ლომმა, მხოლოდ ერთი, მაგრამ ლომი. ჭეშმარიტება რომელიც ამ იგავ-არაკებშია ჩადებული მაშინვე თვალში საცემია. იგავ-არაკი არის მარტივი, რადგანაც მორალი ჩადებულია ერთ წინადადებაში.

შედგენილი არის იგავ-არაკი, როდესაც ჭეშმარიტება, რომელსაც მასში ვხედავთ გამოიყენება შემდგომში. იგავ-არაკების ასეთი დაყოფა დაფუძნებულია არა მათ მნიშვნელოვან სხვაობაზე, არამედ მხოლოდ მათ დამუშავებაზე, რადგანაც ეზოპეს იგავ-არაკები შექმნილი იყო ხალხის მიერ ზეპირად, მაგრამ წლების წინ გადაამუშავებული და დაწერილი.

ზოგიერთი პოეტი, მაგალითად: დე ლა მონტე - დიდი, გენიალური, ფრანგი პოეტი თვლიდა, რომ იგავ-არაკში დამალულია მორალი, რომელიც რაღაც კონკრეტულს გვასწავლის. მაგრამ ლესინგი თვლის, რომ იგავ-არაკი არ არის ალევორიული მოქმედება, არამედ არის ესეთი მოქმედების მოყოლა.

ალევორია არ ამბობს იმას, რაც სიტყვიერად გამოხატულია. ლესინგი კი ფიქრობს, რომ მარტივი იგავ-არაკი შეუძლებელია იყოს ალევორიული.

რაც შეეხება შედგენილ ანუ რთულ იგავ-არაკს, ის დაფუძნებულია ორ ან მეტ განსაკუთრებულობაზე, რომლის შორისაც მოიპოვება მსგავსება და ამიტომაც შეიძლება ის განვიხილოთ, როგორც ალევორია. მაგრამ შეუძლებელია ვთქვათ, რომ ალევორია მდებარეობს თვით იგავ-არაკის და მორალის გამოხატულ წინადადებაში, იმ წინადადებას შორის, რომლებიც მორალს გამოხატავენ. არამედ ის მდებარეობს იგავ-არაკისა და ნამდვილ შემთხვევას შორის, ანუ ეს ნამდვილი ამბავი გადმოცემულია ალევორიულად.

იგავ-არაკების უმრავლესობის ნაწილი მოქმედი პირები არიან ცხოველები. ამ იგავ-არაკების მნიშვნელოვანი თვისება ის არის, რომ მორალური აზრი გამოიხატება კონკრეტული ცხოველების მოქმედებით და დახასიათებით. ეს უადვილებს მეიგავეს თავისი მიზნის მიღწევაში.

ცხოველების გამოყენება იგავ-არაკებში აიხსნება მისი მოთხრობის ალევორიული მოქმედებით, რომელსაც ვითომდაც ცხოველები ანხორციელებენ.

მრავალი მეიგავე, დაწყებული ეზოპედან გამოიყენებდნენ თავის ცხოველთა იგავ-არაკებს სწავლებისათვის და მათი სწავლების ძირითად შინაარსს გამოხატავენ წინადადებაები და ცხოვრებისეული წესები, რაც მიმართული იყო ადამიანებზე, მაგრამ ამავე დროს უნდა ყოფილიყო არა პირდაპირი მნიშვნელობით გამოსატყული, არამედ ალევორიულად. ამ მიზნის მისაღწევად მეიგავეები ირჩევდნენ ცხოველებს, როგორც ადამიანის ყველაზე ახლო მდებარე ცოცხალ არსებებს. რადგანაც ადამიანის ყოველდღიური საქმი-

ანობის და მოქმედების აღწერა არ იქნებოდა უჩვეულოდ მიმზიდველი, მათ უნდა გამოეგონათ ახალი ხერხი, ახალი გმირები, რომელთა მოქმედებით ალევორიულ მოთხრობას ექნებოდა მიმზიდველი ძალა ადამიანის გულში მისაღწევად.

მოთხრობა შედგება ორი მნიშვნელოვანი გარემოებისაგან: პიროვნებისა და მოქმედების გარემოებისაგან. ამიტომ ის რაღაც იშვიათი, ახალი და უჩვეულო, რაც მოთხრობაში უნდა ბატონობდეს, უნდა შეიცავდეს ან მოქმედ პირს ან თვით მოქმედებას. ადამიანის ნიჭის, სულისკვეთების, ბედნიერების და სხვა, როგორც დადებითი, მაგრამ მით უფრო უარყოფითი თვისებების აღწერაში არაფერი უჩვეულო არ იქნებოდა. მაგრამ თუ ამ თვისებებს ცხოველებს, მცენარეებს და აგრეთვე უსულო საგნებს მიაწერდნენ, მაშინ მათი ალევორიული მოქმედება და მეტყველება უფრო დიდ შთაბეჭდილებას მოახდენდა ადამიანებზე და მათი მაგალითი იქნებოდა ადამიანისათვის მორალის სწავლება.

მეიგავეები ალაპარაკებენ ცხოველებს, რათა მათი ენით გამოთქმული მორალი გაეგოთ ადამიანებს (მსმენელებს ან მკითხველებს). ამიტომაც ითვლება იგავ-არაკი სწავლების არაჩვეულებრივ ხერხად.

ჯერ კიდევ, როგორც ანტიკური ხანის უდიდესი ფილოსოფოსი არისტოტელე თვლიდა, ბევრად უფრო სასარგებლოა სწავლული სიტყვები გამომდინარეობდეს ისეთი არსებებიდან, რომლებსაც ლაპარაკი არ შეუძლიათ, რადგანაც არაჩვეულებრივი რამ არის დაკავშირებული შეუძლებელთან.

შეუძლებელი არის ის, რომ ცხოველები ვერ ლაპარაკობენ და არაჩვეულებრივი მდებარეობს იმ სიტყვებში, რასაც ისინი წარმოთქვამენ, როგორც ამ იგავ-არაკების მოქმედი პირი და ეს არაჩვეულებრივი ახდენს ადამიანზე შთაბეჭდილებას, რადგანაც არ მიეკუთვნება ადამიანის მრავალრიცხვიან წარმოდგენილობას.

იგავ-არაკების განსაკუთრებული მნიშვნელობა გერმანული ენის მეცადინეობაზე

დღესდღეობით საქართველოს საგანმანათლებლო სისტემების უპირველესი ამოცანა არის ახალგაზრდობის სწორი აღზრდა. ამ ამოცანის გადაწყვეტაში დაგვეხმარება ლესინგის მოსაზრება იგავ-არაკების განსაკუთრებულ მნიშვნელობაზე სკოლაში, რაც შეგვიძლია განვახორციელოთ უნივერსიტეტში გერმანული ენის მეცადინეობაზე.

ლესინგს მოჰყავს სამარადისო კითხვა: **ჭარუმ ფეჰლტ ეს ინ ალდენ ჭისენსცჰაფტენ უნდ ნსტენ სო სეჰრ ან რფინდერნ უნდ სელბსტდენკენდენ პფენ?** – რატომ განიცდის ასე ძალიან ყოველი მეცნიერება და ხელოვნება ნაკლებობას გამომგონებლებზე და დამოუკიდებლად მოაზროვნე ადამიანებზე? ამ კითხვაზე საუკეთესო პასუხს აძლევს სხვა კითხვა: **ჭარუმ წერდენ წირ ნიცჰტ ბესსერ ერზოგენ?** – რატომ არ გვზრდიან უკეთ ჩვენ? ღმერთი გვაძლევს სულს, მაგრამ გენია ჩვენ უნდა მივიღოთ აღზრდით.

ახალგაზრდა, რომლის ყველა სულიერი შესაძლებლობა მუდმივად ანვითარებს და აფართოვებს ძალას, რომელსაც აჩვენებენ ყველაფერს, რასაც ის ყოველდღიურად უმატებს, თავის ცოდნას, შეადაროს იმას რაც მან გუშინ უკვე იცოდა, ამ შედარებების მეშვეობით თვითონ მივა იმ დასკვნამდე, რაც მისთვის ჯერ არავის უთქვამს. ის შეძლებს გადასვლას კონკრეტულიდან – ზოგადზე და ზოგადიდან – კონკრეტულზე. ლესინგი წერს, რომ ამ გზით ახალგაზრდა ადამიანი გახდება ან გენიოსი ან მისგან არაფერი გამოვა. ამ ზოგადი გეგმის ერთ-ერთ სავარჯიშოს წარმოადგენს იგავ-არაკების აღმოჩენა, რომლებიც შესაბამისობაში უნდა მოყვანილ იქნან მოსწავლეების ან სტუდენტების ასაკთან. ამით ლესინგი არ ფიქრობს, რომ ყველა მოსწავლე უნდა გახდეს პოეტი, არამედ ის თვლის რომ ხერხი რომლიც მეშვეობითაც იგავ-არაკები იყო გამოგონებული, იგივეა რაც საფუძვლად უნდა დაედოს ყველა გამოგონებას და აღმოჩენას. ეს ხერხი არის რედუქციის პრინციპი, მაგრამ ამ რედუქციის პრინციპს თან ახლავს დიდი სიძნელებები. ის მოითხოვს იმ კონკრეტული და ინდივიდუალური საგნების ფართე ცოდნას, რომლებზედაც უნდა მოხდეს რედუქცია და როგორ შეგვიძლია მოვთხოვოთ ეს ახალგაზრდებს? აქ უნდა მივსდეთ მწერლის რჩევას ყოველი მეცადინეობა დავიწყოთ ბუნების ისტორიით, რადგან ის არის ყველა დანარჩენი მეცნიერების და აგრეთვე მორალის თესლი. უჭკველია, რომ მორალის თესლი, რომლის მოძებნასაც ის იმედოვნებს ბუნების ისტორიაში, არ არის მხოლოდ ცხოველების და სხვა არსებების უბრალო თვისებები, არამედ ის თვისებები რომლებზეც აგებულია ეზოპის იგავ-არაკების მორალი.

მასწავლებელმა უნდა შეძლოს იგავების სწავლის პროცესი გახადოს „ნადირობის“ ერთ-ერთ სახეობად.

როდესაც ის იგავის თხრობას ხან შეწყვეტს, ხან განაგრძობს, სადაც ისე შეცვლის გარემოებებს, რომ შესაძლებელი იყოს სხვა მორალის გაკეთება.

მაგალითად ცნობილ იგავში ვირის და ლომის შესახებ **ერ წე მიტ დემ სელ: ლს დერ სელ მიტ დემ წენ დეს მსოპუს, დერ იჰნ სტატტ სეინეს ჟ გერნჰორნს ბრაუცჰტე.** აქ შეჩერდება მასწავლებელი, ლომი – ვირის გარემოცვაში? როგორი ამაყი იქნებოდა ვირი ამ გარემოცვაში!

და ამავე იგავის მორალი: **ინ ანდერერ სელ ფრაგტ – ისტ დუ დესწეგენ წეილ დუ მიტ ეინენ წენ გეჰსტ, ბესსერ ალს იცჰ, მეჰრ ალს ეინ სელ - მაგრამ განა არ შერცხვებოდა ლომს ამ გარემოცვისა?**

ერ წე მიტ დემ სელ – და მეორე იგავის მორალი; **შო დენკენ დიე რო ენ ალლე, წემ სიე ეინენ იედრიგენ იჰრერ ემეინსცჰაფტ წ რდიგენ -** ამგვარად ეზოპეს ერთი იგავის ისტორიიდან, ლესინგმა შექმნა ორი იგავი ორი განსხვავებული მორალით.

ამგვარი სავარჯიშოების პროცესში გერმანული ენის მაცადიენობაზე შეიძლება ჩავა-ტაროთ ერთდროულად ორი ტრენინგი: გონებრივი (შესაბამისი მორალის პოვნა) და ენობრივი (გერმანულ ენაზე კომუნიკაციის განხორციელება).

Э. Кацитадзе. Басни Лессинга о животных и их значение для изучающих немецкий язык

Резюме

Человек неразрывно связан с другими представителями животного мира еще со времен Адама, которому была предоставлена возможность назвать все живое (*Библия 2: 19-20*). То, что отличает человека от других живых существ, - это язык. И эту возможность дали ему великие баснописцы. Лессинг предоставляет своим персонажам возможность говорить с той целью, чтобы мораль была выражена на человеческом языке. Поэтому басни Лессинга являются прекрасным средством обучения не только немецкому языку, но и формированию у студентов этической морали.

С.Р.Кулиева

Азербайджанский университет языков

Основные функции и структура ролевых игр при обучении речевому взаимодействию на начальном этапе работы в языковом вузе

В условиях обучения речевому взаимодействию иноязычной речи ролевая игра – это прежде всего игровая и учебная речевая деятельность одновременно. С точки зрения процесса порождения речевого высказывания обучение иностранному говорению, как отмечает А.Н.Леонтьев, должно начинаться с приведения в действие мотивации, учет роли которой способствует продуктивному усвоению материала, активному вовлечению студентов в деятельность(1).

Ролевая игра формирует у студентов способность увидеть себя с позиции партнера по общению. Она ориентирует студентов на планирование собственного речевого поведения и поведения собеседника, развивает умение контролировать свои поступки, давать объективную оценку поступкам других. Ролевая игра выполняет в учебном процессе пять основных функций: мотивационно-побудительную, обучающую, воспитательную, ориентирующую и компенсаторную.

В структуре ролевой игры принято выделять следующие компоненты: ролевая исходная ситуация, ролевые действия. Роли, которые выполняют студенты на занятиях, могут быть социальными и межличностными. Первые обусловлены местом в системе объективных социальных отношений (профессиональные, социодемографические) определяются местом индивида в системе межличностных отношений (лидер, друг, соперник и др.). (Краткий психологический словарь. Под общ. ред. А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского, М.,1985, с. 309-310). Подбор ролей должен осуществляться таким образом, чтобы формировать у студентов жизненную позицию, лучшие человеческие качества личности: чувство коллективизма, взаимопомощи, взаимовыручки и т.п.

Второй компонент ролевой игры – исходная ситуация – выступает как способ ее организации. В обучении иностранному языку используются речевые ситуации, т.е. такие, которые вызывают речевую реакцию студентов.

М.В.Ляховицкий выделяет следующие компоненты ситуации: 1) субъект; 2) предмет разговора; 3) отношение субъекта к предмету разговора; 4) речевой акт.

По мере развития у студентов диалогической речи степень развернутости каждого из компонентов учебно-речевой ситуации может уменьшаться. Выделяется 3 уровня развернутости учебно-речевой ситуации: первый – самый полный, когда преподаватель подробно описывает все компоненты учебно-речевой ситуации; второй – промежуточный, когда условия речевого акта домысливаются самими студентами; третий – минимальный, где указывается только отношение субъекта к объекту. Соответственно выделенным уровнем изменяется и степень самостоятельности студентов в ролевой игре.

Ролевая игра также обладает большими обучающими возможностями:

1. Ролевую игру можно расценивать как самую точную модель общения, которая она предполагает отражение действительности в ее наиболее существенных чертах. Именно потому психолог В.А.Артемов предлагал «поучиться у театра» при обучении иностранному языку. В ролевых играх, как и в самой жизни, речевое и неречевое поведение партнеров переплетается теснейшим образом. Ролевая игра обладает большими возможностями мотивационно-побудительного плана. Общение, как известно, немислимо без мотива. Однако в учебных условиях непросто вызвать мотив к высказыванию. Трудность заключается в следующей опосредованности: преподаватель должен обрисовать ситуацию таким образом, чтобы возникла атмосфера общения, которая, в свою очередь, вызывает у студентов внутреннюю потребность к выражению мыслей. В условиях иноязычного общения важно, однако, чтобы студенты могли выразить то, что им хочется сказать. Языковое обеспечение (словарный и грамматический материал, навыки в пользовании ими) часто заслоняют саму цель – общение и от студентов и от учителей. В ролевой игре точно обозначенные – «предлагаемые обстоятельства» создают общий побудительный фон, а конкретная роль сужает его до субъективного мотива;

2. Ролевая игра предполагает усиление личностной сопричастности ко всему происходящему. Студент входит в ситуацию, хотя и не через свое «я», но через «я» соответствующей роли. И здесь, как правило, проявляется весьма типичное отношение актера к персонажу, которого он играет. Обычно актеры проявляют большую заинтересованность в них. Ясно ощущаемое личностное ядро (даже если герой отрицательный) повышает эмоциональный тонус «актера, что положительно сказывается на результате, и, в конечном счете, на усвоении иностранного языка;

3. Ролевая игра способствует расширению ассоциативной базы при усвоении языкового материала. Следует иметь в виду, что учебная «пьеса» строится по типу театральных пьес, что предполагает описание обстановки, характера действующих лиц, отношений между ними. Поэтому за каждой репликой мыслится отрезок смоделированной действительности, которая «закрепляет» ее, делает неповторимой и значимой. При этом языковой материал, в который она облечена, «привязывается» к ситуации множеством ассоциативных нитей. Эмоция, сопутствующая реплике, придает ей естественную однозначность, устанавливая прямые связи с ситуацией и создавая благоприятные условия запоминания;

4. Ролевая игра способствует формированию учебного сотрудничества и партнерства. Ведь исполнение этюда предполагает охват группы студентов (ролевая игра строится не только на основе диалога, но и полилога), которые должны слаженно взаимодействовать, точно учитывая реакции, помогать друг другу. При распределении ролей следует учитывать как языковые, так и «актерские» возможности студентов, поручая одним более вербальные, другим – пантомимные роли, третьих же назначая на роли «суфлеров», давая им право подсказывать на основе текста.

При этом удачно найденный жест, «немое» действие, если оно соответствует ситуации, поощряется всей «труппой». В результате студентам с более слабой подготовкой удастся преодолеть робость, смущение и со временем, возможно, полностью включиться в ролевую игру. Таким образом, при правильной постановке дела игру можно расценивать и как организационную форму, способствующую созданию сплоченного коллектива;

5. В процессе использования ролевых игр очень важно организовать речевое взаимодействие – объединение, координацию и взаимодополнение усилий участников общения для определения достижения коммуникативной цели и её результата речевыми средствами. Речевое взаимодействие является важным условием организации учебной работы студентов на занятиях иностранного языка, с помощью которого можно рационально использовать учебное время, активизировать речемыслительную деятельность студентов, повысить развивающий эффект обучения.

Речевое взаимодействие не может быть представлено в виде готового и заранее заданного текста, поскольку любой текст есть итог монологической, диалогической или групповой

речемыслительной деятельности. Один из аргументов в защиту «текстового» общения заключается в том, что студентам необходимо вначале усвоить текст, после чего они смогут его самостоятельно варьировать (2).

Конечно, заманчиво сразу же после тренировочных упражнений побуждать студентов к неподготовленной форме речи, к импровизации, чтобы они были абсолютно свободны в выборе языковых средств при выражении своих собственных мыслей. Однако качество неподготовленной речи по всем характеристикам (темп, точность в осуществлении замысла) зависит от того, предшествовала ли ей стадия более жесткого управления деятельностью студентов в виде подготовленной речи, когда они разыгрывали роль на основе предложенных им опор (3).

Практика показывает, что «текстовое», репродуктивное начало учебной работы мало способствует дальнейшей речетворческой деятельности студентов и даже затрудняет ее, побуждая снова и снова воспроизводить заученные последовательности фраз. В этом заключается ограниченность репродуктивного обучения, при котором вместо речемыслительной задачи студентам предъявляется способ ее решения. Для того, чтобы организовать речевое общение студентов, нужны такие методические приемы, которые обеспечивали бы необходимое речевое взаимодействие их на иностранном языке. Перейдем к рассмотрению этих приемов, образующих группы, каждая из которых включает различные варианты, объединенные общим признаком.

Интервью. Общим признаком этой группы приемов оказывается задача опросить как можно больше присутствующих на занятиях студентов с тем, чтобы выяснить их мнения, суждения, ответы на поставленные вопросы. Для этого студенты, работая одновременно, свободно перемещаются по аудитории, фиксируя ответы в записной книжке и т.д. Общие итоги такого опроса записываются на доске и используются для дальнейшего обсуждения. На продвинутых этапах обучения используются такие формы интервью, как анкеты и тесты.

Использование банка информации. Общая особенность этой группы приемов заключается в том, что каждый студент сначала владеет небольшим фрагментом информации, затем в результате речевого взаимодействия с другими студентами, получает информацию из коллективного банка и приобретает всю сумму знаний. Одной из форм такой игры является обмен информацией об актуальных событиях, другая форма такого приема организуется с помощью теста.

Поиск пары. В основе такого приема лежит условие, что в группе каждый студент имеет свою пару, о которой не догадывается и которую должен найти, задавая другим участникам вопросы. Одной из форм этого приема является поиск «союзник в споре», поиск «адресата», поиск «подарков ко дню рождения». Иногда устанавливается лимит времени, в других случаях предлагается не только найти свою пару, но и сделать это быстрее других.

Групповые решения. Этот прием имеет чаще всего форму популярной телепередачи «Брейн-ринг». Аудитория делится на несколько групп студентов, которые вместе готовят ответы на поставленные вопросы, принимают решения, докладывают о них. При этом используются вопросы, проверяющие эрудицию, сообразительность, чувство юмора.

Координация действий. Одна из форм реализации данного приема – это организация координации между участниками общения, которая может осуществляться в форме обмена инструкциями.

Дискуссионная игра. По условиям дискуссионной игры участники общения реагируют на прочитанное, услышанное, увиденное следующими «способами»: сообщением дополнительной информации, вопросом, ответом, возражением.

Несомненно, что в условиях реализации перечисленных выше приемов активизируется мыслительная деятельность всех участников учебной работы, повышается мотивация говорения и общий «тонус» занятия, обеспечивается полное достижение практического, образовательного, воспитательного и развивающего компонентов обучения иностранным языкам.

Таким образом, использование в учебном процессе ролевых игр, положительно влияет на формирование познавательных интересов, способствует осознанному освоению иностранного языка, содействует развитию у студентов таких качеств, как самостоятельность, инициативность и чувства коллективизма.

Литература

1. А.Н.Леонтьев. Психолингвистические единицы и порождения языкового высказывания. М., Наука, 1969, 307 с.

2. *В.И.Пассов* и др. Ситуация речевого общения как методическая категория. ИЯ-ИЯШ, 1989, № 2.
3. *Л.Г.Денисова* и др. К проблеме концепции интенсивного курса в условиях средней школы. ИЯ-ИЯШ, 1991, № 6.

S.R. Ouliyeva. Main functions and structure of role plays in teaching speech interaction at the initial stage of language University

Summary

Teaching-role situation is a structural basis of role plays. Model intercourse teaching – role situation as an important component in role plays’ structure carries out a function of speech activity’s stimulus, induces students to the intercourse i.e. ‘to start’ a mechanism of role play. Third component of role play is role actions which are carried out by students playing a definite a role. Role actions as differences of play actions organically connect with which is a main component of role plays, they are verbal and nonverbal actions.

Чупринина Светлана

*к.ф.н., ассистент-профессор
Грузинский технический университет*

Социально-психологические мотивы инвективного общения

Инвектива больше, чем какой-либо другой лексический слой, в состоянии передать «внесловесное» - именно то, для чего « не хватает слов», что поддается пониманию разве что с помощью междометий. Эта неспособность выразить личностный смысл эмоций с помощью обычных кодифицированных средств осознавалось давно. Ср.: *Ich wollt, meine Schmerzen ergossen Sich all in ein eizigen Wort...* (Н. Heine) или слова известного романа: «О, если б мог я выразить в звуке всю силу страданий моих, в душе моей стихли бы муки и голос сомнений затих».

Причина этого феномена видится прежде всего в природе самих эмоций, которые как очень древнее явление способны на передачу информации только в общем виде. Кроме того, эмоции отличаются групповым характером, «стягиванием» сходных по качеству чувств вокруг нескольких более общих.

Естественно, что спектр субъективно недифференцируемых эмоциональных нюансов удобно материализовать вербально в виде единого средства, для чего в дело нередко идут некодифицированные слова и выражения. Это, разумеется, не означает умаления роли кодифицированных способов достижения экспрессивности. Однако кодифицированный способ более или менее однозначен. В большинстве случаев имеется в виду один смысл: «Скройся с глаз, я не хочу больше тебя видеть!», означающий, что реципиента не хотят видеть. Что же касается застывших изречений типа англ. «Shit!», франц. «Merde!», нем. “Scheiss” или рус. «Черт побери!», то диапазон их значений практически безграничен: от негодования до восхищения и от презрения до нежности.

Кроме того, по-настоящему разгневанный или восхищенный человек не всегда скажет: «Ах, как я зол!» или «Я в восхищении!». Вместо этого он скорее всего предпочтет хотя бы несильную эксплетивную инвективу:

- Начнешь Вам о любви, а вы сейчас: «В каком году была битва при Калке?» Ну Вас к черту с Вашими битвами и Чукотскими носами!
- Что же Вы сердитесь?
- Да, досадно! (А.Чехов).

- Неужели, говорю, и надежды впереди никакой не осталось!
- Нет, говорит, надеяться всегда можно и следует...
- Смеется, шельма!.. Пикантная бабенка, черт ее возьми! (Д. Мамин-Сибиряк).

- О, я глупец! – бормотал он, раскачиваясь на камне от душевной боли и ногтями царапая смуглую грудь, -глупец, неразумная женщина, трус! Падаль я, а не человек! (М. Булгаков).

Итак, первая характерная особенность инвективного общения – многозначность, способность выразить целый спектр эмоций. Вторая состоит в том, что инвектива, особенно табуированная, погружает в особую инвективную атмосферу не только реципиента, но и самого адресанта. В этом отношении просматривается отчетливая связь инвективного общения и карнавала в трактовке М.М.Бахтина. Как и в любой карнавальной ситуации, инвектант и его адресат живут в особой атмосфере погранной гармонии окружающего мира, созданной за счет взламывания табу.

Устрашение адресата – это понятно. Но зачем «самоустрашаться» инвектанту? Чем привлекает его этот почти мазохистский акт? Представляется, что психологический аспект этого феномена заключается в желании говорящего достичь сразу двух противоположных целей - избежать контакта с табуированными понятиями и одновременно этот контакт получить. С одной стороны, выполняется требование социума: «Нельзя, невозможно трогать!», с другой – достигается положение: «А все-таки трогаю!». Многочисленные эксперименты показали, что в соответствии с эффектом Зейгарник препятствие на пути к реализации агрессивной реакции увеличивает напряжение и возможность дальнейших агрессивных действий. Именно поэтому обращение к инвективе оказывается полезным средством, дающим катартический выход эмоциям и одновременно оберегающим коллектив от социально более опасных действий.

Таким образом, из второй положительной особенности инвективного общения вытекает и третья – возможность в его ходе катартического разрешения стрессовой, фрустрирующей ситуации.

Наконец, отметим еще одну особенность инвективного общения, которую оно делит со всеми жаргонизмами и арготизмами, являющимися своеобразными вербальными ритуалами. Между тем все вербальные ритуалы, точно так же, как и другие национально-специфические поведенческие акты, способствуют внутренней интеграции этносов. В этой связи исследователями неоднократно отмечалась среди прочих интегративная функция инвективы, призванная характеризовать «своих» и отделять их от «чужих» (ср.: «Они разложили маленький огонь от камаров, вывалили на газету разваренную рыбу. По кругу гулял родимый граненый. Говорили они, употребляя в десятках вариантов одно и то же слово. Меня они застеснялись, но я употребил еще один вариант того же слова и стал как бы свой» (В.Крупин).

Перечисленные особенности инвективы дают как будто основание относиться к ней как к полезному эмоциогенному средству общения. Однако повсеместные запреты на инвективное общение показывают, что социум рассматривает его как чрезвычайно нежелательное. И для такого отношения есть самые серьезные основания.

Прежде всего это то, что инвективное общение предполагает угрозу, исходящую от адресанта, имеющую целью не снятие конфликта, а его частичную и временную нейтрализацию, в перспективе – замедление (но не прекращение) нарастания. Очевидно, что даже эта скромная цель достигается не всегда, нередко инвектива приводит даже к прямо противоположному результату. Одно это обстоятельство делает несостоятельным утверждение, что обращение к инвективе может представить собой эффективное орудие в избавлении от фрустрации. Сплошь и рядом в ходе фрустрационно спровоцированной ссоры первоначальная цель (например, выяснение истины) утрачивается, и, таким образом, дальнейшее инвективное поведение преследует другую цель, например побольнее уязвить оппонента. Это означает, что, по большому счету, такое дезорганизованное поведение можно назвать бесцельным, утратившим первоначальный относительно существенный смысл и превратившимся в орудие эмоционального обмена. Подобная переориентация лишает данный вид общения практической коллективной значимости, т.к. в результате утрачивается осмысленная перспективная связь поведения с мотивом, конституирующий свою способность к инвективации речи, получает грубое чувственное удовлетворение, но, в конечном счете, наносит себе моральный психологический ущерб. Другими словами, его поведение является самодеструктивным. Как и инвектируемый, инвектант попадает в кривой мир перевернутых представлений и в результате испытывает понижение собственной самооценки, которое способно привести к невротическому расстройству.

Отрицательная роль вербальной агрессии хорошо просматривается на фоне прочих агрессивных реакций. Наибольший интерес для нашей темы представляет агрессивная реакция – оскорбление словом. Она может быть классифицирована как агрессивная, прямая, вербальная и отношение к ней в принципе такое же, как ко всякой другой. Если агрессивное действие призвано уменьшить вредоносное влияние враждебности, то агрессию следовало бы в известных условиях признать благом.

Беда в том, что агрессивность, в свою очередь, не является благом для человека и поэтому ее необходимо держать под контролем никак не в меньшей степени, чем враждебность. Современные эксперименты показывают, что человек, получивший возможность ощущать себя в ситуации агрессии, иной раз вместо ожидаемого катарсиса получает скорее установку на повторение агрессивных ощущений, а в конечном счете – на создание соответствующей прочной агрессивной модели поведения. Укрепившись в допустимости агрессии вербальной, человек может экстраполировать эту модель на другие сферы жизни, на ситуации, требующие, по его мнению, уже физической агрессии, скандала, деструктивного поведения и проч. Более того, окружающие ожидают от него соответствующего агрессивного поведения.

Таким образом, сам инвектант может стать фрустрирующим стимулом для окружающих, вызывать в свой адрес агрессивные реакции. Инвективный способ вербального воздействия оказывает отрицательное влияние на систему этических ценностей и в конечном счете имеет резко негативный общественный смысл.

Обращение к инвективе непосредственным образом связано с определенными особенностями психики конкретного индивида. Уже по одному этому такой способ катартического разрядки не может быть признан универсальным. Так, судя по некоторым экспериментам, эффект Зейгарник проявляется по-разному или не проявляется совсем у людей с разной степенью самоуважения. Там, где эта степень высока, испытуемые не обнаружили враждебных тенденций после того, как выяснили, что не смогут «наказать» «обидчика». Люди же с низким уровнем самоуважения в таком катартическом облегчении нуждались.

Представляет интерес выполненное американскими психологами исследование относительно связи между степенью владения родным языком и агрессивностью личности. Основываясь на учении И.П.Павлова о роли второй сигнальной системы и предположении Л.С.Выготского о роли языка в направлении и контроле ментальных операций, Ш.Бун и А.Монтар выдвинули гипотезу о возможности ингибирования агрессивных импульсов с помощью абстрактных языковых процессов. По их предположению, более совершенное владение языком должно оказывать сдерживающее влияние на внешнее проявление агрессивных тенденций. Их опыты в основном подтвердили эту гипотезу, хотя и оставили повод для сомнений и заставили предположить, что языковой фактор – не единственное средство контроля. Важным для нашего исследования является установление связи малограмотности и агрессивности в принципе. Такая связь позволяет утверждать, что, с одной стороны, слабое владение родным языком содействует увеличению физического проявления агрессивности (человек с ограниченным тезаурусом охотнее будет пускать в ход кулаки, чем вербально выражать агрессивные эмоции), с другой – для такого человека более характерна тенденция чаще употреблять ограниченный запас своего инвективного вокабуляра для выражения агрессивных эмоций.

Таким образом, инвективный способ общения представляет собой прерогативу прежде всего людей с низким уровнем самоуважения и небольшим тезаурусом. Это лишнее доказательство того, что и в этом отношении человек изначально «лично пристрастен» и что эту предубежденность ему свойственно реализовывать в субъективно значимых компонентах.

«Личное пристрастие» в данном случае можно понимать широко, как влечения различных социальных, возрастных, половых и других групп. Серьезные различия наблюдаются в межэтническом, культурологическом плане. Исследователями многократно отмечалось, что одни и те же экстралингвистические факторы могут стимулировать совершенно разную эмоциональную реакцию в разных культурах. В.И.Болотов отмечает важность принадлежности членов диады к одному «социальному полю». Он выделяет глобальное, государственное, национальное, религиозное, классовое, семейное и другие поля. Представляется, однако, что это утверждение нуждается в уточнении.

Действительно, эмоциональное воздействие облегчается в случае, если адресант и адресат принадлежат к одному классу или одной религиозной, семейной и т.п. группе, но только в том смысле, что объем и качество воздействия более или менее совпадут у отправителя и получателя информации. Однако, эмоциональное воздействие может оказаться даже более сильным, если, например, носитель субкультуры, широко пользующийся инвективами определенного рода, применит их к адресату, представляющему субкультуру, в которой такое словоупотребление носит творческий характер и поэтому воспринимается как тягчайший поступок, нарушение серьезного социального

табу. Разница тезаурусов членов диады в данном случае намного усилит эмоциональное восприятие, и неполное понимание окажет стимулирующее влияние.

Итак, живучесть инвективного общения во всех национальных культурах объясняется особыми знаковыми свойствами выражения эмоций. Роль инвективы как катартического средства достаточно велика. Тем не менее общество отрицательно оценивает полезность инвективы, для чего имеются определенные основания, прежде всего дальняя перспектива.

Ю.В.Бромлей считает, что «...диалектика функционирования культуры такова, что она одновременно может выступать и как средство общения, и как средство разобщения людей». Не являясь исключением, инвектива, в известной мере объединяет подгруппы социума, но прежде всего разобщает его членов. Цель инвективы – оскорбление адресата, т.е. отталкивание его. Кроме того, любой языковой факт, служащий делу разграничения групп, созданных по любому принципу – этническому, социальному, половому, разобщает по определению. Все это неизбежно приводит к негативному восприятию этнической значимости инвективы и диктует необходимость ее социального ограничения, не говоря уже об эстетической стороне инвективных проявлений.

სვჩუპრინინა ლექსიკური ფენის ურთიერთობის სოციალურ-ფსიქოლოგიური მოტივები

რეზიუმე

მოცემულ სტატიაში ნაჩვენებია იმ დიალოგის თავისებურება, რომელშიც გამოყენებულია შეურაცხყოფელი სიტყვები, რომლებიც თავის მხრივ წარმოადგენენ ერთ-ერთ ემოციოგენურ ენობრივ ჯგუფს.

Sv.Chuprinina. Socio – psychological motives of invective communication

Summary

The present article deals with the communication features in dialogues shown by means of various invectives (insulting vocatives, etc) representing one of the most emotional language groups.

Чупринина С.В.,

*к.ф.н., ассистент-профессор,
Грузинский технический университет*

Поиск новых решений в обучении русскому языку как иностранному

Актуальной и важной в XXI веке – веке компьютерных технологий становится необходимость поиска новых решений в обучении русскому языку как иностранному. Главная цель обучающихся – получение профессиональных знаний на неродном языке. Перед преподавателями РКИ встают новые задачи, одной из которых является скорейшее внедрение новых подходов и приемов в обучении, позволяющих выдержать конкуренцию и сохранить образование на должном уровне.

Последнее время существенно изменилось положение русского языка как учебного предмета в вузах страны, особенно в технических, попав в категорию «иностранного» языка.

Исходя из этого, закономерным является выделение основных критериев отбора методического материала (учебников и учебных пособий), планирование, контроль и тестирование, лингвометодическое исследование учебных текстов и их анализ, создание национально-ориентированных словарей и тд.

В процессе работы требуется решить некоторые задачи:

- а) изучить мотивы и потребности изучения русского языка в новых условиях;
- б) изучить научно-теоретическую и учебно-методическую литературу по теме исследования;
- в) разработать тренировочные упражнения для понимания и усвоения текстов фундаментальных наук;
- г) отработать систему «электронный читатель» с использованием прикладных и инструментальных программ.

Один из «болезненных» вопросов – это создание универсального учебника нового типа. Учебнику должны быть свойственны, по меньшей мере, следующие дидактические функции: информационная, систематизирующая, функция закрепления знаний и самоконтроля,

самообразования, интегрирующая, координирующая и развивающе-воспитательная. Естественно, что построение такой системы требует соответствующей теоретической платформы, создание которой – дело чрезвычайно сложное, связанное с синтезом множества элементов конкретных наук, педагогики, психологии, философии, истории.

Необходим пересмотр понятия учебного предмета, или дисциплины. «Если раньше под содержанием учебного предмета понимался главным образом перечень знаний, - пишет И.К.Журавлев, - то уже в середине 60-х годов это никого не удовлетворяло. Содержание учебного предмета не сводится к простой совокупности законов, понятий и методов науки, а включает и другие важные компоненты...». К последним относятся такие средства усвоения знаний, развития и воспитания студентов, как «задания, требующие самостоятельного анализа фактов, выявления связей между элементами учебного материала, сравнения, обобщения и т.д.». Множество рекомендаций по усилению воспитательного потенциала учебников направлено на обоснование необходимости проблемного изложения материала, включающего анализ проблемной ситуации и постановку проблемных заданий. К числу типологических особенностей современного учебника, связанных с формированием творческой активности обучающегося, необходимо включение в него специальных приемов и средств, ориентирующих на столкновение с противоречием и решение этого противоречия.

Важными факторами активизации познавательной деятельности – создание в учебниках специальных текстов (параграфов или их частей), рассчитанных на самостоятельную работу на основе исследовательского метода.

В связи с вышесказанным методика обучения чтению студентов нефилологического профиля на современном этапе является актуальной научно-методической задачей, так как чтение является одним из важных видов речевой деятельности. В свою очередь процесс обучения чтению можно рассматривать в трех аспектах, неразрывно связанных друг с другом: чтение как вид речевой деятельности, чтение как средство обучения, чтение как цель обучения и речевой компетенции. При этом чтение рассматривается как неразложимый процесс, состоящий из техники чтения и понимания при чтении, а один из методов, позволяющих облегчить процесс обучения чтению, является прогнозирование.

Осознанный подход к прочитанному в свою очередь ведет к формированию познавательной активности. Речь идет о теории познания как области философии, предметом которой является весь многосложный процесс познавательной деятельности человека : чувственное восприятие, формирование представлений, понятий, категорий, соотношения в мышлении субъективного и объективного, чувственного и рационального, эмпирического и теоретического, абстрактного и конкретного, ступени познания, истинность знаний и т.п. Все это является фундаментом для самообразования, которое необходимо каждому человеку. «Я считаю счастливым случаем, - писал великий физик и химик Г.Дэви, - что ребенком я был предоставлен, главным образом, самому себе, что меня не заставляли придерживаться в учении определенного плана... Я сам сделал из себя то, что представляю собой». Аналогично отзывались о своем самообразовании К.Л.Бертолле, П.Л.Дюлонг, Л.Б.Гитон де Морво и многие другие. Но умение учиться и вкус к самостоятельному познанию у студента возможны при полной замене «самоубийственной педагогики принуждения» на «педагогику сотрудничества», устанавливающую связи студента с внешним миром как единой системой и ориентирующую на дружественные и коллегиальные отношения между преподавателем и студентом.

Значительное место при обучении РКИ должен занять компьютер и, следовательно, разработка электронного учебника.

Специфика компьютера как нового вида ТСО обусловлена следующими параметрами: большим объемом памяти, быстродействием, возможностью предъявлять учебный материал и анализировать ответы, наличием интерактивной связи и возможностью работы в постоянном диалоговом режиме.

Компьютер решает проблему организации контроля на формальном и семантическом уровне, т.к. анализирует ответы с точки зрения соответствия эталону. При компьютерном обучении используются все виды контроля, которые выделяются в методике преподавания РКИ. Основной формой контроля при этом чаще всего выступает тест.

При подготовке программы учитывается способ обработки ответов (анализ правильности, «маркировка», способ грамматического анализа ответов).

Компьютерные средства обучения оцениваются по трем параметрам: по эргономическому и по методическому качеству (Бовтенко М.А.). Для программ по обучению РКИ предъявляются

требования по двум пунктам: отбор и презентация языкового материала, эффективное использование возможностей компьютерных технологий для интенсификации процесса обучения.

При обучении чтению с использованием компьютерных технологий учитываются отличия электронного текста от печатного (меньший объем воспринимаемого текста, вариативность текста на экране, более медленное прочтение электронного текста).

В настоящее время в процессе обучения предлагается разрабатывать учебные материалы «непрограммированным способом» на основе двух типов программ: прикладных программ общего и специализированного назначения (Word, Power Point и др.) и инструментальных программ (Hot Potatoes). С помощью данных программ преподаватель РКИ может создать 10 типов упражнений с использованием текстовой, графической, аудио и видеoinформации (вопросы с множественным выбором ответа, заполнение пропусков, установление соответствий, создание кроссвордов, восстановление последовательности предложений в тексте, букв в слове), не прибегая к помощи программиста.

Все, вышперечисленное, несомненно будет способствовать повышению коммуникативной компетенции при обучении РКИ.

И уже настало время, когда остро чувствуется потребность в экспертах, знающих особенности создания электронных пособий и организации электронного обучения и способных оценивать качество разработок в этой сфере.

Sv.Chuprinina. Finding the ways for teaching of russian as foreign Language.

Resume

The article deals with the necessity of finding the new appropriate ways for teaching of Russian as a foreign language as well as with the objectives that are bound to be solved by teachers. The basic objective is considered involving the new approaches and teaching ways in the classroom activities.

ს.ჩუპრინინა. ახალი ხერხების ძიება რუსულის, როგორც უცხოური ენის სწავლებისას .

რეზიუმე

სტატიაში განიხილება რუსულის, როგორც უცხოური ენის, სწავლების ახალი ფორმებისა და ხერხების მოძიების აუცილებლობის საკითხები. ასევე, განიხილება ამოცანები, რომელთა განხორციელება უნდა უზრუნველყონ ამ დარგის პედაგოგებმა. ერთ-ერთ მთავარ ამოცანად მოიაზრება სასწავლო პროცესში ახალი მიდგომებისა და თანამედროვე მეთოდების დანერგვა.

Роль и значение научного перевода в современном мире

Перевод как таковой, несомненно, один из древнейших и незаменимых видов человеческой деятельности. Без переводчиков со времён вавилонского столпотворения было бы невозможно полноценное общение разноязычных племён, народностей и этносов, само существование государств и империй, населённых многоязычными и многоконфессиональными народами, утверждение культуры господствующих наций, распространение религиозных и социальных учений, научно-технический прогресс. Профессиональные переводчики (гричи, толмачи) всегда ценились на рынке труда, но, несмотря на создание иной раз подлинных переводческих шедевров, чаще всего качество переводов было невысоким, переводческий произвол не только допускался, но в ряде случаев даже поощрялся.

Это положение коренным образом стало меняться во второй половине прошлого века, когда в мире произошёл так называемый информационный взрыв, резко увеличилось производство и потребление информации, на историческую арену вышли компьютеры во всемирной паутине Интернета, возникли искусственные языки программирования и общения. Расширились и упрочились международные контакты, на политической карте мира появились новые государства, возникли многочисленные международные организации, всемирные движения, региональные союзы государств, альянсы и объединения различных общественных структур. Научно-техническая революция вызвала огромную потребность в постоянном обмене информацией между разными странами, неизмеримо возрос объём международной торговли, дипломатической деятельности, международной переписки, расширились глобальные культурные связи между народами, массовый характер приобрёл международный туризм.

Всё это вместе взятое определило предъявление новых повышенных требований как к самому технологическому процессу научного перевода (художественный остаётся за скобками), так и к лицам, профессионально занимающимся этим видом интеллектуальной деятельности.

Перевод как таковой представляет собой весьма сложный вид речемыслительной деятельности, предполагающей наличие специфических знаний и умений и осуществляемой в значительной степени на уровне интуиции, подкрепляемой всем наличным запасом лингвистической компетенции. Перевод побуждает фигуранта обращать внимание на тончайшие нюансы семантики и коннотативных аспектов языковых единиц, раскрывает своеобразие системной организации и функционирования корреспондирующих языков, общее и особенное в картине мира, культуре и мышлении представителей разных языковых семейств. Создание надлежащей переводческой компетенции способствует всестороннему развитию личности и переводчиков-перелазателей, формирует у них внимательность и чувство ответственности, умение свободно пользоваться различными словарями, справочниками и дополнительными источниками информации, в процессе принятия правильных решений обнаруживать и сопоставлять многочисленные лингвистические и экстралингвистические данные. Переводчику совершенно необходимы высокая языковая культура, широкая энциклопедическая эрудиция, коммуникабельность, такт, постоянное пополнение знаний, многообразие интересов билингва в двух языковых культурах. Современное переводоведение определяет перевод как особый вид речевой деятельности. Язык - это вербальное средство общения, средство обмена мыслями (коммуникации). Желая сообщить другим какие-то сведения (какую-то информацию), говорящий выбирает из хранящейся в его памяти языковой системы некоторый набор лингвистических единиц и организует их по правилам синтаксиса данного языка в речевое высказывание или в совокупность связанных по смыслу высказываний (текст) в соответствии со своим коммуникативным намерением. Другие участники коммуникации (коммуниканты), воспринимая звуковую или графическую форму высказывания, идентифицируют составляющие его языковые единицы, сопоставляют их значения друг с другом, с ситуацией общения и со своими когнитивными (фоновыми) знаниями извлекая из высказывания передаваемый в нем

смысл. Передача отрезка информации от одного коммуниканта к другому с помощью языка составляет акт сигнальной коммуникации. Необходимым условием коммуникации всегда является общность языковых и фоновых знаний коммуникантов, их принадлежность к одному социуму, одному языковому коллективу.

Иначе обстоит дело, когда возникает необходимость в общении между коммуникантами, принадлежащими к разным языковым коллективам, то есть говорящими на разных языках. Поскольку получатель информации не способен извлечь её из высказывания, состоящего из единиц неизвестного ему языка, ему требуются услуги посредника, который мог бы усвоить эту информацию в доступной для него форме. Таким языковым посредником и служит переводчик, извлекающий информацию из текста на одном языке и передающий ее путем создания текста на другом языке. Понятно, что такой языковой посредник должен владеть обоими языками, а осуществляемая с его помощью коммуникация может быть названа межъязыковой или двуязычной.

Таким образом, межъязыковая коммуникация начинается с создания текста на одном языке (ИЯ - исходный язык) и кончается восприятием на другом языке текста (ПЯ - переводящий язык или язык перевода), созданного языковым посредником. При этом такой текст может различным образом воспроизводить исходный текст (оригинал). Содержание исходного текста может быть в нем передано обобщённо, частично, под определенным углом зрения или изменено в соответствии с задачей, которую решает языковой посредник. Подобные виды языкового посредничества можно назвать *перенос с переработкой содержания* или *адаптивное транскодирование*.

Наиболее полно межъязыковая коммуникация может быть реализована с помощью перевода. Перевод - это вид языкового посредничества, при котором содержание иноязычного текста (оригинала) передается на другой язык путем создания на нём коммуникативно равноценного текста. Под коммуникативной равноценностью понимается способность текста выступать в качестве полноправной замены (в функциональном, содержательном отношении) другого текста. Коммуниканты рассматривают такие тексты в качестве двух разных форм существования одного и того же текста, как бы объединяя их в процессе перевода в единое целое. Текст перевода обычно публикуется под именем автора оригинала (как бы приписывается) по тексту перевода оригинал оценивается, цитируется и критикуется, перевод используется так, как будто он есть оригинал.

Пользующиеся переводом считают себя полноценными участниками межъязыковой коммуникации, получающими точную информацию о содержании к структуре иноязычного оригинала. Коммуникативная равноценность перевода оригиналу является отличительной чертой, заранее приписываемой этому виду языкового посредничества в соответствии с его ролью в межъязыковой коммуникации. Всякий перевод предназначается для полноправной замены оригинала, что ещё не предопределяет, насколько успешно он выполняет свое предназначение.

Отдельные переводы воспроизводят оригинал с разной степенью точности (близости содержания и структуры). Абсолютно тождественных текстов на разных языках быть не может (как и двух текстов на одном языке, не являющихся копиями одного текста). Расхождения между переводом и оригиналом могут быть объективными (вызванные особенностями КЯ и ПЯ) или субъективными (связанные с решением переводчика). Такие расхождения могут быть коммуникативно нерелевантными (не отражаться на успехе межъязыковой коммуникации) или коммуникативно релевантными. В последнем случае получатель (рецептор) перевода (РП) получает неполную или неточную информацию или коммуникация вообще не имеет места. Характер и степень влияния отклонений перевода от оригинала (в том числе в результате ошибок переводчика) зависят от цели и условий коммуникации.

Коммуникативный характер переводческой деятельности во многом определяет и совокупность знаний, которые должны усвоить будущие переводчики.

Необходимая и достаточная степень близости перевода к оригиналу определяется целью, с которой осуществляется перевод, и читателями или слушателями, для которых он предназначен. От этих факторов, составляющих прагматический аспект перевода, зависит, будет ли переводчик стремиться к максимальной эквивалентности или он будет вносить в текст перевода изменения с учётом поставленной цели и фоновых знаний рецепторов перевода.

Стратегия переводчика и характер эквивалентности перевода во многом зависят от принадлежности текста оригинала к определённому функциональному стилю и жанру, а также от вида письменного или устного перевода, в котором работает переводчик.

В процессе перевода широко используются соответствия, существующие между единицами и структурами языков, участвующих в этом процессе, и целый ряд приёмов перевода, выработанных переводческой практикой.

Перевод должен рассматриваться как сложный и многогранный вид умственной деятельности, которая может преследовать разные цели, осуществляться в разных условиях, различными способами и под воздействием многих факторов.

Как всякая деятельность, перевод требует для своей реализации определенных знаний, умений (сознательного выполнения определенных действий) и навыков (полуавтоматического и автоматического выполнения определенных действий), которые должны быть созданы в процессе обучения.

Переводческая деятельность может осуществляться переводчиком сознательно (в результате анализа и обоснованных выводов) или интуитивно. Соотношение сознательного и интуитивного различно у разных переводчиков и при переводе различных текстов и в разных условиях. Способность осуществлять сознательные и интуитивные переводческие действия (переводческая компетенция) может развиваться в процессе обучения и практической работы. Реализация переводческой компетенции происходит при участии всей языковой личности переводчика. Она предполагает наличие у него всесторонних когнитивных и лингвистических познаний, широкой общекультурной эрудиции, необходимых психологических качеств и литературно-элоквентных способностей. Все эти качества должны развиваться и поощряться при обучении переводу. Задача обучения переводу заключается не в усвоении каких-то норм, правил или рецептов, которые переводчик мог бы автоматически применять во всех случаях, а в овладении принципами, методами и приемами перевода и умением их выбирать и применять по-разному в конкретных условиях, к разным текстам и для разных целей. Частные задачи, решаемые переводчиком в процессе перевода, могут быть типовыми, позволяющими применять известный прием или способ, или сугубо индивидуальными.

Объектом переводческой деятельности является информация, содержащаяся в исходном тексте. Содержание текста (сообщение) представляет собой семантически и формально законченное целое, отдельные части которого взаимосвязаны, но неодинаково значимы для коммуникации. Соотношение целого и его частей по-разному выделяется в процессе перевода: в зависимости от вида перевода и его цели оказывается более или менее важным воспроизведение в переводе отдельных элементов текста. В этом смысле целое относительно более значимо, чем его часть.

Характер межязыковой коммуникации предопределяет принципиальную множественность вариантов переводов одних и тех же отрезков оригинала. В связи с этим перед переводчиками не ставится задача создать единственно правильный (или оптимальный) перевод предлагаемого текста.

Переводчик должен владеть всеми методами формирования переводческих умений, включая выработку общей стратегии перевода, связанных с присутствием в оригинале переводческих релевантных лексических, фразеологических, грамматических и стилистических явлений. Формирование переводческих умений предполагает также изучение тактических приёмов перевода, обеспечивающих выработку переводческого мышления, правильного подхода к выделению переводческих задач и процедуре их анализа и решения, сопоставление вариантов перевода и принятия решения при выборе одного из них.

Таковы основные требования к механизмам осуществления перевода в социокультурном пространстве постиндустриальной цивилизации.

Beridze T. The role of scientific text translation in the contemporary world

Resumé

The translator-to-be has to know the (lexical, grammatical and stylistic) peculiarities of scientific prose as well as the basic concepts of bilingualism. He / she needs to develop one's basic language skills and techniques of working with a technical text, with a dictionary, to be able to write an abstract and a summary of specialized scientific literature in a foreign language, to edit the translated text and to cope with terminology in the process of translation.

ბერიძე თ. სამეცნიერო ტექსტის თარგმანის როლი თანამედროვე საზოგადოებაში

რეზიუმე

მომავალმა მთარგმნელმა უნდა შეიტვისოს სამეცნიერო პროზის თავისებურებანი (ლექსიკური, გრამატიკული და სტილისტური) და ბილინგვიზმის ძირითადი ცნებები. მას უნდა განუვითარდეს ძირითადი სამეტყველო უნარ-ჩვევები, ტექნიკურ ტექსტთან და ლექსიკონთან მუშაობის „ტექნიკა“, უნდა შეეძლოს, მოახდინოს უცხო ენაზე დაწერილი სპეციალური სამეცნიერო

ტექსტის რეფერირება და ანოტირება, განახორციელოს ნატარგმნი ტექსტის რედაქტირება და საქმე იქონიოს სპეციალურ ტერმინოლოგიასთან თარგმანის პროცესში.

ეთერ ბერიძე

*ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი,
შოთა რუსთაველის სახელობის ბათუმის სახ. უნივერსიტეტი, უფროსი
მასწავლებელი*

ნიგალის ხეობის ზოგიერთი ტოპონიმის ეტიმოლოგიის შესახებ

მიმდინარე წლის ზაფხულში მოვაწყვეთ ექსპედიცია ნიგალის ხეობაში. ჩავიწერეთ ტოპონიმები, ანთროპონიმები, გავაკეთეთ დიდ სოფელთა რუკები ტოპონიმების მიხედვით, ავსახეთ ვიდეოფირზე ამ ხეობაში შემორჩენილი მატერიალური კულტურის ყველა ძეგლი: ციხესიმაგრე, ეკლესია თუ თაღოვანი ხიდი; აგრეთვე ბუნების პეიზაჟები. დავამუშავეთ ზოგიერთი გეოგრაფიული სახელის ეტიმოლოგია.

წერილობით წყაროებში ნიგალი სხვადასხვა ფორმით დასტურდება. ლიგანი//ლიგანა,ნიგალი//, ნიგალა, ლიგანი//ლიგანა და სხვა [1]; [2]; [3]; [4]; ამათგან უძველესი ჩანს ნიგალი. ნარნარა -ნ -ლ ბგერების შენაცვლების (სუბსტიტუციის)გზით ადვილად, შესაძლებელია ნიგალისაგან ლიგანის მიღება. ეს ჩვეულებრივი ფონეტიკური მოვლენაა ქართულ ენაში. რაც შეეხება სუფიქს -ა-ს ნიგალ-ა-სა და ლიგან-ა-ში, მას მატოპონიმბელი და მასუბსტანტივებელი ფუნქცია გააჩნია. ხოლო ტოპონიმის შემდგომი სახელდება "ლიგანი"/"ლიგანა" თურქული ენის ზეგავლენით მოხდა. გეოგრაფიული ობიექტის სახელდების გზა შეიძლება ასე წარმოვიდგინოთ: ნიგალი//ნიგალა ლიგანი//ლიგანა ლიგანი//ლიგანა.

ნიგალა და ნიგალისხევი//ნიგალისწყალი დღეს დასტურდება სოფლის უბნისა და მდინარის სახელად ართვინის პირდაპირ, ჭოროხის მარცხენა სანაპიროზე.

ართვინი ნიგალის ხეობის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი კულტურული, პოლიტიკური და ეკონომიკური ცენტრია. იგი განსაკუთრებით ადრეფეოდალურ ხანაში დაწინაურდა.

დაახლოებით 2 კმ სიგრძის ერთ ხევეულ ქუჩაზე, მრავალსართულიანი სახლებით, სავაჭრო ცენტრებით და სხვ. გაშენებული ქალაქია, რომელიც სულ უფრო მაღლა მიიწევს მთის კალთებზე. მისი მოსახლეობა შეადგენს 24000 კაცს.

ვახუშტი ბაგრატიონი ამ ქალაქს ნიგალის ხეობაში აღწერს და „ართვანის“ ფორმით ადასტურებს: „და ამ ართვანის სანახებითურთ, ვიდრე ერგეს საზღვრამდე, ჭოროხის ხეობის იმიერი და ამიერი იწოდების ლიგანის ხეობად. და არს ეს ლიგანისკვცხუობა თდფუჭნიერ სივიწროვისა, ფრიად ნაყოფიერი ნარინჯით, თურინჯი, ლიმოთი, ზეთისხილით“. (ვახუშტი, „აღწერა სამეფოსა საქართველოსა“, თ. ლომოურისა და ნ. ბერძენიშვილის რედაქციით, თბ. 1941, გვ.136).

ტოპონიმში „ართვინი“ (ართვანი) გამოიყოფა ართა(არტა) ფუძე და -ოვან მაწარმოებელი: არდა-ოვანი -> არტა-ოვანი -> ართა -> ოვანი -> ართ-ვანი - ართ-ვინი. არტა ძველი სპარსული სიტყვაა, რომელიც საერთო ინდოევროპული ძირია და აღნიშნავს ღვთაების სახელს. იგი შედის აგრეთვე მრავალი საკუთარი სახელის შემადგენლობაში. შდრ. არტავადია, არტაფარნა...[5,27]. ართ//არტ ფუძე ვლინდება ისტორიულ სამხრეთ და სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს გეოგრაფიულ სახელწოდებებში: არტაანი, არტანუჯი, არტახი, არდაშენი (არტაშენი) და ა.შ.

ბორჩხა ოთხი ხეობის – ჭოროხის, დევესქელის, ჩხალის, მურდულის შესაყარზე, კარჩხლისა და პონტოს ქედებს შუა, ხეობაში და ფერდობებზეა გაშენებული, კლდეებში შესმული და ფერდობებში შედგმული მრავალსართულიანი სახლებით, რომელთაც ეზოები და ტროტუარები თითქმის არა აქვთ.

ბორჩხის, როგორც ჭოროხის ხეობის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი დასახლებული პუნქტის სახელი ისტორიულ წყაროებში დასტურდება „ფორჩხა“ ფორმით. ასე იხსენიებს მას ვახუშტი ბატონიშვილი თავის ნაშრომში „აღწერა სამეფოსა საქართველოსა“ [1,გვ.136]. სამწუხაროდ, იქვე იგი არაფერს ამბობს ბორჩხის ეტიმოლოგიის შესახებ. ჩვენი, ადგილზე, საველე მუშაობის შემდეგ მივედით შემდეგ დასკვნამდე, რომ ფორჩხა//ბორჩხა (აქ ბაგისმიერი ფ და ბ ბგერების მონაცვლეობა გვაქვს) დატოტვილ მდინარეთა შესაყარზე მდებარე დასახლებულ ადგილს უნდა აღნიშნავდეს. იგი, როგორც ვთქვით, ხეობათა

ვფიქრობთ, ტოპონიმ „ბორჩხის“ ამოსავალი უნდა იყოს, როგორც სახელური, ასევე ზმნური ფორმები: ფორჩხვა, ფორცხვა, ფოცხვა, დაფარჩხული, დაფარცხული, ფარცხი, ფოცხი და სხვა. დაფორჩხვა//დაფორცხვა ნიშნავს ხისაგან მშრალი, გამხმარი ტოტების ჩამოცლას. არ გამოვიციხავთ, ბორჩხის ეტიმოლოგიის ახსნის სხვა ვარიანტსაც.

მაქსიმალურად არის ათვისებული და ქვეყნის სამსახურში ჩაყენებული ჭოროხის წყალი. მარადიდისა და ბორჩხის კაშხლების შემდეგ ჩვენ ვიხილეთ ართვინის გრანდიოზული კაშხლის მშენებლობა. ართვინიდან მარადიდამდე ჭოროხი თითქოს არ მიედინება, თითქოს დგას თავის ფართო კალაპოტში. მას დაუფარავს ბორჩხის სოფელთა შემდეგი უბნები:

ადაგულში: ქათიბხანი, ხირბალი, გნია; ჯუვანაში - ჯუვანდუხი; ხებაში: კონტოხის ნაწილი, ბაკოს ნაწილი; კატაფხიაში – ქლასქურის წყლისა და ჭოროხის შესართავთან თაღოვანი ხიდის დიდი ნაწილი, “ვაკე მაჰალე” ბულდუხეთის ნახევარი; ავანაში - თუმაგანა; იბრიქლში – ნაღვარევი, ქათიბხანი.

კიდევ ერთი გარემოება, რაც ნიგალის ხეობაში ყოფნის დროს ვნახეთ. ეს იყო სამდინარეო სპორტის, რაფთინგის განვითარება. ნიგალის ხეობაში იგი გვხვდება ჭოროხზე (კატაფხიის//ჩაუშლიქოი, ამბარლის//დამფალი და იშხაბილის//კალბურღუ), მიმდებარე ტერიტორიებზე. გაგვახსენდა წარსულში აქ განვითარებული ნაოსნობა. როგორც XIX საუკუნის წყაროებით დასტურდება ართვინ-ბორჩხა-ბათუმის მიმართულებით საკმაოდ მაღალ დონეზე იყო განვითარებული ნაოსნობა, მდინარე ჭოროხს იყენებდნენ, როგორც სამგზავრო, ისე სატვირთო-სატრანსპორტო დანიშნულებითაც. ართვინიდან ჭოროხის გზით ბათუმში შავშეთისა და ყარსის პური შემოდის [6].

ჭოროხი ნიგალის ხეობის დედა მდინარეა. ძველი მწერლები მას იხსენიებენ ბოას, ფაზისის, აკამფისის სახელით. ვახუშტი მას ისპირს უწოდებს, რაც შეეხება თვით ჭოროხს, სულხან –საბას მიხედვით ჭოროხი არის ადგილი, სადაც „მდინარისაგან ქვიშა შეყრილია“. ამავე აზრს ემყარება ვახუშტი ბატონიშვილი და განმარტავს: „ჭოროხის მდინარე ეწოდა ქვაყრილობით და რიყოვანობით მას შინა მყოფთასა“ [1].

XVII საუკუნის თურქმა მოგზაურმა ევლია ჩელებიმ ჭოროხი ახსნა, როგორც „ჯუ-ი რუჰ-ის (იგივე „სიცოცხლის მდინარეს“) დამახინჯებული ფორმა.

ბოლო პერიოდში ქართულ საენათმეცნიერო ლიტერატურაში გაჩნდა აზრი ამ ჰიდრონიმის ზანურთან დაკავშირებისა. კერძოდ, „ჭორ“ ძირი ქართული „წყალ“ სიტყვის ზანურ შესატყვისად ივარაუდეს. სახელწოდებაში „ჭ-ორ-ოხ-ი“ „ჭ“(ქართული შესატყვისი „წ“) – ფუძედ მიიჩნიეს, „ორ“ – ფორმანტად(ქართული შესატყვისი – „ალ“), „ოხ“ კი „ხური“ – ურარტულ მაწარმოებლად. შდრ. დიაოხ-ხი, კულ-ხი, მესხი....

ჩვენ წარმოვადგინეთ ნიგალის, ართვინის, ბორჩხისა და ჭოროხის სახელწოდებათა ახსნა-განმარტება. შემდეგ ნაშრომში განვიხილავთ ნიგალის ხეობების მურღულის, ჩხალის, ბელღევანისა და დევესქელის სახელწოდებათა წარმოშობის სავარაუდო და მეცნიერულ ახსნებს.

ლიტერატურა

1. ვახუშტი. აღწერა სამეფოსა საქართველოსა. თ. ლომოურისა და ნ. ბერძენიშვილის რედაქციით, თბ. 1941.
2. ზ. ჭიჭინაძე. წერილები ლივანიდან. „ივერია“, 1893, №166.
3. პ. უმიკაშვილი. ოსმალის საქართველო – ლივანა და კლარჯეთი. „ივერია“, 1877, №21.
4. ი. სიხარულიძე. ლივანის ისტორიულ-გეოგრაფიული ექსპედიციის დღიური, 1954, რვეული 3.
5. მ. ანდრონიკაშვილი. ნარკვევები ირანულ-ქართული ენობრივი ურთიერთობიდან, I, თბ. 1966.
6. რ. უზუნაძე. ნაოსნობა ბათუმის ოლქში. ბათუმი, 2001.

Резюме

В представленной работе всесторонне рассмотрена наиболее вероятная этимология некоторых топонимов Нигальского ущелья, а также дано научное обоснование на основе авторских умозаключений и сравнения литературных источников.

E. Beridze. Ethnographic notes of Nigali

Summary

From the point of ethnographic view Nigali is one of the most interesting corners. Results of our observation of folk festivals in Nigali canyon, as well as of peculiarities of culture and way of life of local people are presented in this article.

ეთერ ბერიძე

*ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი,
შოთა რუსთაველის სახ. ბათუმის სახელმწიფო
უნივერსიტეტი, უფროსი მასწავლებელი*

**ეთნოგრაფიული შენიშვნები ნიგალში ჩვენეული
ჩანაწერების მიხედვით**

ისტორიული ნიგალის (ლივანის) ხეობა მოიცავს ბორჩხის, მურღულის, ართვინის რაიონებს ჩხალის, ხეობის, დევსქელის, ქლასქურის, ბელღევანის ხეობებს, ჭოროხის ქვედა წელის სოფლებს: (ჯივანი/ჯუანი, არხვა//აქვინარ //სულუქლუ, ტრაპენი//თარაქლი, დამფალი//ამბარლი, თხილაზრო//ზორლუ, ავანა//ავჯილარ, კატაფხია//ჩაუშლი, არჩვეთი//ორუჯილარ, იბრიქლი//ებრიკა, ადაგული//ულია, მარადილი თურქეთის და საქართველოსი და კირნათი). იგი მოქცეულია დასავლეთიდან პონტოს ქედს, აღმოსავლეთიდან არსიანის მთებს, ჩრდილოეთიდან შავშეთის მთებსა და სამხრეთით კარჩხალის მთებს შორის და მთლიანობაში განივრცობა ართვინის რაიონის სოფელ მელოდან (ახალი თურქული სახელი – არიბულაკი) ხელვაჩაურის რაიონის სოფელ მირვეთის ჩათვლით, სოფ. ერგეს საზღვრებამდე.

მიმდინარე წლის ზაფხულში ნიგალის ხეობაში მოგაწყვეთ ექსპედიცია. ბორჩხა ოთხი ხეობის – ჭოროხის, დევსქელის, ჩხალის, მურღულის შესაყარზე, კარჩხლისა და პონტოს ქედებს შუა, ხეობაში და ფერდობებზეა გაშენებული, კლდეებში შესმული და ფერდობებში შედგმული მრავალსართულიანი სახლებით, რომელთაც ეზოები და ტროტუარები თითქმის არა აქვთ. ართვინი კი, დაახლოებით 2კმ სიგრძის ერთ ხვეულ ქუჩაზე, მრავალსართულიანი სახლებით, სავაჭრო ცენტრებით და სხვ. გაშენებული ქალაქია, რომელიც სულ უფრო მადლა მიიწვეს მთის კალთებზე.

ექსპედიციის დროს ჩავიწერეთ ტოპონიმები, ანთროპონიმები, დავამზადეთ დიდ სოფელთა რუკები ტოპონიმების მიხედვით, ავსახეთ ვიდეოფირზე ამ ხეობაში შემორჩენილი მატერიალური კულტურის ძეგლები, ყურადღება გავამახვილეთ ზოგიერთ ეთნოგრაფიულ მომენტზე.

მაგალითად, საქართველოში ყვავილების გვირგვინი თუ გარდაცვლილის პატივსაცემად მიაქვთ, თურქეთში კი იგი ათეულობით მიიტანეს მარკეტის გახსნის სახეიმო ცერემონიალზე.

1874 წელს ცნობილმა ქართველმა მკვლევარმა და მოგზაურმა გ. ყაზბეგმა ცხენით შემოიარა ეს მხარე და თავის ნაშრომში „სამი თვე თურქეთის საქართველოში“ ვრცლად მიუთითა საშინელ უგზობაზე და ამ მხარის საერთო გაჭირვებისაგან თავის დაღწევისათვის გზების გაყვანის პერსპექტივაზე. იგი წერს: „ასეთმა ხასიათმა თავის მხრივ ქვეყნის საუკუნოვანი უძრობა განაპირობა“ [1, 136.] რაც, სავარაუდოა, ბევრ სხვა რამესთან ერთად აქ. ქართული ელემენტის შენარჩუნების საფუძველიც გახდა. რუსეთის ხელისუფლებას 1880-1920 წლებში სოფელთან დამაკავშირებელი და ბათუმისკენ მიმავალი

გზები ხეობის მთების მწვერვალებში გაუყვანია, დასახლების მიხედვით. თურქეთის ხელისუფლებას კი მთავარი გზა ჭოროხის გასწვრივ აქვს გაყვანილი, საიდანაც შეიძლება შესვივლედ ყველა სოფელში. ცნობილია, რომ თურქეთის რესპუბლიკა გამოირჩევა მსოფლიოში საუკეთესო ავტობანებით, გვირაბებითა და საავტომობილო გზებით; აქვთ საუკეთესო სასოფლო გზებიც. ბევრგან ახლაც მიმდინარეობს გზების გაფართოებისა და გზის განაპირა კედლების გამაგრებითი სამუშაოები. ყველგან, მუშახელად, ვხვდებით ქურთებს, რომლებიც 1-1,5 მეტრი სისქის ქვისა და ცემენტის მყარ ყორეს აშენებდნენ.

ისლამის ტრადიციის მიხედვით მიცვალებულს გარდაცვალებიდან უხდიან შვიდსა და ორმოცდათორმეტს. ჩვენს საკვლევ ტერიტორიაზე დავაფიქსირეთ არაერთი ფაქტი, რომ მიცვალებულს გარდაცვალებიდან შვიდსა და უხდიან, ორმოცსაც (ოჯახთან მიცვალებულის სულის განშორების, მისი ძვალისა და რბილის განცალკავების დღეს) და ორმოცდათორმეტსაც და სასაფლაოებიც მარმარილოთი აქვთ გაკეთებული. როგორც ცნობილია, ორმოცის გადახდის წესი ქრისტიანული რელიგიის მიხედვით სრულდება. საქართველოში მცხოვრები მაჰმადიანები კი, მხოლოდ შვიდისა და ორმოცდათორმეტის რიტუალს ასრულებენ და არ თვლიან აუცილებლად სასაფლაოს ჩამოსხმასა და განსაკუთრებულ მოწყობას. არდაცვლილს, თუ დილას გარდაიცვალა, საღამოს კრძალავენ და თუ შუადღისას ან საღამოს, მეორე დღეს კრძალავენ. ოჯახებში შესვლისას აქ მიღებულია ფეხზე გახდა, გასვენებაში მისვლის დროსაც კი იცავენ ამ წესს.

განსაკუთრებით აღსანიშნავია ამ კუთხის სახალხო დღესასწაულები, რომელთაგან დღეს მხოლოდ სამია შემორჩენილი: “შუამთობა”, “კაკასორი” და “შემხლიანობა” [2]. შუამთობას აღნიშნავენ აჭარაშიც [3], ამ დღესასწაულს თავისი ფორმა შეცვლილი აქვს შავშეთ-იმერხეში და ზოგადად “ფესტივალად” იწოდება, თუმცა ბევრი საერთო ელემენტი აქვს შუამთობასთან.

მეტად საინტერესო დღესასწაულია ნიგალის ხეობაში **კაკასორი**, რომელიც ტრადიციულად ტარდება ართვინიდან 8 კმ-ის დაშორებით, **ტრიალას მთაზე** ივნისის ბოლო კვირას. დღესასწაულის ძირითადი მომენტია ბულების შეჯიბრი, თუმცა ბოლო დროს საზაფხულო სახალხო ზეიმს დაემატა სპორტულ-სანახაობითი ღონისძიებებიც, ასეთი დღესასწაულები ცნობილია ქართულ ეთნოგრაფიულ სინამდვილეში [2].

საოჯახო ყოფაში, ძირითადად, დამკვიდრებულა სტუმრისათვის სადილის მისართმევად მაღალფეხა სკამების და მაგიდების გამოყენება ნაცვლად ძველებური დაბალი სუფრისა (თუმცა, ისიც აქტიურად არის ხმარებაში). სუფრა აქვთ მეტ-ნაკლებად მრავალფეროვანი, მაგრამ არ გამოირჩევა სიუხვით. ოჯახში საჭმელს ძირითადად პატარა მაგიდიდან მიირთმევენ პატარა სკამებზე დამსხდარნი. ბევრგან ისევ შენარჩუნებულია სუფრასთან მუხლმორთხმით მისხდომა და ერთი საერთო თეფშიდან კერძის მიერთმევა. შეხვდებით კერძების ჩამორიგებით მირთმევასაც, მაგ., დამფალში.

სტუმარ-მასპინძლობისათვის გადაგებული ჩვენებურები იყვნენ, თურქები კი ამ მხრივ თავშეკავებულობას იჩენდნენ.

ვიყავით **დევესქელის ხეობის** სათავეებში მდებარე იაილებში, სადაც ხის სახლთა ნაწილი ბოსლებზე დგას, ნაწილი, – ახლადაშენებული, ცალკე და ნაწილიც სახლებისა ბეტონით აშენებული და სველი წერტილებით კეთილმოწყობილია, საწოლები ფიცრებით აქვთ გაკეთებული. ბევრ ოჯახში ჰქონდათ ტელევიზორი.

ალაგ-ალაგ ავხები აქვთ გაკეთებული საქონლისათვის წყლის სასმელად.

ზოგიერთ ოჯახს პატარა ბოსტანი აქვს შემოღობილი.

ქალების უმრავლესობა თავისუფალ დროს საქსოვად იყენებს. ქსოვენ მთასა და ბარში, წუთსაც არ კარგავენ. გულდია საუბარიც გაგვიმართეს და ლექსებიც ბევრი გვითხრეს.

სოფელში შეხვდებით თითო-ორი ღარიბ ოჯახს, თუმცა მათ შეიძლება ჰქონდეთ პერსონალური კომპიუტერი, და სარგებლობდნენ ინტერნეტის მომსახურებით.

გამეგონა და წამეკითხა კიდევ, რომ თურქეთში ქურდობა არ იცოდნენ. ამაში თავადაც დავრწმუნდით. ბორჩხაში, მრავალსართულიან სახლში, ბუჰრან ალბაირაქის (// ჯიგანაძის) ოჯახში გავათიეთ დამე, ძვირფასი „ბოტასები“ მე და ჩემს შვილს გარეთ, სადარბაზოში დავგატოვებინეს თავიანთ ფეხსაცმელებთან ერთად, ჩვენ გავიკვირვით, მიხვდნენ, გვაპასუხეს: – აქ ხელს არავენ ახლებსო. ასე, ღიად ელაგა ფეხსაცმელები მეზობელ მოზინადრეთა კარებთანაც.

სოფლებში, ბევრ ოჯახში ვნახეთ სანადირო იარაღი, რომელსაც შეუზღუდავად ისროდნენ გასახალისებლად, გასამხნეველად, გასახმიანებლად, შესაგულიანებლად. იარაღსხმულს ხშირად შეხვდებოდით მე-XIX საუკუნის აჭარაში [4].

ყოველ ნაბიჯზე გვხვდებოდა აქედან ჩასული იაფი ქართველი მუშახელი. გავესაუბრეთ იქაურ ქალბატონებს მათს საქმიანობაზე, გვითხრეს, რომ არ არიან მძიმე შრომაში, რომ ჩაისა და თხილს (სოფლის მეურნეობის ძირითად საშემოსავლო პროდუქტს) აქაურ ჩვენებურებს აკრეფინებენ და თვითონ ოჯახში და ეზო-კარში მუშაობენ. ხშირია ქართველ ქალთა თურქეთში გათხოვების შემთხვევები. ჩვენ შევხვდით რამდენიმე ოჯახს. მაგ. ხელვაჩაურელ დალი კომახიძეს, რომელიც გათხოვილია ბორჩხაში, სოფ. შუახევში, სელიმ ათარზე; ხაშურელ მარინა ცაბაძეს, ასევე, შუახევში, ქენან ილმაზზე, ქედელ ნაზი ბოლქვაძეს, – ბორჩხის რაიონის სოფელ თხილაზროში, დილავერ ოზბაირაქზე. ეს ტენდენციაა... ვფიქრობთ, ეს ყველაფერი დრომ მოიტანა და შეიძლება დრომ წაიღოს.

ვახუშტი თავის ნაშრომში “აღწერა სამეფოსა საქართველოსა“ წერს: და არს ეს ლივანის ჳეობა თუნერ სივიწროვისა, ფრიად ნაყოფიერი ნარინჯით, თურინჯი, ლიმოთი, ზეთისხილით” [5, 104-108]. (ნარინჯებისა და თურინჯების რა მოგახსენოთ, მაგრამ ნივალის ხეობა, ვაშლით, მსხლით, ყურძნით, ატმით, ზეთისხილით, ზღმარტლით, ბროწეულით, თხილით და სხვა მრავალი სახის ხეხილით რომ იყო გადახუნძლული, ამას ჩვენც ვადასტურებთ, მაგრამ ვაშლი სიუხვის გამო უღპებოდათ და შემოსავლის წყაროდ ვერ ექციათ.

ხეობაში მეურნეობის გავრცელებული დარგია მეფუტკრეობა, ხოლო თავლი სუფრის ძირითადი საკვები პროდუქტი. მთასა და ბარში შეხვდებით ხის კენწეროებსა და კლდეებში დაკიდებულ სკებს. ვახუშტი ბატონიშვილიც აღნიშნავდა მეფუტკრეობის შესახებ ამ რეგიონში [5]. ამასვე ადასტურებს გურჯისტანის ვილაეთის დიდი დავთარიც [6]. კლარჯეთის მეფუტკრეობიდან განსაკუთრები გამოირჩევა ლივანური თავლი, რომელზედაც დიდი მოთხოვნილება იყო, რის მიზეზადაც ფუტკრის სხვადასხვა ავადმყოფობასთან ერთად მისი წარმოების დიდ შრომა-გარჯასაც ასახელებენ [7].

სახელმწიფოებრივი ზრუნვის საგანია ტყეები, ხეებს პეპელა და ჭია მოსდებოდა, შესაბამისად ხე-მცენარეთა დაცვის ღონისძიებანი გაეტარებინათ და მათთვის ტყის მთელ მასივებში ხეთა ტოტებზე “მახე” გაეკეთებინათ ჭია-პეპელათა მისატყუებლად.

ნივალის (ლივანის) ხეობა ისტორიული ტაო-კლარჯეთის ისეთი მხარეთაგანია, რომლის დალოცვილ მიწაზე ბევრი სიკეთე ხარობს, ტყეებით დაფარული ხეობები და მთები, ტბები და მდინარეები, მწვანედ მოხასხასე წყაროიანი იაღაღები, იშვიათი ბუნებრივ-კლიმატური პირობები ბევრ მეცნიერსა და მოგზაურს იზიდავს.

ლიტერატურა:

1. *გ. ვახუშტი*. სამი თვე თურქეთის საქართველოში, ბათუმი, 1995.
2. *რ. მალაყმაძე*. სახალხო დღესასწაულები ლივანის ხეობაში, სტუდენტთა და ახალგაზრდა მეცნიერთა შრომები, IV, ბათუმი, 2002.
3. *ზ. თანდილავა*. შუამთობის ტრადიციები და ფოლკლორი, თბ. 1980.
4. *თ. სახოკია*. მოგზაურობანი, ბათუმი, 1985.
5. *ვახუშტი*. აღწერა სამეფოსა საქართველოსა, თ. ლომოურისა და ნ. ბერძენიშვილის რედაქციით, თბ. 1941.
6. *ბ. ჯიქია*. გურჯისტანის ვილაეთის დიდი დავთარი, წიგნი III, თბ. 1958.
7. *ე. ბერიძე*. საველე მუშაობის მასალები, ბათუმი, 2007 (ხელნაწერი) თანამედროვეობა, თბ. 1980.

E. Beridze. Etymology of several toponymies of Nigali canyon

Summary

The most likely etymology of several toponymies of Nigali canyon, as well as its scientific basis are considered with high quality in present work on the base of personal deduction and comparison of literary sources.

С точки зрения этнографии Нигали один из интереснейших уголков. В данной работе представлены результаты наших наблюдений за народными праздниками в Нигальском ущелье, а также особенности культуры и быта местных жителей.

ნანა ბიწაძე
მაგისტრანტი

ტექსტის აზრობრივი კომპრესიის პრობლემა

ტექსტის განხილვა კომუნიკაციური, სემანტიკური და ინფორმაციული კუთხით გვაძლევს საშუალებას, დავადგინოთ ტექსტის კონსტიტუენტთა კომპრესიის ფორმა.

ტექსტის კომუნიკაციური სტრუქტურის ამოცანაა დაადგინოს, თუ როგორ ხდება შეტყობინების მიზნების გათვალისწინებით წინადადების ფორმირება. ტექსტის კომუნიკაციური სტრუქტურა განსაზღვრავს იმას, თუ როგორაა ჩაბმული მოცემული წინადადება მეტყველების კონტექსტში. ტექსტის კომუნიკაციური სტრუქტურის დადგენით გამოიყოფა ტექსტში უფრო მეტი ინფორმაციული ნაწილები, რაც საფუძველად უდევს ტექსტის კომპრესიასა და რეფერატის შედგენას.

ტექსტის კომუნიკაციურ სტრუქტურასთან ერთად ტექსტის ძირითადი ინფორმაციის განსაზღვრა ხდება აგრეთვე ტექსტის სემანტიკურ სტრუქტურაზე დაყრდნობით.

წინადადების სემანტიკა გულისხმობს წინადადების სიტყვათა ან სიტყვათა ჯგუფების მნიშვნელობათა ანალიზს, მათი მნიშვნელობის აღწერას წინადადების ფარგლებს შიგნით, რაც სიტყვათა ცალკეული მნიშვნელობის საფუძველზე მიმდინარეობს და ენობრივ ერთეულთა მნიშვნელობების ურთიერთობას ემყარება. წინადადების სემანტიკა იკვლევს აგრეთვე სიტყვის მნიშვნელობათა ცვლილებებს და ამ ცვლილებათა მიზეზებს.

ტექსტში ძირითადი ინფორმაციის განსაზღვრის მიზნით ბაზისური წინადადების შედგენას დიდ მნიშვნელობას ანიჭებენ არა მარტო ლინგვისტები, არამედ ფსიქოლოგებიც, რომლებიც თვლიან, რომ ბაზისურ წინადადებათა დასახელება ემსახურება ტექსტში შინაარსის აღქმასა და მის დამახსოვრებას. ბაზისური წინადადებები მყარი შესიტყვებებია, რომლებიც კერძო კონტექსტისათვის ერთიან აზრობრივ მთელს წარმოადგენს. მათი შედგენა მიზნად ისახავს ტექსტის ძირითადი ინფორმაციის ადეკვატურ ასახვას და გადმოცემას.

ტექსტის ძირითადი შინაარსის განსაზღვრის პროცესში მნიშვნელოვან როლს ასრულებს დესკრიპტორი სიტყვები. დესკრიპტორი ისეთი სიტყვაა, შესატყვისობა ან მთლიანი გამონათქვამია, რომელიც შინაარს უფრო რეფერენციული, შეკვეცილი ფორმით გადმოსცემს. იგი უფრო ტევადი, მოცულობითია და მისი საინფორმაციო საძიებო ენის ლექსიკურ ერთეულად მიიხსენივენ, რომლის ფუნქციადაც დოკუმენტის ძირითადი შინაარსის გამოსატყვას თვლიან.

დესკრიპტორი სიტყვა ტექსტის განზოგადების საფუძველია და ხელს უწყობს ტექსტის სემანტიკურ კომპრესიას. დესკრიპციის ობიექტი შეიძლება იყოს როგორც ერთი, ასევე რამდენიმე წინადადება ერთდროულად, რომელთა განზოგადების შემთხვევაშიც ვიღებთ კომპაქტურ, კომპრესირებულ ტექსტს. დესკრიპტორი სიტყვა თავის თავში იტევს ყველა ფორმულირებას და ახდენს წინადადებაში გადმოცემული ფორმულირების ზოგადი არსის სინთეზს.

ტექსტის ინფორმაციული სტრუქტურის თვალსაზრისით შედგება შემდეგი კომპონენტებისაგან: ძირითადი ინფორმაცია, ნაცნობი ინფორმაცია, დაუბლირებული ინფორმაცია.

ძირითადი (იგივე ახალი ინფორმაცია ანუ რემა) ინფორმაცია – ეს არის ინფორმაცია, რომლისათვისაც იწერება საზოგადოდ ნებისმიერი ტექსტი. ძირითადმა ინფორმაციამ უნდა შეიტანოს სიახლეები და მოახდინოს ცვლილებები როგორც ცალკეული ინდივიდის, ასევე ზოგადად საზოგადოებრიობის კომპეტენციაში. ძირითადი ინფორმაცია – ეს ტექსტის შინაარსია. ძირითადი ინფორმაცია ეფუძნება უკვე ნაცნობ, იგივე ძველ ინფორმაციას, ანუ თემას და წარმოადგენს მის ზედნაშენს.

დამატებითი ინფორმაცია ისეთი ინფორმაციაა, რომელიც აკონკრეტებს და განავითარებს ტექსტის ძირითად ინფორმაციას. დამატებითი ინფორმაცია გამოიხატება იმ სიტყვათა განმეორებით, რომლებიც აზუსტებენ იმ ცნებებს, რომლებიც ტექსტის თემას წარმოადგენს.

დუბლირება, ანუ განმეორებითი ინფორმაციის ენობრივი საშუალებები უზრუნველყოფს ტექსტის ბმულობას, მის აზრობრივ განვითარებას. ის გამოიხატება ლექსიკურ, სინონიმურ და ნაცვალსახელურ გარემოებებში. ამგვარი დუბლირება სასარგებლოა კომპრესირებული ტექსტისთვისაც, რეფერატისთვისაც, თუმცა და ტექსტის კომპრესიისას უნდა შეირჩეს დუბლირების ყველაზე ეკონომიური საშუალება.

რეფერატში, როგორც წესი, უნდა იყოს მხოლოდ ძირითადი (ახალი) ინფორმაცია, შესაბამისად, რეფერირების პროცესი შეიძლება წარმოვიდგინოთ როგორც ორიგინალიდან, ახალი ინფორმაციის ანუ რემის გამოყოფა და რეფერატში ამ სიახლის გადმოტანა ორიგინალში მოცემული თემის იმპლიკაციით. რეფერატში მხოლოდ ძირითადი ინფორმაციის გადმოცემის აუცილებლობას რეფერატის თვისებებითა და მისი ინფორმაციული და კომუნიკაციური ფუნქციებიდან გამომდინარე განმარტავენ.

რეფერატის ინფორმაციული და კომუნიკაციური ფუნქციების განხორციელების მიზნით აუცილებელია რეფერატსა და პირველწყაროს შორის სემანტიკური ადეკვატურობის შენარჩუნება. რეფერატის ადეკვატურობას ორიგინალთან განსაზღვრავს რეფერატში ძირითადი ინფორმაციის გადმოცემას, ორიგინალთან რეფერატის ადეკვატურობა გულისხმობს, რომ მან არსებითი ინფორმაცია კონცეპტუალურად უნდა ასახოს, რომ მკითხველს საბოლოო ჯამში შეექმნას იგივე შთაბეჭდილება, როგორც აქვს ორიგინალის მკითხველს. ე. ი. რეფერატის მკითხველის შთაბეჭდილება უნდა იყოს ავტორის მიერ წინასწარ განსაზღვრული ეფექტის ადეკვატური.

ზოგიერთ ავტორთან ვხვდებით იმ თვალსაზრისსაც, რომ ძირითადი ინფორმაცია ინტუიციურად გამოიყოფა რეფერენტის მიერ და ამდენად ეს პროცესი სუბიექტურია. ძირითადი ინფორმაციის ინტუიციურად გამოყოფის ეს მეთოდი ტრადიციულია და ემპირიული. პირველწყაროს კომპრესიის მიზანია რეფერენტმა ანალიტიკური კვლევითა და ამ ინფორმაციის გადაშუაების გზით პირველადი დოკუმენტიდან მოახდინოს ძირითადი ინფორმაციის ექსტრაჰირება, არსებითი გამიჯნოს არარსებითისაგან. ცხადია, ორიგინალის ასეთი დამუშავება პირობითი და სუბიექტურია.

ტექსტის განხილვა სინტაქსური, კომუნიკაციური, სემანტიკური და ინფორმაციული კუთხით გვაძლევს საშუალებას, დავადგინოთ ტექსტის კონსტიტუენტთა კომპრესიის ფარმა. ფორმისა და შინაარსის შესაბამისობა ეფექტური კომუნიკაციის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი პირობაა.

ეფექტური შეტყობინების კონსტრუირებისათვის მეტად მნიშვნელოვანია ენობრივი გამოხატვის შინაარსის პლანში ადეკვატური კონტრატური და პრაგმატული მნიშვნელობის გამოყენება.

N. Bitsadze. The Problem Of The Text Compression

Summary

The discussion of syntactical, communicational, semantic and informational aspects of the text makes possible to establish the form of compression of constituents.

Accordance of the form with the content is the one of the important conditions of effective communication.

It's very important to construct effective message using adequate connotational and pragmatical senses.

Н. Бицадзе. Проблема смысловой компрессии текста

Резюме

Рассмотрение текста с синтаксической, коммуникационной, семантической и информационной точек зрения даёт нам возможность определить компрессивно - конститутивную форму текста.

Одной из значимых условий эффективной коммуникации является соответствие формы и содержания.

Для конструирования эффективного сообщения очень важно, в плане смыслового языкового выражения, использование прагматического и конотативного значения.

კრიმინალისტიკური ინფორმაციული ურთიერთობა და მანქანური დოკუმენტების სამართლებრივი რეგულირება

კრიმინალისტიკური საკვლევი ობიექტის მართვის საწყისია იქ, სადაც არსებობს საკვლევი სისტემის გაურკვეველობა, რომელიც უნდა აღმოიფხვრას ობიექტის სახასიათო ინფორმაციით. აღნიშნულის მიღწევა მართვის ობიექტის სრული ანალიზის საფუძველზეა შესაძლებელი. საკვლევად აუცილებელია შეიქმნას გარკვეული სტრუქტურის მართვის სისტემა რომელიც უნდა ითვალისწინებდეს კრიმინალისტიკური ტექნიკისა და ტექნოლოგიების, კრიმინალისტიკური ინფორმაციისა და მისი სისტემური გადაწყვეტის სამართლებრივი პროცესების კვლევას. კრიმინალისტიკური ინფორმაციის აქტუალობა განისაზღვრება ინფორმაციით, რომელსაც კვლევის მომენტისათვის დიდი ღირებულების ინფორმაციული ხარისხი აქვს.

კრიმინალისტიკური ტექნიკა, არა მხოლოდ კრიმინალისტიკური ამოცანების გადაწყვეტი ინსტრუმენტია, არამედ სამართლებრივი სტატუსის მქონე ექსპერტიზის მწყობრი სისტემაც.

საინტერესოა საკითხი, ინფორმაციის მანქანური მატარებლების მიღებისა და გამოყენების შესახებ. ასეთი ინფორმაციის წყაროები შეიძლება განვიხილოთ როგორც დოკუმენტების განსაკუთრებული სახეობა, როგორც მტკიცებულებანი, თუ ეს დოკუმენტი პასუხობს რიგ მოთხოვნებს. ერთერთ ასეთ მოთხოვნას წარმოადგენს სათანადო წყარო და მანქანური დოკუმენტის მიღების პირობა. საინფორმაციო ტექნოლოგია - სტანდარტებისა და პროგრამების საშუალებათა სისტემაა, რომელიც მანქანური ენის ბაზაზე განსაზღვრავს დოკუმენტების შექმნას, გრაფიკული ინფორმაციის სამგანზომილებიან სისტემაში წარმოსახვას, ემოციების გამომხატველი ღირებულებების (სიტყვიერი პორტრეტული ექსპერტიზა) ფორმირებას, წარმოსახვის შემუშავებასა და დამუშავებას.

კვლევათა ციკლში ვითარდება კრიმინალისტიკური ამოცანების ისეთი გადაწყვეტა, რომლებიც ექსპერტისა და გამოყენებითი მათემატიკის შემოქმედებით თანამშრომლობას ეფუძნება. ცხადია, ამ უკანასკნელს შეუძლია აირჩიოს ალგორითმის ის სისტემა, რომელიც უზრუნველყოფს დასმული ამოცანის ყველაზე ეფექტურ ამოხსნას. ამ შემთხვევაში ეს პიროვნება ხდება უშუალო სუბიექტი კრიმინალისტიკური საქმიანობისა, რამაც უნდა ჰპოვოს სათანადო ასახვა შესაბამის პროცესულურ დოკუმენტებში. ექსპერტის დასკვნის მიხედვით ეს ნიშნავს, რომ დასკვნის შესავალში უნდა მიეთითოს:

ვინ იღებდა მონაწილეობას გამოძიებაში.

ხოლო დასკვნის კვლევით ნაწილში უნდა მიეთითოს:

რა გამოკვლევები ტარდებოდა კიბერნეტიკული მეთოდების გამოყენებით;

რომელი პროგრამით და ალგორითმით ტარდებოდა გამოკვლევები.

საკვლევი ამოცანის ამოხსნის ალგორითმი და მისი რეალიზაციის პროგრამა – ეს არის საფუძველი, რომელსაც არსებითად ეყრდნობა მანქანური გამოსავალი ინფორმაციის საიმედოობა. ამიტომ, მოწმდება და ფასდება რა დამუშავებული კრიმინალისტიკური ინფორმაციის მანქანური მონაცემები, საჭიროა უპირველეს ყოვლისა განისაზღვროს ამ დროს გამოყენებული ალგორითმების და პროგრამების საიმედოობა. საიმედოობის შემოწმების ერთერთი მეთოდია კვლევის გამეორება. თუ ცნობილია ამოცანის ამოხსნის ალგორითმი და პროგრამა, მაშინ იგივე საწყისი მონაცემების პირობებში, განმეორებითი გამოკვლევისას უნდა მივიღოთ იგივე დასკვნითი შედეგები.

ასეთია ზოგადი პროცესულური მოთხოვნები გამოთვლითი ტექნოლოგიების გამოყენებით ამოცანის გადაწყვეტის და მონაცემების გაფორმების პროცედურაზე.

წარმოდგენილ საკითხთან მიმართებაში საინტერესოა შეფასების სპეციფიკა. იგი მდგომარეობს იმაში, რომ მათემატიკურ – კიბერნეტიკული მეთოდების გამოყენებისას აუცილებელია შემოწმდეს და შეფასდეს:

საწყისი მონაცემების საკმარისობა, მაგალითად, გრაფიკული იდენტიფიკაციური ალგორითმის გამოყენება პორტრეტულ ექსპერტიზაში, შეიძლება განხორციელდეს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ საძიებელ ობიექტში შესაძლებელია გამოყოფილი იყოს არა ნაკლებ ექვსი შესაბამისად მდგრადი წერტილი – ორიენტირით. შესაბამისობა ესაა

დამოკიდებულება ობიექტის ბუნებასა და რაოდენობრივი კრიტერიუმებით შუალედური მონაცემების შეფასებას შორის. ასე მაგალითად, ხელწერის განზრახვით შეცვლის ფაქტის დასადგენად მეთოდის მოთხოვნის მიხედვით დადებითი კატეგორიული დასკვნა შესაძლებელია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ექსპერტმა რომელმაც გამოყო აუცილებელი ნიშნები, მიიღო მათი ჯამური მნიშვნელობა არა ნაკლებ დასაშვები ნორმისა (2,82). ამიტომ თუ გამოძიებელი ან სასამართლო მიიხნევს, რომ ამ კონკრეტულ შემთხვევაში ეს ჯამური მნიშვნელობა არსებითად მცირეა, მაგრამ ექსპერტმა მაინც გასცა კატეგორიული დადებითი დასკვნა, მათ ეჭვქვეშ უნდა დააყენონ ეს დასკვნა და მოითხოვონ მისი ხელმეორედ ჩატარება.

დასკვნის მოტივირება, ე.ი. მასში შეტანილი უნდა იქნეს გამოყენებული მეთოდის აღწერილობა (ან მითითება შესაბამის წყაროზე), ასევე ცნობები გამოყენებულ ნიშნებზე და მათ რაოდენობრივ გამოსახულებაზე.

ექსპერტი ალბათური მოდელირების გამოყენებისას, ვაღიარებელია მიუთითოს ყოველ ნიშნის მაიდენტიფიცირებელ და ჯამურ მნიშვნელობებს მის მიერ გამოყოფილ ნიშნების სრული ერთობლიობისას. აღნიშნულის გარეშე, ან შეფასებულ კრიტერიუმებსა და გამოყენებულ მეთოდის მოთხოვნებს შორის შეუსაბამისობის დადგენისას, დასკვნა არ ჩაითვლება სრულყოფილად და არ გამოიყენება საქმის მტკიცებულებად.

აღსანიშნავია რომ მათემატიკურ-კომპიუტერული მეთოდების გამოყენება, საქმის ფაქტობრივი გარემოებების შემეცნება არ ცვლის პროცესის შინაარსობრივ მხარეს.

დანაშაულის გამოძიების პროცესში სამეცნიერო-ტექნიკური საშუალებები გამოიყენება ორი ძირითადი მიმართულებით:

ოპერატიულ სამძებრო ღონისძიებებისა და საგამოძიებო მოქმედების ჩატარების პროცესში ნივთიერ მტკიცებულებათა აღმოჩენის, გამოვლინებისა და ფიქსაციისათვის;

ექსპერტიზის პროცესში ნივთიერ მტკიცებულებათა გამოკვლევისა და შედეგების ფორმირებისათვის.

როგორც ერთ, ისე მეორე შემთხვევაში ზუსტად უნდა იყოს დაცული სამეცნიერო – ტექნიკურ საშუალებათა გამოყენების საპროცესო ნორმების მოთხოვნები და კრიმინალისტიკის მიერ რეკომენდირებული წესები.

ლიტერატურა:

1. ა.ფალიაშვილი, რ. გოგ შელიძე და სხვ. “კრიმინალისტიკა” თბ. 2000 წ.
2. Н.С. Ролевой. Криминалистическая кибернетика. – М.: 1989.
3. შოთა ფაფიაშვილი. კრიმინალისტიკა. – თბილისი, 2006 წ.
4. “მოამბე”. საქ. განათლების მეცნ. კადემიის ჟურნალი. დამ. №9, თბ. 2007 წ.

M.Gigineishvili, O.Qoqrashvili. Criminalistic Informational Interrelation and legal regulation Machinery Documentation

Summary

In the process of criminal cases the scientific-technical means are used in two directions:

a) For opening, revealing and fixing of material evidences in the process of investigatory actions and perspective-investigatory measures; b) For investigation and formation of the results of material evidences in the process of expertise. Both in the first and second cases there should be precisely met the requirements for application the procedure standards of technical means and recommended rules of criminalistics.

M.Гигинеишвили, К.Кокрашвили. Криминалистическое информационное взаимоотношение и правовое регулирование машинной документации

Резюме

В процессе расследования уголовных дел научно-технические средства используются по двум основным направлениям: а) для открытия, выявления и фиксации вещественных доказательств в процессе расследовательских действия и оперативно-расследовательских мероприятия; в) для расследования и формирования результатов вещественных доказательств в процессе экспертизы.

Как в первом, так и во втором случае должны быть точно соблюдены требования по применению процессуальных норм технических средств и рекомендованные правила криминалистики.

თარგმნის თეორია და პრაქტიკა

ორი ენის სიტყვებს შორის შეიძლება არსებობდეს შემდეგი ურთიერთმიმართებანი:

ა) კონკრეტულ სიტყვას მეორე ენაში ყოველთვის ერთი ვარიანტი შეესაბამება. ასეთ ურთიერთმიმართებას მუდმივი ექვივალენტი ეწოდება. მაგალითად: *Organization des Nations Unies – O. N. U.* – გაერო.

ბ) ამა თუ იმ სიტყვას სხვა ენაში შეიძლება მოეძებნოს მთელი რიგი კონტექსტებისა. მაგალითად: *suffrage* – საარჩევნო ხმა, მოწონება.

გ) როდესაც მოცემულ სიტყვას არ გააჩნია შესატყვისი სხვა ენაში, ლექსიკონში მოცემულია არა თარგმანი, არამედ ახსნილია სიტყვის მნიშვნელობები. მაგალითად: *desistement* – საკუთარი კანდიდატურის მოხსნა სხვის სასარგებლოდ.

თარგმნის დროს ეს სამივე ტიპი ქმნის გარკვეულ სიძნელეებს. პირველ შემთხვევაში მთარგმნელმა უნდა იცოდეს მუდმივი ექვივალენტი. ეს ექვივალენტები ძირითადად გამოიყენება ტერმინების, რეალიზებისა თუ სხვადასხვა საგაზეთო ლექსიკის მყარი შესიტყვებების თარგმნის მიზნით.

მეორე შემთხვევაში, მთარგმნელის ამოცანაა შეარჩიოს ის ექვივალენტი, რომელიც მოცემულ სიტუაციაში ყველაზე შესაფერისია.

მესამე შემთხვევაში მთარგმნელმა თვითონ უნდა შეარჩიოს შესაბამისი ექვივალენტი. ამისათვის უნდა იცოდეს იმ ცნების შინაარსი, რომელიც გამოხატულია ორიგინალში. ამგვარად ხდება ყველა იმ ტერმინის, რეალისა და ნეოლოგიზის თარგმნა, რომელთაც არ გააჩნიათ თარგმნის ენაში შესატყვისი.

სათარგმნ სიტყვას ასევე შეიძლება გააჩნდეს მთელი რიგი სინონიმებისა. სწორად თარგმნის მიზნით ჯერ უნდა განისაზღვროს მისი მნიშვნელობა კონტექსტში, შემდეგ კი შეირჩეს შესაფერისი სინონიმი. სიტყვას შეიძლება მუდმივი ექვივალენტი ჰქონდეს, მაგრამ გადატანითი აზრით ხმარების დროს მნიშვნელობა შეიცვალოს. მაგალითად: *vifs appiaudissements*-ში იგი ითარგმნება როგორც მსურვალე აპლოდისმენტები.

ხშირად, სრული მნიშვნელობის მქონე სიტყვებს უსუსტდებათ ძირითადი მნიშვნელობა და გარდაიქმნებიან დამხმარე ელემენტებად. ეს შემთხვევა ყველაზე ხშირად დამახასიათებელია ზმნებისათვის. მაგალითად: *JL faut connaire dien ses amis. cette reunion a connu un grand succes. Ce projet a connu pas mal de difficultes.*

სამივე წინადადებაში ზმნა *connaire* სხვადასხვა მნიშვნელობით ითარგმნება. პირველ შემთხვევაში გაცნობა, მეორეში – ხედა, მესამეში გადალახა.

სიტყვას ახასიათებს სტილისტური თავისებურებებიც. არსებობს ნეიტრელური, დადებითი და უარყოფითი თავისებურება. ამ თავისებურების გადმოცემა აუცილებელია პოლიტიკური ტექსტების თარგმნის დროს. სირთულიეს ქმნის ის ფაქტი, რომ ხშირად ფრანგულ ენაში ერთ სიტყვას შეესაბამება ორი ან რამდენიმე ქართული სიტყვა, რომელთაც სხვადასხვა სტილისტიკური შეფერილობა გააჩნიათ. ასეთ შემთხვევაში მთარგმნელს კარგად უნდა ჰქონდეს შესწავლილი სინონიმური რიგები, რათა შეეძლოს განსაზღვროს თუ რომელი სიტყვა უნდა ჩასვას და რა კონტექსტში.

თარგმნის დროს მნიშვნელოვანია შეგეძლოს წინადადება აზრობრივი ცენტრის გამოყოფა, რადგან ეს წარმოადგენს იმ ახალ ინფორმაციას, რომელიც გადმოცემულია წინადადებაებში. ლოგიკური გამოყოფა ხდება ლოგიკური მახვილივით და გამოიყოფი ნაწილაკებით: “ეს, სწორედ ეს” და ა. შ. ფრანგულ ენაში კი აზრობრივი ცენტრის გამოყოფის საშუალებებია: ა) განუსაზღვრელი არტიკლი, რომელიც გვიჩვენებს რომ მოცემული ცნება ახალია. მაგალითად: *Un vote a eu lieu les debats* – დებატების შემდეგ ჩატარდა კენჭისყრა. ბ) სიტყვათა რიგი. როგორც წესი, გამოსაყოფი სიტყვა დაისმის ბოლოში, მაგრამ ფრანგულ ენაში ყველა წევრის წინადადების ბოლოში დასმა არ შეიძლება. ამ ენის ძირითადი თავისებურება მდგომარეობს იმაში, რომ იგი უსულო არსებით სახელს გამოიყენებს ქვემდებარის როლს. ქართულში კი ასეთი სახელი

უმეტესად დამატების ან გარემოების როლში გვხვდება. მაგალითად: Cette catastrophe s fait trois morts – კატასტროფის შედეგად დაიღუპა 3 მგზავრი.

რაც შეეხება საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ მასალებს, მათი დაყოფა შეგვიძლია 3 ჯგუფად: დოკუმენტურ-საქმიანი მასალები (დეკლარაციები, ხელშეკრულებები და სხვა), საინფორმაციო-აღწერითი მასალები (საინფორმაციო შენიშვნები, საცნობარო მასალები და სხვა), და პუბლიცისტური მასალები (პამფლეტები, გამოსავლები და სხვა).

თითოეულ ამ ჯგუფს გააჩნია თავისებურებები, რომლებიც თარგმნის დროს დამახასიათებელ სირთულეებს ქმნის. პირველ ჯგუფს ახასიათებს სპეციალური ტერმინოლოგიის, სხვადასხვა რეალიების სიუხვე. ასეთ შემთხვევაში მთარგმნელმა უნდა იცოდეს მსგავსი დოკუმენტების გაფორმების წესები.

თუკი მეორე ჯგუფის მასალები მიძღვნილია რომელიმე ისტორიულ საკითხზე, შეიცავს ბევრ ტერმინს, საკუთარ სახელებს და სხვა. მისი თარგმნისას მნიშვნელოვანია იცნობდე იმ მოვლენას, რომელსაც ეძღვნება მოცემული სტატია.

მესამე ჯგუფს ახასიათებს ემოციური ელემენტების სიუხვე. ეს ელემენტებია: სიტყვები დადებითი და უარყოფითი სტილისტიკური მახასიათებლები, ხატოვანი გამონათქვამები, ციტატები, ისტორიული მინიშნებები და სხვა. თარგმნისას მნიშვნელოვანია გადმოსცე ტექსტის ყველა ეს ექსპრესიული თავისებურებანი.

გრამატიკულ თავისებურებებიდან აღსანიშნავია სინტაქსური ფიგურები, რომლებიც უმეტესად გამოყენებულია მიმართვებში, მისაღმებებსა და სხვა მასალებში. სინტაქსურ ფიგურებს განეკუთვნება გამეორება, პარალელიზმი, ვარიაციები.

როგორც წესი, ფრანგულ პრესაში ინფორმაციის წყარო მოხსენებულია ინფორმაციის ბოლოს, ქართულში კი წყარო ან დასაწყისშია მითითებული ან შუაში.

ფრანგულ ენაში თვეებს გადმოვცემთ შემდეგნაირად:

ოქტომბრის პირველ ნახევარში – dans la premiere quinzaine d'octobre.

საქტემბერი მეორე ნახევარში – dans la seconde moitie de septembre.

შუა ოქტომბერში – a la mi-octobre.

ნოემბრის ბოლოს – vers la fin du mis de novembre, fin novembre.

ფრანგულად დროის მონაკვეთი გადმოვცემა შესაფერისი არსებითი სახელით, წინდებულით და რიცხვითი სახელით. მაგალითად:

ორდღიანი ვიზიტი – une vizite de deux jours.

სამკვირიანი მოგზაურობა – un voyage de trois semaines.

დელეგაციის ხელმძღვანელობა და მის შემადგენლობაში ყოფნა შეიძლება გადმოვცეთ ასე:

დელეგაციის ხელმძღვანელის X:

une delegation avec x a tete.

une delegation X a sa tele.

une delegation conduite par X.

une delegation presidee par X.

დელეგაცია შედგება 4 წევრისაგან.

La delegation comprend 4 personnes.

4 personnes font partie de la delegation.

აღსანიშნავია, რომ კრებითი სახელების შემდეგ ატრიკლი არ დაისმის. მაგალითად: ექიმების დელეგაცია une delegation de medecins. ქიმიკოსების ჯგუფი – un groupe de chimistes.

თანამდებობის დასახელების დროს, ქართულში ჯერ მოიხსენება პიროვნების თანამდებობა, შემდეგ მისი სახელი და გვარი. ფრანგულში კი პირიქით ხდება, თუმცა არსებობს შემდეგი გამონაკლისები: le marechal, le general, რომლებიც ქართულის მსგავსად დაისმის საკუთარი სახელის წინ. დანართის შემთხვევაში, როდესაც მოცემული რაიმე წოდება, არტიკლი არ დაისმის. მაგალითად: Monsieur X, premier ministre du Canada. თუმცა არტიკლის გამოყენება აუცილებელია სამინისტროებისა და მინისტრების დასახელების დროს. მაგალითად: “თავდაცვის მინისტრი” - le Ministre de la Defence. “ვაჭრობის სამინისტრო” - Ministre du Commerce. ისევე უნდა აღინიშნოს, რომ ფრანგულ ენაში სამინისტროების სახელწოდებები იწერება დიდი ასოთი.

გამოთქმებში “სამშობლოში გამგზავრება”, სამშობლოში დაბრუნება ხშირად სიტყვა სამშობლო არ გამოიყენება. მის მაგივრად ვიყენებთ შესაბამისი ქვეყნის სახელწოდებას ან

სიტყვას dans son pays. ზოგჯერ, ფრანგულ ენაზე თარგმნის დროს მხოლოდ ფაქტის შეტყობინება ხდება, მიმართულების დაკონკრეტების გარეშე.

მაგალიტად: la delegation a quitte Paris – დელეგაცია პარიზიდან სამშობლოში გაემგზავრა.

წლისთავი ფრანგულად შეგვიძლია გადმოვცეთ სიტყვით anniversaire.

მაგალიტად:

dixieme anniversaire – ათი წლისთავი

vigtieme anniversaire – ოცი წლისთავი

centieme anniversaire – ასი წლისთავი.

deuxieme centenaire, bicentenaire – ორასი წლისთავი.

millenaire – ათასი წლისთავი.

feter, Ceelebrer l'anniversaire – წლისთავის აღნიშვნა.

celerer le centenaire de la nais sance de X – დაბადებიდან ასი წლისთავის აღნიშვნა.

commemorer le cinquantenaire – დე ლა მორტ დე X – გარადცვალებიდან 50

წლისთავის აღნიშვნა.

ფრანგულად სიტყვა “nation” ნიშნავს არა მარტო “ნაციას” არამედ ერს, სახელმწიფოს. ამგვარად იგი გამოხატავს ერთგვარ პოლიტიკურ მთლიანობას. აქედან გამომდინარე ზედსართავი სახელი ნიშნავს, ნაციონალურს, ხალხურს, სამამულოს, პატრიოტულს.

თარგმნის დროს, ყოველთვის უნდა დავაკონკრეტოთ ამ სიტყვის მნიშვნელობა.

une route nationale – ნაციონალური გზა, ანუ ზოგადსახელმწიფოებრივი მნიშვნელობის. მისი საპირისპიროა route departemetales – ადგილობრივი მნიშვნელობის გზა.

ამდენად თარგმანი გულისხმობს გამოხატო სრულყოფილად ერთი ენის მიერ ის, რაც უკვე გამოხატულია ენის საშუალებით, ისე რომ არ დაირღვეს შინაარსის მთლიანობა. შინაარსის დარღვევა ყოველთვის გამოიწვევს უხეში შეცდომების დაშვებას. ეს თითქმის იმას ნიშნავს, რომ საუკეთესო გამოსავალი სიტყვა-სიტყვითი თარგმანია, რადგან ყველა ენას თვისებითი ენობრივი სისტემა აქვს არც ამ ტიპის თარგმანია ყოველთვის შესაძლებელი. მთარგმნელი ყოველთვის უნდა ცდილობდეს თავიდან აიცილოს როგორც უხეში შეცდომის დაშვება, ისე სიტყვა-სიტყვითი თარგმანი.

M.Gogishvili. Theoriy and practice of translation

Resume

Translation as the linguistic phenomenon contains much aspect which decision has certain theoretical Basis. In the given work example shows certain problem, for example such cases when one word in other language is translated by several words, steady combination or contextual approach. Here are considered a problem on synonyms, those features which appears during the translation of dates, political terminology and language of journalism. The purpose of work consists to help the translator in setting foresaid problems.

М.Гогішвили. Теория и практика перевода

Резюме

Перевод, как лингвистическое явление, содержит много аспектов, решение которых имеет определенную теоретическую основу. В данном труде рассмотрены примеры обобщенные с теоретической точки зрения. Каждый пример показывает определенную проблему, например, такие случаи, когда одно слово в другом языке переводится несколькими словами, устойчивым сочетанием или контекстным подходом. Здесь же рассмотрены проблемы синонимии, те особенности, которые появляются в процессе перевода дат, политической терминологии и языка масмедии. Цель труда состоит в том, чтобы помогать переводчику преодолевать вышеупомянутые проблемы.

Дюма в России

Начиная с 30-х годов XIX-го века романы и повести Александра Дюма вдохновляют русского читателя. В 1850-1860-х годах А.И. Герцен интерпретировал нестабильный успех этого писателя в России как явление отрицательное. В то время произведения Дюма, написанные в разных жанрах, – пьесы, романы, эссе, публицистические письма – исчезли со страниц влиятельных журналов. В эпоху формирования революционно-демократической идеологии, связанной с публицистической деятельностью Н.Чернышевского и Н.Добролюбова, с появлением в литературе реалистических произведений И.Гончарова, И.Тургенева, Л.Толстого, «русской сатиры» М.Салтыкова-Щедрина, авантюрно-исторические романы Дюма казались образцами легкого жанра, уводящего от больших и сложных вопросов, политической проблематики. В 1858-1859 гг. Александр Дюма путешествует по России. Вся подоплека этого памятного путешествия проявилась лишь тогда, когда были обнародованы архивы русской тайной полиции. Примечательно, что Александр Дюма связан тесными узами с Россией, как и его старший современник Оноре де Бальзак, создавший литературную историю французских нравов первой половины XIX века. До своего знаменитого путешествия Дюма в Париже дебютирует как драматург мелодрамой «Генрих III и его двор». Через 8 месяцев пьеса уже шла в Петербурге, а в 1831 г. русская дворянка Хитрово привезла из Парижа новую пьесу Дюма «Антоний». А.С.Пушкин в одном из набросков к «Египетским ночам», зарисовывающим петербургский высший свет, фиксирует этот факт репликой княгини Д., которая замечает: «*Вчера мы смотрели “Antony”*». Шесть лет спустя Н.В. Гоголь был не на шутку встревожен шумным успехом сочинений Дюма на русской сцене. В «Петербургских заметках 1836 года» (опубликованы в журнале «Современник» за 1937 г.) он после анонса на русской сцене «Ревизора» с тревогой и возмущением писал: «Русский водевиль! право, немножко странно, - потому, что эта легкая, бесцветная игрушка могла родиться только у французов – нации, не имеющей в характере своем глубокой, неподвижной физиономии... И пусть бы еще поветрие это занесено было могуществом мановения гения. Когда весь мир ладил под лиру Байрона, это не было смешно, в этом стремлении было даже что-то утешительное. Но Дюма, Дюканж и другие стали всемирными законодателями...»²

Этот выпад Гоголя против засилия поверхностной французской мелодрамы (первым в ряду ее творцов был назван Дюма) был тем убедительней, что как раз в это время автор «Ревизора» возводил здание реалистической комедии, драматические и идеологические основы которого противостояли мелодраме.

Успех Дюма вызывал тревогу и в противоположном лагере по другим причинам. В год появления статьи Гоголя против Дюма выступил театральный критик Фаддей Бутарин. Агент III отделения, он указывал если не на политическую, то на социальную неблагонадежность мелодрам Дюма. Русская цензура хотела вытравить из пьес Дюма малейший оттенок политической мысли, изъять оттуда мельчайшую деталь свободомыслия. Но несмотря ни на что мелодрамы Дюма делали свое дело, завоевывая репертуар театров в столицах и провинции. Одним из первых пропагандистов Дюма-романиста явился будущий идеолог русской демократической мысли В.Г.Белинский. В 1834 г. в «Телескопе» (редактор Надеждин) появились его переводы. Отзывы Белинского свидетельствуют о том, что молодой критик был настолько пленен яркостью, страстностью и жизнерадостностью таланта Дюма, что готов был приписать ему такие свойства, как глубина мысли и достоверность психологического анализа. В 1830 и 1840-х гг. переводы его романов и повестей не переставали появляться во всех журналах, без различия оттенков и направлений – в «Телескопе», «Библиотеке для чтения», «Отечественных записках». В 1829 г. появилось первое русское издание драмы «Генрих III и его двор». За ним последовали отдельные издания повестей и романов. Но апогей русского успеха Дюма-романиста падает на 1840-1850-е годы. 10 апреля 1839 г. в Париже состоялась премьера драмы Дюма «Алхимик». 12 мая 1839г. задолго до того, как «Алхимик» появился в печати, один из многочисленных знакомых Дюма, бывший редактор «Франкфуртского журнала» Шарль Дюран в письме к русскому министру народного просвещения С.Уварову замечает, что у людей открылись

---

² Н.В. Гоголь. Избранные статьи и письма. – Гоголь Н.В. Собр. соч. в 6-ти тт., М., 1959, с. 114.

глаза не столько на политику, сколько на личность великого императора. Со старой литературой покончено. В новой поднимаются два замечательных человека: «Гюго – великий поэт и посредственный драматург – и Дюма (Александр) – самая плодовитая драматургическая голова нашего времени. Как поэт он уступает Ламартину и Гюго». Это откровенное письмо французского журналиста – суть секретное донесение тайного агента русского правительства. Агентом, с согласия Николая I, Дюран состоял с 1833 г. Он находился в прямом контакте с шефом жандармов графом А.Х.Бенкендорфом. В конце 1834 г. – начале 1835г. Дюран приезжал в Петербург и был лично представлен самому Императору. Он занимал место главного редактора «Французского журнала», издававшегося бароном де Врен в консервативно-монархическом духе с целью противодействовать либерализму французской демократической печати. Дюма и Дюран замыслили поднести «Алхимика» русскому царю еще до представления пьесы на сцене. В «Записках учителя фехтования, или 18 месяцев в Санкт-Петербурге» скрывалась история декабриста Ивана Александровича Анненкова и его жены Прасковьи Егоровны Анненковой, урожденной Полины Гебль. В то время, когда роман Дюма печатался в “Revu de Paud”, а затем, в 1840г., вышел в двух отдельных изданиях в Брюсселе, декабрист Анненков, осужденный в 1826г. по 2-му разряду в каторжную работу на 20 лет, исполнял должность канцелярского служителя 4-го разряда в Туринском земском суде. Несмотря на смещение исторических пропорций и фактов, роман Дюма повествует о декабристе, основываясь на исторических реалиях.

Роман привлекал внимание широкой европейской аудитории к людям, имя которых было для Николая I ненавистно. Осудив декабристов, Николай пытался придать их имена забвению. Дюма своим романом как бы отменял этот приговор для одного из декабристов, тем самым привлекая внимание к судьбе остальных.

Расходясь с историческими фактами в деталях, Дюма построил так свое повествование, что превратил рассказ о казни декабристов в апофеоз их политического мученичества и нравственного торжества над верховными палачами. Гражданская доблесть и политическое мужество декабристов особенно рельефно выступают у Дюма на фоне крепостного рабства, многие черты которого присутствуют в романе. «В Петербурге все рабы или вельможи – середины между ними нет», – говорит Дюма. На нескольких страницах французский писатель рассказывает историю А.Минкиной, любовницей Аракчеева, любимца императора, превратившейся в тиранку для крепостных и в последствие убитой одним из них. В романе представлена жуткая картина царского Петербурга – оправдательный документ для заговорщиков 14 декабря. С конца 1830-х гг. стали появляться «Путевые впечатления» А. Дюма, отразившие его видение Южной Европы и Алжира. Но юг Франции, Италия, Испания, даже Алжир не сулили писателю особо ярких впечатлений. Другое дело Россия. Путешествие по России могло само по себе стать приключенческим романом. В статье от 17 июня 1858г. он обещает описать Петербург с его белыми ночами, Москву с колоколом в 33000 фунтов, изобразить Нижний Новгород с купцами из Персии, Индии и Китая. Он обещал читателям показать Волгу – царицу европейских рек, рынки Астрахани с индусами и с донскими и уральскими казаками.

Провожая Дюма в Россию, Жюль Жанен напутствовал его такими словами: «Мы поручаем его гостеприимству России и искренне желаем, чтобы он удостоился лучшего приема, чем Бальзак». Широко рекламируемый литературный вояж Дюма был de facto частной поездкой в качестве гостя одного из богатейших людей России, графа Григория Александровича Кулешова-Безбородко. Поселившись у Кулешова и став постоянным посетителем салона Нарышкиных, Дюма сделался предметом праздного любопытства светских кругов Петербурга. Те, для кого был неприемлем суровый реализм Бальзака и кого смущала страшная социальная правда Гоголя и его последователей, неисчерпаемый вымысел Дюма казался благом. Читатели и критики петербургских салонов готовы были считать творчество Дюма недостижимым образцом для Тургенева, Гончарова, Писемского. «Дюма жестоко ошибался: в России он был в тесной тюрьме, когда считал, что находится на вольном празднике в честь знаменитого художника»³.

Литература

1. Андреев К. Хозяин замка Монте-Кристо. – Мир приключений. Кн. 4, М., 1959.

³ Литературное наследство, №31-32. М., 1937

2. *Вановская Т.В.* Исторические романы Александра Дюма. –Уч. записки ЛГУ, Серия «Филологические науки», вып. 8, №64, 1940, с. 125-152.
3. *Вановская Т.В.* Роман А. Дюма «Королева Марго» - Дюма А. Королева Марго. М.-Л., 1952.
4. *Гоголь Н.В.* Собр. сочинений в 6-ти томах. Т.6, М., 1959, с. 109-125.
5. Краткая литературная энциклопедия – М., 1964, с. 839-840.
6. *Моруа А.* Три Дюма. М., 1962.
7. Русская культура и Франция. – Литературное наследство, №31-32, М., 1937

ნანანიაშვილი. დიუმა რუსეთში

რეზიუმე

სტატია ეძღვნება აღიარებული ფრანგი რომანისტის ალექსანდრე დიუმას კავშირებს რუსულ სინამდვილესთან, რომლებიც რამდენიმე მიმართულებით ვითარდებოდა: სცენაზე, დრამატურის სფეროში („ჰენრიხ III და მისი კარი“, „ნტონი“); პროზაში – დეკაბრისტული რომანი „ფარიაოლის მასწავლებლის ჩანაწერები“ და ა.შ. ცენზურა და ჟანდარმერია ზედამხედველობას უწევდნენ ალ. დიუმას, თუმცა ამან ხელი ვერ შეუშალა მწერლის მსოფლიო სიტყვიერების ისტორიაში შესწავლას.

N.Ananiashvili. Literary interaction in creative work of Alexandre Duma

Summary

The article famous French writer Alexandre Duma Russian interactions is devote. This communications on some lines are carried out: in theatre, in dramatic sphere („Henrich III and his court“, „Antony“); in Russia, where writer voyaged in 50th years of XIX senture, in prosaic direction – decabrist passage „The teacher of fencing notes“. Censorship and III department surveillance by Duma, becaus he become history of world literary.

თამარ გურგენიძე
სტუ-ს მაგისტრანტი

მართლმადიდებლობა, როგორც ქართველი საზოგადოების ღირებულება

ყოველი ქვეყანა უნიკალურია, მის მიერ განვლილი ისტორიული გზა კი – განუმეორებელი. დედამიწის ზურგზე არ ყოფილა ხალხი და არ შექმნილა ცივილიზაცია რელიგიის ტვიფარი რომ არ ედოს, რადგან ნებისმიერი, მეტ-ნაკლებად განვითარებული რელიგია სიყვარულს, პატიოსნებას, მშობლის პატივისცემას ქადაგებს.

ახალი დროის ისტორიის მანძილზე თითქმის ბანალურ ჭეშმარიტებად იყო მიჩნეული, რომ რელიგია თავის მნიშვნელობას დაკარგავდა, ან საერთოდ გაქრებოდა საზოგადოების ცხოვრების უმთავრესი სფეროებიდან. აკადემიურ, ლიტერატურულ და დიპლომატიურ წრეებში მიღებული იყო აზრი, რომ მეცნიერებისა და განმანათლებლობის იდეების გავრცელების შედეგად, დავიწყებას უნდა მისცემოდა წმინდისა და მიღმიერის გაგება და ნებისმიერი სხვა „ცრუმორწმუნობა.“ ეს კი ნიშნავდა, რომ სარწმუნოება აღარ უნდა ყოფილიყო ადამიანთა გაერთიანებისა და პოლიტიკური აქტივობის მამოძრავებელი ძალა.

საბედნიეროდ ეს წინასწარმეტყველება არ გამართლდა. ვერც მეცნიერების წინსვლამ, ვერც ფართო განმანათლებლობამ და ვერც XX საუკუნის ტოტალიტარულმა რეჟიმებმა (რომლებიც რელიგიას სასტიკად კრძალავდნენ) ვერ განდევნეს იგი საზოგადოებრივი ცხოვრებიდან. მსოფლიოს მოსახლეობის მსოფლიო მცირე ნაწილი თუ ხედავს საკუთარ თავს რელიგიის ფარგლებს გარეთ. იგი ხშირად წარმოჩნდება მნიშვნელოვან ფაქტორად, რომელსაც გულწრფელად თუ ანგარებით იყენებენ ხალხის დასარაზმავად, რადგან რელიგია ადამიანთა ჩვევებზე, ზნეობასა და ქცევაზე ყოველთვის უდიდეს გავლენას ახდენდა.

როგორია ჩვენი წარსული, აწმყო და მომავალი? ვინ ვიყავით, ვინ ვართ და ვინ ვიქნებით? რა ძალამ გადაგვარჩინა და მოგვიყვანა დღემდე და რა გადაარჩენს საქართველოს? ეს კითხვები მუდამ აქტუალური იყო და ასეა დღესაც.

საქართველო ყოველთვის განიცდიდა უცხო ცივილიზაციის გამოწვევას და მუდამ მზად იყო პასუხისათვის. ბუნებრივია, პატარა, თანაც ხელსაყრელ გეოგრაფიულ ადგილზე მდებარე ქვეყანაში ყოველთვის ხდება ორი დაპირისპირებული ცივილიზაციის სინთეზი.

ჩვენთანაც ასე მოხდა, მაგრამ საგულისხმოა, რომ თვითმყოფადობა არ დაგვიკარგავს. ქართველს ჰქონდა გარემოების მართვის ტრადიციულად გამომუშავებული მექანიზმი. ეკლესიურად თუ ვიტყვით, ეს იყო ღვთის უდიდესი მფარველობა.

საქართველოს, როგორც „მუსულმანურ ზღვაში“ მოქცეულ ქვეყანას, არასოდეს უღალატია ქრისტიანული იდეალისათვის. ასეთი სიჯიუტის გამო არაერთხელ სასტიკად დაუსჯიათ ქვეყნის საუკეთესო შვილები, მაგრამ გზის გამრუდება ვერავინ შეძლო, რადგან რწმენის სიყვარული წარმოშობს ძალას, რომლის დათრგუნვა შეუძლებელია (გავიხსენოთ ქეთევან წამებული). იგი ესმარება ადამიანს იცხოვროს ღირსეულად და არ დაიდრიკოს ცხოვრებისეული განსაცდელების წინაშე. ამის დადასტურებაა თუნდაც ქართველ მორწმუნეთა ღრმად მოწამეობრივი ცხოვრება, როგორც ნიშანი ქრისტიანული რელიგიისადმი დაუშრეტელი სიყვარულისა.

ქართველ კაცს რომ კარგად ჰქონდა თავისი სარწმუნოება მეცნიერულად გააზრებული, იქიდანაც ჩანს, რომ მან ეროვნულობას მიუმატა მართლმადიდებლობა. მართლმადიდებელი ხარ? – ე.ი. ქართველი ხარ და პირიქით. წმინდა ევსტათი მცხეთელი ირანელი იყო და ქართველი გახდა იმიტომ, რომ მართლმადიდებლობა მიიღო. ამაზეა „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრება“, „აბო თბილელის წამება“ და ა.შ.

წმინდა მამები გვეუბნებოდნენ და დღევანდელი სასულიერო კრებულებაც ამბობს, რომ საქართველო არის ღვთისმშობლის წილხვედრი ქვეყანა. აქ არის კვართი უფლისა, რომელიც დაუნაწევრებელია. თქმულების მიხედვით კი ის ქვეყანა, სადაც არის მაცხოვრის კვართი ვერ გადაგვარდება.

დღეს ჩვენ გლობალიზაციის პერიოდში ვცხოვრობთ. შემოდის უცხო წესები, უცხო რწმენა, უცხო კულტურა, ამასთან ფსევდოკულტურაც. ის, რაც მისაღებია, უნდა ვისწავლოთ და რაც აგნებს საქართველოს – უკუვაგდოთ. ამისათვის საჭიროა გვექონდეს სულიერი ხედვა, უპირველეს ყოვლისა კი რწმენა.

ადამიანის ცხოვრება ურთულესი გზაა, რომლის მიზანი ცხონება, სულიერი გაწმენდა, ბოროტისაგან განთავისუფლებაა. ამისათვის საკუთარი ნაკლის დანახვაა საჭირო. ჯერ კიდევ ძველი რომაელები ამბობდნენ: „შეიცან თავი შენი,“ მაგრამ ადამიანმა დღემდე სრულყოფილად მაინც ვერ მოახერხა ეს, რადგან იგი ქმნილებაა უფლისა და რაც არ უნდა ვეცადოთ ბოლომდე ვერასოდეს ჩავწვდებით მის არსს, მის შესაძლებლობას, ან სადამდე დაეცემა, ან რა სულიერ მწვერვალამდე ამაღლდება.

ძველი რომაელები ასევე ამბობდნენ, „დრონი იცვლებიან და ჩვენც ვიცვლებით მასთან ერთად.“ მართლაც, სწრაფად იცვლება დრო და ჩვენც, ბუნებრივია.

გავიხსენოთ თუნდაც ადამიანის შეხედულება ცოდვა-მადლზე. ცოდვა და მადლი მუდამ არსებობდა, მაგრამ ყველაფერს თავისი სახელი ერქვა. ცოდვა მუდამ ცოდვად მიაჩნდათ, ახლა კი იმდენად შეიცვალა ყველაფერი, რომ ცოდვას ჩვეულებრივ მოვლენად აღიქვამენ.

კაცობრიობის წინაშე დგას ურთულესი საკითხი, როგორ განვითარდება ადამიანი 21-ე საუკუნეში, საით მიიძრიკება, სიკეთისაკენ თუ ბოროტებისაკენ.

მისასაღმებელია, რომ კაცობრიობამ უდიდესი ნაბიჯები გადადგა წინ მეცნიერებაში, ტექნიკაში, მაგრამ, ამავე დროს, ადამიანმა ზნეობაში უდიდესი ნაბიჯები გადადგა უკან.

მართალია, გლობალიზაციის, კულტურათა, ცივილიზაციათა დაახლოების პერიოდია, მაგრამ ამ დაახლოების დროს არავითარ შემთხვევაში არ უნდა დაგვკარგოთ ჩვენი ეროვნული ფასეულობანი, ყველაფერი ის, რაც შეუქმნიათ წინაპრებს, რწმენა, სიყვარული, თანაგრძნობის ნიჭი. ქართველი კაცი მუდამ მხარში ედგა გაჭირვებულს. ალბათ ქრისტიანობა ჩვენთვის იმის გამოც აღმოჩნდა მისაღები, რომ მტრის დანდობას, სიყვარულს ქადაგებს. 10 მცნებაც სწორედ ადამიანის ბუნების მანკიერი მხარეების წინააღმდეგ არის მიმართული. წმინდა ილია მართალი ბრძანებს: „ქრისტიანობამ გვიხსნა არამც თუ სულიერად, ხორციელადაც. ამ უდიდესმა მოძღვრებამ შემოგვინახა მიწა-წყალი, ენა, ვინაობა, ჩვენი ეროვნება.“

მიუწვედომელია ღმერთი, იღუმალა მისი ყოფიერება, არსი, ძალა და ბუნება, მაგრამ არსებობს მასთან მიახლოების ყველაზე მძლავრი და მართებული გზა-გზა სიყვარულისა. იგი არის ხიდი, გადებული ღმერთსა და ადამიანს შორის. „გიყვარდეს და ყოველთვის ყველაფერში სწორად მოიქცევი“ – ამბობენ წმინდა მამები. პირველი სჯულია, მეორე კი – სიყვარული. ადამიანის გული შეიძლება ღვთის საკურთხევლად იქცეს, როცა ჭეშმარიტი სიყვარულითაა სავსე და პირიქით, იგივე გული შეიძლება იყოს სამყოფელი ჯოჯოხეთისა,

როცა ბოროტებითაა გამსჭვალული. სათნოებებმა ვერ იხსნა იუდა სიკვდილისა და წარწყმედისაგან, რადგან სიყვარული არ გააჩნდა და არც ბოროტმა საქმეებმა დაღუპა ავაზაკი, რამეთუ შეიყვარა უფალი.

არცერთ ერს არ ჰყავს იმდენი მოწამე, რამდენიც საქართველოშია. ათასობით ბერი, მონაზონი, ერისკაცი ეწამებოდა და არ დალატობდა ქრისტიანობას. ამაში იყო მათი ძალა, ამაში იყო მათი მომავალი.

საუკუნეების განმავლობაში აღელვებდათ და აოცებდათ გამოჩენილ უცხოელ მოგზაურებს, მწერლებს, სწავლულებს ჩვენი მცირერიცხოვანი ხალხი თავისი სიმტკიცითა და შეუპოვრობით, ტაძრებითა და მყარი სიმაგრეებით. ბევრი ლამობდა ჩვენი ქვეყნის დამონებას, მოთხრას და აოხრებას, მაგრამ ვერავითარი ტლანქი ძალითა და ღირებულებათა მითვისებით ვერ დათრგუნეს ერი, რომლის დიდების კარიბჭეზე ეცემოდა გმირთა თაობა და მოდიოდა ახალი. მოდიოდნენ თავდადებულნი და აღმაშენებელნი, თამარნი და ქეთევანნი. იწვოდნენ და ეწამებოდნენ, მაგრამ რჩებოდა სამშობლო, რწმენა, შთამომავლობა, ის, რასაც ეწირებოდნენ. ისტორია არ დაივიწყებს და ვერც დაივიწყებს მსგავს მაგალითებს, რადგან ამაში პოულობს კაცობრიობა თავის ძალასა და გამართლებას. ჭეშმარიტება არასოდეს ცვდება და ყველა დროში აღმატებულია.

ადამიანი როდესაც განცხრომით ცხოვრობს, ავიწყდება ყველაფერი; ღმერთიც, უკვდავი სულიც. ავიწყდება, რომ მდგმურია ამ წუთისოფლისა. როდესაც არ იცის რა არის გაჭირვება, ფიქრობს, რომ ბედნიერი ცხოვრება თავისით მოიპოვა და ეს მუდამ ასე იქნება.

ჩვენ ვიცით, რომ ადამიანი გაჩენილია ნეტარებისათვის, მაგრამ როგორც ჩანს, ეს ნეტარება ყველას სხვადასხვაგვარად აქვს წარმოდგენილი. ზოგს ნეტარებად მიწიერი დოვლათის დაგროვება მიაჩნია, ზოგს ცოდნისა და განათლების შეძენა, ზოგსაც მაღალი თანამდებობა, მაგრამ სინამდვილეში, როგორც სოლომონ ბრძენი ამბობს, ყოველივე მხოლოდ ამაოებათა ამაოებაა და სხვა არაფერი.

ისტორიის ჩარხს მარადუამს სიკეთისა და ბოროტების, სიმართლისა თუ სიცრუის დაპირისპირება ატრიალებდა. ეკლესია, რწმენა ცხადია, ახდენს სასიკეთო გავლენას, მაგრამ ჩვენში იბრძვის ორი საწყისი. ბოროტება და თვალთმაქცობა დღეს „ცივილიზებული გზით“ აპირებს მძლავრობას, მაგრამ როგორც ყოველთვის, მარცხისთვისაა განწირული, რადგან კეთილი მუდამ სძლევს ბოროტს.

სიყვარული ღვთისა და მოყვასისა – ეს ორი მცნებაა ნებისმიერი ქრისტიანის არსებობის საფუძველი. სიყვარული ზეციური ნიჭია ერთგულებისა, თავგანწირვისა, ვაჟკაცობისა. ამის ნათელი გამოვლინება უფალი ჩვენი იესო ქრისტეა. მან უდიდესი სიყვარულისა და მოწყალების გამო თავი შესწირა კაცობრიობას, ჯვარცმად მიიტანა საკუთარი წმინდა სხეული, სიმდაბლით სძლია სიკვდილს, რითაც მთელ ქვეყნიერებას დაანახა, რომ არ არსებობს სიყვარულზე მაღალი ძალა, ჯვარცმაზე დიდი თავგანწირვა და აღდგომაზე აღმატებული სიხარული.

ნაგვემმა, შეურაცყოფილმა და ტანჯულმა ძე კაცისამ ჯვარზე წარმოთქვა დაუვიწყარი სიტყვები: „მამაო მიუტევე, რამეთუ არ იციან, რასა იქმან.“ უფლის მთელი მიწიერი ცხოვრება ადამიანების სიყვარული იყო და სიყვარულითვე აღბეჭდა მან თავისი სიკვდილი.

„მამაო მიუტევე“ – ეს სიტყვები სამყაროს გადარჩენის, ახალი ცხოვრების, თავისუფლების დასაბამად გაისმა. ისინი ბოროტებაზე გამარჯვებაა. გამარჯვება არა ძალმომრეობით, არამედ სიყვარულით.

T.Gurgenidze. Orthodox Religion as the value for Georgian Society

Resume

In the publication there is a talk about Prthodox Religion, as one of the values for Georgian people and the level of their faith and attitude towards the religion.

Religion had a great influence on people's customs morals and behavior before and today. There fore the love of faith helps people to live with dignity, and also helps them to face lots of chalanges in their life.

В публикации идёт речь о Православии как об одной из главных ценностей грузинского народа. О том, как развита вера в современном грузинской обществе и каково отношение народа к религии.

Религия имела большое влияние на обычаи, мораль и поведение людей в прошлом и сегодня. Любовь к вере помогает человеку жить честно и не падать духом во время жизненных трудностей.

ნინო დოლიძე

*ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი,
შოთა რუსთაველის სახ. ბათუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი*

კომპოზიტური გამონათქვამის ერთი ტიპი ქართულში

როგორც სპეციალური ლიტერატურიდან ვიცით, სიტყვაწარმოება ენის განვითარების უძველესი საფეხურის გამოვლინებაა. ამ მხრივ არც ქართული (და ქართველური ენები) არ არის გამონაკლისი. ქართული სიტყვაწარმოებითი მოდელი ორგვარია: აფიქსური (ოდენპრეფიქსური, ოდენსუფიქსური, კონფიქსური, ანუ თავსართ-ბოლოსართოვანი), და კომპოზიტური ანუ თხზული. თხზულ სახელთა წარმოება ორგვარია: 1. რამდენიმე სიტყვის შეერთებით (კომპოზიცია) მაგ., დედა-მამა // მამა-დედა 2. ფუძის გაორკეცვით. ეს უკანასკნელი ნაკლებ დამახასიათებელია ძველი ქართული სალიტერატურო ენისათვის (მაგ., ჭურ-ჭერი, რიჟურ-რაჟურ...) [1. 52] ჩვენ ამ შემთხვევაში კომპოზიციის მეორე ტიპი გვაინტერესებს, რომლის შემადგენელი პირველივე სიტყვათფორმა ენა-მეტყველებაში ნათესაობითი ბრუნვის ფორმითაა წარმოდგენილი.

ძველი ქართულის უძველეს ძეგლებში არა, მაგრამ ძველი ქართულისავე მოგვიანო ხანის ძეგლებში შეინიშნება ფუძეგაორკეცვის ისეთი შემთხვევები, როცა კომპოზიციის პირველი ნაწილი ნათესაობითი ბრუნვის ფორმაა.

ამ მხრივ საინტერესო წარმოებად გვეჩვენება ძველ ქართულ წერილობით ძეგლებში არსებული ფორმა **„ზღუდის-ზღუდე“**, რაც პროფ. კ. დანელიას განმარტებით ნიშნავს „ზღუდეს, გაღავანს, სიმაგრეს“ [2. 229]. აქ, ამ შემთხვევაში აღმატებასთან, „უფრო ძლიერი ზღუდის“ მნიშვნელობასთან გვაქვს საქმე: „და იყო, წელსა მას მეცხრესა, თთუესა მეთესა, ათსა თთ სასა მეუფებასა სედეკია სსა, მოვიდა ნაბუქოდონოსორ, მეფთ ბაბილონისა და ყოველი ძალი მისი იერუსალთმსა ზედა და ზღუდის-ზღუდე აქმნეს მას გამოთლილითა ქვითა გარემო ს და მიიწია ქალაქი იგი იწროებად ვიდრე ათორმეტ წლამდე მეფისა სედეკია სითა (იერ. წინ. ვერს. 52, 4-5 ე)

გვაქვს უფროლობითი ხარისხის აღწერითი წარმოების ისეთი შემთხვევებიც, როგორცაა: **უცხო ს-უცხო** შდრ. ახ. ქართ. უცხოზე უცხო, საუცხოო: „ხოლო ვინა თგან უცხო სუცხო სარწმუნოება აქუნდა კაცსა მას თანა ღმრთისასა (გ. მთ. 164, 14-15; ჩ -შია: უცხოსა-უცხო)

მეტის-მეტი (შდრ. უ-მეტ-ეს-ი). მეტისმეტ სიტყვაფორმა ახალ ქართულშიც ჩვეულებრივი ხმარებისაა: „დიდნი ვაჭარნი ჰნახენით და მეტისმეტად შენ, ზოსიმე“ (ქისკ. 90,6). შდრ. გალაკტიონ ტაბიძის ერთ-ერთი ლექსის ტაეპი:

„ორ ზღვა შუა ძველისძველად

საომარი იყო ლელო“ (გ. ტაბ.)

ან მუხრან მაჭავარიანისეული პოეზიისთვის დამახასიათებელი გამოთქმა:

„ყოველი ტოტი და **ტოტისტოტი**

და **ტოტისტოტისტოტი** ყოველი (მ. მაჭ. 127)

ანდაც ერთი ადგილი მ. ჯავახიშვილის მოთხრობა „რკინის საცერიდან“: „დავა და შარი დამპატიუეს ხელობაა. ამ საქმეში ის **ოსტატის ოსტატია** (რკინის საც. გვ. 507). აქ, ამ შემთხვევაში „ოსტატის ოსტატი“ „დაოსტატებულს, დასპეციალებულს, საუკეთესოს“ ნიშნავს.

ძუთლისძუთლი (შდრ. უ-ძველ-ეს-ი). ახალ ქართულში ეს კომპოზიტური გამონათქვამი ახლაც გვაქვს: „ძველისძველი და თ თ ძუთლის ძუთლი ნასყიდი მონასტრისაგან ყოველი უბეგროდ (ქისკ. 55,17)

ეს კომპოზიციური სიტყვაფორმები, და საერთოდ, თხზული სიტყვაწარმოების ეს ტიპი რომ ახალი არაა და აგრეთვე არც გ. ტაბიძისა და მ. მაჭავარიანისაგან შექმნილი ცხადზე უცხადესია. მაგრამ ჩვენი აზრით, ეს სიტყვასწარმოებელი მოდელი ხალხური მეტყველების ტიპურ ნიმუშად უფრო შეიძლება მივიჩნიოთ, რაშიც გვარწმუნებს დავით გურამიშვილისეული ეს სტროფიც:

„პაპის პაპა, ბებიათი, მამის მამა, დედის დედა,

მამა, დედა, ძმანი, დანი, ცოლი, შვილნი, ზედი-ზედა

ღმერთმან ყველა მას უცხოვნოს, თვით აშოროს მას წარწყმენდა,

ვინც ეს წიგნი განაწიგნა, კითხვად შესაქცევლად ჩვენდა!“ (დ. გურ.)

ამ კონკრეტულ შემთხვევაში ჩვენთვის ფასეულია ამ სტროფისეული პირველი ტაეპი: „პაპის პაპა, ბებიათი, მამის მამა, დედის დედა“.

ცხადია, ყველას კარგად მოეხსენება (მით უფრო პოეტს), თუ რა ჰქვია ქართულად მამის მამას, დედის დედას, პაპის პაპას... პოეტი ოსტატურად, „აღწერითი წარმოებით“, გადმოგვცემს წინაპრის, ბებუის, ბაბუის, პაპის მნიშვნელობებს...

აქვე შევნიშნავთ, რომ დავით გურამიშვილის შემოქმედებას, მის ენობრივ სიახლეებს, ლექსიკასა და სიტყვაწარმოებას ეხება რ. კუსრაშვილის მონოგრაფია, რომელშიც ეს და მსგავსი ფორმები განხილული არაა [3]. როგორც ჩანს, მკვლევარს მასზე ყურადღება არ გაუმახვილებია.

აღსანიშნავია ისიც, რომ ეს წარმოება ამჟამადაც გავრცელებულია ქართული ენის დიალექტებში. იგი სიცოცხლისუნარიანი წარმოებაა, გვხვდება წყველის ფორმულებშიც (მაგ., „-სად მიდიხარ..., შენ წადი მამაჩემის მამასთან, დედა“. აქ იგულისხმება, რომ მოქმედს, ბავშვის დედას, ბაბუა არა ჰყავს...). ასეთ სიტყვათფორმებს, ანუ კომპოზიციურ გამონათქვამებს, როგორც ჩანს, მშვენივრად იცნობს გრიგოლ რობაქიძეც: „...მამაც ქვის მთლელი იყო ჩემი. მამის მამაცა. ყველა“ (უდეგა, 6-7)

შეიძლება საბოლოოდ დავასკვნათ, რომ ამ ტიპის კომპოზიციურ გამონათქვამთა სათავე ქართული ენის წიაღია, კერძოდ, ქართული ზეპირმეტყველება, უცხო ენის (ან ენების) ზეგავლენა ქართულ ენა-მეტყველებაზე გამორიცხულია.

ლიტერატურა:

1. ბ. ცხადაძე, სიტყვაწარმოების ძირითადი ტიპები ძველ ქართულში. სამეცნიერო-საგანმანათლებლო ჟურნალი „ქართული ენა და ლოგიკა“, ივლისი-დეკემბერი. თბ., 2005
2. კ. დანელია, იერემიას წინასწარმეტყველების ძველი ქართული ვერსიები. თბ., 1992. ის. ლექსიკონი
3. რ. კუსრაშვილი, დავით გურამიშვილის ენა და ლექსიკა. თბ., 2000

დამოწმებულ წყაროთა შემოკლებანი

გ. მთ. ცხორება გიორგი მთაწმიდელისა : ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, წიგნი II (XI-XV სს), თბ., 1967

გ. ტაბ. გალაკტიონ ტაბიძე, თხზულებანი ორ წიგნად, წიგნი I. ლექსები. თბ., 1988

დ. გურ. დავით გურამიშვილი, დავითიანი. დაბეჭდ. წიგნში: ქართული მწერლობა. ტომი მეშვიდე (სულხან-საბა ორბელიანი, დავით გურამიშვილი), თბ., 1989

იერ. წინ. ვერს. იერემიას წინასწარმეტყველების ძველი ქართული ვერსიები. ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა, ლექსიკონი და გამოკვლევა დაურთო კ. დანელიამ. თბ., 1992

მ. მაჭ. მუსხრან მაჭავარიანი ლექსები, თარგმანები. თბ., 1985

რკინის საც. მ. ჯავახიშვილი, რკინის საცერი. დაბეჭდ. წიგნში: შერისხულნი. თხუთმეტ ტომად. ტ. I. თბ., 1992

უდეგა. გრიგოლ რობაქიძე, უდეგა. დრამა ორ მოქმედებად. ქ. „მნათობი“, №5-6-7. 1928

ქისკ. ქართული ისტორიული საბუთების კორპუსი: ქართული ისტორიული საბუთები IX-XIII სს. შეადგინეს და გამოსაცემად მოამზადეს თ. ენუქიძემ, ვ. სილოგავამ, ნ. შოშიაშვილმა, თბ., 1984

N. Dolidze. One type of composite statements in Georgian language

Summary

Type of composite statements is considered in this article, first component of which is presented in the language by forms of genitive case: "metismeti~@"more of more" (excessive), master of master (authority), father's father (grandfather), grandfather's grandfather (forefather), my father's father (grandfather) etc. In author's opinion

these composite statements come in literature language from Georgian spoken language so the trace of influence of foreign languages is eliminated.

Н. Долидзе. Один тип композиционных высказываний в грузинском языке

Резюме

В статье рассмотрен такой тип композиционных высказываний, первая составная часть которых представлена в языке формой родительного падежа: «больше большего» (чрезмерный), мастер мастера (ас, дока), отец отца (дед), дед деда (предок), отец моего отца (дед) и т.п. По мнению автора, эти композиционные высказывания вошли в литературный язык из грузинской устной речи и поэтому исключен след влияния иностранных языков.

M. Zoranyan.

Understanding cultural stereotypes and humour

Cultural awareness is becoming more and more important in business communication. Every interpreter could cite numerous examples of enormous gaps of communication caused by cultural differences. Everything goes fine when English Russian and Georgian specialists discuss the problems connected with their speciality.

One of the most difficult aspects of cultural literacy in business is understanding your foreign partner's humour. It is a truth universally acknowledged that humour is an essential part of socializing, of establishing contacts and facilitating communication. And more often than not, communication fails in this particular domain. What is thought to be uproariously funny in one country or in one culture may draw a blank in another. The reasons are obvious – lack of common background, shared culture awareness and social context.

From the linguistic (interpreter's) point of view all humorous pieces (anecdotes, jokes, etc.) can be divided into translatable and untranslatable.

1) **Translatable** are those jokes which are free of stylistics devices, e. g.

“Are you married?” – “No, but I’m happily divorced.”

2) Jokes and anecdotes based on puns, polysemy, homonymy, and peculiar use of phraseology present quite a challenge for any interpreter, and may be **untranslatable**. For example:

Is life worth living? – It depends on the liver.

From the pragmatic point of view those content areas of humour are translatable which coincide and overlap in any culture. These areas include: **marriage, divorce, the basic triangle ‘husband – wife - lover’, women’s extravagance in spending money, their passion for gossip and window – shopping, dieting, lunatic asylums, mental cases, etc.**

For example:

Wife: **“Are you satisfied? The maid has left because of the language you used over the telephone.”**

Husband: **“My God! I thought I was talking to you.”**(3)

Usually such jokes go without a hitch in interpreting, and the pragmatic effect is the one desired – laughter or a smile from the listener.

But what really is a challenge, a headache and an acid test for an interpreter is the content area of humour which is divergent due to social, ethnic, cultural, political differences of two or more countries.

American and European culture can boast of a large number of jokes on banks, the stock exchange, credit cards, brokers, money (and the lack of it) - and other concepts which are absent in Russian and Georgian culture. For example:

When you do a good deed, don’t forget to ask for a receipt. Perhaps heaven is something like IRS.

In order to interpret this joke, one has to explain to the Russian and Georgian speakers the functions of IRS (Internal Revenue Service) and compare it to the Russian “налоговая полиция” or Georgian “sagadasaxado policia”. Only then will a joke sink in.

One of the most annoying things for an interpreter is that more often than not his professional qualities, his command of the language are judged not by his knowledge of the field not by his proficiency in

terminology, not by his aptitude for acting as mediator, but for his ability or inability to interpret jokes or anecdotes which seem to have no direct reference to the subject matter of the business discussion.

Nevertheless there exist certain techniques of linguistic and cultural commentary which enable both the parties to establish communication.

მ. ზორანიანი. კულტურული სტერეოტიპებისა და იუმორის გაცემა

რეზიუმე

საქმიანი კომუნიკაციისას უფრო მეტ მნიშვნელობას იძენს კულტურის ცოდნა. ნაშრომში განხილულია ბიზნესში “კულტურული წიგნიერების” ერთ-ერთი ურთულესი ასპექტი – თანამოსაუბრის იუმორის გაცემა. საყოველთაოდ აღიარებულია, რომ იუმორი კომუნიკაციის განუყოფელი ნაწილია. ის ხელს უწყობს კონტაქტების დამყარებას. უცხოური იუმორის აღქმა – გაცემა კი არ არის ავტომატური და მოითხოვს სპეციალურ ყურადღებას.

М. Зоранян. Понимание культурных стереотипов и юмора

Резюме

Знание культуры приобретает всё более важное значение в процессе делового общения. В работе рассматривается один из наиболее трудных аспектов культурной грамотности в бизнесе - это понимание юмора вашего иностранного партнёра. Общеизвестным считается, что юмор является необходимой частью общения. Он способствует установлению контактов облегчающих это общение. Понимание иностранного юмора не является автоматическим и требует специального внимания.

Карашарлы Чингиз Мамед Оглы

*кандидат филологических наук, доцент
Азербайджан*

К дешифровке этрусских текстов

Происхождение ранних языков региона Эгейского и Средиземноморского бассейнов, оставленный ими ономастический материал и их таинственные письмена все еще мало изучены в западной лингвистике. Неудача языковедов в дешифровке старинных письмен и в изучении лексического субстрата неизвестного происхождения в древнегреческом языке связана с тем, что об этнической истории региона у ученых до сих пор нет достаточных знаний, что привело к недооценке в привлечении истинных родственных языков для сравнительного изучения вопроса. Западные учёные, признавшие существование доиндоевропейских языков в этой части Европы, не смогли определить их этническую принадлежность.

В установлении происхождения доиндоевропейских языков региона мы опирались на некоторые взаимосвязанные источники – информацию генеалогических легенд, древнюю ономастику региона, лексический субстрат неизвестного происхождения в древнегреческом языке, а также на этрусские письмена. Изучения каждого из этих факторов дает нам основание считать эти языки ответвленными от общего корня, от которого отделились и тюркские языки Азии во время распада прототюркского языка еще в доисторические времена.

Одним из загадочных языков Средиземноморского бассейна был этрусский, изучению которого ученые посвятили более пяти столетий. Однако происхождение этого языка не выявлено до сих пор. Причиной неудачи дешифровки этрусских письмен служил тот факт, что в сравнительном изучении этрусского языка западные этрускологи в основном делали ставку на материалы индоевропейских и кавказских языков, основываясь на некоторых лексико-грамматических элементах. Однако эти элементы не могли помочь определить происхождение этрусского языка, так как по своей сущности этот язык был ни индоевропейским, ни кавказским. Сравнительное изучение нами этрусских текстов с материалами тюркских языков стало базой для прочтения многих этрусских предложений и выражений.

В переводе этрусских текстов нам пришлось использовать некоторые лингвистические приемы, которые, с одной стороны, содействовали правильной интерпретации текстов, а с другой, - стали показателями правильности перевода.

Значения, отнесенные нами этрусским словам, подтверждаются посредством таких приёмов, как установление идентичности содержания этрусского текста и сопровождающего его рисунка; сопоставление однопольных этрусских и древнетюркских текстов; выявление в анализируемом тексте группы слов, отражающей одну и ту же тему (ритуалы, жертвоприношение и др.) с целью избежания

случайных совпадений внешне созвучных этрусско-тюркских лексем различного происхождения; использование достаточной информации об этрусской мифологии.

Обеспечение идентичности содержаний этрусского текста и сопровождающего его рисунка является значительным фактором, доказывающим правильность интерпретации этрусского текста. Мы обнаруживаем, например, это на рисунке, где изображено прощание молодой женщины с воином. Лошадь, стоящая за ним, а также грустный вид женщины свидетельствуют о предстоящей разлуке.

Сказанное женщиной предложение **ii ulath ilina inath** (3, 121) на тюркских языках звучит, как **ии илath илина yinat**, буквально «хорошо дойди в свою родину, поправляйся» (**ii** тюркская **ii/yi** «хорошо», **ulath** тюркск. **ulaş** «дойди», **ilina** тюркск. **iline** «в свою родину», **inath** - древнетюркский **yinat** «поправляйся»). Идентичность содержания текста и рисунка неоспорима.

Мы обнаруживаем целую лексическую, морфологическую и синтаксическую идентичность между этрусским **ии илath илина** и тюркским **ии улаш илине** («хорошо дойди в свою родину»).

ии фонетически идентично с гагаузским вариантом **ии** («хорошо»). Этрусский **илина** представляет собой тюрк. **ил** («страна», «родина») с показателями родительного (**-ин**) и дательного (**-е, -а**) падежей в тюркских языках: **ил – ин – а** «в твою родину / страну».

Этрусский межзубный **th** в словах **улath** и **инath** соответствует древнетюркскому **ш** или **т** в постпозиции в среднем положении, о чем свидетельствуют многие этрусско-тюркские параллели: **улath** - **уласц** «дойди», **atha** – **асца** «кушать», **инath** – **йинат** «поправляться», **флeрth** – **белирт** «обозначать», **ath-at** «лошадь».

Это означает возможность эволюции тюркского постпозиционного **ş** и **t** частично от межзубного **th**, что подтверждается существованием аналогичных чередований согласных в тюркских языках. Например, чередование постпозиционного **d – t – th** в древнетюркском языке наблюдается между глаголами **id – it – ith** («посылать»). Чередование же **th – ş** наблюдается между словами тюрк. **baş** и чувашский **puh** «голова». Это свидетельствует о правильности проведенных нами этрусско-тюркских параллелей с идентичными чередованиями.

Синтаксическая структура этрусского предложения **ии улath илина** идентична с тюркским **ии улath илина** («хорошо дойди в твою родину»): наречие (**ии**) предшествует сказуемому (**улath**).

Четко видно, что здесь целое предложение звучит на тюркском языке и перевод текста полностью соответствует содержанию рисунка, в котором описывается сцена прощания.

Рисунок, на котором мужчина гоняет лошадей, сопровождается предложением **axla ithuk athe kufarke**.

В предложении четко выделяется выражение **athe kufarke**, соответствующее тюркскому **ati kuvar** «гоняет лошадь» (тюрк. **at** «лошадь» **kuvar** «гонять»).

Как было отмечено выше, между этрусским **ath** и тюркским **at** («лошадь») наблюдается известное чередование согласных **t-th** в постпозиции, что часто обнаруживается между этими языками (**flerth - belirt, inath-yinat**).

Слово **athe** (творительный падеж слова **ath**, ср. тюрк. **ati**, чувашский **uta**). Предшествующее же этому слово **ithuk** в свете древнетюркского **ithuk** («вольный», «отпущенный») (1, 218) логически дополняет содержание предложения: «**Axla**» (имя наездника) гоняет отпущенных/вольных лошадей», или же «Ахла пускает лошадей вскачь». И в этом тексте идентичность содержания текста и рисунка очевидна.

В одной сцене описывается борьба двух воинов, один из которых побеждает другого:

Слово, сказанное побеждавшим воином, звучит как **енктен**. Этруссколог З.Майяни понимал это слово как «победил», сравнивая его с выражением **нзадщной** («победить») в албанском языке.

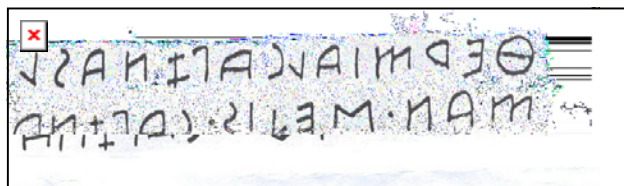
Если принять его за слово «победить», то древнетюркское **йенг** («победить») более созвучно с этрусским **енктен**. Однако, по нашему мнению, **енктен** имеет общее происхождение с древнетюркским глаголом **енэ** («теряться», «терять голову», «недоумевать»). Поэтому обращение победившего воина к побежденному с выражением «ты растерялся» звучит вполне логично.

Кроме того, это подтверждается и с морфологической точки зрения, так как в слове **енктен** ясно выделяющийся элемент – **тен** можно разделить на две части тюркского происхождения – **те** (показатель прошедшего времени) и **-н** (окончание третьего лица единственного числа): этрусск. **енктен** – древнетюркск. **енэдин** [ты] растерялся!».

И в древнетюркских памятниках глагол **енэ** в этом значении встречается часто: **ер энэди** «мужчина растерялся» (1, 174).

Таким образом, **енктен** с древнетюркским **енэдин** («ты растерялся») звучит логично как на основе содержания рисунка, так и с точки зрения морфологической структуры слова.

Достаточная информация об этрусской мифологии, которая часто находит свое отражение в текстах, содействует интерпретации их лексики. Например, по мифологии Гермес (этрусский **щерму**) считался привратником потустороннего мира. Вырезанным на столбах, установленных в местах погребений, сообщением требовалось не прикасаться к нему (4, 292), так как повреждение столбов считалось страшным святотатством. Написанный на одном из таких камней этрусский текст **щерминал капзна слман** переводится на основе древнетюркского языка, как «не причиняйте зло двери Гермеса».

Перевод текста полностью соответствует мифу. Здесь единственным чуждым для тюркских языков элементом является характерное для кавказских языков окончание родительного падежа **-ал**. Предложение в целом тюркского происхождения: **щерминал** – Гермеса, **капзна** тюркский **капысына** («в двери»), имеющие окончание принадлежности (**-сы**) и дательного падежа (**-(н)а**). **слман**, восходит к глаголу **сал** из древних и современных тюркских языков со значением «ударить», «причинить зло», характерным для древнетюркской формы отрицания глагола (**-ман, -мен**). В тексте требуется, чтобы посторонние не трогали, не прикасались к надгробному памятнику, т.е. к двери Гермеса.

На основе проведенного исследования мы пришли к заключению, что этрусский язык своим основным лексико-морфологическим содержанием имеет прототюркский характер, что позволяет нам дешифровать многие этрусские тексты.

Литература

1. Древнетюркский словарь. Л., 1969.
2. Ч.Джумагулов. Язык ассиро-тюркских (неисторианских) памятников Киргизии.
3. Майяни З. Этрусски начинают говорить. М., 1966.
4. Мифы народов мира. т.И. М., 1980.
5. Немировский А.И. Этрусски. М., 1983.
6. Fowler M., Wolfe R.G. Materials for the of Etruskan Language t. I-II, London, 1965

Karasharli Chingiz Vfytd Oghli. On the Problev of deroding etruskian Teks

The article deals with the problem of decoding anciws Indo-European while studying the weaterial we considered various legends, relevant to ous field of investigation.

ეკა ლილუაშვილი
მაგისტრანტი

ვერბალური და არავერბალური იმიჯის კონსტრუირების პრობლემა

ბიზნეს ურთიერთობის თვალსაზრისით იმიჯი არის წარმოდგენა ამა თუ იმ ადამიანზე, ორგანიზაციაზე, ან ოფიციალურ ინსტიტუტზე. შთაბეჭდილება, არის ერთ-ერთი ძირითადი ასპექტი რისი მიხედვითაც ფასდება გარკვეული ორგანიზაცია საზოგადოების მიერ. შთაბეჭდილება გულისხმობს იმიჯს. იმიჯი არის პირის, მოვლენის ან საგნის მიზანმიმართულად ფორმირებული სახე, მოწოდებულია მოახდინოს ემოციურ-ფსიქოლოგიური ზემოქმედება ვინმეზე სარეკლამო ან პოპულარიზაციის მიზნით. კომპანიის იმიჯი სწორედ ისეთია, როგორც ამ კომპანიის სახესა და რეპუტაციას აღიქვამს საზოგადოება. დადებითი იმიჯი ამაღლებს კომერციული ორგანიზაციის კონკურენტუნარიანობას ბაზარზე, იზიდავს მომხმარებლებსა და პარტნიორებს, შესაბამისად აჩქარებს პროდუქციის ან სერვისის გასაღებას.

იმიჯი ხელოვნურად შექმნილი შეხედულებაა, რომელიც მასობრივ ცნობიერებაში ქმნის კეთილგანწყობილებას კომპანიის მიმართ.

დღევანდელ საზოგადოებაში ობიექტი თავისი იმიჯით აღიქმება, შეიცნობა და ფასდება, იმიჯი მეტწილად განპირობებულია იმით, თუ როგორ გამოიყურება, რას აკეთებს და რას ამბობს კონკრეტული ადამიანი, ორგანიზაცია, ინსტიტუტი, აქედან გამომდინარე, იმიჯი შეიძლება მიზანმიმართულად იქნას ფორმირებული, დაზუსტებული, შესწორებული ან გადაკეთებული საზოგადოების მოთხოვნების გათვალისწინებით. აუცილებელია გვახსოვდეს იმიჯოლოგიის ძირითადი წესი: ვერავითარი იმიჯი ვერ შესძლებს რეალობის შეცვლას, იმიჯოლოგიას შეუძლია მხოლოდ დახმარება – პოზიტიური ფაქტორების ხაზგასმა, გაძლიერება და ნეგატიურის დაფარვა. იმიჯი პირდაპირი ზემოქმედებით იქმნება, სადაც ვიზუალური, ხმოვანი და ტექსტობრივი ინფორმაცია კომუნიკაციის სხვადასხვა არხებით ცნობიერებაში ინერგება. ამით მოვლენა ფიქსირდება როგორც არსებული, ჯდება ადამიანის ფასეულობათა სისტემაში და ზეგავლენას ახდენს ნიშნების სამომავლო აღქმაზე.

იმიჯი არის არა მხოლოდ მართვის საშუალება და ინსტრუმენტი, არამედ ამავედროულად მართვის ობიექტიც. ზოგიერთი კომპანია იმიჯზე მუშაობისას ზრუნავს გარეგნულ მხარეზე, რასაც ხშირად ზედაპირული, კოსმეტიკურ იმიჯს უწოდებენ.

იმიჯის შექმნისა და დანერგვის ტექნოლოგია ნიშნების, სიმბოლოების ენაზე წარმართული კომუნიკაციაა. დადებითი იმიჯის შესაქმნელად საჭიროა ჩვენთვის სასურველი შთაბეჭდილების მოხდენა. შეიძლება აქცენტი გაკეთდეს კორპორაციის ისტორიასა და საქმიანობაზე, მის პროდუქციასა და სერვისზე, რომელსაც იგი სთავაზობს მომხმარებელს და ამ გზით შედგეს გარკვეული შთაბეჭდილება. ადამიანები უმეტესწილად აფასებენ სხვა ადამიანებს ჩაცმულობისა და მანერების მიხედვით, წიგნს ყდის მიხედვით მაღაზიას კი იმის მიხედვით, თუ რა ჩანს მის ფანჯარაში. სწორედ ასევე კორპორაციას

აღიქვამენ იმ შთაბეჭდილების მიხედვით, რასაც ახდენს მისი პერსონალი, პროდუქცია, სერვისი და რეკლამა. იმიჯი ცნობიერი სტრუქტურის გავლით მოქმედებს ქვეცნობიერზე და არაცნობიერზე, მათ შორის კოლექტიურ არაცნობიერზე.

იმიჯი საზოგადოებრივ აღქმაზე დამოკიდებული, ხოლო კომპანიის სახეს თვითონ კომპანია გეგმავს და ამკვიდრებს. თავის მხრივ სახე იმიჯის შემადგენელ ნაწილად იქცევა, რამდენადაც აყალიბებს წარმოდგენას კომპანიის შესახებ საზოგადოების ცნობიერებაში. კომპანიის სახეს ქმნიან: პროდუქცია, რომელსაც ეს კომპანია აწარმოებს და სერვისი, რომელსაც მომხმარებელს სთავაზობს; ამ პროდუქციისა თუ სერვისის რეკლამა, კომპანიის ლოგო. არსებობს კიდევ მრავალი დამატებითი ელემენტი, რომლებსაც თავიანთი წვლილი შეაქვთ იმიჯის ჩამოყალიბებებში, ასეთებია: ოფისის ადგილმდებარეობა, ქაღალდი, რომელსაც კორესპონდენციისათვის იყენებენ, ტელეფონზე საუბრის მანერა და ა.შ. სანამ კომპანია იმიჯზე მუშაობას დაიწყებს საჭიროა განისაზღვროს როგორი სახეა მისთვის სასურველი და ხელსაყრელი, ანუ როგორი იმიჯისკენ იქნება მიმართული მცდელობები. იმიჯის შექმნისას ყურადღება კომპანიის იმ მახასიათებლებზეა თავმოყრილი, რომელთა წარმატება, რომელთა მიმართ დადებითი დამოკიდებულება უეჭველია.

ერთ-ერთი მთავარი ფაქტორი იმიჯის ჩამოყალიბებასა და განვითარებაში პოტენციურ მომხმარებელთა ვინაობაა, ანუ პირველ რიგში უნდა განისაზღვროს, თუ ვინ იქნება კომპანიის სამიზნე. არსებობს გამოთქმა – ადამიანები ყიდულობენ მათი მსგავსი ადამიანებისაგან. ადამიანებს მოსწონთ ურთიერთობა თავის მსგავს ადამიანებთან, რომლებიც მათ იმიჯს ასახავენ. მართალია კომპანიის პროდუქციისა და სერვისის ხარისხი ამ პროცესის შედეგზე დიდ გავლენას ახდენს, მაგრამ კომპანიაზე უპირველეს ყოვლისა, იმიჯის მიხედვით მსჯელობენ, ამიტომ კომპანიის იმიჯი უნდა შეეფერებოდეს და განმარტავდეს მის საქმიანობას.

სანამ კომპანია თავისი სახის ჩამოყალიბებაზე ზრუნვას დაიწყებს, სასურველია გულდასმით იქნას შესწავლილი კონკურენტთა სახეები. ერთნი ფიქრობენ, რომ კომპანიის იმიჯი ახლოს უნდა იდგეს მის სფეროში არსებულ კომპანიათა ზოგად სტილთან, მეორენი კი თვლიან, რომ კომპანიის იმიჯი მკვეთრად უნდა განსხვავდებოდეს კონკურენტებისაგან. წარმატებული იმიჯისათვის საუკეთესო იქნებოდა საშუალო ვარიანტი.

დღევანდელი მკაცრი კონკურენციის პირობებში, მეტად მნიშვნელოვანია კომპანიის იმიჯში არსებობდეს ელემენტები, რომლებიც მას ათასი მსგავსი კომპანიისაგან გამოარჩევს და რაიმე ახალს შესთავაზებს მომხმარებელს.

კომპანიის იმიჯი უნდა იძლეოდეს უპირატესობას კონკურენტებთან შედარებით. უნდა შეიტანოს თავის იმიჯში ნოვატორული ელემენტები და ამის საფუძველზე აავსოს თავისი სახე.

სახის შექმნაზე მუშაობა იწყება ლოგოთი. ლოგო კომპანიის სავიზიტო ბარათია. მასზე მუშაობისას გასათვალისწინებელია;

ლოგო ნათლად და ლაკონურად უნდა გადმოსცემდეს კომპანიის არსსა და რაობას – შესაბამისად იგი მარტივი და ადვილად გასაგები უნდა იყოს.

ფერი – ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტორი. მათ აქვთ თავისი მნიშვნელობა. ლურჯი და ნაცრისფერი კონსერვატიული ფერებია, წითელი, ყვითელი და ფორთოხლისფერი ნოვატორულ ფერებად აღიქმება.

შირიფტი. მსხვილი ასოები დიდი და ძლიერი კომპანიის შთაბეჭდილებას ახდენს. დახრილი წარწერა კი კლასიკურ ან ამადლებულ სტილს გადმოსცემს. ნებისმიერ შემთხვევაში წარწერა ადვილად უნდა იკითხებოდეს.

კომპანიის სახელი ლოგოზე ეფექტური მანერით უნდა იყოს შესრულებული. ეს შეიძლება იყოს ერთი მარტივი გრაფიკული ელემენტი, რომელიც ხაზს გაუსვამს კომპანიის ინდივიდუალურობას.

ლაკონური და მოქნილი ფრაზა, რომელიც როგორც წესი ლოგოს ახლავს, კომპანიის ლოზუნგად ითვლება.

იმიჯის რომელიმე კომპონენტის შეცვლა იწვევს მთლიანად მოდიფიკაციის აუცილებლობას. მისი კომპონენტები მყიფე ურთიერთკავშირშია და შეუძლებელია რომელიმე მათგანის ამოღება ისე, რომ აღქმის მთლიანობა არ დაირღვეს.

ბიზნეს ურთიერთობების თვალსაზრისით იმიჯი არის წარმოდგენა ამა თუ იმ ადამიანზე, ორგანიზაციაზე ან ოფიციალურ ინსტიტუტზე. მისი ფორმირება ხანგრძლივი და რთული პროცესია და მოიცავს საქმიანობათა ფართო სპექტრს. იმიჯის შექმნისა და დანერგვის ტექნოლოგია ნიშნების, სიმბოლოების ენაზე წარმართული კომუნიკაციაა.

იმოჯი არის ობიექტური ფაქტორი, რომელიც თამაშობს მნიშვნელოვან როლს ნებისმიერი სოციალური მოვლენის და პროცესის შეფასებაში.

E.Lilushvili. Problem of construction of verbal and non-verbal image

Resume

From the point of view of business-interaction image is a notion about one or another person, organization or official institution. Formation of image is a long-term and difficult process and it contains wide spectrum of activities. Technology of image creation and adoption is a communication managed by symbols' language.

Image is objective factor and it plays significant role in the formation of any social process and occurrence.

Е.Лилуашвили.Проблема конструирования вербального и невербального имиджа

Резюме

С точки зрения деловых взаимоотношений, имидж является представлением о том или ином человеке, организации или официальном учреждении. Его формирование – это продолжительный и трудный процесс и включает в себя широкий спектр видов деятельности. Технология создания и внедрения имиджа, это коммуникация проведенная на языке символов и знаков.

Имидж – это объективный фактор, который играет важную роль в оценке любого социального явления и процесса.

Тамар Мебуке

докт. филолог. наук,

ассистент профессор

Ж.Деррида и понятие «*differance*».

Введенное Ж.Деррида понятие различия (*differance*) [1,7,8], употребляемое им при исследовании различия языка и речи, благодаря своей философской трактовке принимает гораздо более широкое значение и может быть использовано при исследовании любой первоосновы и ее инвариантов как в сфере языка, так и в области психологии, философии, искусства, литературы. *Differance* есть не просто некое активное начало; обозначая средний голос, оно устанавливает оппозицию между пассивностью и активностью. *Differance* может быть отнесено к тому, что на классическом языке можно назвать источником различий, процессом их производства. Не совпадая с различием, *differance*, таким образом, подчеркивает неизбежность овременивания, являющегося также овремениванием, как становлением временным.

Differance не есть ни слово, ни понятие. Тем не менее в нем обнаруживается некое пересечение того, что было описано как различие сил у Ницше[15,16], принцип семиологического различия Соссюра, различение как возможность продвижения нейронов, а также эффект запозывания, описанный Фрейдом [4,17], различие как неизбежность следа другого у Э.Леви-наса [9-12] и онтоконологическое различие у Хайдеггера [5]. Вопрос об источнике инвариантов приводит к вопросу о первоисточнике. *Differance* не просто не сводима к некоторому онтологическому или теологическому или онто-теологическому образованию: напротив, *differance* как бы обнаруживает то самое пространство, в котором онто-теология и философия продуцирует свои системы и свою историю. *Differance*, таким образом, включает в себя и превышает онто-теологию или философию.

Значительно больше распространен и привычен другой смысл глагола *differer*, когда имеется в виду нетождественность, бытие другим, инаковость и т.п. Применительно к любым различающимся, независимо от того, идет ли речь об альтернативности нетождественности или альтернативности неприятия или полемики, следует учитывать тот интервал, дистанцию, *опространствливание*, которое имеет место между различными элементами внутри различающихся, причем возникает активно, динамично, с настойчивостью повторения.

Рассматривая проблемы знаков и письменности говорят, что знак занимает место вещи, причем вещи присутствующей, ибо вещь используется здесь в значении референта. Знаки представляют настоящее в его отсутствии: тем самым они как бы имеют место в настоящем. В случаях, когда мы не располагаем в данный момент какой-то вещью или не можем ее продемонстрировать, т.е. когда отсутствует настоящее, когда настоящее не представляет самое себя, тогда мы его обозначаем, т.е. движемся окольным путем знаков. Мы предлагаем или присваиваем знаки: мы производим знаки. Знак, таким образом, представляет собой отложенное, отсроченное присутствие. При этом не имеет значения, идет ли речь о словесных или письменных знаках, или любых других знаках; движение знаков откладывает момент встречи с вещью самой по себе, момент, когда мы можем эту вещь взять в руки, употребить ее, дотронуться до этой вещи, увидеть ее или каким-то иным способом получить ощущение настоящего. Структура знаков в ее классической интерпретации, предполагает, что знак (который откладывает присутствие) может быть понят только *на основе* присутствия (которое его и откладывает) и только о *виду* этого отложенного присутствия, являющегося в данном случае истинным объектом восприятия. Следуя классической семиологии, мы можем сказать, что замена знаком самой вещи одновременно и *вторична и предварительна*: она вторична по отношению к оригиналу, ибо следует за утраченным присутствием, знаком которого она и является. Она предварительна относительно уже завершеного и утраченного присутствия, для которого знак выступает лишь как движение опосредования.

Проблематика *difference*, обращает нас назад, к онтико-онтологическому различию. Между *differance* как овремениванием-становлением-временным, которое мы не связываем больше, горизонтом присутствия и тем, что Хайдеггер говорил о становлении-временным (*temporalisation*) а именно, тем, что трансцендентальный горизонт проблемы бытия должен быть освобожден от метафизического доминирования настоящего или сейчас -- между этими двумя позициями существует тесная и вполне возможно, необходимая и неразрывная взаимосвязь.

Соссюр первым обнаружил *произвольный и различающий характер знаков* и определил это в качестве принципов общей семиологии и особенно лингвистики [3,13,14]. Эти две темы - произвольность и различающий характер не могут, по мнению Соссюра, быть отделены друг от друга. Произвольность имеет место только потому, что система знаков конституируется различиями между понятиями, а вовсе не по причине их полноты. Элементы процесса означения функционируют вовсе не благодаря потенциалу, сконденсированному в его сердцевины, но через систему оппозиций, которые отличают их друг от друга и соотносятся между собой. Произвольность и различающий характер, говорит Соссюр, есть два взаимосвязанных качества. Представляя собой условие означения, принцип различия воздействует на *весь знак*, т.е. и на его означающее, и на его означаемое. Означаемое есть некоторый концепт, идеальный смысл. Означающее есть то, что Соссюр называет материальным или физическим (т.е. акустическим) образом.

Концептуальная сторона ценности знака относительно других терминов языка состоит попросту из различий и соотношений; то же самое может быть заявлено и в отношении ее материальной стороны. Все, что можно сказать по этому поводу, сводится к следующему: в языке существуют только различия. Более того, именно различие содержит в себе те позитивные условия, на нетождественности которых оно и основывается; в языке, поэтому, существуют только различия без позитивных терминов. Независимо от того, рассматриваем ли мы означающие или означаемые, язык не обладает ни звуками, ни идеями, которые бы существовали прежде системы языка, но складывается из концептуальных и фонетических различий, происходящих из системы. Идея или фонетическая субстанция, которую содержит в себе знак, не имеет такого значения, как другие знаки, окружающие данный знак. [3: 117-118]

Таким образом, *Differance* есть то, что делает движение означения возможным только в случае, если каждый элемент, рассматриваемый как существующий, возникающий на сцене присутствия, соотношен с чем-то иным, отличающимся от него, но сохраняет при этом знак уже прошедшего и одновременно остается открытым знаку своих взаимоотношений с грядущим. Этот след меньше относится к тому, что называется будущим, нежели к тому, что имеет прошлым: такое двойное отношение конституирует то, что называется настоящим. Настоящее создается благодаря тому самому отношению, которое не существует, причем не-которым абсолютным образом: это значит, что прошлое и будущее не рассматриваются здесь, как модифицированное

настоящее. Для того, чтобы нечто существовало, оно должно отделяться от несуществующего неким интервалом; интервал, конституируемый в настоящем, должен, тем самым, разделять, дробить само настоящее, разделяя и уничтожая вместе с настоящим все то, что может быть достигнуто на его основании, разделяя, тем самым, любую форму бытия (в частности, субстанцию и субъекта, если выражаться метафизическим языком). Конституирующий сам себя, разделяющим сам себя, этот интервал есть то, что может быть определено как *опространствливание*, время-становящееся-пространственным или пространство-становящееся-временным. Конституирование настоящего как исходного и неизбежно неодносоставного и следовательно, неисходного, синтеза следов, *удержаний и охранений* (пользуясь феноменологическим и трансцендентальным языком, хотя его тоже нельзя рассматривать как адекватный) Ж. Деррида предлагает называть праписьменностью (*archiecriture*), праследом (*archi-trac*) или *differance*. Последнее есть одновременно опространствливание (*espacement*) и овременивание (*temporalisation*). Ж. Деррида приводит цитату из Гегеля: «Бесконечное во всей своей простоте есть как момент, противоположный его самоидентификации т.е. негативное. Тогда, когда бесконечное презентует свою тотальность (самому себе и посредством себя), оно исключает свои пределы; в акте негации оно соотносится с другим и отрицает себя» [6:135-173].

Differance с самого начала проистекает, исходит из бытия-настоящим, контролируется им, подчиняется ему; следовательно, лишь бытие-настоящим обладает существованием, способно быть чем-то, быть силой, состоянием или властью этого мира; что, поэтому, именно ему мы должны присвоить все эти имена: *что* (или бытие-настоящим в качестве *субъекта*), *кто*. Язык нужен для того, чтобы разговорное слово было понятным, могло производить все свои результаты.

Для Ницше существенной, главной формой активности является бессознательное, и что сознание представляется ему результатом деятельности сил, чья сущность, способы реализации и формы воплощения ему, т.е. сознанию, не принадлежат. Сила сама по себе никогда не обнаруживается в настоящем; она есть только игра различий или количеств. Не может существовать некоторой абстрактной силы вне различия между силами; различие в количестве при этом имеет большее значение, чем мера количества, чем абсолютная значимость сама по себе.

Понятие следа, сил высвобождения являются неотделимыми от концепции *differance*. Происхождение памяти или психики как памяти в некотором общем смысле (сознания и бессознательного) может быть описано только при учете различия порогов высвобождения, о чем прямо говорит Фрейд. Нет высвобождения без различия, как нет и различия без следа. В «По ту сторону принципа удовольствия» Фрейд пишет: «Под влиянием направленных на самосокращение инстинктов принцип удовольствия замещается принципом реальности. Последний не отменяет стремление к достижению удовольствия, но требует или несет с собой некоторое откладывание удовлетворения, отказ от определенных возможностей получить удовольствие или временное допущение неудовольствия в качестве шага на длинном и извилистом окольном пути к удовольствию». [4:10].

Структура запаздывания, о которой говорит Фрейд, запрещает воспринимать овременивание (становление временным) как простое диалектическое усложнение текущего настоящего в плане представления его исходным и непрекращающимся синтезом -- синтезом, постоянно направленным на самого себя, возвращающимся к самому себе и к процессу собственного формирования посредством удерживающих следов и сохраняющих начал. В альтерации бессознательного мы вынуждены иметь дело не с горизонтами модифицированного прошлого или будущего настоящего, но с таким прошлым, которое никогда не существовало и никогда уже не станет настоящим, равно как и с будущим, которое никогда не будет реализовано и репродуцировано в форме настоящего. Понятие следа, таким образом, сформировано некоторым несоизмеримым образом и представляет собой удержание того, что становится, чего-то такого, что уже было, в свою очередь, представлено ранее. След не может быть понят, тем более нельзя ожидать этого от *differance*, ни на основании настоящего, ни, равным образом, на основании присутствия настоящего. Прошлое, которое никогда не было настоящим; этой формулой Эммануэль Левинас определяет след и загадку абсолютной противоположности: другого (*autrui*). То, что подвергается сомнению, вопрошанию посредством концепции *differance*, есть детерминация бытия присутствием или бытийственностью.

Хайдеггер напоминает, что забвение Бытия основывается на забвении различия между Бытием и формами бытия.[5: 335-336] Забвение Бытия есть часть самой сущности Бытия, и предполагается ею. Забвение принадлежит самому предназначению Бытия столь сущностным образом, что зарождение этого предназначения начинается как обнаружение *настоящего* в его *присутствии*. Это означает: история Бытия начинается с забвения Бытия, в котором обретается сущность Бытия, его отличие от своих форм. Различие необходимо; оно остается забытым. Только то, что различается -- настоящее и присутствие -- остается открытым, очевидным, так как оно дифференцируется. Напротив, исходный след различия истирает самого себя из того движения, в котором присутствие предстает как бытие-в-качестве-настоящего и находит источник в некотором высшем бытии в качестве настоящего [Ibid.: 336].

След не есть присутствие, это скорее заменитель, симулятор присутствия, который сдвигает, смещает и отсылает за пределы себя самого. Точнее говоря, у следа нет его собственного места, поскольку истирание принадлежит самой структуре следа. Истирание всегда должно быть способным овладеть следом; в противном случае это будет уже не след, а неуничтожимая, монументальная субстанция. В дополнение к этому и с самого начала истирание конституирует след именно как след -- оно устанавливает след как меняющий свое место и делает его исчезающим уже в самом своем появлении, превращает его в нечто, выходящее за пределы себя самого. Исходный след различия оказывается тем, что непоправимо утрачивается, но в самой своей утрате укрывается, сохраняется, принимается во внимание и задерживается в тексте, вне формы присутствия, по принадлежности являющейся не чем иным, кроме как следом письменности.

Говоря об истирании следа, Хайдеггер предполагает, что «Различие между Бытием и его формами может, в свою очередь, быть зафиксировано *как* нечто, оказавшееся в забвении только если оно уже было обнаружено в присутствии настоящего и если оно, таким образом, оставило отпечаток следа, то оно сохраняется в языке, который соответствует Бытию. Хайдеггер рассуждает об анаксадровском понятии *to khreon*, переводимом как обычай, привычка. Он пишет следующее: «Распределяя согласие и различие наша привычка высвобождает присутствие в его проявлении и делает это всякий раз, когда является присутствие». *При выч-ка* здесь определяется как *след*, по отношению к которому должен быть поставлен следующий вопрос: можем ли мы, и если да, то до каких пределов, думать об этом следе и о не *differance* как о разворачивании Бытия? Может ли не *differance* выводить нас за пределы истории Бытия так же, как за пределы нашего языка и всего, что может быть каким-то образом поименовано? И не вызывает ли подобное предположение в рамках языка Бытия некую, по необходимости достаточно существенную трансформацию этого языка посредством какого-то совершенно иного языка?

Выбор слова привычка определяется некоторым предварительным переводом того соображения, в котором предпринимается попытка осмыслить различие в процессе разворачивания Бытия по направлению к историческому началу забвения Бытия. Слово обычай навязывается мысли в представлении о забвении Бытия. *To khreon* на самом деле именуется след того, что сохраняется для восприятия в слове обычая, след того, что быстро исчезает, исчезает в историю Бытия, в его всемирно-историческое разворачивание в форме западной метафизики (Ibid.: 340).

Differance остается метафизическим именем; все те имена, которые получает *differance* в нашем языке, остаются именами метафизическими как раз потому, что это - имена. Это, в частности, очевидно, когда мы говорим об определении *differance* как различия между присутствием и настоящим, но особенно явно и в обобщенном виде это прослеживается тогда, когда речь идет об определении *differance* как различия между Бытием и его формами. Не существует даже *имени* для того, что не является не только сущностью или Бытием, но не есть даже само имя *differance*, имя, которое не может быть именем, не может быть чистой именной сущностью; не существует имени того, что постоянно распадается в цепи различных субститутов. Неназываемое здесь не есть некое несказанное Бытие, которое не может быть обозначено посредством имени; как Бог, например. То, что неназываемо, есть игра, которая приводит к именуемым, именным результатам, относительно единым или атомарным структурам, которые мы называем именами или цепочкам заменителей, субститутов для имен. Имена, посредством которых описывается именуемый эффект *differance*, принадлежат *differance*, точно так же, как неправильное начало или конец игры все равно представляют собой часть игры, функцию системы.

Такова проблема: союз между речью и словом в некоем единственном слове, в истинно правильном слове. Таков вопрос, содержащийся в симуляции, условном принятии *differance*. Проблема возникает, ставится каждым словом этого предложения: Бытие говорит посредством любого языка: везде и всегда.

Литература

1. *Derrida J. Speech and Phenomena and Other Essays on Husserl's Theory of Signs*. Evanston: Northwestern University Press, 1973. pp. 369-407
2. Deleuze G. *Nietzsche et la philosophie*. Paris: Presses universitaires de France, 1970, p.49.
3. Ferdinand de Saussure. *Course de Jinguistique generale*. Ed. C. Bally et A. Seshehaye. Paris: Payot, 1916, pp. 117-118
4. Freud S. *Complete Psychological Works*, XVIII, p. 10
5. Heidegger, Martin. *Holzwege*. Frankfurt, 1956, pp. 335-336.
6. Hegel, Georg Wilhelm Friedrich. *Revue d'histoire et de philosophie religieuse*, XIV. 1934, in: *Etudes d'histoire, de la pensee philosophique*. Paris: Arinand Colin, 1961, pp. 135-173
7. Деррида Ж. *Differance*. Томск, 1999
8. Деррида Ж. *О грамматиологии*. – М., 2000.
9. Левинас, Э. *Время и другой = Le temps et l'autre; Гуманизм другого человека = Humanisme de l'autre homme*. СПб.: Высш. религиоз.-филос. шк., 1998.
10. Левинас, Э. *Избранное: Трудная свобода*. — М., 2004.
11. Левинас, Э. *Избранное: Тотальность и бесконечное*. М.; СПб.: Культурная инициатива: Университетская книга, 2000.
12. Левинас Э. *Путь к Другому*. СПб.: Изд-во С.-Петербургского университета, 2007.
13. Ф. де Соссюр. *Заметки по общей лингвистике*. – М.: 1990.
14. Ф. де Соссюр. *Язык — система значимостей, основанных на противопоставлениях знаков*. Труды по языкознанию. М., 1977.
15. Ницше Ф. *Собр. соч. В 2-х томах*. М.: 1990
16. Ницше Ф. *Рождение трагедии из духа музыки*. СПб, 2007
17. Фрейд З. *Введение в психоанализ. Лекции*. М., 1989

T.Mebuke. J.Derrida and the Term «Differance»

Summary

Term “Differance” was used by J.Derrida to distinguish language and speech, but due to its philosophical interpretation has acquired much broader sense and may be applied to any notion perceived as the essence of a phenomenon in connection with its variations in such spheres as language, psychology, philosophy, art, fiction. In its broader sense the term enables us to trace the source of all notions in a variety of their manifestations as “differance” is what makes the motion of a notion possible only if each element, considered as existing, is related to something else, from which it differs and at the same time retains the sign of the past and stays open to the sign of its relations to the future. Derrida calls this constituting and dividing itself interval – openness of time to space that becomes spacy and the space that becomes temporary.

რეზიუმე

შემოღებული ჟღერრიდას მიერ ტერმინი “დიფერანცე” თავდაპირველად იყო გამოყენებული ენის და მეტყველების განსხვავებისათვის, მაგრამ თავისი ფილოსოფიური მნიშვნელობის გამო მას შეეძინა უფრო ფართო ინტერპრეტაცია და შეიძლება იყოს გამოყენებული ნების- მიერი ლინგვისტიკური, ფსიქოლოგიური, ფილოსოფიური, ხელოვნების ან ლიტერატურის მოვლენის ცნებისათვის, რომელიც განიხილება თავის მანიფესტაციებში, ვინაიდან “დიფერ- რანცე” წარმოადგენს იმას, რაც აძლევს ნებისმიერ ცნებას სივრცეში და დროში განვითარე- ბის საშუალებას რადგან მისი თითო არსებული ელემენტი ერთდროულად დაკავშირებუ- ლია და განსხვავდება სხვა ელემენტებისაგან, ინარჩუნებს წარსულის ნიშნებს და ღია რჩე- ბა მომავალი კავშირებისათვის.

ნატალია მირგატია
მაგისტრანტი

ენათაშორისი კომუნიკაციის ტექნოლოგიები

გლობალიზაციის პროცესი ინტენსიური ენათაშორისი კომუნიკაციის ფონზე მიმდინარეობს. ენათაშორისი კომუნიკაცია წარმოადგენს იმ აუცილებელ პირობას, რომლის არსებობის შემთხვევაშიც ადამიანები თავს გრძნობენ “შინ მსოფლიოში”. ცნობილია, რომ კომუნიკაციის მიზანი აზრთა ურთიერთგაცვლაა, მსოფლიო კი ენობრივი თვალსაზრისით მიუხედავად გლობალიზაციის პროცესისა ჯერ კიდევ არაერთგვაროვანია ენობრივი თვალსაზრისით. ენეთაშორისი კომუნიკაცია წარმოადგენს სწორედ იმ ინსტრუმენტალიას, რომლის მეშვეობითაც მსოფლიოს საზოგადოება, სხვადასხვა სეგმენტები თავისუფლად ახერხებენ კომუნიკაციის ძირითადი მიზნის – ურთიერთგაგების მიღწევას.

მე-20 საუკუნის 50-იან წლებში რამდენიმე მნიშვნელოვანი მოვლენა აღინიშნა. თარგმანი გახდა პროფესია, მთარგმნელებმა შექმნეს ეროვნული ასოციაციები და დაარსდა მთარგმნელთა საერთაშორისო ფედერაცია. ლიტერატურულ თარგმნიდან აქცენტმა გადაინაცვლა პროლიტერატურულ თარგმნაზე. ენები სცნეს როგორც თანაბარი სტატუსის მქონენი ორ და მრავალეროვან ქვეყნებში, სწორედ ენები იყვნენ პოლიტიკური და კულტურული მოთხოვნების გამოძახებელი. დაიწყო მთარგმნელების მომზადება საუნივერსიტეტო დაწესებულებაში. მთელს მსოფლიოში ფართოდებოდა თარგმანის საზღვრები და სფერო, იზრდებოდა თარგმანთა რაოდენობა და სოციალური მნიშვნელობა.

მთარგმნელ – თარჯიმანთა სკოლების შექმნა უნივერსიტეტის ბაზაზე დაიწყო ევროპაში მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ. პირველი იყო სცჰოლდ ოფ ინტერპრეტერს ოფ ტჰე ნივერსიტე ოფ ენევა (1952წ.). დღეს ევროპის უმეტეს ქვეყნებში უმაღლესი განათლების სისტემაში არის მთარგმნელ – თარჯიმანთა სულ მცირე ერთი პროფესიონალური სკოლა. ბოლო ოციოდე წლის განმავლობაში ასეთი სკოლები დაარსდა ახლო და შორეულ აღმოსავლეთში, ავსტრალიაში, აფრიკაში, ლათინურ ამერიკაში. ამერიკელი და ევროპელი მეცნიერები ასეთ სასწავლო ცენტრებს განიხილავდნენ როგორც საუნივერსიტეტო სტრუქტურაში შემავალ ავტონომიურ ან ნახევრად ავტონომიურ ერთეულებს. იმის გათვალისწინებით, რომ მთარგმნელ – თარჯიმანთა სწავლება მჭიდრო კავშირშია დიპლომატიურ და საერთაშორისო სპეციალობებთან, საკანონმდებლო და დიპლომატიურ სკოლებთან ერთად, ან ფუნქციონირებენ როგორც დამოუკიდებელი ერთეულები.

მიუხედავად იმისა, რომ პრაქტიკულად თარგმანს მრავალსაუკუნოვანი ისტორია აქვს, თარგმნის თეორია შედარებით ახალი მეცნიერებაა. მისი განვითარება 1950-იანი წლებიდან დაიწყო, რასაც ხელი შეუწყო როგორც ენათმეცნიერების, კომუნიკაციის თეორიისა და სხვა მეცნიერების განვითარებამ, ასევე მთარგმნელობითი მოღვაწეობის მეცნიერული განზოგადების აუცილებლობამ. ამასთან ერთად გამოჩნდა სერიოზული მთარგმნელობითი გამოკვლევები, რომლებმაც დაასაბუთეს ახალი მეცნიერული მიმართულების შექმნის შესაძლებლობა და პერსპექტივა, რაც გამოავლენდა თარგმნის როგორც ენათაშორისი და კულტურათაშორისი კომუნიკაციის პროცესის არსს.

ამდენად, თარგმანი, შეიძლება ითქვას მრავალგანზომილებიანი ფენომენია:

1. კომუნიკაციურ-სემიოტიკური განზომილება.
არსებობს საკომუნიკაციო აქტის აქტუალიზაციის ორი ვარიანტი:

- ინტრალინგვისტური (ერთენოვანი)
- ინტერლინგვისტური (ენათაშორისი). მეორე ყოველთვის წარმოადგენს პირველის სტრუქტურულ გარდაქმნას (ტრანსფორმაციას).

2. ენობრივი განზომილება
თარგმნის პროცესში ყოველთვის ჩართულია ორი ენა განსხვავებით ჩვეულებრივი ერთენოვანი კომუნიკაციისაგან.

3. სამეტყველო განზომილება
ყველა ენა თარგმნის პროცესში ჩართულია აქტუალიზირებული სახით.

4. სოციალურ-ენობრივი განზომილება გულისხმობს, რომ საკომუნიკაციო აქტის მონაწილენი ერთმანეთთან არა მარტო საერთო ენით არიან დაკავშირებული, არამედ გარკვეული სოციალური სტატუსით, როლით ან თეზარუსით.

5. ფსიქოლინგვისტურ განზომილებაში იგულისხმება, რომ თარგმნის ფენომენს როგორც მეტყველების ერთ-ერთ სახეობას აქვს თავისი ფსიქოლოგიური სპეციფიკა (ფსიქოლინგვისტიკა ზოგადად იკვლევს მეტყველების როგორც საკომუნიკაციო აქტის კომპონენტის ფსიქოლინგვისტურ ასპექტს).

თარგმანი ღია სისტემაა, ყოველ ცალკეულ შემთხვევაში მას, როგორც ფენომენს, შეიძლება შეემატოს სხვა განზომილებებიც. ზემოთ მოტანილი შეადგენს მის სტრუქტურულ მინიმუმს.

იმისთვის რომ თარგმანი გამოვეყნოთ ენათაშორისი კომუნიკაციის სხვა სახეობისგან, აუცილებელია 2 ნიშნის შეთანხმება, ესენია— ტექსტის მეორადობა და ორიენტაცია იმაზე, რომ ამოსავალი ტექსტი შეიცვალოს ეკვივალენტური ტექსტით მეორე ენობრივ და კულტურულ გარემოში. მთარგმნელობითი მოღვაწეობის სფეროს განეკუთვნებიან ურთიერთდაპირისპირებული ენები, ტექსტები, კულტურები და სტილი. მდენად, თარგმნის პროცესში ჩართულია როგორც ენობრივი, ასევე არაენობრივი კომპონენტები.

თარგმანის პროცესი მოიცავს არჩევანთა სერიას. პირველ ეტაპზე მთარგმნელებმა უნდა აირჩიონ თარგმნის სტრატეგია, მაგალითად, უპირატესობა შეიძლება მიეცეს ტექსტურად ზუსტ სიტყვა-სიტყვით მიახლოებულ თარგმანს, ან პირიქით ორიგინალის ფორმალური სტრუქტურისაგან დაშორებულ, თავისუფალ თარგმანს. ამ არჩევანში გადაწყვეტი როლი შეიძლება შეასრულოს ტექსტის ჟანრმა, თარგმნის მიზანმა, და თარგმანის სოციალურმა ნორმამ, რომელიც ამა თუ იმ ეპოქისათვის არის დამახასიათებელი.

ამოსავალი ტექსტის ინტერპრეტაციასა და საბოლოო ტექსტის ფორმირებაში ერთი და იგივე ფილტრები მონაწილეობენ. ესენია: ენის სისტემა, ენის ნორმა, თარგმნის ნორმა, ლიტერატურული ტრადიცია, ნაციონალური კოლორიტი, დროის დისტანცია, პირველადი და მეორადი საკომუნიკაციო სიტუაცია და საგნობრივი სიტუაცია.

შეპირისპირებითი ლინგვისტიკა და თარგმნის თეორიის ურთიერთკავშირი დღესაც კამათის საკითხია. ზოგ შემთხვევაში თარგმანის თეორიის მთელი პრობლემატიკა დაიყვანება ამოსავალ და მთარგმნელ ენებში ცალკეულ ლექსიკური ერთეულების, მორფოლოგიური კატეგორიების და სინტაქსური კონსტრუქციების შესატყვისობაზე.

ამგვარად თარგმანისთვის მნიშვნელოვანია, თუ როგორ ხდება ინტერლინგვისტური კომუნიკაციის ტექნოლოგიების რეალიზაცია თარგმნის პროცესში, ერთმანეთთან დაკავშირებულ ენებში და რა შედეგი გამომდინარეობს აქედან საბოლოო ტექსტის შედგენისას, სადაც უდიდეს როლს თამაშობს თარგმანი, რომელმაც ზუსტად უნდა შეარჩიოს თარგმნის სტრატეგია, რადგან თარგმანი არამარტო ენათა, არამედ კულტურათა ურთიერთობაცაა. თარგმნის როგორც ენობრივი ქმედებათა არსი და ძირითადი მიზანი კომუნიკაციის შორის ინფორმაციის ოპტიმალური ურთიერთგაცვლაა, რაც წარმოადგენს – “ინფორმაციული ვაკუუმის” დაძლევის ერთ-ერთ ყველაზე ეფექტურ საშუალებას.

ლიტერატურა:

1. P. Hersey, K. Blanchard “Management and Organizational Behavior”.

2. D. Katz, R. Kahn “Social Psychology of Organizations”.
3. d. fanjikiZe “ Targmnis axali Teoria da stilis ekvivalenturi problema”
4. r. TabikaSvili “ teqstis referireba da anotacia”

N.Mirgatia. Technologies of Interlingual Communication

Resume

The article deals with the problem of functioning technologies of Interlingual communication. They are used in the process of translation, these technologies have great influence on the end text. Translator plays important role, in choosing the strategy of translation, as translation is not only the communication between languages but also the communication between cultures. The main goal of translation is optimum exchange of information, which is one of the effective ways not to stay in the “informational vacuum”.

Н.Миргатия.Технологий интерлингвических коммуникаций.

Резюме

Для перевода является важным, как происходит реализация интралингвических технологий”в процессе перевода,связанных между собой языках, и к каким результатам приведет окончательное составление текста, в этом значительную роль играет переводчик. Он должен правильно выбрать стратегию перевода, так как перевод является не только связью между языками, но и между культурой. Перевод, как и суть языковых действий и основные цели между собеседниками оптимальный обменом информации, представляет основной барьер развития –преодоление самого эффективного способа „Информационного вакуума”.

ნელი მირგატია

მაგისტრანტი

იდიომის ფუნქცია ევექტურ კომუნიკაციაში

როდესაც კომუნიკაციის შესახებ ვლაპარაკობთ, პირველ რიგში, მხედველობაში გვაქვს ის ფაქტი, რომ ადამიანები ერთობლივი მოქმედების პროცესში ერთმანეთს უზიარებენ თავიანთ აზრებს, ინტერესებს, გრძნობებსა და განცდებს. ყველა აღნიშნული მოვლენა შეიძლება განხილულ იქნას როგორც ინფორმაცია და შესაბამისად სახეზეა ინფორმაციის გაცვლის პროცესი, მაგრამ ინფორმაციის გაცვლის პროცესი არ შეიძლება დაყვანილ იქნეს ორ ან რამდენიმე ინდივიდს შორის მხოლოდ ინფორმაციის გაცვლაზე, არამედ აქ ხდება უკუკავშირი როგორც ამას ინფორმაციის თეორიაში აქვს ადგილი. ამ თეორიის მიხედვით ინფორმაციის ნაკადი ერთი მიმართულებიდან გადაიცემა მეორეზე, კერძოდ კომუნიკატორიდან რეციპიენტზე. გამოიყოფა კომუნიკაციის ორი ძირითადი სახე: ვერბალური და არავერბალური.

ვერბალური კომუნიკაცია არის ადამიანის მეტყველება, რომელიც მოცემულია გარკვეული ნიშანთა სისტემის სახით და მასში იგულისხმება ბუნებრივი ხმოვანი ენა, რომელიც წარმოდგენილია სიტყვის ფონეტიკური და სემანტიკური მთლიანობის სახით. მეტყველება კომუნიკაციის პროცესში ასრულებს მოვლენათა და საგნების ნიშანთა სისტემის ჩამოყალიბების ფუნქციას და ამ ნიშნებს ანიჭებს აზრსა და მნიშვნელობას. ინფორმაცია მსმენელისათვის გასაგები მხოლოდ მაშინ შეიძლება გახდეს, როდესაც მათ შორის (კომუნიკატორსა და რეციპიენტს შორის) მოხდება როლების შეცვლა, ე.ი. რეციპიენტი იქცევა კომუნიკატორად და პირიქით – კომუნიკატორი რეციპიენტად.

ვერბალური კომუნიკაციის დამხმარე საშუალებას წარმოადგენს აგრეთვე ექსტრალინგვისტური და პარალინგვისტური სისტემები. პირველს მიეკუთვნება ხეივანი მეტყველების დროს ხმის ვოკალიზაცია და მის დიაპაზონსა და ტონალობის თავისებური ცვლილებები. ექსტრალინგვისტურ სისტემაში შედის მეტყველების პროცესში პაუზების ჩართვა და მეტყველების ტემპი. აღსანიშნავია, რომ ხშირად ერთმანეთში ურევენ მეტყველების დროს პაუზების რაოდენობას და მეტყველების ტემპს, რაც უმართებულოა, რადგან ისინი მეტყველების განსხვავებული მახასიათებლებია. მაგალითად, სწრაფი მეტყველების დროს პაუზების რაოდენობა ნაკლებია, მაგრამ მათი ხანგრძლივობა შეიძლება უფრო დიდი იყოს.

ცხადია, ვერბალური კომუნიკაცია ურთიერთობის საშუალებაა, თუმცა ის სრულებითაც არ გამოირიცხავს და არ ამცირებს უსიტყვო, არავერბალური კომუნიკაციის მნიშვნელობას, რამდენადაც ის ავსებს და აძლიერებს სიტყვიერი ზემოქმედების ეფექტს. არავერბალური კომუნიკაციის განხილვის დროს, პირველ რიგში, უნდა აღინიშნოს ადამიანის კინესთეტიკური სისტემის ისეთი სახეები როგორცაა: ქუსტი, მიმიკა და პანტომიმიკა.

არავერბალური კომუნიკაცია იმისათვის არის საჭირო, რათა უფრო ეფექტურად მოახდინოს ურთიერთობის პროცესის რეგულირება, გაამდიდროს სიტყვებით გადმოცემული შინაარსი, ნათლად გამოხატოს სიტუაციის არსი. ის აძლიერებს გადმოცემული ინფორმაციის ემოციურ გავლენას და სხვებზე ზემოქმედების ეფექტს.

ეფექტური კომუნიკაციისათვის აუცილებელია ვერბალური და არავერბალური საშუალებების ჰარმონიული გამოყენება, რადგან ცალკეული ვერბალური და არავერბალური საშუალებების შეუთანხმებელ მოქმედებას შეუძლია არსებითად გააძნელოს პიროვნებათა შორის ურთიერთობის პროცესი. თუმცა მეტყველებისაგან განსხვავებით ურთიერთობის არავერბალური საშუალება როგორც მოლაპარაკე, ასევე მსმენელისათვის სრული სახით არ არის გაცნობიერებული, რადგან არავის არ შეუძლია მის მიერ გამოყენებული არავერბალური საშუალების სრული კონტროლი.

ისევე, როგორც ნებისმიერი სხვა ქმედება, წერითი ან ზეპირი კომუნიკაციაც ექვემდებარება გარკვეულ, დადგენილ ნორმებს, რომელთა დარღვევაც ყოველთვის უარყოფით რეაქციას იწვევს. ეფექტური კომუნიკაციის განმსაზღვრელ ფაქტორებს: სიტყვათა სწორი გამოთქმა, მეტყველების ოპტიმალური ტემპი, ფრაზათა სწორი აგებულება და ლოგიკურობა, ტექსტის ბმულობა, შეტყობინების ინფორმაციული ტევადობა, ფრაზათა სტრუქტურული სიმარტივე, შეტყობინების ემოციური ფონისა და პრაგმატული მნიშვნელობის ადეკვატურობა, შეტყობინების კონსტრუირება ინფორმაციის “აუცილებლობისა და საკმარისობის” პრინციპის საფუძველზე, ტექსტის შინაარსობრივი და ორგანიზაციული სტრუქტურის შესაბამისობა ტექსტის ავტორის კომუნიკაციურ ინტენციასთან.

აღნიშნული ფაქტორების რეალიზაცია გულისხმობს ეფექტური კომუნიკაციის ძირითადი პრინციპის – შეტყობინების ლაკონურობისა და ეფექტურობის პრინციპის ფუნქციონირებას.

კომუნიკაციის სტილს რამდენიმე მკვეთრად გამოხატული მიზანი აქვს: ადრესატს მიაწოდოს რაც შეიძლება მეტი ინფორმაცია, მაქსიმალურად მარტივი და გასაგები ენით და ამავე დროს მიიპყროს მისი ყურადღება, ამ ყოველივეში კომუნიკატორს, ჩვენი აზრით, მეტად ეხმარება ფრაზეოლოგიური ერთეულები (იდიომატური ფრაზები, ფრაზეოლოგიური მეტაფორა), რადგანაც ისინი შეტყობინებას ემოციურ შეფერილობას, შთამბეჭდაობასა და ლაკონურობას მატებს.

ფრაზეოლოგიური ერთეულების ხმარებამ გაამდიდრა კომუნიკაციის ლექსიკონი, ემოციურად უფრო დატვირთული და ეფექტური გახდა იგი. ჩვენ ვგულისხმობთ იმ ფაქტს, რომ ფრაზეოლოგიური ერთეულები გააჯერებული შეტყობინების სახით ადრესატი იღებს ეფექტური ფორმის ინფორმაციას

იდიომი ან იდიომატური ფრაზა, -როგორც წესი, განისაზღვრება, როგორც ფრაზეოლოგიური ერთეული, რომელსაც აქვს მთლიანად გადააზრებული მნიშვნელობა. მისი ანალიზი არ შეიძლება მოხდეს განსხვავებულად, იმგვარად, როგორც შეიძლება გაგებულ იქნეს მისი შემადგენელი თითოეული სიტყვა.

იდიომის ყოველსმომცველი და ყველასათვის გასაგები განმარტების ჩამოყალიბება მხოლოდ მისი ზოგადი ხმარებისა და მნიშვნელობის შეჯამების შედეგად შეიძლება, რადგანაც ნებისმიერ ენაში არსებული იდიომი სწორედ ამ ენის ხმარების თავისებურებებიდან მომდინარეობს და შესაძლებელია, რომ იგივე ნიშან-თვისებები არ მოგვეპოვებოდეს სხვა, მეორე ენაში, იდიომატური თუ არაიდიომატური გზით გამოსახული.

იდიომები ენაში ხშირად ხატოვანი გამონათქვამებია, ხშირად კი მრავალი მათგანი უბრალო სასაუბრო ფრაზაა. იდიომები მთელი სიტყვათა ჯგუფის მთლიანი იდიომატურობით, გადააზრებით ხასიათდებიან. ისინი სინტაქსურად და სტრუქტურულად განუყოფელი არიან. იდიომი ზოგჯერ შეიცავს ჩვეულებრივ სიტყვათა კომბინაციებს რომელთა ჩვეულებრივ, ლიტერატურული მნიშვნელობით გაგებისას აბსოლიტურ გაუგებრობამდე შეიძლება მივიდეთ.

იდიომი აგრეთვე შეიძლება განვმარტოთ, როგორც სიტყვათა ჯგუფი, რომელთა ამოცნობა ძნელია და პრაქტიკულად შეუძლებელიც კი, მიუხედავად ცალკეულ სიტყვათა მნიშვნელობების ცოდნისა.

ფრაზეოლოგიური მეტაფორის სტრუქტურა შეიძლება წარმოვიდგინოთ ისეთ სტრუქტურად, რომელსაც აქვს შედარების საგანი, ახალი-ასოცირებული მნიშვნელობა და შედარების საფუძველი, ანუ საერთო ნიშანი. ფრაზეოლოგიური მეტაფორები წარმოადგენენ ობიექტურ და სუბიექტურ ნიშანთა კომპლექსს. ობიექტური ნიშნები საგანსა და მოვლენას ახასიათებენ ცხადად, რეალურად, ასახავენ კაცობრიობის ზოგად ექსტრალინგვისტურ გამოცდილებას, ხოლო სუბიექტური ნიშნები მოვლენას მიეწერება ცალკეული ინდივიდის მიერ.

თანამედროვე კომუნიკაციაში უფრო და უფრო მატულობს ემოციურად შეფერილი ელემენტების ხმარება, შესაბამისად განსაკუთრებით ხშირად ვხვდებით ფრაზეოლოგიურ ერთეულებს.

ფიქსირებული ხმოვანი ფრაზები ენის ცალკეული ერთეულებია. ამავე დროს ისინი ქმნიან ინგლისური ლექსიკონის მნიშვნელოვან ნაწილს. გარდა ამისა ფრაზეოლოგიურ ერთეულთა ხმარება კომუნიკაციაში საკმაოდ ხშირია, რაც განპირობებულია იმით, რომ გადმოსცეს ესა თუ ის ინფორმაცია უფრო ლაკონურად და ეფექტურად რათა კომუნიკაციის პროცესი იყოს უფრო ეფექტური.

დღეს ადამიანები უფრო სწრაფი ტემპით ცხოვრობენ. მაშინ როდესაც დრო ფულია, ხოლო ფული კი – მდგომარეობა, ადამიანისთვის მთავარია, მიიღოს საჭირო ინფორმაცია რაც შეიძლება დროულად. სწორედ დღეს, ძალაუფლების ახალი წყაროა ინფორმაცია და არა ფული, ამიტომ ყველა ცდილობს რაც შეიძლება მეტი ინფორმაცია მიიღოს, რაც შეიძლება მოკლე დროში. სწორედ ფრაზეოლოგიური ერთეულების გამოყენება აიოლებს კომუნიკაციის პროცესს. კომუნიკაციის მიზანი მაქსიმალურად ვლინდება ემოციურ და მეტაფორულ შეტყობინებებში. ამიტომ ეფექტური კომუნიკაციის ერთ-ერთი მთავარი ფაქტორია ლაკონურობა, რაშიც კომუნიკატორს ძალიან ეხმარება იდიომატური გამოთქმები.

ლიტერატურა

1. R. Hirokawa, M. Poole “Communication and Group – Decision Making”.
2. K. Davis “Human Behavior at Work”.
3. L. Smith “Words and Idioms”.
4. ნ. ზამბახიძე “სოციალური ფსიქოლოგია”

N.Mirgatia. The function of idioms in the effective communication.

Resume

People today live more quickly than ever before. When time is money, and money-situation, it is essential to get more information as quickly as it is possible. The new source of power is not money in the hands of many, but information in the hands of few. So everyone tries to get more and more information as soon as possible. The use of idioms and phrasal verbs makes the process of communication easier. One of the main factors of effective communication is to give information in a laconic way. With the help of idioms communicators are able to make the communication more effective.

Н.Миргатия Функция идиом в эффективной коммуникации..

Резюме

Сегодня люди живут уже более быстрым темпом. Теперь когда время деньги .а деньги являются положением для человека, очень важным является во время получение информации. Сегодня новым источником могущества является информация ,а не деньги.Поэтому теперь все стараются получить как можно больше информации за короткое время. Использование фразеологических единиц облегчает процесс общения. Коммуникационный процесс максимально влияет на эмоциональные и метафорические сообщения. Поэтому главным эффективным фактором коммуникации является лакональность, в чем очень помогают собеседнику идиомы.

ტექსტის სტრუქტურა

ტექსტის სტრუქტურა გვიჩვენებს თუ როგორი თანმიმდევრობით უნდა ავაწყოთ ტექსტი. დოკუმენტი პროფესიულ დონეზე რომ იყოს შედგენილი ამისათვის საჭიროა ვიცოდეთ, როგორია მისი სტრუქტურა. ამის ცოდნა აზრის სისტემურად ჩამოყალიბებაში დაგვეხმარება. აღნიშნულის ცოდნა დაგვეხმარება რთული კონსტრუქციის დოკუმენტების ტრანსფორმირებაში და დახვეწაში. ეს რომ წარმატებით მოვახერხოთ გარკვეული პრაქტიკაა საჭირო. დასაწყისშივე უნდა ჩამოვყალიბოთ უმთავრესი აზრი. დასკვნა დასაწყისშივე უნდა წარმოჩინდეს, ხოლო მისი დასაბუთება შემდგომში. ეს ეხმარება მკითხველს თავიდანვე მიიღოს ინფორმაცია სათქმელის შესახებ. აღნიშნული რომ უფრო ნათელი იყოს საჭიროა მაგალითების განხილვა, რომელიც საკმაოდ მრავალადაა ჩვენს ირგვლივ.

სამოქმედო ფორმულა, რომელიც მივლს მსოფლიოში გამოიყენება, ასეთია: „ვინ აკეთებს, რას, როგორ, როდის, სად, რატომ?“ - მთავარ აზრს წარმოაჩენს. ინსტიტუტურად ბევრი რამ უკეთ გვეხმარება, როდესაც უმთავრესი აზრი პირველ ადგილზეა გამოტანილი, შემდეგ კი არგუმენტები ადვილად ჯდება თავის ადგილას. ეს საყოველთაოდ აღიარებული ჭეშმარიტებაა, ვინაიდან სწორედ ასე ხდება ინფორმაციის დამუშავება. როდესაც ჩაწვდებით ძირითად აზრს, მასზე დამოკიდებული აზრის დამახსოვრება უფრო ადვილად ხდება. მაგალითად, როდესაც ვსაუბრობთ მანქანაზე თვალწინ წარმოგვიდგება თავად მანქანა და არა ყველა ის დეტალი რომლისგანაც იგი შედგება. სწორედ ასეა ინფორმაციის მიღებისა და მისი აზრის ჩაწვდომისას. ამდენად, ყოველთვის უნდა ვეცადოთ გამოვიყენოთ მთავარი აზრი, რომელიც უშუალოდ ესადაგება წერილობით დოკუმენტის შედგენის მიზანს და დასაწყისშივე ავსახოთ იგი.

რთული არგუმენტაცია შედგება სხვადასხვა დონის რამოდენიმე განსხვავებული აზრისაგან. ასეთ შემთხვევაში ისე უნდა დავუკავშიროთ ისინი ერთმანეთს, რომ მკითხველისათვის გასაგები და მიმზიდველი იყოს. გარკვეულწილად ეს რაიმე ნივთების ან იდეების დალაგების მსგავსია. მაგალითად როდესაც მსგავსი ტიპის ნივთებს ვაწყობთ ვცდილობთ ისინი ალფაბეტის, ზომის ან მსგავსი მახასიათებლის მიხედვით დავალაგოთ. შესაბამისად თუ კრიტერიუმი სისტემური არ იქნება იგი მკითხველისათვის გაუგებარი აღმოჩნდება.

იგივე ხდება აზრის სისტემურად ჩამოყალიბების დროს. როგორც ავღნიშნეთ გარკვეული დრო უნდა დაუთმოთ მთავარი აზრის (იდეის) ჩამოყალიბებას ე.წ. თეზების სახით. ეს თეზა შემდგომ უნდა დასაბუთდეს სხვა აზრებით, რომელთაც არგუმენტებს უწოდებენ. ხოლო არგუმენტების დასაბუთება კი შემდგომ ქვეარგუმენტებით უნდა მოხდეს. ეგრე წოდებულ “თეზის ქსელის” მსგავს სტრუქტურას შეგვიძლია არგუმენტაციული წრე ვუწოდოთ, რომლის ცენტრში გახლავთ “თეზა”, შემდგომ დონეს “არგუმენტები” წარმოადგენენ, შემდეგ დონეზე კი ქვეარგუმენტებია განლაგებული, და უფრო მეტი დეტალიზაციისათვის “დამატებითი არგუმენტებია” განთავსებული.

არგუმენტაციული წრის მეშვეობით შესაძლებელია ინფორმაციას ისეთი სისტემური სახე მიეცეს, რომ ის ერთნაირად ხელმისაწვდომი იყოს ყველასათვის. აუცილებელია, რომ წრე ყველა მიმართულებით ვითარდებოდეს. თეზა, ფაქტობრივად, ყველა მთავარი არგუმენტის ჯამი უნდა იყოს და მაშინ ეს სტრუქტურა ქვედამიმართულებითაც წარმატებით იმუშავებს: არგუმენტაციას უშუალოდ უნდა ასაბუთებდეს ქვეარგუმენტები, ხოლო ისინი უნდა აჯამებდნენ უკვე ჩამოყალიბებულ დამატებით არგუმენტებს.

შემაჯამებელი დასკვნა “სუფთა” უნდა იყოს, რაც იმას გულისხმობს, რომ ის უნდა შეიცავდეს მხოლოდ იმ აზრებს (ანუ არგუმენტებს, ქვეარგუმენტებსა და ა.შ.), რომელთაც უშუალო წვლილი შეაქვთ შემაჯამებელ დასკვნაში. მაგალითად, შეიძლება გვაქვს მიზეზი, რომ საშემოსავლო გადასახადი შევამციროთ, ხოლო დამატებითი ღირებულების გადასახადი სულაც გავაუქმოთ, მაგრამ ეს ნათლად უნდა ჩანდეს ჩვენს მოსაზრებაში. (ამგვარად, თეზა ასე უნდა ჩამოყალიბდეს: საქართველოს მთავრობამ დაუფონდებლივ უნდა შეიტანოს საგადასახადო კოდექსში ორი ცვლილება ეკონომიკის ხელშეწყობის, საშემოსავლო გადასახადის გაზრდისა და ჩრდილოვანი ეკონომიკის შემცირების მიზნით),

მაგრამ ამ კონტექსტში ვერ ჩავრთავთ გაცვლითი კურსის საკითხს (თუ ეს უშუალოდ არ უკავშირდება ზემოხსენებულ საკითხს), რადგან ის ვერაფერ არსებითს ვერ შეჰმატებს თეზაში მოცემულ დასკვნას.

„წრე“ შესაბამისობაში უნდა იყოს “გვერდით” ელემენტებთანაც. თუ საშემოსავლო და დამატებითი ღირებულებების გადასახადები არგუმენტის დონეზე მოვიყვანოთ, ამ დონეზე ვერ ჩაჯდება, მაგ., გადასახადის განაკვეთის ზრდის საკითხი ასომის საწინააღმდეგო კონკრეტულ წამალზე, რადგან ეს თემა ნაკლებ მნიშვნელოვანია. სხვა სიტყვებით რომ ვქვათ, თითოეულ დონეზე უნდა გვქონდეს ერთნაირი დატვირთვის მქონე ინფორმაცია. მოცემულ მოხსენებით ბარათზე განვიხილოთ, თუ რას ნიშნავს ეს.

თეზა:

განსახილველია უმცროსი თანაშემწის აყვანის საკითხი, რომლის მოვალეობა იქნება დაფინანსების მობილიზაცია, რაც გაზრდის შემოსავალს.

არგუმენტები:

1. ის შეძლებს შემოსავლების გაზრდას, ვინაიდან კონკრეტულად ამ საქმეზე გაამახვილებს ყურადღებას;

2. ის საშუალებას მისცემს შოთიკოს მეტი კონტრაქტი მოიპოვოს, ვინაიდან მას მეტი დრო ექნება თავისი საქმიანობისათვის;

3. ის დაგვეხმარება, გავაუმჯობესოთ მომსახურება, ვინაიდან ქეთის მეტი დრო ექნება მომხმარებელთან სამუშაოდ.

ეს არის ის სამი არგუმენტი, რომელიც ხაზს უსვამს მეტი შემოსავლის მობილიზების შესაძლებლობას, რადგან მომსახურების ოპერატიულობისა და ხარისხის გაუმჯობესებით მომხმარებელს ვთავაზობთ უკეთეს პროდუქტს, რაც შესაბამისად გამოიწვევს მასზე მოთხოვნილების გაზრდას. მათ მეტი შემოსავალი უნდა მიიღონ, ვინაიდან სხვა შემთხვევაში ორგანიზაცია ვერ შეძლებს ახალი თანამშრომლის ხარჯების ანაზღაურებას. შესაბამისად, ეს სამი არგუმენტი, თავისი მნიშვნელობით, ერთი და იგივე დონეზე დგას, ასე რომ, არგუმენტის დონეზე მათი ერთად მოყვანა გამართლებულია.

მოვიფიქროთ ისეთი არგუმენტი, რომელიც აქ ვერ ჩაჯდება. მაგ., შემდეგი მაგალითი უდაოდ უადგილოა:

- იგი შეძლებს შეახსენოს შოთიკოს, რომ დაცალოს ნაგვის კალათა, ვინაიდან მას სისტემატიურად ავიწყება ამის გაკეთება, რის გამოც მისი კუთხე მუდამ არეულია.

თუმცა შეიძლება, რომ არგუმენტი სიმართლეს შეეფარდებოდეს, მაგრამ ის წინა არგუმენტების დონეზე ვერ მოთავსდება.

ეს აზრი თანაშემწის აყვანის ზემომოყვანილ სამ არგუმენტთან შესაბამისობაშია: ოფისის მენეჯმენტის გაუმჯობესება ხარჯების შემცირებას უკავშირდება, რაც იმით იქნება გამოწვეული, რომ შიდა პროცესები უფრო სწრაფად წარიმართება და შესაბამისად, ნაკლებ ხარჯებთან იქნება დაკავშირებული. ამგვარად, ოთხივე არგუმენტი ერთსა და იმავე აქტივობას შეეხება – შემოსავლების ზრდას. მეოთხე არგუმენტში შეიძლება შევიდეს ადრე ნახსენები ქვეარგუმენტი – ანუ ის ფაქტი, რომ თანაშემწის მოვალეობაში შევა ოფისში სისუფთავის უზრუნველყოფა, მაგრამ ეს არგუმენტი თავისთავად ამაზე მეტს მოიცავს, მაგალითად, საქალაქდებების მოწესრიგებას. თუ ქვეარგუმენტი მხოლოდ ნაგვის კალათის დაცლას ითვალისწინებს, უმჯობესია, ამაზე არაფერი ითქვას.

Tamar Ourdadze. Text structure

Resume

The article deals with the problem of constructing written document. The right lay down of structure makes possible to improve the text semantically and to transform documents with difficult constructions. It is necessary to confirm the main thought in the beginning: the conclusion should be showed at the beginning and the approval-at the end. The argumentation of the difficult text consists of several different ideas. In the condition the ideas must be connected in an understandable an attractive for the reader way. We should provide some time for the argumentation of the main idea, so-called thesis. This thesis must be substantiated with ideas and arguments.

Tamar Ourdadze. Структура текста

Резюме

В статье разобрана структура составления письменного документа. Правильный расклад структуры статьи даёт возможность правильной мысленной шлифовки текста. Обязательно вначале определить основной смысл: заключение должно быть представлено в начале, а его подтверждение в конце. Аргументация сложного текста состоит из несколько разных степеней мыслей. В таком случае надо связать мысли так, чтобы для читателей было всё ясно и привлекательно. Определённое время надо уступить формированию главной мысли в виде так называемой тезы. Эта теза впоследствии должна подтвердиться мыслями и аргументами.

ეკა შაკიაშვილი
*თბილისის 99-ე საჯარო სკოლის
ქართული ენისა და ლიტერატურის
მასწავლებელი*

ზმნისწინები და მათი ფუნქციები ქართულში

ზმნა მოქმედებისა და მდგომარეობის აღმნიშვნელი სიტყვაა. მას ერთვის თავსართები, ბოლოსართები და თავსართ-ბოლოსართები.

ზმნის თავში დართულ პირის ნიშნებს შეიძლება წინ უსწრებდეს ერთ ან ორ-მარცვლიანი ნაწილი ზმნისა, რომელსაც ზმნისწინი ანუ პრევერბი ეწოდება. თუ ზმნას თავში პირის ნიშანი არა აქვს დართული, მაშინ ზმნისწინი ფუძის ან პრეფიქსად წარმოდგენილი სხვა ნიშნის წინ დაიჭერს ადგილს. ე.ი. ზმნისწინი ზმნის ფორმაში წინ დართულ ელემენტებთან პირველია. მაგ და-ბრუნდა, და-ვწერ, მო-ვალ. პრევერბი დაერთის სახელზმნასაც – საწყისსა (და-ხატვა) და მიმღეობას (და-მხატვა).

ზმნისწინის ხმარების თვალსაზრისით ზმნის ფორმები სამკვარია.

1. ზმნის ფორმები, რომელნიც ზმნისწინს არ დაირთავენ, ასეთებია: უყვარს, სძულს, სძინავს, ღვიძავს, შია, ნადირობს, სცემს, ყრია, გდია და მისთ.

2. ზმნები, რომელთაც მოეპოვება ისეთი წყვილ-წყვილი ფორმა, რომელნიც ერთმანეთისაგან გარეგნულად მხოლოდ ზმნისწინის დართვა-დაურთველობით განსხვავდებიან. ასეთ ზმნათა რიცხვი ენაში დიდია მაგ.: აქო და შე-აქო, ფრინავს და მი-ფრინავს, ხატავს და და-ხატავს, აკეთებს და გა-აკეთებს...

3. ზმნისწინიანი ფორმები, რომელთაც უზმნისწინო პარალელური ფორმები არ გააჩნიათ: წავიდა, მიფრინდა, გაგორდა, გაბრაზდა, გაანჩხლდა...

პრევერბი ზოგჯერ ისე უცვლის ზმნას მნიშვნელობას, რომ ახალ სიტყვას ვიღებთ. მაგალითად, სხვადასხვა მნიშვნელობის ზმნებია: – ა-იგო, გა-იგო, მო-იგო, და-იგო. ეს ზმნები ერთმანეთისაგან განსხვავდებიან მხოლოდ ზმნისწინებით, რომლებიც ზმნას სემასოლოგიურადაც ცვლიან. ასევე სხვადასხვა მნიშვნელობის ზმნებია: შე-ხვდა, და-ხვდა, მო-ხვდა, მი-ხვდა.

დღევანდელ ქართულში 16 პრევერბია, ესენია: მი, მო, ა, და, ჩა, შე, გა, წა, გადა, ამო, გამო, შემო, ჩამო, გადმო, წამო, მიმო. ამათგან ძირითადია ცხრა (მი, მო, ა, და, ჩა, შე, გა, წა, გადა), დანარჩენი მათი გამეორებაა მო-ს დართვით (ა-მო, გა-მო, შე-მო, მი-მო, ჩა-მო, გად-მო, წა-მო), თუ ზმნისწინის შედგენილობაზე მო-ს დართვა-დაურთველობის მიხედვით ვიმსჯელებთ, მო დართული ზმნისწინები (ამო, გამო, მიმო, შემო, გადმო, წამო) რთული იქნება, დანარჩენები (მი, მო, ა, და, ჩა, შე, გა, წა, გადა) – მარტივი. ამ დაჯგუფების მიხედვით მარტივ პრევერბებში ექცევა ორი ისეთი ზმნისწინი, რომლებიც წარმოშობით რთულია. ესენია, ჩა, გადა. ჩა მიღებულია შედა-საგან (შე-და>შ-და>შ-თა>ჩა), გადა-ში კი მეორე ნაწილს „და“ ზმნისწინი წარმოადგენს. პირველს – გარ (გარდა>გადა).

განმეორების თავიდან აცილებისათვის ზმნის ფორმას მი და მო ზოგჯერ ერთდროულად დაერთვის და რთული ზმნისწინის სახეს იღებს: მი-მო-იხედა (<მიიხედ-მოიხედა), მი-მო-ავლო (<მიიავლ-მოიავლო), მი-მო-რბის (<მიირბის-მოირბის) მაგ.: „მარიმ მი-მო-იხედა, დაინახა ისინი და გაიმეორა: – მეშინიან, არ მომეკაროთ!“ (აღ. ყაზბეგი).

ცნობილია, რომ ძველ ქართულ სალიტერატურო ენასთან შედარებით ახალ ქართულ სალიტერატურო ენაში ზოგი პრევერბი შეცვლილი, გამარტივებული სახითაა

წარმდგენილი. და, მი, მო, შე წინათაც ასე იხმარებოდა, დანარჩენებმა კი მეტ-ნაკლებად ცვლილება განიცადებს.

ძველ ქართულში გვქონდა შემდეგი ზმნისწინები:

მარტივი	რთული
მი, მო	მიმო, მიმოდა
აღ, და	აღმო, დამო
გან, შე	გამო, შემო
წარ, გარდა	წარმო, გარდმო
შთა, უკუ/უკუნ	შთამო, უკუმო
წიად	წიადმო [3. გვ. 87]

პრევერბთა ძველი სახეობები ახალ ქართულ სალიტერატურო ენაშიც გვხვდება, როგორც ზმნებთან, ისე სახელზმნებში: საწყისებსა და მიმდებარებებში.

ზმნებში, ერთი მხრით გვაქვს შემთხვევები, როცა ძველი და ახალი (გამარტივებული) სახეობა პრევერბის პარალელურად იხმარება: განასხვავებს და გაასხვავებს; განასახიერებს და გაასახიერებს; განაზოგადებს და გააზოგადებს; განათავისუფლებს და გაათავისუფლებს; განაცალკევებს და გააცალკევებს; განაცხადებს და გააცხადებს; განაგრძობს და გააგრძობს; ალაგზნებს და ააგზნებს; აღიმადლებს და აიმადლებს. გვაქვს შემთხვევები, როცა პრევერბის ძველსახეობიანი ფორმა ერთადერთია: განაგებს, განსაზღვრავს, განჭვრეტს, განაგრძობს, განიხილავს, აღძრავს, აღმოაჩნდება, წარმოადგენს, წარმოთქვამს (შეუძლებელია გააგებს, გააგრძობს, გაჭვრეტს, აძრავს, წარმოთქვამს და მისთანა ფორმები). ხდება მნიშვნელობის დიფერენციაციაც. თუ პრევერბის ძველი სახეობა დაერთვის ზმნას, მას ერთი მნიშვნელობა აქვს, ხოლო თუ ახალი (გამარტივებული) სახეობა დაერთო იმავე ზმნას, მნიშვნელობა განსხვავებულია: განაახლებს (მუშაობას) და გაახლებს; განადიდებს და გაადიდებს, აღიზრდება (ბავშვი) და აიზრდება (ბალახი).

ზმნისწინთა ძველი სახეობების გამოყენება, უფრო ხშირია სახელზმნებში. ბევრ შემთხვევაში პრევერბთა ძველსახეობიანი ფორმები ერთადერთია და ახალსახეობიანი ფორმები მათ მეტოქეობას ვერ უწევს ან ასეთი ფორმები არც არის: განგმირვა, განგმირული, განდგომილი, განდგეილი, განდგენილი, განკარგულება, გამარტება, განგრძობა, განრისხება, განსაცდელი, განსაზღვრა, განსჯა, აღდგენა, აღმოცენება, აღფრთოვანება, აღმოჩენა, შთაბეჭდილება, შთაგონება, შთამომავლობა, წარმოთქმა, წარმოშობა... სახელზმნებში პრევერბთა ძველი სახეობების უკეთ დაცვის საფუძველი ისაა, რომ დღევანდელ სალიტერატურო ენაში ძველი წარმოების ფორმებია შემონახული, მასდარსა და მიმდებარებებში ძველი პრევერბები ფუძესაა შეზრდილი.

ორ ზმნაში, რომელთაც აღ – ზმნისწინი ერთვის, პრევერბისეული დ თანხმოვნის ფუძესთან შეზრდა კარგა ხანია დაიწყო და ამჟამად უკვე დასრულებულია. ესენია: აღიარებს და აღორძინებს.

XIX საუკუნის II ნახევრიდან მოყოლებული სასაუბრო ენაში პრევერბირებული ნ, დ, რ თანხმოვნების ფუძესთან შეხორცების მაგალითები მრავლდება. ჩნდება ფორმები: ანვითარებს, ანვითარებდა, ანვითარებდეს, გაანვითარებს, გაანვითარებდეს და ა.შ. ანსახიერებს, ანცვიფრებს, ანრისხებს... (თანამედროვე სალიტერატურო ქართულში ის ფორმები, რომლებშიც ფუძეს შეხორცებულია პრევერბისეული თანხმოვანი, უმართებულოდ უნდა იქნეს მიჩნეული. გამონაკლისის წესით პრევერბისეული თანხმოვანი ფუძესთან შეხორცებულად უნდა დარჩეს (აღიარებს და აღორძინებს ზმნებში).

ზმნისწინებს ქართულში დაკისრებული აქვს ხუთგვარი ფუნქცია: 1. აღნიშნოს მიმართულება, 2. ორიენტაცია, 3. დასრულებული სახით წარმოგვიდგინოს მოქმედება, 4. აწარმოოს სრულიად ახალი ზმნა. 5. გამოხატოს დრო: ნამყო და მყოფადი. მესამე ფუნქცია ზმნისწინისა არ გამორიცხავს პირველ ორს, ის ჩვეულებრივ მათთან ერთად იხმარება. ამიტომ ზმნისწინს შეუძლია ერთსა და იმავე დროს აღნიშნოს გეზი, ორიენტაცია და მოქმედების სრული სახეც. როგორც მიმართულებას, ისე ორიენტაციას, ქართული ენა ზმნისწინის საშუალებით გამოხატავს. ამიტომ: ის ზმნები, რომლებიც ზმნისწინს არ დაირთავენ, მოკლებულნი არიან, როგორც მიმართულების გამოხატვას, ისე ორიენტაციას. მაგრამ, მეორე მხრით, ზმნისწინის დართვა ყოველთვის არ ნიშნავს ამ კატეგორიების გამოხატვას.

გეზისა და ორიენტაციის აღნიშვნა ადრინდელი ფუნქციაა ზმნისწინისა, სრული სახით გამოხატვა კი – მერმინდელი, შედარებით ახალი. ადრინდელი ანუ პირვანდელი მნიშვნელობისაგან ზმნისწინს განვითარებული აქვს კიდევ მეოთხე ფუნქცია, ერთისა და იმავე ძირის საშუალებით სხვადასხვა მოქმედება გამოხატოს მაგ.: გონ ძირისაგან გვაქვს სხვადასხვა მნიშვნელობის ზმნები: გა-გონება, ჩა-გონება, შე-გონება, მო-გონება (გა-ა-გონა, ჩა-ა-გონა, შე-ა-გონა, მო-ა-გონა). „ღ“ ძირისაგან მი-ღება, წა-ღება, კლ ძირისაგან–დაკვლა და მოკვლა. ასეთივეა: და-ქცევა, წა-ქცევა, წა-კითხვა და მო-კითხვა... ზმნისწინი თუ მოეპოვება სიტყვას, ის ზმნაა (თუ ვიწრო მნიშვნელობით არა, ფართოთი მაინც), გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც ფორმას გაწყვეტილი აქვს კავშირი ზმნასთან და გადასულია სხვა მეტყველების ნაწილში.

ზმნისწინის წარმოშობის საკითხი მჭიდროდაა დაკავშირებული ზმნის ჩამოყალიბებასთან. გარკვეული ნიშნები ზმნას მხოლოდ ზმნისწინის წყალობით აქვს მოპოვებული: გეზი, ორიენტაცია, ასპექტი (უკანასკნელი ახალ ქართულში). თუ ზმნას არ ეწყობა ზმნისწინი, არ შეუძლია გამოხატოს არც ერთი მათგანი. პირველი ორი მაინც მხოლოდ ზმნისწინის ზმნასთან ხმარების შედეგია, ასპექტი კი შეიძლება საზოგადოდ სხვაგვარადაც იქნეს გამოხატული (მაგ.: ჭამა, სვა...).

მოქმედების მიმართულების აღნიშვნა, დღევანდლამდე შერჩა ზმნისწინს ზმნაში, განსაკუთრებით მკაფიოდ კი ისეთებში, რომლებიც მოძრაობას გამოხატავენ. ყოველი მოქმედება, პირიანი ფორმით გამოხატული მოუბრის ანუ მომთხრობი პირის თვალსაზრისით არის გადმოცემული. ეს საერთო მოვლენაა ყოველ ენაში. მაგრამ ქართულში, მომთხრობის თვალსაზრისი მოქმედების მიმართულების აღნიშვნის დროსაც არის გატარებული, რაც საერთო მოვლენად ვერ ჩაითვლება. ზოგ ენას იგი აქვს ზოგს – არა.

განვიხილოთ მი- და მო- ზმნისწინების ძირითადი მნიშვნელობა. „ცურავს“ ზმნასთან, მი-ც შეგვიძლია ვინმართ და მო-ც. მი-ცურავს, მო-ცურავს. ცურავს აღნიშნავს გარკვეული სახის მოძრაობას წყალში ორიენტაციის აღნიშნავად. ხოლო მი-ცურავს და მო-ცურავს აღნიშნავს მოქმედების ორიენტაციას: მი-ცურავს იქით, სადაც I პირი არაა, მო-ცურავს – აქეთ, სადაც I პირია. რაც ითქვა „ცურვის“ შესახებ იგივე შეგვიძლია გავიმეოროთ შემდეგი ზმნების შესახებაც: გორავს, ფრინავს, ქრის, ბზუის და მისთ. მართლაც მი-გორავს და მო-გორავს ისეთსავე ურთიერთობაშია გორავს ფორმასთან, როგორც მი-ცურავს, მო-ცურავს ფორმასთან. ე.ი. მი და მო ნაწილაკებმა გარკვეული ხასიათის ცვლილება შეიტანეს ზმნის ლექსიკურ მნიშვნელობაში, აღნიშნეს მიმართულება, რომელიც უმიათოდ ზმნაში არ არის მოცემული. „ცურავსო“ რომ თქვეს, ის გავიგეთ მხოლოდ, რომ ვიდაც ან რადაც წყალში მოძრაობს გაურკვეველი მიმართულებით. მი-ცურავს და მო-ცურავს ზმნებში კი ნათლად ჩანს, თუ რა მიმართულებით მოძრაობს სუბიექტი–საგანი. საზოგადოდ მი და მო ერთმანეთის საწინააღმდეგო მიმართულების ზმნისწინებია, როგორც ამას სხვა მაგალითები გვიჩვენებს: მი-იტანა და მო-იტანა, მი-ფრინდა და მო-ფრინდა და მისთ. მაშასადამე, ამ ზმნისწინებს დაკისრებული აქვთ, გამოხატონ მოქმედების მიმართულება I პირისაკენ ან საწინააღმდეგო მიმართულებით. ე.ი. იქით ან აქეთ. სხვა ზმნისწინებში მეტია მოცემული ვიდრე იქითკენ ან აქეთკენ. აქ ყურადღება ექცევა იმასაც, თუ როგორია ურთიერთობა სივრცეში ორი პუნქტისა, რომელთაგანაც ერთი ისეთია, საიდანაც მოძრაობა იწყება, მეორე – საითკენაც იგი მიემართება. ე.ი. აქ უკვე ზმნისწინით ერთსა და იმავე დროს ორგვარი ვითარებაა გამოხატული: ა) I პირის პოზიცია სუბიექტის ან ობიექტის მოძრაობის დროს და ბ) ურთიერთობა ორ პუნქტს შორის, რომლებიც სხვადასხვაგვარად მდებარეობენ სივრცეში. I პირის პოზიცია აღნიშნულია – ხოლმე ან წართქმითად (ე.ი. მოძრაობა I პირისკენაა) ან უკუთქმითად (ე.ი. მოძრაობა მიმართულია I პირის საწინააღმდეგოდ). ადამიანთა, ცხოველთა, ფრინველთა და საგანთა მოქმედება და მოძრაობა ბუნებაში სივრცეს გულისხმობს: მაგ.:

- ა) თუ ჩიტი ძირსაა და ხეზე აფრინდა, მოძრაობას ექნება მიმართულება ქვევიდან ზევით;
- ბ) ჩიტი შეიძლება ძირს დაეშვას ე.ი. იმოდროს ზევიდან ქვევით;
- გ) თუ ვიტყვით ჩიტი გამოფრინდაო, მაშინ ვგულისხმობთ მოძრაობას შიგნიდან გარეთ.
- დ) თუ ვიტყვით ჩიტი შეფრინდაო, ვგულისხმობთ მოძრაობას გარედან შიგნით.

ე) თუ ჩიტი ჰაერში მოძრაობის დროს რაიმე დაბრკოლებას გადალახავს ვიტყვით: გადაფრინდაო.

მაშასადამე, მოძრაობა სივრცეში (მიმართულება) შეიძლება იყოს ხუთი სახისა:

ა) ქვევიდან ზევით,
ბ) ზევიდან ქვევით,
გ) შიგნიდან გარეთ,
დ) გარედან შიგნით,
ე) ისეთი მოძრაობა, რომ დაძლეულ იქნეს მოძრაობის დროს წინ დახვედრილი დაბრკლება. (ღობე, მდინარე). ყოველ ორიენტაციას წყვილ-წყვილი ზმნისწინი გამოხატავს (მარტივი – მაშორებელ ორიენტაციას, რთული მახლოებულს).

1. ქვევიდან ზევით

ა) (აღ); ა-ფრინდა, ა-ვარდა, ა-ცოცდა.

ბ) ამო: ამო-ფრინდა, ამო-ვარდა, ამო-ცოცდა.

2. ზევიდან ქვევით:

ა) და: და-ფრინდა, და-ვარდა, და-აგო.

3. შიგნიდან გარეთ:

ა) გა: გა-ფრინდა, გა-ვიდა, გა-აგლო.

ბ) გამო: გამო-ფრინდა, გამო-ვიდა, გამო-აგლო.

4. გარედან შიგნით:

ა) შე: შე-ვიდა, შე-ფრინდა, შე-აგლო.

ბ) შემო: შემო-ვიდა, შემო-ფრინდა, შემო-აგლო.

5. დაბრკოლების გადალახვა: ა) გადა: გადა-ვიდა, გადა-ფრინდა; გადა-აგლო.

ბ) გადმო: გადმო-ვიდა, გადმო-ფრინდა, გადმო-აგლო.

ზოგიერთი ზმნისწინი ერთდროულად ორმაგ მიმართულებას გამოხატავს. ასეთებია, მაგალითად ჩა და ჩამო. მაგ.: ჩაფრინდა ნიშნავს მოქმედებას გარედან შიგნით და ზევიდან ქვევით. ე.ი. ამ ზმნისწინში გაერთიანებულია ფუნქციები „შე“ და „და“ ზმნისწინების, რომელთაგანაცაა იგი მიღებული. ასევეა ჩამოფრინდა იმ განსხვავებით, რომ ერთ შემთხვევაში მოძრაობა მიმართულია I პირისკენ (ჩამოფრინდა), მეორე შემთხვევაში კი სხვა (ჩაფრინდა).

„და“ ზმნისწინი ზოგჯერ ინტენსივობას გამოხატავს, რაც პირდაპირი ობიექტის სიმრავლესთან არის დაკავშირებული, იგი აღნიშნავს მოქმედებას, რომელიც შესრულებულია ან შესრულდება პირდაპირ ობიექტზე ცალ-ცალკე, თითოობით. მაგ.: „აი დააფრინეს მერცხლებმა ბარტყები“. ერთი ბარტყი რომ ყოფილიყო იქნებოდა „აი გააფრინეს მერცხლებმა ბარტყი“. თუ ზმნა გარდაუვალია, იგულისხმება სუბიექტის სიმრავლე. მაგ.: „კიდევაც დაიზტდებიან ალგეთს ლეკვები მგლისანი“, „ძაღვები დაძღვნენ“. რადგან ეს ზმნისწინი გარკვეულ შემთხვევაში „თითოობით“ შესრულებულ (ან შესასრულებელ) მოქმედებას გულისხმობს, ა. შანიძემ მას „თითოობის და“ უწოდა. „თითოობის და“ ზმნის უპირთ ფორმებთან გვხვდება: დაზრდა, დაზრდილი, დასაზრდელი.

„და“ ზმნისწინი ზოგჯერ განუსაზღვრელ მიმართულებას გამოხატავს: და-ფრინავს, და-რბის და ა.შ.

2. გადა – ჩვეულებრივ წინააღმდეგობის გადალახვას გამოხატავს, მაგრამ ზოგჯერ მას სხვა მნიშვნელობა აქვს, მაგ.: როცა ვამბობთ, გადაიტვირთა, გადაიღალა, გადაიქანცა, ვგულისხმობთ ზმნით გამოხატული მოქმედების ჭარბად წარმოდგენას (გადაიტვირთა = ჭარბად დაიტვირთვა, გადაიღალა = ძალიან დაიღალა).

3. შე – ჩვეულებრივ უჩვენებს მოქმედებას გარედან შიგნით: შე-ვიდა, შე-ფრინდა, მაგრამ ზოგჯერ ის აღნიშნავს ა) მოქმედებას, რომელიც ზევითაა მიმართული: შე-ახტა, შე-აჯდა, შე-დგა (რაიმე ნივთი), ბ) მოქმედებას, რომელიც ნაკლები ზომითაა თუ ხარისხითაა წარმოდგენილი, რაც ნათლად ჩანს სხვა ზმნისწინიან ფორმებთან შეპირისპირებისას. მაგ.: გათბა და შეთბა, გაწითლდა და შეწითლდა.

4. წა – ზმნისწინი აღნიშნავს საგნის მოძრაობის მიმართულებას იქით, მაგრამ ზოგჯერ იგი გამოხატავს მოქმედების ოდენობას (ე.ი. მოქმედებას მცირე ზომით, ცოტათი) მაგ.: ჩემ დანახვაზე ცხვარი წაფრთხა და დაიწყო ჩემკენ ყურება.

ზმნისწინები და თანდებულები დამოუკიდებელი სიტყვებისაგან მომდინარეობენ. დროთა ვითარებაში მათ დაკარგეს ეს დამოუკიდებლობა და სახელსა და ზმნას

დაუკავშირდნენ. ზოგიერთი ზმნისწინი და თანდებული რომ წარმოშობით ერთი და იგივეა, ეს დღესაც ნათელია.

1. გან – თანდებულია სახელთან (ხისა-გან) ზმნისწინია ზმნასთან (გან-მარტა).

2. გარდა – თანდებულია (ან წინდებული სახელის ბრუნვის ფორმასთან ამხანაგის გარდა, გარდა ამისა), მაგრამ ზმნისწინია ზმნასთან (გარდაიცვალა, გარდაიქმნა). ამჟამად ზმნისწინად ჩვეულებრივ გადა-ს სახით იხმარება: გადავიდა.

3. ერთი და იგივეა არსებითად ში თანდებული (სახლში) და შე ზმნისწინი (შევიდა), რომელიც აქ ფონეტიკურად შეცვლილია (ში>შე) [4. გვ. 260].

ლიტერატურა:

1. თანამედროვე ქართ. სალიტერატურო ენის ნორმები, თბ., 1970.
2. კვაჭაძე ლ. – ქართული ენა, თბ., 1977.
3. სარჯველაძე ზ. – ძველი ქართული ენა, თბ., 1997.
4. შანიძე აკაკი – ქართული ენის გრამატიკის საფუძვლები. ტომი III, თბ., 1980.

E.Shakiashvili Prefixes and their functions in the Georgian language

Summary

Verb denotes the word expressing action and state. The person's markers at the beginning of a verb may be preceded by the monosyllabic or disyllabic part of the verb which is called preverb or prefix. Proceeding from the usage of the prefixes there are three verb forms: .1) without prefixes which don't adds to the verbs, 2) verbs which can have pair forms different from each other on their characteristics to add prefixes or not, 3) prefixal forms which don't have parallel forms without prefixes.

Prefixes in the Georgian language have five functions : 1. expression of direction 2. exPression of orientation 3. action presented in a complete form 4. formation of a new verb.5. expression of time: past and future.

According to the first function – direction prefixes divide in two groups: verbs that denote movement from speaker (mi, a, da, ga, Se, Ca, gada, wa) and verbs denoting movement to speaker (mo, amo, gamo, Semo, Camo, gadmo, wamo) . Sometimes the prefix changes the meaning of a verb and as a result a new verb appears (a-igo, ga-igo, mo-igo, da-igo). There are 16 prefixes in the modern Georgian language: mi, mo a, da, Ca, Se, ga, wa, amo, gamo, gada, Semo, Camo, gadmo, wamo, mimo. The following prefixes characterize the old Georgian language :

Simple	Complex
mi, mo	mimo, mimoda
aR, da	aRmo, damo
gan Se	gamo, Semo
war, garda	warmo, gardamo
STa, uku/ukun	STamo ukumo
wiaR	wiaRmo

Old and modern kinds of prefixes characterize the modern Georgian literary language. In some cases old forms of prefixes are only forms in the language (aRorZinebs, aRiqvams, aRZravs, warmoadgens, warmoTqvams). Differentiation of meaning takes place as well. If the old form of the prefix adds to the verb it has a different meaning than in case of adding new kinds of prefixes to the same verb.

The origin of prefixes is tightly connected with formation of the verb. The verb has some characteristics due to the prefix for instance: course and orientation.

E.Шакиашвили. Причастие и его функции в грузинском языке

Резюме

В работе детально рассмотрены все 16 причастий, их происхождение, назначение и функции. Приведены до сих пор известные исследования и точка зрения авторов и на их основе сгруппированы по содержанию и в направлении действия субъекта глагола. Были известны четыре функции причастий:

1. Указание направления.
2. Выражение ориентации.
3. Завершенное действие.
4. Образование нового глагола.

Наблюдения показали, что причастия имеют и пятую функцию: время действия (прошрое и настоящее), выраженное глаголом.

დ – გვჭირდება თუ არა?

დ ძველ ქართულ ანბანში ბერძნულის ზეგავლენით შემოიღეს და ადგილი 364-სა და „ო“-ს შორის მიუჩინეს.

დ (სახელად იე, ზოგჯერ იოტა) არის უმარცვლო ი, რომელიც წარმოითქმის ენის შუა წელის მიახლოებით მაგარ სასასთან. თუ ეს მიახლოება ენისა სასასთან იმდენად დიდია, რომ გამოძავალი ჰაერისთვის ერთგვარ დაბრკოლებას წარმოადგენს, მაშინ მას სპირანტული ხასიათი ექნება და თანხმოვანთა ჯგუფს განეკუთვნება, ასეთი თავისებურების გამო მას ზოგჯერ ნახევარ ხმოვანს ეძახიან. იგი სასისმიერი (პალატალი) ბგერაა. (ა.შან.)

დ ძველ ქართულში გვხვდება:

1) საზოგადო ხმოვანფუძიანი სახელების სახელობით ბრუნვაში (ამ ბრუნვის ნიშნად): მამა-დ, დედა-დ, ძმა-დ, და-დ, მთა-დ, ზღუა-დ, ხილვა-დ, მოკლეა-დ, ძრვა-დ, წყარო-დ, ხბო-დ, ყრუ-დ, რუ-დ, ცრუ-დ, მეორე-დ, მესამე-დ...

2) უკვეცელი საზოგადო სახელების მხ. რ. ნათესაობითსა და მოქმედებითში (ამ ბრუნვათა ნიშნების პირველ, ხმოვნით ნაწილად): წყარო-დსა, ოქრო-დსა, ეზო-დსა, ყრუ-დსა, ცრუ-დსა, წყარო-დთა, ოქრო-დთა, ეზო-დთა, ყრუ-დთა, ცრუ-დთა.

3) ხმოვანფუძიანი საკუთარი (ადამიანთა) სახელების ნათესაობით (იშვიათად მოქმედებით) ბრუნვაში (ბრუნვის ნიშნის ხმოვნით ნაწილად): მართა-დს, ანა-დს, შოთა-დს, ბარაბა-დს, ელია-დს, ნინო-დს, აბო-დს, იესუ-დს, პეტრე-დს, ჰელენე-დს. იშვიათად: მართა-დთ(ურთ), იოვანე-დთ(ურთ), იესუ-დთ(ურთ).

4) ზოგი ზედსართავი სახელის უფროობითი ხარისხის ფორმაში: ხუფროდს-უფროდს.

5) ზოგი ზმნიხედის შემადგენლობაში: წინადთ, ზედადთ, ქუემოდთ, ზემოდთ.

ზოგჯერ დ გვაქვს ფონოლოგიურად შეპირობებულ პოზიციაში: დადცეგ, სადღუმლო.

ხანმეტსა და ჰაემეტ ტექსტებში დ-ს ხმარების წესები ზუსტად არის დაცული, მაგრამ იშვიათად მაინც გვხვდება მისი კლების შემთხვევები (ხუფროს, ძემან სტეფანესმან და გუდასმან...).

IX ს-დან დ-ს ხმარების წესთა დარღვევები მრავლად გვხვდება:

ა) დ აკლია იქ, სადაც იგი ენობრივ ნორმათა მიხედვით უნდა გვქონდეს (სიტყუა, გამოზრდა შენი, სიხარული დედისა, ვინაითგან, წყარო, ჯუარი, უდაბნოთ, იესუსი).

ბ) დ ზედმეტადაა დაწერილი სიტყვის ბოლოს: არად, იგიცად, გესმად, შვად, იქმნად, ამხულად...

გ) ზედმეტადაა დაწერილი სიტყვის შიგნით: არადთუ, ხმადმალთაგან, კანადს, გალილეადსასა, ეგპეტისა, მენადვედ, ვადებაი...

დ) დ ენაცვლება ი გრაფემას: დციოთ, დხარებად, დყო, ჩემდ... (სინური მრავალთავი).

XII საუკუნის შემდეგ დ ფუძის შუაში თითქმის აღარ გვხვდება, სიტყვის ბოლოს კი XIII საუკუნემდე კვლავ ფესვმაგრობს. მაგ: რად ნახე? მწუხარებად მიიღო გულმან... არარად მადლი ექნებათ..., ვად თუ... (იოანე ბატონიშვილი-„კალმასობა“)

XIX საუკუნიდან სახელობით ბრუნვაში, ხმოვანფუძიან სახელებს, დაკარგული აქვთ ბრუნვის ნიშანი –ი. ეს ნიშანი ძველ ქართულში სუსტდებოდა ფუძის ბოლოკიდურ ხმოვანთა შემდეგ და მარცვლიანობას კარგავდა (ი > დ), ამის გამო, ფუძისეული ბოლოკიდური და ბრუნვის ნიშანი, უკვე უმარცვლო, დიფტონგს წარმოადგენდა (ად, ედ, ოდ, უდ), რომელშიც ფუძისეული ხმოვანი სრულძალოვანი იყო, ბრუნვის ნიშანი კი-სუსტი. ძველსავე ქართულში დაიწყო ამ სუსტი ნაწილის თანდათან დაკარგვა.

ახალ ქართულში, XIX საუკუნის 60-იან წლებში იღია ჭავჭავაძემ თავის პირველ სტატიაში არ გამოიყენა დ, სხვა ოთხ ბგერასთან (ჭ,ჭკ,ჯ,ჯ) ერთად, რითაც ხელი შეუწყო

ამ ბგერების საბოლოოდ გაქრობას ქართული ანბანიდან. (თუმცა, ილიამდე, ენათმეცნიერმა დავით ჩუბინაშვილმა გამოთქვა აზრი, რომ ეს ბგერები (ფ,ჟ,ჭ,ჭკ,კ) ხმარებიდან განდევნილიყო).

ეგებ ამ კარგვის მიზეზი წრფელობითი ბრუნვის უარყოფა იყო?– იგი ხომ ქვემდებარის (S-ის) ბრუნვა იყო. რაკი სახელობითმა იტვირთა ეს ფუნქცია, ერთი მიზეზი ფ-ს დაკარგვისა- ესეც ხომ არაა?

სმოვაფუძიან სახელთა სახელობითი ბრუნვის ფორმამ ახალ სალიტერატურო ქართულში ისეთი სახე მიიღო, რომ სახელებით ფუძეს დაემსგავსა: დედა, მამა, ხე, მზე, წყარო, ოქრო, ყრუ, რუ და მისთანანი ერთსა და იმავე დროს ფუძესაც წარმოადგენენ და სახელობითი ბრუნვის ფორმასაც.

ახალ ქართულში ფ აღარ გვხვდება არანაირ პოზიციაში, მიუხედავად ამისა, სხვადასხვაობა და მერყეობა იჩენს თავს, როცა საუბარია უცხო ენებიდან ნასესხებ სიტყვებზე. მაგალითად, როდესაც რუსულში я და яо არის, ამათ შესაფერისად ქართულში ხან /ლა/ და /ლუ/, გვხვდება, ხან კი-/ლია/ და /ლიუ/. ასეთი გათანაბრება я და яо ნიშნით გამოხატული სხვადასხვა ბგერისა არ არის სწორი.

რადგან ქართულში არ მოგვეპოვება თანხმოვანთა შემარბილებელი ნიშანი, ნასესხებ სიტყვებში, გამოთქმის თვალსაზრისით ადეკვატურობა რომ შევინარჩუნოთ, უნდა გამოგვეთქვა და გამოგვეხატა გრაფიკულად ფ, როგორც სონორების შემარბილებელი ნიშანი, იჭ, სადაც ამის საჭიროება იგრძნობა. მაგ: იზოლდაცია, რეზოლდუცია, რეოლოდუცია, ევოლოდუცია, კანცელდარია, პოპულდარული და მისთ.

სალიტერატურო ქართულში კარგახანია გაქრა ფ, მაგრამ აღმოსავლურ, ცოცხალ, კილოში კვლავ იჩენს თავს (მოქონდა, მიქარა...)

ერთ შემთხვევაში ფ ჰ-ს ენაცვლება. ჩანაცვლების ეს „ფუნქცია“ განსაკუთრებით თვალშისაცემია მო-ზმნისწინით დაწყებულ ზმნურ ფორმებში (მოფვარა), ეს გარემოება კი თავის მხრივ იმაზე მიუთითებს, რომ ჰ-ს გაქრობის ბუნებრივი ტენდენცია, რაც ქართულ სალიტერატურო ენაში უკანასკნელ პერიოდში შეინიშნება, ჩვენი ენისათვის ფ-ზე გადანაცვლების გზით მიმდინარეობს. ეს იმას ნიშნავს, რომ ჰ პირადად კი არ ქრება, არამედ შერბილების გზით ტოვებს ასპარეზს.

აღბათ, ამითაცაა განპირობებული ის გარემოება, რომ ჰ-ს გაქრობის პროცესში ხელოვნური ჩარევა (ჰ-ზე კატეგორიული თქმა!) არც თუ იშვიათად, რბილად რომ ვთქვათ, უხერხულ მდგომარეობაში გვაყენებს- ჰ-ს ხელოვნური უკუგდებით სიტყვის სემანტიკასაც კი ვარღვევთ. (მაგ. ჰყვავის და ყავავის), რაც დამატებით კვლევა-ძიებასა და ახსნას საჭიროებს.

ეგება: თანამედროვე დონეზე (ჩვენი ცივილიზაციისათვის დამახასიათებელ ეროვნულ ენათა დიალოგის ვითარებაში) ფ ბგერას განუმტკიცდეს ფუნქციურობა. მისი ფუნქცია კომუნიკაციის პროცესში ინფორმაციულობის კონტექსტში, შესაძლოა ადეკვატურობითაც განისაზღვროს.

ლიტერატურა

1. თანამედროვე ქართული სალიტერატურო ენის ნორმები. თბ., 1970.
2. იმნაიშვილი ივანე-სინური მრავალთავი, თბ., 1975.
3. იმნაიშვილი ივანე-ქართული ენის ისტორიული ქრესტომათია ტ.1, თბ., 1982.
4. ხარჯველაძე ზურაბ-ძველი ქართული ენა, თბ., 1997.
5. შანიძე აკაკი-ქართული ენის გრამატიკის საფუძვლები, თბ., 1980.

E. Shakiashvili. *ფ-If we need it or not?*

Summary

The article deals with the functional meaning of "ფ" in Georgian language.

Based on language reformation made by Ilia Chavchavadze in 60-th of the XIX century. the verb "ფ" was dropped out, from Georgian alphabet. Although by language practice it was clear that in contact with inter-language relation the verb "ფ" keep its semi-functional meaning which express the category of adecvecy.

Э. Шакиашвили. *ф – нужна или нет?*

Резюме

В статье рассматривается вопрос функциональной значимости звука "ф" в грузинском языке.

На основании языковой реформы Ильи Чавчавадзе в 60-х годов XIX в. звук "o" была изъята из грузинского алфавита. Однако языковая практика, свидетельствует, что в контексте межязыковых взаимоотношений, "o" сохраняет свое семиотическое функциональное значение, которое выражается категорией адекватности.

მამუკა შელეგია

ლიტერატურული თანხედრა

“ნიკოლოზ ბარათაშვილის პოეზია სხვათაგან თავისი მხატვრული სოლიფსიზმით განსხვავდება... იგი უადრესად სუბიექტურია, უმაღლეს ეგოიზმზე დამყარებული”... – წერდა 1916 წელს დავით კასრაძე.

ნიკოლოზ ბარათაშვილი მხოლოდ და მხოლოდ ლირიკოსია და მაშასადამე ეგოცენტრისტი – ეს სიტყვები ვახტანგ კოტეტიშვილს ეკუთვნის.

ხელოვანის ეგოიზმი უსაზღვროა. ასეც უნდა იყოს. თავისი ბუნებით ხელოვანი სოლიფსიზტია... სომერსეტ მოემი, ინგლისელი მწერალი.

რაც შეეხება სოლიფსიზმს – იგი ძველ (მაგ. ბროკჰაუზ-ეფრონის ლექსიკონში) თუ თანამედროვე საცნობარო ლიტერატურაში განმარტებულია, როგორც ფილოსოფიური ტერმინი, რომელიც აღნიშნავს ისეთ შეხედულებას, რომელის მიხედვითაც უდავოა მხოლოდ ერთი რეალობა – ჩემი ცნობიერება, არსებობს მხოლოდ “მე”, რომლის გარეშეც არსებული გარესამყარო და მათ შორის ადამიანებიც, მისი წარმოდგენაა. აქვე ისიც უნდა ითქვას – XVIII საუკუნიდან გერმანელ ფილოსოფოფიურ ლიტერატურაში სიტყვა ეგოიზმი, ეგოისტისტი – სოლიფსიზმის, სოლიფსისტის მნიშვნელობითაც იხმარებოდა.

ახლა კი იმის შესახებ, თუ როგორ მოხვდნენ სოლიფსიზმთან ერთ კონტექსტში ბარათაშვილი, მოემი და სხვები.

1916 წელის ნოემბერში ქართულმა საზოგადოებამ ნიკოლოზ ბარათაშვილის დაბადებიდან 100 წლისთავი აღნიშნა (პოეტის დაბადების თარიღად იმ დროს 1816 წელი იყო მიჩნეული). საიუბილეო პუბლიკაციათა შორის დავით კასრაძის ორი წერილიც იყო, სადაც ავტორი გულისტკივილით წერდა: ქართველმა ერმა მისი უდროო დაკარგვით დაჰკარგა ისეთი გენიოსი, რომლის მსგავსი შოთას შემდგომ აღარ გვინახავს. ბარათაშვილი თავისებური მგოსანია, მას ჩვენს მწერლობაში არ ჰყოლია წინამორბედი. არა თუ შემკვიდრე დაუტოვებია ვინმე. ამიტომაც, რომ იგი განმარტოებით სდგას, როგორც ცისკრის დროს ობლად გაკაშკაშებული შუქურვარსკვლავი (გაზ. “საქართველო”, 1916. №260)

დ. კასრაძე ცდილობდა ჩასწვდომოდა პოეტის სულის სიღრმეებს, გაერკვია მისი პოეზიის სათავეები, რომელიც კრიტიკოსს საკაცობრიო იდეათა არეალში ეგულებოდა. სწორედ ამით არის საინტერესო ეს წერილი, თორემ ნ. ბარათაშვილის განსაკუთრებულობაზე და გამორჩეულობაზე ადრეც თქმულა, თუნდაც ილიას მიერ.

მოკლედ, საიუბილეო წერილში პოეტის შემოქმედების ღრმა და ყოვლისმომცველი ანალიზი ვერ იქნებოდა, მაგრამ აქ არის საინტერესო დაკვირვება და მართებული აზრი, ოღონდ გაკვირით და ამიტომაც ქვეტექსტის ამოკითხვა ჩაღმავებას საჭიროებს. მთავარი აქ ის არის, რომ კრიტიკოსი ნ. ბარათაშვილის შემოქმედებას “მსოფლიო პოეზიის რადიუსში” მიაქცევს და იქ ეძებს პასუხს და არა მხოლოდ პიროვნულ, ადამიანურ ტრაგედიაში, როგორც ეს ზოგიერთ ქართველ მკვლევარს ეგონა (დღეს ეს ჩვენთვის ნათელია, მაგრამ მაშინ ბევრი რამ უცნობი და დასადგენი იყო.)

ნ. ბარათაშვილის შემოქმედებაში ევროპიზმის “მსოფლიო პოეზიის ახალი სულის” ძიების გზაზე დ. კასრაძე შოპენჰაუერსაც იშველიებს. მისი საშუალებით ცდილობს პოეტის შემოქმედების სიღრმეებში ჩაწვდომას.

ევროპულ ფილოსოფიურ მიმდინარეობაში წიაღსვლებით და მისი საშუალებით ნ. ბარათაშვილის შემოქმედების იმპულსირებისა და მოტივების ძიებაში დ. კასრაძე მარტო არ ყოფილა. საკმარისია დავასახელოთ გ. ქიქოძე, გრ. რობაქიძე,

ვ. კოტეტიშვილი და სხვ. საზღვარგარეთ განათლებამიღებულმა ახალგაზრდობამ პოეტის შემოქმედება ევროპული კულტურის არეალში მოაქცია, ისინი ცდილობდნენ წარმოეჩინათ, აეხსნათ, რა ასაზრდოებდა მის პოეზიას, მხოლოდ ვიწრო, “საპირადო” თუ ზოგადსაკაცობრიო სატიკივარი. გრ. რობაქიძე 1909 წელს წერდა: “ჯერ კერძო პიროვნების

სიკვდილი ჰგვრის ადამიანს მსოფლიო ფიქრებს და რა გასაკვირია, რომ ბარათაშვილის მუზას მთელი ერის ყოფნა-არყოფით ვნებულს, მსოფლიო ფიქრებში შეეცურა“.

ამ შეხედულებათა სისწორე შემდგომმა კვლევებმაც დაადასტურა. გ. ქიქოძისადმი მიძღვნილ ესსეში ნ. კაკაბაძეს აღნიშნული აქვს, თუ როგორ ზუსტად მიუთითებს კრიტიკოსი ბარათაშვილის ლექსში “ფიქრნი მტკვრის პირად” შოპენჰაუერულ ტენდენციებსა და იდეებზე. მაგრამ იქვე აღნიშნულია ისიც, რაც გამოარჩევს ქართველი პოეტის პოეზიას. ამ ფილოსოფოსის პესიმიზმისაგან კერძოდ, ამ ნაწარმოების არსებითი მნიშვნელობის მქონე ბოლო სტროფზე: “... მაგრამ რადგანაც კაცნი გვქვიან, შეილნი სოფლისა ...” და ა.შ. რომელიც პირწმინდად ანტიშოპენჰაუერულია (ცნობილია – შოპენჰაუერი მოითხოვდა “ნებაზე” მაქსიმალურ უარის თქმას, იგი ადამიანის იდეალურ მდგომარეობას ხედავდა სრულ პასიურობაში, უმოქმედობაში, რადგან მიზანი ვერასოდეს მიიღწევა, მიზნის მიუღწევლობის განცდა კი ტანჯვაა).

როგორც ითქვა, დ. კასრაძეს თავის წერილში ერთგან აღნიშნული აქვს:

ნ. ბარათაშვილის პოეზია სხვათაგან თავის მხატვრული სოლიფსიზმით განსხვავდება... იგი უადრესად სუბიექტურია, უმაღლეს ეგოიზმზე დამყარებული. აქ გაჟღერებულია მოსაზრება, რომელიც მის თანამედროვეთა შორისაც არსებობდა. კერძოდ, ვ. კოტეტიშვილი აღნიშნავდა: “ამ წერილებში (ნ. ბარათაშვილის პირადი წერილები – მ.შ.) თითქოს სათავეა დადებული იმ ღირიკისა, რომელიც ჩვენი პოეტის შემოქმედებაში გადაშლილი არის როგორც უდიდესი ეგოცენტრისტი. იგი პიროვნული თვალსაზრისით უცქერის სამყაროს და სკუთარი განწყობილება შეაქვს სამყაროში, როგორც ჰარმონიის და დისჰარმონიის დასაწყისში”. რა თქმა უნდა, ამ კრიტიკოსებთან იგულისხმება ბარათაშვილისათვის დამახასიათებელი ის თავისებური მსოფლგაგება, რომელიც სინამდვილეში არასოდეს არ გადაზრდილა შეზღუდულ ეგოცენტრიზმში. ეს სოლიფსიზმი, “ეგოცენტრიზმი”, პიროვნების პროტესტის ფორმა იყო პოლიტიკურ გარემოებათა გამო დარღვეული საზოგადოებრივი ვითარებისა. სწორედ ეროვნული ტრაგედია მიჩნდა დ. კასრაძეს პოეტური სულიერი ტკივილის უმთავრეს მიზეზად.

ნ. ბარათაშვილი თავისი აწეწილი ეპოქის შვილი იყო. მას თავისი სამყარო ჰქონდა. შეიძლება ითქვას, ბარათაშვილს თავისი ცხოვრებით არ უცხოვრია. თანამედროვეთათვის მას ჰქონდა რაღაც ნიღბის მსგავსი გრიმასა, რომელსაც მხოლოდ იშვით შემთხვევაში იცილებდა. (გ. ასათიანი)

ვ. კოტეტიშვილი თვლიდა, რომ ბარათაშვილის ბუნების შეგრძნობა იმპრესიონისტულია. მან ინდივიდუალური მგრძნობელობა შეიტანა ოქიექტურ სამყაროში და საკუთარ გამაზე ააწყო მთელი ხილული ქვეყანა.

ქართველ კლასიკოსთა ზევით მოტანილ შეხედულებებს სოლიფსიზმის და “ეგოცენტრიზმის” შესახებ საოცრად ემთხვევა ცნობილი ინგლისელი მწერლის უილიამ სომერსეტ მოემის მოსაზრება სოლისფიზმზე. თავის მემუარულ-ესეისტური პლანის ნაწარმოებში “შეჯამება”. სადაც გადმოცემულია ავტორის მდიდარი ცხოვრებისეული თუ ლიტერატურული გამოცდილება, საყურადღებო დაკვირვებანი შემოქმედებით პროცესზე. ერთგან აღნიშნული აქვს: ხელოვანის ეგოიზმი უსაზღვროა, ასეც უნდა იყოს, თავისი ბუნებით ხელოვანი სოლიფსისტია და სამყარო მისთვის მხოლოდ იმიტომ არსებობს, რომ მისი შემოქმედებითი ძალა გამოსცადოს. სოლიფიზმი და იდეალიზმი ერთმანეთთან სახიფათო სიახლოვეს არიან. მოემი თვლის რომ მათ შორის სხვაობა, მცირე, მაგრამ მაინც არის.

მოემის შეხედულებით სოლიფსიზმი ისეთი თეორიაა, რომელმაც არ შეიძლება არ შეიტყუოს ხელოვანი; ის სიტყვით ადასტურებს მწერლის საქმეს. მას (სოლიფსიზმს) უსაზღვროდ მომხიბლავი სისრულე და მოხდენილობა ახასიათებს. ინგლისელ მწერალს მიაჩნია – სოლიფსისტს მხოლოდ საკუთარი თავის და გამოცდილების სჯერა. იგი ქმნის სამყაროს, როგორც საკუთარი მოქმედების ასპარეზს და ეს სამყარო შედგება მისგან, მისი აზრებისა და მისი გრძნობებისაგან, ხოლო ამის მიღმა არაფერი არსებობს. ყოველი შეცნობადი, გამოცდილების ყოველი ფაქტი, მისი ცხოვრების იდეაა და ამ ცნობიერების გარეშე არ არსებობს. მისთვის ოცნება და სინამდვილე ერთია.

აი ასე, მხატვრულად, მოკლედ, მაგრამ ტყვადად განმარტა სოლიფსიზმი სომერსეტ მოემმა. მან გულწრფელად თქვა ის, რაც გასული საუკუნის ოციან წლებში ჩვენში ჯერ კიდევ შეიძლებოდა თქმულიყო: ყველა ხერხი კარგია ცუდის გარდა. მოგვიანებით იგივე სოლიფსიზმი საბჭოთა ლიტმცოდნეობასა და კრიტიკაში მძიმე ცოდვად ითვლებოდა,

რადგანაც იგი განმარტებული იყო, როგორც უკიდურესი ფორმა სუბიექტური იდეალიზმისა.

დ. კასრადის და ვ. კოტეტიშვილის წერილები გასული საუკუნის ოცინ წლებს განეკუთვნება, სომერსტ მოემის “შეჯამება” კი 1938 წელს გამოქვეყნდა (რუსულად 1952 წ.) ძნელი საგარაუდლოა მოემს რომ ქართველ კრიტიკოსთა ეს წერილები სცნობოდა. აქ უფრო ხელოვანთა ინტუიტიური თანხვედრაა. ზევით მოტანილი მაგალითები კიდევ ერთხელ მიანიშნებს – ჭეშმარიტი ლიტერატურა ვერ გუობს ჩარჩობს, იდეოლოგიურ საზღვრებს – ყველა საშუალება კარგია, რომელიც მწერალს სათქმელის უკეთ გამოხატვაში გამოადგება. სხვადასხვა ქვეყნის და სხვადასხვა ეპოქის ხელოვანთა ამგვარი ტიპის თანხვედრა (გნებავთ მას ანდერგრაუნდი დავარქვათ) კიდევ ერთხელ ადასტურებს – მსოფელმხედველობრივი და განწყობათა მსგავსება აზრისა და სათქმელის გამოხატვის პროცესში, ზოგჯერ გამომსახველ საშუალებათა და მოსაზრებათა დაახლოებას იწვევს, და რაოდენ სუბიექტურის არ უნდა ჩანდეს ამგვარი პარალელები, ამის საფუძველს მაინც ძვეით მოყვანილ მწერალთა შემოქმედება იძლევა.

M. Shelegia. Literary Proceeding

Summary

Genuine literature defines the frames on ideological borders. World observing and character similarity express the ideas and soughts and while the processes eases the closening of means and thoughts. Exactly soliphthim became the “cause” of different counters and epochs arts (Nicoloz Baratashvili, Robert Moem, Vakhtang Kotetishvili, DaviT Kasradze) and literary proceeding.

M. Шелегия. Литературное созвучие

Резюме

Истинная литература не вписывается в рамки идеологических границ. Мировоззренческое и установочное сходство мыслей в процессе выражения порой вызывает сближение изобразительных средств и мнений. Именно соллепсизм стал «причиной» литературного «созвучия» писателей различных стран и эпох (Николоз Бараташвили, Сомерста Моэма, Вахтанга Котетишвили, Давида Касрадзе).

Глория Чотулиди

Государственный университет И. Чавчавадзе

Языковой маркер интертекстуальных связей как текстовая единица

В качестве языковых маркеров интертекстуальных связей художественного текста могут быть исследованы языковые модели воплощения понятийных систем–концептов, «свернутые» в лексической единице, где слово-знак является «независимой от говорящего и слушающего «плотной» сущностью, которая может быть предметом передачи от одного человека к другому, предметом обмена в круговороте общения» [4, 250]. Сказанное может быть соотнесено с представлением о «ближайшем» и «дальнейшем» значениях слова [3], как о процессе расщепления в словесном знаке эксплицитной и имплицитной энергии. К таким лексическим единицам могут быть отнесены языковые единицы фонда вторичной номинации - метафора, перифраза, оксюморон, реализующие связь данного текста с интертекстуальным континуумом. Применительно к языку художественной речи перечисленные маркеры интертекстуальности могут пониматься как глубинные семантические универсалии человеческого сознания, не являющиеся исключительно поэтическим фактом, но свойственные, прежде всего, языку художественной литературы, где доминирует стремление высветить новое в общезначимом.

Коды, свернутые в метафоре, перифразе, оксюмороне, основываются на процедуре сравнения, поиска в семантике знака сем, включая коннотативные и вплоть до антонимичных, которые являются источником семантической транспозиции и перегруппировки языковой единицы как внутри семантической сферы, так и за ее пределами. Этот процесс порождает возникновение ассоциативных рядов, перемещение векторов логических связей, во многом основанных на культурно-исторической памяти языковой личности. Возникающие в контексте ассоциативные связи не вступают в противоречие с логикой категоризации мира, но вскрывают в обыденной таксономии необычные, имплицитные ракурсы. Ассоциативный потенциал языковой единицы, активизирующийся в контексте, является экспликацией глубинной структуры текста, в которой активизируется присущая художественному тексту энергия самогенерации смыслов. «Слова...

выступают как «аббревиатуры» замысла – носители имплицитной энергии: они служат только пружинами, орудиями мысли и не годятся для ее окончательного выражения» [2, 121]. Через слово – понятийную систему реализуется системообразующая категория авторства. Поскольку текст диалогичен, понятийная система должна быть «вскрыта» адресатом, так в языковом знаке-маркере реализуется еще одна системообразующая категория текста – адресатность, которая направлена на адресата, вовлекаемого в коммуникативную связь с автором через данный текст, эксплицированный языковыми знаками. Слово – единица языка – является носителем информации, оно содержит концентрированное знание об отдельном фрагменте картины мира. Информативность как системообразующая категория текста реализуется через языковую единицу. Через эту же единицу осуществляется многомерная связь данного текста с другими текстами (лингвистическими и нелингвистическими), что позволяет считать ее единицей, реализующей категорию интертекстуальности в тексте. Слово – это иконический знак текста, который в зависимости от авторской интенции, конкретного словоупотребления, интерпретативного потенциала адресата может либо объективировать дополнительные, глубинные смыслы, либо указывать на возможность существования нелексикализованных смыслов. Названные процессы относятся к уровню ментальных преобразований и охватывают сферу ментального (понятийного) лексикона, индивидуального тезауруса. Единицы, способные к наращению глубинных связей в художественном тексте, являются языковыми экспликаторами входа в интертекст, внутри которого выстраиваются культурные изоглоссы, которые носят характер как сугубо личностный, так и общественный, применительно к языку – это узуально и окказионально освоенная транспозиция. Интертекстуальные связи языковых единиц отражают предметно-процессуальные отношения не только лингвистически освоенного мира, но и мира духовного, символического, образного, многие категории которого относятся к уровню невербализованных, нелексикализованных смыслов. Эти смыслы рождаются при особом соположении отдельных слов, при сравнении данной реалии с той, которая в потоке обыденной речи не соотносима с предложенными автором референтом и релятом. Ценностные установки личности, кодирующей и декодирующей языковой знак, базируются на данных культуры; они могут существенно влиять на глубинную структуру слова, на реализацию обозначающей функции языка в конкретном речевом акте. В предметно-процессуальном мире, где все переплетено, все связано со всем, слово как результат сложной внутренней жизни индивида наделено способностью символизировать внутренний духовный мир человека – от чувственно-познавательного до чувственно-эмоционального. Посредством этой способности слова один субъект возбуждает в другом импульсы его духовной жизни. Посредством этой способности языковых единиц расширяется смысловая емкость текста и эвристические возможности его восприятия. Креативные процессы в тексте базируются на онтологических соответствиях, которые проецируются из сферы-источника в новую осваиваемую сферу (Лакофф).

Экспликатором этих процессов является языковой знак - средство вторичной номинации. В метафоре, перифразе, оксюморне реализуется процесс мышления, как сознательный, так и бессознательный; это – языковые механизмы включения ассоциаций читателя, приводящие к формированию обязательного смыслового слоя художественного текста. Они детерминируют направление смыслообразования, но находятся в латентном состоянии, поскольку являются языковыми единицами, которые только в контексте и только при совпадении индивидуально-психологических свойств автора и читателя эксплицируют имплицитное знание. Их декодирование требует специальных понимающих усилий, активизации творческой активности читателя, интерактивного диалога автора с читателем через игру-загадку, через «семантические» ловушки и предполагает известную степень «совпадения» с точкой отсчета автора.

Эти единицы охарактеризованы способностью осуществлять семантическую реализацию на базе усиления синтагматической связи, что приводит к информативной избыточности языкового знака (в контексте): «Поэтический образ каждый раз воспринимается и оживляется понимающим, говорит ему нечто большее, чем то, что в нем непосредственно заключено» [3, 141]. Такая «гиперсемантизация» (в терминологии У. Вейнрейха) является существенным отличием кода художественного текста от языкового, где знак склонен приобретать «непрозрачность», свойственную предметам. «Множество знаков авторефлексивного текста образуют сложную сеть взаимосвязей, в которой они оказывают друг другу ту поддержку, которой им не предоставляет языковой код. В итоге художественный текст «безостановочно преобразует денотации в коннотации, заставляя значения играть роль означающих новых означаемых» (У. Эко)» [1, 588].

В авторефлексивности художественного текста заложена причина изоморфизма всех его уровней (У. Эко). Его когерентность обуславливает то, что у «наблюдателя появляется тенденция все

в тексте трактовать как неслучайное, системным образом взаимосвязанное» [1, 589]. Знаки текста становятся объектами, «тем, на что смотрят» (Рикер); это – коды, свернутые в языковой единице (синтагме) и актуальные в данной системе (в конкретном художественном тексте); для конкретного художественного текста, являющегося когерентной системой, языковая единица структурирует когнитивный контекст, который обозначает фрагменты областей концептуального знания, актуализированные в данном словоупотреблении. Декодирование этих знаков требует специальных понимающих усилий и знаний участниками коммуникации других текстов, где смешение определенных элементов дает новые комбинации. Результатом новой комбинации можно считать интертекстуальное значение языковой единицы. Интертекстуальное значение языковой единицы актуально в данном контексте. При описании показателей интертекстуального значения языковой единицы учитываются многочисленные семантические нюансы, обусловленные сложностью значений отдельных слов и сложностью смыслов, возникающих при их реализации в тексте, когда смещаются референтные векторы при окказиональном соположении, вплоть до аномальных (оксюморон). При этом в языковой единице развивается интертекстуальное значение, которое, отражая обобщение предметов мысли в понятия и вербализуя это понятие, само выступает в качестве конструкта для конструируемого понятия внутри конкретного текста. Оно основано на семантическом потенциале знака и знании из сферы культурного контекста, который, согласно М. Риффатерру, «опутывает... сеть культуры» литературную деятельность человека и «ускользнуть от которой не властен никто». Средства вторичной номинации являются наиболее яркими образцами языковых маркеров интертекстуальной связи. В конкретном тексте языковая единица, маркирующая «вход» в интертекст и развивающая дальнейшее значение, может быть в исследовательских целях соотнесена с текстовой единицей, в которой в концентрированном виде реализуются системообразующие категории текста – авторства, адресатности, информативности, интертекстуальности. Каждая из системообразующих категорий текста в свернутом виде содержится в отдельных языковых единицах, которые в конкретном контексте авторской интенцией наделяются энергией смыслопорождения не на уровне их открытых значений, но на уровне сложно переплетающихся семантических эквивалентов истории, культуры, сознательного и бессознательного, архетипов, мифологем.

Перечисленные категории текста обеспечивают функционирование частей целого – лексического, грамматического, коммуникативного и когнитивного уровней. Языковой маркер интертекстуальной связи предназначен для переноса закодированной информации и является основой для реализации когнитивных и интенциональных стратегий адресанта и адресата.

С позиций языковой маркированности интертекстуальных связей понятие «языковая культура» может быть расширено и рассматриваться как интертекстуальная языковая культура.

Литература

1. Лукин В. А. Как-художественный текст и его структура. // Язык и культура. Факты и ценности. М., 2001.
2. Овсяннико-Куликовский Д. Н. Литературно-критические работы в 2-х томах. Т. 1. М., 1989.
3. Потебня А. А. Эстетика и поэтика. М., 1976.
4. Степанов Ю. С. Константы. Словарь русской культуры. Опыт исследования. М., 1997.

გ.ჩოტულიდი. ინტერტექსტუალობის ენობრივი მარკერი როგორც ტექსტუალური ერთეული

რეზიუმე

ცალკეული მხატვრული ტექსტის გლობალური, კოგნიტიური, კულტურული და ინტერტექსტის როგორც საინფორმაციო სისტემის ინტერტექსტური კავშირების მარკერებად შეიძლება ფუნქციონირებდეს საკუთრივ ენობრივი საშუალებები – მეორეული ნომინაციის საშუალებები, როგორებიცაა: მეტაფორა, პერიფრაზი, ოქსიმორონი. ამ რიგის ენობრივი ერთეულებიდან თითოეული წარმოადგენს მესხიერების კონცეფციური სისტემის ელემენტს, რომელიც ახდენს დრმა სემანტიკური უნივერსალიების ვერბალიზაციას, რომელთაც პოტენციურად შეიცავს მოცემული ენობრივი ერთეული. ეს უკანასკნელი ევოლუციას განიცდის მხატვრულ ტექსტში ტექსტობრივი ერთეულის, ინტერტექსტური ბლოკის, გეშტალტ-სტრუქტურის დონეზე.

Gl.Chotulidi. Intertextual language markers as textual units

Resume

These individuals are researched in the work as the language indicator, global cognitive, cultural and informational system – individual fine text's inter-textual union markers with inter-text – secondary methods of nomination, such as: Metaphor, Periphrasis, Oxymoron. Each of them of these type language units presents an element of conception system, which makes the verbalization of semantic universalies, which includes potential the giving language unit. The last one experiences an evolution on the gestalt-structure level of textual unit, inter-textual block in the fine text.

M. Chkheidze

*Head of the Department of Foreign
Languages and Communication,
Georgian Technical University,
Doctor of Philological Science,
Full Professor*

Types of arguments and Effective Communication

Language is one of mankind's greatest inventions. We can use language to make statements, issue commands, ask questions, offer explanations and make jokes... Making arguments is only one, relatively specialised use of language, albeit a rather important one. It is useful to be aware that there are various kinds of arguments. The different kinds of arguments each have their own special kinds of uses, strengths and weaknesses. They also need to be handled rather differently from one another.

The word "argument" has different meanings in different contexts. In philosophy, an argument is the set of reasons offered to get you to believe something. Sometimes "argument" refers to just the premises, as in "You think X? What's your argument for that?" Sometimes it refers to the premises plus the conclusion they're supposed to get you to believe. To understand philosophy you must find the arguments contained in what philosophers say and write. You must, in other words, find what it is they want you to believe, and what reasons they're giving you to believe it. It's not that hard to do. As you read, just keep asking yourself what the author is trying to persuade you of—what is the main point being made? And what reasons are being offered in favour of it? Once you find the arguments, you must then evaluate them; that is, check and see whether they're any good. To evaluate an argument, the first thing you need to notice is what type of argument it is. There are two main types of arguments: inductive and deductive.

A deductive argument is an argument such that the premises provide (or appear to provide) complete support for the conclusion. An inductive argument is an argument such that the premises provide (or appear to provide) some degree of support (but less than complete support) for the conclusion. If the premises actually provide the required degree of support for the conclusion, then the argument is a good one. A good deductive argument is known as a valid argument and is such that if all its premises are true, then its conclusion must be true. If all the argument is valid and actually has all true premises, then it is known as a sound argument. If it is invalid or has one or more false premises, it will be unsound. A good inductive argument is known as a strong inductive argument. It is such that if the premises are true, the conclusion is likely to be true.

Inductive arguments try to give you reason to believe that something is probably true, or most likely true. Here's an example of an inductive argument:

- Premise 1: This crow is black.
- Premise 2: That crow is black.
- Premise 3: Every crow I've ever seen is black.
- Conclusion: All crows are black.

Notice that the premises of this argument do not prove that its conclusion is true. We can strengthen the argument by adding more premises, like this:

- Premise 1: This crow is black.
- Premise 2: That crow is black.
- Premise 3: Every crow I've ever seen is black.
- Premise 4: I've traveled around the world examining crows and only found black ones.
- Premise 5: I've asked everyone I've met, and they've all reported that all the crows they've seen are black.
- Premise 6: I've read every book every published about crows, and they all say crows are always black.
- Conclusion: All crows are black.

But still the conclusion is not absolutely guaranteed to be true. We must admit that even if all the premises are true it's still possible that somewhere there was a white crow, or a yellow one, that nobody noticed. The conclusion here is at best probably true.

Evaluating inductive arguments. They don't even try to establish that their conclusions are true, it's pointless to criticize an inductive argument by saying, "That conclusion's not necessarily true!" That's something we just take for granted. Rather, we need to consider two things: First, we need to ask whether the premises are true. Second, we need to consider how strongly the premises support the conclusion even if they're all true. There's no absolutely certain way to figure this out, but we can make some rough judgments.

Deductive arguments. They try to prove their conclusions, that is, they try to show that the conclusion is absolutely true. This is a much higher standard of persuasion, and difficult to meet. But it's something many philosophers aspire to, and understandably so: no matter how strong an inductive argument you make, you must always admit that there is some reason to doubt whether its conclusion is true. But if you can make a strong (that is, "sound") deductive argument, you can set aside your doubts. Here is an example of a deductive argument:

Premise 1: All humans are mortal.

Premise 2: Jeremy is a human.

Conclusion: Jeremy is mortal.

We can see that the premises don't just make the conclusion probably true; they make it true. Since the point of presenting an argument is to persuade someone that something is true, deductive arguments can be very handy. That's why many philosophers (and non-philosophers) try to give deductive arguments to try to persuade you of things.

Evaluating deductive arguments. The problem is that lots of arguments are faulty. Some arguments are so obviously bad that you reject them at first sight. But other faulty arguments may look quite appealing, and you may be fooled by them if you're not careful. So it's good to have some tools with which to evaluate arguments. To evaluate deductive arguments it's very handy to understand two concepts: validity and soundness. An argument is valid if its form is such that its conclusion must be true **if** the premises are true.

The word "if" means that a valid argument does not necessarily have true premises or a true conclusion. In philosophy, saying "That's a valid argument" doesn't tell you anything about whether its premises or conclusion are true. It only tells you that **if** the premises were true, the conclusion would be true, too. So keep in mind that an argument can be valid even if its premises and conclusion are false:

Premise 1: If the moon is made of green cheese, then the sky will fall this year.

Premise 2: The moon is made of green cheese.

Conclusion: The sky will fall this year.

Even though the premises and conclusion are all false, the conclusion is still logically supported by the premises, such that if the premises were true, the conclusion would also be true. Thus, this argument is valid even though every part of it is false.

Given the definition of validity, we can easily figure out what invalidity is: it's when even if the premises are true, the conclusion might not be true. For example, look at this argument:

Premise 1: Whenever I go to the ice cream parlour, I always get vanilla ice cream.

Premise 2: I got vanilla ice cream.

Conclusion: I went to the ice cream parlour.

It may appear that, given the premises, the conclusion must be true—until you realize there are many different places for somebody to get vanilla ice cream. I could have got it at the store, at a friend's house, or made it at home.

It's evident that validity has to do with an argument's form that validity—good form—isn't enough, by itself, to make an argument good.

If, on the other hand, the premises are all true and the form is valid, then the argument is sound, as in the following example:

Premise 1: In every Wes Craven horror movie, at least one character gets killed off.

Premise 2: Wes Craven has made at least five horror movies.

Conclusion: At least five characters have been killed off in Wes Craven's horror movies.

The argument's form is valid and the premises are true, so the conclusion must be true.

When confronted with a deductive argument, you should get in the habit of asking yourself two questions: 1. Is the argument valid? 2. Are the premises true?

If the answer to both questions is "Yes," then the argument is sound and you have very strong reason to believe the conclusion is true. In fact, if the argument really is sound it would be irrational for you to deny the conclusion. But if the answer is "No" to either question, the argument is unsound.

მჩხეიძე არგუმენტების ტიპები და ეფექტური კომუნიკაცია

რეზიუმე

არსებობს ორი ტიპის არგუმენტი: ინდუქციური და დედუქციური. ინდუქციური არგუმენტი იძლევა გარკვეულ საფუძველს, მივიჩნიოთ, რომ რაიმე შესაძლებელია, მართებულია ან სულაც სიმართლეა. დედუქციური არგუმენტი კი ცდილობს, დაიცვას თავისი დასკვნები.

კომუნიკაცია სავსეა არგუმენტებით. პრობლემა ისაა, რომ ბევრი მათგანი არაკორექტულია. არგუმენტები უნდა შეაფასოთ, შევამოწმოთ და დავრწმუნდეთ მათ ვარგისიანობაში. არგუმენტის ვარგისიანობის შესაფასების კრიტერიუმს მისი რეალურობა და საფუძვლიანობა წარმოადგენს.

М. Чхеидзе. Типы аргументов и эффективная коммуникация

Резюме

Существуют два основных вида аргументов: индуктивные и дедуктивные. Индуктивные аргументы пытаются дать вам основания полагать, что что-то вероятно, справедливо, или, скорее всего, правда. Дедуктивный аргумент пытается доказать свои выводы.

Коммуникация полна аргументами. Проблема заключается в том, что многие из них некорректны. Вы должны оценить их, то есть проверить и убедиться в том, что они полезны. Действительность и основательность являются критериями годности аргумента.

ბადრი ცხადაძე

*ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი,
პროფესორი*

ტერმინოლოგიური ძიებანი (1. თავისთავად // მაუსი, 2. წიდა, წიტა, წილოვანი)

ამა თუ იმ ტერმინთა ლინგვისტურ-ეტიმოლოგიური ძიება, მათი თავდაპირველი შინაარსობლივ-სემანტიკური მხარის დადგენა თუ უცხოური ტერმინის გვერდით საკუთრივ ქართული სიტყვის ტერმინად ქცევა ქართველოლოგიაში ყოველთვის აქტუალური იყო (მაგ., *ასანთი, განტოლება, ვაგონი // რონოდა, ტელეფონი // ელსმენი, პროსპექტი // გამზირი, რკინიგზა, კომპიუტერი // ეგმა*...). მითუმეტეს ახლა, ოცდამეერთე საუკუნის დასაწყისში, ახალი ტექნოლოგიების დანერგვის საუკუნეში, როცა ნებისმიერ ენაში ძირძველი ტერმინადქცეული სიტყვა არაიშვიათად ნაირგვარ ცვლილებას განიცდის – ვიწროვდება ან ფართოვდება, მეტიც, ზოგჯერ უჩინარდება და სამუდამოდ კვდება კიდევ-ამჯერად ჩვენ მხოლოდ ორ ტერმინს განვიხილავთ: პირველი მათგანი კომპიუტერულ ტერმინთა წყებას განეკუთვნება, მეორე – მეტალურგიულ-სამშენებლო-სამეურნეოს.

1. მაუსის შესატყვისისათვის.

ინგლისური სახელდება „მაუსი“ XX ს-ის 80-იან წლებში საქართველოში ახალი ტექნოლოგიების, კერძოდ, კომპიუტერიზაციას შემოჭრას შემოჰყვა. თავად ინოვაციურმა ტერმინმა *კომპიუტერმა* თანდათან განდევნა საბჭოურ ქართულ სამეცნიერო სინამდვილეში სპეციალისტთა შორის მიღებული აბრევიატურა *ეგმა* (ელექტრო-გამომთვლელი მანქანა), ხოლო კლავიატურის თითოეული სათითურის აღმნიშვნელად იმთავითვე *კლავიში* დამკვიდრდა, რომლის გვერდით გაჩნდა – ა კინობითსუფიქსიანი *კლავიშა-ც* (იხ. [1, 15]).

უცხოელმა სპეციალისტებმა იმთავითვე კომპიუტერთან და კომპიუტერის მაგიდასთან სამართავ პულტს „მაუსი“ შეარქვეს, რადგან იგი ფორმობრივ მართლაც წააგავს „მაუსს“ – თავგს. კომპიუტერის მომხმარებელთა უმეტესობა დღესაც სწორედ ამ უცხოურ ტერმინს იყენებს. ქართველმა სპეციალისტებმა კი ქართულ კომპიუტერულ ტერმინოლოგიაში „მაუსის“ გვერდით მისი ზედმიწევნითი თარგმანის დამკვიდრება სცადეს.

ასე გაჩნდა „მაუსის“ გვერდით ქართული კალკირებული ტერმინები „თავვი“, „თავუ“, „თავუნა“, ამ უკანასკნელ ორს კინობით-მოფერებითი იერი დაჰკრავს, რაც მასალობრივ გამოსატულია კიდევ მათსავე დაბოლოებაში.

რამდენიმე წლის წინათ სპეციალისტთა ერთ ნაწილს „მაუსის“ აღმნიშვნელად ჩვენეული სახელდება შევთავაზეთ. ესაა დიალექტური სიტყვა **თავვისარა**, რომელიც იმერული კილოს კუთვნილებაა (იგი გავრცელებულია როგორც ე. წ. შუაიმერულ, ისე ზემოიმერულ კილოკავებში, თუმცა მისი ასახვა-პოზიციერება ცნობილი დიალექტოლოგის ქეთევან ძოწენიძის „ზემოიმერულ ლექსიკონში“ არა გვაქვს [2]. ზემოიმერეთში ეს სიტყვა ახლაც ხშირი ხმარებისაა). გურულ კილოში მისი შესატყვისია „თავვისყურა“ [3]. მოტივაცია სახელდებისა ორივე კილოში ერთნაირია: იმერელმა და გურულმა ეს მცენარე თავის მიაბგვანა: ერთ შემთხვევაში **თავვის ისარს**, მეორე შემთხვევაში **თავვის ყურს**. **თავვისარა** ანუ **თავვისყურა** ერთგვარი მწვანე მაგარდეროიანი და მაგარძირიანი მცენარეა, ეკლებიანი, რომელსაც თაიგულად შეკრავენ (ყვავილების თაიგულივით კრავენ), რომლითაც (შემოდგომით), ღვინის ჩახმამდე, ქვევრსა და ჭურებს რეცხავენ. იგი ერთ-ერთი საუკეთესო „სარეცხელაა“. თავვისარას ღეროს ეკლიანი დაბოლოება მართლაც ისარს მოგვაგონებს და გასაოცარი სიზუსტით ჰგავს კომპიუტერის ეკრანზე გამოსახულ ისარს – კურსივს. სწორედ ამიტომ მიგვაჩნია იგი მოხდენილ ტერმინოლოგიურ შესატყვისად ინგლისური მაუსისათვის, რადგან ერთდროულად გამოხარტავს როგორც „მაუსს“, ისე მაუსზე თითების მანუპულირებით ეკრანზე თავჩენილ მოძრავ ისარს (ისრის წვერს). ამიტომ, ვფიქრობთ, იგი, როგორც ტერმინი, ქართულ კომპიუტერულ ტერმინოლოგიასა ყოველდღიურ სიტყვათხმარებაში, დასამკვიდრებელია.

2. წიდა საამშენებლო-მეტალურგიული ტერმინის წარმომავლობისათვის (წიდა, წიტა, წიდოვან და მწიდნავ (მწიდენელ) სიტყვათა ურთიერთმიმართებისათვის)

სპეციალისტებისათვის საყოველთაოდ ცნობილია, რომ ქართველთა წინაპართა წინაპრები მეტალურგები, „ხალიბები“ იყვნენ, რაზეც მეტყველებს არაერთი არქეოლოგიური, ეთნოგრაფიული თუ ენობრივი მონაცემი. ენობრივ-ლექსიკოლოგიურ მონაცემთაგან ამ მხრივ საყურადღებოა ქართულ ენასა და მეტალურგიულ ტერმინოლოგიაში ტერმინადქცეული ძირძველი სიტყვა **წიდა**, რომელიც ისევე ძველია, როგორც ქართველური გენი, ქართული ეთნოსი და ქართული ენა.

წიდა ძველი ქართული სიტყვაა და ჭუჭყს ნიშნავს [4, 544]. აღორძინების ხანის მწერლობის ქართულშიც თითქოს ამ სიტყვას შენარჩუნებული აქვს პირვანდელი მნიშვნელობა. სულხან-საბა ორბელიანის განმარტებით **წიდა** „სიბილწე და ფინთი რამეა“ [5, 375]: იქვე ეს ლექსემა ცალკე, დამოუკიდებელ ერთეულადაა შეტანილი და განმარტებულია „რკინის ნაღნობად, ხენჯად, რკინისა და ილეკროს ნაღნობად“ (სხვადასხვა ნუსხის მიხედვით). ვფიქრობთ, ეს ერთი და იგივე ძირია, რომლისგანაც არის ნაწარმოები –**ოვან** // **-ოან** სუფიქსიანი სიტყვაფორმები **წიდოვანი** // **წიდოანი** („თვიურით შეპყრობილი“) და **წიდოვნება** („თვიურით შეპყრობა“) განეყნებული სახელი. ღირსსაცნობია, რომ იგი დღესაც ქართული ენის ფშაურ კილოში **ბოსლობის** სინონიმია [6]. აღსანიშნავია, რომ **წიდა** ნიკო და დავით ჩუბინაშვილების ლექსიკონებშიც ანალოგიურადაა განმარტებული: **წიდა** ხენჯი რკინისა და სხუათა მეტალთა გარდაღნობისგან, ანუ გამოკვერვისგან დანარჩენი რიოში, ანუ ნაცარი [7], დ. ჩუბინაშვილი ამ განმარტებას „სიცუდეს“ და „სიავეს“ უმატებს, თან იმავდროულად რუსულ შესატყვისსაც ურთავს [8]. ამრიგად, ძვ. ქართ. **წიდა** „ჭუჭყი“ სიტყვამ სემანტიკურად შეიძინა ახალი მნიშვნელობა „ხენჯი“, მონარჩენი, ნარჩენი“, „ნაცარი“, რიოში, სერეული, დაურჩეველი“. მეორე მხრივ ძველ ქართულშივე **-ოვან** სუფიქსიანი **წიდას** მნიშვნელობა სხვა შინაარსით აღიჭურვა: მას დაეკისრა „დედათწესის“, „დაშტანის“, „თვიურის“ გამოსატვა, რაც თავდაპირველად ჭუჭყთან, არაწმინდა (ბინძურ) სისხლთან უნდა ყოფილიყო გაიგივებული, აქედან წარმოდგა მისი „თვიურობის“ შინაარსი.

ახალ ქართულ ენაში **წიდა** ფუძედ დასდებია აფიქსებიან თუ უაფიქსო სიტყვაწარმოებიან მერტალურგიულ თუ საამშენებლო, აგრეთვე სოფლის მეურნეობის დარგებში ხმარებულ ისეთ სპეციფიკურ სიტყვებს, როგორიცაა: **წიდაბეტონი** („ბეტონი, რომლის შემადგენლობაში წიდაც შედის“), **წიდაბლოკი** („წიდაბეტონისაგან დამზადებული დიდი ზომის ფილა, რომელიც საშენ მასალად იხმარება“), **წიდაბლოკიანი** („წიდაბლოკებისაგან შემდგარი“), **წიდანარევი** („რაშიც წიდა ურევია“), **წიდანიადავი** („ძალიან გამკვრივებული, შემკვრივებული ნიადაგი“), **წიდაყრილი** („ადგილი, სადაც წიდაა დაყრილი“), **წიდაცემენტი** („წილისაგან დამზადებული ცემენტი“) [9].

ღირსსაცნობია, რომ **წიდა** ფუძისგან წარმომდგარა მისი „მკვეთრფუძიანი“ ვარიანტი **წიტა**, (წიტიანი...) მცირეოდენი სემანტიკური და ფორმობრივი სახესხვაობით: **წიტა** ხმაბაძეობის გამომხატველი ლექსემა, რომელსგან ნაწარმოებია *აწიტებს* და *წიტება* ზმნური და ნაზმნარი ფორმები („ფურთხება ნერწყვის კბილებში გამოტარებით“). ამ მხრივ აღსანიშნავია ქართული ენის დიალექტთა მონაცემები: მაგ., **წიტი** ქართლურ კილოში ახლად ამოვლებული ჩურჩხელის ჩამონადგვით თათარას ჰქვია, ხოლო იმერულსა და მთიულურში ქათმის (და სხვა შინაური ფრინველისა და ცხოველის) ფადარათს, ფშაურში კი პატარა ბავშვის ან ხბოს განავალს, გურულ კილოში – მუწუკს. სწორედ აქედან –იან სუფიქსის დართვით ნაწარმოებია სიტყვა **წიტიანი**, რაც ქართულ ენაში ლაწირაკს, ცინგლიანს აღნიშნავს. –**ოგან** ბოლოსართიანი **წიტოვანი** კი ზოოლოგიური ტერმინია, იგივეა, რაც ქარსალა/ქარსლა [9], [10]. ამრიგად, ყველა აქ გაანალიზებული სიტყვის საერთო სემანტიკა „ჭუჭყის“, „ნარჩენის“, „წილის“ გამომხატველია. რაც შეეხება **წიღნ** ფუძეს, ერთი შეხედვით თითქოს იგი ამავე **წიღ** ძირის ვარიაციული ფორმა უნდა იყოს. შდრ. ძვ. ქართ. **წიღნე** „რტო, რქა“ [4] და აღორძინების ხანის მწერლობაში, კერძოდ, დავით გურამიშვილის „დავითიანში“ ნახმარი სიტყვაფორმები **მწიღნავი**, **მწიღნელი**, რომლებიც ძველ ქართულ წერილობით ძეგლებში არ დასტურდება:

„მაშინ იხარებს **მწიღნავი**, ოდეს მოისთვლის მტევნებსა“

ან კიდევ: „უნდა მხენელთა და მთესველთა, **მწიღნელთა**, გინა მბარავთა...“

მწიღნავი და **მწიღნელი** ნაზმნარი არსებითი სახელებია, რომლებიც წარმომდგარია **წიღნავს** ზმნის პირიანი ფორმისგან, რაც აღნიშნავს ტოტის გადამწვენელსა და მიწაში ჩამფვლელს (იმ მიზნით, რომ ვაზმა ფესვები გაიდგას) [11,357]. ასევე **მწღე** ლექსემა, რომელიც უხმოვნო და უნარო (ნ) ვარიანტია **წიღნ** ფუძისა: **წიღნ** > **მწიღნავი/მწიღნელი** და **მწღე** სადაც **მ-** პრეფიქსია, **მ-ელ** მიმდებობის საწარმოებელი ცირკუმფიქსი, ხოლო **მ-ე** ასევე თავსართ-ბოლოსართი. ვფიქრობთ, ამ სიტყვაფორმათა დაკავშირება სემანტიკურად **წიდასთან** პრობლემატურია.

აქვე დაისმის კითხვა: ხომ არა აქვს საერთო **წიღ** ან **წიღნ**, **წღ** ფუძეებს ძველი ქართულის **წითს** ზმნის პირიანი ფორმასა და **წითელ** ზედსართავ სახელთან?

ერთი შეხედვით ისე ჩანს, თითქოს ქართ. **წიდა** ძირი ქართ. **წითს**, **წითელს** უკავშირდებოდეს, მაგრამ ეს მოჩვენებითია... ეს უკანასკნელი კი სპეციალურ ლიტერატურაში ოსურ **ც'იტა** „სხივი“-სგან მომდინარედაა მიჩნეული [12, 67], შდრ. ქართ. ჭიტა, ჭყეცა, იჭყიტება, ზან. ჭითა „წითელი“. ჩვენი აზრით, რადგან ეს ფუძე (**წითს**, **წითელი**) კანონზომიერ ზანურ შესატყვისს იძლევა [13, 234-235], ფუძე საერთოა, ხოლო – **ელ** დეტერმინანტი სუფიქსია [14, 37] და ზემოთ დასახელებული ოსური სიტყვის შესატყვისი ოსურის მონათესავე სპარსულ ენაში არ დასტურდება, სავსებით შესაძლებელია იგი ქართულიდან ოსურში შესულ ნასესხობად მივიჩნიოთ. რაც შეეხება **წიდა** ფუძესთან მათ იდენტურობას, ვფიქრობთ, გამორიცხულია, რადგან ისინი სხვადასხვა წარმომავლობისა და სემანტიკისანი არიან.

ამრიგად, შეიძლება დავასკვნათ: **წიდა** (და მისგან ნაწარმოები ლექსემები) ძირძველი ქართული ტერმინაქცეული სიტყვა დღესაც წარმატებით გამოიყენება ქართულ სალიტერატურო ენასა და სამეცნიერო ლიტერატურაში – იგი ვიწრო და ფართო გაგებით მეტალურგიულ-ტექნიკური ტერმინია (რუსული შესატყვისი „шлак“) [15, 503], [16].

ლიტერატურა

1. პეკა ყოველთვიური კომპიუტერული ჟურნალი, დეკემბერი, №2. 2007
2. ქ. ძოწენიძე, ზემოიმერული ლექსიკონი, თბ., 1974
3. ქართულ კილო-თქმათა სიტყვის კონა. I. შეადგინა აღ. ღლონტმა, თბ., 1974
4. ი. აბულაძე, ძველი ქართული ენის ლექსიკონი (მასალები), თბ., 1973
5. ს. - ს. ორბელიანი, თხზულებანი ოთხ ტომად. ტ. IV. ლექსიკონი ქართული. ავტორგრაფული ნუსხების მიხედვით გამოსაცემად მოამზადა ი. აბულაძემ, თბ., 1966
6. გ. ხორნაული, ფშაური ლექსიკონი, თბ., 2000
7. ნ. ჩუბინაშვილი, ქართული ლექსიკონი რუსული თარგმანითურთ აღ. ღლონტის რედაქციითა და გამოკვლევით, თბ., 1961
8. დ. ჩუბინაშვილი, ქართულ-რუსული ლექსიკონი მეორე გამოცემა, აღდგენილი ოფსეტის წესით. სასტამბოდ მოამზადა და წინასიტყვაობა დაურთო ა. შანიძემ, თბ., 1984
9. ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი (რვატომეული), არნ. ჩიქობავას საერთო რედაქციით, ტ. VIII, თბ., 1964

10. ა. მაცაშვილი, ბოტანიკური ლექსიკონი, თბ., 1949
11. დავით გურამიშვილი, დავითიანი. ძველი ქართული ლიტერატურის ქრესტომათია, IX კლასის სახელმძღვანელო. მეორე გადამუშავებული გამოცემა. შეადგინეს და კომენტარები დაურთეს მანანა გიგინეიშვილმა, ლაურა გრიგოლაშვილმა და ვახტანგ როდონაიამ, თბ., 2003
12. მზ. ანდრონიკაშვილი, ნარკვევები ირანულ-ქართული ენობრივი ურთიერთობიდან, I. თბ., 1966
13. არნ. ჩიქობავა, ჭანურ-მეგრულ-ქართული შედარებითი ლექსიკონი, თბ., 1938
14. არნ. ჩიქობავა, სახელის ფუძის უძველესი აგებულება ქართველურ ენებში, თბ., 1942
15. ტექნიკური ტერმინოლოგია (რუსულ-ქართული ნაწილი), თბ., 1977
16. მეტალურგიული ტერმინების ხუთენოვანი ლექსიკონი. შეადგინეს გ. ქაშაკაშვილმა, ო. მეტრეველმა (როქომ), ბ. ქაშაკაშვილმა, ო. მეტრეველმა, ი. ქაშაკაშვილმა. გურამ ქაშაკაშვილის საერთო რედაქციით, თბ., 2007

B. Tskhadadze. Terminological searches

Summary

In Georgian computer terminology the term “mausi” is being used as a translation for the English term ‘Mouse’ next to it people also use its actual translations “tagvi”, “tagu”, “taguni” and “tagunia”. The author suggests the use of a much more accurate term: “tagvisara” (“tagvi” for mouse and “isara” for arrow). “tagvisara” is a plant that that’s leafs look allot like the cursor on the computer screen. “tagvisara” is a dialectic word that would site as a translation for the English term ‘Mouse’. As for “tcida” it is a very old metallurgical term that is still being used for slag. In old Georgian it was used for dirt.

B. A. Цхададзе. Терминологические изыскания

Резюме

В грузинской компьютерской терминологии нередко используются следующие термины, как перевод английского слова «Маус»: «Тагви», Тагуния, «тагуна», «тагу». По мнению автора предпочтительнее использовать грузинское диалектическое слово «тагвисара» («тагви» – мышка, «исара» стрела курсора), которая лучше выражает содержание англ. термина «маус». Что касается слова «щидა», оно древнегрузинского происхождения, и означает грязь. В современном грузинском языке слово «щидა» нашёл применением в металлургической и строительной областях.

ე. ცხადაძე

ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი

თანამედროვე ქართული ინტელექტუალური პროზის სტილური თავისებურება (თამაზ ბიბილური)

მწერლობა მუდმივი, მძიმე პროცესია. მწერლის მხატვრული აზროვნება „ღვწა-გზნება“ და „რჯაა“ ენობრივი სრულყოფისაკენ: „ზოგი მწერალი სჯერდება უკვე მიღწეულს, უკვე მინაგნებს თუ მოძიებულს, ზოგი კი ცდილობს „აღმატოს თავის თავს“, რაღაც ახალი თვითონაც მოიძიოს და მკითხველსაც შესძინოს“ [1,225].

ჩვენი თანამედროვე პროზის განახლებას ერთი უმნიშვნელოვანესი მომენტიც ქმნიდა – პროზის პოეზიასთან სიახლოვე, რომელიც თანამედროვე მოაზროვნე მწერალთა შემოქმედებაში ერთ-ერთი მომხიბვლელი ნიშანია. მაშინ, დასაწყისად მიჩნეულ XX ს-ის პირველ ათწლეულებში: „პროზის პოეზიასთან დაახლოების ტენდენცია ძირითადი გეზი შეიქნა ჩვენი მწერლობისა [2.35], ხოლო სიმბოლოს გამოკვეთა, მისი გათვალსაწინიება და მასზე დამყარება მსოფლმხედველობითი მოდელისა – საერთოდ წამყვანი გახდა. ა. ბელი მაშინაც და მოგვიანებით კვლავ და კვლავ უბრუნდებოდა სიმბოლოს გზებს, ამოწმებდა ძველ თეორიულ მონაცემებს და ასკვნიდა, რომ სიმბოლო ტრიადის ერთიანობაა თეზის, ანტითეზის და ცხოვრებისეული ფაქტების ინდუქციის [3.229].

საუკუნის დასაწყისიდან გამოჰყვა ქართულ მწერლობას სიმბოლოებისადმი სიმპათიები, მათი ყოველდღიურობაში მონიშვნა ანდა სულაც სიმბოლოთი შენიღბვა ისეთი ყოფითი დეტალებისა, რომელთა გამოაშკარავება არც იყო სასურველი.

სიმბოლურია თამაზ ბიბილურის რომანის სათაური – „ჟამი კითხულისა“ [4]. იგი ორმაგ დატვირთვას შეიცავს: აღნიშნავს დროს და გულისხმობს მეორეს – ჟამიანობას ანუ ჭირიანობას.

რომანის სიმბოლიკა „ჟამთან“ მიმართებაში და მისი ქვეტექსტურობა, რომელიც იმთავითვე არაერთგვაროვან „წაკითხვას“ გულისხმობს, არ დარჩენილა ყურადღების მიღმა. ლ. ბრეგაძემ თავის წერილში „ჟამი რომ არა“ – საგანგებოდ იმსჯელა მასზე [5.19-24], აღეგორიულობა და ორმაგობა, რომელიც სათაურშივე ცნაურდება, კიდევ უფრო ნათელი და გაფართოებულია იმ მხატვრულ პასაჟებში, რომანში რომ ვითარდება. ჩაკეტილი გარემო, შიშისა და დათრგუნვის ატმოსფერო, განწირულების და მიუსაფრობის მძიმე სურათები ააშკარავებს საზოგადოების გათიშულობას, გათითოკაცებას. გრივლ რობაქიძე ამას „კერძობით რკალში“ გახვევას დაარქმევდა.

კონტრასტული გრძნობები, სრულიად შეუსაბამო და განსხვავებული ხასიათის კითხვები – მრავალ საფიქრალს უჩენს მკითხველს. თამაზ ბიბილურმა „გაუცხოების მეთოდს“ მიმართა და საკუთარი თუ სხვა პერსონაჟების სათქმელ-სამსჯელო მღვდლის პირით მოგვაწოდა. ზოსიმესგან ვიგებთ ყველაფერს, მისგან მოგვეწოდა როგორც საკუთრივ მისეული, ასევე სხვა პერსონაჟთა ხასიათები, მათი ნამოქმედარ-ნამოღვაწარი. პირველ პირში განხორციელებული თხრობა ერთობ მონოტონურია, მდორე. ამით ხაზგასმულია სასულიერო პირისათვის ჩვეული სიღინჯე, მიუკერძოებლობა. ზოსიმეს ნათხრობი, მისი აუღელვებლობა, თუნდაც საშინელი პერიპეტიების გადმოცემისას, ყველაზე მეტად ხიბლავს მკითხველს. ამგვარი მონოტონურობა დამაჯერებლობას სძენს მხატვრულ ტექსტს.

„ჟამი კითხულისა“ გულწრფელი რომანია, მასში ხელოვნურობა და მანერიზმი საერთოდ არ არის თვალშისაცემი. დამაჯერებლობას, თხრობას არქაული მანერის მინამგვანი „და“-თი დაწყებული წინადადებებიც ჰმატებენ:

„და იმ წუთში პირველად გავიფიქრე: ჰყავს კი სოფელს კითხული?“ [4.8]

„და უცებ ისევ წელანდელმა შიშმა და შურმა შემიპყრო“ [4.32]

„და ამ ძახილს კვლავ მოჰყვა როკვა...“ [4.34]

„და ვიდრე სოფელი გონს მოვიდოდა, გოგოს მივუახლოვდი, თავჩაქინდრულს თავი ავუწიე, ჩემსკენ მოვახედე და თვალეში ჩავხედე“ [4.61]

„და მაინც რა იგრძნო ჩემმა მეგობარმა იმავე წუთიდან, როცა სოფლის კითხული გახდა, ცარიელი სიხარული თუ მძიმე ტვირთი?“ [4.100]

რომანში აშკარაა დაპირისპირების ხერხი, როცა ზოსიმე მკვეთრად განსხვავებულ ხასიათებსა და ქმედებებს მიაწერს მთავარ პერსონაჟს და მის მამა-პაპათ.

თამაზ ბიბილურისათვის არ არის დამახასიათებელი განსაკუთრებული ენობრივი ძიებები, მაგრამ მას მრავლად აქვს „პოეტური“ ჩანარები, როცა აშკარა ხდება სამყაროს მშვენიერებით ტკბობის განცდა. ასეთი ჩანართია ორი მეგობრის მიერ მზისა და თავისუფლების ერთიანად აღქმა. „წარმართობის ტკბობა მზე – ღმერთი“ – ასე შეიძლება დავარქვათ ამ სურათს:

„და ამ ძახილს კვლავ მოჰყვა როკვა... ხო, ჩვენ ვცეკვავდით და ყურში ჩავგვსმოდა ბუნების მუსიკა. გარშემო თითქოს ყველანი ერთხმად უკრავდნენ – მთებიც, მდინარეც, წყაროებიც, მზეც და ჩვენც, ამ დაკვრას აყოლილნი, ჩამავალ მზეს მიფიცებულნი, ქარივით თავისუფალნი, საკუთარ თავისუფლებას ვუმღერდით, ვუმღერდით მთელი ჩვენი ხმით, სულითა და სხეულით. მთელი სამყაროს პირისპირ თითქოს მარტო ჩვენ ვიყავით და ამ სიმარტოვით, ამ ერთადერთობით გახელვებულნი და გათამამებულნი, როგორც დედისერთა შვილები ამ ქვეყნისა, ცასა და მიწას შორის ვბორგავდით, ჩვენ მზეს შევცქეროდით და ამქვეყნად არავინ იცოდა, ვერავინ ხედავდა ჩვენს ამ ულაგამო თავისუფლებას, გარდა ერთისა – თვითონ ჩამავალი მზისა“ [4.34].

მზეც ამ შემთხვევაში სიმბოლურია, იგი თავისუფლებისა და ღვთაების ცნებებს აერთიანებს. ეს აღეგორიული მინიშნებაა ყოველი განვითარებული ინდივიდის მისწრაფებისა – იყოს თავისუფალი, იხაროს თავისუფლებით. ხოლო რა ქვეტექსტი უნდა „ჩადებულიყო“ ახალგაზრდების ამ ვნებიან სწრაფვაში შემოზღუდული არის გარეთ... ამას არც უნდა განმარტება, რომანი ხომ XX ს-ის 70-იანი წლების მიწურულს გამოქვეყნდა.

ასევე მნიშვნელოვანია მოლოდინის აღწერა. მრავალგზის განმეორება „მოლოდინისა“ , აქცენტირება მასზე რიტმსაც ქმნის და აზრის სიცხოველესაც ერთდროულად:

„იმ დღეებიდან ყველაზე უფრო მოლოდინი მახსოვს. ყველანი რაღაცას ველოდით. სოფელი ელოდა, მაგრამ ისე, რომ მას თვითონაც ვერ გრძნობდა. კითხულიც ელოდა, ოღონდ თავად კარგად იცოდა, რასაც ელოდა. მე ეს მოლოდინი ხირჩლას გამოჩენამ უფრო გამიმძაფრა“ [4.11].

რიტმის შექმნას ემსახურება „მე“ პირველი პირის ნაცვალსახელის ხშირი ხმარება, შეიძლება ითქვას, გადაჭარბებულადაც კი (ასევე „რა“ კითხვითი ნაცვალსახელის სტილისტურად განმეორება):

„მე შემიძლო ამ წუთში ავმდგარიყავი და ხეინა მომეკლა, ამით კი გადამეხადა სამაგიერო იმ გოგოსათვის, იმ ერთი ყუა პურისათვის – სოფელს რომ მოჰპარა, იმ გაავებული ძაღლებისათვის, გოგოს რომ ყვეფით მოსდევდნენ, მაგრამ სულის სიცარიელე ყველაფრის განსჯის უნარს მართმევდა და მე აღარ ვიცოდი, რა დააშავა ხეინამ, რა დააშავა სოფელმა, რა დააშავა გოგომ ან მე თვითონ სად ვიყავი და რა მინდოდა...“ [4.77]. ამ ერთ მცირე მონაკვეთში პირის ნაცვალსახელი „მე“ სამჯერ არის გამოყენებული, „იმ“ ჩვენებითი ნაცვალსახელი სამჯერ, ხოლო „რა“ ოთხჯერ. თანაც ამ სურათით იქმნება სახარების რემინესცენცია, როცა გაავებული ბრბო მარიამს იმ საქციელისათვის უპირებს ჩაქოლვას, რასაც თავად არ თაკოლობენ. ხოლო თამაზ ბიბილურის რომანში გაავებული ბრბო შიმშილის გამო პურის ქურდად ქცეულ მაწანწალა გოგოს ემუქრება ჩაქოლვით.

ქრისტიანული მორალის აშკარად გამოტანა და ასეთი სიტყვებით საზოგადოების ყურადღების მიპყრობა: „სხვათა მსაჯული ღმერთია და ადამიანს არ ეპატიება ღმერთად გახდომა“ – პირდაპირი გამოწვევა იყო ათეისტური საბჭოთა მორალისა, სადაც ყველას ერთმანეთის განკითხვა და თვალთვალი ევალებოდა.

რომანში ერთმანეთის მიყოლებით ვითარდება სასტიკი და მძაფრი კოლიზიები, ხოლო თხრობა დინჯი და მშვიდია, ალაგ-ალად მშვენიერი ფერწერული ტილოებით აფორიაქებული, შედარებებით და რემინესცენციებით გაჯერებული;

„კოშკის თავს ყვავივით ჩამოჯდება მზაკვარი ფიქრი“, – წერს ერთგან თამაზ ბიბილური და აღუშფოთველ აზრთა მდინარებაში თითქოსდა იკარგება მშვენიერი შედარება ფიქრისა ყვაფთან, ყვაფისა მზაკვართან და თავად ფიქრის სიმზაკვარისა. მრავალი ხილვაა ამ ერთ წინადადებაში – კოშკის თავზე ფიქრია წამომჯდარი, ეს არის მზაკვარი ფიქრი, ყვავივით საბედისწეროა ეს ფიქრი... ფიქრის ნაირგვარი ინტერპრეტაციაა შესაძლებელი ამ ერთი წინადადების მიხედვით. მრავალსიტყვაობა აქ საჭირო არცაა, ყველაფერი ცოცხალი და ხელშესახებია.

შეიძლება დავასკვნათ: თ. ბიბილურის შემოქმედებაში, კერძოდ, რომან „უამი კითხულისაში“ ხელოვნურობა და მანერიზმი საერთოდ არ შეინიშნება. ამ რომანისათვის დამახასიათებელია ალეგორიულობა, ორმაგობა, სიმბოლოებით აზროვნება, არქაული მანერით წერა, რაც ყოველივე, საბოლოოდ, რიტმის შექმნას ემსახურება.

ლიტერატურა

1. ლ. ავალიანი. ლიტერატურული წერილები, თბ., 1992.
2. ა. გომართელი. ქართული სიმბოლისტური პროზა, თბ., 1997.
3. А.Белый. На рубеже двух столетий. – М., 1988.
4. თ. ბიბილური. უამი კითხულისა (რომანი), თბ., 1978.
5. ლ. ბრევაძე. სიტყვა ძველი, სიტყვა ახალი, თბ., 1988.

E.Tskhadadze. The stylistic Characteristics of the modern Georgian intellectual prose (Thamaz Bibiluri)

Summary

The intellectual style prevails in the prose of Bibiluri. The writer frequently uses the forms of archaism, and allegorical words, symbols ...

These individual researches give the special appeal and expressiveness to the art texts of the writer.

Цхададзе Е.Г. Стилистические особенности современной грузинской интеллектуальной прозы (Тамаз Бибилири)

Резюме

В произведениях Т. Бибилури преобладает нетрудный интеллектуальный стиль, хотя писатель нередко употребляет архаичные формы и символы. В романе «Жами Китхулиса» имеется неискренность, манеризм, а также аллегоричность и дуальность. Эти индивидуальные изыскания придают особую экспрессивность художественным текстам писателя.

მარინა ხარატიშვილი

ხელოვნებათმცოდნეობის მეცნიერებათა კანდიდატი, პროფესორი, სტუ

ტექნიკური ინოვაცია თანამედროვე თეატრში

თანამედროვე კომპიუტერული ტექნოლოგიები ადამიანის მოღვაწეობის ყველა სფეროში შეიჭრა და მისი ძირეულად შეცვლის წინაპირობა შექმნა. გამართლდა ხელოვნური ინტელექტის ცნობილი მკვლევარის, ამერიკელი ელგარ ჰანტის წინასწარმეტყველება – “კომპიუტერის გამოყენების სფეროს ერთად-ერთი ადამიანის ფანტაზია შემოსაზღვრავს” [1,220]. ძნელი წარმოსადგენი იყო, რომ კომპიუტერულ ტექნოლოგიებს ხელოვნებაში შევხვდებოდით. ხელოვნება ადამიანის მოღვაწეობის ის სფეროა, რომელიც ძირითადად სულიერი, ესთეტიური, ფილოსოფიური კატეგორიების არეალში განეფინება. ამდენად, ტექნიკას ან მშრალ ლოგიკას ემიჯნება. ამიტომაც, როგორც ხელოვნების, ისე კომპიუტერული ტექნოლოგიების ანალიზში დასაქმებული ყველაზე თავგამოდებული ოპტიმისტიც კი ვერ წარმოიდგენდა, რომ ტექნიკური ინოვაცია შემოქმედებით სფეროში გამოჩნდებოდა. ტექნიკურმა პროგრესმა სულ მოკლე ხანში საპირისპირო დაამტკიცა. თეატრმა, ხელოვნების დარგებიდან, ერთ-ერთმა პირველმა გაუღო კარი ტექნიკურ საშუალებებს და დღეს იგი წარმოუდგენელია თანამედროვე ტექნოლოგიების გარეშე. ტექნიკური საშუალებების შემოტანის პროცესი, თეატრალური ხელოვნების რამდენიმე მიმართულებაში, თითქმის ერთდროულად, პარალელურად დაიწყო. თეატრში გამოჩნდა:

- სასცენო ტექნიკური საშუალებანი (სპექტაკლის მართვის, დეკორაციების ოპერატიული ცვლის, განათების, გახმოვანების საშუალებანი და ა.შ.);
- თეატრის ორგანიზაციული მართვის სისტემები (მაყურებელთა მასობრივი მომსახურების ორგანიზაციული სისტემები);
- სასცენო ინოვაციური ტექნოლოგიები (სენსორულად მართვადი თოჯინები, რობოტული მსახიობები” და ა.შ.);
- რეჟისორის შემოქმედებითი ლაბორატორიის მომსახურების სისტემა (რეჟისორული ექსპლიკაციის, რეჟისორული ხედვის ვიზუალური ტრანსფორმაციის ელექტრონული ვერსიების, მომავალი სპექტაკლის დეკორაციის, მუსიკალური პარტიტურის, ხმის, განათების შერჩევის სისტემები და ა.შ.);

განვიხილოთ თითოეული მათგანი თანმიმდევრულად:

თანამედროვე დიდი თეატრის სცენა დღეს სრულიად წარმოუდგენელია სასცენო ტექნიკური საშუალებების გარეშე. იგი შესაძლებლობას ქმნის, დროის უმცირეს მონაკვეთში გადააწყოს სცენა. წინასწარი გეგმის მიხედვით სცენაზე განლაგდეს დიდი მოცულობისა და წონის ახალი დეკორაცია. სპექტაკლის მსვლელობისას დეკორაციის ცვლით მიღწეული იქნას ვიზუალური ეფექტები და ა.შ. ეს რთული ადამიანურ-მანქანური, ტექნოლოგიური სისტემაა, რომელშიც კომპიუტერული ტექნოლოგიის გვერდით, სცენის ოპერატორის, დამხმარე პერსონალის ფუნქცია შენარჩუნებულია [2,87-98]. თანამედროვე თეატრი ხმის, განათების, სასცენო სივრცის შეცვლის თანამედროვე სისტემების ნაზავია და ამ, ერთი შეხედვით, დამხმარე ელემენტმა, წარმოუდგენლად გააფართოვა რეჟისორის შესაძლებლობები და შეცვალა თეატრის მოქმედების არეალი, რეჟისორული სივრცე. ამგვარი რთული სასცენო ტექნიკური საშუალებანი დღევანდელობამ დიდი თეატრების აუცილებელი ატრიბუტი გახადა. თუმცა, ქართული მარიონეტების თეატრში (ან მის მსგავს თეატრებში) განათების ან ხმის სისტემის გათვალისწინებით (სადაც ვიზუალური და ვერბალური ეფექტების თანამედროვე ტექნიკური საშუალებებია გამოყენებული), ამგვარად

აღჭურვილი მცირე სცენა არანაკლებ ეფექტურია. როგორც წესი, თანამედროვე ტექნოლოგიები ზრდიან რეჟისორულ შესაძლებლობებს, მისი ფანტაზიის დიაპაზონს და მაყურებლის აღქმის ორგანოებზე ზემოქმედებით, სანახაობრივი ეფექტების ამპლიტუდასაც.

ორგანიზაციული მართვის თვალსაზრისით, დიდი თეატრი სულ უფრო რთული ობიექტი ხდება. თეატრალური მეურნეობა გადაუდებლად ითხოვდა კომპიუტერული ტექნოლოგიების გამოყენებას და უკვე გამოჩნდნენ კიდევც “ბილეთების გაყიდვის”, “საბუღალტრო აღრიცხვის”, “რეკვიზიტების მოძიების” და ა.შ. საძიებო, ინფორმაციული სისტემები. თავისთავად, თეატრალური ობიექტი მათემატიკური აღწერისა და პროგრამების თვალსაზრისით, ერთგვაროვანი, ტიპური ობიექტია, რამაც ორგანიზაციული ხასიათის საკითხების ამოცანების გადასაწყვეტად, სტანდარტული პროგრამული კომპლექსების გამოყენების შესაძლებლობა შექმნა [2,87-98]. თითქოს “ჯადოსნური ჯოხის დაქნევით,” ერთი მეორის მიყოლებით, გაქრნენ შემოქმედებით კოლექტივთან დაკავშირებული ორგანიზაციული სირთულეები; დღეს აღარავის უკვირს, რომ დიდი თეატრების რთული მეურნეობის მართვას ადამიანურ-მანქანური სისტემა წარმართავს. კომპიუტერის მონაწილეობა გამორიცხავს შეცდომებსა და დუბლირებას, საშუალებას ქმნის საძიებო ინფორმაციის (ობიექტის) ოპერატიული პოვნისა, - მის სასურველ ფორმაში ოპერატორისთვის ან მაყურებლისათვის მიწოდებას. ყოველივე ამან დაზოგა ადამიანური დრო, თავიდან აგვაცილა ზედმეტი დანახარჯები და უნებლიე შეცდომები.

ორგანიზაციული სისტემები უშუალოდ სპექტაკლის წარმართვის პროცესშიც გამოჩნდა. ამერიკის შეერთებულ შტატებში დიდი ხანია ფუნქციონირებს რობოტული თეატრი, სადაც სცენაზე წინასწარ ხისტად დაპროგრამებული რობოტი - “მსახიობები” დგანან. მართალია, სპექტაკლი უპირველესად რობოტული მიღწევების დემონსტრირებას ისახავს მიზნად, მაგრამ მასში სულ უფრო ხშირად ჩნდება შემოქმედებითი (რეჟისორის, პროგრამისტის მიერ შეტანილი) ელემენტები. ე.წ. “ხისტი” პროგრამა რობოტი - “მსახიობს” რეჟისორული ჩანაფიქრიდან გადახვევის საშუალებას არ აძლევს. ამდენად, ყველა სპექტაკლი ერთმანეთის იდენტურია. ბოლო წლების მიღწევები რობოტულ ტექნიკაში, რომელიც ამ ტექნიკურ საშუალებებს დამოუკიდებლად ინფორმაციის მოპოვების, გადამუშავებისა და გადაწყვეტილების მიღების შესაძლებლობას უქმნის, სავარაუდოდ იმის მაუწყებელია, რომ დიდი დრო არ რჩება - შემოქმედებითი წვის პროცესში რობოტი - “მსახიობს” მიერ შემოთავაზებულ “რობოტულ იმპროვიზაციამდე”. უკანასკნელი წლების სანახაობრივ ღონისძიებებში, სხვადასხვა სახის პერფომანსებში, ფილმებსა და ტელეგადაცემებშიც გამოჩნდნენ სენსორულად მართვადი თოჯინები და ა.შ.

აქვე უნდა აღინიშნოს კომპიუტერულად სინთეზირებული ხმოვანი ეფექტების, ადამიანური ხმის შესახებ. იგი უკვე სიახლე აღარაა. უფრო მეტიც, დიდი ხანია კომპიუტერებმა ვოკალურ ხელოვნებას “შეუტყეს”. 1986 წელს ავანგარდისტ-კომპოზიტორის ჰერდ ბერტუსტლის “ორფეოსის ნიდაბში” ღმერთის პარტიას კომპიუტერული ხმა ასრულებდა, რომელიც პარიზის აკუსტიკური და მუსიკალური კვლევების ინსტიტუტში იქნა სინთეზირებული. სტოკჰოლმის სამეფო ინსტიტუტში კომპიუტერით მაღალი ვოკალური ხარისხით შესრულებულმა ვერდის “რეკვიემის” სოლომ სპეციალისტთა საერთო ყურადღება მიიპყრო. იმავე ინსტიტუტში სინთეზირებული იქნა ლუი ამსტრონგის ხმა და ა.შ. [2,87-98]. მსოფლიოს საინფორმაციო საშუალებებმა ბარსელონას ოლიმპიადის გახსნა გადასცეს, სადაც სიმღერას “ბარსელონა” ოპერის ცოცხალ მომღერალთან ერთად ესტრადის გარდაცვლილი ვარსკვლავი ასრულებდა. უნდა ველოდოთ, რომ ამგვარი სიახლე ბევრი თეატრალური რეჟისორის შემოქმედებით არსენალში გამოჩნდება და მათ რეჟისორულ შესაძლებლობებს გაფართოებს.

ქართული თეატრი, გარკვეულწილად, კონსერვატიულ სამყაროდ ჩამოყალიბდა, რომელიც ამგვარ სიახლეებს ძნელად იღებს და ეგუება. ყოველივე ამას თავისი მიზეზები აქვს: პირველ რიგში, ესაა ბოლო პერიოდის ეკონომიკური პრობლემები, რომლებიც ქართულ თეატრებს ტექნიკურ მოწყობილობაზე დანახარჯების გაწვევის საშუალებას არ აძლევს. მიუხედავად ამისა, თანამედროვე ტექნოლოგიურ შესაძლებლობათა მიღწევების გაუთვალისწინებლად, თეატრის მომავლის წარმოდგენა ძნელდება. რეჟისორი, რომლის შემოქმედებით ლაბორატორიაში ამგვარი საშუალება არ მოიპოვება, გარკვეულწილად აღარიბებს თავის შემოქმედებით ფერთა გამას. თეატრალურ ხელოვნებაში გამოყენებული ტექნოლოგიურ საშუალებათა პროგრესიც, თავის მხრივ, თეატრალური რეჟისორის ფანტაზიის მასტიმულირებელ ფაქტორად იქცა; ერთის მხრივ, იგი აიძულებს მას მუდმივად

ედიოს ახალი გამოშვებებითი საშუალებები, მეორეს მხრივ, მსახიობს პროფესიული შესაძლებლობების მუდმივი დახვეწისაკენ უბიძგებს.

რეჟისორის შემოქმედებით ლაბორატორიაში, უკვე რამდენიმე წელია რეჟისორული ექსპლიკაციის ტექნიკური საშუალება – კომპიუტერული პროგრამა გამოჩნდა, რომელიც შესაძლებლობას ქმნის წინასწარ იქნას აგებული სპექტაკლის იმიტაციური მოდელი. შესაბამისად, წინასწარ შემოქმედებით ლაბორატორიაში, სცენაზე აუსვლელად, მოიძებნოს ხმის, განათების, მუსიკალური პარტიტურის ოპტიმალური ვარიაცია, დამუშავდეს მიზანსცენის სხვადასხვა ვარიანტები, შეირჩეს შესაბამისი დეკორაცია და ა.შ. კომპიუტერული პროგრამა საშუალებას აძლევს რეჟისორს - შექმნას სპექტაკლის იმიტაციური ვერბალურ – ვიზუალური მოდელი, ერთიანად გაიაზროს სპექტაკლი და შემოქმედებით ჯგუფთან (მხატვარი, კომპოზიტორი და ა.შ.) თანამონაწილეობით ჩამოაყალიბოს მსახიობებთან ერთად სცენაზე გადასატანი სპექტაკლის პირველსახე-ამგვარი პროგრამული კომპლექსი, რა თქმა უნდა, მხოლოდ საწყის ინფორმაციას იძლევა, შემოქმედებით ჯგუფს საშუალებას უქმნის – გამორიცხოს მეორეხარისხოვანი ვარიანტები, უკეთ მომზადებული წავიდეს რეპეტიციაზე, დაზოგოს დრო და მსახიობთა შემოქმედებითი ენერჯია. ასეთ შემთხვევაში, რეპეტიციაზე კომპიუტერით წინასწარ შერჩეული ვარიანტებიდან, ოპტიმალურის შერჩევა მოხდება.

ამდენად, რეჟისორის პიესაზე მუშაობა, ტექნიკურმა პროგრესმა უკვე თამაშის ფორმით წარმართა. კომპიუტერული ტექნოლოგიის უახლესი მიღწევები, არც თუ შორეულ პერსპექტივაში, იმ დროსთან გვაახლოებს, როცა თვით სპექტაკლის სარეჟისორო ექსპლიკაციის კომპიუტერული მოდელირების პროგრამა რეჟისორთან დიალოგის რეჟიმში იმუშავებს.

თეატრის ზემოთ ჩამოთვლილი ტექნიკურ საშუალებათა მიმართულებები შესაძლებელია ერთიან მმართველობით, გლობალურ პროგრამაში გაერთიანდეს, რომელიც თანმიმდევრულად გადასცემს მართვას თითოეულ დარგობრივ პროგრამას, დაიმასხვორებს შედეგებს, შეასრულებს ანალიზს და, საჭიროების შემთხვევაში, წარუდგენს თეატრის მმართველობით ორგანოს. ბუნებრივია, ამგვარი მწყობრი სისტემა ტექნოლოგიურად აღჭურვილ, შესაბამის თეატრალურ ნაგებობას, სცენას მოითხოვს. თავბრუდამხვევი სისწრაფითა და ინტენსივობით განვითარებადი ტექნიკური (ტექნოლოგიური) პროგრესი, მისი მიღწევების გათვალისწინებას საჭიროებს და ახალი ამოცანების (ეკონომიურობის, მობილურობის, ინოვაციური ტექნოლოგიების ათვისების თვალსაზრისით) წინაშე აყენებს ქართულ თეატრალურ ხელოვნებას.

ლიტერატურა

1. პანტი ე. “ხელოვნური ინტელექტი”; “საბჭოთა საქართველო”, თბ., 1980,
2. ჩოგოვაძე გ., ცინცაძე ა. “ხელოვნური ინტელექტი საზოგადოების კარიბჭესთან”; “საბჭოთა საქართველო”, თბ., 1987,
3. ხარატიშვილი მ. “სარეჟისორო ექსპლიკაციის ფორმები”; “გლობალ პრინტი”, თბ., 2000, გვ. 129.

Marina Kharatishvili. Technical innovation in modern theatre

Summary

The work deals with the issues of application modern computer technology in the theatrical Art.

Nowadays the application of computer technologies in the theatrical art is carried out by the system of theatre management by means of technical devices and stage innovation technologies and also in the director's studio that is the preparation of electronic version of the director's view in the form of visual transformation.

М.Харатишвили. Техническая иновация в современном театре

Резюме

В статье рассмотрены возможные варианты использования современной компьютерной технологии в театральном искусстве. На современном этапе в театральном искусстве использование компьютерной технологии осуществляется в системе организационного управления театра, в сценической технике и сценических инновационных технологиях, а также в творческой лаборатории режиссера с целью подготовки электронной версии визуальной трансформации режиссерского видения.

ხალხური ლექსის “ხეკორძულას წყალი მისვამს” გაგებისათვის

ქართულ სინამდვილეში კარგად არის ცნობილი ხალხური ლექსი “ხეკორძულას წყალი მისვამს”, რომელსაც ხალხური ზეპირსიტყვიერი ტრადიცია სვეტიცხოვლის ამგების ტრაგიკულ ხვედრს უკავშირებს და რომელიც ბრწყინვალედ გააცოცხლა კ. გამსახურდიამ რომანში “დიდოსტატის კონსტანტინეს მარჯვენა”. ზოგი ამ ხალხურ ლექსს სვეტიცხოვლის ამგების ლეგენდად ან მის ფრაგმენტადაც მოიაზრებს. ასეთი ვარაუდის საფუძველს ამ ხალხური ლექსის შინაარსობრივი უსრულობა (და ალოგიკურობა!) ქმნის. არადა ლექსის შინაარსს (ხალხური ლექსისათვის კი შინაარსი, უზოგადესი გაგებით, ბუნებრივია) თუ კარგად დავუკვირდებით, აღნიშნული მოსაზრების საფუძველიანობაში უთუოდ დავრწმუნდებით. დავაკვირდეთ:

პირველ ორ სტრიქონში გამოხატული აზრი უთუოდ საჭიროებს დაზუსტებას:

*“ხეკორძულას წყალი მისვამს
მცხეთა ისე ამივია .. .”*

პირველი სტრიქონის აზრი გასაგებია და მისაღებიც: აქცენტირებულია წყლის მადლი, ზოგადი გააზრებით გამორჩეული მიწა-წყლის შვილობა, დალიანი წარმომავლობა, ნიჭისა და უნარის მომცემობა. მაგრამ როგორ გავიგოთ მთელი ქალაქის ერთი კაცის მიერ აგება, თანაც დროის ისეთ მოკლე მონაკვეთში, რომელიც ერთი ადამიანის თუნდაც მთელი სიცოცხლით განისაზღვრება?

ამასთან ხალხურ ცნობიერებასა და მეხსიერებაში პიროვნული ტრაგიზმი - მკლავის მოკვეთით დასჯის ფაქტი როგორ დაუკავშირდა მაინცა და მაინც სვეტიცხოვლის აგების ისტორიას? კი, სავარაუდოა, რომ ხალხისათვის გასაგები შეიქმნა დიდოსტატის ირგვლივ მაღალ საზოგადოებაში დატრიალებული ქიშპისა თუ შურის ამბავი და ზეპირსიტყვიერებისათვის ჩვეულ სტილში განასიტყვა მსჯავრი - “დამიჭირეს, მკლავი მომჭრეს, რატომ კარგი ავივიაო”. ასეთი ვარაუდის არსებობას უთუოდ აქვს საფუძველი, თუმცა არც ის არის გამორიცხული, რომ ეს ხალხური ლექსი თავდაპირველად სულ სხვას გვაუწყებდა და უამთა მსვლელობაში შინაარსი შეებღალა. ამგვარი რამ კი სულაც არ არის მოუღელდნელი ხალხის კულტურული მეხსიერების ქრონოტოპის სიმოკლის მიზეზით. ყოველ შემთხვევაში აშკარად იგრძნობა ამ ზეპირსიტყვიერი ლექსის ინფორმაციული უსრულობა. არა და ამ თემაზე სხვა ზეპირსიტყვიერი (და რამდენადაც ჩემთვის ცნობილია არც წერილობითი) ცნობა და/ან ტექსტი არ არსებობს.

ასეთ ვითარებაში საკითხის კვლევა უთუოდ საჭიროებს ეროვნული სინამდვილის გარეთ გასვლას, მით უფრო, როცა ჩვენი კულტურული სინამდვილე ნაწილობრივ კავკასიის ერთიან კულტურულ წრეშია მოქცეული. (ინდურ-სპარსულ და ხმელთაშუა ზღვის კულტურულ წრეებში ასევე ნაწილობრივ ჩართულობის დარად. ქართული კულტურის რაობა სწორედ ამ კულტურულ წრეებში მონაწილეობით ყალიბდებოდა ისტორიულად, იმ განსხვავებით, რომ კავკასიურში თავად დომინანტობდა). “დაკარგული კულტურული დოვლათის” ძიება კი მიზანშეწონილი უფრო მთაშია თავისი ბუნებითი კონსერვატიზმისა და ისტორიულად ცხოვრების წესისა და რწმენა-წარმოდგენათა შედარებითი შეურყვნელობის გამო. იქ კვალის ძიება ამდენად ბარში (საქართველოში) დავიწყებულ-დაკარგული რეკონსტრუირების წარმატების სერიოზული წინაპირობაა.

ზოგადად ნაგებობაზე და კონკრეტულად სამხედრო დანიშნულების ციხე-კოშკებზე მათი ამგები ოსტატების მიერ საკუთარი “საავტორო უფლების” ხელის ან მარჯვენა ხელისმტევნის აღბეჭდვის (სველ კირზე ხელის დადებით ან ამ გამოსახულების კვლევაში ჩატანებულ ქვაზე გამოკვეთით) წეს-ჩვევა განსაკუთრებით ცხადად ჩეჩნურ-ინგუშურ (ვაინახურ) ტრადიციულ ყოფასა და ფოლკლორშია შემორჩენილი.

გასაგები მიზეზების გამო, ვაინახთა ცხოვრებაში ციხე-კოშკებს უდიდესი მნიშვნელობა ეძლეოდა. ბუნებრივია, ეს მათს ზეპირსიტყვიერებაში აირეკლა უპირველესად. ვაინახური ფოლკლორის მკვლევარი მექა ხანგოშვილი ნაშრომში “ვაინახური საგმირო ეპოსი” აღნიშნავს:

საბრძოლო კოშკები დიდ როლს თამაშობდნენ ვაინახთა წინაპრების ცხოვრებაში და მათ მშენებლობას კოლოსალურ ძალასა და სახსრებს ახარჯავდნენ. ამიტომაც ხალხურ სიტყვიერებაში ასეთი დიდი როლი განეკუთვნება და თითქმის გმირი ნართების დარადაა შესხმული ხობა საბრძოლო კოშკებისადმი და ხშირად გვევლინებიან მთავარ გმირებად ხალხურ საგმირო ეპოსში.

ვაინახურ საგმირო ეპოსში საბრძოლო კოშკი (ბოუ) წარმოადგენს ძლიერების სიმბოლოს. ხუროთმოძღვარი კი ხალხში დიდი პატივისცემით სარგებლობს⁴.

ვაინახები დიდად სახელგანთქმულნი ყოფილან კოშკებისა თუ სიმაგრეების მშენებლობაში. ცნობა ამის თაობაზე ვახუშტი ბატონიშვილსაც შემოუნახავს “საქართველოს გეოგრაფიაში”. ამასვე ადასტურებს ს. მაკალათიაც ნაშრომში “ხევსურეთი” (1984წ.). თურმე ხევსურები ციხე-კოშკების ასაგებად ქისტ ოსტატებს იწვევდნენ. ს. მაკალათია გვაწვდის ცნობას, რომლის თანახმად ცისკარაულის საგვარეულოს ახიელის ციხის აგებაში ქიტი ხუროთმოძღვრისათვის 50 ძროხა გადაუხდია.

მკვლევარ ხ. ხარგოშვილის ცნობით კოშკის ასაგებ ადგილს საგულდაგულოდ არჩევდნენ საღ კლდეზე. საფუძვლის სიმყარეს სპეციალურად ამოწმებდნენ: საღ კლდეს რძეს მოასხამდნენ, თუ კლდეს ბზარი აღმოუჩნდებოდა, ცხვარს დაკლავდნენ და მისი სისხლით “აკურთხებდნენ”. მშენებლობა ერთ წელიწადში უნდა დასრულებულიყო. თუ ამ დროში ხუროთმოძღვარი მშენებლობას ვერ დაასრულებდა, კოშკი ისევე დაუმთავრებელი რჩებოდა. კოშკის მშენებლობას რომ დაასრულებდა, “კოშკის ბალავარზე, სველ კირზე ტოვებდა თავისი ხელის მტევნის გამოსახულებას, ან ქვაზე ამოკვეთდა მას, როგორც ხელმოწერას - თავისებურ გარანტს მისი სიმტკიცისა.”⁵

რუსი მკვლევარი ვ. მარკოვინი, რომელმაც სპეციალურად შეისწავლა კოშკებზე ხუროთმოძღვართა მარჯვენის გამოსახვის ტრადიცია, აღნიშნავს, რომ კოშკებზე ხან მთლიანი მკლავია გამოსახული, ძირს დაშვებული ხელის მტევნით, ხან მთლიანი მკლავია გამოსახული, ძირს დაშვებული ხელის მტევნით, ხან მალა აშვერილი ოსტატის ხელით. ფაქტების საგულდაგულო ფიქსირების მიუხედავად, ეს მკვლევარი მაინც საქმეში ჩაუხედავობას ამჟღავნებს, როცა გამოსახულ მარჯვენებს მტერთა მოკვეთილ მარჯვენებად მიიჩნევს და სრულიად უადგილოდ საბუთებად ვაჟა-ფშაველას პოემები და სვეტიცხოვლის კედელზე გამოსახული გონიოიანი მარჯვენა მოაქვს⁶.

მართებული და გააზრებულია უთუოდ ვაინახური ეთნოგრაფიისა და ფოლკლორის კარგად მცოდნე მკვლევრის ხ. ხანგოშვილის მოსაზრება - კოშკებზე გამოსახული უნდა იყოს ხუროთმოძღვართა მარჯვენა ხელთა მტევნები, როგორც მათი “ხელმოწერა - თავისებური გარანტი კოშკის სიმტკიცისა”. უკანასკნელ დრომდე ჩვენში ნაკეთობაზე საკუთარი ვინაობის - თავისებური საავტორო უფლების - დაფიქსირების ტრადიცია სამჭედლო საქმეში იყო შემორჩენილი.

აქედან გამომდინარე ქართულ ხალხურ ლექსში სწორედ ეს ტრადიცია უნდა იყოს დაფიქსირებული და არა შურიანობის ნიადაგზე დატრიალებული ერთეული ტრაგიკული ფაქტი ხუროთმოძღვრის დასჯისა. მისი ტექსტის პირველი ორი სტრიქონის შინაარსიც ალბათ იკითხებოდა: *ხეკორძულას წყალი მისვამს, მცხეთას ციხე ამივია*. ამასთან, კარგად აგებისათვის მკლავის_მოჭრასაც უნდა დაფიქრება. ხომ არ უღერდა ლექსის მესამე და მეოთხე სტრიქონები სხვანაირად, საბრძოლო ციხე-კოშკების მშენებლობის საერთოკავკასიური ტრადიციის შესატყვისად? ამთავით კი ერთია ნათელი: ამ ხალხურმა ლექსმა ჩვენამდე ძველი შინაარსით ვერ მოაღწია.

ლიტერატურა

1. ხ. ხანგოშვილი, “ქისტები”, თბ., 2005
2. ს. მაკალათია, “ხევსურეთი”, თბ., 1984
3. მ. ხანგოშვილი, “ვაინახური საგმირო ეპოსი”, თბ., 200
4. В.Н. Морковин. В стране ваиныхов. – М., 1969.

T.Jagodnishvili. Folklore Poem ‘I’d drunk khekordzula’s water For understanding

⁴ მ. ხანგოშვილი, ვაინახური საგმირო ეპოსი, თბ., 2006.

⁵ ხ. ხანგოშვილი, “ქისტები”, თბ., 2005, გვ. 84.

⁶ В.Н. Морковин. В стране ваиныхов. – М., 1969, с.52. (ციტირებას ვახდენ მ. ხანგოშვილის დასახელებული ნაშრომის მიხედვით, გვ. 78).

Summary

It's described folklore poem context with traditional descriptions of words. It's proved, that this text become to us with unsightly form.

Т.И.Джагоднишвили. К пониманию грузинского фольклорного стихотворения “Пил я воду Хекордзула”

Резюме

В статье исследовано содержание грузинского фольклорного стиха “Пил я воду Хекордзула”. Указывается, что содержание ее дошло до нас в сильно искаженном виде. По причине “утери культурной памяти” сказителями на передний план был выдвинут единичный трагический факт – усечение десницы строителя-архитектора. В следствие этого была утеряна народная традиция отображения десницы мастера на стене строения как фиксация его авторского права и гарант ее прочности.

ივანე ჯაგოდნიშვილი
სრული პროფესორი
სტუ

ახზაცის ცნების გააზრების მართებულობისათვის “აკადემიურ წერაში”

ჩვენში ამჟამად საგანმანათლებლო სფეროში მიმდინარე რეფორმა საზოგადოებაში დიდ აზრთა სხვადასხვაობას იწვევს. ობიექტურად ეს ბუნებრივია და კანონზომიერიც. ყველანაირ სიახლეს ადამიანის გონება ცნობისწადილით, მაგრამ სიფრთხილით ეკიდება. ეს სიფრთხილე კი უპრიანიც არის ისეთი, ტრადიციულისადმი ჯიუტი ერთგულებით გამორჩეული სფეროსათვის, როგორცაა განათლება. თუმცა ამ კანონზომიერ სიფრთხილეს კიდევ უფრო აძლიერებს და საფუძვლიან ეჭვიანობასაც მატებს თავად რეფორმის დაჩქარებული ტემპები და ევოლუციურის სანაცვლოდ მომარჯვებული რევოლუციური პროცესები. ეს ბუნებრივია, დიდი და რთული საკითხია და არ შეადგენს წინამდებარე წერილის განსჯის საგანს. განხილვის საგანი კი მისი ერთი ასპექტია, კერძოდ:

ჩვენს სკოლაში ევრო-ამერიკული საგანმანათლებლო კონცეფციების, ტრადიციების, პრინციპების შემოტანა-დამკვიდრების დაჩქარებულმა პროცესებმა, რასაც ახალ ცნობიერებასთან ერთად, ჩვენთვის “ახალი” სასწავლო დისციპლინის შემოღებაც მოჰყვა, მწვავედ დააყენა თანამედროვე სახელმძღვანელოების შექმნის პრობლემაც. ამ გარემოებამ კი სათავე დაუდო სრულიად ბუნებრივ პროცესს: ერთი მხრივ, ტრადიციულ სახელმძღვანელოთა გადამუშავებას დროის მოთხოვნათა შესაბამისად და მეორე მხრივ, უცხოელ ავტორთა სახელმძღვანელოების გადმოქართულებას.

თუ პირველ შემთხვევაში პედაგოგიურ-მეთოდოლოგიურმა მუშაობამ ასე თუ ისე შეინარჩუნა ასეთი ვითარებისათვის აუცილებელი აკადემიზმის თუნდაც მინიმალური სტანდარტები, მეორეზე (უცხოურ სახელმძღვანელოთა გადმოქართულება) ამის თქმა, სამწუხაროდ, სჭირს.

მომრავლდა თავისთავად საჭირო, მაგრამ უნიჭოდ, უგერგილოდ. ნათარგმნი სახელმძღვანელოები, რომლებიც მთარგმნელთა მიერ ქართული ენის არა თუ უცოდინარობას ცხადყოფს, არამედ ჩვენს მშობლიურ ენაზე აშკარა ძალადობის ფაქტებს ათვალსაჩინოებს. ამის მიზეზი ის სამწუხარო ტენდენციაა, რომ სახელმძღვანელოთა გადმოქართულების ურთულესი და უსათუთესი საქმე თავს იდებს უცხოეთში განათლება მიღებულმა ან ზოგადად უცხო ენის მცოდნე, მაგრამ საქმეში ნაკლებად ჩახედულმა პირებმა.

უცხო ენის ზოგადმა ცოდნამ (ხშირად საურთიერთო, საკომუნიკაციო დონეზე, ჩვეულებრივ სალაპარაკოს რომ ვუწოდებთ) მათ მთარგმნელობითი საქმიანობის შესაძლებლობის ილუზია შეუქმნა, ხოლო ახალგაზრდულმა სითამამემ საამისო პრეტენზიაც გაუჩინა. ამის შედეგად მივიღეთ ბევრი ისეთი “გადმოქართულებული” და ვითომ უცხოელ ავტორთა კონცეფციებზე დამყარებული “ორიგინალური”

სახელმძღვანელო, რომლის გაგება-გააზრება მოსწავლეებსა და სტუდენტებს კი არ უჭირთ მხოლოდ, არამედ დარგის სპეციალისტებსა და პედაგოგებსაც.

მთარგმნელობითი საქმიანობისათვის რომ ენის საერთო ცოდნა არ არის საკმარისი, რომ ამას სპეციალური ცოდნაც სჭირდება (განსაკუთრებით მეცნიერების სფეროში), უგულებელყოფენ და შედეგებიც ამიტომაც საგადალო.

აღნიშნულის კოკრეტულ მაგალითად მოვიტანო ჩვენში ახლად დამკვიდრებული სასწავლო დისციპლინის - “აკადემიური წერის” სწავლებისა და ამ საგნის სახელმძღვანელოთა ირგვლივ შექმნილი ვითარებას.

საზოგადოებისათვის კარგად არის ცნობილი, რომ ეს სასწავლო დისციპლინა საქართველოს უმაღლეს სასწავლებლებში “რეკომენდებული სავალდებულო” საგანია და ყველგან დამკვიდრდა საბაკალავრო განათლების პირველ დონეზე (პირველ კურსზე). თუმცა “რეკომენდაციას” არ მოჰყვა სათანადო “ახსნა-განმარტება” - მეთოდოლოგია, თუნდაც მეთოდური მითითებები. ამან კი, რბილად რომ ვთქვათ, კუროსული ვითარება შექმნა. რაკი სათაურში “აკადემიური” და “წერის” ცნებები იხილეს, ბევრმა “წერითი მეტყველების კულტურის” შემსწავლელ დისციპლინად აღიქვა (მარალი დონის - “აკადემიურობის” აქცენტირებით). ჰაიპარად იწყეს კიდევაც ამგვარი გააზრებით მისი სწავლება. ეს კუროსი კი შესაბამის უცხოურ სახელმძღვანელოთა შინაარსის გაუთავისებლობამ (მათ შორის სათაურის სიტყვა-სიტყვით თარგნამ) განაპირობა. ყურადღება არ მიექცა იმას, რომ ეს საგანი იქ, ევრო-ამერიკულ საგანმანათლებლო სივრცეში, მეცნიერული კვლევებისა და მეცნიერული წერის ელემენტარული ცოდნისა და უნარ-ჩვევების სწავლებას ისახავს მიზნად.

საქმეში ჩაუხედავ ადამიანთა ბრალია ისიც, რომ დღემდე ქართულ ენაზე გამოცემული ვითომ დამხმარე “სახელმძღვანელოები” - კონსპექტური კურსები - დამხმარე ლიტერატურის ფუნქციასაც ვერ ასრულებს. ასეთი კონსპექტების შემდგენლები (სრულიად უცნობნი აკადემიური წრისათვის) უცხო ენების ზოგადი ცოდნის სითამამით არიან შეჭიდებულნი უაღრესად საპასუხისმგებლო საქმეს. სპეციალური “სწავლის სიმოკლის” გამო მარცხს განიცდიან. ამ თავისთავად საგადალო ფაქტს კი ისიც ემატება, რომ მაინც “გააქეთ თავისი”, - ბეჭდავენ და თავს ახვევენ სტუდენტობას ასეთ ოპუსებს.

აღნიშნულის სარწმუნოებისათვის ისევ კონკრეტულ ფაქტს მივმართოთ.

“აკადემიურ წერაში” სხვა საკითხებთან ერთად ყურადღება გამახვილებულია ტექსტისა და მის სახეობებზე, ასევე მის სტრუქტურულ ერთეულებზე. ეს ბუნებრივია, რადგან საზოგადოდ ნებისმიერი წერითი სამუშაოს საბოლოო პროდუქტი ტექსტია. ამიტომ უნდა ვიცოდეთ ტექსტის რაობაც და ღრმად უნდა ვერკვეოდეთ, ერთი მხრივ, მის სტრუქტურაში, მეორე მხრივ, მის სახეობრივ ნაირფეროვნებებსა და მათთვის დამახასიათებელ თავისებურებებში.

ზოგადი (არაღინგვისტიკური) გაგებით ტექსტის ერთ-ერთი სტრუქტურული ელემენტია აბზაცი. ქართულ სინამდვილეში დამკვიდრებული ტრადიციით აბზაცი გაგებულია, როგორც კონკრეტული აზრობრივ მონაკვეთად; ერთეულად გააზრებული წინადადებების ერთობლიობა. აბზაცის სტრუქტურა კი ასეა გაგებული:

აბზაცის შეკავშირებულობას (კოჰერენტულობას) უზრუნველყოფს საკვანძო წინადადება. აბზაცს ობიექტურ სიმყარეს ანიჭებს აზრობრივ-ლოგიკური კონსტრუქცია. თუმცა სუბიექტურობის მომენტს მაინც ვერ გამორიცხავს. ეს იმაში ვლინდება, რომ ერთი და იგივე აბზაცი სხვადასხვა ადამიანმა სხვადასხვანაირად გაიაზროს, სხვადასხვა აზრობრივ-ემოციური მუხტი ჩადოს^{7,1}.

უცხოურ სახელმძღვანელოებში აბზაცის ცნება და მისი სტრუქტურა სხვადასხვანაირად არის ახსნილ-განმარტებული. ასე, მაგალითად, ინგლისურენოვან სახელმძღვანელოში, რომლის ავტორ-შემდგენლებია ვაინ გ. ბოთი, გრეგორი ჯ. კოლომბი, ჯოზეფ მ. უილიამსი (The Craft of Research. The University of Chicago Press, Chicago, 1995) აბზაცის ცნება გაიგივებულია პარაგრაფის ცნებასთან.

გაიგივების საფუძველი ისაა, რომ პარაგრაფი (ერთი შეხედვით, აბზაცის მსგავსად) ერთმანეთთან აზრობრივ-შინაარსობრივი და ლოგიკური (მიზეზ-შედეგობრივი) პრინციპით

⁷ თ. ჯავოღნიშვილი, ივ. ჯავოღნიშვილი, მ. ვარდიაშვილი, “აკადემიური წერა (წერა და კვლევა)”, თბილისი, 2008, გვ. 152.

შეკავშირებული წინადადების ერთობლიობაა. იმასაც იშველიებენ, რომ პარაგრაფი შეიძლება მოკლევ იყოს (ერთწინადადებიანი) და ვრცელიც.

არადა ტრადიციული გაგებით, პარაგრაფი სამეცნიერო ტექსტის უფრო დიდი აზრობრივ-შინაარსობრივი ერთეულია, ვიდრე აბზაცი; მეტიც, პარაგრაფი შესაძლოა თავად შეიცავდეს ერთზე მეტ აბზაცს.

პარაგრაფსა და აბზაცს, როგორც მიკროტექსტებს მსგავსი სტრუქტურები აქვთ კოჰერენტულობის პრინციპზე დამყარებული. თუმცა ტექსტის ლინგვისტიკის თვალსაზრისით ისინი სხვადასხვა დონეების ენობრივი ნიშნებია.

სხვათა შორის, პარაგრაფის კონსტრუქციურობის ნიშანი ისიცაა, რომ მას თავისი გრაფიკული ნიშანი გააჩნია (§).

ასე, რომ პარაგრაფი აზროვნებითი პროცესის გამოხატვის ფორმაა, მისი სიღრმისეული შრეების მაჩვენებელია.

აზროვნებითი პროცესი, საზოგადოდ, თავისი ბუნებით ფიქტური სტრუქტურისაა. კონკრეტული აზრი განსჯის თეორიული ფორმაა, უფრო სწორად, ფორმულირებაა. განსჯას სივრცისეული და სიღრმისეული დონეები ახასიათებს. განსჯიდან “აზრის გამოტანა” მისი ერთი რომელიმე დონის გამორჩევა-გამოცალკეება და ენობრივ

სამოსელში (წინადადებაში, “ზეფრაზობრივ ერთიანობაში” როგორც მიკროტექსტში) მოქცევაა, სახელდება. გამოუყენებელი რჩება სხვა (N რაოდენობის) დონეები თუ ასპექტები. მათი გამორჩევა-გამოცალკეება განსჯის ერთიანობიდან უკვე სხვა სახელდებებს საჭიროებს, სხვა, პირველთაგან ლოგიკურად განუყოფელი აზრის ჩამოყალიბებას.

პარაგრაფი სწორედ ასეთი აზროვნებითი პროცესის - განსჯის სხვადასხვა დონეებიდან აზრთა გამოცალკეება-სახელდების ფორმალური (ტექსტობრივი) გამოხატულებაა. ამიტომაც ვერ გაიგივდება იგი აბზაცთან.

სხვაგან, სხვა ავტორები⁸ აბზაცს ისეთ მიკროტექსტად მიიჩნევენ, რაც ჩვენი ტრადიციული გაგებით სტატუსს უფრო ჩამოჰკავს. ამ მოსაზრებას იზიარებენ “აკადემიური წერის კონსპექტური კურსის შემდგენლები ლ. ხეჩუაშვილი და ხ. მარწყვიშვილი⁹, მათი განმარტებით, “აბზაცი წინადადებების ჯგუფია, რომელიც ვიზუალურად გამოყოფილია წინა სტრიქონებისაგან”. იგი “აყალიბებს, ავითარებს ერთ მთავარ იდეას”. მასში “ჩამოყალიბებულია ერთი თემა ან თემის მხოლოდ ერთი ასპექტი”. თემა არის აბზაცის საგანი, საკითხი (Subject-ი) (გვ. 13 და სხვა(ც)).

თავისთავად სწორი დაკვირვების შემცველ ამ მსჯელობას, სამწუხაროდ, ცნებითი უზუსტობები აბუნდოვანებს. მაგალითად, ცნება “თემა”, ან ცნება “იდეა”. თემა გააჩნია თავისთავად პრობლემურ-შინაარსობრივად გასრულებულ მთლიანტექსტს და რაც მთავარია, ცალკე აღებულს (ამ შემთხვევაში არა აქვს მნიშვნელობა მიკროტექსტია თუ მაკროტექსტი). აბზაცი კი თვითკმარი (თავისთავად, ცალკე აღებული) ტექსტი არაა, იგი ტექსტის სტრუქტურული ელემენტია, სხვა უფრო დიდ ტექსტში შემავალი. ესაა აბზაცის არსებობის კონსტრუქციური პირობა. ამიტომ პატივცემული ავტორები, განსაკუთრებით მათი ქართველი თანამოაზრენი უფრო გასაგებნი იქნებოდნენ, თუ თემის ნაცვლად “ქვეთემის” ცნებას მოიმარჯვებდნენ ან იმთავითვე დააკონკრეტებდნენ აბზაცის ენობრივ-ნიშნობრივ სტატუსს. მიუთითებდნენ, რომ აბზაცი ტექსტის სტრუქტურული ერთეულია და არა დამოუკიდებელი ტექსტი. მათი განსაზღვრება კი არაზუსტია იმიტომაც, რომ აბზაცი შინაარსობრივად, მსჯელობის საგნის მიხედვითაც ტექსტის სხვა აბზაცებთან, სხვა ნაწილებთან კოჰერენტულობით (ბმულობით, შეკავშირებულობით) იძენს სისრულეს. ცალკე აღებული კი თემას, იდეას კი არ გამოხატავს, არამედ ერთ ნაწილს, ერთ ასპექტს.

აბზაცში რომ უფრო დიდ ტექსტს გულისხმობენ პატივცემული ავტორები, ამას მათი კონსპექტური კურსის აღნაგობაც ცხადყოფს, განსაკუთრებით იმ ნაწილში, სადაც გამოყოფილია და ვრცლად არის გაშლილი მსჯელობა აბზაცის ტიპებზე (თხრობითი, აღწერითი, ახსნითი). ჩვენი მიზანი არ არის ამ კონსპექტური კურსის ღირსება-ნაკლოვანებათა წარმოჩენა და შეფასება.

აღნიშნულით მხოლოდ იმის თქმა გვინდა, რომ უცხოურ სახელმძღვანელოთა გადმოქართულებას დიდი სიფრთხილე, მოცემულ სფეროში სათანადო განსწავლულობა

⁸“აკადემიური წერა”, თსუ სოციალურ და მეცნიერებათა ფაკულტეტის სტუდენტებისათვის, 2007.

⁹Fowler H. Ramsey; Aaron Jane E; Anderson Daniel - The Little Brown Handbook. 8th edition. Addison - Wesley.

სჭირდება. გადმოქართულების პრინციპი სულაც არ გულისხმობს სიტყვა-სიტყვით ყველაფრის გადმოღებას (მათ შორის ელემენტარული სავარჯიშოების ტექსტებისაც, რითაც ასევე ხშირად “გამოირჩევა” ასეთი სახელმძღვანელოები, მათ შორის ზემოთნახსენები კონსპექტური კურსიც).

გადმოქართულება უცხო (უცნობი) ცოდნის ქართულ გარემოსთან, აზროვნებასთან, ცნობიერებასთან, განცდასთან შეთანადებას გულისხმობს. ამიტომ აუცილებელია შესაბამისი ქართული სამეცნიერო-საგანმანათლებლო ტრადიციებთან ასეთი უცხო (უცნობი) ცოდნის შეთანადება. შედეგის მომტანი ახალი ცოდნა გათავისების ამგვარი გზით იქნება.

I.Jagodnishvili. Comprehension of the Definition of Indention in “Academic Writing

Summary

According to the common (nonlinguistic) definitions, one of the structural elements of text is an indention. In Georgian essence according to the established traditions the indention is defined as a semantic section considering the union of comprehension sentences. The structure of indention is defined by the following way:

The allied indention (coherention) defines the degree of insurance of connected sentences. Mentally-logical construction gives objective steadiness to the indention, though it doesn't exclude the moment of subjections. It's revealed in the fact that one and the same indention is understood comprehended in different ways by different persons, and it differently gives mentally-emotional shade.

In foreign books the definition of indention and its structure is explained differently. Also, for example, in the English book by Vain G. Boot, Gregory J. Colomb, Joseph M. Williams (The Craft of Research. The University of Chicago Press, Chicago, 1995) the definition of indention resembles the definition of paragraph.

The base of similarity is that the paragraph (at the first sight, as the indention) is the mentally-content and logical principle of united sentences. They often plead the fact that the paragraph is a more spread mentally-content unit in a scientific text, than the indention; moreover the paragraph can include more than one intention.

The paragraph and indention like the similar structures of micro texts is based on the principle of coherention, though from the point of view of text linguistics they are language signs of different levels.

By the way, the sign of constancy paragraph is the fact that it has its own graphic sign. So, the paragraph is the expression of thinking process.

The concrete thought is theoretic form of consideration, precisely – formulation. The consideration is characterized by spaced and deepen levels. “Making the conclusion” from consideration means the distinguishing one of the levels and giving (in a sentence “in over phrase union” as in micro text) the national shade. Other levels and aspects (N quantity) stayed unused. Their distinguishing from one opinion means the establishment of logically indivisible meaning. The paragraph is a formal (textual) expression from different levels of semantic division.

И.Джагоднишвили. Осмысление понятия абзаца в «Академическом письме»

Резюме

По общим (нелингвистическим) понятиям, один из структурных элементов текста – это абзац. В грузинской сущности по установленным традициям абзац определяется как смысловой отрезок, подразумевающий союз осмысленных предложений. Структура абзаца определяется следующим образом:

Союзничество абзаца (когерентность) определяет степень обеспечиваемости связного предложения. Объектную устойчивость абзаца придаёт мыслительно-логическая конструкция. Хотя момента субъективности она все равно не исключает. Это проявляется в том, что один и тот же абзац разные люди осмысливают и понимают по-разному и по-разному придают мыслительно-эмоциональный оттенок.

В зарубежных учебниках понятие абзаца и его структура разъясняется и определяется по-разному. Также, например, в английском учебнике, авторами которого являются Вайн Г. Бут, Грэгор Дж. Коломб, Джозеф М. Уиллямс, понятие абзаца уподоблено понятию параграфа.

Основанием схожести служит то, что параграф (с первого взгляда, как и абзац) является мыслительно-содержательным и логическим принципом союза объединенных предложений. Часто ссылаются на то, что параграф может быть как и коротким (одно предложение), так и распространенным (длинным). По традиционным понятиям, параграф является более распространенной мыслительно-содержательной единицей в научном тексте, чем абзац; более того параграф сам в себя может включать более одного абзаца.

Параграф и абзац, как и схожие структуры микротекстов, основаны на принципе когерентности; хотя, с точки зрения текстовой лингвистики, они являются языковыми знаками разных уровней.

Между прочим, знаком конституции параграфа является и тот факт, что он имеет свой графический знак. Так что параграф – это выражение мыслительного процесса.

Конкретная мысль является теоретической формой суждения, точнее, формулированием. Суждению свойственны пространственные и углубленные уровни. «Выносить смысл» из суждения значит выделить одну из уровней и предать (в предложении «в надфразовом единстве», как и в микротексте) национальную окраску. Неиспользованным остаются другие (N количество) уровни или аспекты. Их выделение из единого суждения значит установление логически неразделенного смысла. Параграф – это формальное (текстовое) выражение, состоящее из разных уровней смыслового разделения.

Марина Джикия
ассоциированный профессор
(ГТУ, Тбилиси)

Прямые заимствования с немецкого языка в русской горнорудной терминологии

Словарный состав современного русского языка представляет собой результат длительного развития. Рядом с древними и новыми русскими словами в нём встречаются слова, пришедшие из западноевропейских и восточных языков.

При усвоении иноязычного слова (Lehnwort) происходит устранение в нём несвойственных русскому языку звуков и форм: звуки, составляющие его, подчиняются действующим в русском языке звуковым законам, слово приобретает грамматические и словообразовательные свойства, характерные для того класса слов, куда оно входит, и вступает в новые семантические связи. (8 стр. 103)

В русской горнорудной терминологии значительно большим по количеству и семантико – словообразовательному разнообразию является пласт иноязычных технических терминов terminus technicus из немецкого языка.

Заимствованные из немецкого языка [древневерхненемецкие (двнем.) – althochdeutsche, средневерхненемецкие (свнем.) – mittelhochdeutsche, нововверхненемецкие (нвнем.) – neuhochdeutsche, нижненемецкие (ннем.) – niederdeutsche] terminus technicus стали появляться в русском языке уже в допетровскую эпоху, но особенно сильным их приток стал в начале XVIII века. Немецкие горнорудные термины входили в русский язык как с голоса, так и через книгу [Ваноччо Бирунгуччо “De la Pirotechnia” в 10 книгах (1540 г.). Георгий Агрикола “De re metallica” – “О горном деле и металлургии в двенадцати книгах” (1556г.). Георгий Агрикола “О месторождениях и рудниках в старое и новое время” (1546 г.). М. В. Ломоносов “Слово о рождении металлов от трясения земли” (1757г.). М. В. Ломоносов “Первые основания металлургии или рудных дел” (1763 г.)]

Горнорудные термины - германизмы с семантической точки зрения представляют собой наименования полезных ископаемых, их месторождений, процессов добычи и разработки руд, лиц, инструментов и машин горного дела.

Многие германизмы, войдя в русский язык, совершенно не изменились и полностью сохранили своё немецкое окончание. Среди них:

асфальт> der Asphalt> греч. asphaltos; абцуг > der Abzug> свнем. abeducke> лат. aqua duchus;
абштрих> der Abstrich; шурф> der Schurf;
асбест (минерал)> der Asbest> лат. asbestos> греч. asbestos;
базальт (минерал)> der Basalt> лат. basaltus> греч. basanites (крепкий);
бергамт> das Bergamt; бергманнит > der Bergmannit;
берилл (драгоценный камень цвета морской воды) > der Berill> лат. beryllos> греч. beryllos > среднеинд. Belur (название южноиндийского города), часто употребляется в архитектуре в качестве украшения;
блейгланц > der Bleiglanz; блейкорн> der Bleikorn;
блик (бликовать, бликовка, бликование, отбликовать, бликовое серебро) > der Blick;
блок > der Block> нем. block> англ. block;
бремсберг> der Bremsberg; демпфер> der Dämpfer;
дорн> der Dorn; дюбель> der Dübel;
ешель (минерал)> der Eschel; фальбанд > der Fahlband;
фальерц (минерал)> der Fahlerz (minera argenti grisea);
цемент > der Zement> франц. cement> лат. zementum;
цехштайн (минерал)> der Zechstein; цинк> der Zink> свнем. zinke> двнем. zinco;

фаркунст> die Fahrkunst; фрише (фришевание)> die Frische;
 флюс> der Fluß> нвнем. Flöß; зумпф> der Sumpf;
 гальмей (минерал)> der Galmei> нвнем. der Kalmey> лат. cadmia. В трудах Георгия Агриколы “De re metallica” употребляется с XVI века;
 гаспель > die Haspel> нвнем. haspil;
 геллефлинт (минерал)> der Helleflint> швед. hälleflinta;
 гель> der Gel> свнем. gelf (> gelb – жёлтый);
 герд> der Herd> свнем. hert; дроссель> die Drossel;
 глинт> der Glint> нвнем. der Klint> датск. klint;
 гранит> der Granit> свнем. granit> итал. granito> лат. granum;
 хром> das Chrom> франц. chrome> лат. chroma> греч. chroma;
 кермес> der Kermes> исп. carmesi> араб. qirmizi;
 керосин> das Kerosin> лат. cerosum; клингер> der Klinker> англ. clinker;
 кокс> der Koks> англ. coke (Plural - cokes);
 кварц (минерал)> der Quarz. В немецкой горнорудной литературе употребляется с XIVвека;
 квершлаг> der Querschlag. В трудах Георгия Агриколы “De re metallica” употребляется с XVI века;
 лахтер> der Lachter> верхненем. диалект klafter. В немецкой горнорудной литературе употребляется с XIV века;
 манганит (минерал)> der Manganit> франц. manganese> итал. manganese;
 марказит (минерал)> der Markasit> франц. marcassite> исп. marqjita> среднелат. marcassita> араб. markaschitsa;
 мергель> der Mergel> двнем. mergil> среднелат. margila> лат. marga;
 минерал> das Mineral> франц. mineral> лат. minerale. В трудах Георгия Агриколы “De re metallica” употребляется с XVI века;
 муфель> die Muffel> франц. moufle; ниппель> der Nippel> англ. nipple;
 туф> der Tuff> лат. tufus; зумпф> der Sumpf;
 вульфенит (минерал)> das Wulfenit. Минерал был назван в честь его открывателя австрийского минеролога Вульфена (1728 - 1805);
 тальк (минерал)> der Talk> франц. talc> исп. talque> араб. talq;
 темпель> der Tempel> свнем. tümpfel> двнем. tumplino> лат. templum;
 тигель> der Tigel> свнем. tegel> среднелат. tegula;
 трап (минерал)> der Trapp> швед. trapp; трасс> der Trass> франц. terasse> итал. terrazzo;
 трефф> das Treff> франц. trefle> лат. trifolium;
 шток> der Stock> свнем. stoc; шлик> der Schlik> свнем. slik;
 порфир> der Porphyg> итал. porfiro> греч. porphyreos;
 шпинель> der Spinell> итал. spinell> лат. spinellus. В трудах Георгия Агриколы “De re metallica” употребляется с XVI века: красный благородный камень;
 шпур> die Spur> свнем. spur> двнем. spog;
 шнур> die Schnur> свнем. snuor;
 шлам> der Schlamm> свнем. slam. В трудах Георгия Агриколы “De re metallica” употребляется с XVI века.
 шамот> der Schamott. Немецкое слово Schamott было образовано в 18 веке в Тюрингии итальянскими мастерами фарфора.
 сандарак>der Sandarak> лат. sandaraca> греч. sandarakos> перс. sandarak> санскр. sandarak. В немецкой горнорудной литературе употребляется с XV века.
 При сопоставлении русских и немецких горнорудных терминов обнаружены существенные расхождения фонетического характера. Многие германизмы претерпели значительные фонетические изменения. Среди них:

амбус> der Amboß; борштанга> die Bohrstange;
 болос (минерал)> der Bolus> лат. bolus> греч. bolus; друза> die Druse;
 бронза> die Bronze> франц. bronze> итал. brozo > лат. bronzium> перс. biring;
 блистр> der Blister> англ. blister. Употребляется со времён Петра Великого;
 дрель> der Dril> англ. dril; шахта> der Schacht;
 цанга> die Zange; цапфа> der Zapfen;
 цех> die Zeche> свнем. zeche; цинащ (минерал)> der Zinnasche> свнем. zinn;

цундра> der Zünder; динейцен> das Dünneisen;
 фёрдерштольня> die Förderstollen; фирстен> der First> двнем. virst;
 фланец> der Flansch> двнем. flensch; флец> der Fletz> свнем. vlez> двнем. flaz;
 флокены> die Flocken> нвнем. Floggen; фреза> die Fräse> франц. fraise;
 фритунг> die Fritte> итал. fritta> лат. fricta;
 фура> die Fuhrе> нвнем. fuora> свнем. fuore;
 футер> das Futter> свнем. vuoter> нвнем. fuotar;
 геценк> das Gesenk; гура> die Gur;
 капель> die Kapelle> франц. coupelle> лат. cupella;
 креида> die Kreide> свнем. kride> среднелат. creda> лат. creta> terra creta – просеянная земля;
 мульда> die Mulde> свнем. mulde> двнем. mulhtra> лат. mulctra;
 мура> die Mure; никель> das Nickel> швед. nickel;
 трепель> der Tripel> франц. tripoli> лат. triplus;
 шуфель> die Schaufel> свнем. schuvel> двнем. schuvala;
 штольня> der Stollen> свнем. stolle> двнем. stollo. В немецкой горнорудной литературе употребляется с XIV века;
 шихта> die Schicht> свнем. schicht; В немецкой горнорудной литературе употребляется с XIV века;
 штрек>die Strecke> свнем. strecken> двнем. strecken; штанга> die Stange> свнем. stange;
 штросса> die Strosse; штуцер> der Stutzen> свнем. stotze;
 штуф> die Stufe> свнем. stuofe> двнем. stuofa;
 поташ> die Pottasche. В немецкой горнорудной литературе употребляется с XVII века;
 проба> die Probe> свнем. probe> среднелат. probe> лат. probare;
 шрам> die Schramme> свнем. schramme; шмалта> die Schmalte> франц. smalt> итал. stalto> новолат. smaltum;
 шлак> die Schlacke> свнем. slagge;
 шауфеля> die Schaufel> свнем. schuvel> двнем. scuvala;
 фермель> das Vermeil> франц. vermeil;
 шахта> der Schacht> свнем. schacht. В немецкой горнорудной литературе употребляется с XIII века. В русском языке – со времён Петра Великого;
 реторта> die Retorte> франц. retorte> среднелат. retorta;
 Заимствованные из немецкого языка горнорудные термины – глаголы в исследуемой терминологии получают характерные для русских глаголов аффиксы и становятся фактами русского языка:
 асфальтировать> asphaltieren; купелировать> kuppelieren;
 глазуровать> glasieren> die Glasur. Образовано Мартином Лютером в 1678 году;
 рафинировать> raffinieren> франц. raffiner (fin - тонкий). В трудах Георгия Агриколы “De re metallica” употребляется с XVI века;
 квартовать> quartieren> лат. quartus (четвёртый камень);
 легировать> legieren> лат. ligare;
 футеровать> das Futter; треировать> treiben;
 зенковать> der Senker;
 шплеизовать> spleißen> свнем. splißen;
 шлифовать> schleifen> свнем. slifen> двнем. slifan;
 В русской горнорудной терминологии имеются случаи параллельного употребления русского и немецкого терминов. Многие немецкие слова переведены на русский язык. В качестве иллюстрации можно привести такие пары:
 обманка и бленда> die Blende; сланец и шифер> der Schiefer;
 слюда и глиммер> der Glimmer; крестовина и кроицкопф> der Kreuzkopf;
 лежень и шихта> die Schicht; кошка и кран> der Kran;
 черпак и грейфер> der Greifer; горняк и шахтёр> der Schachtarbeiter;
 окись свинца и глет> die Glätte; германское серебро и неизильбер> das Neusilber;
 старший штейгер и оберштейгер> der Obersteiger;
 разведчик и шурфер> der Schurfer; вести разведку и шурфовать> schürfen;
 обтачивать и шлифовать> schlichten; меловой период и креида> die Kreide;

Многие, заимствованные из немецкого языка горнорудные термины, со временем устаревают, всё более суживают сферу и частоту своего употребления и постепенно уходят из горнорудной литературы. Среди них:

афтер> der After; гаркретц> die Garkrätze;
абтрейбер> der Abtreiber; аршледер> das Arschleder;
бергамт> das Bergamt; бергверк> das Bergwerk;
блауофен> der Blauofen> австр. Plaaufen> дннем. диалект plaan;
дуршлаг> der Durschlag; форлауфер> der Vorläufer;
фришгерд> der Frischherd; фаршахта> der Fahrschacht;
фирст> der First; флутбет> das Flutbett.

Из вышеизложенного следует вывод:

Германизмы в русской горнорудной терминологии представляют многочисленную группу. В этимологическом отношении делятся на две части: термины из немецкого языка западноевропейского происхождения и термины из немецкого языка восточного происхождения. Приспособились к фонетическим нормам, грамматическим правилам, словообразовательным моделям и семантическим законам русского языка.

Литература

1. Агрикола Г. О горном деле и металлургии в двенадцати книгах. «Недра», М., 1970
2. Агрикола Г. О месторождениях и рудниках в старое и новое время. «Недра», М., 1972
3. Горное дело. Терминологический словарь «Недра», М., 1990
4. Дворецкий И. Х. Латинско – русский словарь «Русский язык», М.,
5. Ломоносов М. В. Труды по минералогии, металлургии и горному делу. Т. VIIзд- во АН СССР, М-Л., 1954
6. Степанова М. Д., Чернышева И. И. Лексикология современного немецкого языка «Высшая школа», М., 1962
7. Фёдоров А. В., Кузнецова Н. Н. Немецко – русские языковые параллели тИзд- во литературы на иностранных языках. М., 1961
8. Хауген Э. Процесс заимствования. «Новое в лингвистике» «Прогресс», М., 1972
9. Шанский Н. М. Лексикология современного русского языка«Прогресс», М., 1964
10. Bertelsmann. Universal Lexikon Bertelsmann Lexikon Verlag. München, 2001
11. Duden. Deutsches Universal wörterbuch Mannheim /Wien/ Zürich. 1988
12. Helbig Gerhard. Buscha Joachim. Deutsche Grammatik “Enzyklopädie”, Leipzig, 1988

მჯიქია პირდაპირი ნასესხობა გერმანული ენიდან რუსულ სამთო ტერმინოლოგიაში დასკვნა

გერმანიზმები რუსულ სამთო ტერმინოლოგიაში წარმოადგენენ მრავალრიცხოვან ჯგუფს. ეტიმოლოგიური თველსაზრისით იყოფიან ორ ნაწილად: ტერმინები გერმანული ენიდან დასავლეთევროპული წარმოშობის და ტერმინები გერმანული ენიდან აღმოსავლური წარმოშობის. შეეწევნენ რუსული ენის ფონეტიკურ ფორმებს, გრამატიკულ წესებს, სიტყვაწარმოების მოდელებს და სემანტიკურ კანონებს.

M.Dschikia. Die Lehnwörter aus dem Deutschen in der russischen Bergmannterminologie

Kurzer Inhalt

Germanismen in der russischen Bergmannterminologie bilden eine zahlreiche Gruppe. In etymologischer Hinsicht teilen sie sich auf zwei Teile: Termini aus dem Deutschen von westeuropäischer Herkunft und Termini aus dem Deutschen von orientalischer Herkunft. Sie sind zu den phonetischen Normen, grammatischen Regeln, wortbildenden Modellen und semantischen Gesetzen der russischen Sprache verwandt.

კულტურული გლობალიზაცია და თაობათა ცვლა

კულტურული გლობალიზაცია დასავლური სამყაროს პირმშოა. გლობალური კულტურა და მასთან დაკავშირებული პროცესები მომდინარეობენ და სათავეს იღებენ თანამედროვე მსოფლიოს ძლიერი მეტროპოლიებიდან და კულტურის უმსხვილესი ცენტრებიდან. ესენი არიან თანამედროვე ახალი „კულტურული იმპერიები“. უნდა აღინიშნოს, რომ ამგვარი გლობალური კულტურა და კოსმოპოლიტური იდეები ყოველთვის წინააღმდეგობაშია და შეუთავსებადია სახელმწიფოს ძალისმიერ პოლიტიკასა და რაც ყველაზე მთავარია, თითოეული ქვეყნის კულტურულ მახასიათებლებთან.

ზოგიერთ ქვეყანაში კულტურული გლობალიზაციის პროცესი დიდ წინააღმდეგობებსა და შეზღუდვებს აწყდება. ყოველი ქვეყნის კულტურა გამოირჩევა საკუთარი ბუნებით, სპეციფიკით, თვითმყოფადობით, ისტორიით, თვისებებითა და ტრადიციებით, ღირებულებებით, რომლებიც მეტ-ნაკლებად აფერხებენ ე.წ. კულტურული იმპერიალიზმის მზარდ პროცესს. მაგრამ ხდება პირიქითაც, როდესაც ქვეყნის კულტურა იზღუდება, იხრდილება ან ცვლილებას განიცდის გლობალური კულტურის მიერ. მიუხედავად ამგვარი გაგლებისა, ქვეყნის, ერის კულტურა მაინც ინარჩუნებს საკუთარ ბუნებას, რადგან მას გლობალიზაციის მაგნე პროცესებისაგან გარკვეული სახის „თავდაცვითი მექანიზმები“ გააჩნია. აქ გარკვეულწილად, იგულისხმება ის მახასიათებლები, რომლებიც თითოეული ერის, ეროვნული კულტურის განმასხვავებელ ნიშნებს მოიცავს. ესენია: 1) ეროვნული ხასიათი, 2) ისტორია, 3) ერისადმი კუთვნილების აღქმა და განცდა 4) დროის ფაქტორი, 5) გარკვეულ სივრცეში არსებობა, 6) ენა, 7) არავერბალური კომუნიკაცია, 8) ღირებულებანი და ფასეულობანი, 9) ქცევა: ნორმა, წესები, ტრადიციები და ჩვეულებები 10) სოციალური ჯგუფები, გაერთიანებები და კავშირები. გლობალიზაციის ერაში კულტურის თვითმყოფადობისა და მისი თვისებების შენარჩუნება დამოკიდებულია თავად იმ ქვეყნის, ერის, მოსახლეობის ეროვნულ სიძლიერეზე, თუ რამდენადაა ის ეროვნულად შეკრული და გაერთიანებული, რამდენად ძლიერი, ღრმაა მათი კულტურული მახასიათებლები, ისტორიული ფესვები, რამდენად ფასეულია ეს ტრადიციები, რამდენად მიიღებს მათი კულტურა გარედან შემოსულ გლობალურ გარდაქმნებს. მიუხედავად იმისა, რომ ერის როლი და მისი ფუნქცია სწორედ ამგვარი გარდაქმნების ფონზე საგრძნობლად შესუსტდა, იგი მაინც არსებობს და ზოგ ქვეყნებში გზასაც უღობავს და აფერხებს გლობალურ ცვლილებებსა და სიახლეებს, რაც მათი ეროვნული, თვითმყოფადი კულტურისათვის მიუღებელია. კოსმოპოლიტური, კულტურის ტალღა, ყველა ქვეყანაში სხვადასხვა დონეებს აღწევს და სხვადასხვაგვარად ვითარდება, რადგან თითოეული ერის კულტურა, იდეოლოგია განსხვავდება სხვა ერის, ქვეყნის კულტურული ცნობიერებისაგან. კოსმოპოლიტურ კულტურას გააჩნია სამი ძირითადი და მთავარი მახასიათებელი: 1) ის არის უნივერსალური პროცესი, 2) აქვს ტექნოლოგიური ბუნება, 3) და ამ პროცესში დროის ფაქტორი მინიმუმამდეა დაყვანილი.

მსოფლიო ისტორიის მანძილზე არცერთი დიდი ცივილიზაცია (ჩინეთის, რომის, ბუდისტური, ისლამური) და მათი კულტურა არ ყოფილა ასეთი უნივერსალური და ყოველისმომცველი ბუნების მატარებელი. ამ იმპერიებისა და ცივილიზაციების პარალელურად ყოველთვის არსებობდა სხვადასხვა ქვეყნების, იმპერიების, ხალხების თვითმყოფადი კულტურა, რომელიც არსებობდა კონკრეტულ სახელმწიფოში და ხალხში და სათავეს იღებდა მათი ისტორიის განსაზღვრული პერიოდიდან. დღევანდელ დღეს არსებული გლობალური კულტურა კი ძალიან ძნელია მიაკუთვნო რომელიმე ადგილს და განსაზღვრულ დროს. მიუხედავად იმისა, რომ მას ამერიკასა და დასავლეთ ევროპაში ყველაზე დიდი და ფართო მასშტაბები აქვს, მაინც ძალიან რთულია მისი კონკრეტულ ადგილთან და დროსთან დაკავშირება. ეს პროცესი თანდათან კარგავს სივრცისა და

დროის შეგრძნებას და ხდება უნივერსალური მოვლენა, რომელიც, როგორც ზოგი ექსპერტი მიიჩნევს, პლანეტარულ სახეს იძენს.

თანამედროვე, გლობალური კულტურა, პირველ რიგში, ტექნოლოგიური ცივილიზაციის შემომტანია მსოფლიოში. მისი კოსმოპოლიტანიზმი ძირითადად ეფუძნება უდიდეს ტექნოლოგიურ ბაზას კომუნიკაციის ყოველმომცველი სისტემით, რომელიც თავისთავად ქმნის მჭიდროდ ურთიერთდამოკიდებულ სოციალურ, კულტურულ კავშირებს. ამგვარ უნივერსალურ კულტურულ პროცესებს არა აქვთ კონკრეტული ისტორიული საფუძველი, არც განვითარების სპეციფიური, მახასიათებელი რითმი და თანმიმდევრობა.

ძალიან საინტერესოა კონტრასტი და განსხვავებანი წარსულ, ძველ კულტურებსა და დღევანდელ კოსმოპოლიტურ კულტურას შორის. წარსულის კულტურა, ყალიბდებოდა ქვეყნის მოსახლეობის საერთო ინტერესებზე, ტრადიციებზე, ისტორიულ გამოცდილებაზე, ზოგ შემთხვევაში მითებზე დაყრდნობით. თითოეული ერისათვის დამახასიათებელი ფასეულობანი, სიმბოლოები, ტრადიციები, მესხიერება მემკვიდრეობით გადაეცემოდა შემდეგ თაობებს და იქმნებოდა ღრმა ფესვების მქონე, მყარი, სპეციფიური, თითოეული ერისათვის გამორჩეული, თვითმყოფადი კულტურა, რომელიც გამოარჩევდა რომელიმე ერს, სხვა ერისაგან. დღევანდელი გლობალური კულტურა კი, სულ სხვაგვარ სურათს ხატავს; იგი მოკლებულია ყოველგვარ ტრადიციას, ფასეულობებს, სპეციფიურ თვისებებს, გამორჩეულობას, მითებს, სიმბოლოებს. ეს არის კოსმოპოლიტური ფენომენი, რომელსაც ყველგან შეუძლია არსებობა. ის საოცარი მასშტაბებით გავრცელდა და დღესაც ვრცელდება მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნებში. ეს კულტურა ნეიტრალურია ქვეყნის, ერის ფასეულობებისა და ტრადიციების მიმართ. ძველი კულტურის ერთ-ერთი გამორჩეული თვისებაა, რომ ის არის ერთი რომელიმე ერის კულტურა და არ ჰგავს სხვა ერის კულტურას. კოსმოპოლიტური კულტურული პროცესი კი არ განარჩევს მსოფლიოში რომელიმე ერს, სახელმწიფოს, მისთვის ყველა ერთია. ირკვევა რომ კულტურაც და გლობალიზაციაც სახელმწიფოსათვის ერთსა და იმავე საშიშროებას შეიცავენ – მოქალაქის დაკარგვის საშიშროებას. ახალი თაობა თითქმის ხელადებით და გაუაზრებლად იღებს ყველაფერს რაც ახალია. ძველ თაობას უჭირს ახალთან შეგუება, ამ ფონზე ჩნდება თაობათა დაპირისპირების პრობლემა. გლობალიზაციური პროცესების განვითარება ყველაზე მეტ სირთულესა და დაძაბულობას სწორედ კულტურულ სივრცეში იწვევს.

ქვეყნების კულტურები არიან ძალიან განსხვავებული, სპეციფიური ბუნების, ამიტომ შეუძლებელია გლობალურმა კულტურამ ყველგან ერთნაირად შეადწიოს და დამკვიდრდეს. აქედან გამომდინარე, აუცილებელია ამ კულტურამ შეიძინოს სპეციფიური თვისებები და მისაღები გახდეს განსაზღვრული საზოგადოებების წევრებისათვის, იმათთვის, ვინც ნამდვილად საჭიროებს და მოითხოვს ამ პროცესების არსებობას. ეს აუცილებელია, რადგან კულტურული გლობალიზაცია არ ეხმიანება და უარყოფით გავლენასაც კი ახდენს მსოფლიოში უამრავ ადამიანზე, რომლებიც იყოფიან კონკრეტულ საზოგადოებებად, ერებად, სხვადასხვა კულტურის მატარებლებად, ცხოვრობენ სხვადასხვა რეგიონში და კულტურული გლობალური პროცესები მხოლოდ ზიანს აყენებენ მათ ეროვნულ კულტურებს.

არსებობს მოსაზრება, რომ ერი, სახელმწიფო, რომელიც სწორად და გონივრულად მიიღებს გლობალურ ეკონომიკურ ცვლილებებს, შექმნის ეფექტურ ბაზას კაპიტალიზმის განვითარებისათვის და საკუთარ კულტურას უფრო განავითარებს. ასეთი ერი-სახელმწიფო ითამაშებს უმთავრეს, ცენტრალურ როლს პოლიტიკური ძალისა და გეოპოლიტიკური კავშირების წარმატებულად განხორციელებაში. დღესდღეობით, ქვეყნის სიდიდე და ტერიტორიული მასშტაბები ნაკლებმნიშვნელოვანი ხდება ერის, საზოგადოების ეკონომიკური პროგრესის მისაღწევად, მაშინ, როდესაც პოლიტიკური დამოუკიდებლობა რჩება ეთნიკური საზოგადოების ძალიან მნიშვნელოვან ღირებულებად ყველა კონტინენტზე. გლობალიზაციის გავლენა საზოგადოების ინტერესებსა და ღირებულებებზე ასევე მეტნაკლებად დამოკიდებულია თავად სახელმწიფოს სწორ, ეფექტურ ეკონომიკურ, სოციალურ, კულტურულ პოლიტიკაზე. ასევე ძლიერი სახელმწიფოებრიობა უმნიშვნელოვანეს როლს ასრულებს საზოგადოებაზე გლობალური პროცესების კონტროლში. ქვეყანას უნდა შეეძლოს არეგულიროს და აკონტროლოს ის მასობრივი, ინტერნაციონალური ძვრები, რაც გლობალურ კულტურას მოაქვს და საკუთარი

ეროვნული ინტერესებიდან გამომდინარე, უნდა განსაზღვროს რა არის მისი ერისათვის კარგის მომტანი ან მავნე ზეგავლენის მატარებელი.

კულტურული გლობალიზაცია მესამე სამყაროს ქვეყნებსა და არადასავლურ საზოგადოებაში განსაკუთრებულად და ყველაზე მეტად იგრძნობა, იგი აქ ადგილობრივი კულტურისათვის სრულიად უცხო და ახალ ელემენტებსა და ღირებულებებს ამკვიდრებს. ამ ქვეყნების კულტურა განსაკუთრებულად მგრძობიარეა დასავლური, გლობალური ფასეულობებისადმი. დასავლური კულტურის გლობალური პროცესები, საბაზრო ეკონომიკა, კომუნიკაციური ტექნოლოგიების სწრაფი ზრდა მსოფლიოში ყველაზე ნათლად აისახება და ვლინდება აფრიკის კონტინენტზე, სადაც მძლავრი გლობალური პროცესები ყველაზე ადვილად და მასობრივად მკვიდრდება და ერთ-ერთი მიზეზი არის ამ ქვეყნების უკიდურესად ღარიბი და მწირი ეკონომიკური, სოციალური პირობები.

კულტურული გლობალიზაციის უარყოფითი მხარეები ბევრად უფრო მეტია, ვიდრე დადებითი. ეს ჩანს იმაშიც, რომ ხდება ქვეყნების კულტურის კომერციალიზაცია. „კომერციული“ კულტურა კარგავს თავის ძირითად და მთავარ შინაარსს და ის ერის, ეთნოსის კულტურა უკვე აღარ არის. ისეთი მძლავრი კულტურული ფენომენები, როგორებიც არის მუსიკა, კინო, ხელოვნება, სპორტი, ტანსაცმელი დღეს სამწუხაროდ ხდება გლობალური ბაზრის პროდუქტი. ამგვარი კომერციალიზაცია, რომელიც იწვევს კულტურული ღირებულებების გაუფასურებას თავისთავად ნეგატიური პროცესია, რომლის დროსაც დიდია საშიშროება იმისა, რომ ბევრი ქვეყნის კულტურის მახასიათებლები დაიკარგება მხოლოდ იმიტომ, რომ მას არ მიიღებს გლობალური, კომერციული ბაზარი. ერის კულტურა ასაზრდოებს გაცილებით ღირებულ და სრულიად განსხვავებულ ინტერესებსა და მისწრაფებებს. როგორც ერთმა აფრიკელმა ექსპერტმა აღნიშნა, ტრადიციული კულტურული ღირებულებანი მიაქვს კოკა-კოლისა და მაკდონალდსის კულტურას.

გლობალიზებული „კულტურები“ უკარგავენ ეროვნულ კულტურებს თავიანთ ძალას. ხდება გლობალური ინტეგრაცია ადგილობრივი დეზინტეგრაციის ხარჯზე. აღსანიშნავია, რომ გლობალურ მედიას მსოფლიოში ფლობს რამდენიმე უძლიერესი და უდიდესი კომპანია, რომლებიც მოღვაწეობენ მუსიკისა და კინოს ინდუსტრიაში. მაგალითად, 1997 წლისათვის თV-ის ტელევიზია ხელმისაწვდომი იყო 280 მილიონი ოჯახისათვის დაახლოებით 70 ქვეყანაში. უნდა ითქვას, რომ საერთოდ, ტელე-პროგრამები მთელ მსოფლიოში სულ უფრო ემსგავსება ერთმანეთს, იგივე ხდება მუსიკის სფეროსა და კინოს ინდუსტრიაში და ა.შ. გლობალური პროცესების ერთგვაროვნება ჩანს იმაშიც, რომ მსოფლიო ქვეყნების მოსახლეობის დიდი ნაწილი ოცნებობს დიდ ქალაქებში ცხოვრებაზე. იმიგრაციული პროცესების ზრდა კიდევ უფრო ართულებს განვითარებადი ქვეყნის ისედაც მძიმე სოციალურ პირობებს, რაც პირველ რიგში, თავად იმიგრანტების ცხოვრების პირობებზე აისახება.

საბოლოოდ, უნდა ითქვას, რომ კულტურული გლობალიზაცია და კოსმოპოლიტანიზმი აშკარა და ცხადი მოვლენაა თანამედროვე მსოფლიოში. სიახლეები და ნოვაციები ერის კულტურულ ცხოვრებაში ყოველთვის საჭირო და საინტერესოა, დღევანდელი გლობალური მოვლენები ნაკლებად ეხმიანება ადგილობრივი, ეროვნული კულტურის იდეალებსა და ღირებულებებს. კულტურული გლობალიზაცია უარყოფითი პროცესი ხდება მაშინ, როდესაც იგი სავსებით ჩრდილავს ერის თვითმყოფად კულტურულ მახასიათებლებს. ეს პროცესი ამკვიდრებს პროგრესულ და მოწინავე ტექნოლოგიებს, იდეებსა, და შესაძლებლობებს, მაგრამ უგულვებელყოფს იმას, რაც ერისათვის ფასეული და სანუკვარი – მის კულტურას. უახლესი ტექნოლოგიები, იდეები და მასობრივი კულტურული პროცესები ვერ შეცვლიან ეროვნული თვითშეგნებით დამუხტულ კულტურულ ფენომენს, რომელიც არის ერის გამორჩეულობის უმთავრესი საფუძველი. ძლიერი და ფასეული, ისტორიული გამოცდილების მქონე კულტურა ყოველთვის ინარჩუნებს საკუთარ სახეს და არასოდეს არ იკარგება. ის ასულდგმულებს და ასაზრდოებს ერის, საზოგადოების ეროვნულ, ეთნიკურ ფესვებს და მათ კულტურულ ფასეულობას. კულტურის გარეშე ერი შეწყვეტს არსებობას. ერის კულტურა მისი განუყოფელი სიმდიდრეა. მძიმე და გამოუვალ ეკონომიკურ და სოციალურ გარემოში თვითმყოფადი კულტურის მქონე ერს გადარჩენის ყოველთვის მეტი შესაძლებლობები აქვს ერის კულტურას უდიდესი ძალა შესწევს უკუაგდოს და შეაფერხოს მისთვის ზიანის მომტანი გლობალური კულტურის მავნე ზემოქმედება და ელემენტები. ერის კულტურული ცნობიერება უდიდესი მნიშვნელობის მატარებელია სახელმწიფოს არსებობისთვის.

S. Begalashvili. Cultural globalization and changing of generations

Resume

This article, concerns global culture and the process connected to it. It also concerns the contrast and difference between old cultures and today's cosmopolitan cultures. Advantages and disadvantages of globalization in terms of culture.

С.Бегалашвили. Культурная глобализация и смена поколений

Резюме

В статье «Культурная глобализация и смена поколений» отражена глобальная культура и процессы, связанные с ней. Также рассмотрены контраст и разница между прошлой, устарелой, и современной, космополитной, культурами, их отрицательные и положительные стороны.

ქეთევან გიორგობიანი
ასოცირებული პროფესორი
სტუ

ჟურნალისტური გამოძიების ასპექტები

ჩვენს ურთულეს ეპოქაში, როდესაც ელვის სისწრაფით იცვლება სიტუაცია, როდესაც ორმაგი სტანდარტებით მოქმედება თითქმის ჩვეულებრივი მოვლენა გახდა, ადამიანებმა აღარ იციან, ვისი ირწმუნონ, ვის ენდონ, მაკონტროლებელი ფუნქცია ჟურნალისტიკის ძალზე მნიშვნელოვან ასპექტად იქცა, რომელიც მედიის წარმომადგენლისგან მოითხოვს განსაკუთრებულ უნარს, შეუპოვრობას, მიზანდასახულობას, ტემპერამენტს, სათანადო ცოდნასა და გამოცდილებას, სრულად მობილიზირებას, მზადყოფნას უამრავი დაბრკოლების მიუხედავად ბოლომდე იბრძოლოს პრესის თავისუფლებისა და მკითხველთა ინტერესების დაცვისათვის. მან უნდა მოახერხოს მოპოვებული მასალის საფუძველზე ღირებული ინფორმაციული და ანალიტიკური წერილების შექმნა, რომელიც გავლენას მოახდენს საზოგადოებრივ აზრზე. ამიტომ ჟურნალისტური გამოძიება ძალზე აქტუალურია.

განსაკუთრებულ სირთულეებს უკავშირდება მთავრობის საქმიანობასთან დაკავშირებული ჟურნალისტური გამოძიების ჩატარება და სამართლის სფეროში დარღვევების მხილება. უამრავ ხელშემშლელ ფაქტორთან უწევს შეჯახება ჟურნალისტს, მხოლოდ პირადი რესურსების ბოლომდე დახარჯვის ხარჯზე თუ მოახერხებს იგი დაწვეული საქმის ბოლომდე მიყვანას. არ არის გამორიცხული ჟურნალისტის, რომელმაც დროებით გამომძიებლის ფუნქციაც იტვირთა, საქმიანობამ გამოიწვიოს რომელიმე ცნობილი სახის რეპუტაციის შელახვა, საზოგადოებრივი მოვლენების მსვლელობის სხვა გზით წარმართვა, საზოგადოებრივი აზრის რადიკალური შეცვლა, ამიტომ პასუხისმგებლობაც ძალზე დიდია.

რაკი ჟურნალისტური გამოძიება არა მხოლოდ ამა თუ იმ კონკრეტულ საკითხს ჰყენს ნათელს, არამედ ბრალმდებლის როლსაც შეითავსებს, ჟურნალისტს განსაკუთრებული სიფრთხილე და გონიერება მართებს. დაუშვებელია არ გაიმიჯნოს ჩვეულებრივი საინფორმაციო ცნობა და მხილება, ამისთვის კი საკმარისი სამხილების მოპოვებაა აუცილებელი. ცნობილი ბიზნესმენის, ბადრი პატარკაციშვილის გარდაცვალებასთან დაკავშირებით უამრავი ვერსია გავრცელდა, ზოგჯერ ერთმანეთის გამომრიცხავი და საკმაოდ დამაბნეველი, რამაც დასკვნის გაკეთება გაართულა. ბუნდოვნება და ორაზროვნება სრულიად უნდა გამოირიცხოს იმ ჟურნალისტის ნამუშევარში, რომელსაც დანაშაულის მხილების პრეტენზია აქვს, წინააღმდეგ შემთხვევაში სკანდალის აგორების მიზნით ჩატარებულ ღონისძიებას დაემსგავსება, რაც ადამიანთა ისედაც რთულ და დაძაბულ ყოფას კიდევ უფრო დაამძიმებს და გაურკვევლობის ბურუსში გახვევს. მით უფრო სახიფათოა საზოგადოების გულის მოგების მიზნით მაკონტროლებლის პრინციპის ხშირი გამოყენება და ცრუ კონტროლი. მაკონტროლებლის პრინციპი, რა თქმა უნდა, მხოლოდ მთავრობის გაკონტროლებას არ გულისხმობს, ის ვრცელდება საზოგადოების სხვა გავლენიან ინსტიტუტებზეც.

პრესის მოვალეობა და დანიშნულება სრულიადაც არ არის ის, რომ არსებობდეს მხოლოდ გაჭირვებულთა, უპოვართა დახმარებისა და მხარში ამოდგომისთვის და

იბრძოდეს მატერიალურად უზრუნველყოფილთა წინააღმდეგ. მხოლოდ ვინმეს გვერდით დადგომა ან დაპირისპირება არაფერს წყვეტს. მაკონტროლებლის კონტროლი გულისხმობს ძალაუფლების მქონე უმცირესობის კონტროლს უმრავლესობის სახელით. თუმცა ალბათ ისიც უნდა ითქვას, რომ უსასრულო კრიტიკა, მით უფრო, თუ არ ეყრდნობა ეჭვიმუტანელ ფაქტებს, დროთა განმავლობაში აზრს კარგავს და მისი ეფექტიც შესაბამისად სუსტდება. ჟურნალისტს ზომიერების გრძნობამ არ უნდა უღალატოს, წინააღმდეგ შემთხვევაში საზოგადოებას გაუჭირდება კარგისა და ცუდის, დასაგმობისა და მისაღების გარჩევა და განსხვავება.

გამოყოფენ ჟურნალისტური გამოძიების სამ ძირითად სახეობას: I. ორიგინალური ჟურნალისტური გამოძიება; II. ინტერპრეტაციული ჟურნალისტური გამოძიება; III. რეპორტაჟები გამოძიების შესახებ.

ორიგინალურ ჟურნალისტურ გამოძიებას წარმართავენ ჟურნალისტები, რომლებიც თავად იძიებენ, ააშკარავენ, განიხილავენ ისეთ ქმედებებს, რომელიც მანამდე ფართო საზოგადოებისთვის დაფარული იყო. ასეთ ჟურნალისტურ გამოძიებაში ეყრდნობიან ინფორმატორების მიერ მოწოდებულ ინფორმაციებს, ოფიციალურ დოკუმენტებს, საჭიროების შემთხვევაში საიდუმლო აგენტების მიერ მოპოვებულ ცნობებს. მიზნის მისაღწევად ზოგჯერ ჟურნალისტი ვინაობას მალავს და ინკოგნიტოდ მოქმედებს, ან თავს ასაღებს იმ საზოგადოების ან წრის წევრად, რომლის საქმიანობის შესწავლაც აქვს განსაზღვრული. ჟურნალისტის ასეთი ქმედება განსაკუთრებულ სიტუაციაში დასაშვებია, ეთიკის ნორმების დარღვევაც არ ჩაითვლება, რადგან სადაც ღია და პატიოსანი გზით თამაში შედეგს არ იძლევა, ეს შედეგი კი საზოგადოებისთვის ძალზე მნიშვნელოვანია, შენიღბული მოქმედება ხდება აუცილებელი. თანამედროვე ორიგინალურ ჟურნალისტურ გამოძიებაში მედიის წარმომადგენლის პირდაპირი დაკვირვებების ნაცვლად ზოგჯერ გამოყენებულია კომპიუტერული ანალიზი. კომპიუტერის სწორად და გონივრულად გამოყენების შემთხვევაში შესაძლებელია ჟურნალისტური გამოძიებით მიგნებული მასალების სიღრმისეული ანალიზი. საზოგადოებისთვის მისაწვდომი ხდება დოკუმენტური სამხილები, რასაც უდიდესი მნიშვნელობა აქვს გამოძიების ბოლომდე მიყვანისთვის.

ჟურნალისტური გამოძიების მეორე სახეობას წარმოადგენს ინტერპრეტაციული გამოძიება, რომელიც არ კმაყოფილდება მხოლოდ ფაქტების მოპოვებით, დიდ ადგილს უთმობს დაწვრილებით განსჯას და ანალიზს. ეს ეხმარება საზოგადოებას მიწოდებული ინფორმაციის უკეთ აღქმაში. ინტერპრეტაციულ გამოძიებას მიმართავენ მაშინ, როდესაც განსახილველია განსაკუთრებით რთული და ჩახლართული საკითხები, ძნელად ასახსნელი ფაქტები და მოვლენები. ამ დროს ხდება არა მარტო ახალი ინფორმაციის გამოძიება, არამედ მისი გაგებისთვის საფუძვლის მომზადება, ახალი ასპექტების წარმოჩენა. ზოგჯერ სათანადო ინტერპრეტირების გარეშე წარმოდგენილი დოკუმენტი ხალხისთვის არაფრის მოქმედი და გაუგებარია. მისი დამუშავებისა და ანალიზის შედეგად კი საზოგადოებისთვის სრულიად ნათელი გახდება ესა თუ ის უკანონო ქმედება, რაც სასწრაფო რეაგირებას მოითხოვს. წარმატებით დასრულებული ინტერპრეტაციული გამოძიება ჟურნალისტის დიდი და დაუღალავი მუშაობის, უამრავი ინტერვიუსა თუ რისკის ფასად მოპოვებული მონაცემის შეჯერების და მიზეზ-შედეგობრივი კავშირების დადგენის შედეგია.

ჟურნალისტური გამოძიების მესამე სახეობაა უკანასკნელ ხანებში ფართოდ გავრცელებული რეპორტაჟები გამოძიების შესახებ, როდესაც რეპორტაჟი ემყარება მოპოვებულ ინფორმაციას ოფიციალური გამოძიების შესახებ. ამ გამოძიებას წარმართავენ სამთავრობო ორგანოები. ოფიციალური გამოძიებლების მოქმედების ადგილიდან ჩნდება გამოძიებასთან დაკავშირებული რეპორტაჟები. მთავრობის გამოძიებლები და ჟურნალისტები ერთობლივად მოქმედებენ და თანამშრომლობენ, რასაც დიდი მნიშვნელობა აქვს საზოგადოებრივი აზრის ჩამოყალიბებისთვის, მთავრობის გადაწყვეტილებებზე ზემოქმედებისთვის, დაფარული ფაქტების პროვოცირებისთვის, მმართველი წრეების ქცევის მონიტორინგისთვის. უმეტეს შემთხვევაში ჟურნალისტების მიერ ანონიმური წყაროებიდან მოპოვებული ინფორმაციებისადმი საზოგადოების დიდი ნაწილი უნდობლობით არის გამსჭვალული, ალბათ ამიტაც არის გამოწვეული ასეთი რეპორტაჟების მომრავლება. ამგვარ რეპორტაჟებს თან სდევს ერთგვარი რისკიც, რადგან ჟურნალისტი გამოძიების ერთ-ერთ მხარეზეა მინდობილი და მის ინფორმაციას ეჭვისა და გადამოწმების გარეშე იღებს, ამის გამო არ არის გამორიცხული იმის საშიშროება, რომ ეს ჟურნალისტი გამოძიების მონაწილეებმა თავის სასარგებლოდ გამოიყენონ და თავიანთი

აზრი მოახვიონ თავს. ასეთ სიტუაციაში შეიძლება პრესა ძალაუფლების მქონე ინსტიტუტების მაკონტროლებლის ნაცვლად უნებლიეთ მათ ინსრუმენტად გადაიქცეს. ამიტომ გამოძიების შესახებ რეპორტაჟების მომზადება დიდ სიფრთხილეს, შრომისმოყვარეობას, ნებისყოფას მოითხოვს, ამასთან ერთად პასუხისმგებლობის სრულ შეგნებას.

ჟურნალისტურ გამოძიებაში შეიძლება სამივე ელემენტი იყოს გამოყენებული. ჟურნალისტი გამოძიების პროცესში შესაძლოა იმოწმებდეს მთავრობის გამომძიებელს, ოფიციალის დასკვნებს, თუმცა მისი ნაშუშევარი ორიგინალური და დამაჯერებელი უნდა იყოს. სხვისი გამოძიების შედეგის უბრალო აღწერა ბევრს ვერაფერს შესძენს მედიის წარმომადგენელს ვერც პროფესიული სრულყოფისა და ვერც პოპულარობის მოპოვების თვალსაზრისით.

დღესდღეობით ვერ ვიტყვით იმას, რომ ჩვენთან ჟურნალისტური გამოძიება სრულყოფილად ტარდება და შედეგიც თვალსაჩინოა. არსებობს უამრავი სუბიექტური თუ ობიექტური მიზეზი, რაც ხელს უშლის ჟურნალისტს დაწყებულ საქმის ბოლომდე მიყვანაში, ამასთან გასათვალისწინებელია ისიც, რომ რისკი ძალზე მაღალია, გაწეული სამუშაოს ანაზღაურება კი მინიმალური. ადამიანის უფლებები, სამწუხაროდ, ჯერ კიდევ არ არის დაცული და ზოგჯერ ავის მქნელის გამოაშკარავება და “ძლიერთა ამა ქვეყნისათა” უკანონო და დანაშაულებრივი საქმიანობის მხილება ჭეშმარიტების მდაღადებელს ბევრ უსიამოვნებას უქადის. ჟურნალისტს, რომელმაც ეს პროფესია აირჩია, რა თქმა უნდა, გააზრებული უნდა ჰქონდეს ის, რომ უამრავი ბარიერი აღიმართება მის წინაშე პროფესიული მოვალეობის შესრულების დროს, მზად უნდა იყოს წინააღმდეგობებთან შესარკინებლად, მაგრამ ყველას გმირობას ვერ მოვთხოვთ. ამ ადამიანის უკან დგას ოჯახი, საყვარელი ადამიანები და მათ საფრთხეში ჩაგდებას ხშირად პრინციპების დაღატს ამჯობინებს. სანამ კანონი ყველასთვის არ იკანონებს და ნებისმიერი პიროვნება არ დარწმუნდება იმაში, რომ უდანაშაულო ადამიანს არაფერი ემუქრება, იგი ხელშეუხებელია, ჟურნალისტური გამოძიებით მიღებული რეზულტატები ყოველთვის დამაკმაყოფილებელი ვერ იქნება. დიდი ხმაური ატყდა პრესის ფურცლებზე გიორგი სანაიას, სანდრო გირგვლიანის, ამირან რობაქიძის, აკადემიკოს გურამ შარაძის და სხვათა მკვლელობასთან დაკავშირებით, გამოძიებაც ჩატარდა, მამხილებელი წერილებიც გამოქვეყნდა, მაგრამ შედეგით საზოგადოება უკმაყოფილო დარჩა. ეს იმიტომ მოხდა, რომ ჩვენი მართლმსაჯულება თავისუფალი და დამოუკიდებელი არ არის. დემოკრატიულ ქვეყანაში ნამდვილ დამნაშავეს მიეზღვებოდა, დამკვეთი დაისჯებოდა და არა მხოლოდ შემსრულებელი. ჩვენს დედაქალაქში შვიდ ნოემბერს მომხდარი ძალადობა დღემდე არ შეფასებულა იურიდიულად და არც ვინმეს პასუხისმგებლობის საკითხი დამდგარა. ჩვენთან საეჭვოა დემოკრატიული პროცესები სწორად მიმდინარეობდეს, ყოველ შემთხვევაში მის დასრულებამდე ჯერ კიდევ დიდი გზაა გასავლელი. საზოგადოება ხელისუფლების წარმომადგენლებთან ერთად მედიასაც აკისრებს პასუხისმგებლობას იმაზე, რაც ქვეყანაში ხდება. მხოლოდ პროფესიონალიზმი, არჩეული საქმიანობის სიყვარული, სულიერი სიმტკიცე, მოთმინებისა და მიტევების უნარია ჭეშმარიტების დადგენის ერთადერთი გზა და ვინც ამ გზით გადაწყვეტს სიარულს, უნდა გაითავისოს, რომ უკან ვეღარ დაიხევს, კომპრომისი დაუშვებელია.

K.Giorgobiani. Aspects of journalistic investigation

Summary

In this work the matter is about importance of journalistic investigation in our epoch; Three basic types of journalistic investigation have been discussed: I. Original journalistic investigation, II. Interpreted journalistic investigation. III. Reportages about investigation; the reasons which hinders conducting of journalistic investigation perfectly and reception of proper result have been analyzed.

К.Гиоргобиани. Аспекты журналистского расследования

Резюме

В настоящем труде речь идет о значении журналистского расследования в нашей эпохе; рассмотрены три основных вида журналистского расследования: I. оригинальное журналистское расследование, II. интерпретированное расследование и III. репортажи о расследовании; проанализированы причины, препятствующие полноценному проведению журналистского расследования и получению соответствующих результатов.

Роль СМИ в процессе глобализации

В конце XX века возросло значение информационных технологий и интернет-технологий как инструмента решения внешнеполитических и даже военных задач. Информационные войны в качестве своей цели имеют введение определенных элементов внутренней неуправляемости социальными системами. С другой стороны, те же усилия могут вести к созданию условий для управляемости системой из вне. “Цивилизационные изменения, которые прошли в двадцатом столетии, повлекли за собой и иной статус информационной составляющей в структуре современной цивилизации”. В результате коренным образом изменилась зависимость общества от информации. В этом отношении оно стало более уязвимым.

В международной политике телевидение стало главным средством проникновения США в информационную среду других стран с целью влияния на общественное сознание в своих интересах. Один из идеологов холодной войны Джон Фостер Даллес в свое время сказал: “Если бы я должен был избрать только один принцип внешней политики и никакой другой, я провозгласил бы таким принципом свободный поток информации”. Доктрина этого свободного потока тщательно разрабатывалась несколько лет до и после второй мировой войны и была в уже готовом виде включена в концепцию холодной войны. Впервые она была выдвинута на международном уровне в феврале 1945 г. на Межамериканской конференции по проблемам мира и войны в Мехико, потом “продавлена” через ЮНЕСКО и ООН. Она стала важным оружием США в холодной войне. Доктрина свободного потока информации стала обоснованием “культурного империализма” США.

Таким образом, во второй половине XX века возник совершенно новый тип общественной жизни – использование СМИ-технологий психологической войны. Первоначально, после I мировой войны, этим термином обозначали пропаганду, ведущуюся именно во время войны, так что начало психологической войны даже рассматривалось как один из важных признаков перехода от состояния мира к войне. Американский военный словарь 1948 г. дает психологической войне такое определение: “Это планомерные пропагандистские мероприятия, оказывающие влияние на взгляды, эмоции, позиции и поведение вражеских, нейтральных или дружественных иностранных групп с целью поддержки национальной политики”.

Согласно принятым в США доктринальным подходам в области безопасности, “информационно-психологическое оружие” относится к разновидности “нелетального оружия массового поражения (ОМП), способного обеспечить решающее стратегическое преимущество над потенциальным противником”. Его отличительная особенность от остальных видов ОМП и главное преимущество заключается в том, что оно “не подпадает под принятое в международных нормах понятие агрессии”. Директор информационных сил Министерства обороны США определяет информационную войну следующим образом: “Информационная война состоит из действий, предпринимаемых для достижения информационного превосходства в обеспечении национальной военной стратегии путем воздействия на информацию и информационные системы противника с одновременным укреплением и защитой нашей собственной информации и информационных систем. Информационная война представляет собой всеобъемлющую, целостную стратегию, призванную отдалить должное значимости и ценности информации в вопросах командования, управления и выполнения приказов вооруженными силами и реализации национальной политики. Информационная война использует все возможности и нацелена на факторы уязвимости, неизбежно возникающие в условиях возрастающей зависимости от информации. Объектом внимания становятся информационные системы (включая соответствующие линии передач, обрабатывающие центры и человеческий фактор этих систем), а также информационные технологии, используемые в системах вооружений”. “В конце 1994 года ЦРУ завершило создание своей собственной глобальной закрытой компьютерной системы INTERLINK, которая позволяет осуществлять сбор и обработку разведывательной информации из большинства стран мира. В 1996 году в США создана президентская комиссия по защите критической инфраструктуры (PCCIP) – ведомство, тесно связанное с ЦРУ, которое, в частности, разрабатывает наступательные планы информационной войны. Там же, в ЦРУ, создается ряд новых подразделений, в том числе Группа критических технологий, а так же Отдел транснациональных проблем, где изучают поступающую от зарубежных резидентур информацию, касающуюся информационной войны. Аналогичные системы созданы в

Разведуправлении Министерства обороны США (РУМО), а так же Агенстве национальной безопасности (АНБ)”.

В Пентагоне готовится специальное подразделение, в задачу которого должно входить обеспечение “позитивного восприятия” во внешней политике, военных планов и действий США, в том числе, и распространение дезинформации. Основа такой службы уже заложена. В Министерстве обороны создано так называемое Бюро стратегического влияния. По сведениям “Нью-Йорк таймс”, ссылающейся на чиновников Пентагона, планируется подбрасывать в зарубежную прессу как “черную” дезинформационную пропаганду, так и “белую”, основанную на фактических обстоятельствах. За последние годы резко возрос интерес к реализации проекта создания глобальной информационной сети МО США, известного как проект Defense Information Grid, который координируется Агенством информационных систем. Данное направление в развитии оперативного искусства было положено в основу концепции строительства американских вооруженных сил “Единое видение 2010” (Joint Vision 2010) и связано с трансформацией взглядов на характер угроз в новом веке. В этом документе, подготовленном комитетом начальников штаба США, большое внимание уделяется таким составляющим новой военной доктрины, как “информационная война”, “информационное превосходство”, “использование информации в режиме реального времени”. Дальнейшее развитие концептуальные подходы информационной войны и информационного превосходства получили в документе “Единое видение 2020” (Joint Vision 2020), рассматривающем более отдаленную перспективу. Новый взгляд на угрозы XXI столетия заключается в том, что в будущем основная угроза будет исходить не столько от регулярных армий разных стран, сколько от всевозможных террористических, криминальных и других организаций, участники которых объединены в некие сетевые структуры.

В меморандуме, подписанном председателем Комитета начальников штабов генералом Г. Шелтоном, говорится, что основной упор в стратегии ведения “информационной войны” делается на проведение наступательных операций. При этом США, в соответствии с принятой “Единой доктриной информационных операций”, считают себя вправе использовать “различные формы и методы “информационного воздействия” на противника как в военное, так и в мирное время”. Мощная PR-индустрия от самых ее истоков в начале XX столетия занималась контролем над общественным мнением. В одном из учебников по PR-индустрии, написанном известным специалистом в этой области, Эдуардом Бернайсом, который получил свою квалификацию в Комитете Вудро Вильсона по публичной информации, первом американском агентстве по государственной пропаганде, можно найти следующее утверждение: “сознательная и разумная манипуляция организованными привычками и мнениями масс является важным элементом демократического общества”. Ради выполнения этой основополагающей задачи “разумные меньшинства должны использовать пропаганду непрерывно и систематически”, потому что только они “понимают ментальные процессы и социальные модели в массах” и могут “дергать за веревочки, управляющие общественным мнением”.

Пропаганда снабжает руководство механизмом “формирования мнения масс”, чтобы “массы применили свою вновь обретенную силу в желательном направлении”. Руководство “может муштровать каждый элемент общественного мнения подобно тому, как армия муштрует тела своих солдат”. Такой процесс “изготовления согласия” является самой “сутью демократического процесса”, — писал Бернайс незадолго до того, как в 1949 году был награжден за свои работы Американской Психологической Ассоциацией.

СМИ “конструируют” внешне хаотический поток сообщений таким образом, чтобы создать у читателя или зрителя нужный их владельцам часто ложный образ реальности. Критерии отбора сообщений опираются на достаточно развитые теории. Одним из условий успешной и как бы оправданной фрагментации проблем является срочность, немедленность информации, придание ей характера незамедлительности и неотложности сообщения. Это - один из самых главных принципов американских СМИ. Считается, что нагнетаемое ощущение срочности резко усиливает их манипулятивные возможности. Ежедневное или даже ежечасное обновление информации лишает ее какой-либо постоянной структуры. Человек не имеет времени, чтобы осмыслить и понять сообщения; они вытесняются другими, еще более новыми. Обеспечить фрагментацию проблем и дробить информацию так, чтобы человек никогда не получал полного, завершающего знания, позволяет использование сенсаций. Это сообщения о событиях не только важных и уникальных, что на них концентрируется и удерживается почти все внимание публики. Под прикрытием сенсации можно или умолчать о важных событиях, которых публика не должна заметить, или прекратить скандал или психоз, который уже пора прекратить, но так, чтобы о нем не вспомнили.

Литература:

1. Хаек Ф. Дорога к рабству. Мюнхен, 1983, с. 59.
2. Polanyi Karl. The Great Transformation. 1944, p. 81.
3. Федоров Н. Философия общего дела. М., 1993.

ი.ემხვარი. მედიის როლი გლობალიზაციის პროცესში

რეზიუმე

სტატია მოგვითხრობს მედიის როლზე გლობალიზაციის პროცესში, მის ზემოქმედებაზე საზოგადოების აზრზე, რაც გადაწყვეტილების მიღების პროცესების ფორმირებას ახდენს; ინფორმაციულ ტექნოლოგიებზე, რომლებიც საზოგადოების ტრანსფორმაციაში უდიდეს როლს თამაშობენ და გლობალიზაციის სამხედრო მიმართულების განხილვაში მედიის როლზე, ასევე ინფორმაციული ტექნოლოგიების და უფრო კონკრეტული ინტერნეტ-ტექნოლოგიების მნიშვნელობაზე, როგორც გარეპოლიტიკური, ასევე სამხედრო ამოცანების ამოხსნის ინსტრუმენტზე, რომელიც მიზნად ისახავს სხვა ქვეყნების საინფორმაციო გარემოში შეღწევას და საკუთარ ინტერესებში საზოგადოებრივ ცნობიერებაზე ზემოქმედებას.

I.Emkhvari. The role of media in globalization process

Resume

The article tells about the role of media in globalization processes, about its influence on social opinion that forms processes of making decisions; about informational technologies which are very important in societies' transformation and about the role of media in the inspection of military direction of globalization. The article also tells about importance of informational technologies and more concrete internet technologies as the engines of reaching external policy goals and military goals by means of penetration into the informational sphere of other countries and after that have an influence on social conscience in self interests.

თამარ თევდორაშვილი
სტუ-ს მაგისტრანტი

გლობალიზაცია და ჟურნალისტიკა

დაახლოებით XX საუკუნის მეორე ნახევრიდან დედამიწაზე საზოგადოებრივი განვითარება მიმდინარეობს დიდი, ერთიანი პროცესის ფარგლებში, რომელიც გლობალიზაციის სახელითაა ცნობილი. გლობალიზაციის ცნება, უწინარეს ყოვლისა, ასახავს მსოფლიოს რეგიონებისა და ზონების, ქვეყნების, ხალხებისა და თვით ცალკეული ინდივიდების ურთიერთკავშირს, ურთიერთდამოკიდებულებასა და ურთიერთზეგავლენას საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა სფეროში. ფაქტია, რომ ნებისმიერი ქვეყნისა თუ ადამიანის მდგომარეობა დღეს მნიშვნელოვანად განისაზღვრება იმ მოვლენებით, რომლებიც საერთაშორისო მასშტაბით ხდება.

გლობალიზაცია მსოფლიო საზოგადოებრივი ცხოვრების უკლებლივ ყველა სფეროს შეეხო. ამ თვალსაზრისით არც ჟურნალისტიკა აღმოჩნდა გამონაკლისი. თუმცა, თავის მხრივ გლობალიზაციის თანამედროვე დონესა და ხარისხს მასობრივი ინფორმაციის საშუალებები განსაზღვრავენ. სწორედ მედიის განვითარებამ განაპირობა ჩვენი პლანეტის ერთ „დიდ სოფლად“ გადაქცევა.

უდავოა, რომ თანამედროვე მსოფლიო ერთი საუკუნის წინანდელი სამყაროსგან განსხვავდება, თუმცა მასმედიის ძირითადი მოთხოვნები, როგორცაა სიმართლე და ინფორმაციის მუდმივი გადამოწმება, კვლავაც ძალაშია. იცვლება მხოლოდ ჟურნალისტიკის მიერ ინფორმაციის მოპოვებისა და გავრცელების მასშტაბები და ტექნიკური საშუალებები. ამასთან, აღსანიშნავია, ბოლო დროს ჟურნალისტიკაში საზოგადოების ნდობის ხარისხის საგრძნობი დაცემა, რაც ჟურნალისტიკაში ეკონომიკური ინტერესების გაჩენით არის განპირობებული. ზემოთ ნახსენები ტენდენციები ქართულ მედიაშიც აირეკლება, თუმცა მცირედი თავისებურებით.

მასმედიის სპეციალისტები ხანგრძლივი კვლევების შედეგად იმ დასკვნამდე მივიდნენ, რომ განვითარებადი ქვეყნების მედიასაშუალებები პროგრამების დიდ ნაწილს სულ რამდენიმე განვითარებული სახელმწიფოდან იღებენ. მათივე მიზმი იქნება

ადგილობრივი პროდუქცია, ხდება მსოფლიოში პოპულარული შოუების შექმნა... ქართული მასმედია, განსაკუთრებით ტელევიზია, დაპყრობილია ამერიკული ჟურნალისტიკის მიერ. ეს უკანასკნელი ფსონს უპირატესად ახალ ამბებზე დებს. სწორედ მისი გავლენით აიხსნება ქართულ ტელევიზორებში საათში ერთხელ „კურიერის“, „მზერისა“ და „მოამბის“ ტრანსლირება.

მიუხედავად ამერიკულ ჟურნალისტიკაში ახალი ამბების ჰეგემონიისა, ანალიტიკური „შოუების“ ნაკლებობა არ იგრძნობა. ქართულ სინამდვილეში კი რეიტინგული ანალიტიკური გადაცემების სიმწირე მეტად თვალშისაცემია. პრობლემასთან მიმართებაში უნდა გამოიყოს ორი სავარაუდო მიზეზი: საზოგადოებრივი დაკვეთა და ჟურნალისტური კორპუსის დაბალი პროფესიონალიზმი. პირველი პუბლიკის მოქალაქეობრივი ცნობიერებისა და ინტელექტუალური სიმწირის მახველებელია, მეორე, თავად მასმედიის ხელმძღვანელობის არაკეთილსინდისიებისა, რომლებიც ჟურნალისტიკაში, ამ მეტად რთულ და თავისებურ სფეროში, ცდილობენ არა ჟურნალისტების, არამედ სხვადასხვა პროფესიის ადამიანების მოზიდვას და აქტიურად ამკვიდრებენ მოსაზრებას, რომ კორესპონდენტად ჩამოყალიბებისათვის ჟურნალისტური განათლება საჭირო არაა.

რაც შეეხება, აუდიტორიის დაკვეთას. ჩვენში დიდი ხანია საზოგადოების გარკვეული ფენა მასმედიისგან ანალიტიკური გადაცემების მომზადებას დაჟინებით მოითხოვს, თუმცა უშედეგოდ. საინტერესოა, რატომ არ ითვალისწინებენ კონკურენციის მწვავე პირობებში მყოფი მედიასაშუალებები პუბლიკის დაკვეთას? პასუხი ერთია – ჟურნალისტიკასა და საზოგადოებას შორის დგას გარე ძალა, კერძოდ, ხელისუფლება, რომელიც ფართო მასების მართვის მიზნით მასმედიაზე ძლიერ ზეწოლას ახორციელებს.

ითვლება, რომ საზოგადოების ცნობიერებაზე ზემოქმედების ეფექტური საშუალებაა ჟურნალისტიკის საზოგადოებრივი როლის დაკნინება და გართობის საშუალებად ქცევა. ჟურნალისტიკით გართობა საშიში ტენდენციაა, მაგრამ მან, ხელისუფლების მოთხოვნითა და მედიამეპატრონეთა თანხმობით, ფესვები უკვე ღრმად გაიდგა. დღესდღეობით ტელევიზიებისა და რადიოს პროგრამათა დაახლოებით 2/3 გასართობ გადაცემებს უკავიათ. საჟურნალო მასალათა თითქმის 95% დროის გასატარებელი მაკულატურაა. მასმედიის თანამედროვე სამყაროში ფილმები, შოუები და სერიალები ხშირად პროგრამებზე ახდენენ გავლენას.

ჟურნალისტიკის გართობის საშუალებად ქცევა მსოფლიო მასშტაბის პრობლემათაგანია და მეტად საშიშიც. „თავს იქამდე გაერთობენ, ვიდრე არ დაიხოცებიან“, – განცხადა ერთხელ ცნობილმა ამერიკელმა მედიაკრიტიკოსმა ნილ პოსტმენმა. პუბლიცისტიკისადმი ამგვარი დამოკიდებულების გამო საზოგადოებაში ჩნდება ნიჰილისტური გრძნობები. ეს კი აზარალებს როგორც ჟურნალისტიკას, ისე მის აუდიტორიას.

ორიოდ სიტყვა უნდა ითქვას ჟურნალისტიკის საზოგადოებრივი როლის შემცირების შესახებ. ინფორმაციის ერთად წოდებულ ჩვენს საუკუნეში მასმედია დღითიდღე იზრდება და ძლიერდება, რისი დასტურიც მთელ მსოფლიოში ვიწრო პროფილის გაზეთების, ჟურნალების, ტელევიზიების შექმნაა. ადგილი აქვს საზოგადოების ინტერესების გათვალისწინებით ჟურნალისტიკის საზოგადოებრივი როლის დავიწროებას. ქართულ მასმედიაშიც შეინიშნება ეს პროცესი, თუმცა ჯერჯერობით მოკრძალებული მასშტაბებით.

გლობალიზაციის ერთ-ერთი მთავარი ნიშანია დაბალი ხარისხის ე.წ. მასობრივი კულტურის გავრცელება. მასკულტურისათვის საზღვრების გახსნა ნებაყოფლობით ანექსიას ნიშნავს. ე.წ. დაბალი ხელოვნების წინააღმდეგობის ერთ-ერთი ყველაზე ეფექტური ფორმა ეროვნული კულტურაა. მნიშვნელოვან ძალას წარმოადგენს არტპროპაგანდა და ქვეყანაში არსებული ადეკვატური კულტურული პოლიტიკა. მაშასადამე, ამ პროცესში გადამწყვეტი სიტყვა სახელმწიფოსთან ერთად მასმედიას ეკუთვნის. საზოგადოებრივ-პოლიტიკური გაზეთების უმრავლესობა კულტურის საკითხებს აშუქებს, თუმცა სიღრმისეულ განსჯა-გააზრებას მოკლებულია. ტელეგადაცემათა შორის აღსანიშნავია „მზერა-კულტურა“, რომელიც ქართული და უცხოური კულტურის სიახლეებს გეთავაზობს, თუმცა უფრო შოუ-ბიზნესზე ორიენტირებული.

ყოველდღიურად ვაწყდებით სულიერ ფასეულობთა ხელყოფას არა მხოლოდ ნიჰილისტთა, არამედ მათი თავგამოდებული დამცველების – ჟურნალისტების – მხრიდანაც. ისინი ახალ სინამდვილეში ნეოიდეოლოგიის დამკვიდრებას ტაბუირებული თემების გამომზეურებით ცდილობენ, მაგრამ სიღრმისეული ანალიზი უჭირთ და თემატური დისკუსიები ფასადურ ხასიათის ვერ სცილდება. ტელეკომპანია „მზის“ გადაცემა „ტაბუ“

ძველი მენტალიტეტის დანგრევის აშკარა მცდელობაა, ინიცირებულია ფასეულობათა იგნორირება და არა გადააზრება, ხდება ახალ-ახალ ღირებულებათა სპონტანური წარმოქმნა და მათივე ელვისებური გაქრობა. ეს მტკივნეული პროცესი საზოგადოებას ხლენს. სამწუხაროდ ქართველი ჟურნალისტები ჯერჯერობით ვერ აცნობიერებენ, რომ ჩვენი ტაბუ ჩვენი იდენტიფიკაცია და გლობალიზაციის პროცესში ყოფიერების სახის შენარჩუნების ერთადერთი თუ არა ერთ-ერთი პირობაა.

მასობრივი კომუნიკაციის საშუალებებიდან მომდინარე ინფორმაციის უწყვეტი ნაკადი ძლიერ გავლენას ახდენს ადამიანის ცნობიერებაზე. თანამედროვე ჟურნალისტიკა განსაზღვრავს საზოგადოების მენტალიტეტს, ფსიქოლოგიასა და, საერთოდ, ცხოვრების წესს. მასმედია გვეკარნახობს როგორ უნდა გამოვიყურებოდეთ, ვიქცეოდეთ ან ვსაუბრობდეთ. ეს ე.წ. რჩევები უხვად მოიპოვება ინგლისურენოვან ინტერნეტგვერდებზე, რომლებიც შემდეგ მასმედიაში მრავალი მიმართულებით ვრცელდება. ინფორმაციათა უმეტესობა კოპირებულია ისეთი ცნობილი და რეიტინგული გამოცემებიდან როგორიცაა „ლდე“, „ჩოსმოპოლიტან“, „Vოგუე“. დასახელებული ჟურნალები მთელ მსოფლიოში ვრცელდება და მრავალ ქვეყანაშიც გამოიცემა, თუმცა მშობლიური ამერიკული ვარიანტისგან მხოლოდ ენა განასხვავებთ. ამ „გლიანცევი“ ჟურნალების მიზანი არა კოსმოპოლიტი აუდიტორიის დაპყრობა, არამედ მსოფლიოს მოქალაქეების ჩამოყალიბებაა. ამიტომ, ისინი სრულიად უგულვებელყოფენ ეროვნულ ფასეულობებს და მაგალითად „ჩოსმოპოლიტან“ ქართველ მკითხველს სთავაზობს მამაკაცის „გაცნობას“ 7 დღეში, რეკლამას საკუთარ საწოლში და ა.შ. აღსანიშნავია ისიც, რომ მსგავსი ტიპის ჟურნალები ჩვენშიც შეიშნა. ასეთია: „სარკე“, „თბილისელები“, „ბომონდი“...

თანამედროვე ჟურნალისტიკის ჯერ კიდევ ახალ ფორმად ითვლება ინტერნეტ-გამოცემები. ინტერნეტი გვევლინება ინფორმაციის ერთგვარ „სანაგვედ“, სადაც ახალი ამბები განთავსებულია ქაოტურად, არაორგანიზებულად და მათი გაკონტროლება, სანდოობის თავაღსაზრისით, შეუძლებელია. მკვლევართა ნაწილი თვლის, რომ ჟურნალისტიკა ტრადიციულ სახეს დაკარგავს და მთლიანად ინტერნეტში გადაინაცვლებს. მაგრამ ჟურნალისტიკის ძალა ხომ ინფორმაციის ორგანიზებულ მიწოდებაში მდგომარეობს?! ინტერნეტში ცნობების უბრალოდ „შეყრა“, ვფიქრობ, ტრადიციული ჟურნალისტიკის ჩანაცვლებას ვერ განაპირობებს. მით უფრო, რომ ჩვენში დღესდღეობით ეს სფერო საკმაოდ ცუდადაა ათვისებული.

გლობალიზაციის პროცესში ჟურნალისტი გახდა ცვლილებათა ინიციატორი, კანონმდებელი, მოკარნახე, და, ამავე დროს, ექსპლუატაციის ქვეშაც მოექცა. ჟურნალისტიკაში ფართოდ შეიჭრა რეკლამა და მთლიანად აითვისა მასმედიის ყველა საშუალება. შეუძლებელია მედიის არსებობა რეკლამის გარეშე და ამაში საგანგაშო არაფერი იქნებოდა, რომ არა ერთი გარემოება. კერძოდ, მასმედიის არსებობა პირდაპირპროპორციულია რეკლამის პოტენციური დამკვეთის კეთილგანწყობაზე. რეკლამა მასმედიის „მოსყიდვის“ თავისებურ ფორმად იქცა. იგი თავის მოთხოვნებს უყენებს მასობრივი კომუნიკაციის საშუალებებს. გადაცემის წარმატება დამოკიდებული გახდა სარეკლამო შემოსავალზე.

თანამედროვე სამყაროში უკვე დიდი ხანია მსჯელობენ იმაზე, რომ ბიზნესსა და ჟურნალისტებს შორის მაღალი კედელი უნდა იყოს აღმართული, მაგრამ ქართულ ჟურნალისტიკაში ამ მოწოდებამ ადგილი ვერ ჰპოვა. პირიქით, არაერთ რედაქციაში ჟურნალისტს პროფესიული საქმიანობის პარალელურად რეკლამის მიტანაც ევალება, რაშიც შესაბამის ანაზღაურებას იღებს. ასეთ შემთხვევაში დამკვეთთან კარგი ურთიერთობა და პოზიტიური მასალების მომზადება ჟურნალისტის ინტერესებშია.

გლობალიზაციამ კომერციაზე ორიენტირებული ჟურნალისტიკა მოიტანა.

მაგალითად, ამერიკაში მსხვილი კომპანიების ხელში არსებული მედიასაშუალებები ამ კომპანიათა პროდუქციის მხარდასაჭერად გამოიყენება. ხოლო სინგაპურში, კაპიტალიზმის განვითარების მიზნით, მასმედიაზე კონტროლი ხორციელდება. ჟურნალისტიკამ ბიზნესის სახე მიიღო. იგი ძალაუფლების მოპოვების ეფექტურ საშუალებად იქცა. მაგალითად, აშშ-ში ჩატარებული გამოკითხვის შედეგად, მედიამაგნატი რუპერტ მერდოკი მსოფლიოს გავლენიან ადამიანთა სამეულში დასახელდა, აშშ-ს პრეზიდენტი ჯორჯ ბუში (უმცროსი) კი ათეულშიც ვერ მოხვდა. სამწუხაროდ, ჟურნალისტიკამ მთავარი იდეიდან და მიზნიდან გადახვევა დაიწყო.

მსოფლიოში მრავალი აკადემიური გახეთია, რომელიც თანამედროვე პრესას ტონს აძლევს. მათ გვერდით ჭარბად გვხვდება „ყვითელი“ პრესა. ქართულ ჟურნალისტიკასაც

შეყვარა „სიყვითლე“. აუდიტორიაზე მონადირე მედიასაშუალებები სენსაციებს გამოეკიდნენ. მაგრამ უცხოური ჟურნალ-გაზეთებისაგან განსხვავებით, რომლებსაც საკუთარი მკაცრად განსაზღვრული ნიშა უკავიათ, საქართველოში მხოლოდ რამდენიმე აკადემიური გამოცემის დასახელებაა შესაძლებელი. დანარჩენები უსახურ პიბრიდებად ჩამოყალიბდნენ, თუმცა რეიტინგსა და მკითხველის დეფიციტს არ განიცდიან.

ითვლება, რომ „გლობალური მედია-ბაზრის ეკონომიკური მოთხოვნები ძნელად ეთვისება ეროვნული მაუწყებლობის ტრადიციულ სახეს. ეროვნული მაუწყებლობის პოლიტიკური და სოციალური ფუნქციები, რომლებიც ორიენტირებულია სამოქალაქო, ეროვნული ერთიანობის მხარდასაჭერად, წინააღმდეგობაში მოდის გლობალური მედია-ბაზრის ფილოსოფიასთან.“¹

გლობალიზაცია ქმნის შესაძლებლობებს, თუმცა საზოგადოების უნარი გამოიყენოს ეს შესაძლებლობები საკუთარი მიზნებისათვის, სრულიად დამოუკიდებელ საკითხს წარმოადგენს, რომელიც თავისი არსით არა გლობალურ, არამედ წმინდა შიდა პრობლემათა რიგს განეკუთვნება. გლობალიზაციის გავლენა, უპირველეს ყოვლისა, დამოკიდებულია, იმაზე, თუ ეს უკანასკნელი რამდენად კარგად აუღებს მას ალღოს.

როგორც ზემოთ დავინახეთ, ქართული მედიასაშუალებები გლობალიზაციის მიერ.

კომენტარი

1. „მას-მედია თანამედროვე სამყაროში“, 2000 წ., გვ. 50

მოტანილი სტანდარტების დამკვიდრებას აქტიურად უწყობენ ხელს. ამასთან, მასმედიაზე გლობალიზაციის პროცესთან ერთად ძლიერ გავლენას ახდენს ხელისუფლება, რომელიც თანამედროვე ქართული ჟურნალისტიკის სახეს მნიშვნელოვნად განსაზღვრავს. თავის მხრივ, ქართველ ჟურნალისტებს აშკარად უჭირთ გლობალური პროცესების გააანალიზება. ეროვნულობის საბჭოური განცდა ან/და დაბალი პროფესიული დონე მათ სახელმწიფოს ეროვნული პრობლემების გლობალური მასშტაბით გააზრების საშუალებას არ აძლევთ.

Tamar Tevdorashvili. Globalization and Journalism

Resume

The publication touches upon the reform of Georgian journalism in the process of globalization. There are mentioned the reasons of these changes.

Globalization makes possibilities and using them is depended on society's preparation. This process with it's being belongs not to the global but the number of internal problems.

Тамар Теодорашвили. Глобализация и журналистика

Резюме

В публикации речь идет о тенденциях изменения грузинской журналистики в процессе глобализации, названы причины этих изменений.

Козлова Е.П.

*ассоциированный профессор
Грузинский технический университет*

Становление информационного общества и проблемы журналистского образования

В двадцатом веке журналистика полностью преобразовалась. За последние тридцать лет информационно-коммуникационная структура изменилась больше, чем за предшествующие пятьсот лет после печатного станка Гутенберга. В наши дни мы говорим не только о новой универсальной информационной среде и, одновременно, средстве доступа к информации (Интернет), но и все больше оперирует понятием «информационное общество».

В развитых странах информационное общество, в известном смысле, уже существует, и Грузия для сохранения стабильного положения в цивилизованном мире не может игнорировать эти новые реалии. В настоящее время потенциал страны измеряется скорее количеством компьютеров и подключением к глобальной сети Интернет, чем количеством фабрик и заводов. Предприятия, разумеется, остаются важным базовым фактором, но и их мощь зависит от доступа к последней информации и наличия подготовленных по новейшим стандартам специалистов.

Информационное общество – это новый этап развития человеческой цивилизации. Другими его синонимами, поясняющими смысл понятия, являются: постиндустриальное, посткапиталистическое, постматериальное общество. Принято считать, что какая-то часть человечества (надеюсь, что и мы входим в нее) уже сегодня живет в нем.

Информационное общество (термин был введен профессором Токийского технологического института Ю.Хаями) характеризуется некоторыми чертами, главные из которых:

- переориентация экономики от товаропроизводства к сервису (обслуживанию);
- уменьшение значимости материальной собственности в системе ценностей;
- реорганизация культурной сферы, подразумевающая ориентацию на приоритет интеллектуальных технологий, трансформацию этики и нравственности личности, осознающей себя как производителя знаний;
  - повышение значимости знания как основы технологической и социально-политической структур общества;
  - утверждение понятия «университет» (в смысле образования) как системоформирующего общественного фактора.

Информационное общество требует не только более высокого, но и качественно иного уровня образования.

В аграрном обществе достаточно было овладеть основами грамоты на уровне начальной школы. На второй, индустриальной стадии, требовалось среднее или специальное образование, чтобы управлять простейшими механизмами, уметь читать чертежи и т.п. Век информационных технологий требует высшего образования, при этом создает условия для подготовки новых кадров.

На сегодняшний день чрезвычайно важным становится осознание того, что образование – отрасль хозяйства. Основным ресурсом развития экономики являются не энергоносители, как принято считать многими, а человеческий или интеллектуальный ресурс.

В системе современного образования можно выделить два направления. Первое должно обеспечить основную массу населения высшим образованием. Второе направление в образовании – это поиск и подготовка кадров, способных произвести прорыв в науке, генерировать оригинальные идеи и воплощать их в жизнь. Поиск одаренных людей – главное направление современного образования.

Так как информационное общество – это общество индустрии знаний, то его особенности оказывают влияние и на целевые установки журналистской деятельности.

Еще недавно все было просто: СМИ были рупором общества, его защитником. Они в какой-то мере уравнивали (балансируют) власть правительств. Отношение человека образованного и думающего всегда было на стороне СМИ. Сегодня картина кардинально изменилась. Медиа, контролируемые государством, частными лицами, группами лиц, не столько защищают общество, сколько манипулируют им. Все больше интеллектуалов, людей мыслящих отворачивается от СМИ, считая их силой, далекой от демократии.

По отношению к роли СМИ в современном информационном обществе эксперты делятся на оптимистов и пессимистов. Первые говорят об огромных новых возможностях, которые открываются масс-медиа информационным обществом с его уникальными технологиями. Вторые обращают внимание на то, что новое информационное общество, сконцентрировав в руках горстки корпораций огромные информационные ресурсы в виде масс-медиа, не только не способствуют развитию основ демократии, но и прямо подрывают их.

О журналистике как о специфической «четвертой власти» говорили и писали много. Но сегодня, как никогда, с помощью СМИ возможно навязывать другим свои представления, идеалы, оценки и классификации. Именно масс-медиа зачастую определяют, каковы главные противоречия в науке и культуре, что обществу важно, а что нет. Классическая концепция мировой журналистики искажена до неузнаваемости. А журналисты, работающие в постсоветских СМИ, превратились из «подручных коммунистической партии» в «слуг» владельцев и хозяев изданий и компаний. Сложившаяся ситуация заставляет нас вновь и вновь возвращаться к необходимости реорганизации в системе подготовки кадров для разных медийных структур.

Количество молодых людей, которых журналистика как специальность интересует по-настоящему, растет с каждым годом. При этом круг интересов современной молодежи не только стал шире, но и кардинально преобразился. Сегодняшний студент знаком с вопросами экономики, имеет свое мнение по всем вопросам текущей политики, способен рассуждать на околофилософские темы, считает, что может отличить хорошую качественную рекламу от открытого навязывания товара. Вместе с тем вдруг обнаружилось, что наш первокурсник далек от основ филологии, практически

оторван от классической литературы, имеет смутное представление о нормах литературной речи, успешно замещая ее языком улиц, сленгом.

Будущее журналиста - практика зависит от многих обстоятельств: склонностей характера, трудолюбия, способностей, удачи. Но первостепенное значение качественного образования сегодня обоснованно декларируется и практиками, и теоретиками. Если наше стремление к тому, чтобы будущие журналисты получили серьезную университетскую подготовку, взять за основу, очевидна необходимость определения приоритетов в деятельности вузов, среди которых главным следует признать требование ограничить формальную сторону обучения.

Мир сильно меняется. Должна преобразаться, развиваться и журналистика. Но выхолащивать все то, что было накоплено в прошлом, очевидно, ошибочно. Наступило время, когда журналистам следует широко смотреть на мир. И в этом им должно помочь гуманитарное образование. Подготовка узких специалистов (журналистов, пишущих об экономике, экологии, туризме или энергетике) должна базироваться на дисциплинах общегуманитарного характера – истории, литературе, психологии, философии (причем обновленной философии современного мира).

Любое общество на определенных этапах развития выдвигает ряд требований к деятельности СМИ, но при этом всегда остается нечто свободное от конъюнктуры времени. Это, прежде всего, уважение к профессии, которое необходимо воспитать у будущих специалистов, которое требует соблюдения определенных норм и не позволяет низводить дело, которому служишь, до уровня черного пиара. Могут быть какие-то пристрастия, но нельзя переступать границу порядочности.

Естественно, обучение основам ремесла – краеугольный камень журналистского образования. Эта сторона учебного процесса требует пристального внимания не только со стороны преподавателей университетов, но и работников СМИ, менеджеров разных периодических изданий. У нас мало (или совсем не) практикуется такая форма обучения, как профессиональные мастерские известных журналистов, мастер-классы проводятся в основном «залетными» специалистами в области мировых масс-медиа.

Невозможно воспитание профессионализма без преподавания журналистской практики. Наступивший век Интернета диктует свои правила, а наши студенты в силу слабой обеспеченности современной электронной и информационной техникой, довольствуются разовыми заданиями государственных периодических изданий. О самостоятельной творческой работе говорить не приходится.

Не может быть обойдена вниманием проблема уровня языка современных масс-медиа. Разумеется, газетная речь должна быть разнообразной, интересной, живой, но в то же время защищенной от вульгаризации. Обучение журналистскому делу включает много аспектов, и владение языком занимает отнюдь не последнее место.

Университетское образование в эпоху информационного общества должно открывать широкие возможности для раскрытия личности. Необходимо воспитывать и развивать чувство свободы в человеке, способном не только открыто писать и говорить, но и работать на себя.

Как ни странно уважение к самому себе вырабатывается через уважение к аудитории, к читателю. Не навязывать свою точку зрения, а быть диалогичным, беседовать со своей аудиторией, не выносить окончательные решения, не ставить безапелляционных диагнозов, а вести разговор на равных путем показа фактов и их анализа.

Самая главная цель университетского образования – научить учиться. Сегодня в нашем постоянно изменяющемся мире это особенно важно. Будущему журналисту необходимо помочь развить аналитические способности, приобрести практические навыки, выработать культуру речи. Остального студент обязан достигнуть сам.

Итак, перед журналистским образованием в период становления информационного общества, как это ни парадоксально, встают задачи, которые решались лет 25-30 назад. Современной журналистике необходимы сотрудники, не только знакомые с новыми технологиями, но и обладающие «гуманитарной закваской», что позволит отступить от сложившейся практики бесконечных разборок и вернуть масс-медиа к своему прямому предназначению: собирать, обрабатывать, и распространять актуальную информацию.

ეკოზლოვა. ინფორმაციული საზოგადოების ჩამოყალიბება და ჟურნალისტური განათლების პრობლემები

რეზიუმე

ინფორმაციული საზოგადოება ჟურნალისტური კადრების მომზადების სხვა დონეს მოითხოვს (თვისობრივად). მთავარია მოვითხოვოთ და ვაღიაროთ სწავლების ფორმალური მხარის დარეგულირება.

თანამედროვე საინფორმაციო-კომუნიკალური ტექნოლოგიების გათვალისწინებასთან ერთად, აუცილებელია გავითვალისწინოთ ზოგადჰუმანიტარული ხასიათის დროით შემოწმებული დისციპლინები.

E.Kozlova. Coming to be of an information society and Problems of journalistic educations

Summary

The information society demands more versatile and another qualitative level of education, including also a system of preparation of a journalistic staff. It is necessary

to build a figurative process not only in a view of modern information - communicative technologies, but also on checked up by time humanitarian discipline.

რ. ლორთქიფანიძე

*ჰუმანიტარულ-სოციალური ფაკულტეტის დოქტორანტი
სტუ*

**ქართული “პუბლიცისტური ფილოსოფიის” გამოვლენის
ფორმები თანამედროვეობის კონტექსტში**

პუბლიცისტიკა თანამედროვე აქტუალური პრობლემების სწორად გაანალიზებისა და ფაქტის საფუძვლიანი განზოგადების ჟანრია. მისი ამოცანაა: გამოხატოს და შექმნას საზოგადოებრივი აზრი. ანუ, არა მხოლოდ ვითარება ასახოს, არამედ საზოგადოებრივი აზრის გეზიც განსაზღვროს. საამისოდ კი საჭიროა "თანამედროვეობის" გადასახედიდან მოვლენათა ურთიერთგანმაპირობებელ მიზეზებში ღრმად წვდომა, გონივრული გააზრება, მერე კი გაბედულად და უშიშრად თქმა. "თანამედროვეობის" ერთ-ერთი აუცილებელი ნიშანი პუბლიცისტის თავისი დროის სიმაღლეზე ყოფნაა. თუმცა მისი მიზანი ზედროული პოზიციიდან დანახულის, გააზრებულისა და გაანალიზებულის გადმოცემაა. როცა ნათლად ჩანს, რომ მოქმედს გადაღახული აქვს დროითი და ლოკალური ჯებირები, როცა "აწმყო წარსულს ეთანხმება და ორივე ერთად მომავლისკენ მიიწევს"¹⁰.

ამ დიდ საზოგადოებრივ მისიას, უმეტესწილად, შემოქმედებითი სულის, პრინციპული და შეუპოვარი მებრძოლი ადამიანები კისრულობენ. მთავარია, მოუსმინოს მათ ერმა. ხალხმა რომ მოგისმინოს, უწინარეს ყოვლისა, სიტყვა უნდა გეთქმოდეს, მერე ამ სიტყვის თქმის ოსტატი უნდა იყო და ზუსტად იცოდეს არა მხოლოდ რა თქვა, არამედ, როგორ თქვა. რა თქმა უნდა, ჟამის გათვალისწინებით, რადგან როგორც გ. ფლობერი ამბობს: "თუ ზუსტად იცი, რისი თქმა გსურს, აუცილებლად კარგად იტყვი"¹¹. ამ მოთხოვნის შესაბამისად, ამიტომაცაა, რომ მის შემოქმედებაში დროულად და მარჯვედაა ასახული არა მხოლოდ რეალობა, არამედ საზოგადოებრივი ვნებები და მისწრაფებები, მწერალს საზოგადოებრივი აზრის ფორმირებისთვის ასევე მოშველიებული აქვს მოქნეული, ფრთიანი ფრაზები, ღრმად პუბლიცისტური გამიზნულობის აზრები. როგორც ცნობილია, პუბლიცისტიკა მხატვრული შემოქმედებისაგან განსხვავდება არა თავისი დანიშნულებით, მიზნითა და შინაარსით, არამედ გამოხატვის, შემეცნებისა და მსჯავრდადების სპეციფიკური საშუალებით (გ. ჯიბლაძე). ამასთან მას მიაჩნია, რომ "პუბლიცისტიკა ობიექტური რეალობის შემეცნების სილოგოსტიკური გზაა. ის არღვევს მხატვრული სახეების სინთეზს – ხელოვნების ამ პირველ სპეციფიკურ მხარეს და გზას სილოგოსტიკით მიიკვლევს"¹².

¹⁰ იუზა ევგენიძე, ნარკვევები ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან, ტ. II, თბ., 2003, გვ. 267;

¹¹ არისტო ჭუმბაძე, გუსტავ ფლობერი, რჩეული თხზულებანი, ტ. I, თბ., 1969, გვ. 7;

¹² გიორგი ჯიბლაძე, ილია ჭავჭავაძის მსოფლმხედველობის ზოგიერთი საკითხი, საიუბილეო კრებული, თბ., 1972, გვ. 16;

მეცხრამეტე საუკუნის მეორე ნახევრის ქართველ მოღვაწეთა შორის ილია ჭავჭავაძე იყო პირველი, რომელმაც პუბლიცისტიკას ფილოსოფიური დატვირთვა მიანიჭა და იგი იდეების სპეციფიკურ გამოვლენად მიიჩნია. პუბლიცისტიკისა და მხატვრული შემოქმედების განსხვავებაში მან მსგავსებაც შენიშნა მთელი მისი სულიერი მემკვიდრეობა, და მათ შორის მხატვრული ნაწერებიც, ამ დებულების საუკეთესო ილუსტრაციას წარმოადგენს.

თავისი კონკრეტული მიზანდასახულობით პუბლიცისტიკა უმნიშვნელოვანესი აღმოჩნდა. იგი ისეთ ურთულეს სფეროშიც კი შეიჭრა, როგორც ფილოსოფიაა. დღეს ლაპარაკობენ ახალ დროში პუბლიცისტურ ფილოსოფიაზე. აკადემიკოს შ. ნუცუბიძის აზრით: "ხელოვნებასა და ლიტერატურასაც კი არ გააჩნია ის დიდი უპირატესობა სოციალურ ზრახვათა საწვდომად, რომელიც პუბლიცისტურ ფილოსოფიას ხელთ უპყრია"¹³.

მაინც რას ნიშნავს პუბლიცისტური ფილოსოფია დღევანდელ მდელვარე პოლიტიკურ ვნებათა და კულტურათა გლობალიზაციის პროცესში? ამ ცნების ინტერპრეტაციას განსაკუთრებული მნიშვნელობა უნდა მიენიჭოს. პასუხს კი სწორედ აკადემიკოს შალვა ნუცუბიძის მსჯელობაში ვიპოვით, როცა აღნიშნავს: "პუბლიცისტური ფილოსოფია, არსებითად, არც პუბლიცისტიკაა ამ სიტყვის ჩვეულებრივი მნიშვნელობით და არც ფილოსოფია. აქ პუბლიცისტიკა იმდენადაა, რამდენადაც საზოგადოებრივი ინტერესის შემცველი საკითხებია ფართო თეორიულ ასპექტში გაშუქებული. არც ცალმხრივი მორალისტიკა, არც თაობათა პერსპექტივები, არც, თუ ვნებათ, პრაქტიკული ფილოსოფიის დასკვნითი და გამოყენებითი მომენტები – არა, სწორედ და პირდაპირ საყოველთაო საჭირობო საკითხები, ფართო სოციალურ განვითარებაში აღებული, შეადგენენ ფილოსოფიური განხილვის საგანს და ამიტომაც, რომ ერთსა და იმავე დროს ორ მიზანს აღწევს. არც ყოველდღიურობის სასიცოცხლო ინტერესებს კარგავს და ფილოსოფიურ პერსპექტივულ გაშუქებასაც აღწევს. სწორედ ამაშია ფილოსოფიური პუბლიცისტიკის მიმზიდველი ძალა. სწორედ ამ ძალით შეიქმნა იგი ფართო გავლენიანი და ამავე საშუალებებით ემარჯვება მას საზოგადოებრივ სულისკვეთებას თითქმის მესაიდუმლეს სახით მოვევლინოს. იგი შეიძლება რთულიც იყოს თავისი კომპოზიციით, თეორიული ანაგების განყენებაც ჩვეოდეს, მაგრამ, ამავე დროს იგი ან მქადაგებელია, ან წინასწარმეტყველი და ამით ეზიარება მასიურ სულიერ განწყობილობის მესაჭეობას"¹⁴.

ქართული ფილოსოფიური და პუბლიცისტური აზროვნების ისეთ დიდ წარმომადგენელს, როგორც შ. ნუცუბიძეა, ეს დასკვნა გამოაქვს გერმენელი ფილოსოფოსის მაგალითზე, მაგრამ საგულისხმოა, რომ გერმანულ ფილოსოფიას აქვს ახალი დროის აზროვნულ სამყაროში ფილოსოფიური ორიენტირის მნიშვნელობა. იმიტომ, რომ ახალ დროში იმავე ავტორის თქმით, "გერმანიას შერჩა ძველი, დრმად მოაზროვნე თავი, ხოლო მოეშალა ხერხემალი. მისი ცნობიერების ცენტრით. "პუბლიცისტური ფილოსოფიაც" ისეთივე დამოკიდებულებითაა ნამდვილ ფილოსოფიასთან, როგორც ხერხემლის ცნობიერება ცენტრალური ტვინის მრავალსახოვანებასთან.

უეჭველად სწორ გზას ადგას სოციალური ანატომია, როდესაც იგი ცნობიერების ფენომენებს სოციალური ვითარების ფენომენებს უკავშირებს და პირველი უკანასკნელთან დამოკიდებულებით გამოყავს"¹⁵.

ავტორის მიერ ამ კონტექსტში არის გააზრებული სწორედ "კულტურის კრიზისის" ფაზაში მყოფი საკაცობრიო აზროვნების ისეთ გამოჩენილ წარმომადგენელთა ნააზრევი, როგორც ფრიდრიხ ნიცშე, ოსვალდ შპენგლერი, გერმან კაიზერლინგი, მაქს შტაინერი და ახალი დროის სხვა მოაზროვნეები არიან.

ახალ დროში პუბლიცისტურმა ფილოსოფიამ პრეფერტური (წინასწარმეტყველური) შინაარსი შეიძინა და რაც განსაკუთრებით საგულისხმოა, მეცხრამეტე საუკუნის 60-იანი წლებიდან მოყოლებული მეოცე საუკუნის ბოლომდე ქართული კულტურულ-ფილოსოფიური და პუბლიცისტური აზროვნება ამ ნიშნითაა დამუხტული. სანიმუშოდ შეიძლება ი. ჭავჭავაძის პუბლიცისტური აზროვნება დასახელდეს.

¹³ შალვა ნუცუბიძე, აზროვნება და შემოქმედება, შპენგლერიდან კაიზერლინგამდე, კრიტიკული ნარკვევები, თბ., 1966, გვ. 416;

¹⁴ შალვა ნუცუბიძე, აზროვნება და შემოქმედება, შპენგლერიდან კაიზერლინგამდე, კრიტიკული ნარკვევები, თბ., 1966, გვ. 417;

¹⁵ იქვე, გვ. 417;

როდესაც ი. ჭავჭავაძეზე ვსაუბრობთ, ყოველთვის უნდა ვიგულისხმოთ მეცხრამეტე საუკუნის მეორე ნახევრის საქართველოს პროგრესული აზრი – შენივთებული ილიას, აკაკის, ი. გოგებაშვილის, ნ. ნიკოლაძის, სერგეი მეხის და სხვათა ფიქრებით. ილია სიმბოლოც არის და ფაქტობრივი გამომხატველიც ეროვნული გონის, თვითონაც არის და ყველაც ერთდროულად. ამიტომ როდესაც ილია ჭავჭავაძის გაკეთებულ საქმეზე ვლაპარაკობთ, მისი თანამდგომებიც იგულისხმებიან.

რაც შეეხება პროფეტურ აზროვნებას, მრავლი ქართველი მწერალი და მოაზროვნე თავიანთი წინასწარმეტყველური ხედვით უნისონში არიან, ან ზოგჯერ წინაც უსწრებენ ევროპელი აზროვნების მნათობელ ვარსკვლავებს. იქნება ეს სოლომონ დოდაშვილი, ილია ჭავჭავაძე, აკაკი წერეთელი, განსაკუთრებით ახალი დროის მოაზროვნენი: ვაჟა-ფშაველა, არჩილ ჯორჯაძე, მისაკო წერეთელი, გერონტი ქიქოძე, შალვა ნუცუბიძე და ა.შ.

სადღეისოდ შეინიშნება აზროვნულ პუბლიცისტური მონაპოვრის დაქვეითება. პუბლიცისტთა უმრავლესობა თავიანთი აზრობრივი ემოციური სამყაროთი "თანამედროვეობის გადასახედოდან იმზირებიან". ამიტომაც ისინი, ძირითადად, ხელისუფლების კრიტიკით, ვიწრო, პერიოდული თუ ჯგუფური ინტერესების გამომხატვით შემოიფარგლებიან. ამით კი დაკნიკებულია ის მაღალი დანიშნულება, რომელიც აზროვნების ამ უმნიშვნელოვანეს ფორმას პუბლიცისტიკას – აქვს.

ლიტერატურა

1. იუზა ვეგენიძე, ნარკვევები ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან, ტ. II, თბ., 2003, გვ. 264;
2. შალვა ნუცუბიძე, აზროვნება და შემოქმედება, შპენგლერიდან კაიხერლინგამდე, კრიტიკული ნარკვევები, თბ., 1966, გვ. 417;
3. ნოდარ ტაბიძე, ილია ჭავჭავაძის პოლემიკური ოსტატობის შესახებ, საიუბილეო კრებული, თბ., 1972, გვ. 172;
4. გიორგი ჯიბლაძე, ილია ჭავჭავაძის მსოფლმხედველობის ზოგიერთი საკითხი, საიუბილეო კრებული, თბ., 1972, გვ. 5;
5. ჯანსუღ ღვინჯილია, საქართველო არ წავიდა ილია ჭავჭავაძის გზით, ქართველი კაცის სინამდვილე, თბ. 1992, გვ. 21;
6. არისტო ჭუმბაძე, გუსტავ ფლობერი, რჩეული თხზულებანი, ტ. I, თბ., 1969, გვ. 7;

R. Lortkipanidze. In esse Georgian Pablitrats Philosophy revealed the form of the modern contexts

Resume

In essey “Georgian Pablitrats Philosophy” revealed the form of the modern contexts, which is described “Pablitrats Philosophy” showed by (S. Dodashvili, I Chavchavadze, M. Tsereteli, G. Kikodze, B. Nutsudidze and ats.) on their mind.

The famous Georgian Pablitists agreed with their interests and concerned with ideas Euro –American Pablitists.

Р.Лордкипанидзе. Формы проявления грузинской публицистической философии в контексте современности

Резюме

В статье рассмотрены воззрения представителей грузинской публицистической философии (С.Додашвили, И.Чавчавадзе, А.Джорджадзе, М.Церетели, В.Кокодзе, Ш.Нуцубидзе).

Доказывается, что глубиной и масштабностью публицистического мышления грузинские публицисты находятся наравне с евро-американскими авторитетами, а иногда опереживают их.

ნათია მაისურაძე

*Грузинский технический университет
магистрант*

Методы исследований негативного воздействия масс-медиа на аудиторию

На протяжении всей истории научного поиска в сфере медиа-воздействия в ходе многих исследований обнаруживались свидетельства того, что просмотр жестоких фильмов и других

телепередач ведет к проявлениям насилия. Как со взрослыми, так и с детьми проводились многочисленные экспериментальные исследования. При изучении воздействия медиа-насилия применялись различные методы исследования. Берри Гантер (Gunter, 1994) провел обзор большого количества научных работ, посвященных данной проблеме и выявил шесть основных методов исследования. К ним относятся: лабораторный эксперимент, полевой эксперимент, корреляционное исследование, лонгитюдное исследование, естественный эксперимент и экспериментальное вмешательство.

Строго контролируемые эксперименты, проведенные в лабораторных условиях, дают неопровержимые доказательства, что просмотр жестоких фильмов и других телепередач может повысить агрессивность телезрителей. Подобные эксперименты организованы таким образом, чтобы продемонстрировать причинно-следственную связь между просмотром телепередач, содержащих сцены насилия, и агрессивным поведением. Однако критики указывают, что обстановка, в которой проходят эксперименты, не является естественной, и утверждают, что данные, полученные в результате таких экспериментов, не приложимы к реальной действительности.

Большинство полевых экспериментов проводилось среди детей в различных учебных заведениях. Перед тем как показывать детям сцены насилия, их разбивали на две группы по произвольному принципу. Одной группе показывали сцены насилия, другой группе – сцены нейтрального содержания. Ученые анализировали природную агрессивность детей до показа фильмов, затем сравнивали эти данные с поведением участников эксперимента после просмотра. Полевой эксперимент решает проблему искусственности обстановки, характерную для лабораторного эксперимента.

Во время корреляционных исследований телезрителей просят указать на те телепередачи, которые они смотрят регулярно. Используя контент-анализ объема медиа-насилия в указанных телепередачах, ученые определяют средний объем телевизионного насилия, приходящийся на каждого зрителя. Зрителей также опрашивают об их установках и поведении, для того чтобы оценить меру их агрессивности и враждебности. Затем определяется корреляция двух этих видов данных, чтобы убедиться в наличии связи между просмотром сцен жестокости и последующим агрессивным поведением.

Лонгитюдные исследования направлены на то, чтобы определить отношение между потреблением медиа-насилия и асоциальными установками и поведением. Эти исследования основаны на предположении, что при регулярном потреблении медиа-насилия со временем возникает кумулятивный эффект; другими словами, многократный просмотр сцен жестокости и насилия с течением времени способствует повышению агрессивности поведения или установок.

При проведении естественных экспериментов ученые работают в естественной обстановке, изучая воздействие медиа-насилия на тех зрителей, которые впервые сталкиваются с телевидением. С помощью лонгитюдных методов изучаются и сравниваются документально зафиксированные факты поведения (такие, например, как статистика правонарушений) до и после появления телевидения в определенном регионе.

Экспериментальные вмешательства предназначены для выработки иммунитета, предохраняющего зрителей от вредного воздействия телевизионного насилия. Такие исследования постулируют высокий уровень вредного воздействия телевизионного насилия в обществе; их цель – ослабить негативное воздействие с помощью определенной стратегии. Некоторые из экспериментальных вмешательств свидетельствуют, что возросшая телевизионная грамотность потребителей массовой информации может снизить негативное воздействие телевизионного насилия.

Как можно определить понятие медиа-насилия? Физический контакт, представляющий угрозу для здоровья и жизни? Может ли медиа-насилие быть вербальным? Относится ли данный термин к сценам автокатастроф или других несчастных случаев? Репортаж о самоубийце, видеозапись теракта - следует ли причислять их к медиа-насилию?

Социологи должны определиться с этими и другими специфическими вопросами до того, как приступать к количественному анализу медиа-насилия и уж тем более оценивать его воздействия. Для определения объема медиа-насилия используется метод контент-анализа. Контент-анализ телепрограмм, транслируемых в лучшее эфирное время, начал проводиться в 1950-х и 1960-х годах. В ходе этих исследований обнаружилось, что сцены насилия и преступлений весьма часто появляются на экране нового СМИ, которое уже успело стать популярным.

Систематический анализ телевизионного насилия стал известным в научной среде благодаря проведенному в 1960-х годах программному исследованию Джорджа Генберта и его коллег, которые изучали эффект культивации. Начиная с 1967 года ученые анализировали и кодировали содержания телепередач лучшего эфирного времени всех крупнейших американских телекомпаний. Применяемый ими анализ системы сообщения, или АСС, стала одним из наиболее широко употребляемых методов изучения медиа-насилия. При применении техники АСС Дж. Гербнер и его сотрудники обнаружили, что большинство персонажей (6 из 10) участвовали в актах насилия.

Двое современных финских ученых разработали систему кодировки, позволяющую определить степень навязчивости медиа-насилия, и классифицировать его контекст-обстоятельства, сопровождающие акт насилия или же идею, которая за ним стоит.

Еще одним методом изучения медиа-насилия служит анализ зрительного восприятия. Суждение зрителей о насилии не всегда совпадает с суждениями исследователей. Это значит, что передача, которая, по определению ученых, содержит высокий уровень насилия, обычными зрителями может восприниматься как безвредная.

Ученые различают три уровня возможного воздействия медиа-насилия. Эти уровни: поведенческий, аффективный (эмоциональный) и когнитивный.

На поведенческом уровне реакция на медиа-насилие проявляется в виде: катарсиса, возбуждения, дезингибции (растормаживание) десинсебилизации и имитации.

При изучении аффективного воздействия исследователи изучили реакцию зрителей на телепрограммы, содержащие сцены различного рода насилий. Ученых особенно интересовала реакция детей. Наиболее масштабные исследования в этой области были проведены Джоанной Кантор и ее научным коллективом. Они анализировали корреляцию между просмотром телепередач разнообразного содержания и различными видами реакции испуга у детей. Во всех исследованиях реакции испуга измерялись с использованием некоторых из четырех методов. Сразу же после просмотра детей просили оценить степень испуга.

И в завершении коротко о когнитивном проявлении. Если при просмотре сцен насилия меняется восприятие зрителем реального мира, это говорит о когнитивном воздействии.

Действительно, многие из эмоциональных реакций могут впоследствии проявиться на когнитивном уровне. Наиболее масштабные исследования в этой области проводились Джорджем Гербнером и его научным коллективом.

В 1970-х годах Дж. гербнер и его коллеги анализировали данные государственных опросов общественного мнения, чтобы определить когнитивное воздействие телевидения. Опросы включали полезную информацию, например, о времени, проведенном перед телевизором, и восприятии окружающего мира. Исследователи обнаружили позитивную корреляцию между временем, затраченным на просмотр телепередач, и особенностями мировосприятия. Зрители, которые больше других смотрели телевизор, воспринимали мир как более опасное место по сравнению с теми зрителями, которые уделяли просмотру телепередач меньше времени.

С помощью содержательного анализа телепередач Дж. Гербнер и его коллеги показали, что изображаемый телевидением мир чрезвычайно жесток и полон насилия. Ученые выдвинули гипотезу, что постоянное потребление медиа-насилия ведет к преувеличенному восприятию опасности реального мира.

Литература:

1. *Дженнингз Брайант, Сузан Томпсон.* Основы воздействия СМИ. – М. – СПб, Киев. 2004 .
2. *С.Г.Корконосенко.* Основы журналистики. – М.:, 2001 г.
3. *Е.П.Прхоров.* Введение в теорию журналистики. – М.: 2002 г.

ნ.მაისურაძე. აუდიტორიაზე მასმედიის ნეგატიური ზეგავლენის კვლევის მეთოდები რეზიუმე

XX-ე საუკუნის ერთ-ერთი ყველაზე აქტუალური პრობლემა იყო და რჩება მასმედიის ნეგატიური ზემოქმედება ადამიანის ცნობიერებაზე. ბევრი მეცნიერი ამ საკითხს სხვადასხვა მიმართულებით იკვლევდა. ჩვენ შევანერეთ ყურადღება აუდიტორიაზე მასმედიის ნეგატიური ზეგავლენის ჩვენი აზრით ყველაზე მნიშვნელოვან კვლევის მეთოდებზე.

Summary

One of the most social problem in XX-th century was and still is negative influence of mass-media. Many scientists investigated that problem in different ways. We will concentrate our attention on the most important investigation's methods of negative influence of mass-media on the audience.

Е. Оганезова

магистрант

Грузинский технический университет

магистрант

Журналистский текст прессы и электронных масс-медиа в прагматическом аспекте.

Научно-техническая революция и информатизация всех сфер общественной жизни привели к глобальным изменениям мира, наших представлений о нем. Бесконечный поток всеобъемлющей информации, обрушившийся на человека в XX веке и продолжающий расти в третьем тысячелетии, позволил получить доступ к многообразным идеям, взглядам, ценностям. Человек выбирает их по своему вкусу и строит в соответствии с ними своё поведение. Пересматриваются кардинальные научные концепции, расширяются границы познания. С одной стороны, текущие изменения способствуют прогрессу во всех областях социальной жизни, с другой – затрудняют ориентацию человека в мире. Поясним:

Индивид познаёт мир не только путём непосредственных социальных контактов, но и с помощью информационных продуктов – материалов прессы, программ радио и телевидения, сообщений сайтов Интернета. В этом процессе роль масс-медиа, бесспорно, велика. СМИ всегда стремились быть источником нормативных образцов, определений, важнейшим ресурсом власти, средством формирования образов социальной реальности.

На сегодняшний день теоретически положение мало изменилось, но на практике роль масс-медиа значительно выросла (вспомним о пресловутой «четвертой власти»), а вот доверие к ней поколеблено.

Создание информационного продукта – основная задача современных масс-медиа. От того, насколько объективно, ответственно, профессионально относится журналист-практик к его созданию, зависит эффективность той деятельности, которой он занимается.

СМИ отличаются всеохватностью (массовостью), а их сообщения имеют знаковую природу, т.е. строятся на семиотической основе. Они представляют наиболее органичный способ репрезентации окружающей действительности, поскольку «весь мир есть знаковая система – бесконечно глубокий по своему смыслу текст» (5).

Человек живёт в мире, где знаковость выступает как всеобъемлющий феномен. Поэтому в XX в. пристальное внимание учёных привлекали методы семиотических исследований и сама семиотика. Родоначальниками семиотики как учения о сущности и основных видах знакообозначения, о знаковых системах, которые способны хранить и передавать информацию, считаются американские философы Ч. Пирс и Ч. Моррис, швейцарский лингвист Ф. де Соссюр. Их мнение о том, что ни одна проблема человеческого бытия не может быть решена без пристального внимания к языку, без учёта его роли, вполне справедливо.

Знак играет существенную роль в реализации целей коммуникации. Знаком может считаться слово, фотография, звук, образ на телеэкране, жест, элемент одежды и др. Знаки могут быть иконическими, индексными и символическими. Иконический знак имеет сходство со своим объектом, например, картина или фотоиллюстрация.

Индекс представляет собой знак, основанный на реальной смежности означаемого и означающего (дым-огонь, развевающиеся волосы- ветер). Символом же является знак, связь которого с объектом устанавливается «по соглашению». Так, например, кивок головой у нас означает утвердительный ответ, а у болгар – отрицательный.

В ходе становления семиотики понятие «знак» постепенно уходило на второй план, его позиции сменило понятие «текст». В семиотическом анализе выделяют три уровня исследования знаковых

систем: синтактика, семантика, прагматика. В данной работе мы ставим целью рассмотреть последний уровень – прагматику журналистского текста. Она связана с изучением отношения между знаковыми системами и теми, кто использует и интерпретирует содержащиеся в них сообщения.

Любой текст рассчитан на чьё-либо восприятие, в нём заключена речемыслительная деятельность пишущего (говорящего) субъекта, рассчитанная на ответную деятельность читателя (зрителя, слушателя), на его реакцию. При помощи текста автор может расширить коммуникативные права читателя (зрителя, слушателя), предоставить ему свободу интерпретации знаков, или вступить с читателем в прагматическую игру, умело расставляя в тексте ловушки, а то и вовсе проигнорировать коммуникативные права аудитории.

Для творческих сотрудников газет, радио и телевидения в тексте заключён смысл их профессионального бытия, именно журналистский текст определяет место и роль журналистики в обществе. Каковы же они сегодня?

Человеческая цивилизация приблизилась к своему качественно новому состоянию – информационному обществу. Каждый индивид погружен во «вторую реальность», в информационные материалы, созданные СМИ. Нас окружает журналистский текст, который воздействует как на общественное сознание, так и на умонастроение каждого индивида. В журналистский текст вплетены различные символы и знаки, журналистская продукция не окажется понятой массами, если не будет использовать ту или иную систему знаков, стереотипизированных под восприятие аудитории.

СМИ – это инструмент власти, т.е. партий и экономических лобби. Так было всегда, и сейчас мы наблюдаем ту же самую картину. Открыв любую газету, настроив приёмник на ту или иную радиоволну, включив телевизор и занявшись просмотром программ того или иного канала, мы убеждаемся в том, что все они создают свою, субъективную реальность.

Советская журналистика пропагандировала идеи своего единственного вдохновителя и «хозяина» – коммунистической партии.

На первых порах, после распада СССР новые владельцы старались не оказывать давления на редакционные коллективы. Перелом произошел перед президентскими выборами в России в 1995-1996 г.г., когда владельцы крупнейших информационных концернов вдруг осознали необходимость, а главное, неограниченные возможности использования телевизионных каналов для достижения своих целей (в частности, победы Б.Н. Ельцина в президентских выборах). Да и в нашей стране многие события освещаются под ракурсом взглядов владельцев СМИ («Рустави – 2», «Мзе», «Кавказия»).

Вот и получается, что главным оружием масс-медиа является намеренное затемнение смысла высказывания, поскольку идея состоит не в том, чтобы снабжать читателей информацией, а в том, чтобы через их головы направлять тайные сигналы другим властным группировкам.

Когда знак в журналистском тексте не наполнен для аудитории адекватным содержанием социального факта смыслом, он интерпретируется ею произвольно. Но нельзя считать аудиторию слепой и глухой настолько, что она видит и слышит только то, что содержится в журналистских текстах. Будь это так, она стала бы легко и просто управляемой. Но этого не происходит, так как аудитория складывается из индивидов, и поэтому знаки, поступающие из журналистских текстов, воспринимаются не один к одному, а в собственном осмыслении. А когда знаки из журналистских текстов, сопоставленные аудиторией с ее реальным опытом, перестают совпадать с ним, конкретные СМИ утрачивают доверие тех, для кого действует.

Естественно, что смысловая нагрузка знаков, их адекватность содержанию, учет способностей аудитории к верному восприятию способствует налаживанию диалога в обществе по вертикали и горизонтали. При этом информация идет не только сверху вниз, но и снизу вверх.

Итак, журналистский текст, с одной стороны, является конечным продуктом массового информационного производства, с другой – выступает в качестве промежуточного результата для дальнейшего его усвоения общественным сознанием. Все это подразумевает постановку ряда вопросов о степени полезности продукции потребителям, мере ее доступности, оперативности, точности, достоверности – об эффективности познания журналистом социальной реальности и превращения нового знания в журналистский текст.

Сама по себе деятельность СМИ имеет какой-либо общественный и собственно творческий – журналистский смысл только в том случае, если реальная польза превышает общественные затраты на ее поддержание. Журналистская деятельность, когда она в целом оптимальна, обеспечивает процесс массовой коммуникации в обществе.

Какие же изменения необходимо внести в журналистскую деятельность для усиления соответствующего воздействия на аудиторию СМИ?

Под воздействием на общественную жизнь – понимается многое. Это и формируемое в аудитории СМИ общественное мнение, и те изменения в общественном сознании, которые под их влиянием происходят с устоявшимися стереотипами, нормами, принципами совместной жизни людей, и те коррективы, которые благодаря журналистской деятельности вносят в свои программы и решения властные органы различного уровня.

Говоря о проблемах эффективности журналистского текста, следует изучить различные стороны творческого процесса создания журналистских текстов, их восприятие аудиторией СМИ. Но есть также и объективные, внешние и внутренние факторы, оказывающие воздействие на эффективность журналистской деятельности. Внешние по отношению к функционирующим СМИ связаны с политической и социально-экономической системой общества, которая, с одной стороны, выступает для СМИ в качестве внешней среды, а с другой – как целостная система для отдельно взятого ее института. Внутренние по отношению к деятельности СМИ и журналистов факторы обусловлены, прежде всего, личностными характеристиками творческих работников СМИ, их взаимосвязью, взаимодействием с обществом и конкретными его социальными группами на уровне индивида.

Эффективность журналистской деятельности закономерно оценивается и по мере обратного воздействия масс-медиа на базовые институты. Основные параметры системы СМИ задаёт общество, регулирует государство, но многое зависит и от журналистского корпуса. Взаимодействие СМИ с аудиторией остаётся основой основ в определении эффективности журналистской деятельности. Появляется множество проблем, среди них особенную важность представляет проблема профессиональной культуры журналистского корпуса. И вопросы о том, придерживаются ли редакции в своей деятельности этических норм, соблюдают ли принципы корпоративной солидарности, далеко не праздные. По тому, как сами журналисты отвечают на них, аудитория судит об изданиях (радиостанциях, телеканалах), в которых они работают, определяют меру доверия к ним. Очень важно осознавать ответственность перед обществом, которому служит журналист.

Литература:

1. Березин В.Б. Массовая коммуникация: сущность, каналы, действия, М: РИП – холдинг, 2003г.
2. Лотман Ю.М. Внутри мыслящих миров. Семиосфера, СПб, 2000г., с. 336-338.
3. Социология журналистики. Уч. пособие для студентов вузов. Под ред. С.Г. Корконосенко. М: Аспект - Пресс, 2004г.

ე.ოგანეზოვა, პრესისა და ელექტრონული მას-მედიის ჟურნალისტური ტექსტი პრაგმატულ ასპექტში

რეზიუმე

სტატიაში განიხილება მეთოდები სემიოტიკური კვლევის ჟურნალისტური ტექსტისა, ანალიზდება ურთიერთობა ნიშნობრივ სისტემებს და იმათ შორის, ვინც იყენებს და ინტერპრეტაციას უკეთებს მათში აღნიშნულ შეტყობინებებს. არანაკლებ მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია ჟურნალისტური ტექსტის ეფექტურობის კვლევას.

E.Oganezova, Journalistical text of Press and Electronic Mass-Media in pragmatical aspect

Resume

In this text will have told about the search of Semeothical the test of journalist, it will analithic manages sistem and among them who used it and made the interpration between their communication.

It is not less important place to this jurnalistical effectiveness search of this text.

Л. Санакоева

*Грузинский технический университет
профессор*

Источники и побудительные причины обогащения языка в перманентном и глобальном процессе терминотворчества

Хотим мы того или не хотим, но бурные воды информационного бума перехлестывают платину человеческих возможностей, и даже многомегабайтная память современных компьютеров не в состоянии вместить интеллектуальное половодье эпохи научно – технической революции. Каждые десять лет в мире появляется не менее трёх миллионов новых предметов, каждый из которых следует

обозначить, назвать, классифицировать, не говоря уже о новых понятиях, теориях и произведениях искусства.

Все убыстряющиеся темпы развития цивилизации, исторически неизбежный поступательный ход прогрессивных изменений во всех сферах материальной и духовной культуры, естественно, не могут не отражаться на языке как важнейшем средстве накопления духовного богатства человечества и главном коммуникативном агенте обслуживания системных связей общества.

Основной базой и питательной средой роста и обогащения русского литературного языка вплоть до 30-х годов нашего века были местные говоры и социальные диалекты. Именно областные слова позволили ввести в общенациональный обиход понятия и предметы, получившие в силу тех или иных историко - географических причин важное хозяйственное или общественное значение. Однако, всеобщая грамотность резко сузила круг носителей диалектной речи, и в настоящее время основным источником пополнения словарного состава языка стала специальная терминологическая лексика.

Следует отметить, что имеет место не только количественный, но и качественный рост словарного состава русского литературного языка за счёт органического вращивания в его ткань специальной терминологии. Её метафорическое переосмысление знаменует собой характерное явление своеобразной интерференции понятий науки и обиходно – бытовой лексики.

Наряду с экспансией общелитературного языка, аннексирующего территории специальной лексики, важным средством развития словарного состава является увеличение иноязычных заимствований и общая тенденция интернационализации любого достаточно мощного мирового языка, обусловленная торговыми, научными,

культурными и политическими контактами между народами мира.

Первичным кирпичиком языка, лежащим в фундаменте лингвистики, является слово, как языковая единица, совмещающая в своём значении различные ступени речевого осмысления явления. Слово как таковое фиксирует ту или иную степень абстрагирования логико – предметного содержания и в соответствии с диалектикой общего и единичного являет собой многоярусное в функциональном и генетическом плане средство смыслового обобщения действительности. Вслед за А. А. Потебней мы склонны различать в слове степень терминологизации в зависимости от сферы употребления, выделяя «ближайшее» и «дальнейшее» значения. При этом под «ближайшим» значением слова понимается «тот своеобразный лексический минимум, который обеспечивает взаимное понимание всех людей, говорящих на данном языке, независимо от их специальности, профессиональных взглядов и привычек». Что касается «дальнейшего» значения, его слово приобретает в специальных – научных, профессиональных, кастовых и других подобных чётко профилированных областях. «Ближайшее», т.е. общераспространённое лексическое значение слова соотносится с общеизвестным объектом, а «дальнейшее» - терминологическое значение, связанное с дефиницией логического понятия, соотносится с объектом специфическим, известным только специалистам.

Отражая и выражая диалектику познания объективной истины, понятие, передаваемое научным термином, вызывается к жизни самим поступательным ходом развития общества, постоянно углубляющего свои познания законов движения материи. Это приводит не только к возникновению новых терминов, но и к перманентному изменению, уточнению терминологического значения старых слов, конкретизации сфер их практического употребления. Недаром А. М. Деборин (Деборин А. М.) в своё время сформулировал такое крылатое выражение: «Научный термин – не просто слово, а выражение сущности данного явления». Ту же самую мысль в несколько ином словесном воплощении высказал Г. О. Винокур: (Винокур Г. О.) «Термины – это не особые слова, а только слова в особой функции».

Действительно, любой специальный, в том числе и общенаучный словарь имеет общенародный характер происхождения, его генезис теснейшим образом связан со словарём быта, к числу терминов точных наук относятся многие слова, одновременно бытующие в речи в качестве общеупотребительной лексики.

Общеупотребительные и общепонятные слова, обозначающие знакомые каждому культурному человеку независимо от него профессиональной принадлежности, номинанты, становятся терминами, попадая в особое терминологическое поле,

приобретая лексическое значение, уточнённое и ограниченное определением термина в данной системе терминологии, в контексте, в общей речевой атмосфере того или иного субъязыка. В этом случае специальные значения слов – терминов обуславливаются общественно осознанными и отстоявшимися контекстами их употребления в практике того или иного профессионального

сообщества, которое и является, в конечном счете, ключом к толкованию отдельного термина – элемента системной целостности субъязыка.

Одно и то же слово может соотноситься как с научным понятием, так и с обычным бытовым представлением, являясь одновременно составной частью общеязыкового и специального фондов. Несмотря на общую предметно – понятийную основу, слова при этом резко отличаются уровнями специализации значений в обиходном употреблении и в области специального применения.

Интересен и поучителен и обратный процесс перехода профессиональных терминов в общелитературные слова. Выходя за рамки узкоспециального употребления, термин часто претерпевает значительные семантические изменения, движется от «дальнейшего» в сторону «ближайшего» значения. Исходя из такого понимания механизма семасиологического развития специального слова, легко объяснить естественную смысловую эволюцию термина в диахроническом плане, обосновать его адаптирование в методических целях, в том числе при обучении субъязыку научного стиля речи. При этом один и тот же термин в зависимости от конкретной области и цели применения может фиксировать разный объём значений. Так как в живом языке процессы сужения и расширения значений выступают как общие закономерности его семантики, в лексическом значении слова устанавливаются компоненты – семы, сочетания и корреляционные связи которых образуют сложную семантическую структуру языка. Вся иерархия семантических структур многозначных слов предстаёт перед исследователем состоящей из сцепленных звеньев цепи логически, метафорически и метонимически связанных между собой наименований.

Таким образом, в основном в словарном запасе языка различаются находящиеся в постоянном и тесном взаимодействии два основных семантических типа, отражающих разные стороны смыслового развития лексики – обычное слово и термин.

Для объективного выявления терминологической системы в принципе следовало бы построить полную дистрибутивную модель слова, что требует весьма широкого объёма лексикографических работ в рамках частотной и тематической модели лексики и субъязыка специальности. Совмещение алфавитно – частотных моделей даёт предпосылки к созданию обобщённой распределительной модели, отражающей весь диапазон лексики в различных областях научной коммуникации. Углублённые статистические подсчёты, исследования словарного состава различных субъязыков применительно к определённому профилю и этапу обучения дают возможность наиболее рационального, экономического и эффективного отбора лексических минимумов, позволяют активизировать методику преподавания русского языка нерусскому контингенту с учётом профилирующей специальности.

В качестве не лишённого поучительной занимательности примера полисемии, не вдаваясь в истолкование бертрановских парадоксов самообращения, рассмотрим диалектику термина «термин» во временном разрезе 250 лет. Нетрудно заметить, что первоначальные мифологические значения этого слова постепенно вытесняются точными специальными, профессиональными, групповыми.

Изучая подобным образом генезис возникновения полисемии – функциональной многозначности терминов, удовлетворяющей научно – производственные, экономические, политические и культурные потребности общества, исследователи получают возможность актуального прогнозирования дальнейшего развития терминологической полисемии в пространственно – временном контексте историко- географических реалий современного общества. Подобное моделирование помогает заблаговременно предвидеть тенденции изменения смыслового наполнения терминов в различных ареалах социума в разные годы.

Исходя из всего изложенного, мы можем утверждать, что методика обучения неродному языку технических специалистов, непосредственно соприкасающихся с профессиональным жаргоном, обязательно должна быть ориентирована на привитие учащимся ощущения стилевого плюрализма речи с упором, естественно, на научный стиль речи, в котором терминологическая полисемия выявляется особенно рельефно и ярко.

При этом не следует упускать из виду, что в основном профессиональное арго терминотворчества, в котором свободно должен ориентироваться специалист, идёт не только и не столько по линии изобретения неологизмов, но главным образом посредством вкладывания новых смысловых значений в старые словарные формы, нового тезауруса – в старый словарь в нарушение библейской заповеди не наливать молодое вино в старые мехи.

В этом плане для единообразия и однозначности понимания специальной терминологии будущими учёными и инженерами жизненно важное значение приобретает свободное владение полифункциональными конструкциями языка.

ლ.სანაკოევა. ენის გამდიდრების წყარო და მოტივები ტერმინების შექმნის გლობალურ პროცესში

რეზიუმე

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, შეგვიძლია განვაცხადოთ, რომ უცხოური ენის სწავლების მეთოდოლოგია ტექნიკური სპეციალობებისთვის, რომლებიც უშუალოდ უკავშირდება პროფესიულ ჟარგონს – თავისებურ სამეცნიერო - ტექნიკურ სლენგს – აუცილებლად უნდა იყოს ორიენტირებული სტუდენტებში სამეცნიერო სტილის პლურალიზმის შეგრძნების დამკვიდრებაზე. განსაკუთრებული მნიშვნელობა უნდა მიენიჭოს სამეცნიერო სტილს, სადაც ტერმინოლოგიური პოლისემია ვლინდება განსაკუთრებით კარგად.

L.Sanakoeva. The source and motive of enriching language in global process of term- creation

Summary

Summing up we can state that the methods of teaching foreign language to technical specialists who deal with professional jargon which is a kind of scientific technical slang should by all means be oriented to cultivate in students feeling of speech style pluralism which emphasis on scientific style where terminological polysemy is exposed especially brightly.

ცაცა ტაბატაძე

*საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი,
მაგისტრანტი*

ეთიკური პრობლემები ქართულ მედიაში

ეთიკა არის მეცნიერება ზნეობისა და მორალის შესახებ. იგი მოიცავს პროფესიონალების მიერ შემუშავებულ წესებსა და აკრძალვებს. ამ ქცევის ნორმების და ზნეობრივი პრინციპების დარღვევა საზოგადოებრივი პრინციპების მიერ იგმობა.

მასმედიის სფეროში ძირითად საკანონმდებლო აქტს წარმოადგენს 1991 წლის 10 აგვისტოს საქართველოს კანონი „პრესისა და მასობრივი ინფორმაციის სხვა საშუალებების შესახებ“. ამ კანონმა უმნიშვნელო ცვლილებები განიცადა 1994 წლის 28 ოქტომბერს, 1997 წლის 28 ოქტომბრის და 1997 წლის 25 ნოემბრის შესწორების საფუძველზე.

როდესაც ჟურნალისტურ ეთიკაზე საუბარი, ისიც უნდა გვახსოვდეს, რომ იგი მხოლოდ დემოკრატიის პირობებში შეიძლება არსებობდეს. თვითრეგულირება მხოლოდ იქ შეიძლება განხილვად სერიოზულად, სადაც გარანტირებულია სიტყვის თავისუფლება. მხოლოდ ასეთ შემთხვევაში იქნება მედია წარმატებული და ამ ვითარებაში იარსებებენ კომპეტენტური ჟურნალისტები.

ეთიკურ პრობლემებს ყოველდღიურ ცხოვრებაში განუწყვეტლივ ვაწყდებით. ტელევიზია და პრესა ამის „კლასიკურ“ მაგალითებს ხშირად გვაძლევს. დღეს ქართული პრესა ძალზედ მძიმე პირობებში ფუნქციონირებს. ჟურნალისტები ჩქარობენ და გადაუმოწმებელ ფაქტებს აქვეყნებენ, რაც დაუშვებელია.

ხშირად მასალებში ისეთ დეტალიზაციას შევხვდებით, რომელიც მიუღებელია და მისი გამართლება ბაზარზე არსებული კონკურენციით არ შეიძლება. ასევე მყვირალა სათაურები, კარიკატურები, პორნოგრაფია, მასობრივი ინფორმაციის სხვა საშუალებების მიერ მხოლოდ ფულად მოგებაზე ზრუნვა, სენსაციების გამოქვეყნება პოპულარობის მოპოვების მიზნით – ეს ძირითადად დამახასიათებელია ბულვარული, ე.წ. ყვითელი პრესისთვის და რაც მთავარია, ასეთი ქმედებები მორალურად და ეთიკურად ყოველად გაუმართლებელია.

ჟურნალისტი უნდა ერიდოს მკითხველისთვის ისეთი ინფორმაციის მიწოდებას, რაც ეთიკური თვალსაზრისით მიუღებელია. საზოგადოებას ასეთ ვითარებაში უფლება აქვს, ეჭვი შეიტანოს მასობრივი ინფორმაციის საშუალებების მესვეურთა გულწრფელობაში. ცხადია, კომეციულ მოგებაზე მედიის ყველა საშუალება ზრუნავს, მაგრამ ჩემი აზრით, აქაც უნდა არსებობდეს გარკვეული შეზღუდვა.

ტელეჟურნალისტები პრესის ჟურნალისტებისაგან განსხვავებულ ეთიკურ პრობლემებს აწყდებიან, მათ უწევთ გადაწყვეტილების მიღება მძიმე თემებთან დაკავშირებული კადრების ჩვენება-არჩვენების თაობაზე. მაგალითად, უნდა აჩვენოს თუ არა გარდაცვლილი ჯარისკაცი ახლო ხედით. ბრიტანული ჩ ყოველთვის ერთ

სტანდარტის მიმართავს – არასოდეს უჩვენებს ახლოდან დაღუპულ ადამიანს, ძალადობის კადრებს.

პროფესიონალიზმი სწორედ ის არის, რომ რთულ სიტუაციებში არ უდავლო საკუთარ სინდისს და სამსახურებრივ მოვალეობას, სენსაციებზე გამოდევნებამ ის გამოიწვია, რომ შემცირდა ანალიტიკური მასალები.

ჟურნალისტის კანონიერი უფლებაა, მოიძიოს, მოითხოვოს და გაავრცელოს ინფორმაცია, როდესაც ის ინფორმაციის მისაღებად კონტაქტს ამყარებს ადამიანებთან, მის წინაშე უამრავი ეთიკური პრობლემა წარმოიქმნება. თუ ინფორმაციის მიღებაზე უარს ეუბნებიან, დაუშვებელია უტაქტობა და უხეშობა.

ჟურნალისტს უფლება აქვს ისარგებლოს ნებისმიერი საარქივო მასალით, საიდუმლო ან სპეც-ფონდით, გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც საკმე ეხება სახელმწიფო საიდუმლოებას, ან რესპოდენტის პირად ცხოვრებას. არქივიდან ამა თუ იმ პიროვნების პირადი ცხოვრების დეტალების გამოქვეყნება შესაძლებელია მხოლოდ ან პიროვნების ან მისი ახლობლების ნებართვით (თუკი ობიექტი გარდაცვილია).

ადამიანს მორალური ზარალი შეიძლება მიაყენოს ცილისწამებამ, ღირსების, პატივის შელახვამ, აკრძალული ინფორმაციის გამოქვეყნებამ. დაუშვებელია მასალის აგება ყურმოკრულ ფაქტებზე, დაუზუსტებელ ცნობებსა და ვარაუდებზე.

ჟურნალისტმა უნდა დააკმაყოფილოს ინფორმაციის მომწოდებლის თხოვნა წყაროს მითითების ან არდასახელების თაობაზე. შეიძლება, რესპოდენტმა ჟურნალისტს ინფორმაცია მიაწოდოს გარკვეული პირობით და მან ეს პირობა არ უნდა დაარღვიოს. თუ მიანც მოუწვევს ამის გაკეთება, საზოგადოებას უნდა აუხსნას მიზეზები.

საერთაშორისო ნორმებით ჟურნალისტის მიერ სხვისი ცხოვრების დეტალების გამომზიურება მხოლოდ იმ შემთხვევაშია დასაშვები, თუ ის საზოგადოების ინტერესებში შედის.

სამსახურებრივი ეთიკის და პროფესიული სოლიდარობის დარღვევა იქნება თუ ჟურნალისტი სამსახურებრივ მდგომარეობას გამოიყენებს და რედაქტირების დროს დაამახინჯებს კოლეგების მიერ მომზადებული მასალის შინაარსს და ამ სახით გამოაქვეყნებს. აგრეთვე, თუ ის კოლეგებს თავს მოახვევს თვის სუბიექტურ შეხედულებებს და ამით ხელს შეუშლის მათი შემოქმედებითი უნარის განვითარებას. ჟურნალისტის მიერ სამსახურებრივი ეთიკის დაცვა რედაქციის საიდუმლოს შენახვასა და მის ერთგულებაში გამოიხატება.

პრესის კანონში პირდაპირ ნათქვამია, რომ ჟურნალისტი მოვალეა, დაიცვას რედაქციის შემოქმედებითი პრინციპები და წესდება. ასევე, მას შეუძლია, უარი თქვას რედაქტორის ან მთავარი რედაქტორის მიცემულ დავალებაზე, თუ ეს დავალება არღვევს კანონს. პროფესიონალიზმი იმასაც გულისხმობს, რომ ნაადრევი დასკვნები და გადაწყვეტილებები არ უნდა გააკეთოს. მაგალითად, სასამართლოს გადაწყვეტილების მიღებამდე დაუშვებელია ეჭვიმტანილის დამნაშავედ გამოცხადება.

კრიტიკული მასალის მომზადების დროს ჟურნალისტმა არ უნდა მიუთითოს ადამიანის ფიზიკურ ნაკლზე. სამწუხაროდ, თანამედროვე მედია ლანძღვა-გინების მაგალითებს უხვად იძლევა.

იმ შემთხვევაში, თუ ჟურნალისტი საკუთარ შეცდომებს არ აღიარებს, მის მიმართ უნდა განხორციელდეს ეთიკური და სამართლებრივი სასჯელის გარკვეული ფორმა. ჟურნალისტი არაეთიკური საქციელი გამო სხვადასხვაგვარად იჯება.

ჟურნალისტებში გაყოფილია აზრი იმის თაობაზე, უნდა დააფიქსიროს მან თუ არა საკუთარი აზრი. თუმცა დღევანდელი ეთიკის ნორმებით ჟურნალისტის პოზიციის გამოხატვა დაუშვებელია. ის უნდა იყო ნეიტრალური და ყოველთვის ორივე მხარის პოზიცია უნდა აჩვენოს. მაგრამ ხშირად ისინი ამა თუ იმ მხარისდმი სიმპათია-ანტიპათიის დაფიქსირებას არ ერიდებიან, რაც ეთიკური პრინციპების უხეში დარღვევაა. ავტორიესული მოსაზრებითაა გაჯერებული პუბლიკაციის სათაურებიც, რომლებიც ჟურნალ-გაზეთების ყდებზე გამოაქვთ. სკანდალური და მყვირალა ფრაზები კომერციული თვალსაზრისით მოგებებიან. მედიის მესვეურები ამ ფაქტს იმით ხსნიან, რომ მედიაპროდუქცია სხვაგვარად ძნელად იყიდება. ჩემი აზრით, ასეთივე დატვირთვა აქვს სპორტულ ჟურნალ „სპორტსიახლენში“ სპორტული პუბლიკაციებისა და სპორტსმენების ფოტოების გვერდით სიმპათიური მანდილოსნების შიშველი ფოტოების განთავსებას. ისინი ხშირ შემთხვევაში ამ სპორტსმენების „ყოფილი გატაცებები“, „სიმპათიები“, „ყოფილი საყვარლები“ და ა.შ. არიან.

ეთიკური ნორმების დარღვევა სტატიაში უცენზურო სიტყვების გამოყენება, ასევე ადამიანის პირადი ცხოვრების ისეთი დეტალების გამომზიურება, როგორცაა რასა, რელიგიური მრწამსი, ეროვნული და სოციალური წარმომავლობა, სექსუალური ორიენტაცია და სხვა.

ქართულ მედიასივრცეში ფაქტისა და კომენტარის გამიჯვნის პრობლემაა. ჟურნალისტი ამბის თხრობასთან ერთად პირად შეხედულებებსა და მოსაზრებებს გადმოსცემს. ხშირად შეუსაბამოა სათაურები – იგი სტატიის შინაარსს არ ასახავს. არსებობს ჟანრობრივი პრობლემები- მასალა შინაარსობრივად ანალიტიკურია, დამყარებულია მხოლოდ ავტორის პირად მოსაზრებებზე, თუმცა ამის შესახებ მითითება არ არის.

არსებობს კიდევ ერთი სერიოზული პრობლემა – ბალანსის დარღვევა და წყაროს გადაუმოწმებლობა. მასალა მომზადებულია ერთ წყაროზე დაყრდნობით და არ არის საპირისპირო მხარის პოზიციები ასახული. ქართულ ბეჭდვით მედიაში დამკვიდრდა ტენდენცია, რომ ანონიმურობის დროს ჟურნალისტი მინიმუმებსაც არ აკეთებს, რატომ არ სახელდება იგი, ან ზოგადი მითითებით შემოიფარგლება. ხშირად გაუგებარია, თუ რომელი წყარო დგას ჟურნალისტის მიერ გადმოცემული მასალის უკან. უმეტესწილად ეს წყარო არაკონკრეტული ხასიათისაა, წარმოდგენილია მრავლობით რიცხვში: „ხალხი ამბობს“, „ჩვენი ინფორმაციით“, „გაერცელებული ინფორმაციით“, „პოლიტიკოსები აცხადებენ“, „როგორც ვიცით“ და ა.შ. ხშირად ასეთი წყარო ერთადერთია, რომელსაც მედიასაშუალებით გადმოცემული ინფორმაცია ეყრდნობა. ზოგჯერ ანონიმური წყაროს გამოყენების მოტივი არ არის აღნიშნული, სტატიის სათაურად კი გამოტანილია სწორედ ანონიმურ წყაროზე დაყრდნობით მიღებული ინფორმაცია.

ჩემი აზრით, ეთიკური ნორმების დარღვევას შემდეგი ფაქტორები განაპირობებს: ფინანსური პრობლემები, საფუძვლიანი პროფესიული განათლების ან გამოცილების არქონა, ჟურნალისტების მცირე ხელფასი (განსაკუთრებით პრესაში), არაპროფესიონალიზმი, სხვადასხვა პირების ზეგავლენა, მკითხველის დაბალი მოთხოვნილებები და სხვა.

კარგი იქნება, თუ ჟურნალისტები უფრო კარგად გააცნობიერებენ, რომ მორალისა და ეთიკის საკითხები მნიშვნელოვანია. ამაზეა დამოკიდებული მედიის ფუნქციის განხორციელება, ამის გარეშე თავისუფლება ანექსიად გადაიქცევა და საზოგადოებრივი აზრის ფორმირების პროცესში ჟურნალისტის ზემოქმედების ძალა დაკნინდება.

Ts. Tabatadz. Ethical problems in Georgian Media

Resume

The article “Ethical problems in Georgian Media” is about media ethics. Here is explained the means of media ethics and is shown how and why the journalists break the ethical and moral rules in everyday work.

Ц. Табатадзе. Этические проблемы в грузинской прессе

Резюме

Статья “Этические проблемы в грузинской прессе” посвящается медиа-этике. В ней объяснено значение медиа-этики и показано, как и почему журналисты нарушают моральные и этические законы в ежедневной работе.

VI

**სოციალური მეცნიერებანი/Social
sciences/Социальные науки**

ა.ბურდულაძე

ტმდ. სრული პროფესორი, სტუ.

მ.მადრაძე

ტმკ. ასოც. პროფესორი, სტუ.

გუნდის ჩამოყალიბება და მისი განვითარების სტადიები

გუნდის შექმნისას გათვალისწინებულ უნდა იქნას მრავალი მნიშვნელოვანი ფაქტორი, საგულდაგულოდ უნდა დაიგეგმოს გუნდების ჩამოყალიბების პროცედურები, პასუხი გაეცეს ყველა წამოჭრილ საკითხს, ზუსტად განისაზღვროს რა რაოდენობის და ტიპის გუნდები სჭირდება ორგანიზაციას, დაიგეგმოს გუნდების შემადგენლობა და სიდიდე ისე, რომ შეიქმნას იდეალური კონფიგურაცია.

ორგანიზებული გუნდების ჩამოყალიბება არ ხდება მოულოდნელად. გუნდს სჭირდება დრო, იმისათვის რომ მიაღწიოს ეფექტურობას. გამოიყოფა გუნდის განვითარების ოთხი სტადია. ეს სტადიები საშუალებას მოგვცემს დავადგინოთ, თუ რა ხდება გუნდში და როგორ ვმართოთ იგი.

ჩარლზ მანცის და ჰენრი სმიტის გამოკვლევებმა ცხადყო, რომ ვიდრე გუნდებში ეფექტურობა ზრდას დაიწყებს, ეს მაჩვენებელი არსებულზე დაბლა ჩამოდის და ეს პროცესი სადღაც ერთი წელი მიმდინარეობს. რეალური წარმატება ეფექტურობის გაზრდაში შეიძლება მივიღოთ 18 თვის შემდეგ. ამისათვის კი გუნდმა უნდა გაიაროს განვითარების ოთხი სტადია, რომელიც ცნობილია, როგორც ფორმირება, შტორმირება, ნორმირება და შესრულება.

1. **ფორმირება.** ეს შესწავლის სტადიაა. ფორმირების საწყის ეტაპზე ხალხი არ არის დარწმუნებული თავის თავში, არიან დაბნეულები და ღელავენ. გუნდისათვის შერჩეული ადამიანები ჯერ გარკვეულნი არ არიან, რა უნდა შეასრულონ, რა ევალებათ, როგორ წარიმართება მუშაობა. გუნდის წევრები თავისთავის აფასებენ გუნდის სხვა წევრების შესაძლებლობებს და მათ პოზიციებს. ამ დროს მწარმოებლურობა მცირდება, რადგან არაინი იცის რა მოხდება შემდგომ. ექსპერტები გვაფრთხილებენ: ფორმირების სტადიაზე გუნდისგან ნუ მოელოთ მნიშვნელოვან მიღწევებს. იმისათვის, რომ გუნდმა დაძლიოს ფორმირების სტადია, შოლტესი და მისი მეგობრები გვთავაზობენ შემდეგი ზომების გატარებას:

- დავეხმაროთ გუნდის წევრებს გაიცნონ ერთმანეთი.
- მივცეთ გუნდს გარკვეული მიმართულება და მიზანი.
- გუნდის წევრები ჩავრთოთ გეგმის შემუშავებაში, როლების დაზუსტებაში და საერთო სამუშაო ხერხების განსაზღვრაში.

2. **შტორმირება.** იქმნება ისეთი შთაბეჭდილება, რომ მეორე სტადიაში საქმე უარესობისაკენ მიდის. გუნდის წევრები კარგავენ მოთმინებას იმიტომ, რომ ვერ აღწევენ წარმატებას. ისინი ცდილობენ იმუშაონ წარმატებით, მაგრამ არ იციან როგორ მიაღწიონ შედეგს. ყველა იწყებს იმის გაგებას, რომ გუნდში შედეგების მიღწევა უფრო ძნელია, ვიდრე ეს თავიდან ჩანდა. გუნდის წევრები ხშირად ბრაზდებიან საკუთარ თავზე და კოლეგებზე გუნდში. ეს არის კონფლიქტების, თავდასხმების და თავდაცვის, შეჯახებების, დაქსაქსულობის და დაძაბულობის პერიოდი. გუნდი იბრძვის იმისათვის, რომ განსაზღვროს თავისი მისია, მიზნები, როლები, რომელსაც გუნდის წევრები ასრულებენ და ასევე ისინი იბრძვიან იმისათვის, რომ შეთანხმდნენ იმაზე, თუ როგორ, იმუშაონ ერთად. როგორც ადრე, მწარმოებლურობა ხან ეცემა, ხან იზრდება. ასეთი ფორმით გუნდი ცდილობს დაძლიოს ყველაზე რთული სტადია— შტორმირება.

იმისათვის, რომ გუნდმა წარმატებით დაძლიოს სტადია, შოლტესი გვთავაზობს:

- მოვაგვაროთ ძალაუფლებისა და უფლებამოსილების საკითხები; მაგალითად, არ დაგუშვათ ისეთი სიტუაცია, რომლის დროსაც ერთი წევრის წვლილი მეორის სამუშაოს გააბათილებს.

- დამუშავდეს და განხორციელდეს შეთანხმება გადაწყვეტილების მიღების წესის შესახებ.

- მოვახდინოთ ხელმძღვანელის როლის ადაპტირება ისეთნაირად, რომ გუნდი გახდეს უფრო დამოუკიდებელი: წავახალისოთ გუნდის წევრები, რათა მათ თავიანთ თავზე აიღონ პასუხისმგებლობა და ახალი ვალდებულება.

3. **ნორმირება.** ამ სტადიაზე საქმე მოულოდნელად უმჯობესდება. გუნდი ახდენს ზოგიერთი იმ ნორმების შემუშავებას, რომლებიც არეგულირებენ საერთო სამუშაოს. ხალხი, საბოლოოდ, მიდის იმ დასკვნამდე, რომ მათი ძალა მხოლოდ ერთიანობაშია. თანდათანობით ისინი იწყებენ თავიანთი გუნდის მოწონებას, ეხვევიან ერთმანეთს და უფრო ძლიერად გრძნობენ თავიანთ წევრობას გუნდში. წარმოიშობა კოლექტიური ერთიანობის გრძნობა, რომელიც გამოიხატება შემდეგი ცნებით; “ჩვენ”. ხალხი ამბობს, რომ არის რომელიმე ორგანიზაციის ნაწილი, და იმის მაგივრად, რომ შეეჯიბრონ ერთმანეთს, იწყებენ თანამშრომლობას. ხალხი უფრო მეტად ურთიერთობს და უფრო მეტად სჯერათ ერთმანეთის. შტორმირების სტადიის შემდეგ, გუნდის ცხოვრება თითქმის წყნარდება და ზოგჯერ ეს ზედმეტადაც ხდება. ხალხი ყურადღებას ამახვილებს და ძალას იკრებს გუნდში არსებული ურთიერთობების გასამყარებლად და ასევე ისინი დიდ ინტერესს იჩენენ, რათა მხარი დაუჭირონ მშვიდობას. თუმცა შრომის მწარმოებლურობა დაბალი რჩება.

იმისათვის, რომ გუნდმა დაძლიოს ნორმირების სტადიას, შოლტესი და მისი კოლეგები გვირჩევენ:

- სრულად გამოვიყენოთ გუნდის წევრების ჩვევები, ცოდნა და გამოცდილება.
- წავახალისოთ ხალხი, რათა მათ პატივი სცენ ერთმანეთს და მათ პატივისცემას პატივისცემით უპასუხონ.
- მოუწოდოთ მათ თანამშრომლობისაკენ.

4. **შესრულება.** ამ სტადიაში გუნდი რწმუნდება თავისი შესაძლებლობების სიმტკიცეში და აღწევს შეთანხმებას ისეთ საკითხებზე, როგორცაა, რა არის გუნდი და რის მიღწევას ცდილობს იგი. გუნდი ახდენს წესებისა და ერთიერთობათა პროცედურების შემუშავებას. ასევე ახდენს კონფლიქტების გადაჭრას, რესურსების განაწილებას. გუნდი იწყებს ამ ნორმატივების გამოყენებას და უკვე განსაზღვრავს თავის ადგილს იმ ორგანიზაციაში, სადაც ის მუშაობს.

გუნდის წევრები მშვიდად და წარმატებულად უზიარებენ ერთმანეთს ინფორმაციასა და მოსაზრებებს. კონფლიქტები მიმართულია კონსტრუქციული კალაპოტისკენ. ხოლო ის პრობლემები, რომლებიც უკავშირდება სამუშაოს, მათი გადაჭრა შემოქმედებითი მიდგომით წყდება. გუნდი იწყებს თავისი მიღწევების პატივისცემას. ბოლოსდაბოლოს სამუშაო კარგად მიდის.

იმისათვის, რომ გუნდმა გადალახოს შესრულების სტადია, შოლტესი და მისი სპეციალისტების გუნდი გვთავაზობენ შემდეგს:

- განვიხილოთ მეთოდები და პროცედურები თანამშრომლობის უზრუნველსაყოფად.
- დავეხმაროთ გუნდს, რათა ამ უკანასკნელმა განსაზღვროს ცვლილებების მართვის ხერხები.
- გამოდით გუნდის წარმომადგენლად და დამცველად სხვა გუნდთან და ხალხთან ურთიერთობაში.
- ავლნიშნოთ წარმატებები.

შტორმების სტადიიდან ნორმირების სტადიაზე გადასვლას შეიძლება დასჭირდეს კვირები ან თვეები.

ყველა ზემოთ ჩამოთვლილი სტადია მნიშვნელოვან როლს თამაშობს გუნდის ჩამოყალიბებისა და განვითარების პროცესში. იმისათვის, რომ გუნდმა მიაღწიოს ეფექტურობას და მწარმოებლურობის გაზრდას, მან უნდა გაიაროს განვითარების ეს ოთხი სტადია.

ამ პროცესების განვითარება, ეფექტური გადალახვა და გუნდის განვითარების პროცესში მისი მუშაობის წარმატებულობა გუნდის ინდივიდუალურ თვისებებზე და ხასიათზეა დამოკიდებული. ასევე მნიშვნელოვანია ის საწყისი ადამიანური კაპიტალი, ის კონცეფცია, რაც გუნდის შექმნისას ჩაიდო: რამდენად კარგად განისაზღვრა გუნდის შექმნისას მისი საბოლოო მიზანი, მუშაობის ვადები და სხვ.

ლიტერატურა:

- 1. *ი. კუტაღაძე* - “ადამიანური რესურსების მენეჯმენტი”, თბილისი 2002 წ.
- 2. *მ. არმსტრონგი* - ჰანდბოკ ოფ ჰუმან რესურსცე ანაგმენტ რაცტიცე. საგანმანათლებლო მთარგმნელობითი საგამომცემლო ცენტრი თბილისი 2002.
- 3. www.hr-journal.ru
- 4. <http://www.cfin.ru/shop/books/guru>

A. Burduladze. M. Magradze. The creation of the team and the stages of its development.

Summary

The paper deals with the questions concerning the significance and the stages of team development. Four main stages, necessary for the process development are discussed. Efficiency, the rise of productivity and the success of the performance depend on: the individual qualities of the team, initial human capital and the final goal, defined at the beginning. It is stated that in order to create a successful team four stages of development are necessary.

A. Бурдуладзе. М. Маградзе. Создание группы и стадии развития

Резюме

Труд касается таких вопросов, как значимость группы и стадии развития. Рассмотрены четыре основных стадии создания и развития группы.

Развитие процесса, увеличение эффективности и производительности зависят от следующих факторов: индивидуальных качеств группы, начального человеческого капитала и от конечной цели, которая была определена при создании группы.

Отмечено, что для создания успешной группы нужно, чтобы эта группа прошла четыре стадии развития: формирование, штормирование, нормирование и исполнение.

შალვა გიგაური
ასოც. პროფესორი
სტუ

პიროვნება და თვითგანვითარების პრობლემა

ფილოსოფიურ-ფსიქოლოგიურ შრომებში გამოკვეთილად, მყარად მოიკიდა ფეხი ფორმულამ – „პიროვნების განვითარება“. ზოგჯერ კიდევ, პიროვნების გამორჩეული თვისებების კვალობაზე განვითარების ნაცვლად თვითგანვითარებაზე იღებენ აქცენტს. საბჭოთა დროიდან მოყოლებული პიროვნების თემატიკაზე უსასრულოდ მრავალ სამეცნიერო გამოცემებში ეს განვითარება-თვითგანვითარება უკანასკნელი ინსტანციის ჭეშმარიტებად, აქსიომად არის მიჩნეული. ლაპარაკობენ პიროვნების განვითარებასა და მის წყაროებზე, იმაზე, რომ განვითარება ხორციელდება ჯგუფებში, კოლექტივში, საზოგადოებაში ... მოკლედ, განვითარების მიზეზად დასახულია გარე ფაქტორები, რაც ფილოსოფიური თვალთახედვით არაა მართებული. ამას გარდა, ყურადღების მიღმა რჩებათ ის, თუ რამდენად მიესადაგება განვითარების ცნება პიროვნებას და, რაც უფრო მთავარია, მას, განვითარებას საერთოდ თუ აქვს ადგილი ჩვენს სამყაროში!

ფილოსოფიის წიგნებში განვითარება ასოცირებულია პრინციპულ სიახლესთან, მა-ნამდევ არ არსებულთან. ამავდროულად კი, როგორც ეს ძველთაგანვეა ცნობილი, ყველა-ფერს თავისი გამომწვევი მიზეზი, საფუძველი აქვს, არაფრისგან არაფერი არ წარმოიშობა. ასევეა სხენებული სიახლეც, მასაც გააჩნია წარმოშობის საფუძველი. კერძოდ, იგი დასაბამს იღებს ძველში ტენდენციის, ჩანასახის ფორმით, როგორც, საზოგადოდ სიახლე. ამდენად, განვითარება არსებითად იმის გაშლა-წარმოჩენაა, რაც არსებობდა ადრევე, ოღონდ შეკუმშული სახით.

განვითარება სხვანაირად ნიშნავს მოძრაობა-სვლას დაბალი საფეხურიდან მაღლისკენ, ანუ პროგრესს. მეორე მხრივ, ამ უკანასკნელისგან მოუცილებელია მისივე საპირისპირო – რეგრესი. ეს მომენტები, მართალია, ურთიერთმონაცვლეობენ, ხან ერთი სჭარბობს, ხანაც მეორე, მაგრამ ისე, რომ ბოლოს წონასწორობაში არიან, ერთმანეთს აპირწონებენ. ამითვე აიხსნება თვითონ სამყაროს წონასწორობა, ზომიერი მდგომარეობა.

პროგრესისა და რეგრესის კავშირში თუ ერთმა გადასძალა მეორე, ამას უსათუოდ მოჰყვება წონასწორობა-კანონზომიერების რღვევა და ბოლოს, ალბათ, სამყაროს დასასრულიც. უბრალოდ, ლოგიკურად არ შეიძლება რომელიმეს მიეცეს პრიმატი. ამით მათ შორის ბალანსი იშლება და იმავე ლოგიკით აზრი ეკარგება საპირისპიროს ცნებასაც.

პროგრესისა და რეგრესის დარად იგივე ეხება ნებისმიერ საპირისპირო მხარეებს. კერძოდ, სიყვარულს ცვლის, აპირწონებს სიძულვილი, სიხარულს – მწუხარება, ბედნიერებას – ტანჯვა, დღეს ცვლის ღამე, ზაფხულს – ზამთარი, ან პირიქით და ა.შ.

ამასთანავე, თუკი განვითარება გაგებულ იქნა დაბლიდან მაღლისკენ, უფრო რთულისკენ სვლად, მაშინ იგი რომელიღაც ეტაპზე წყდება. მაგალითისთვის, დარვინის თეორიის თანახმად ორგანიზმების ევოლუციური განვითარება იწყება და მიმდინარეობს მარტივიდან რთულისკენ, მერე კიდევ უფრო რთულისკენ ... ადამიანის ჩათვლით. მაგრამ რაკი ორგანიზმულ ბუნებაში ადამიანის ორგანიზმზე, მეტადრე კი მის თავის ტვინზე ურთულესი არაფერია, განვითარებაც თავისთავად ზედმეტი ხდება, მთავრდება.

მაშასადამე, განვითარების როგორც პრინციპული სიახლის, ანდაც როგორც აღმასვლის ნაცვლად სამყაროში ბატონობს წონასწორობა, წრებრუნვა, რაზეც ჯერ კიდევ დიდი მოაზროვნე ჰეგელი მიანიშნებდა. მისი აზრით, ბუნებაში არანაირი განვითარება არაა. აქ ახალი არაფერი ჩნდება. რაც არსებობს, იმთავითვე ერთხელ და სამუდამოდ მოცემული სახით არსებობს და ყველაფერი სისტემურ წრებრუნვას განიცდის, მეორდება.

თუმცა ესეცაა, რომ ხსენებული წრებრუნვა არაა ერთი და იმავეს აბსოლუტური განმეორება. ამ პროცესში მუდავნდებიან მრავალსახოვანი ნიშნები, თვისებები, ცალკეული სტრუქტურები. ერთი სიტყვით, შემეცნების გზით საჩინოვდება მანამდე მიჩქმალული, უჩინარი.

ესეც რომ არა, საკითხავია, ღმერთს, უმაღლეს შემოქმედს, რატომ უნდა შეექმნა მაინცდამაინც არასრულყოფილი სამყარო, ისეთი, რომელიც დაექვემდებარებოდა განვითარებას? საეჭვოა, რომ ყოველად ბრძენს გამორჩენოდა რაღაც, მით უფრო პრინციპული!

ის, რაც ითქვა განვითარების შესახებ, თანაბრად ეხება თვითგანვითარებასაც. პიროვნება ვერ განვითარებს საკუთარ თავს, ვერ შეიძენს მისთვის უცხო სიახლეს, ვერაფრით ვერ გაიმდიდრებს გარედან უნარ-თვისებებს. ყოველივე იმთავითვე აქვს ბოძებული და რჩება მხოლოდ ერთი რამ – მიაგნოს, აღმოაჩინოს, გააცნობიეროს, დახვეწოს მისივე შინაგან სამყაროში ჩადებული. ცნობილი ამბავია: თვისებები არ შეიძინებიან, ისინი მხოლოდ მუდავნდებიან. ამიტომაც თვითგანვითარება, თვითსრულყოფა სინამდვილეში სხვა არაფერია, თუ არა შინაგანი თვისება-შესაძლებლობების გაცნობიერება-გამოვლენა, ანუ თვითცნობიერება.

როგორც წესი, ადამიანებს ამოძრავებს შინაგანი, პირადი მიზნები, სურთ დაიმკვიდრონ საკუთარი თავი, იპოვონ კუთვნილი ადგილი „მზის ქვეშ“, მიაღწიონ მაქსიმალურ თვითმყოფადობას, აკეთონ რაღაც სხვებისგან დამოუკიდებლად, გაუსწრონ, აჯობონ მათ და ა.შ. ეს ყოველივე თანდაყოლილი ტენდენციაა და თავს იჩენს ადრეულ ასაკშივე, ბავშვობის წლებში. ბავშვის პირველი და სერიოზული აქტიურობა დამოუკიდებლობისკენ მისწრაფებისა გამოიხატება ფრაზით - „მე თვითონ“ და სხვ. ესაა თვითცნობიერებისკენ ლტოლვის საწყისი ფორმა და თვითდამკვიდრების შემდგომი პროცესიც აქედან იღებს სათავეს. საზოგადოდ, ადამიანის, პიროვნების აქტიურობის ყოველ საჩინო ფორმაში მეტნაკლებად მოიაზრება თვითდამკვიდრება-თვითრეალიზებისკენ სწრაფვა.

თვითცნობიერება ცნობიერების ფორმაა. მას გენეტიკურად წინ უსწრებს ცნობიერება, რომელიც მიმართულია გარე სინამდვილის მოვლენებსა და საგნებზე, სხვა ადამიანებზე. მაგ. სულ პატარა ბავშვები პირველ რიგში ყურადღებას ამახვილებენ მათ ირგვლივ მყოფ საგნებზე, სათამაშოებზე და სხვა, შემდგომ კი, რაზეც ზემოთაც ითქვა, მზერას წარმართავენ, თავისი თავისკენ, დამოუკიდებლობისკენ, ზოგადად თვითცნობიერებისკენ, რაც სულ მუდამ თან სდევთ!

რაც შეეხება თვითცნობიერებისა და თვითშემეცნების თანაფარდობას, აქ ამოსავალია თვითშემეცნება. როგორც წესი, თვითცნობიერება იწყება თვითშემეცნებით, რაიმე რომ გააცნობიერ-გაიაზრონ, ცხადია, ჯერ უნდა შეიმეცნონ!

თვითცნობიერება თავისთავად არაა იდენტური ყოველმხრივი, აბსოლუტური გაცნობიერებისა. ასეა თუნდაც იმიტომ, რომ ამოუწურავია ყოველი შინაგანი თვისება თუ უნარი. გავა დრო და სადღეისოდ ცნობილ უნარ-თვისებებს დაემატება სხვა, ახლად მიგნებულ-გათვითცნობიერებული. სამყაროს უსასრულობა იმაშიც აისახება, რომ მას საბოლოოდ ვერ შეიმეცნებ. ასევე ითქმის ადამიანზეც, მის თვისებებზე, უნარებზე,

მოთხოვნილებებზე. ეს ყველაფერი ამოუწურავია როგორც რაოდენობრივი, ისე თვისებრივი გაგებით. სამყარო, ბუნება უსასრულოა და ასევე უსასრულო და ამოუწურავია ადამიანი-ბუნების უმაღლესი ქმნილება მთელი თავისი მახასიათებლებით. რაც ახასიათებს მთელს, სამყაროს, ცხადია, იგივე უნდა ახასიათებდეს მის შემადგენელ ნაწილსაც – ადამიანს და არა მარტო მას!

არსებობს ნაირნაირი მიმართულების, ინტენსივობის თუ მასშტაბის ინდივიდუალური ვარიაციები, ტენდენციები თვითცნობიერებისა, რაც დამოკიდებულია შინაგანი აქტივობის ხარისხზე, მოთხოვნილებებზე, ხასიათზე, სოციო-კულტურულ ჯგუფზე, პირად თუ სხვათა გამოცდილებაზე, ასაკობრივი პერიოდიზაციის სპეციფიკაზე და ა.შ.

თვითცნობიერების საწყის ეტაპზე, მასტიმულირებელ როლს ასრულებს სწავლა-აღზრდა, სამოღვაწეო ურთიერთობები, სოციო-კულტურული გარემო, ცხოვრების წესი ... შემდგომ კი, სათანადოდ გაცნობიერებული ინდივიდები თვითონ ირჩევენ ცხოვრების საკუთარ წესს, საქმიანობის ტიპს, საურთიერთობო წრეს, ადეკვატურ საპასუხო დამოკიდებულებას გამოხატავენ გარე გავლენებზე, გამოაქვთ სწორი გადაწყვეტილებები და სხვ. ისე რომ, თავდაპირველი სტიმულები ბოლოს თვითონ გამოდიან შედეგის როლში.

ზოგიერთ მკვლევართან თვითცნობიერების მამოძრავებელ ძალად სახელდება შინაგანი პირველწყარო, რომელიც უცვლელია და უჩინარი, დალექილი ინდივიდის სიღრმისეულ შრეებში. ასეა, კერძოდ, ცნობილ ფსიქოლოგ ა. მასლოუსთან, რომ არაფერი ითქვას ფროიდზე და სხვ. ზოგის აზრით კი თვითცნობიერების მოტივაცია, მასაზრდოებელი წყაროა საურთიერთობო, გარე სამყაროსთან საკონტაქტო მოთხოვნილებები. მაგრამ, თავის მხრივ რასხან ამგვარი მოთხოვნილებანი აძლევენ ბიძგს, გამოდის, რომ ისინი მეტნაკლებად გაცნობიერებული აქვთ. მოთხოვნილებები რომ დაიკმაყოფილო, უსათუოდ უნდა იცოდეს, სახელდობრ, რა მოთხოვნილებებს ეხება საქმე!

საერთოდ, გავრცელებული მოსაზრება იმაზე, რომ ადამიანები მოღვაწეობისას აცნობიერებენ შესაბამის მოთხოვნილება-უნარებს, საჭიროებს გარკვეულ კორექტივს. ზოგადად რომ ითქვას, მოღვაწეობა კი არ უსწრებს უნარებს ან მოთხოვნილებებს, არამედ ამ უკანასკნელთა გაცნობიერება. ამის თვალსაჩინო მაგალითია შემოქმედებითი საქმიანობა. რაც შეეხება საკუთრივ უნარ-მოთხოვნილებათა კავშირს, აქ უფრო პირველია წინმსწრები: მოთხოვნილება-მისწრაფებები უფრო მეტად უნარების ფონზე ავლენენ თავს.

რაკი მოღვაწეობა მიზანდასახული, შეგნებული, გაცნობიერებულია, ასევე გაცნობიერებული უნდა იყოს საამისო ადამიანური ძალები, ყოველ შემთხვევაში ნაწილობრივ მაინც. ადამიანმა მარტო ის კი არ უნდა იცოდეს, რას აკეთებს, არამედ ისიც, შესწევს თუ არა ჯეროვანი უნარი.

წარმატებული საქმიანობისათვის, ცხადია, აუცილებელია ბუნების თუ საზოგადოებრივი კანონზომიერების ხეირიანი ცოდნა. მაგრამ ამაზე უფრო აუცილებელია ცოდნა ჩვენივე თავის, უნარების, მოწოდებისა. როცა ვიცით, ვერკვევით საკუთარი შესაძლებლობების დონეში, ხელს ვკიდებთ სწორედ იმგვარ საქმეებს, რაც ამ დონეს პასუხობს. ამავ პრინციპით წყდება გარემოს მორგების საკითხიც. ადამიანები ისეთ საურთიერთობო გარემოს ირჩევენ, რომელიც მათივე სამყაროს ეხმიანება. აი, ეს შესაბამისობაა წარმატების ამოსავალი, და არა მაინცდამაინც გარე სინამდვილის კანონების ცოდნა.

ნათქვამია, არ არსებობს დაბრკოლება, რომლის დაძლევაც ადამიანს, პიროვნებას არ ძალუძდეს. ამას კი მეტად შეუძლიათ გაართვან თავი, რაც უკეთ გააცნობიერგაითავისებენ შინაგან ძალებს.

თვითცნობიერების მეშვეობით ვიგებთ შინაგანი მონაცემების შესაბამისობა-შეუსაბამობებს ჩვენს მიერ დასახულ მიზნებთან, საზოგადოებაში დამკვიდრებულ ტრადიციებთან, ზნეობრივ-ესთეტიკურ სტანდარტებთან ... ყველაზე საგულისხმო კი ისაა, რომ ამით, თვითცნობიერების გზით ვეუფლებით, ვფლობთ საკუთარ თავს.

ამიტომ ადამიანები, პიროვნებები ჩვეულებრივ მიისწრაფვიან გათვითცნობიერებისაკენ, აფართოებენ მის არეალს, სურთ შეგნებული, ცნობიერი გახადონ ყველა ის თავისი ფუნქცია, რაც მანამდე აღიქმებოდა სტიქიურად, შეუგნებლად. და მაინც, მიზეზთა და მიზეზთა გამოისობით ბევრ რამეს ვერ აცნობიერებენ. მაგ. მეცნიერ პიროვნებას, რომელიც მთლიანად კონცენტრირებულია ერთ დარგზე, უკვე ნაკლებად აინტერესებს დანარჩენი სხვა.

ასეა, პირველ რიგში აქტიურობას იჩენენ მისადმი, რასაც პირადი მნიშვნელობა აქვს. მაგ. სოციალურ გარემოსთან მჭიდრო კონტაქტებისას გეზს უპირატესად იმ თვისებების გაცნობიერებაზე იღებენ, რაც მათ რეპუტაციას წაადგება საზოგადოების თვალში.

სხვათა შორის, ზოგჯერ პარალელს ავლებენ გაუცნობიერებელსა და ფროიდის მიერ წარმოდგენილ არაცნობიერს შორის, მსჯელობენ ორივეს გაცნობიერებაზე. ის ამბავი, რომ გაუცნობიერებელი შესაძლოა მომავალში გაცნობიერდეს, ეს სავსებით გასაგებია. მაგ-რამ სულ სხვაა არაცნობიერი. მას ვერასოდეს ვერ გააცნობიერებენ, რამეთუ გაუცნობიერებადია. არაცნობიერი ცნობიერის საპირწონეა, ადამიანის სულის ძირებშია და ისეთივე მიუწვდომელ-შეუმეცნებადია, როგორც თითოეული ჩვენთაგანის „მე“.

როგორია თვითცნობიერებისა და „მე“-ს თანაფარდობა, ანდაც საერთოდ, რა არის, რას წარმოადგენს იგი? საქმე ისაა, რომ არ არსებობს „მე“-ს ცალსახა გაგება. ზოგი მასში მოიაზრებს სხეულს, სხვები სულიერ-ფსიქიკურს ან კიდევ კუთვნილ საგნებს და ა.შ. მოკლედ რომ ითქვას, „მე“ გაიგება რაღაც კუთვნილების, პრედიკატის მნიშვნელობით. არადა, „მე“ არაა ვინმეს კუთვნილება, არაა არც სხეული, არც თვისება ან სხვა ანალოგიური რამ. პირიქით: სხეული, უნარები, მოთხოვნილებები, თვისებები მისი კუთვნილებაა და არა საკუთრივ „მე“. „მე“ არის ამ თვისებების მატარებელი სუბსტანცია, საფუძველი, რაც მაგ. თავისებურად არის გაშიფრულ-გააზრებული ცნობილ ფილოსოფოს სპინოზასთან.

ყველას თავისი „მე“ აქვს, ანუ ის არის განუმეორებელი, შეუვალა, ცალკე აღებული სამყარო. ამიტომ მისი გაცნობიერების თეორიული დაშვებაც კი სრული აბსურდია, მრგვალი კვადრატის მაგვარი. ვის-ვის და ისეთ ფსიქოლოგს, როგორც დოსტოევსკია, ნამდვილად უნდა დაეჯეროს, რომლის აზრითაც „მე“ – ეს არის იდუმალებით მოცული, დაუდგენელ-გამოუკვლეველი ფენომენი. „მე“-ს წვდომა, გაგება რომ შეიძლებოდეს, პიროვნებები დაკარგავდნენ საკუთარ სახეს, ღრმა ინდივიდუალობას. ასე რომ, ჩვენ ვიმეცნებთ, ვათვითცნობიერებთ არა „მე“-ს, როგორც ასეთს, არამედ მის ატრიბუტიკას, უნარებს და ა.შ.

შემდეგ, როგორც კანტი იტყოდა, „მე“-ს შემეცნება – ესაა თავისთავად წინააღმდეგობრივ-ტაგეტოლოგიური. როგორც კი დგება ამ შემეცნების საკითხი, იგი მაშინათვე იხსნება. კერძოდ, ვინ უნდა შეიმეცნოს „მე“? რა თქმა უნდა, ისევ „მე“-მ. გამოდის ერთგვარი უაზრობა, ანუ „მე“ იმეცნებს „მე“-ს, ჩემი თავი იმეცნებს ჩემს თავს და სხვ. და ა.შ. თანაც ერთის ნაცვლად ვიღებთ ორ „მე“-ს ზემოთ ნათქვამის ფონზე კი ფსიქოლოგიაში არსებული მტკიცებულებები, თით-ქოსდა „მე“ იყოს პიროვნების გაცნობიერებული ნაწილი, ანდაც გაცნობიერებული „მე“ პიროვნების უარსებითესი გამოვლინება, საკითხისადმი უცნაური, არასერიოზული მიდგომაა, თუ მეტი არა. იგივე ვითარებასთან გვაქვს საქმე, როდესაც უშვებენ ხუთ, თუ კიდევ რამ-დენიმე „მე“-ს.

Shalva Gigauri. A person and self-development problem

Summary

The terminology established in the scientific literature – development of an individual or self-development is not quite an adequate formulation. Some balance dominates over development in the universe. Everything gets balanced by help of each other.

A person has no ability to develop his own personality himself. He can't add to it anything from outside. He can only come to it, realize inner properties, potential which are given to him from his very birth. Selfdevelopment, selfenrichment of an individual are reflected in these qualities. Hence in fact selfdevelopment means selfconscience.

Шалва Гигаури. Личность и проблема саморазвития

Резюме

Укоренившаяся в научной литературе терминология - развитие личности или саморазвитие - не является правильной формулировкой. Вместо развития в мире господствует равновесие, одно уравновешивает другое.

Личность не может развить саму себя, она ничего принципиального не обретает извне. Она может лишь напасть на след, осознать внутренние свойства, потенциал, иначе то, чем обладает с рождения. В этом выражается саморазвитие, самообогащение личности, то есть саморазвитие на самом деле означает самосознание.

მსოფლიო გლობალიზაციის წრედში

გლობალიზაციის პრობლემა დღითიდღე სულ უფრო თვალსაჩინო და მასშტაბური ხდება. **გლობალური მიდგომა, გლობალური შესწავლა, გლობალური აზროვნება, გლობალური გადაწყვეტა და ა.შ.** არ ახალია. ასეთი შინაარსის ცნებები და გაგებები ფართოდ გამოიყენებოდა პრაქტიკაში უწინაც და ახლაც. აღნიშნული სიტყვაწყობები და ფორმულირებები იმდენი ხანია არსებობს, რაც თვითონ სიტყვა “გლობალური”, თუმცა ბოლო ხანს მან სრულიად ახალი, მოდიფიცირებული გააზრება და შინაარსი შეიძინა – **გლობალიზაციის შინაარსში დიდი მასშტაბის პროცესები ჩამოყალიბდა, იგულისხმება დიდი მასშტაბის მქონე მოვლენები.**

გლობალიზაცია და გლობალური პროცესები სათავეს უხსოვარ დროიდან იღებს საკმარისია გავიხსენოთ თუნდაც ადამიანის მიერ ცეცხლის შექმნა და მისი გამოყენება, ან შრომის საზოგადოებრივი დანაწილების პროცესი (მისი პირველი განაწილება) და ა.შ.

ამჟამად (XX საუკუნის 70-80-იანი წლებიდან) გლობალიზაციის ახლებურად ჩასახვა, მისი დღის წესრიგში დაყენება და მსოფლიო მნიშვნელობის პრობლემად ქცევა თანამედროვე (ახალმა) მსოფლიო წესრიგმა განაპირობა. ეს ახალი მსოფლიო წესრიგი მოიცავს და წვდება როგორც პოლიტიკურ, ისე ეკონომიკურ სივრცეს და მრავალი ფაქტორით არის განსაზღვრულ-დასაბუთებული.

ამ ფაქტორთა და პირობათა შორის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი პირობა, რაც **გლობალიზაციის ხელშემწყობია და გლობალიზაციის შემადგენელი ელემენტია – ინტეგრაციული პროცესები.** ამ პროცესებმა დღეს უკვე შეუქცევადი ხასიათი მიიღო და დინამიურად ვითარდება; დღეს უკვე სახელმწიფოებს შორის **სავაჭრო-ეკონომიკური ურთიერთობები, პოლიტიკური ურთიერთობები და კავშირები** იმდენად გაღრმავდა, რომ **ზოგ სახელმწიფოებს შორის უკვე სახელმწიფო საზღვრები** თითქმის ფორმალური ხასიათის მატარებლები გახდნენ, საზღვრები თითქმის იშლება მათი ურთიერთობის ფონზე.

მრავალი ათეული წლის განმავლობაში ინტეგრაციის პროცესი თითქმის ყველა სფეროში და განსაკუთრებით ეკონომიკაში (სპეციალიზაციის დრმა პროცესებით თანდათან იხვეწებოდა და ახალ-ახალ ფორმებს იძენდა. ეკონომიკურად დიდად განვითარებულ ქვეყნებში ინტეგრირების პროცესმა ისეთ გაქანებას მიაღწია, რომ რადიკალურად შეცვალა მათი სტრატეგიული ტემპი და მასშტაბები, იგი ვეღარ ეტეოდა იმჟამინდელ ჩარჩოებში და გარეთ გასვლისათვის იყო ტრანსფერული (ტრანსნაციონალური) კორპორაციებისა და გაერთიანებების ჩამოყალიბება.

ამით და ასე დაიწყო ინტეგრაციის პროცესის რევოლუციური ცვლილება და მისი ტემპის უსწრაფესი ზრდა. ყოველივე ეს უკიდვანო მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის შედეგი იყო. სწორედ ამ პროცესებმა (ინტეგრაციამ და მტკმ-მა) დაუდო სათავე ახალ მსოფლიო წესრიგს, რამაც დღეს უკვე მსოფლიო ანუ გლობალური მასშტაბები შეიძინა.

ასე, რომ **გლობალიზაცია ახლა მოდაშია. მასზე ძალიან ბევრს წერენ, მსჯელობენ, იმართება შეხვედრები, სიმპოზიუმები, დისკუსიები და რაც მთავარია იდება სახელმწიფოთა შორის, კორპორაციათა შორის, სხვადასხვა ქვეყნის ფირმებს შორის და ბანკთა შორის კონტრაქტები და გარიგებები.**

საბაზრო ურთიერთობათა თანამედროვე ეტაპზე მსოფლიო გლობალიზაციის საერთო სისტემაში ორი ძირითადი ურთიერთდაკავშირებული სფერო გამოიყოფა: **ერთია სოციალურ-ეკონომიკური სფერო, რომელიც წარმოებისა და მოხმარების სისტემათა ფუნქციონირებას განსაზღვრავს და განაპირობებს, და თავის მხრივ ბიზნესის მოტივაციებს ეფუძნება; ხოლო მეორეა ბუნებათსარგებლობისა და ბუნების დაცვის სფერო, რომელიც მთელი საწარმოო ციკლის მატერიალურ საფუძველსა და მასზე ზეგავლენის მომხდენ სისტემას წარმოადგენს.**

ამჟამად **გლობალიზაცია მთელი თავისი სიგრძე-სიგანით დგას ჩვენს – საქართველოს წინაშე.** ჩვენი ქვეყანა, ისე, როგორც ყველა სხვა ქვეყანა გლობალიზაციის საერთო წრედშია მოქცეული; გლობალიზაციის იმ წრედში, რომელიც თავის ძალებსა და გავლენის სფეროებს თანდათან ამტკიცებს მსოფლიო ქვეყნებზე.

როგორც აღვნიშნეთ, გლობალიზაციის პროცესი მსოფლიო მასშტაბით დღეს შეუქცევადია და უფრო ფართო მასშტაბებს იღებს. ამიტომ ამ გადასახედიდან საინტერესოა ჩვენი ქვეყნის ადგილი და როლი ამ პროცესებში, საინტერესოა როგორ ხვდება საქართველო გლობალიზაციას და მის გამოწვევებს. დასამალი არ არის, რომ ჩვენი ქვეყანა როგორც თავის დროზე საბაზრო ეკონომიკის რელსებზე სახალხო მეურნეობის გადაყვანის პროცესის დაწყებას ასევე გლობალიზაციასაც თითქმის სრულიად მოუმზადებელი შეხვდა. ჩვენ გვახსოვს, რომ ბიზნესის მისადგომებთან და მის დანერგვა-გავრცელებაში შეყოვნებამ, შემდეგ კი არასწორმა და დაგვიანებულმა ეკონომიკურმა სვლებმა (რეფორმებმა), სუსტი პირობები და გარემო შექმნეს ჩვენი ქვეყნის ეკონომიკური პოტენციალის განმტკიცებისათვის.

თანამედროვე მსოფლიოში პროცესები ისეთი თავბრუდამხვევი ტემპით ვითარდება, რომ ყოველ დღეს დიდი მნიშვნელობა აქვს. ვინც ამ ტემპს ჩამორჩება, ის დაკარგავს ორიენტაციას, მდევრის როლში აღმოჩნდება, შეიძლება მიმდინარე გლობალიზაციის პროცესებიდან საერთოდ გარიყულიც აღმოჩნდეს. ამიტომ ამ პროცესებიდან გვერდზე დგომა არ ეგების. ახლა ეკონომიკაში მთავარია არ გამოგვრჩეს სვლები და მოქნილი მექანიზმებით ფეხდაფეხ მივყვეთ საერთო მოვლენებს. ეკონომიკა უმთავრესი და უმნიშვნელოვანესი ღერძია და მასზე ბრუნავს მთელი სახელმწიფო და გლობალური გეგმით მთელი მსოფლიო.

საქართველო გლობალიზაციის საყოველთაო პროცესს მიაღმა ფრთებშეკვეცილი და ეკონომიკურად დასუსტებული – წელგაუმართავი, მართვის მოუქნელი მექანიზმებით და განვითარების დაუხვეწავი სტრატეგიით. მეორეს მხრივ, გლობალიზაციის ამ დიდ მორევს მივადექით, როგორც მდიდარი ბუნებრივი და ეკონომიკური შესაძლებლობების, დიდი ისტორიული ტრადიციების სოფლის მეურნეობის უნიკალური დარგების მქონე ქვეყანა, ბევრისათვის უცხო და აუთვისებელი მხარე, საკმაოდ წონადი გამოგონებებითა და მეცნიერული მიღწევებით, დიდად საინტერესო და ყველასათვის საშური გეოპოლიტიკური სივრცით და რაც არანაკლებ მნიშვნელოვანია აგრეთვე კეთილი განწყობილებებითა და მისწრაფებებით დამახასიათებელი ქართული ხასიათითა და ავტორიტეტით.

ასეთი მონაცემების ქვეყანა ალბათ დასახარბებელია მათთვის, ვინც განაგებენ, წარმართავენ და მთავარ დამკვერელ ძალას წარმოადგენენ ამ გლობალურ პროცესების მიმდინარეობაში.

გლობალიზაცია მართლაც დიდი მოცულობის მორვეია, რომელშიც ღრმად შესვლა ნამდვილად საშიში და სახიფათოა; უფრო სწორედ ღრმად დაუფიქრებელი ნაბიჯების გადადგმაა სახიფათო. გლობალიზაციის თანამედროვე პროცესებს განაგებენ, წარმართავენ და პროცესებში დომინირებენ სუპერგანვითარებული სახელმწიფოები. პატარა სახელმწიფოებისათვის კი სივრცე მცირეა გაბედული და თამამი ორიენტაციისათვის. გლობალიზაციის თანამედროვე დიდი უკიდუგანო მორვეი დიდმა და მძლავრმა სუპერსახელმწიფოებმა შექმნეს. მათ მიერ გლობალიზაციის პროცესის დინებაში ოსტატურად მორგებული ფარული საკმაოდ ლაბირინთიანი და სახიფათო. **გლობალიზაციას მსგავსად კონკურენციისა თავისი უღმობელი კანონები აქვს. ვინც მას ვერ გაუგებს, ვერ აჰყვება და ვერ გაუძლებს, მისსავე წიაღში შთაინთქნება.**

ხატოვანი გამოთქმის გამოყენებით – გლობალიზაცია ორღესული იარაღია. ამიტომ ერთის მხრივ საჭიროა ვუფრთხილდეთ გლობალიზაციასა და იმ მხარეს, ხოლო მეორე მხრივ, კი საჭიროა და სასურველია განეჭვრიტოთ სწორად, მოფიქრებული და გამოვიყენოთ მისი დიდი შესაძლებლობები. გლობალიზაციის დიდი შესაძლებლობების ჭკვიანურად გამოყენების მსოფლიო დონის გადასაწყვეტად გვეჩვენება საქართველოსა და ქართველი ხალხის მომავლისათვის ბაქო-თბილისი-ჯეიჰანის ნავთობსადენი; ეს არის **ვეროპა-კაკასია-აზიის სატრანსპორტო დერეფანი**, რომელიც ერთმანეთთან ახლებური შინაარსით აკავშირებს მრავალ ქვეყანას, სადაც საქართველოს თავისი ადგილი და პრიორიტეტული ეკონომიკური ფუნქცია აქვს გამოკვეთილი ანალოგიური სტრატეგიული ეკონომიკურად მომგებიანი სვლა საქართველოს თავისი შესანიშნავი გეოპოლიტიკური მდებარეობის გამო, რამოდენიმე შეუძლია გააკეთოს, რაც რადიკალურად შეცვლიდა და აამაღლებდა ჩვენი ქვეყნის ადგილს მსოფლიო თანამეგობრობაში და განამტკიცებდა ქვეყნის ეკონომიკურ პოტენციალს. ასეთი სტრატეგიის განხორციელება საკმარისია გლობალიზაციის პროცესში საკუთრების ხელწერის შესაქმნელად და გავლენის სფეროების მოსაპოვებლად.

საქართველოს გლობალიზაციის პროცესში აქტიურად ჩასართველად და მონაწილეობისათვის მრავალი სფერო და მიმართულება გააჩნია, თუმცა არის ისეთი დარგები და სფეროები, რომლებიც ნაკლებად ექვემდებარებიან გლობალიზაციის პროცესს. ასეთად მაინც უნდა მივიჩნიოთ ჩვენი სოფლის მეურნეობის ისეთი მაპროფიტებელი მიმართულებები, როგორცაა მევენახეობა, მეხილეობა, მეჩაიეობა, მეციტრუსეობა და სხვა.

საქართველოში მრავალსაუკუნოვანი ისტორიის მანძილზე სოფლის მეურნეობაში გამოიკვეთა და დადგინდა მიკროზონალური სპეციალიზაციის მიმართულებები, მცირე კონკურენტული არეალებით, რაც ნაკლებად მიესადაგება გლობალიზაციის საერთო პრინციპებს. ამდენად გაურკვეველია გამართლებულად ჩაითვლება თუ არა მაგალითად მევენახეობისა და მეხილეობის ან მეჩაიეობის ან კიდევ სხვა დარგის ტრანსფორმული პროპორაციების შექმნა. ჩვენ ვიზიარებთ მათ აზრს, რომლებიც მიიჩნევენ, რომ ასეთი მიდგომა და გადაწყვეტა საქართველოსათვის ნაკლებად მისაღები უნდა იყოს. ეს დარგები საქართველოს იმიჯის შესაქმნელი დარგებია, ამასთან ტრადიციული და კიდევაც უნდა დარჩნენ ასეთებად.

გლობალიზაციას ბევრი მიმართულებები და მოდიფიკაციები აქვს. ერთ-ერთი ასეთია ზონალური, რეგიონული გლობალიზაცია. ასეთი მიმართულება მაგალითად “თავისუფალი ეკონომიკური ზონა”, რომელშიც, როგორც სამართლიანად მიუთითებენ ბევრი ფარული ელემენტია ჩადებული, რომლის გამოყენებაც ყველგან როდია გამართლებული, თუმცა საქართველოსთვის თავისუფალი ეკონომიკური ზონების შექმნას, ვფიქრობთ, გარკვეული შედეგების მოტანა შეუძლია.

საქართველო დღეს გლობალიზაციის დიდ წრედშია ჩართული, სადაც საჭიროა სწორი ორიენტაცია, გამართლებული სტრატეგია, ამავედროულად კი ქართული იმიჯისა და თვითმყოფადობის შენარჩუნება.

გლობალიზაციის, როგორც მიზნის შინაარსის გაგება უკავშირდება ადამიანების, სახელმწიფოთა ლიდერების, მსხვილი ბიზნესის ხელმძღვანელების, საეთაშორისო სახელმწიფოთაშორისო და არასამთავრობო ორგანიზაციების, პოლიტიკოსებისა და ანალიტიკოსების ეროვნული და საერთაშორისო ჩინოვნიკების მოღვაწეობას, რომელიც საბოლოო ჯამში მიმართულია ერთიანი მსოფლიო ეკონომიკის შექმნისაკენ და მის შესატყვისად მსოფლიოს საზოგადოებრივ-პოლიტიკური მოწყობილობისაკენ. ამასთან შეიძლება გამოვყოთ ასეთი მოღვაწეობის სამი დონე:

- გლობალური, საერთო პლანეტარული;
- რეგიონალური;
- ნაციონალური;

აღნიშნულ დონეებზე თითოეული ქვეყანა წყვეტს ეროვნული ეკონომიკისა და პოლიტიკური სისტემის გლობალიზაციისა და რეგიონალიზმის მოთხოვნებთან ადაპტაციის თავის სპეციფიკურ ამოცანებს.

იმის გათვალისწინებით, რომ საქართველო პატარა სახელმწიფოა და “მცირე” ეკონომიკის ქვეყანას წარმოადგენს, მას გლობალურ ეკონომიკურ პროცესებზე არსებითი და ხელშესახები ზეგავლენის მოხდენა არ შეუძლია და ამას არც უნდა ველოდეთ პერსპექტივაში, მაგრამ ამასთან ერთად, მეტ-ნაკლებად გონივრული პოლიტიკის გატარებით გარკვეული სარგებლის მიღებაც არ არის გამორიცხებული, რომ არაფერი ვთქვათ აშკარად უარყოფითი ეფექტის ზეგავლენის მინიმიზაციაზე.

Sh.Grishikashvili. In World Globalization Net

Summary

In this work the issue of globalization has been discussed as a world, comprehensive process and dependence of Georgian reality toward it.

Resume about necessity of “accessories” with global processes, especially of economic sphere has been made.

III.Гришикашвили. В сети всемирной глобализации

Резюме

В статье рассматривается вопрос глобализации как всемирного, всеобъемлющего процесса и отношения к ней грузинской действительности.

Делается вывод о необходимости «приспособления» к сути глобальных процессов, в особенности сферы экономики.

საქმიან მოლაპარაკებათა ტექნიკა

ქართულ ენაში ცნება „მოლაპარაკებას“ მხოლოდ ერთი მნიშვნელობა აქვს: რაიმე საკითხზე შეთანხმების მისაღწევად გამართულ აზრთა გაცვლა-გამოცვლა. მოლაპარაკება პარტნიორთან ერთობლივი მოღვაწეობაა, შემოქმედებითი საქმიანობის ერთ-ერთი რთული სახეა. იგი განსხვავებული შეხედულებების, ინტერესების განზრახულობებისა და სხვათა ურთიერთობების მეტად სპეციფიკური ფორმაა, მოლაპარაკებებზე შეთანხმებით, მისი მონაწილეები, ფაქტობრივად, სამომავლოდ, ერთობლივ საქმიანობებზე თანხმდებიან. მოლაპარაკება შეიძლება მივიჩნიოთ როგორც პიროვნებათა შორის ურთიერთობის სპეციფიკური ფორმა ერთობლივი მოღვაწეობის საქმიანობა, რომელიც გამიზნულია ურთიერთთანამშრომლობის გზით არსებული პრობლემების გადასაწყვეტად.

მოლაპარაკება მრავალ ასპექტიანი პროცესია. იგი განსხვავებული ინტერესებისა და კომუნიკაციების, სტრატეგიისა და ტაქტიკის, პრინციპებისა და მეთოდების სტერეოტიპებისა და განწყობების ცხოვრებისეული გამოცდილებისა და ახალგაზრდული აღმაფრენის მქონე ადამიანთა შემოქმედებითი ურთიერთობაა, მათი ინდივიდუალური და სოციალური, კერძო და ოფიციალური ვერბალური და არაქვერბალური ქცევის ნორმებით.

თუმცა, მოლაპარაკების წარმართვა, მეტწილად, პროფესიონალების: დიპლომატების, პოლიტიკოსების, სახელმწიფო მოღვაწეების, ჩინოვნიკების, საქმიანი ადამიანებისა და სახვათა პრეროგატივაა, რომელთაც სურთ მეორე მხარეს თავიანთი პოზიცია-შეხედულებები აცნობონ და დაუსაბუთონ.

მოლაპარაკება კულტურული თანამედროვე განვითარებული საზოგადოების განუყოფელი ნაწილია. ჩვენი საქმიანობის მრავალ სფეროში – პოლიტიკაში ბიზნესში, სოციალურში, ყოფა-ცხოვრებაში თუ სხვაგან მოლაპარაკებაზე მოთხოვნა ყოველდღიურად იზრდება.

როგორც არ უნდა განვმარტოთ მოლაპარაკება საბოლოო ჯამში სადავო ან შესათანხმებელი გადაწყვეტის თანამედროვე ცივილიზებული საშუალებაა. ამ პროცესის მონაწილეები ყოველთვის ცდილობენ დაამტკიცონ თავიანთი შეხედულება, თვალსაზრისი. მოლაპარაკებისათვის დიდი მნიშვნელობა აქვს მისი წარმართვის მიზნის მკაფიოდ განსაზღვრას. თანამედროვე საერთაშორისო პრაქტიკაში, სხვადასხვა სუბიექტების მოლაპარაკების მიზანი, ზოგჯერ, ცალკეული დოკუმენტებით ფორმდება.

დიპლომატიურ ან საქმიან შეხვედრებს თანამედროვე კულტურები თავისებურად წარმართავენ: მონაწილეთა წარდგენა დროსა და სივრცეში, საერთაშორისო პროტოკოლი – ყველაფერი მნიშვნელოვან როლს ასრულებს, როცა მოლაპარაკება მთელი სვლით მიდის კულტურული განსხვავებები უმეტესად ჩნდება.

რა წარმოშობს ამ წინააღმდეგობებს? მიზეზი მრავალია: მოლაპარაკების მონაწილეთა არასაკმარისი პროფესიონალიზმი, სხვა კულტურის შესახებ წინასწარ შექმნილი ცუდი აზრი, განცხვავებული ინტერესები, პრიორიტეტები და სხვა.

საზოგადოდ, დასავლეთელი პოლიტიკოსები და ბიზნესმენები მეტ ყურადღებას უთმობენ შეკითხვებს ვიდრე მოხსენებებს. ვრცელი სიტყვის ნაცვლად, სიტუაციის ან ორგანიზაციის შესახებ მოკლე ვიდეოფილმის ჩვენებას საკმაოდ ფართოდ იყენებენ. ამის შემდეგ ხდება კითხვაზე პასუხის გაცემა. საუბრის წარმართვის ინიციატივა სტუმარ-მასპინძლობის ნორმებიდან გამომდინარე, მასპინძელს ეკუთვნის, ხოლო მისი დამთავრება სტუმრის პრეროგატივაა.

მოლაპარაკების მონაწილეები სათანადო ინფორმაციას უნდა ფლობდნენ. ამ თვალსაზრისით, სამი მთავარი ამოცანა იკვეთება: ინფორმაცია მოლაპარაკების საგნის შესახებ, პარტნიორის პიროვნებისა და იმ სოციალურ-კულტურული და სამართლებრივი გარემოს შესახებ, სადაც მოლაპარაკება უნდა გაიმართოს.

გარემოს შესახებ ინფორმაცია გულისხმობს. იმ ქვეყანაში მიმდინარე პოლიტიკური ვითარების აღწერას, რომლის მოქალაქეებიც მოლაპარაკების მონაწილეები არიან, ასევე სიტუაციას ბაზარზე, ამა თუ იმ საქმიანობის მარეგლამენტირებელ კანონებსა და კანონქვემდებარე აქტებს, საბაჟო და საგადასახადო კანონმდებლობასა და სხვა. ჩვეულებრივ, მრჩევლები და კონსულტანტები მოიპოვებენ.

განსაკუთრებული მნიშვნელობისაა ინფორმაცია თვით პარტნიორის შესახებ, პლუს თვით ფირმაში სტუმრობა, მისი საქმიანობის შესახებ უკანასკნელი აუდიტორიული დასკვნისა და საკრედიტო ისტორიის გაცნობა და სხვა . . .

მოლაპარაკების საგანის განხილვა სასურველია პარტნიორის დაინტერესებათა ხარისხის გარკვევით დაეწყოთ. იგი მოლაპარაკების ტაქტიკის შესარჩევად გამოიყენება. ყოველი მოლაპარაკება მონაწილეთა რთული ფსიქოლოგიური ურთიერთობით ყალიბდება. ამიტომ ეს პროცესი ისე უნდა წარიმართოს, რომ პარტნიორმა ჩვენი სურვილები გაიგოს.

მოლაპარაკების შინაარსობრივი მომზადება შემდეგი საკვანძო საკითხების გადაწყვეტას მოითხოვს:

- პრობლემის ანალიზი და სიტუაციის განსაზღვრა;
- საერთო მდგომარეობის ძირითადი მიზნების და ამოცანების ფორმირება;
- მოლაპარაკების დროს პარტნიორისათვის პოზიციის შერჩევა, პრობლემის გადაწყვეტის შესაძლო ვარიანტების განსაზღვრა და ინტერესების შეთანხმება;
- წინადადებათა ფორმირება და მათი არგუმენტაცია;

ამ საკითხთა შორის უმთავრესია პრობლემის ანალიზი და სიტუაციის განსაზღვრა. ასევე მეტად მნიშვნელოვანია არა მარტო ჩვენი, არამედ პარტნიორის ინტერესების გათვალისწინება.

საქმიანი მოლაპარაკება ზოგჯერ რთულ ფაზაში შედის და გამორიცხული არ არის მისი მონაწილენი ჩიხში მოექცნენ. ასეთ სიტუაციაში სხვადასხვა ხერხს მიმართავენ. მაგ., ცვლიან შეხვედრის მონაწილეებსა და ადგილს, აწობენ შესვენებებსა და სხვა. მნიშვნელოვანია ეროვნული თავისებურებებიც, კერძოდ: არაბები ლოცულობენ და უფრო მშვიდობის მოყვარეები ხდებიან, იაპონელები თავიანთ ბოსებს უკავშირდებიან, შვედები თავის ოპონენტებთან ერთად სვამენ, ფინელები საუნაში მიდიან და ა.შ. ასეთი მეთოდების საერთაშორისო მოლაპარაკებებზე ყოველთვის გამართლებული არ არის. უფრო მეტიც, ჩიხისებური სიტუაცია, ზოგჯერ, ორივე მხარის მიერაა წარმოქმნილი, რომლის დასაძლევად კომპრომისია საჭირო. ამის დიდოსტატებად ბრიტანელები ითვლებიან. ამერიკელები კი ორმხრივ კომპრომისს ემხრობიან. ამგვარ სიტუაციაში ფრანგები უფრო თავშეკავებულები არიან, ხოლო იაპონელები თავიანთ შტაბში მიღწეული კონსენსუსის დარღვევას ხედავენ. ფრანგები პატივს სცემენ ლოგიკას, სამაყაროს არარაციონალურად თვლიან და თავიანთი მოქნილობით ამყარებენ. მათ შეხედულებებს იზიარებენ პორტუგალიელებიც. ესპანელებისათვის დათმობაზე წასვლა უფრო რთულია. ასეთივე მიდრეკილებას ამჟღავნებენ სამხრეთ ამერიკელებიც და კომპრომისს პირადი ღირსების შელახვად მიიჩნევენ.

კომპრომისი შეიძლება განისაზღვროს როგორც “ოქროს შუალედი” და ამისთვის არაბები, ჩინელები და იაპონელები შუამავლის ინსტიტუტს წარმატებით იყენებენ. იგი ხელსაყრელია დასავლეთ ხელმძღვანელობისთვისაც. კომფორტაცია მიღებულია აზიელებისა და შვედებისათვის. ფრთხილ დიპლომატიაზე მხოლოდ მაღლა გერმანელებს, ფინელებსა და ამერიკელებს ძალუძთ საკითხის დაყენება.

გონიერი კომპრომისისათვის აუცილებელია მეორე მხარის აზროვნების წესის, ტრადიციებისა და კულტურის თავისებურებათა გათვალისწინება.

ამრიგად, მოლაპარაკებებისას, ამ ყველაფერთან ერთად აუცილებელია სათანადო ტექნიკისა და ტაქტიკის ფლობაც, რაც დიპლომატიური და საქმიანი საუბრის ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში ცალკეული ხერხებისა და მეთოდების მარჯვედ გამოყენების რთული ხელოვნებაა. საელაშორისო პრაქტიკამ გვიჩვენა, მოლაპარაკებების წარმართვის აუცილებლობა ყველა საქმიან დაწესებულებებსა თუ ორგანიზაციებში. ამიტომაცაა, რომ თანამედროვე მსოფლიოში მოლაპარაკების ტექნიკა სულ უფრო ვითარდება და სრულყოფილი ხდება.

L.Tevzadze/ The technique of business negotiation

Rezume

Accordingly, during negotiations, it is necessary to possess corresponding technical and tactical means, which is a complication art in each concrete situation of the diplomatic and business talks. International experiences show the

necessity of negotiations in all business institutions and organizations and due to this in modern world the technique of negotiations became more and more developed and valuable.

Л.Тевалдзе.Техника о деловых переговоров

Резюме

Во время переговоров вместе со всем этим необходимы навыки владения соответствующей техникой и такта, что представляет собой сложное искусство ловкого употребления отдельных методов и способов ведения дипломатических и деловых разговоров. международная практика показала мне необходимость ведения переговоров во всех деловых сферах. именно это является причиной того, что в современном мире техника переговоров всё более развивается и совершенствуется.

ირმა კობორძალიძე
მაგისტრანტი

ფასციინაციის ტექნიკა ეფექტური ბიზნეს კომუნიკაციის კონტექსტში

კომუნიკაციის არსს წარმოადგენს წარმოადგენს საშუალება ან საშუალებათა სისტემა, რომლის დახმარებით ხდება კავშირის გადაცემა.

კომუნიკაციის პროცესი შეიცავს შვიდ ძირითად სტრუქტურულ კომპონენტს:

გამგზავნი – პირი (ან ჯგუფი), რომელიც წარმოადგენს კავშირის წყაროს საკომუნიკაციო გაცვლისთვის;

კავშირი – საკუთრივ ინფორმაცია, რომელიც ექვემდებარება მიმღებისთვის გადაცემას;

მიმღები – ადრესატი (პირი ან ჯგუფი), რომლისთვისაც გამიზნულია კავშირი;

„ხმაური“ – მთელი ერთობლიობა გარე და შიდა დაბრკოლებებისა, რომლებიც ამახინჯებენ კომუნიკაციისთვის გამიზნული ინფორმაციის;

უკუკავშირი – ინფორმაცია მიმღებისაგან გამგზავნისათვის, რომელიც ემსახურება კავშირის ხარისხიანობის ინდიკაციას;

კორექცია – ცვლილებანი, რომლებიც შეაქვს გამგზავნის საწყის ინფორმაციაში, რათა უზრუნველყოს ინფორმაციის ხარისხიანობა.

გაშლის პროცესში კომუნიკაცია გაივლის ოთხ ძირითად ეტაპს: განზრახვის აღმოცენება, ჩასახვა და ფორმულირება იდეისა, რომლის შესახებ ინფორმაციას გამგზავნი აძლევს კავშირის საშუალებით.

იდეის გაფორმება – კოდირება და მისი გადაცემის საშუალების (არხის) არჩევა;

თვით გადაცემა, როგორც ასეთი, ე.ი. საკუთრივ საკომუნიკაციო აქტი.

მიმღების მიერ გზავნილების დეკოდირება (აზრის გაგება).

კომუნიკაციის პროცესის ძირითად კომპონენტებსა და ეტაპებს გააჩნიათ სტაბილური თანმიმდევრობა. უკუკავშირისა და კორექციის წყალობით იგი იძენს ჩაკეტილ – რგოლურ ხასიათს. „რგოლის პრინციპი“ მნიშვნელოვანია, როგორც ორგანიზაციულად, ისე ფსიქოლოგიურად. ის უზრუნველყოფს კომუნიკაციის შედეგიანობას მთლიანობაში. მისი წყალობის კონტროლირდება კომუნიკაციის ეფექტურობა.

ეფექტური ბიზნეს კომუნიკაციის აშენების მრავალი წესი არსებობს; ყველაზე მნიშვნელოვანი ამ წესებიდან შემდეგია:

არ შეიძლება იდეის შეტყობინება, თუ ის თვით ჩვენთვის ან გაუგებარია, ან ბოლომდე არ გვესმის. „გასაგები გახადეთ თქვენი იდეები მათი გადაცემის დაწყებამდე“ – ასეა ჩამოყალიბებული ეს წესი.

კონკრეტულობის წესი. უნდა ვერიდოთ გაურკვეველ, ორაზროვან, ბუნდოვან გამონათქვამებსა თუ წესებს; თუ აუცილებელი არ არის, არ უნდა ვიხმაროთ უცნობი და ვიწრო სპეციალობის ტერმინები, არ უნდა გადავტვირთოთ შეტყობინება „პროფესიონალიზმით“.

არავერბალური სიგნალების გაკონტროლების წესი. საკმარისი არ არის გავაკონტროლოთ მხოლოდ საკუთარი მეტყველება და შეტყობინების შინაარსი. აუცილებელია აგრეთვე მისი ფორმის კონტროლი იმ ნაწილში, რომელიც ეხება მეტყველების თანმხლებ გარეგან ნიშნებს: მიმიკას, ქუსტებს, ინტონაციას, პოზას. მაგ.:

ძალიან საჭირო ინფორმაცია, გადმოცემული თავისუფალ პოზაში მჯდომი, ხუმრობით მოსაუბრე ადამიანის მიერ ვერ იქნება სათანადოდ აღქმული ადრესატის მხრიდან.

საქმიანი კომუნიკაციის ეფექტურობის ერთ-ერთი ძირითადი პირობაა აქტიური და კონსტრუქციული მოსმენის წესი, თუმცა, სწორედ ეს წესი ირღვევა ყველაზე ხშირად. ზოგ შემთხვევაში იგი შეიძლება შესრულდეს „შებენიანი სიზუსტით“ და უღერდეს ასე: „თუ თქვენ გინდათ მელაპარაკოთ, ჩუმად იყავით“. უფრო ვრცლად და მარტივად:

1. მორჩით ლაპარაკს;
2. დაეხმარეთ მოსაუბრეს, რომ უხერხულობისგან გათავისუფლდეს;
  1. უჩვენეთ მას, რომ თქვენ მზად ხართ მოუსმინოთ;
  2. მოცილეთ გამაღიზიანებელი მომენტები;
  3. იყავით მომთმენი, თავშეკავებული, არ დაუშვათ დავა ან უსამართლო კრიტიკა;
  4. ისევ და ისევ: – მორჩით საუბარს!

დაბოლოს, გაითვალისწინეთ, რომ „უბნებამ მისცა ადამიანს ორი ყური და მხოლოდ ერთი ენა, რითაც მიანიშნა, რომ მეტი უნდა უსმინო და ნაკლები ილაპარაკო.“

ეფექტური ბიზნეს კომუნიკაციის ყველაზე მძლავრი იარაღია ფასცინაცია, – ადამიანის მოხიბვლის, მის ფსიქიკაზე ზემოქმედების მოხდენის ხელოვნება. მისი შემადგენელი პროცესია ატრაქცია, რომელიც უზრუნველყოფს აღსაქმელი ადამიანის, კერძოდ კომუნიკაციის პროცესში პარტნიორის მიმართ ემოციური ურთიერთობის ფორმირებას.

ატრაქცია – სიტყვასიტყვით ნიშნავს მიზიდვას, თავის მხარეზე გადაყვანას. ეს არის რომელიმე ადამიანის მიმზიდველობის ჩამოყალიბების პროცესი აღსაქმელი ადამიანისთვის და ერთდროულად ამ პროცესის პროდუქტი, ე.ი. კომუნიკაციური ურთიერთობის ზოგიერთი თვისება.

როგორც ატრაქციას, ასევე აფილაციას ახასიათებს გამოხატული ემოციური ფონი. აფილაცია ფართო გაგების განსაზღვრება, როგორც ადამიანის მოთხოვნილება, მისწრაფება, ჩაერთოს რომელიმე ჯგუფში, ხოლო ვიწრო გაგებით, როგორც ერთ-ერთი მიზეზი კონტაქტური საკომუნიკაციო ქცევისა. ამიტომ ის ხშირად გამოდის, როგორც კომუნიკაციის დაწყებითი, საინიციატივო ფაზა, რომელიც შემდეგ გადადის უფრო რთულსა და გაშლილში, და შეგნებულად არეგულირებს საკომუნიკაციო პროცესებს.

ერთ-ერთი საკმაოდ რთული საკომუნიკაციო პროცესი, რომელიც გამოდის ფაქტიურად, როგორც სპეციფიკურ მოქმედებათა განსაზღვრული სისტემა, ეს არის ფასცინაცია. იგი არის სპეციალურად ორგანიზებული ვერბალური და არავერბალური ზემოქმედება, რომელიც გამიზნულია სემანტიკური ინფორმაციის დანაკარგების შემცირებისათვის, ადრესატის მხრიდან აღქმასთან ერთად. ეს არის კონტექსტის შექმნა – „ჩარჩოში“ ჩასმა საკომუნიკაციო ინფორმაციისა, რომელიც ხელს უწყობს მის უკეთ აღქმას. მაგ.: ერთ-ერთ ტიპიურ და ძლიერ ფასცინაციურ საშუალებას წარმოადგენს „ხმების დაყრდნობა“. საკმარისია, რომელიმე ინფორმაციას მიეცეს ეს ფორმა („გავაგრძელოთ ხმები ხალხში“), რომ ეს ინფორმაცია მაშინვე მივა ხალხთან. თანაც საკმაოდ სრული და ზუსტი სახით.

ადამიანის ამ ფსიქოლოგიურმა თავისებურებებმა განაპირობა რეკლამის წარმოშობა. რეკლამა არის მიზნობრივი აუდიტორიისთვის ზუსტად ფორმულირებული შეტყობინება საქონლისა და მომსახურების შესახებ. იგი წარმოადგენს ბიზნეს კომუნიკაციის ფორმას, რომელიც განიხილება, როგორც ცალმხრივი კომუნიკაცია და ზეგავლენის საშუალება.

რეკლამა თავისი შინაარსით იყენებს ფასცინაციის, ანუ მოხიბვლის ტექნიკას, რამდენადაც მისი ფუნქცია ფართო მასების ფორმირება და მასზე ზეგავლენის მოხდენა. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ძალიან მნიშვნელოვანია ადამიანის დადებითად განეწყობა ანუ ბიძგის მიცემა იმისთვის, რომ რაღაც უკეთესი მოხდეს ამ კონკრეტული პროდუქციის შეძენით. ფაქტობრივად, რეკლამა არის ადამიანის ემოციურ განწყობილებაზე მუშაობა, რადგან ადამიანები უფრო ხშირად ემოციებზე აკეთებენ აქცენტს, ვიდრე რაციონალიზმზე. ეს არის, ერთგვარი სოციალურ – ფსიქოლოგიური კონტროლი, რაც გარკვეულწილად მიიღწევა რეკლამის საშუალებით.

შეტყობინება, რომელიც იგზავნება ადრესატის (ანუ საზოგადოების) მოხიბვლისა და მასზე ზეგავლენის მოხდენის მიზნით, აუცილებლად უნდა ითვალისწინებდეს და აკმაყოფილებდეს ადამიანის სურვილებს, ამალვებდეს ადამიანის თვითშეფასებას.

მასობრივი კომუნიკაციის ფსიქოლოგიის სპეციალისტები ძალიან ხშირად საყვედურობენ რეკლამის შემქმნელებს, რომ თანამედროვე რეკლამის მწარმოებელთა ნაწილმა არ იცის მასების ფსიქოლოგია და აქედან გამომდინარე, ბევრი ლაფსუსიც მოსდით მხოლოდ ფორმებსა და ტექნიკურ ასპექტებზე აქცენტირებით. რეკლამის თანამედროვე ცხოვრებაში უდიდესი დატვირთვა აქვს, ამიტომ სწორედ დაგეგმილი და განხორციელებული რეკლამა წარმატების საწინდარია.

I.Kibordzalidze.Fascination technique in the context of effective communication

Resume

The article highlights the modern communication process and the system of its effective implementation. It reviews the main structural components of the communication process, the functions and duties; its general rules and the means that construct effective business communication.

The most typical mistakes concerning business communication and the ways of avoiding them are discussed in the article.

The article also gives a summary about an advertisement as one of the branches of modern business communication.

И.Кибордзалидзе. Техника фасцинации в контексте эффективной коммуникации

Резюме

В статье рассмотрен современной коммуникационный процесс и определена система его эффективного осуществления. Пересчитаны основные структурные компоненты коммуникационного процесса, его функции и обязательство.

Рассмотрены основные ошибки, возникшие в следствие деловой, или бизнес коммуникации.

В статье определенное место уделяется также возникновению рекламы, как одной из форм современной бизнес коммуникации.

Ломинадзе С.Г.

ассоциированный профессор

Грузинский технический университет

Социальная система и ценностные ориентации личности

Общество – это универсальный способ организации социальных связей и социального взаимодействия, обеспечивающий удовлетворение всех основных потребностей людей. Форма удовлетворения этих потребностей во многом зависит от ценностных ориентаций личности. Ценностные ориентации личности в значительной степени определяются уровнем ее развития, воспитанием, образованием, культурой.

Определить ценностные ориентации личности, выявить ее главные мотивы и является задачей данной статьи. Актуальность решения этой задачи определяется сменой системы ценностей у молодежи, переходным этапом развития общества. Понимание этого особенно важно для педагогов, воспитывающих новое поколение, специалистов в области права, экономики, межгосударственных отношений и PR, так как именно молодежи предстоит определять новые формы социального взаимодействия в обществе.

В современную эпоху определяющим фактором общественной жизни является характер труда, техника и технология. Именно эти факторы определяют не только количество и качество материальных благ, но и культурные запросы людей. Они формируют новые потребности, устремления, ценности, иную культуру поведения, межличностного общения и самовыражения. Основной ценностной ориентацией становится прагматизм, практичность, польза, идея благополучия и счастья. Однако достижение счастья – высоких стандартов жизни невозможно без достижения стабильности в обществе. Для достижения стабильности, по Конфуцию, необходимо сохранение иерархии в обществе, уважение и почитание родителей, старших по возрасту и чину. Старшие имеют опыт и знания, которые необходимы молодежи для развития.

Чиновники имеют опыт управления и организации общества, необходимый для решения сложных проблем взаимодействия различных социальных слоев и структур. Почитание родителей, старших по возрасту дает моральные основы интеграции общества. Человек, по Конфуцию, должен иметь чувство долга – это моральные обязательства, возлагаемые им на себя. При соблюдении этого принципа исчезает необходимость во внешнем принуждении и контроле. Известно, что именно

внешнее принуждение и тотальный контроль являются очень затратными и стали основой нестабильности и развала общества и многих государств. Главными ценностными ориентациями, по Конфуцию, должны быть: гуманность, любовь к людям, которая проявляется в справедливости, искренности и верности (см. 2, стр. 7-8).

Прагматическое сознание отрицательно относится к этим, по его мнению, абстрактным принципам. Однако если спросить любого человека, кому он доверится – человеку, обманувшему его или верному, ответ всегда один – безусловно верному. Известно, что практика – критерий истины, и именно этот принцип является основой прагматизма. Таким образом, общество сохраняется благодаря «фундаментальным ценностям», усваиваемым большинством населения и ориентирующим каждого индивида на соблюдение норм совместной жизнедеятельности.

На ранних этапах человеческой истории устойчивость общества достигалась за счет межличностного взаимодействия. Людей связывали узы родства, соседства, страх лишиться помощи. По мере роста населения, урбанизации и развития техники главным стабилизирующим фактором становятся социальные структуры. Общества сохраняют устойчивость, поскольку в них существуют такие внутренние механизмы контроля, как правоохранительные органы и суд, общие нормы права.

Отрицание общих норм права, противопоставление праву морали всегда вело к дестабилизации в обществе. Здесь важно понять диалектику взаимоотношений морали и права. Ключом к пониманию этих взаимоотношений, на наш взгляд, является диалектика содержания и формы. Содержание, т.е. нравственность выражает общественную потребность, форма – право отражает способ организации этой потребности. Содержание представляет динамичную сторону целого, а форма охватывает систему устойчивых связей предмета. На определенных этапах развития объекта форме принадлежит определяющая и активная роль. Таким образом, право как форма может изменить направление содержания – морали, адаптируя ее к новым общественным реалиям. Социальная интеграция формируется на основе согласия большинства граждан страны следовать единой системе ценностей.

Элементами любых социальных систем являются люди. Включение человека в общество осуществляется через различные социальные общности: социальные группы, социальные организации и системы принятых в обществе норм и ценностей. В силу этого человек оказывается включенным во множество социальных систем, каждая из которых, в свою очередь, оказывает на него воздействие. Люди с их конкретными интересами, с одной стороны, составляют основу общества, а с другой – представляют для него угрозу, вносят дестабилизирующее начало. Каждый человек видит смысл жизни в реализации личных планов и целей, в самовыражении, стремится к большей свободе действий. Общество же, напротив, может существовать лишь как целое, единое образование только при условии принятия людьми единых правил, норм и ценностей. Понимание диалектики части и целого позволит глубже понять эту проблему. Человек как субъект всегда является частью целого. Его существование, самореализация немыслимы без общества – целого.

Развитие же общества зависит от степени развития субъекта, его свободы, стремления к новому. Поэтому общество во избежание стагнации и даже деградации жизненно заинтересовано в развитии субъекта, его свободы. Кажущееся противоречие разрешается при понимании взаимозависимости и взаимообусловленности части и целого. Диалектика их взаимодействия качественно меняет как часть – человека, так и общество – целое.

В тоталитарных государствах личный интерес и свобода подчиняются общественному. Интегрируя на первых этапах своего развития все общество, тоталитарные государства делают большие успехи в своем развитии. Однако подавление свободы, инициативы способствует деформации самого общего интереса. Не отражая этого общего интереса, тоталитарное общество обречено на деградацию и гибель.

Задача демократического государства – уравновесить два противоположных интереса, дать им общую основу развития. Такой основой, на наш взгляд, могут служить общечеловеческие ценности и демократическая система права, дающая возможность развития личной инициативы и свободомыслия. Стабильность, достигаемая принуждением, неизбежно оборачивается замедлением темпов развития. Старые социальные институты не могут удовлетворить новые потребности и реализовать новые цели. Появляется устойчивый страх нового, это ведет к перекрытию доступа к информации. Этим тормозится обновление духовного мира людей. Отсутствие новых идей не дает возможности развития общества.

Все это ведет к деградации образования, культуры межличностных и социальных отношений. Распространение разнообразной информации через образование позволит развить науку, овладеть новыми знаниями и технологиями. Невозможность обходиться без новых знаний определяется

ценностными ориентациями личности, среди которых, на наш взгляд, главной является свободомыслие.

Ценности выступают как: желательное, предпочтительное для данного индивида состояние социальных связей, содержание идей. Они определяют смысл целенаправленной деятельности, критерии оценки явлений, регулируют социальное взаимодействие и внутренне побуждают к деятельности. В нравственных ценностях представлены предпочтительные варианты взаимоотношений людей, их связи друг с другом, обществом.

Конфликты ценностей и идеалов ведут к социальным конфликтам между социальными и религиозными группами людей. Они должны и могут регулироваться на базе общечеловеческих ценностей, признающих главные ценности – мир, сохранение всех форм жизни, общенациональных ценностей и свобод.

В обществе, где в меньшей степени совпадают эти главные ценности, создается угроза его существованию. Различие в системе ценностей не должно заслонять то общее, что объединяет людей. Абсолютизация социально-групповых, национальных, религиозных, классовых ценностей всегда вели к раздорам и войнам. Важно обеспечить в сознании всех членов общества, особенно молодежи, приоритет тех ценностей, которые объединяют нацию, государство, его структуры, гарантируют безопасность жизни, права и свободы человека.

Литერატურა

1. *Кравченко А.И.* Социология, М., 1999.
2. *Ломинадзе С.Г.* Лекции по философии, антропологии. Тб., Техн. унив. 2006.
3. *Здравомыслов А.Г.* Потребности, интересы личности. М., Политиздат, 1986.
4. *Маркин В.Н.* Жизненные позиции личности. М., Мысль, 1989.
5. *Масионис Дж.* Социология. М., «Питер», 2004.

S.Lominadze. Social system and person's values orientation

Summary

Basic valuable orientations of individuals are considered in this article. It is marked that study of youth's valuable orientations is very important for teachers. Dialectic of interaction between society and individual is exposed. It is showed that free-thinking plays the main role in the development of society. It is emphasized that values common to mankind are able to unit nation and state and strengthen his structure.

ს.ლომინაძე სოციალური სისტემა და პიროვნების ფასეულობრივი ორიენტაცია რეზიუმე

ამ სტატიაში განხილულია პიროვნების ღირებულებათა მთავარი ორიენტაციები. აღნიშნულია, რომ ახალგაზრდობის ღირებულებათა ორიენტაციების შესწავლა მნიშვნელოვანია პედაგოგებისათვის. სტატიაში გახსნილია საზოგადოების და პიროვნებათა შორის ურთიერთობის დიალექტიკა.

ავტორი ამტკიცებს, რომ თავისუფალი აზროვნება საზოგადოებრივ განვითარებაში მთავარ როლს თამაშობს. აღნიშნულია, რომ ზოგადსაკაცობრიო ღირებულებებს ძალუძს გააერთიანონ ერი და სახელმწიფო და ისინი წარმოადგენენ სიცოცხლის, სამართლის და თავისუფლების გარანტს.

მურად შონია
ასოცირებული პროფესორი
სტუ

ადამიანური ყოველმხრიობა, მთლიანობა და ჰარმონიულობა ურთიერთკავშირში

ადამიანის ყოველმხრივი, მთლიანი და ჰარმონიული განვითარება მისი ცხოვრების უმნიშვნელოვანესი იდეალებია. თითოეული მათგანი განსხვავდება ერთმანეთისგან, კერძოდ, ადამიანის ყოველმხრივი განვითარება გულისხმობს მისი შესაძლებლობების მაქსიმალურ განხორციელებას, ადამიანის მთლიანი განვითარება – ამ შესაძლებლობების ერთიან განხორციელებას, ხოლო ადამიანის ჰარმონიული განვითარება – მათ შეთანხმებულ განხორციელებას.

მაგრამ განსხვავება ადამიანის ყოველმხრივ, მთლიანსა და ჰარმონიულ განვითარებათა შორის სრულიადაც როდი გამორიცხავს მათ შორის კავშირს, არამედ პირიქით, მათ შორის ნორმალურ სიტუაციაში ღრმა კავშირია. და მართლაც, ყოველმხრიობა (უნივერსალურობა), მთლიანობა (ინტეგრალურობა) და ჰარმონიულობა (შეთანხმებულობა) ქმნიან ადამიანის ნიშან-თვისებათა ერთ მთლიან იდეალურ კომპლექსს. ჩვეულებრივ, როდესაც უნდათ გაარჩიონ მომავალი, ჯეროვანი ადამიანი, მას განიხილავენ სწორედ აგრეთვე ყოველმხრივი, მთლიანი და ჰარმონიული განვითარების ჭრილში; წარმოადგენენ მას, როგორც სახელდობრ ყოველმხრივს, მთლიანსა და ჰარმონიულს.

ადამიანის ყოველმხრიობის, მთლიანობისა და ჰარმონიულობის ურთიერთკავშირი ზოგადად გულისხმობს იმას, რომ ადამიანის ყოველმხრიობა მთლიანი და ჰარმონიული ყოველმხრიობაა, მთლიანობა – ყოველმხრივი და ჰარმონიული, ხოლო ჰარმონიულობა – ყოველმხრივი და მთლიანი ჰარმონიულობა.

ჯეროვანი ადამიანის ყოველმხრიობა მთლიანი ყოველმხრიობაა და არა არამთლიანი. საქმე ისაა, რომ შესაძლებელია ადამიანის მთლიანი ყოველმხრიობაცა და არამთლიანი ყოველმხრიობაც. მართლაც ხომ შესაძლებელია არსებობდეს ადამიანური ყოველმხრიობაც, რომელიც მთლიანობას ქმნის და ადამიანური ყოველმხრიობაც, რომელიც მთლიანობას არ ქმნის? ხომ შესაძლოა ადამიანის ყველა მხარე განვითარებულიც იყოს და დაქსაქსულიც? ამასთან დაკავშირებით უნდა აღინიშნოს, რომ ნორმალური ყოველმხრიობა ადამიანის სწორედ მთლიანი ყოველმხრიობაა, რადგან სწორედ მთლიანი ყოველმხრიობა ანიჭებს ადამიანს უპირატესობას.

ჯეროვანი ადამიანის ყოველმხრიობა ჰარმონიული ყოველმხრიობაა და არა არაჰარმონიული. საქმე ისაა, რომ შესაძლებელია ადამიანის ჰარმონიული ყოველმხრიობაც და არაჰარმონიული ყოველმხრიობაც. მართლაც, ხომ შესაძლებელია არსებობდეს ადამიანური ყოველმხრიობაც, რომელიც თანხმობას ქმნის და ადამიანური ყოველმხრიობაც, რომელიც თანხმობას არ ქმნის? ხომ შესაძლოა ადამიანის ყველა მხარე შეთანხმებულიც იყოს და შეუთანხმებელიც? ამასთან დაკავშირებით უნდა აღინიშნოს, რომ ნორმალური ყოველმხრიობა ადამიანის სწორედ ჰარმონიული ყოველმხრიობაა, რადგან სწორედ ჰარმონიული ყოველმხრიობა ანიჭებს ადამიანს უპირატესობას.

რაც შეეხება ჯეროვანი ადამიანის მთლიანობას, უკანასკნელი ყოველმხრივი მთლიანობაა და არა არაყოველმხრივი. საქმე ისაა, რომ შესაძლებელია ადამიანის ყოველმხრივი მთლიანობაც და არაყოველმხრივი მთლიანობაც. მართლაც, ხომ შესაძლებელია არსებობდეს ადამიანური მთლიანობა, რომელიც იქნებოდა მისი რამდენიმე ან ერთი მხარის მთლიანობა? ნორმალური მთლიანობა ადამიანის ყოველმხრივი მთლიანობაა და არა ცალმხრივი, ან მრავალმხრივი მთლიანობა, რადგან სწორედ ყოველმხრივი მთლიანობა ანიჭებს ადამიანს უპირატესობას.

ჯეროვანი ადამიანის მთლიანობა ჰარმონიული მთლიანობაა და არა დისჰარმონიული. საქმე ისაა, რომ შესაძლოა არსებობდეს ადამიანის ჰარმონიული მთლიანობაცა და დისჰარმონიული მთლიანობაც. მართლაც, ხომ შესაძლებელია არსებობდეს ადამიანური მთლიანობაც, რომელიც თანხმობას ქმნის და ადამიანური მთლიანობაც, რომელიც უთანხმოებას ქმნის? ნორმალური მთლიანობა ადამიანის ჰარმონიული მთლიანობაა და არა დისჰარმონიული, რადგან სწორედ ჰარმონიული მთლიანობა ანიჭებს ადამიანს უპირატესობას.

დაბოლოს, ის, რაც უნდა ითქვას ადამიანის ჰარმონიულობის შესახებ.

ჯეროვანი ადამიანის ჰარმონიულობა ყოველმხრივი ჰარმონიულობაა და არა ცალმხრივი, ან მრავალმხრივი. საქმე ისაა, რომ შესაძლოა არსებობდეს ადამიანის ყოველმხრივი ჰარმონიულობაც და ადამიანის ცალმხრივი ან მრავალმხრივი ჰარმონიულობაც. მართლაც, ხომ შესაძლოა არსებობდეს ადამიანის ჰარმონიულობა, რომელიც იქნებოდა მისი ყველა მხარის ჰარმონიულობაც და ერთი, ან მრავალი მხარის ჰარმონიულობაც? ნორმალურ ჰარმონიულობას ადამიანისა წარმოადგენს მისი ყოველმხრივი და არა ცალმხრივი, ან მრავალმხრივი ჰარმონიულობა, რადგან სწორედ ყოველმხრივი ჰარმონიულობა ანიჭებს ადამიანის უპირატესობას.

ადამიანის ჰარმონიულობა მთლიანი ჰარმონიულობაა და არა ნაწილობრივი. საქმე ისაა, რომ შესაძლოა არსებობდეს ადამიანის მთლიანი ჰარმონიულობაც და ნაწილობრივი ჰარმონიულობაც. მართლაც, ხომ შესაძლებელია ისეთი ადამიანური ჰარმონიულობაც, რომელიც იქნებოდა ადამიანის ყველა ნაწილის ერთიანი ჰარმონიულობა და ისეთი ადამიანური ჰარმონიულობაც, რომელიც იქნებოდა მისი რომელიმე ნაწილის ჰარმონიულობა? ნორმალური ამათგან ადამიანის მთლიანი ჰარმონიულობაა და არა ნაწილობრივი, რადგან სწორედ მთლიანი ჰარმონიულობა ანიჭებს ადამიანს უპირატესობას.

ადამიანის ყოველმხრიობის, მთლიანობისა და ჰარმონიულობის ურთიერთკავშირის საკითხს დიდი მნიშვნელობა ენიჭება იმდენად, რამდენადაც სწორედ ამ ურთიერთკავშირში ქმნიან ისინი ადამიანის არსებობისათვის, მისი განვითარებისათვის ნამდვილად მაქსიმალურ შესაძლებლობას, ვინაიდან ამ ურთიერთკავშირის გარეშე ადამიანი მართლაც ვერ შესძლებდა თავისი შესაძლებლობების სრულ გაშლას.

М.Б.Шониа. Всесторонность, целостность и гармоничность человека во взаимосвязи

Резюме

Всесторонность, целостность, гармоничность – идеалы в жизни человека. В нормальной ситуации все они взаимосвязаны, т.е. не могут существовать друг без друга. Взаимосвязь же этих качеств дает человеку максимальные возможности развития.

M. Shonia. Human diversity, wholeness and harmony in interrelationship

Summary

Diversity, wholeness, harmony are iden sides of human life, in normal situation these factors are interreated, i.e. they cannot exist without one another. The interrelationship of these features provides opportunity for maximal development.

მურად შონია
ასოციირებული პროფესორი
სჭუ

ყოველმხრიობა, მთლიანობა, ჰარმონიულობა როგორც ადამიანის ჯეროვნების ნიშან-თვისებანი

ადამიანი ორგვარი – ჯეროვანი თუ უჯერო ცხოვრებით შეიძლება ცხოვრობდეს.

ადამიანის ჯეროვნება მისი იმგვარი მდგომარეობაა, როგორც მას უნდა ჰქონდეს, უჯერობა კი - იმგვარი, როგორც მას არ უნდა ჰქონდეს. სხვაგვარად, პირველი მისი იდეალური მდგომარეობაა, მეორე – არაიდეალური. ნორმალური, რა თქმა უნდა, პირველი მდგომარეობაა, მაშინ როდესაც მეორე არანორმალური მდგომარეობაა.

ადამიანის ჯეროვნება ორი – ზოგადი და კერძო ასპექტით შეიძლება განვიხილოთ. პირველი გულისხმობს მის ჯეროვნებას საერთოდ, მეორე – ჯეროვნებას სხვადასხვა ცალკეული კუთხით.

ადამიანის ჯეროვნება კერძო ასპექტით მოიცავს უამრავ ნიშან-თვისებას, რომელთაგან აღსანიშნავია მისი ისეთი მხარეები, როგორებიცაა ყოველმხრიობა, მთლიანობა, ჰარმონიულობა. ამასთან ეს ნიშნებიც ერთი გარკვეული, სახელდობრ, რაოდენობრივ-რაგვარობრივი პრინციპით გამოიყოფა მასში. სხვა სიტყვებით, ყოველმხრიობა, მთლიანობა, ჰარმონიულობა სამივე ადამიანის ჯეროვნების რაოდენობრივ-რაგვარობრივი მახასიათებლებია.

ადამიანის ჯეროვნება რელატიურად უნდა გავიგოთ, ვინაიდან იგი სასრული არსებაა და ამდენად ნაკლოვანი, ეს კი გულისხმობს მის ჯეროვნებას მხოლოდ გარკვეული მიმართებით. აქედან გამომდინარე რელატიურად უნდა გავიგოთ ადამიანის ისეთი კერძო ჯეროვანი მხარეებიც, როგორებიცაა ყოველმხრიობა, მთლიანობა, ჰარმონიულობა.

ადამიანის ყოველმხრიობა, მთლიანობა და ჰარმონიულობა ერთმანეთისგან განსხვავდება იმით, რომ პირველი მისი რაოდენობრივი ნიშან-თვისებაა, მეორე – რაოდენობრივ-რაგვარობრივი, ხოლო მესამე – რაგვარობრივი.

როგორც აქედან ჩანს, ადამიანის ყოველმხრიობა და ჰარმონიულობა ერთმანეთისგან განსხვავდება იმით, რომ პირველი ადამიანის რაოდენობრივი ნიშან-თვისებაა, ხოლო მეორე - რაგვარობრივი.

რაც შეეხება ადამიანის ყოველმხრიობასა და მთლიანობას, ერთის მხრივ, და ადამიანის ჰარმონიულობასა და მთლიანობას შორის განსხვავებას, მეორეს მხრივ, აქ შემდეგი ვითარება გვაქვს: ადამიანის ყოველმხრიობა და მთლიანობა ერთმანეთისაგან განსხვავდება იმით, რომ პირველი ადამიანის რაოდენობრივი ნიშან-თვისებაა, ხოლო მეორე - რაოდენობრივთან ერთად რაგვარობრივიც. გარდა ამისა, ისინი ერთმანეთისაგან განსხვავდებიან ადამიანის თვით რაოდენობრივ ასპექტშიაც.

აღნიშნულის შესაბამისად, ადამიანის ჰარმონიულობაცა და მთლიანობაც ერთმანეთისგან განსხვავდება იმით, რომ პირველი ადამიანის რაგვარობრივი ნიშან-თვისებაა, მეორე კი – რაგვარობრივთან ერთად რაოდენობრივიც; გარდა ამისა, ისინი ერთმანეთისგან განსხვავდება ადამიანის თვით რაგვარობრივ ასპექტშიაც.

ადამიანის ყოველმხრიობა მისი რაოდენობრივ-რაგვარობრივი ნიშან-თვისებაა, რადგან იგი გულისხმობს საკითხს ადამიანის მხარეთა რიცხოობრიობის შესახებ, ადამიანის ჰარმონიულობა – მისი რაგვარობრივი ნიშან-თვისებაა, რადგან იგი გულისხმობს საკითხს ადამიანის მხარეთა თვისობრიობის შესახებ, ხოლო ადამიანის მთლიანობა – მისი რაოდენობრივ-რაგვარობრივი ნიშან-თვისება, რადგან იგი გულისხმობს საკითხს ადამიანის მხარეთა როგორც რიცხოობრიობის, ისე მხარეთა თვისობრიობის შესახებ.

მაგრამ ადამიანის ყოველმხრიობა, მთლიანობა და ჰარმონიულობა გულისხმობს არა მხოლოდ კითხვას, არამედ პასუხსაც კითხვაზე: ადამიანის მხარეთა რა-ოდენობის, რა-გვარობისა და რა-ოდენობა-რა-გვარობის შესახებ: რაოდენობრივი კუთხით ახალი ადამიანი გულისხმობს მის მხარეთა ყოველობას, რაგვარობრივი კუთხით – მის მხარეთა ყოველობა-ერთიანობას, უფრო ზუსტად, ყველა მხარის ერთიანობას, ასე რომ, ადამიანის ყოველმხრიობაც სხვა არაფერია, თუ არა ადამიანის მხარეთა ყოველობა, ჰარმონიულობა – თანხმობა, ხოლო მთლიანობა – ყოველობის ერთიანობა, ანუ ერთიანობის ყოველობა.

ასეთია, ადამიანის ყოველმხრიობა-მთლიანობა-ჰარმონიულობის განსაზღვრება.

ადამიანის ყოველმხრიობა, მთლიანობა და ჰარმონიულობა რელატიურად უნდა გავიგოთ და არა აბსოლუტურად. ეს გამომდინარეობს საერთოდ ადამიანის ჯეროვნების რელატიური გაგებიდან. მართლაც, თუ ადამიანის ჯეროვნება რელატიურია, მაშინ ჯეროვანი ადამიანის ყოველმხრიობაც, მთლიანობაცა და ჰარმონიულობაც როგორც მისი ჯეროვნების კერძო მხარენი რელატიური უნდა იყოს.

ჯეროვანი ადამიანის ყოველმხრიობის, მთლიანობისა და ჰარმონიულობის რელატიურობა გულისხმობს ჯეროვანი ადამიანის ყოველმხრიობას, მთლიანობას და ჰარმონიულობას, უჯერო ადამიანის ცალმხრიობასა, ნაწილობრიობასა და დისჰარმონიულობასთან მიმართებაში. ესეც უნდა აღინიშნოს თუნდაც იმიტომ, რომ ადამიანის ყოველმხრიობა, მთლიანობა და ჰარმონიულობა ზოგჯერ ესმით აბსოლუტურად. ეს არასწორია, რადგან შეუძლებელია ადამიანის თვით აბსოლუტური ყოველმხრიობა, მთლიანობა და ჰარმონიულობაც. მართლაც, განა შესაძლებელია ადამიანის აბსოლუტური ყოველმხრიობა, მთლიანობა და ჰარმონიულობა? ადამიანი ხომ მხოლოდ რაღაც მიმართებაში შეიძლება იყოს ყოველმხრივი, მთლიანი და ჰარმონიული, სხვა მხრივ კი – ცალმხრივი, ნაწილობრივი და დისჰარმონიული.

ჯეროვანი ადამიანის ყოველმხრიობა, მთლიანობა და ჰარმონიულობა მისი ურთიერთდაკავშირებული ნიშნებია. ეს იმას ნიშნავს, რომ ჯეროვანი ადამიანის ყოველმხრიობა მთლიანი და ჰარმონიული ყოველმხრიობაა, მთლიანობა – ყოველმხრივი და ჰარმონიული მთლიანობა, ხოლო ჰარმონიულობა ყოველმხრივი და მთლიანი ჰარმონიულობა.

ეს ვითარება მოითხოვს უფრო დაწვრილებით განმარტებას.

ჯეროვანი ადამიანის ყოველმხრიობა მთლიანი ყოველმხრიობაა და არა არამთლიანი. საქმე ისაა, რომ შესაძლებელია ადამიანის მთლიანი ყოველმხრიობაცა და არამთლიანი ყოველმხრიობაც. მართლაც, ხომ შესაძლებელია არსებობდეს ადამიანური ყოველმხრიობაც, რომელიც მთლიანობას ქმნის და ადამიანური ყოველმხრიობაც, რომელიც მთლიანობას არ ქმნის? ხომ შესაძლოა ადამიანის ყველა მხარე გაერთიანებულიც იყოს და დაქსაქსულიც? ამასთან დაკავშირებით უნდა აღინიშნოს, რომ ნორმალური ყოველმხრიობა ადამიანის სწორედ მთლიანი ყოველმხრიობაა, რადგან სწორედ მთლიანი ყოველმხრიობა ანიჭებს ადამიანს უპირატესობას.

ჯეროვანი ადამიანის ყოველმხრიობა ჰარმონიული ყოველმხრიობაა და არა არაჰარმონიული. საქმე ისაა, რომ შესაძლებელია ადამიანის ჰარმონიული ყოველმხრიობაც და არაჰარმონიული ყოველმხრიობაც. მართლაც ხომ შესაძლებელია არსებობდეს ადამიანური ყოველმხრიობაც, რომელიც თანხმობას ქმნის და ადამიანური ყოველმხრიობაც, რომელიც თანხმობას არ ქმნის? ხომ შესაძლოა ადამიანის ყველა მხარე შეთანხმებულიც იყოს და შეუთანხმებელიც? ამასთან დაკავშირებით უნდა აღინიშნოს, რომ ნორმალური ყოველმხრიობა ადამიანის სწორედ ჰარმონიული ყოველმხრიობაა და არა დისჰარმონიული ყოველმხრიობა, რადგან სწორედ ჰარმონიული ყოველმხრიობა ანიჭებს ადამიანს უპირატესობას.

რაც შეეხება ჯეროვანი ადამიანის მთლიანობას, უკანასკნელი ყოველმხრივი მთლიანობაა და არა არაყოველმხრივი. საქმე ისაა, რომ შესაძლებელია ადამიანის ყოველმხრივი მთლიანობაცა და არაყოველმხრივი მთლიანობაც. მართლაც ხომ შესაძლებელია არსებობდეს ადამიანური მთლიანობა, რომელიც იქნებოდა მისი ყველა მხარის მთლიანობა და ადამიანური მთლიანობა, რომელიც იქნებოდა მისი რამდენიმე ან ერთი მხარის მთლიანობა? ნორმალური მთლიანობა ადამიანის ყოველმხრივი მთლიანობაა და არა ცალმხრივი, რადგან სწორედ ყოველმხრივი მთლიანობა ანიჭებს ადამიანს უპირატესობას.

ჯეროვანი ადამიანის მთლიანობა ჰარმონიული მთლიანობაა და არა დისჰარმონიული. საქმე ისაა, რომ შესაძლოა არსებობდეს ადამიანის ჰარმონიული მთლიანობაცა და დისჰარმონიული მთლიანობაც. მართლაც, ხომ შესაძლებელია არსებობდეს ადამიანური მთლიანობა, რომელიც თანხმობას ქმნის და ადამიანური მთლიანობა, რომელიც უთანხმოებას ქმნის? ნორმალური მთლიანობა ადამიანის ჰარმონიული მთლიანობაა და არა დისჰარმონიული, რადგან სწორედ ჰარმონიული მთლიანობა ანიჭებს ადამიანს უპირატესობას.

დაბოლოს, ის, რაც უნდა ითქვას ადამიანის ჰარმონიულობის შესახებ.

ჯეროვანი ადამიანის ჰარმონიულობა ყოველმხრივი ჰარმონიულობაა და არა ცალმხრივი, ან მრავალმხრივი. საქმე ისაა, რომ შესაძლოა არსებობდეს ადამიანის ყოველმხრივი ჰარმონიულობაცა და ადამიანის ცალმხრივი, ან მრავალმხრივი ჰარმონიულობაც. მართლაც, ხომ შესაძლოა არსებობდეს ადამიანური ჰარმონიულობა, რომელიც იქნებოდა მისი ერთი, ან მრავალი მხარის ჰარმონიულობა? ნორმალურ ჰარმონიულობას ადამიანისა წარმოადგენს მისი ყოველმხრივი და არა ცალმხრივი, ან მრავალმხრივი ჰარმონიულობა, რადგან სწორედ ყოველმხრივი ჰარმონიულობა ანიჭებს ადამიანს უპირატესობას.

ადამიანის ჰარმონიულობა მთლიანი ჰარმონიულობაა და არა ნაწილობრივი. საქმე ისაა, რომ შესაძლოა არსებობდეს ადამიანის მთლიანი ჰარმონიულობაც და ნაწილობრივი ჰარმონიულობაც. მართლაც, ხომ შესაძლებელია ისეთი ადამიანური ჰარმონიულობა, რომელიც იქნებოდა ადამიანის ყველა ნაწილის ერთიანი ჰარმონიულობა და ისეთი

ადამიანური ჰარმონიულობა, რომელიც იქნებოდა მისი რომელიმე ნაწილის ჰარმონიულობა? ნორმალური ამათგან ადამიანის მთლიანი ჰარმონიულობაა და არა ნაწილობრივი, რადგან სწორედ მთლიანი ჰარმონიულობა ანიჭებს ადამიანს უპირატესობას

ჯეროვანი ადამიანის უნივერსალურობის, ინტეგრალურობისა და ჰარმონიულობის ურთიერთკავშირის ანალიზიდან გამომდინარეობს ის, რომ თვით ჯეროვანი ადამიანის უნივერსალურობაც, ინტეგრალურობაც და ჰარმონიულობაც უნდა განვიხილოთ როგორც ამ სამი ნიშნის უნივერსალურობა, ინტეგრალურობა და ჰარმონიულობა. სხვაგვარად, თვით ჯეროვანი ადამიანის უნივერსალურობა, ინტეგრალურობა და ჰარმონიულობა წარმოადგენს მის უნივერსალურ, ინტეგრალურ და ჰარმონიულ ნიშნებს. ეს განსაკუთრებით უნდა აღინიშნოს. საქმე ისაა, რომ ადამიანის უნივერსალურობა-ინტეგრალურობა-ჰარმონიულობა სწორედ როგორც მისი უნივერსალური, ინტეგრალური და ჰარმონიული ნიშან-თვისებანი წარმოადგენენ ჯეროვანი ადამიანის თავისებურებას.

M. Shonia. Diversity, wholeness and harmony as features for ideal human

Summary

The work conceun personal-specific features of ideal human like diversity, wholeness and harmony. Ideal human is percieved as a human in normfl condition.

**М.Б.Шониа. Всесторонность, целостность, гармоничность как признаки
долженственности человека**

Резюме

В работе рассмотрены такие частно-специфические черты долженственности человека, как всесторонность, целостность, гармотичность. Долженственность же человека понимается как идеальное состояние человека.

M.Chkheidze

*Head of the Department of Foreign Languages and Communication,
Georgian Technical University, Doctor of Philological Science, Full Professor*

Types of Questions

The art of asking questions is one of the basic skills of good teaching. Socrates believed that knowledge and awareness were an intrinsic part of each learner. Thus, in exercising the craft of good teaching an educator must reach into the learner's hidden levels of knowing and awareness in order to help the learner reach new levels of thinking.

As you examine the categories below, reflect on your own educational experiences and see if you can ascertain which types of questions were used most often by different teachers. Hone your questioning skills by practicing asking different types of questions, and try to monitor your teaching so that you include varied levels of questioning skills.

1. Factual - Soliciting reasonably simple, straight forward answers based on obvious facts or awareness. These are usually at the lowest level of cognitive or affective processes and answers are frequently either right or wrong. Example: Name the Shakespeare play about the Prince of Denmark?

2. Convergent - Answers to these types of questions are usually within a very finite range of acceptable accuracy. These may be at several different levels of cognition -- comprehension, application, analysis, or ones where the answer makes inferences or conjectures based on personal awareness, or on material read, presented or known. Example: On reflecting over the entirety of the play Hamlet, what were the main reasons why Ophelia went mad?

3. Divergent - These questions allow students to explore different avenues and create many different variations and alternative answers or scenarios. Correctness may be based on logical projections, may be contextual, or arrived at through basic knowledge, conjecture, inference, projection, creation, intuition, or imagination. These types of questions often require students to analyze, synthesize, or evaluate a knowledge base and then project or predict different outcomes. Answering divergent questions may be aided by higher levels of affective functions. Answers to these types of questions generally fall into a wide range of acceptability. Often correctness is determined subjectively based on the possibility or probability. Frequently the intention of these types of divergent questions is to stimulate imaginative and creative thought, or

investigate cause and effect relationships, or provoke deeper thought or extensive investigations. And, one needs to be prepared for the fact that there may not be right or definitely correct answers to these questions. Divergent questions may also serve as larger contexts for directing inquiries, and as such may become what are known as "essential" questions that frame the content of an entire course. Example: In the love relationship of Hamlet and Ophelia, what might have happened to their relationship and their lives if Hamlet had not been so obsessed with the revenge of his father's death?

4. Evaluative - These types of questions usually require sophisticated levels of cognitive and/or emotional judgment. In attempting to answer evaluative questions, students may be combining multiple logical and/or affective thinking processes, or comparative frameworks. Often an answer is analyzed at multiple levels and from different perspectives before the answerer arrives at newly synthesized information or conclusions. Example: a. What are the similarities and differences between the deaths of Ophelia when compared to that of Juliet?

5. Combinations - These are questions that blend any combination of the above.

There are two basic types of questions in small group communication.

I. Process Questions- Process questions can help to establish or clarify thought processes for a group.

1. Orientation-Seeking Questions- Orientation seeking questions request information and opinions about group goals. "What is on the agenda for today?"

2. Relationship-Clarifying Questions- Relationship clarifying questions ask about interpersonal and role relationships among members. The questioner may ask how members feel toward each other and toward the group, and what members want from each other. "Did anyone feel left out of our discussion last time?"

3. Procedure-Seeking Questions- Procedure seeking questions ask such things as how to coordinate activity of members, what techniques to use for organizing interaction, in what sequence to take up items for consideration, how to make a decision, how to outline a problem-solving procedure, or simply what to do next. "How should we organize this discussion?"

II. Product Questions- Product questions seek answers that can help a group achieve its goals.

1. Fact-Seeking Questions- Fact seeking questions are requests for specific statements of fact. The questioner may ask for an observation of something that occurred, for clarification of a statement, for factual statements that were reported elsewhere, or for what some group members said earlier. "What does anybody know about the extent of crime in our city?"

2. Opinion-Seeking Questions- Opinion seeking questions ask for others' opinions, interpretations, or judgments about the meaning of facts. "How much do you think it cost to make the movie Titanic?"

3. Solution-Seeking Questions- Solution seeking questions ask for a decision about what to do to solve a problem. Such a question often reemphasizes the type of goal or final output of a special committee. "Which person is most qualified to lead our student government?"

In order to apply the type of question most suitable for our purposes we should be familiar with the nature of each.

Knowledge (memorization)

Nature: Students recall, remember, or recognize information

Key Words: Name, list, recall, define, tell, match, who, what, when, where

Comprehension (understanding)

Nature: Students, at a fundamental level, translate information into different forms, relate discrete facts, or generalize

Key Words: Extrapolate, interpret, translate, describe, illustrate, state, explain, summarize

Application (problem-solving)

Nature: Students apply learned material to a new and concrete situation

Key Words: Solve, predict, apply, use, extend, expand, if.....then, what if.....

Analysis (dissection)

Nature: Students identify the component parts of a whole (e.g., problem or phenomena) and the relationships among the parts

Key Words: Diagram, distinguish, analyze, identify, compare, contrast, why

Synthesis (creation)

Nature: Students combine two or more elements into a new (for them) combination or set of relationships

Key Words: Plan, create, devise, prove, relate, reorganize, combine, pull-together

Evaluation (judgment)

Nature: Students critically assess the quality or judge the value of a piece of work based on internal evidence (e.g., logical consistency) or external criteria (e.g., efficiency)

Key Words: Criticize, evaluate, grade, interpret, judge, justify, rank, rate

Through the art of thoughtful questioning teachers can extract not only factual information, but aid learners in: connecting concepts, making inferences, increasing awareness, encouraging creative and imaginative thought, aiding critical thinking processes, and generally helping learners explore deeper levels of knowing, thinking, and understanding.

მჩხვიდე. შეკითხვათა ტიპები

რეზიუმე

არსებობს სხვადასხვა ტიპის შეკითხვა: 1. მასალის ათვისებაზე ორიენტირებული (ინფორმაციის მიღება); 2. აღქმაზე ორიენტირებული (ინფორმაციის ტრანსლაცია სხვადასხვა ფორმაში); 3. პრობლემის გადაჭრაზე ორიენტირებული (ათვისებული მასალის ახალ სიტუაციაში გამოყენება); 4. ანალიზზე ორიენტირებული (მთელის შემადგენელი ნაწილების იდენტიფიცირება); 5. სინთეზზე ორიენტირებული (მთელის შემადგენელი ნაწილების გაერთიანება); 6. შეფასებაზე ორიენტირებული შეკითხვა.

М. Чхеидзе. Типы вопросов

Резюме

Существуют разные типы вопросов: 1. вопрос который ориентируется на запоминание (получение информации); 2. вопрос, ориентированный на понимание (перевод информации в разных формах); 3. вопрос, имеющий целью решение проблем (применение изученного материала в новой ситуации); 4. вопрос, который ориентируется на анализ (определение составных частей целого); 5. вопрос, имеющий целью синтез (объединение составных частей целого); 6. вопрос, ориентированный на оценку.

ე. ხახუტაშვილი,

*ივ. ჯავახიშვილის სახ. თსუ
პროფ.*

პიარ პროცესების მართვის მენეჯმენტი

პიარი თავისი ბუნებით და „ფილოსოფიით“ მიეკუთვნება სისტემთა ერთობლიობას, რომელიც ფუნქციონირებს გარემოსთან ორმხრივი კავშირით. ყველა სისტემები ლაგდება სპექტრში განაპირა წერტილებით და წარმოადგენენ დახურულ და ღია სისტემებს. დახურული სისტემები ხასიათდება თავისი საზღვრების შეუღწევადობით, რის გამოც მათ არ შეუძლიათ მატერიალთან, ენერჯიასთან ან ინფორმაციასთან ურთიერთგაცვლა თავის გარემოსთან. რაც შეეხება ღია სისტემებს, მათი საზღვრები შეღწევადია და თავისუფლად ხორციელდება ურთიერთგაცვლა გარემოსთან. საზოგადოებრივი სისტემები არ შეიძლება მთლიანად იყოს დახურული ან ღია. ღია სისტემები ადაპტირდება გარემოს ცვალებადობასთან ერთად და ყველა პროცესები დამოკიდებულებია უკუ კავშირის სახეობასა და სიდიდეზე. „ყველა სისტემები ფლობენ ადაპტირების თვისებას“.

PR როგორც სოციალური ინსტიტუტის მუშაობა მიეკუთვნება ღია სისტემებს, რომელიც გარემოზე მოქმედებს არა მარტო პასიურად, არამედ მთელი თავისი შესაძლებლობით და რესურსებით. ასეთი მიდგომა რაციონალურად რეაგირებს აღძრულ პრობლემებს, დაგეგმილ სტრატეგიის დამუშავებაზე, პერსპექტიულ პროგრამირებაზე და რაც მთავარია საზოგადოებრივ აზრზე რათა წარმართოს სასურველი მიმართულებით.

ამერიკელი მკვლევარების, პროფესორების ჯეიმს გრუნიგის და ტოლდ ჰანგის, მიერ შემუშავებულია ღ სფეროს მართვის პრინციპების თავისებურებანი, რომლებიც შემდეგია: მათ უნდა განიხილონ ორგანიზაციის კავშირი მის გარემოსთან, როგორც წარმოების ხელმძღვანელობის და შემსრულებელ პერსონალს შორის შემაერთებელი რგოლი, ასევე კონფლიქტის დროს, როგორც განმმუხტავი ან გამთიშველი; მოძებნონ აღნიშნული

კონფლიქტებს ინოვაციური გადაწყვეტანი. დ-სპეციალისტები ვალდებულები არიან იყვნენ არა მარტო კომუნიკაციური გადაწყვეტის თვალსაზრისით, არამედ მათი წინადადებები უნდა იყოს გასაგები და მისაღები მათი კოლეგებისათვის; უნდა იაზროვნონ სტრატეგიულად, რათა დააკმაყოფილონ ორგანიზაციის რეალური მოთხოვნა; დ ხელმძღვანელებმა უნდა შეაფასონ პიერმენის მუშაობა. მათ მკაფიოდ უნდა ჩამოაყალიბონ ამოცანები და ბიზნესის სფეროში გამოიყენონ დასახული მიზნების და შედეგების მართვა; და ბოლოს სისტემის მართვის პროცესში ორგანიზაციის კავშირის დროს საზოგადოებასთან, პიერმენებმა უნდა გამოამჟღავნონ ღრმა ცოდნა თვით ორგანიზაციის სხვადასხვა ელემენტების მიმართ: (1) თვით ორგანიზაციის კომპონენტების ფუნქციების მიმართ; (2) შტატებით მართვის იერარქიული აგების სტრუქტურის შესახებ; (3) მიღებული გადაწყვეტის პროცესების მიმართ, რომლებიც არსებობს რეგლამენტებში და პროცედურებში და რომლითაც ხელმძღვანელობს ორგანიზაცია; (4) უკუ კავშირებზე ორგანიზაციის ფორმალური და არაფორმალური მექანიზმების შეფასებაზე.

როგორც ამერიკელი მკვლევარი ჯეიმს გრუნივი პიარის ფუნქციის განვითარების ოთხი ისტორიული მოდელის შესახებ აღნიშნავს:

1. **პრეს-საშუამავლო მოდელი ან „ფაბლისიტი“.** ეს მოდელი დიდი ხანია ცნობილია. მისი ანალოგი წარმოადგენს აშშ ფაბლიქ რილეიშენზის, როგორც პროფესიონალური სისტემის პირველ ეტაპს. ის მოიცავს XIX საუკუნეს, როცა ასეთი მუშაობის მთავარი მიზანი პროპაგანდა იყო. ამჟამად ასეთი მოდელის გამოყენების ტიპურ მაგალითს წარმოადგენს კომერციული ორგანიზაციის, ბანკის რეკლამირებას და სხვა. ამგვარი ერთმხრივი კომუნიკაცია მიმართულია ორგანიზაციების დასახმარებლად იმ კონტროლირებადი საზოგადოების ჯგუფებისადმი, რომლებზეც დამოკიდებულია მათი მუშაობა. ნათელია, რომ ამ პირობებში ორგანიზაცია შორს ვერ წავა (დახურული სისტემა).

2. **საზოგადოების ინფორმირებაზედაქვემდებარებული მოდელი.** ასეთი მოდელი განვითარდა აშშ-ში (1900-1939 წწ.) მე-2 ეტაპზე, საზოგადოებასთან პროფესიონალური კავშირების დროს. ფაბლიქრილეიშენზის სპეციალიზებული სამსახურები მისწრაფონენ მოსახლეობისათვის მიეცათ რაც შეიძლება სწორი და ზუსტი ინფორმაცია. ის დღესაც გამოიყენება სახელმწიფო დაწესებულებებში, საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ ორგანიზაციებში, ასოციაციებსა და არაკომერციულ სტრუქტურებში. მოცემულ შემთხვევაში პიარმენები ასრულებენ „საკუთარი კორესპონდენტების“ ფუნქციას, რომელთა მოვალეობაა მხედველობაში მიიღონ ორგანიზაციების და საზოგადოების ინტერესები, ანუ იყოს საერთოინტერესების წარმომადგენელი (ღია სისტემა).

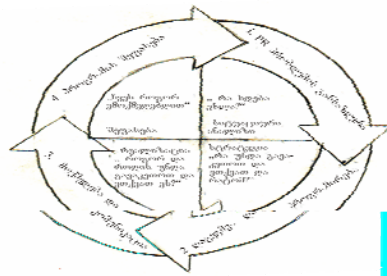
3. **ორმხრივი ასიმეტრიული მოდელი.** აქ საზოგადოებასთან კავშირები გამოიყენება იმისთვის, რომ დაარწმუნონ საზოგადოება (პუბლიკა) ორგანიზაციის ან დაწესებულების ინტერესების დასაცავად. უკუკავშირი გამოიყენება ძირითადად მანიპულაციური მიზნებისათვის, რათა გაირკვეს საზოგადოების დამოკიდებულება ორგანიზაციებთან და გამოინახოს ამ დამოკიდებულების გაღრმავების გზები ორგანიზაციის სასარგებლოდ. ეს მოდელი გამოიყენება მაღალგანვითარებულ და მაღალკონკურენტუნარიან პირობებში კომერციული ფირმების მიერ (ღია და დახურული სისტემები ერთდროულად).

4. **ორმხრივი სიმეტრიული მოდელი.** ამ დროს დაწესებულებები ან ორგანიზაციები მისწრაფვიან „თავიანთ“ საზოგადოებასთან დაამყარონ ორივე მხარისთვის მისაღები საქმიანი ურთიერთობანი. მოცემულ შემთხვევაში ფაბლიქრილეიშენზის მიზანია ურთიერთობის დამყარება ორგანიზაციის ხელმძღვანელობასთან და საზოგადოებასთან, რომელთაც შეუძლიათ ზეგავლენის მოხდენა აღნიშნულ ორგანიზაციაზე: აქ ორგანიზაცია არ შეიძლება განვიხილოთ როგორც ინფორმაციის წყარო, ხოლო საზოგადოება - როგორც ინფორმაციის მომხმარებელი. პირიქით, ორივე მხარე აღიქმება ჯგუფების სახით, რომლებმაც მიაღწიეს ურთიერთშეთანხმებას (Crunic James. What Kind of Public Relations do you Practice? New Theory of Public Relations Present Four Models // Pr Reporter: Purview – 1984. April 9. – Vol. 27. – .1) (ღია და დახურული სისტემები).

PR-ფაბლიქ რილეიშენზ, ასრულებს ზემოთ მოყვანილ ფუნქციებს, ხელს უწყობს საზოგადოების ინსტიტუტებს – სახელმწიფოსადასაზოგადოებას, პოლიტიკურ და სამეურნეო, საქველმოქმედო და კომერციულ საქმიანობას, აწმყო და მომავალ თაობებს შორის.

PR-ფაბლიქ რილეიშენზ ფუნქციონირებს საზოგადოების ცხოვრების ყველა სფეროში, რადგან მათი პრინციპები ასახავენ კაცობრიობის მნიშვნელოვან მისწრაფებას: იყო ყველასთვის გასაგები, ღია ფართო თანამშრომლობისათვის ურთიერთკეთილგანწყობის ატმო

სფეროში. ფაბლიქ რილეიშენის ინსტიტუტის პრაქტიკულ მუშაობაში სწორედ ესმის-წარაფებან იფორმალიზდება. , როგორც ღია სისტემის ყველაზე განვითარებული ფორმა, წარმოადგენს ორგანიზაციის პრობლემის გადაწყვეტის სამეცნიერო მმართველობითი პროცესის შემადგენელ ნაწილს. დ – სპეციალისტები ფართოდ გამოიყენებენ დ პრობლემის პროცესების გადაწყვეტის ოთხეტაპიან მენეჯმენტს (ნახ. 1).

1. პრობლემის განსაზღვრა. ეს პირველი ნაბიჯი, აზუსტებს საზოგადოების იმ ჯგუფების განწყობას და მოქცევას, რომელზეც მოქმედებს ორგანიზაციის პოლიტიკა და მისი მოქმედებისაგან დამოკიდებულია მათი მუშაობა. ორგანიზაციის ანალიზური ფუნქცია წარმოადგენს სხვა მიმართულების პრობლემის პროცესების გადაწყვეტას. არაკვეს „რა ხდება ესეა, მოცემულ მომენტში?“

2. დაგეგმვა და პროგრამირება. პირველ ეტაპზე შეგროვილი ინფორმაცია გამოიყენება საზოგადოებასთან მუშაობის პროგრამის, ამოცანების და პრაქტიკული ნაბიჯების, კომუნიკაციების სტრატეგიის და ტაქტიკის გადასაწყვეტად. მოცემულ ეტაპზე ხდება პოლიტიკაში და ორგანიზაციის მუშაობაში დაგროვილი ინფორმაციის ტრანსფორმაცია. მეორე ეტაპის ძირითადი დავალებაა პრობლემის გადაწყვეტა, და პასუხის გაცემა შეკითხვაზე: „რა უნდა გავაკეთოთ და ვთქვათ და რატომ რომ შეიცვალოს, გაკეთდეს ან ითქვას ცნობილი სიტუაციიდან გამომდინარე?“

3. მოქმედება და კომუნიკაცია. მესამე ეტაპი – მოქმედების და კომუნიკაციის პროგრამის რეალიზაციაა. მიმართულია იმისკენ, რომ საზოგადოების თითოეულ ჯგუფში შეიცვალოს კონკრეტულად რაღაც და ეს ცვლილება წარმოადგენს საერთო პროგრამის მიზანს როგორც მისი შემადგენელი ნაწილი. ამ ეტაპზე მთავარი კითხვა, რომელიც თხოულობს პასუხს, არის: „რა უნდა გავაკეთოთ, ვთქვათ და რატომ? როდის, სად და როგორ?“

4. პროგრამის შეფასება, მართვის პროცესის ბოლო ეტაპი, მოითხოვს მომზადების შეფასება, პროგრამის შედეგების რეალიზაციას. პროგრამის რეალიზაციის პერიოდში ხდება მუდმივად უკვე ინფორმაციის კორექტირება. პროგრამის შესრულება გრძელდება ან წყდება საკითხის გარკვევის შემდეგ: „როგორ და როდის უნდა გავაკეთოთ და ვთქვათ ეს?“

ნებისმიერი ეტაპი სხვა ეტაპზე მნიშვნელოვანია, თუმცა მთლიანობაში პროცესი იწყება ინფორმაციის შეგროვებით პრობლემის გამოვლინებით. ინფორმაცია და პრობლემის გაგება პირველი ეტაპის შესრულების შედეგად მოტივირდება და მიმართულია ყველა მომდევნო ეტაპების პროცესებზე. პრობლემის გადაწყვეტის პროცესი უწყვეტია და ციკლური ხასიათისაა, ხორციელდება დინამიკურ გარემოცვაში.

PR პროგრამის პრინციპების დამუშავების კონკრეტული ანალიზი პირველად ახსნა დ-ის ამერიკელმა მკვლევარებმა ე. ბერნაიზმა, რომელმაც ჩამოყალიბა პიერმენის მუშაობის საკუთარი მოდელი და შეიცავს შემდეგ ოთხ კომპონენტს: 1. მიზნების ფორმულირება უნდა მოხდეს კერძო და საზოგადოებრივი ინტერესების თანხვედრით. 2. საზოგადოების კორპორაციებთან ურთიერთობის ანალიზი. 3. ანალიზის მონაცემებით შესწავლა. 4. ინფორმაციის გავრცელებათა საშუალებების გამოყენება. ე. ბერნაიზის მიხედვით პროგრამა არ უნდა იყოს დროებითი, რადგან მხოლოდ მაშინ მიიღწევა წარმატება.

PR-ღონისძიებათა პროგრამა შემდეგ არგუმენტებზეა დაყრდნობილი: 1) ორგანიზაციაზე; 2) არგუმენტაციაზე (განცხადებების, სტატეების მომზადება და სხვა); 3) დაჯერების მეთოდებზე (ემოციური მოწოდებები); 4) ფაბლისიტზე (მასობრივ ინფორმაციათა საშუალებების ამორჩევა, დროის მიხედვით მათი მოქმედებების კოორდინაცია, ლოზუნგების დრამატიზირება, ურთიერთშედარება მიმდინარე მოვლენების მიხედვით).

უფრო მოგვიანებით, ჩაილდზმა, დ მართვის პრობლემების პროცესებს დაუმატა PR-ის სიტუაცია, რომელიც წარმოადგენს სამი კომპონენტის თავყრას: კლიენტის (პირი ან ორგანიზაცია), მასის (მოსახლეობა) და კომუნიკაციის პროცესის (ურთიერთქმედება ერთმანეთს შორის).

მხოლოდ ასეთი მიდგომით შეიძლება დ პროცესების მართვა, პრობლემების ანალიზური ზონდირება იწყება კვლევითი მუშაობით, რომელიც ხელს უწყობს ორგანიზაციას კონკრეტულ პირობებში ხალხის რომელ ჯგუფს ან ორგანიზაციას დაეყრდნოს, რომელი ვარიანტები აირჩიოს საზოგადოების აზრზე ზეგავლენისთვის.

პიარ პროცესების მართვაში მნიშვნელოვანია დ პროგრამის ეფექტურობის დამტკიცება მართვის ყველა ეტაპებზე. დ-პროცესის განმავლობაში შეფასება უნდა იყოს მუდმივი და ძალიან პასუხსაგები ელემენტი. ამავე დროს პროგრამის კვლევის დაწყებამდე და მის მსვლელობაშიც საჭიროა საბოლოო შედეგების შედარება სიტუაციებთან, რის გამოც შეიტანება გარკვეული კორექტივები, დადებითი თუ უარყოფითი. საჭიროა ძალიან ფრთხილად მოხდეს მათი შეფასება და ინტერპრეტაცია.

პროგრამის შედეგების შესრულების ჯამური შეფასებისას საჭიროა სამეცნიერო კვლევითი მეთოდების ფართო ცოდნა. ისინი უნდა ფლობდნენ საერთო თეორიულ, სოციოლოგიურ, სოციალურ-ფსიქოლოგიურ, პოლიტოლოგიურ და სხვა სოციალურ მოვლენებს და პროცესებს.

ასეთია პიარ პროცესების მართვის მენეჯმენტი.

ლიტერატურა

1. *ე. ხახუტაშვილი, ლ. კაპანაძე. საზოგადოებასთან ურთიერთობა დ. თბ., 2007.*
2. *მ. სკოტ კატლინი, პ. ალენ სენტერი, მ. გლენ ბრუმი. ფაბლიქ რილეიშენზ. თეორია და პრაქტიკა. 2000. (რუს).*

E. Chachutashvili. Process of Management PR process

Summary

Philosophy and nature of the PR is open and closed systems. They function with nature by twofold communication. The whole systems possess of quality adaptation. PR-specialist widely use for definition the problem Piara four stage management: 1. Description the problem; 2. The planning and the programme; 3. Take measures and realization communication; 4. Appraisal of the programme.

E. Chachutashvili. Менеджмент управления процессов пиара (PR)

Резюме

Публик рилейшенз (PR) своей природой и «философией» относится к открытым и закрытым системам, которые функционируют со средой двойными связями. Все системы обладают качеством адаптации. PR – специалисты широко используют для определения проблем PR четырем этапами менеджмента: 1. Описание проблемы; 2. Планирование и программирование; 3. Принятие мер и осуществление коммуникации; 4. Оценка программы.

Журнал издается по решению Академии образовательных наук Грузии

Редакционный совет:

Борис Имнадзе – Full-профессор, главный редактор

Теймураз Джагоднишвили – Full-профессор, заместитель редактора

Лариса Санакоева – профессор, ответственный секретарь

Чингиз Бедалов, профессор

Константин Рамишвили, профессор

Гела Кипиани, профессор

Анзор Шавгулидзе, профессор

Зураб Чачхиани, профессор

Елизавета Хахуташвили, профессор

Леонид Джахайя, профессор

Адрес редакции: Тбилиси, 380008, ул. Зандукели, 1

e-mail: totosaha62@rambler.ru

адрес веб-страницы: www.newsletters.gtu.ge

The journal is issued under the decision of the Academy of Educational of Georgia

Board of Editors:

Boris Imnadze, PhD - Chef-editor

Teimuraz Djagodnishvili, PhD - Deputy editor

Larisa Sanaroeva, PhD - Executive Secretary

Board Members, Professors:

Chingiz Bedalov

Konstantin Ramishvili

Gela Kipiani

Anzor Shavgulidze

Zurab Chachkhiani

Elizabet Khakhutashvili

Leonid Djakhaya

ISSN №1512-102X

Address: 1, Zanduceli Str., 380008, Tbilisi, Georgia

e-mail: totosaha62@rambler.ru

web-said's adress: www.newsletters.gtu.ge

საქართველოს განათლების მეცნიერებათა აკადემია

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

შრომები 11 (ქართულ, ინგლისურ და რუსულ ენებზე)

საქართველოს განათლების მეცნიერებათა აკადემიის ჟურნალ "შოამბის" დამატება

თბილისი 2008

გამომცემლობის რედაქტორი:

კორექტორი: ლ. სანაკოვეა

კომპიუტერული დაკაბადონება და რედაქცია ტ.მეგრელიშვილისა

გადაეცა წარმოებას
ქაღალდის ზომა 60X 80
ტირაჟი 500